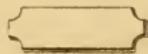

Robert Smart.

FROM THE LIBRARY OF
REV. LOUIS FITZGERALD BENSON, D. D.
BEQUEATHED BY HIM TO
THE LIBRARY OF
PRINCETON THEOLOGICAL SEMINARY

Division

Section

SCB
13156

M. MINUCII FELICIS
OCTAVIUS,

Ex iterata Recensione

JOANNIS DAVISII LL. D.

Coll. REGIN. CANTAB. Socii;

Cum ejusdem ANIMADVERSIONIBUS

Ac NOTIS Integris

DES. HERALDI & NIC. RIGALTII,

Nec non Selectis aliorum.

ACCEDIT

COMMODIANUS,

Ævi CYPRIANICI Scriptor,

Cum Observationibus antehac Editis, aliisque nonnullis,
quæ jam primum prodeunt.

CANTABRIGIÆ,

TYPIIS ACADEMICIS.

Impensis CORNELII CROWNFIELD, Cele-
berrimæ Academiæ Typographi. MDCCXII.

Plurimum Reverendo Doctissimoque

V I R O

HENRICO JAMESIO
SS. THEOLOGIÆ

Apud

CANTABRIGIENSES
PROFESSORI REGIO;
COLLEGII REGINALIS
MAGISTRO,

Et

ECCLESIARUM IN ANGLIA
METROPOLITICARUM
CANONICO

IN SUMMI HONORIS ANIMIQUE
GRATISSIMI TESTIMONIUM

CURAS SUAS MINUCIANAS

L. M. D. D. C.

JOANNES DAVISIUS.

LECTORI S.

IN hac secunda, Lector, editio-
ne non modo notas integras
Def. Heraldi ac Nic. Rigaltii
cum aliorum excerptis repræsen-
tavimus, sed etiam priores nostras
curas innumeris in locis auximus
& refinximus. A tergo Minu-
cium sequitur Commodianus, fer-
reus, ut mihi videtur, & obtusioris
ingenii scriptor; cum tamen pauco-
rum manibus ob exemplarium ra-
ritatem tereretur, & nonnulla
quidem erudita, plurima vero pia
Christianamque simplicitatem re-
dolentia nobis propinârit, non in-
dignus visus est, qui recudatur.
Vale & fruere.

VETERUM

D. E.

M. MINUCIO FELICE

TESTIMONIA.

LACTANTIUS LIB. I. DIVINARUM
INSTITUTIONUM, CAP. XI.

Minucius Felix in eo libro, qui Octavius inscribitur, sic argumentatus est; Saturnum, cum fugatus esset à filio, in Italiamque venisset, Cœli filium dictum; quod soleamus eos, quorum virtutem miremur, aut qui repentina advenerint, de cœlo cecidisse dicere; Terræ autem, quod ignotis parentibus natos, terræ filios nominemus.

Idem LIB. v. Cap. 1.

Minucius Felix, non ignobilis inter causidicos loci fuit. Hujus liber, cui Octavio titulus est, declarat, quam idoneus veritatis assertor esse potuisset, si fecerit totum ad id studium contulisset.

B. HIERONYMUS DE VIRIS
ILLUSTRIBUS.

Minucius Felix, Romæ insignis causidicus, scripsit Dialogum Christiani & Ethnici disputantium, qui

[†]

qui Octavius inscribitur. Sed & alius sub nomine ejus fertur de fato, vel contra Mathematicos, qui cum sit & ipse diserti hominis, non mihi videtur cum superioris libri stylo convenire.

Idem EPITAPHIO NEPOTIANI.

Sic Minucius Felix, ita Victorinus, in hunc modum est locutus Arnobius.

Idem EPISTOLA AD MAGNUM.

Minucius Felix causidicus Romani fori, in libro, cui titulus Octavius est, & in altero contra Mathematicos, si tamen inscriptio non mentitur auctorem, quid gentilium scripturarum dimisit intactum?

Idem APOLOGIA AD PAMMACHIUM.

Taceo de Latinis scriptoribus, Tertulliano, Cypriano, Minucio, Victorino, Lactantio, Hilario: ne non tam me defendisse quam alios videar accusasse.

EUCHERIUS EPISC. IN EPIST. AD VALERIANUM.

Et quando clarissimos facundia, Firmianum, Minucium, Cyprianum, Hilarium, Joannem Ambrosium ex illo volumine numerositatis evolvam.

GEN-

GENNADIUS, MASSILIENSIS EPISCOPUS,
DE COMMODIANO.

Commodianus, dum inter seculares litteras etiam nostras legit, occasionem accepit Fidei. Factus itaque Christianus, & volens aliquid studiorum suorum munieris offerre Christo suæ salutis auctori, scripsit mediocri sermone, quasi versu, adversus Paganos. Et quia Petrum nostrorum attigerat litteras, magis illorum dogmata destruere potuit, quam nostra firmare. Unde & de divinis reprobationibus adversum illos vili satis & crasso, ut ita dixerim, sensu differuit: stuporem illis, nobis desperationem incutiens; Tertullianum & Lactantium & Papiam auctores fecutus. Moralem sane doctrinam, & maxime voluntariae paupertatis amorem optime prosecutus, studentibus inculcavit.

V. C. GUIL. GAVEUS Hist. Litter.
Part. I. pag. 148.

Scipio Commodianus Institutionum opus adversus Paganos, quo Gentilium cultum & Numina acutè perstringit, & lapsos aliquantulum Christianorum sui seculi mores acriter castigat. Egregium, mihi crede, antiquæ pietatis monumentum, in quo spirat ubique verus Christianæ virtutis & disciplinæ Genius, zelus ingens & incomparabilis, mirus erga Christum amor & ardens studium, singularis pauperum cura, & animus ad Martyrium paratus. &c.

DISSERTATIO

FRANCISCI BALDUINI JC.

IN

M. MINUCII FELICIS

OCTAVIUM.

I. **U**T hunc sive Libellum, sive Dialogum, qui multis
jam seculis falso creditus est dictusque esse octa-
vus Arnobii adversus Gentes, & inscriberem, &
esse plane liquidoque affirmarem * M. Minucii
Felici Octavium, facile mihi persuaserunt duo
& boni, & antiqui, & graves testes auctoresque, Lactantius & Hiero-
nimus. Ille enim suarum Institutionum lib. 1. cap. undecimo ci-
tat *Minucium Felicem* in eo, ut ait, libro, qui *Octavius* inscribitur:
& ex eo verba quædam descripta recitat, quæ non patiuntur nos aut
alium aliquem, aut alterius cujusquam *Octavium* fingere. Idem
lib. v. cap. 1. loquens de Christianorum, quos legerit, eloquentia,
primo loco hunc *Minucium* laudat. *Minucius* (inquit) *Felix*, non
ignobilis inter causidicos loci fuit. *Hujus liber*, cui *Octavius* titulus
est, declarat, quam idoneus veritatis assertor esse potuisset, si se totum
ad id studium contulisset. Testis alter est *Hieronymus*, qui hunc (sicut
ipse fatetur) *Lactantium* fecutus, in Catalogo scriptorum Ecclesia-
sticorum ait: *Minucius Felix Roma insignis causidicus, scriptit Dia-
logum Christiani & Ethnici disputantium, qui Octavius inscribitur.*
Idem in epist. ad Magnum Oratorem Roman. *Minucius* (inquit) *Fel-
ix causidicus Romani fori, in libro, cui titulus Octavius est, quid Gen-
tilium scripturarum dimisit intactum?* Jam autem non esse hunc li-
brum Arnobii, satis patet, cum *Minucii* esse appareat. Et vero quod
Hieronymus in eadem epistola subjicit, indicare alioqui poterat, *Ar-
nobii* non esse, cum quidem non nisi septem, qui etiamnum extant,
ibros adversus Gentes *Arnobium* scripsisse testetur. Cumque alterum
quendam librum *Minucio* nostro falso inscriptum fuisse narret, tan-
to miror doleoque magis, hunc, qui ejus erat unicus *νύμα*, fuisse
illi surreptum, alterique non domino injuste ascriptum: ut & plagio
& partu supposito facta nostro *Minucio* duplex injuria esse videatur.
Sed hæc frequens est querela de librariorum nihil non temere miscen-
ium facinoribus. Fortasse, ut hunc libellum *Arnobio* quidam ascri-

* Hoc ante *Balduinum nostrum* vi- c. 1. *Ant. Marillono* referat acceperam.
lerat *Hadr. Iunius Animadv.* lib. vi. | Vide & *Panti Leopardi* Emendat. lib. vi.
i. licet hanc observationem lib. 111. c. 24. *Davies.*

berent, quædam styli & argumenti similitudo, quæ imperitos persæpe fallit, fecit: & cum legerent OCTAVIUM, statim somniantur octavum aliquem esse librum. Ridicule profecto & incepte. Saltem Arnobio perpetua oratione utenti Dialogum temere ascribendum non esse cogitassent. Verum inscitiae tam cæca quam confidens est audacia. Sane Hieronymus scribit, Nepotianum suum tam in scriptoribus Ecclesiasticis diligenter versatum fuisse; ut si quid ex iis proferretur, statim agnosceret atque discerneret, quid Tertulliani, quid Cypriani, quid Laetantii, quid Minucii, quid Victorini, quid Arnobii esset. Ceterum tanto magis miror, Erasmus eo loco, illum dico Erasmus, hominem acerrimo judicio præditum, & taliuni scriptorum minime obtusum censorem, annotasile, hujus Minucii nihil nunc extare.

II. Cujus potissimum Imperatoris temporibus Romæ vixerit noster Minucius, nondum mihi satis liquet. Hieronymus in suo Catalogo, quo scriptores Ecclesiasticos eo quo vixerunt ordine recensere videatur, illum Origeni proximum, Cypriano priorem fuisse, obscure significat. Sed ejus alioqui vel seculum vel ætatem non indicat. Certe in Cypriani de idolorum vanitate libello plurima sunt, quæ totidem verbis in Octavio Minucii leguntur: necessè ut sit, aut hunc ab illo, aut illum ab hoc ea sumpsisse. Hieronymus vero in Epistola ad Magnum, loquens de Latinis scriptoribus Ecclesiæ, et si Minucium ante Cyprianum laudet, tamen illam de idolis orationem ascribere Cypriano magis videtur. Se & in apologia pro suis adversus Jovinianum libris, primo loco Tertullianum, secundo Cyprianum, tertio Minucium commemorat. Sabellicus, sed sine teste, affirms cum Romæ floruisse, quo tempore Urbanus ibi erat Episcopus: hoc est, temporibus Alexandri Severi Imperatoris. Si ita esset, esset Minucius antiquior Cypriano, æqualis Tertulliano, nostrisque adeo Jureconsultis Ulpiano & Paulo. Verum et si posteriorem fuisse credam, tamen proxime illa tempora secutum esse existimo; nostra vero non attingere nisi intervallo longissimo, hoc est, * annorum prope M. CCC.

III. Minuciam gentem olim Romæ nobilem fuisse memini, in qua quatuor Consules Minucii Augurini intra annos quadraginta numerari possunt. Sed & Minucios Rufos, & Minucios Thermos in Fastis Consularibus lego. Denique & Minucius Fundanus Afia præses fuit illustris, ad quem Adrianus Imp. non iniquam de Christianis legem misit: ut jam nihil dicam de eo, cuius in Epistolis meminit Plinius, vel quem ille noster laudat Julianus, cuius ad Minucium Natalem libri de jure civili laudantur. His vero omnibus unum Minucium Felicem, et si non fuerit ejusdem aut gentis aut familie, facile antepono, ætate quidem posteriorem, doctrina tamen, virtute, & (quo primo loco numerandum est) pietate multo superiorem. Fuit enim non modo Jurisconsultus magnus, & excellens suo tempore orator sed & (quod majus est) fuit ferio Christianus. Afrum fuisse suspicor, licet id affirmare non ausim. Certe Frontonis Cirtensis (Cirta autem fuit nobilissima Numidiæ civitas, cuius & in Pædectis men-

* Prodiit hæc Dissertatio A. D. 1560..

tlo fit) ita meminit, ut in Africa versatum se esse significet. Estque genus dicendi, scribendique secutus, quale Afri illi, *Tertullianus*, *Cyprianus*, *Arnobius*: ut jam de posterioribus non loquar, quos eademi olim aluit Africa, quæ ut semper aliquid novi proferre dicebatur, sic etiam religionis nostræ vindices & patronos doctissimos, acerrimosque protulit, & ad ipsius quoque Romanæ Ecclesiæ præsidium atque defensionem emisit. Nam & ex eadem Africa prodibant hostes minime ignavi, neque improbi minus, quam vehementes calumniatores, qualis (ne longius abeam) fuit ille, cuius jam memini, *Fronto*: quem quidem tam impudentem rhetorem, quam impium Christianorum adversarium fuisse, ex Minucio intelligemus. Nolle hunc fuisse Papirium Frontonem Jurisconsultum, qui in Pandectis laudatur. Sufpicor potius fuisse Cornelium Frontonem Rhetorem: quem *Capitolinus* narrat fuisse præceptorem M. Antonini Philosophi Imp. & ex cuius etiam schola oratoria accepimus prodiisse illum nostrum *Melitonem*, qui ad Christianorum defensionem eloquentiam suam convertit: ut quod illis impius præceptor probrum alperferat maledicendo, bonus discipulus abstigeret respondendo.

IV. Minucium nostrum Romæ causas egisse, paulo ante ex *Lactantio* & *Hieronymo* dictum est: neque hoc ipse dissimulat, cum vindemiarum feriis curam judiciariam sibi remissam fuisse narrat. Sic enim & *Ulpianus* in Pandectis leg. I. D. de Feriis scribit, M. Antonini Imp. oratione expressum fuisse, ne quis messium aut vindemiarum tempore adversarium cogeret ad judicium venire. Sicuti & *Suetonius* c. 35. narrat Augustum statuisse, ne Septembri Octobre mense necesse esset in Senatum venire. Imo vero & ipse *Cyprianus*, tanquam alter *Minucius*, in sua epistola ad Donatum, meminit ejus temporis, quo (ut ait) indulgentie vindemia solitus animus in quietem, solennes & statas anni fatigantis inducias sortitur. Ac tum quidem secessus amoenos captare se ait, ubi de rebus divinis cogitet. Non dissimilis est narratio nostri *Minucii*. Felices vero illæ feriæ, quibus à foro subselliisque abductus nobilissimus causidicus est ad religiosam five commentationem, five disputationem. *Cicero* lib. II. de Orat. c. 6. quod abs nostro Scævola accepit, narrat *Lelium* cum *Scipione* solitum esse rusticari: eosque incredibiliter repuerascere esse solitos, cum rus ex urbe tanquam ex vinculis evolassent: conchas etiam & umbilicos ad Cajetam & ad Lucrinum legere consuesse, & ad omnem animi remissionem ludumque descendere. Ejus vero exempli statim mihi in mentem venit, cum *Minucium* audirem, relicto strepitu forensi, cum suo Octavio rusticari, & in littore Ostiensi suaviter spectare puerilem, quem describit, ludum. Sed cum deinde audio, quam in illo secessu & gravis & seria de religione disputatio fuerit, & quale sit in deserto fornice concilium; sentio, nunquam coactum Romæ fuisse senatum majori de re: nullumque forum, urbem nullam, nullum negotium, illi five otio five solitudini prætulero; sæpiusque ut Jurisconsulti eo modo feriari, sedere, atque rusticari aliquando velint, optare cogor. An in eorum animos cadere non potest sancta aliqua,

& religiosa, & secreto suo digna rerum divinarum cogitatio? La-
etantius innuit Minucium se se totum non contulisse ad studium rerum
Ecclesiasticarum. Sed tanto nobilior ejus Jurisprudentia fuit, quæ
qualis esse debet, in Repub. fuit: & rerum divinarum humanarum-
que curam & cognitionem conjunxit: tantoque propterea magis ejus
exemplum nostri ordinis hominibus commendo, ut saltem diebus ne-
fastis in ocio melioris religionis fastos excolant, iisque se dent atque
addicant. Habant olim feriantes Romani suam *decurzionem Tiberi-*
nam, cuius meminit Cicero lib. v. Fin. c. 24. suamque (ut leges no-
stræ vocant) * Majumam ad Ostiam. Sed excursio nostri *Minucii*
quam minime aut ociosa aut ludicra fuit. Digna profecto, cuius ve-
stigia libenter conspiceret *Augustinus*: & illum recessum, in quo ha-
bita est disputatio, salutaret, cum in Ecclesia Ostiensi matrem suam
Monicam sepeliret. Evidem religiosi ejus colloquii, quod sancta hæc
matrona cum filio suo habuit ad ostia illa Tiberina, (sicuti ipse reci-
tat lib. ix. Confession.) meminisse soleo, quoties Dialogum hunc Mi-
nucianum lego.

V. Quænam esset Romani fori conditio, cum in eo versaretur *Minu-*
ciius, quæque Ecclesiæ in ea urbe tunc facies esset, ejus ætatis me-
moria plene ostendit: & quæ aliquando scripsi ad edicta veterum
Principum Romanorum de Christianis, eam rem illustrant. Neque
ignota historia temporum, quibus Decius aut Valerianus imperavit.
Bene vero habet: *Jurisconsultis*, quorum de jure civili responsa legi-
mus, non solum abs religione alienis, sed & ejus acerrimis adverfa-
riis, successisse Christianum causidicum: & illud sive foruni, sive col-
legium Romanæ togæ atque advocationis, quod tot jam annis con-
spersum fuerat sanguine & cineribus piorum hominum, tandem ali-
quando voce & vestigiis Christiani Jurisperiti expiatum atque conse-
cratum fuisse. *Arnobius* libro primo gloriatur, & oratores & ju-
risconsultos, magnis (ut ait) ingeniosis præditos, transiisse ad Ecclesiam.
Credo equidem, cum id scriberet, de *Minucio* eum suo cogitasse.
Multos ejus ordinis fortasse numerare vix potuisset. Sed *Minucii* ta-
men exemplum quosdam secutos esse credo: ut & *Minucius* habuit,
quos in eodem stadio sequeretur. Saltem *Hieronymus* ad Magnum,
ubi *Minucium* laudat, meminit duorum Romanæ urbis Senatorum,
Hippolyti & *Apollonii*, qui, ut inter scriptores Ecclesiasticos referren-
tur, meriti sint. Quid dicam de illo *Vettio Epagatho* Lugdunensi,
qui olim & multis quidem ante *Minucium* annis & fuit, & partim
ignominie, partim honoris causa (ut varia tunc erant hominum de
religione judicia) publice appellatus est *ADVOCATUS CHRISTIANORUM*?
An horum causam aliquando in foro Rom. *Minucius* egerit, nescio.
Certe *Tertullianus* vix hoc licuisse significat, & tam odiosa tunc erat
corum sive religio, sive Ecclesia, cui status Reipub. Imperiique Rom.
adversabatur, totque jam erat publicis præjudiciis confessâ, ut ipsius
nominis Christiani confessio ad damnationem satis esset. Tantum

* De hisce Iudis videatur *Andr. Rivini* dissertationem procuravit J. G. Davies. abest,

abest, ut hujus religionis esset, quæ libertatis erat, assertio. Sed tanto magis interea miror, in tam profano & inimico foro consistere causidicum pium potuisse. Mirum vero, cum jam annis prope ducentis orbis Romanus & palam & publice & libere Christo nomen dedisset, auctoribus ipsis Imperatoribus, visam esse legem necessariam, quæ & tandem lata est, ut in nullo foro vel advocatus vel causidicus esset ullus, vel jus postulandi quisquam haberet, qui Christianus non esset, Leg. viii. Cod. de Postul. Quam fuit itaque nobile *Minucii* nostri exemplum, quo bonarum partium, quantum potuit, patronus Romæ fuit, quo tempore nondum impune hoc licebat? Certe Christianis tuncerat interdictum foro, neque iis jus postulandi Praetor dabat. Verum et si magis illi palliati quam togati esse solerent: tamen quia iis respub. saepe carere non poterat, aliquando togatos esse eos, & eorum quosdam aliquod in repub. munus obire, passi sunt ethnici principes. Christiani Imperatores deinde multo fuere indulgentiores, qui eos & Consules & Praefectos Urbi atque etiam Praetorio interdum creabant, quos alioqui non ignorabant esse acerrimos hostes religiosi, quod intelligi potest vel ex unius Symmachii conditione. Sed facti tandem aliquando sunt severiores, & senatum forumque Romanum perpurgarunt, & Minucios quosdam esse jusserunt, quicunque vel jus dicerent, vel causas agerent. Aram Victoriae, quæ in vestibulo curiæ stabat, ad quam senatus jurare atque sacrificare solebat, jam pridem everterant, ipso etiam *Symmacho* lib. x. ep. 54. & senatu reclamante. Sed effecerunt postremo, ut non modo à tali superstitione liberi essent omnes togati, sed etiam ut nulla in foro nisi Christiana esset illa Jurisprudentia, cuius jam olim aliqua in *Minucio* nostro effigies fuerat.

VI. Minuciani hujus Libelli inscriptio, & Dialogi forma, antiquum, eruditumque scribendi morem refert. Genus dicendi est argutum, acre, vehemens. Est pressum, densum, nervosum, crebris sententiis compactum, omniumque antiquitatum atque historiarum memoria refertum: & in quo plures sententias, quam periodos numerare possis. Nam neque verbosi olim fuerunt Christiani, qui verba dare nondum didicerant: & eorum patroni erant homines docti, ac (ut uno verbo dicam) polyhistores. Quod ad falsa crimina attinet, non tam verbis & libellis quam vita & re ipsa refellebant adversarios.

VII. Quæstio, quæ hic proponitur, & causa, qua de agitur, magna est, de religione nempe vera aut falsa. Acerrima utrinque est actio atque contentio. Exitus & victoria est, qualis esse debet, ubi verum cum falso configlit. Malarum partium vehemens patronus, & bonarum gravis hostis est Cæcilius Natalis. Harum contra vindex, & illarum accusator acerrimus atque, justissimus est Octavius Januarius. Medius sedet bonus judex atque arbiter Minucius Felix. Contentio- nis occasio fuit, quod cum hic cum duobus illis, quos nominavi, in littore Ostiensi ambularet, ab Octavio Christiano reprehensus sit Cæcilius ethnicus, qui occurrentis idolo Serapidis, illud colere se significasset. Sane olim Pisone & Gabinio Cossi Serapidis sacra Capitolio &

urbe fuerant ejecta: sed postea fuerunt restituta, & in suburbis facile hærebant. Reprehensus Cæcilius fremit, & tanquam irritatus graviter in Christianorum religionem invehitur: suamque simul superstitionem defendens, Octavium veluti lacescit. Sed imprudens incurrit in adversarium fortem & acrem: & (ut ille ait).

* *Fragili cupiens illidere dentem,
Infregit solidum.*

VIII. Causæ statu non unus est. Cæcilius varie & confuse agit de multis. Octavius pls aque & depellit sola inficiatione, & retorquet justa recriminatione. erQuædam ingenuo confitetur: sed jure defendit. Itaque hæc disceptatio partim facti, partim juris quæstionibus constat. Tertullianus antea, & ante Tertullianum, *Justinus* & *Athenagoras*, quorum extant apologetici libelli, & postea *Cyprianus* partim contra Demetrianum, partim in libello de vanit. idol. & multo deinde magis *Arnobius* atque *Lactantius* hanc causam egerunt: & usi plerunque sunt non iisdem modo & sententiis & argumentis, sed & verbis & formulis. Sic enim majores nostri eadem de iisdem (ut ille olim dicebat) dicere solebant. Atque utinam posteritas tale obseruasset exemplum: ambitiosa novitas bonam antiquitatem non inquinasset. Velim sane apologias eorum, quos dixi, cum hoc Minuciano libello conferri; ut alium nunc commentarium colligere non sit necesse. Multa ex veterum philosophorum disputationibus & poetarum fabulis, & Romana, Graecaque historia subtiliter & docte hic repetuntur. Verum ineptum esset iis de rebus annotationes multas & ociosas hoc loco inculcare. Mallem quæ ad antiquitatum Christianarum memoriam pertinent, copiose explicare. Sed & harum commentariis alias dabitur liberior locus: nam iis, quos jam inchoavi, absolvendis aliquando me dedam. Jam vero præter illos, quos dixi, libellos, valde velim etiam hic legi & comparari adversarias orationes *Symmachi* & *Ambrosii*: ut, quam causam acriter quidem, sed privatim tamen, quo tempore Christianis palam esse vix licebat, actam esse ex Minucio audiemus, eandem multis post annis publice in aulico consistorio iterum iterumque agitatam, in eaque nobilem Romanorum sacerorum patronum, qui & Pont. Max. & Præfectoris Urbi erat, cum maximo & acerrimo antistite Christianæ religionis commissum, quo tempore nostri liberi erant, & bona æquaque conditio, audiamus: præsertim cum judex & arbiter federet, non modo tam religiosus, quam *Minucius*, sed multo majoris auctoritatis, & qui rem bene judicatam exequi, & adversarii calumniatoris petulantiam reprehendere atque coercere posset. Siquis denique hic adjungat *Augustini* libros de Civitate Dei, ad Octavii disputationem multum lucis & splendoris adjunxerit. Ego in talibus commentariis nunc describendis non immorabor. Sed breviter tantum delibabo quædam capita Minuciani libelli, ut lectorum præmoneam.

IX. Cæcilius principio laudat nescio quam five Academicam *ανατηνθίαν*, five Pyrrhoniam *ιππόχην*, quasi nulla esset religionis scienciam.

* Apud Horatium lib. II. sat. I, 77. legitur offendit solidum.

tia:

tia: & Epicurea audacia exagitat Dei providentiam, prope ut ille
 * Cotta apud *Ciceronem* in libris de Nat. Deor. Octavius providentiam defendit: neque iis etiam argumentis uti dedignatur, quibus Velleius apud eundem *Ciceronem* retellit Cottæ vanitatem. Cæcilius exprobrabat, Christianos Deo, ut quidam fato, addicere, quicquid agitur geritur. Abs verbo Fati, tametsi odioso propter ineptias Stoïcorum, qui ea voce abutebantur, non abhorret Octavius. Sed longiorem ea de re disputationem in aliud tempus rejicit, & eum veluti scopulum caute refugit. Sane *Hieronymus* in Catal. & ad Magn. testis est, quandam de fato librum olim *Minucio* inscriptum fuisse. Sed falsam fuisse inscriptionem monet. Credo illi à quibusdam esse ascriptum, quia h̄ic videbatur tale aliquid esse pollicitus. *Arnobius*, quem *Minucii* discipulum & imitatem appellare soleo, modo adversarios de fato accusat, modo etiam Christianos eodem nomine accusatos fuisse ostendit: & in utraque tamen causa, cum ad rem ventum est, hæret, & nescio quomodo attonitus ἐπίκλητος. Nam (juvat enim propter *Minucium* & quosdam alios obiter hoc notare) lib. vii. posteaquam exagitavit fatus, præsertim quale Stoici fingebant: *has tamen* (inquit) *partes, quia res nimium longi est multique sermonis, inexplicatas transcurrimus atque intactas.* Idem lib. ii. cum scriberet Christianos urgeri rogatos, an sine Dei voluntate quicquam fieret: tam se utrinque premi sentit, ut, ad elabendum, deprecatione cuiusdam ignorantiae utatur. *Si* (inquit) *cuncta ejus voluntate conficiuntur, nec citra ejus nutum quicquam potest in rebus vel provenire vel cadere: necessario sequitur, ut mala etiam cuncta voluntate ejus intelligantur enasci.* Sin autem dicere voluerimus, pessimorum ab eo rejicientes causas, mali esse conscientem generatoremque nullius: incipient videri aut eo invito res pessimæ fieri, aut (quod sit immane dixisse) ne sciente, ignaro, ac nescio.

X. Quid igitur tandem, inter has veluti Symplegadas constrictus, quæstioni respondet? Respondeamus (inquit) *necessæ est, nescire nos ista, &c.* *Justinus* antea in sua apologia non dubitaverat τὴν τὸ εἰρηγμένην ἀνάγνωσιν (ut appellat) aperte inficiari, planeque rejicere, dum scopulum unum, quem imminere alioqui putat vult effugere. Atqui tunc in alterum incurrit, quem non minus aut *Minucius* aut *Arnobius* reformidasse videtur. Tandem vero *Augustinus* in eadem Africa volens veluti persolvere, quod *Minucius* pollicitus esse dicebatur, &, quod hic præstare fortasse vix potuisset, cumulate dependere; subtiliter exposuit in hac quæstione medium quidpiam, quo satisfieri posse judicavit difficultati. Sciebant & *Minucius* & *Arnobius*, quænam olim fuisse dissensio disputatione inter *Chrysippum* & *Diodorum* οὐδενατῶν, ηγεμόδημος, sive de fato. Nam & nos ex *Cicerone* & *Plutarcho* illam utcunque cognoscimus. Sed ne in hujus quidem judicibus & arbitris nostri quicquam deprehendebant, quod omnino se-

* Μνυμονιδὸν αὐξοτημα, quod non | de N. D. non Cotta, sed Velleius, Dei prot-
 tavit etiam Chr. Cellariss. In libris videntiam conculcat & deridet. Davies.

querentur. Itaque quamdiu non liquebat, AMPLIUS pronunciare, quam temere aliquid statimque definire maluerunt.

XI. Redeo ad Cæciliū. Is suorum numinum antiquitatem, passimque receptam auctoritatem, quantum potest, tuerit: Christianorum Deum verum & unicum exagitat, & eos interea tanquam *ālēas* proscindit. Octavius idolorum fabulam & vanitatem false traducit, iisdem etiam verbis usus, quibus *Cyprianus* in eodem arguento utitur. Neque vero difficilis fuit reprehensio, cum quidem & ipsius *Ciceronis* libri de Nat. Deor. veluti suffragarentur: nam & *Arnobius* testis est, propterea quosdam Christianorum hostes aliquando missitasse, libros illos jussu senatus abolendos atque concremandos esse. Quid? res ipsa, quæ abs suis quoque cultoribus est irrisa, (nulla enim unquam stultior atque ineptior fabula ullius superstitionis fuit) ultiro se se refellebat. Sed quod huc pertinebat, facile describere potuit *Minucius* ex *Tertulliano*, *Justinio*, *Athenagora*, *Theophilo*: ut & postea ex *Minucio Arnobius*, *Lactantius*, *Ambrosius*, *Augustinus*, cum eandem causam agerent. Certe quod Octavius de Saturno narrat, *Lactantius*, ipsum *Minucium* auctorem laudans, repetit, latiusque exponit lib. I. cap. xi. Ut autem Octavius totam fabulam Romanæ superstitionis false subsannat: sic & ipsorum oraculorum, quibus tantopere gloriabantur Ethnici, vanitatem eleganter ostendit; ac ante suam quidem ætatem oraculum Apollinis Pythii desuisse significat: sicuti & *Plutarchus* fatetur temporibus Adriani Imp. plane defecisse. Sic enim cum Christianæ religionis veritas invalesceret, necesse fuit evanescere imposturam illorum *κηρυγμάτων*. Porro Octavius de dæmonibus & eorum, cum abs Christianis adjurantur, trepidatione narrat, quod antea *Justinus* & *Tertullianus* in *Apolog.* & *Cyprianus* contra Demetrianum, & postea *Lactantius* lib. IV. capite vigesimo septimo. Itaque facile refellit ipsum quoque Ulpianum, Christianos, ut impostores, hujus (ut vocant) exorcizationis causa, irridentem l. I. *De extraordinaria cognitione*. Inanes non fuisse exorcismos posterioribus quoque temporibus, & fuisse frequentes in Ecclesia, intelligi quoque potest ex *Optato Afro*, & *Augustino*, scriptoribus à Minucio minime alienis.

XII. Sed & de Deo unico multa Octavius inculcat, non dissimilia iis, quæ *Justinus* *mei pœnae*. & *Clemens Alexandrinus* collegant. Nam & utrumque legiſſe noster potuit. Neque vero præterit, quod *Cyprianus* urget, ipsum quoque vulgus naturaliter appellare Deum unum & singularem, cum Numen invocat; sicuti & *Lactantius* libro secundo, cap. primo, ait, Ethnicos, cum jurarent, Deum potius quam Jovem nominasse. In antiqua formula jurisjurandi Rom. nominatur Diespiter. Sed *Cicero* lib. septimo epist. ad Trebat. dixit, *jurare Jovem lapidem*. Sæpe etiam Jovis meminisse olim jurantes constat, & apud Græcos *Zivs ἔγειρος* est appellatus. Mirum vero, quod Cæcilius gloriatur, *ignotis etiam numinibus Romanos aras extinxisse*. Nam quid hoc aliud est, quam errorem confiteri? Talem etram Paulus Athenis vidisse se ait, & ex ea sumit argumentum convincendæ

cendæ hujus ignorantiae, docendorumque Atheniensium. Neque in Attica modo, sed & Elide fuisse aras ita inscriptas, testis est *Pausanias* Eliac. lib. 1. c. 14. Et fortasse postea Octavius cum docere Cæciliūm instituit, Pauli exemplo inde repetiit suæ Catecheseos de veri Dei cognitione principium.

XIII. Illud quoque mirum videri posset, Cæciliūm gloriari, quæ apud alios populos singula numina coluntur, universa Romæ coli: nihil ut supersit, quam ut suum Pantheon gloriose ostentet. Atqui obstabat lex Romuli, quæ peregrinos Deos coli vetabat. Obstabat *Ciceronis* sententia, qui confusionem religionum alioqui fore pronunciat. Sed peregrinos fortasse non judicabant, quia jam erant publice acci-
ti, & veluti civitate donati. Sic Urbs illa, quæ ab Athenæo lib. 1. c. 17. scite dicta erat ἐπιτημὴ τὸ οἰκευθῆν, falsè abs Theophilo nostro ante Minucii ætatem appellata est ἐπιτημὴ τὸ διοιδαιρογρίας. Nam & *Tertullianus* de spect. dixerat, in ea consedisse conventum dæmoniorum, curiamque Deorum. Interea non temere adjecit, illic quidvis colere jus fuisse, præter Deum verum. Estque profecto memorabile quod *Augustinus* lib. primo de consen. Evang. c. 18. scribit, cur illum unum non coluerint Romani, qui colebant omnes alios. *Quia* (inquit) solum se coli voluerit, illos autem Deos gentium, quos isti jam colebant, coli prohibuerit. Cum autem de ipso Christo quæreretur, alia etiam causa fuit, cur Senatus reclamaret. Porro ut *Augustinus* in eo libro multa inculcat, quæ ex nostro Octavio repetita videri pos-
sent, sic & quod eleganter respondet de excidio Hierosolymitanó, O-
ctavii de eadem re responsionem confirmat. Sed singula nunc de-
scribere nihil attinet. Redeo ad Minucianum auditorium.

XIV. Cæcilius Christianos accusat quod *templa tanquam busta despiciant*. Fatetur Octavius. Nam & *Clemens Alexandrinus* in ἀε-
τερεπ. p. 58. antea probaverat illa esse sepulchra. Sed & *Arnobius* libro sexto *templa bustis superlata fuisse* ait. Cæterum Christiani alia postea ratione ex suorum Martyrum sepulchris, non modo templæ, sed & altaria effecerunt. Neque non potuit *Minucius* ea vidisse. Sed ita est profecto. Etsi majores nostri religionis nomine multa facerent in speciem similia iis quæ ab ethnicis fiebant: tamen quia aliis erat finis, aliasque usus, sua sacra defendi posse sciebant, et si aliorum καιροζηλίας damnarent. Sacrificiorum Romanorum ritus quam valde irrident? Atqui non dissimilis eorum, quæ lege divina Iudeis manda-
ta erant, forma fuit.

XV. Etsi autem Christiani ætate nostri *Minucii* sua templæ super-
be attollere ad exemplum ethnicorum non possent, tamen suæ saltæ habebant cryptas, & quasdam etiam ædes & domus sacras in aper-
tis & editis locis, ut *Tertullianus* ait, & lubenter conveniebant ad illa suorum martyrum sepulcra, quæ κοιφωνίαι vocabant. Nam & hæc illis permisisse Gallienum Imper. (qui Minucii ætatem non lon-
go intervallo attigit) *Eusebius* scribit. Ridet autem Cæcilius, quod Christiani suos jam vita functos, non tam mortuos esse, quam dormire dicerebant, & crederent, corporumque resurrectionem futuram
jactarent.

jaetarent. Atqui & apud suum Homerum Il. Ω, 344. legerat, ὅτι τῶν
οὐρανῶν ἵνεγεν, & apud Virgilium Aen. IV, 244. Somnos adimere, cum
de mortuis in vitam revocandis agitur. Quid præterea hic respon-
derit Octavius, conferri potest cum iis quæ antea Theophilus, Athe-
nagoras, Justinus, Tertullianus eadem de re scripsere: nam hos se-
cutus Minucius est. Ridet Cæcilius Christianos, quod cadavera ungant,
non coronent. Atqui & Romani, et si quid agerent, ignorarent, un-
guenta funebria habebant. Notus est ille Ennius versiculus, Tarquinii
corpus bona femina lavit & unxit. Et licet Leges duodecim Tabu-
servilem uncturam cadaverum (ut ait Cicero de Legg. lib. 11. c. 24.)
tollerent, aliam tamen relinquebant: & ipsi Jurisconsulti inter justos
funeris sumptus unguenta referunt. l. xxxvii. De religios. & sumpt. fun.

XVI. Quod ad coronas cadaverum attinet, fatetur Octavius Chris-
tianis inceptas videri: & eos propterea in eo genere ethnicos imitari
nolle. Tertullianus in lib. de Cor. milit. c. 13. ait, à seculo coronari &
ipsas libitinas: & ipse Cicero pro Flacco c. 31. meminit aurea corona
imposita mortuo cuidam Castricio. Verum quid antiquæ leges Rom.
de coronis cadaverum statuerent, dixi ad duodecim Tab. Denique ri-
det & indignatur Cæcilius, apud Christianos cadavera humari, non
uri. Verum est verus illud, Risu inepto nihil est inepius. Quid Octa-
vius? Simpliciter responderet, antiquam esse suam & meliorem sepeli-
endi consuetudinem. Quod & Arnobius respondit: nam & post
Minucium mota iterum hæc quæstio est. Atqui Romani poterant
sui saltem Ciceronis librum secundum de legibus c. 22. legisse, qui
hunc morem defendit & confirmat. Et Plinius libro septimo, capite
quinquagesimo quarto, Ipsum, inquit, cremare, non fuit veteris insti-
tuti apud Romanos: terra condebantur. Sane Tertullianus c. 12. de
cor. milit. ait: Christiano non licuisse cremare, & in lib. de resurrect.
carn. ridet eos, qui atrocissime (ut ait) exurunt defunctos. Porro Au-
gustinus libro undecimo Confess. significat, in Ecclesia Ostiensi pecu-
liarem aliquem etiam fuisse morem humandorum corporum. An is
quoque jam tum in usu esset, cum ibi ageret Minucius, nescio. Ri-
diculum vero, quod Cæcilius, severus scilicet censor, Christianos ac-
cusat, quia neque unguentis delibuti, neque fertis redimiti essent.
Mirum, quod interea non miratur, eos tamen usos jam tum fuisse
oleo & chrismate. Sane sobriam, sicciam, frugalemque vitam, hoc
est, ab unguentis alienam, ipsi etiam ethnici laudare solebant: & Pla-
to ex sua Repub. quam optimam suo judicio singit, Homerum non
ejicit nisi unguento perfusum & vittis redimitum, & (ut hic noster
Octavius ait) coronatum: cum significaret sese habere nolle cives tam
molles. Ac, ne longius abeam, Vespasianus quandam unguentis maden-
tem, & gratias agentem pro imperata praefectura, aversatus, Mallem,
inquit, alium oleres. Sed quid non objiceret Cæcilius, cum etiam
Christianos accuset, quia flores naribus supponerent, nec capiti co-
ronando imponerent. Atqui ipse Lucianus in suo Nigrino ipsos Ro-
manos rectius irridet, quod Christianos hic non imitantur, & faciant
contra naturam, planeque nihil aut sapient, aut sentiant. Adde Ter-
tullianum de cor. milit.

XVII. Ceterum Cæcilius, ut alter *Lucianus* in *Peregrino*, Christianos irridet, quod colant hominem crucifixum. Octavius breviter negat hominem tantum esse, quem colunt: & regerit, adversarios potius esse *ανθερπολάτρους*, qui reges tanquam Deos colant, & per eorum etiam genium jurent: quin imo gravius puniant ita pejerantem, quam si quis suum Jovem jurando sciens falleret. Suspicor hic notari quandam constitutionem Alexandri Seyeri; quæ tamen relatâ est in libros Juris. l. i. i. Cod. de rebus credit. Sane olim Christianos noluisse uti tali formula jurisjurandi, testis est *Tertullianus* in *Apologet.* Sed tanto magis miror, eam posteriorum Cæsarum Christianorum legibus commendari.

XVIII. Cæcilius contumeliose objicit, Christianos etiam ipsam crucem adorare. Negat Octavius. Adversarius iis, ut furciferis maledicit. Noster (non enim eum pudet crucis Christianæ) cruciferos suo modo dici, non recusat, & de suo crucis signo religioso (quod certe majoribus olim nostris familiare fuit) respondet, quod antea *Justinus* & *Tertullianus* scripserant, & postea *Lactantius* lib. quarto, capite vigesimo septimo. Nam & quanti illud fecerit Constantinus, notum est: certe ut vulgo res minus esset ignominiosa, edixit, ne deinceps facinorosi cruci affigerentur. Non desit tamen Julianus Apostata, ut Cæcilius, Christianis ignominia causa exprobare crucis cultum, sicuti ex *Cyrillo* intelligi potest.

XIX. Mira est impudentia calumniæ. Eo tandem evasit, ut nescio quæ sacrorum monstra Christianis objicerent adversarii, & + qualia demens (ut quidam Poeta dixit) *Ægyptus portenta colit*. Audet etiam Cæcilius fingere illos adorare *caput asini*, quanquam primus hoc non finxerit. Octavius tam putidam calumniam inficiatione depellit, & id potius de adversariis vere dici posse, recriminando probat, secutus suum *Tertullianum* Apol. c. 16. qui & Christianos vulgo dictos esse asinarios, & Christum ipsum auribus asinini tanquam aliquem Midam ab impio pictore expressum fuisse narrat. Talem autem confictam fabulam esse significat, quod *Cornelius Tacitus* mentiendo tale quippiam de Judæis recitasset. Verum & ante Tacitum multis annis *Apio* Alexandrinus tempore Caligulae in Judæis accusaverat quandam *βελαρπεῖαν*. Ceterum cum *Josephus* tale mendacium jam refutasset, minus ignoscendum est *Tacito*, qui in eo perstat; minime vero illis, qui majori etiam impudentia Christianis hoc probrum aspergunt.

XX. Turpius est, quod Cæcilius eodem pudore clamitat, eos colere nescio quæ pudenda. Ecquo ruit impura maledicentia? Octavius suæ verecundiæ esse intelligit, id longiori oratione non refellere. Interea audire cogitur alia non minus nefanda, cum Cæcilius declamaret, nefarios esse Christianorum coetus antelucanos, incesto & parricidio pollutos, prope ut olim erant Romæ Bacchanalia. Octavius talia crimina non solum abs suis depellit, sed etiam retorquet in adversarios. Quam incesta essent Romanorum sacra, non est ignotum. Nam & eorum * Poeta, *Nota Bonæ*, inquit, *secretæ Deæ*. Diu etiam

† *Juvenalis Sat. xv. init.* * *Juvenalis Sat. vi, 313.*

humanas victimas immolarunt: et si in aliis gentibus hanc, non jam dico sanctam, sed sanguinariam & sceleratam feritatem reprehenderent. Est autem memorabile, quod *Plutarchus* in *Problemat.* narrat eos obtendisse ad hoc suum factum excusandum, aliorumque damnandum. Mirum vero, Christianis sacra talia objecta fuisse. Fuit tamen vetus & diurna haec calumnia: & quidem promiscuae libidinis coitio, & quia Christiani se fratres sororesque appellarent, atque etiam osculo se invicem exciperent. Quid dicam osculo quodam impudice abusos esse, ut & fatetur & conqueritur *Clemens Alexandrinus* in *Pædagogo?* Christiani satis multa castissimi sui pudoris testimonia opponebant. Sed nihil audit impudens malevolentia, quæ ut linguam habet intemperantem, sic neque frontem, neque aures habet. Sane & olim *Apionem* tale quippiam de Judæorum cœtibus confinxisse narrat *Josephus*. Ergo nihil nostris tali infamia oppressis aliud superfuit, quam, quod scite & eleganter *Æschylus* ait, τὴν αἰδήθειαν ἀνθεύει τῷ χερῷ. Non erant impostores, qui verba darent: non homines clamoli & impotentes, qui convitiis, maledictis, libellis famosis adversarios vicissim opprimere vellent. Rebus ipsis falsum refellere, & eo tandem modo vincere sedendo & silendo, malebant: & bona interea conscientia se furentabant atque consolabantur. Sic bonam causam agebant bene.

XXI. Mirum rursus, Cæcilio tam insolentem visam esse illam inter eos fraterni nominis communionem, cum & ipse *Ulpianus* scriperit, eum, qui fraterna charitate diligitur, et si frater non sit, recte tamen fratrem simpliciter appellari: quod & in libros Juris relatum est, L. quinquagesima octava *De hereditib. instit.* Quininimo & olim ipsis *Eſtæos*, ante tempora Christianorum, ita se invicem compellasse, didici ex quodam Philonis fragmento, quod extat apud *Eusebiūm περὶ πατρῶν. lib. viii. c. 12.*

XXII. Horribilis est alterum quod objiciebat *crimen infanticidii*. cœpitque haec calumnia paulo post tempora Trajani, & ad Constantini ætatem perduravit, & quidem cum tragica suspicione cujusdam coenæ Thyestæ. Sed unde haec suspicio? An quia Christiani dicere solerent se vesci corpore & sanguine Christi? sicut e diverso narrat *Augustinus* quosdam aliquando existimasse ab Christianis adorari Cererem & Bacchum, cum audirent in eorum mysteriis tanti fieri panem & vinum, neque alioqui rem intelligerent. Quid dicam, quod *Epiphanius Hær. xlviij. c. 14.* narrat quosdam hereticos, qui Gnostici & Cataphryges & Pepuziani appellabantur, se vero Christianos esse mentiebantur, commisisse, quod hic Cæcilius omnibus Christianis objicit? Sed an æquum fuit, ut viris bonis propterea affingetur; quod ab iis erat alienissimum? Adversarii loco probationis obtendebant famam & rumorem. Sed nullo quoque jure id fieri, leges civiles pro nostris respondebant, & ipse *Quintilianus Inst. lib.v. c. 3.* dixit, nulli non etiam innocentissimo accidere posse fraude inimicorum falsa vulgantium, ut sinistro rumore laboret. Quam vero procul absent Christiani abs omni homicidio, satis *Octavius* ostendit, cum

ne homicidium quidem in ludis gladiatoriis spectare eos per suam religionem potuisse narrat, quod & antea *Theophilus* dixit ad *Autolycum*, & eodem tempore *Athenagoras* in *Apologia*, & latius *Tertullianus* in libro de *Spectacul.* & postea *Lactantius* libro sexto, capite vigesimo. Sed neque cæsæ pecudis sanguinem gustasse nostros *Minucius* affirmat, sicuti & *Tertullianus*. Sic enim quam Apostoli repetitam Nohæ legem rursus tulerant, multis seculis nostri diligenter observarunt, non minus quam Apostolicum in eadem Synodo decreatum περὶ πορειας. Certe quam honestum, religiosum, pudicum, castumque fuerit Christianorum solenne convivium, quod Ἀγάπη appellabant, Cæcilius, si verum ingenue dicere, quam improbe mentiri maluisset, intelligere potuerat non solum ex *Tertulliani* nostri apologia, sed & sui *Plinii* quadam ad *Trajanum* epistola. Sed petulantiam projectæ maledicentia quid refrenare posset? Dux de eo convivio plura in annotationibus ad illam epistolam, quæ jam repetere nihil attinet. Ut ut autem nocturni Christianorum coetus innoxii essent, tamen obstat lex duodecim Tab. multis decretis confirmata, & gravia erant judicia de collegiis illicitis. Nostri vero respondebant, nihil Reipub. esse periculi a suis coitionibus, quia essent alienissimi ab omni vel ambitione vel ullius dignitatis cogitatione, nihilque esset in repub. quod affectarent, sed sua essent privata conditione contenti, ut *Tertullianus* in *Apolog.* respondet.

XXIII. Cæterum ut jam præteream reliqua capita vel accusacionis Cæcilianæ, vel Octavianæ defensionis, illud observare juvat: cum calumniator ingeniosus & acer nihil non vel configat vel exaggeret, & majestatis quædam leviora crimina adjungat: præteriisse crimen perduellionis, quod & alii antea objecerant, & ad reos statim opprimendos in primis idoneum esse videbatur. An id dissimulavit, quia ne tenuis quidem ejus esset suspicio? Fuit certe perpetua hæc majorum nostrorum gloria, quod nullis injuriis tam irritari potuerint, ut in principes aut tyrannos, et si ab iis indignissime vexarentur, hostili animo essent, aut ullis adversus eos conjuratis confederationibus (quæ tamen alioqui & speciosæ & frequentes tunc erant) assentirentur: aut, quid sua patientia, tolerantia, modestia, continentia dignum esset, non meminissent. Tantum abest ut essent aut turbulenti aut seditioni, aut immani cupiditate ultiōnis abriperentur. Nam et si ea multitudine septi essent, ut facile possent confiscare, quod in hoc genere instituissent; tamen fas non esse putabant. Et vero suæ alioqui religionis & principia sustulissent, & fundamenta evertissent. Imo vero humanæ societatis vincula omnia dissolvissent. Quid multi etiam philosophi ambitiose prædicarent de tyrannicidis, notum erat. Sed nostri talibus flabellis incendi se non patiebantur; quantum abest ut religionis nomine ad publicum parricidium incitarentur? Nihil est prætermissum quod eos inflammare posset, & furor fieri dicitur lxxsa fæpius patientia. Sed eos religio continuit, & ad invictam modo patientiam armavit. Id vero, de quo etiam quæri hoc tempore audio & miror, perpetua plurium seculorum historia nos alias confirmabimus

bitus. Illud modo breviter attingam, quod Minucius dicere potuit, ac paulo ante ejus ætatem accidit. *Tertullianus ad Scapulam, c. 2.* Circa Majestatem, inquit, Imperatoris infamamur: tamen nunquam Albini vel Nigri vel Cassiani inveniri potuerunt Christiani. Juvat & alterum ejusdem Tertulliani locum, cuius memoriam veterem hisce temporibus renovari plurimum interest, ascribere. Unde, inquit in *Apolog. c. 35.* & Cassi & Nigri & Albini? unde qui inter duas lauros obſident Caſarem? Unde qui faucibus ejus exprimendis paſtricam exercent? Unde qui armati palatium irrumpunt, omnibus Stephanis atque Partheniis audatores? De Romanis (ni fallor) id est, non de Christianis. Ne hunc quidem locum ex historia illustrare gravabor. Avidius Cassius, Syriæ Legatus, adversus M. Antoninum Imp. surrexerat, cum prætexeret se Rempub. restituere atque conservare vele, quam Marci dissoluta indulgentia pessundaret. Christiani tamen, qui in Marci exercitu adverſus Marcomannos tam frequentes fuerunt, Cassianæ factionis nulli fuerunt. Commodum impurum tyrannum & nostris infestissimum domi strangulari Romani curarunt, qui illi maxime erant familiares. An his Christianus ullus adfuit? Septim'ō Severo, qui ad Imperium gladiatorio animo viam affectabat, sese opposuit Pescennius Niger in Syria, & deinde Clodius Albinus in Britannia Galliaque, cum uterque tam bono jure armatus, quam Severus, sibi esse videretur. Nam & ipse Tertullianus in libro de Pallio, hosce non minus quam Severum, Augustos aliquando agnovit atque appellavit. Christiani tamen in eorum vel exercitu vel factione nulli inventi sunt. Plautianus, qui Principi proximus erat, & post eum maximæ auctoritatis, ut Severus & Caracalla, à quibus fiebant multa crudeliter, jugularentur, immittit in curiam suum Præfectum, & eodem paulo post irrumpit. An Plautianum Christiani secuti sunt, quorum interesse videbatur tyrannos illos tolli? Imo vero potius Severum jam decumbentem illi suo etiam oleo curarunt, sanaruntque, ut testis est Tertullianus ad Scapulam, ubi & solennes Ecclesiæ preces pro Principibus commemorat. Tum addit: *Ex regula patientie divine agere nos satis manifestum est, cum tanta hominum multitudo, pars pene major civitatis cujusque, in silentio & modestia agimus.* Absit enim, ut indigne feramus ea nos pati, que operamus: aut ultionem à nobis aliquam machinemur, quam à Deo expectamus. Non dissimilia sunt, quæ repetit in *Apolog.* & digna sunt, quæ his quoque temporibus inculcentur. Certe ait c. 37. Christianos facile paucis faculis vel una nocte potuisse ulcisci, si aut fuissent aut esse voluissent (quod tamen jam à temporibus Neronis dicebantur) incendiarii. Sed abſit, inquit, ut aut igni humano vindicetur divina secta, aut doleat pati, in quo probatur. Ait, illis, si aperte agere & vim vi repellere voluissent, minime defuisse vim numerorum & copiarum. Sed, inquit, apud istam disciplinam magis occidi licet, quam occidere. Ait, illos etiam sine armis potuisse vincere sedecendo, & vacuum Romanis suum orbem relinquendo, si alio migrare voluissent. Tum enim defuissent quibus imperasset Rom. Imperator. Adeo

deo pauci supererant, qui non essent Christiani. Sed nostros & cives manere voluisse, & ad hostes Romanorum transire noluisse significat, & interea tamen à Romanis appellatos esse non hostes modo, sed & principum & humani generis hostes. Cæterum tam injusta & aperta fuit hæc injuria, ut iplos tandem hostes Christianorum puduerit tam & ingrate agere, & loqui impudenter.

XXIV. Ergo Cæcilius, quantumvis esset impudens, erubuit iis aliquod perduellionis crimen affingere. Quidvis aliud objicere, carpere, mentiri, calumniari maluit. Sed neque Christianis ascribit causam calamitatum: quod tamen eo tempore alii adversarii odiose facere imprimis solebant. Tristissima fane, ætate Minucii, erat facies Romani imperii, horribilisque dilaceratio atque confusio. Quid dicam genus omne malorum tunc inundasse? orbemque & concussum & permixtum bellis, incendiis, inundationibus, terræ motu, civitatum ruinis, gentium regnorumque excidiis; denique confectum & fame & peste publica? Non committit tamen Cæcilius, ut (quod vulgus tunc clamitabat, & ante postque multis seculis jactatum est) calumniaretur, Christianis totum illud chaos acceptum ferri debere, eorumque sanguine esse expiadum. Ante Minucii ætatem *Tertullianus* Apol. c. 40. *Si, inquit, Tiberis ascendit ad mœnia, si Nilus non ascendet in arva, si cœlum stetit, si terra movit, si famæ, si lues, statim CHRISTIANOS AD LEONEM acclamat. Non minus odiosa & immanis erat acclamatio tempore *Cypriani*, ut ex hujus ad Demetrianum epistola satis appareat. Eadem & tempore *Arnobii*. Nam & hic in suis adversus gentes libris laborat, ut hac publici odii & invidiæ flamma nostros liberet. Quid ipse postea *Symmachus*? Nonne audit talem rursus cantilenam canere? Certe dignus erat, qui audiret quod aliquando Romæ post mortem *Commodi* Imp. acclamatum est: DELATOES AD LEONEM!* Sed nostri abs sanguine & ultiōis cupiditate erant alieni. *Ambroſius* non passus est eum in crimine tam falso diutius exultare. Sed cum non multo post urbs ipsa capta atque dirupta fuisset, non erubuerunt impii calumniatores talem postremo cladem religioni Christianæ ascribere: coactusque est rursus *Augustinus* tam tetræ maledicentiæ occurrere. Nam & propterea se suos de Civitate Dei libros scripsisse fatetur. Agit ergo minus malitiose Cæcilius, qui aliorum exemplo talem faciem in nostros non contorquet, neque eorum innocentiam tam indigne onerat. Imo vero iis, ut misseris, ut viatis, ut servis, ipse tanquam magnis victoriis elatus, & summa felicitate cumulatus, superbe insultat: & hoc nomine tam illorum religionem fastidiose deprimit, quam suam gloriose attollit superstitionem. Sic enim profani homines ex fertuna & rerum successu pendent. Sic ipse *Cicero* pro Flacco contumeliose exagitat Judæorum & gentem & sacra. Sed & Apionem Judæis servitutem, & ærumnas, tanquam falsæ religionis testimonia, confidenter objecit, ex *Josepho* intelligimus. Mirum vero, post tempora quoque Constantini, *Julianum* Imp. nostros eadem ratione impetiisse, sicuti ex *Cyrilli* responsionibus cognoscimus. Quanto id magis potuit Cæcili-

us, qui Christianos, nisi afflictos, miseros, pauperes, nullos viderat? Itaque magno supercilio & fastu & contemptu eos despuit, & tanquam *νερός εματία καὶ πελψίματα* (utor Apostoli verbis) proculcat. Sed Thrasonicos ejus spiritus altiori animo despicit Octavius, iisque sanctam quandam superbiam opponit, qua & in paupertate divites, & in servitute liberi, & in media denique morte victores essent nostri. Utut autem Cæcilius initio despumans, & intemperanter convicia profunderet, & minas efflaret, & ampullas horribiles projiceret, denique Christo insultaret: tamen veris victus paulo post cedit, neque arbitrii, judicisque Minucii sententiam expectat, sed ulro illi occurrit. Admirabilis profecto conversio, præsertim tam repentina. Sed ea ostendit, sanabiles multos Romæ fuisse, qui videbantur aliqui depositi & deplorati: veritati vero errorem facile cedere. Ergo Cæcilius quadam veluti in jure cessione Octavio vindicanti addici poterat. Certe vinci dedique non recusat, & Octavianæ orationis quodam quasi fulmine perculsus, tanquam alter quidam Paulus, subito religionem, quam ignorans oppugnaverat, admonitus complectitur.

XXV. Vellem autem, *Minucius* nobis quoque exposuisset totam hujuscem *μετανοίας* historiam: ut &, qua lege, qua conditione, quibus sponsoribus, quo ritu, qua ceremonia, Cæcilius Romam reversus, in Ecclesiæ collegium & communionem cooptatus fuerit, intelligerimus. Nam & antiqui illius moris memoria expetenda est. Sed quod Hieronymus ad Chronica Eusebii, & Augustinus libro octavo Confession. c. 2. narrant de duobus aliis ejusdem & conditionis & ordinis, & gentis, & ingenii viris, Arnobio & Victorino; cogitemus factum quoque esse de Cæcilio. Imo vero hic Cæcilius fatetur, sc̄e, posteaquam intellectus, quid non sit vera religio, desiderare intelligentiam, cognitionem, institutionem religionis veræ: eam vero catechesin in diem sequentem fuisse rejectam *Minucius* scribit. Sed tanto magis doleo, alteram hanc scholam, quæ Minuciani libri optima & maxima pars fuisset, non editam esse: saltem non extare. Nam neque satis est, falsum refellere: verum etiam docere oportet: ut & quid non sit, & quid sit Deus aut religio, exponatur. Sed bene habet: quod hic defideramus sarcire potest *Augustini* liber de Catechizan. rudib. qui & leges & formulæ veteris catecheseos eleganter describit: & quomodo sit agendum cum doctis & literatis, etiam monet: neque dissimilem Minucii ætate credo catechesin fuisse: & his quoque temporibus non observari miror. Juvat autem, ut Cæciliū audivimus accusatorem & adversarium, nunc rebus conversis spectare catechumenum. Catechumeni tunc etiam appellabantur auditores, vel audientes, sicuti ex multis *Tertulliani* locis appareat: erantque in primis dociles, minimeque refractarii: quod & ipse *Lucianus* in *Philopat.* indicat. Contentiosæ itaque disputationes nullæ cum iis erant: sed placidis monitionibus religio docebatur. Post catechesin, qui jam sua nomina Ecclesiæ dederant, ut baptismo initiarentur, appellati sunt competentes: eorumque rursus in ordine Cæciliū jam nostrum conspicere juvat.

Post

Post baptismum candidatus denique particeps fiebat ἐν μυστηῖοις, à quibus antea procul abesse jubebatur. Neque sane de iis, aut promiscue disputare, aut coram profanis hominibus differere, majores nostri solebant. Testis est *Theodoritus* in *Eran.* Dial. 11. pag. 159. Nam illa religiosus atque adeo timidius tractanda esse sentiebant: & quorsum aliqui resevaderet, longe prospiciebant. Itaque licet, cum accusarentur eorum συνάζεις, magna causa esse videretur, cur exponere deberent quicquid in iis ageretur, tamen de mysteriis nihil dicunt in foro, neque de iis cum adversariis aut contendunt aut litigant.

XXVI. Atque hæc quidem haec tenus breviter præmonere visum fuit, ut ad Octavii Minuciani lectionem viam veluti præmunirem, quæ & Christianarum antiquitatum memoriam nobis commendat, & ad eam renovandam nos excitat, qui & aliqui Romanas tanto studio persequimur. Atque utinam qui Romæ sunt docti homines, & nullum non etiam lapidem revolvunt, nullamque non in ipsis lapidibus literam obseruant, ut antiquæ Reipub. aliquid eruant, veteris quoque Ecclesiæ monumenta (quibus eadem urbs abundat) colligerent, pluresque, qui in ea & vixerunt, & sepulti sunt, Minucios excitarent! Satis jam, satis est novorum de religione libellorum. Veteribus potius in lucem revocandis hujus generis reliquiis operam demus: & simus aliquando doctæ antiquitatis potius quam inanis novitatis studiosi: majorumque nostrorum imagines & intueamur, & aliis, ne novi homines esse forte videamur, ostentemus. Neque tamen, etsi eadem eorum religio, animusque idem fuerit, eadem quoque semper facies fuit, idemve status. Non enim semper vexati abjectique jacuerunt, neque tam aut ingrati aut inepti fuerunt, ut optimo jure optimaque conditione esse recusarint, cum hoc iis licuit per Principes Christianos: neque tam fatui, ut hoc beneficio non uterentur: neque tam iniqui, ut si quid in suis Imperatoribus desiderarent, paganorum (ut loquimur) Tyrannorum loco eos haberent: neque tam morosi, ut publicæ tranquillitati nihil quicquam condonarent. Loquor de iis, qui non fuerunt degeneres. Sed liberæ Ecclesiæ splendorem non vidit *Minucius*. Servientis modo squalorem vidit. Nostrum vero est, utrumque statum & utriusque temporis conditionem recte considerare atque discernere: & hoc externæ (ut ita loquar) formæ temporumque discrimen prudenter observare, ut & antiquitatis memoria, & majorum nostrorum exemplis recte utamur. Hic enim & prudentia magna & cautione maxima opus esse fateor: & cum lex nova rogatur, fertur sæpe illud UTI ROGAS, sæpius istud ANTIQUO, nobis ut occurrat atque placeat, necesse est, resque postulat. Insculptum Römæ in veteri marmore esse dicitur, CANDIDA FULVO NOBILIOR AURO FELIX ANTIQUITAS. Sed ejus præjudiciis infeliciter abuteremur, nisi liberum integrumque judicium in iis discernendis atque deligidis adhibeamus: ne vel confuse omnia misceamus, vel malitiose prætereamus, quæ imitari nos oportet; vel etiam quæ huic ætati non convenient, intemperanter urgeamus. Cum olim de testamentis ageretur, lex quædam civilis

respondit, retinendum esse morem fidelissimæ vetustatis. l. xvii. Cod. de testam. Cumque de finibus & ordine gubernationis Ecclesiasticæ quæreretur auditæ in Niceno concilio est illa vox: **ΤΑ ΑΡΧΑΙΑ ΕΘΗ ΚΡΑΤΕΙΤΩ.** Nulla tamen fuit superstítio, quæ intemperanter atque impotenter urgeret, quod Reipub. salus repudiaret. Et ut sapientes Jurisconsulti, ubi de Magistratum jure quæstio esset, graviter respondebant, non solum spectandum esse, quid Romæ factum sit, sed etiam quid fieri debeat. l. xi. de offic. Praef. Sic etiam spectare debemus, non solum quid majores nostri fecerint, sed & quo tempore, & qua conditione, quave fini. Neque non meminisse quoque oportet, quod Lex quædam monet, non tam exemplis quam legibus judicandum esse. Ergo facio perlubenter, ut & jurisprudentiam & historiam conjunctionim aut colam, aut saltem colendam esse sæpe profitear: & quidem utramque in utroque genere, humanarum dico & divinarum rerum, sive civilium & Ecclesiasticarum. Nam & earum intelligentia atque memoria talem horum studiorum conjunctionem requirit: ut, si Tiberius Imperator recte judicavit militarem disciplinam (quod ait Suetonius cap. 19.) ex antiquitate esse repetendam; nos multo magis sentiamus, rectiusque dicamus, civilem & Ecclesiasticam bona fide judicioque bono inde repeti debere. Interea vero, quia varie & periculose hic errari posse sentio, iterum iterumque obtestabor omnes bonos & cordatos, ut à factionibus aversi, & à studio partium alieni, primum vetustati tantum auctoritatis tribuant, quantum illi debetur: deinde placide cogitent atque observent, non solum quid veteres Christiani, tempore Minucii, facerent, cum aliud non possent: sed & quid optarent, &, ubi possent, faciendum esse statuerent: & vero quid tandem, cum liberi fuerunt, fecerint, ut & Rempub. & Ecclesiam recte constituerent.

M. MINUCII FELICIS OCTAVIUS.

I. **C**OGITANTI mihi, & cum animo meo Octavii, boni & fidelissimi contubernalis, memoriam recensenti, tanta dulcedo & affectio hominis inhæsit, ut ipse quodammodo mihi viderer in præterita redire, non ea quæ jam

¹ *M. Minucii Felicis]* De *Marcus Minucio Felice* quid in veterum scriptis reperiatur, præter illa, quæ sunt huic editioni præfixa, *Lactantii*, *Hieronymi*, & *Encherii* testimonia, non habemus quicquam. Ipse circa judiciarias curas occupatum sese innuit, hujuscē disceptationis exordio. Quo tempore vixerit, Auctores non tradunt: nisi quod *Hieronymus* in illo suo *Scriptorum Ecclesiæ Catalogo*, ubi ordinem fere temporum servat, *Minucium* anteponit *Cypriano*, & juxta *Tertullianum* atque alios censet, qui *Severi Imp. avo proximi* fuisset dicuntur. Idem vero in *Apolo-gia ad Paminachium*, ubi minime necessaria temporis erat cura, citatis aucto-ribus iisdem, *Minucium* nostrum *Tertulliano* quidem, verum & *Cypriano*, subjugnit. Credo ne *Minuciani* nominis interpositione magistrum à discipulo di-velleret. Certe *Minucio Victorinum* & *Firmianum* & *Hilarium* subdit. At *Encherius* Episcopus *Lugdunensis*, in quadam ad *Valerianum* epistola, *Felici* nostro medium inter *Firmianum* & *Cyprianum* adsignat locum: ut jam propior vero sententia sit, non habitam fuisse in istis rationem ætatis cuiusque exactissimam. Certior igitur ea fuerit coniectura, quæ de ipsius *Tertulliani* ac *Cypriani* adversus *Idolorum* cultores scriptis ducetur. Etenim si *Tertullianis* comparentur *Minuciana*, statim apparebit, *Minucium* ab *Tertulliano* &

argumenta & differendi ordinem, atque ipsa plerumque verba sumptissime: *Cyprianum* vero, in illo præsertim operare, quo vanitatem idolorum arguit, *Minucianis* & sententiis & verbis usum esse tanquam suis; ut gloriari tamen debeat *Minucius*, ea sibi in mentem venisse, quæ *Cyprianus* usurpando sanxerit. Hoc amplius, ne quidem semel à *Cypriano* *Minucium* esse nominatum, neque à *Minucio Septimum*: rationibus utrumque, ut par est credere, haud improbadis. Denique *Wowerio* libens ad-sentior existimanti, antiquiore *Cypriano* fuisse *Minucium*, vel saltem edidisse hunc *Dialogum*, priusquam *Cyprianus* de idolatria scriberet: at *Minucium* sane manifesta imitatione aliorum verba suis immiscuisse, nec tamen esse penes ipsum quod acceptum ferre debeat *Cypriano*. Afrum fuisse *Minucium* opinari licet, cuius verbis *Cyprianus* tam familiariter utatur, quam ipse *Minucius Tertulliano*. Afros item fuisse *Cæciliu-m Natalem* & *Octavium Januarium*, *Cirtenis Fronto* testatur; omnesque adeo sese invicem demonstrant. *Rigalius*.

² *Octavius]* Qui & *Januarius* postea dicetur. Hoc vero nomen aliquoties occurrit in nomenclatura episcoporum & presbyterorum qui sententias dixerunt in concilio Africano de baptizandis hæreticis, sub *Cypriano*. *Rigalius*. Vide §. 6, 23, 34.

transacta & decursa sunt recordatione revocare. Ita ejus contemplatio, quantum subtracta est oculis, tantum pectori meo, ac pene intimis sensibus implicata est. Nec immerito¹ discedens² vir eximius & sanctus, immensum sui desiderium nobis reliquit: utpote cum & ipse tanto nostri semper amore flagraverit, ut, ³ & in Iudicris & seriis, ⁴ pari mecum voluntate concineret, eadem velle vel nolle: ⁵ crederes unam mentem in

¹ Discedens vir eximius & sanctus immensum sui desiderium nobis reliquit] Ex horum verborum potestate colligi non potest, Minucium, mortuo jam Oslavio, haec scripsisse. Hieronymus Ep. viii. Edit. Bened. Non minus mihi dereliquit abeundo desiderium, quam attulerat veniendo latitudinem. Vide & Sulpitium Severum vit. Martini cap. xxv. ac Dial. i. cap. 1. At ex toto orationis contextu liquido patet, hunc Dialogum à Felice nostro, post Oslavii fata, litteris suis mandatum; quapropter legendum DECEDENS vir eximius & sanctus. Ita perspice Cicero aliquie scriptores optimi. Phædrus lib. iv. fab. 4. Quidam decadens tres reliquit filias. Sulpitius Severus Hist. Sacrae lib. i. cap. 7. Sara, cum septimum & viceustum supra centesimum annum ageret, decepsit. Et cap. 21. Decepsit autem anno etatis vigesimo & centesimo. Sic in sequentibus crebrè loquitur Historicus, nec aliter passim Jurisconsulti. Claudianus tamen in Rutilus lib. ii. 10.

Solertia letho

Exiitum commune dabit, nec territus ante
Discedam; cum luce simul linguenda
potestas.

At ibi⁶ quidam Codd. decedam; & vere quidem. Davies.

² Vir eximius & sanctus] Virum sanctum & sanctam feminam etiam Eihnicci dicebant moribus & virtute frastantem. Apud Christianos, qui darum Christo fidem servabat, qui baptisma suum habebat integrum, sanctus appellabatur. Et haec appellatio religionem designabat & mores. Quod si aliquis moribus improbis notaretur, jam desinebat esse & haberi Christianus. Rigaltius.

³ Et in Iudicris & seriis] Sapiunt haec parceriam. Cicero 11. de finibus;

Quicum joca, seria, ut dicitur, quicum arcana, quicum occulta omnia. Heraldus.

⁴ Pari mecum voluntate concineret; eadem velle vel nolle.] Quæ perfecta demum amicitia est. Zeno Veronensis Sermons de patientia: Tu amicitiam, idem velle atque idem nolle, docuisti. Silius Italicus lib. ix.

Velle ac nolle ambobus idem, sociata que toto

Mens avo, ac parvis dives concordia rebus.

Quod autem ait concinere hoc loco Minucius, id etiam οὐράζεις dicit in eodem argumento Dio Chrysostomus Orat. iv. de regno: καὶ πᾶς ὅπε τὸ ιδίων εἰληθερός τοῦ δόξης, ἔπειτα οὐράζεις οὐράζεις, εἰδὲ τὸ εὐτὸν εἰπεῖν. Nota postrema verba. Sic enim εἴ τι ταῦτα λέγειν summere concordiae argumentum apud Græcos. Polybius lib. ii. Αλλά εἰ τοῖς κρεβατίοις, εἰ τοῖς πάντες εἴ τι ταῦτα λέγοντες, μετάποτες διεκπεράσσουσι τοις παισὶν. Herald. Sic haberet vetus exemplar; nec mutari debuit quicquam. Ait enim Minucius, Oslavium suum pari secum voluntate concinere solitum; Volo, vel Nolo. Est autem etiam in nolendo voluntas. Volumus abesse quæ laedunt aut displacent, & quæ scilicet nolumus. Concineret, consentiret, concordaret. Rigaltius. Recte quidem vir eximius; nam frustra erat Sig. Gelenius, qui, renitente MS. edidit, eadem velle vel nolle. Similes auctòrum locos diligenter confessit amicissimus & doctissimus Jof. Wissius ad Sallustii Catil. c. 20. Davies.

⁵ Concineret] Metaphorica locutio; qualem adhibuit Cicero N.D. lib. i. cap. 7. Antiecko enim Stoici cum Peripateticis re concinere videntur, verbis discrepare. Norvic. unus ex Glossmate representat re consentire. Idem lib. ii. cap. 7. Hac ita fieri omnibus inter se concinen- duobus

duobus fuisse divisam. Sic solus in amoribus conscius ipse, socius in erroribus: & cum, discussa caligine, 7 de tenebrarum profundo in lucem ⁸sapientia & veritatis emergerem, non respuit comitem, sed, quod est gloriosius, ⁹ præcucurrit. Itaque cum per universam convictus nostri & familiaritatis ætatem mea cogitatio volveretur, in illo præcipue sermone ejus mentis meæ refedit intentio, quo ¹⁰ Cæcilius superstitionis vanitatibus ¹¹ etiam nunc

tibus mundi partibus profecto non posse sent. Davies

⁶ Crederes unam mentem in duobus fuisse divisam] Nihil in hisce verbis inest virii. *Cap.* tamen *Barthius* repuit *indivisam*, cuius *παρεξιόρθωσις* pluribus exemplis confutavit *Jac. Onzelius*. Sed cum moneat *Cl. Jac. Gronovius* ea omnia ex *Lav. Torrentii* notis ad *Horatii lib. II. od. 17.* & ex *Joan. Priœti Observationibus in Act. Apost. IV, 32.* esse translatæ; nos nostra proferemus. *Ovidius Metam. VIII, 406.*

O me mihi carior inquit,

Pars anima confite mœ.

Laetantius de Mort. Persec. c. 8. Nec enim possent in amicitia tam fideli cohævere, nisi esset in utroque mens una. Vide *Persium Sat. v, 23.* & ibi Scholia, ac *Hieronymum Epist. i. & xv. ed. Bened. Dion Chrysostomus Orat. III. p. 56.* "Οσ γε τὰς οἰκεῖας ή τὰς συγχρέεις ΜΕΡΟΣ νερόμενη ΤΗΣ ἈΤΤΟΤ ΥΤΧΗΣ. Clemens Romanus Epist. ad Corinth. II. cap. 12. Τὰ δέ δὲ ἐν ἐγών, ὅταν λαλῶμεν αὐτοῖς ἀληθεῖαν, η ἐν συντὶ συμφονίᾳ ἀνυποκρίτως εἴη μάζ ψυχή. Hæc stabilienda MSti Codicis lectioni, nisi fallor, satis superque. Davies.

⁷ De tenebrarum profundo in lucem sapientia & veritatis emergerem] Vide si quis notabamus in hæc verba Apologet. cap. XXXIX. At quanto dignius fratres & dicuntur & habentur, qui de uno utero ignorantia ejusdem ad unam lucem expaverint veritatis. Hunc autem locum imitabatur Cyprianus ad Demetrianum: *Hortamus, dum facultas adeat, Deo satisfacere, & ad vere religionis candidam lucem de profundo tenebrose superstitionis emergeat.* Herald.

⁸ Sapientia & veritatis] Hoc est, veræ sapientæ: nempe Christianæ. Sic *seminas sapientiam consecutas dixit Ter-*

tullianus, Christianas: & Socratem sapere ad veritatem, cum ad Christianorum seita propius accedebat. Rigalt. "Εγ διδ συν. Sic natura & virium infirmitas pro naturali virium infirmitate legitur apud *Casarem lib. VII. B. G. cap. 26.* *Ciceron pro Archia c. 6.* Ex his studiis hæc quoque censemur oratio & facultas; quod idem sonat oratoria facultas. *Ovidius Metamorph. VIII, 712.*

*Annis ex quo solnti, pro anno aeo; non enim necessum esse puto, ut cum *Nic. Heinso* rescribamus, annis senioque solnti. Plura viideas apud *J. F. Gronovium ad Livii I, 32.* Adeas etiam quæ diximus ad *Ciceronis Tuscul. II, 4. III, 26.* Davies.*

⁹ Præcucurrit] Sic legitur in MS. Reg. & editione Romana. Quare præcurrit alii maluerint contra librorum auctoritatem, nescio. Herald. Vide *Priscianum lib. X. col. 921.*

¹⁰ Cæcilius] Hunc etiam appellabit *Natalem*. Utriusque autem nominis episcopi & presbyteri citantur Africano illo concilio de baptizandis hæreticis. Sunt qui Cæcilius istum putant Cypriani fuisse præceptorem, sed quibus id sibi rationibus persuasum fuerit, non explicant. *Pontius in vita Cypriani: Erat saepe illi etiam de nobis contubernium viri Iusti & laudabilis memoria Cædli & atate tunc & honore presbyteri, qui eum ad agnitionem verae divinitatis à seculari errore correxerat, &c.* Rigalt.

¹¹ Eiam nunc inherentem] Proba lectio, quam varie corruperant, cum aliis etiamnum, aliis etiam tunc edidissent. *Apuleius Miles. IV. Ac paululum à via terraclum, per altissimum præcepis in viam proximam etiamnunc spirantem præcipiant.* Hæc etiamnunc est ita. Idem Miles. V. Nec mora, quum paulo matu-

inhæ-

inhærentem disputatione gravissimâ ad veram religionem reformavit.

II. Nam negotii, & visendi mei gratiâ Romam contenterat, relicta domo, conjugé, liberis ; &, quod est in liberis amabilius, ¹ adhuc annis innocentibus, & adhuc ² dimidiata verba tentantibus, ³ loquela, ipso offensantis linguae fragmine, dulciorem. Quo in adventu ejus non possum exprimere sermonibus, quanto, quamque impa-

rius lectum' maritus accubans, eamque etiam nunc lacrymantem complexus, sic expostulat. Lege igitur apud eundem scriptorem Miles. I. Janitor pone stabuli ostium cubitans, & etiam nunc se misomnus. Quid tu, inquit, &c. Vulgo legitur, Et jam nunc. Heraldus. Sic loquitur Minucius respiciens ad illud temporis sive negotii quod hic describitur. Rigaltius. Sic Cæsar lib. VI. B.G.c. 40. Nullo etiam nunc resu rei militaris percepto. Ovidius Heroid. VIII, 79.

Ipsa ego non longos etiam nunc scissa capillos

Clamabam.

ubi Nic. Heinrius absque caussa sontica malebat etiam nunc. Idem Metamorph. XII, 23.

Nec Telamonides etiam nunc hiscere quidquam

Aust.

Et Amor. lib. II. El. XII, 23.

Femina Romanis, etiam nunc Urbe recenti,

Immisit sacerdos, armaque sava dedit. Neglectis igitur Sig. Gelenii & aliorum conjecturis, sarta testa maneat exemplaris fides. Davies.

I Adhuc annis innocentibus] Innocentem etatulâ dicit Prudentius in agone Roman. Tacitus lib. III. innoxiam atatem: Philo ἀργενού ἀντιαν, adversus Flaccum. Μὴ γῆγες, μη γέντα, μη ταῖδον ἀρχειον ἀλλιανανοίται πουσ. Heraldus. Propter annos teneros, qui ferè sunt criminum nescii; nam malè rem gessit Fulv. Ursinus, qui vocem annis expungendam censuit. Cæsar lib. V. B. G. c. 34. Levitate armorum & quotidiana exercitatio nihil iis noceri posse. Sallustius Bell. Catil. c. 32. Mulieres, quibus Reip. magnitudine belli timor insolitus incesserat, afflictare se se; qui locus à nonnullis perperam vexatus est. Arnobius lib. I.

p. 14. Infirmitate credatur valetudinem expellere non potuisse divina. Sulpicius Severus H.S. I, 53. Hic sacrilegio invitus Deo. Ac lib. II. c. I. Prudentia & disciplina brevi omnibus Regis proximis antelati. Vide & cap. 19. Lucretius lib. II. p. 231.

Denique multa vides, quibus est odor & savor una:

Reddita sunt cum adoles inprimis pleraque dona,
Religione animum turpi cum tangere parto.

Ultimum versum furcillis ejecit Tan. Faber, quia Latinitatem non vidit; secundum D. Lambinas, quod emendare non potuit. Legendum credo quibus est odor & savor una

Redditus, ut cum adoles inprimis pleraque dona.

Eandem οὐνίαξιν adhibet Felagius ad Demetr. Tom. v. Op. Hieronymi col. 16. ed. Bened. Davies.

2 Dimidiata verba] Hieronymus ad Eustochium de virginitate servanda Tom. I. Epist. 22. cap. 13. Balbutientem linguam in dimidiata verba moderantur. Ad Lætam de institut. filiæ Tom. I. Ep. VII. cap. 3. Dimidiata dicere verba. De vita & obitu Paulæ Ep. 17. c. XII. p. 80. Avia & amita nomina dimidiatis verbis frangere. Elementhorstius, & Heraldus.

3. Loquela ipso offensantis lingua fragmine dulciorem] B. Hieronymus ad Salvinam: Garrula atque balbutiens lingua offensione sit dulcor. Nota autem fragmine: Nam vocabula frangere hoc in re proprium. B. Hieronymus in Epitaphio Paulæ: Pau'am audierat in cunis & crepitaculis balbutiente lingua alleluia cantare, aviaque & amita nomina dimidiatis verbis frangere. Hinc vox infrausta Arnobio, & infrausta loquenti

tienti gaudio exultaverim : 4 cum augeret maximè lätitiam meam amicissimi hominis inopinata præsentia. Igitur post unum & alterum diem, cum jam & aviditatem desiderii frequens 5 assiduitatis usus implexet ; & quæ per absentiam mutuam de nobis nesciebamus, relatione alternâ comperissemus ; placuit 6 Ostiam petere amoenissimam civitatem, quod esset corpori meo 7 siccandis humoribus de marinis lavacris blanda & apposita curatio.

la Lucretio, ut observabamus ad *Arnobium*. Sic etiam κεκλασθήσις μεταχωρία appellat Philo musicam theatram, infra fratrem scilicet ac 'mollem, & masculis auribus indignam. Locus est libro de Agricultura : Καὶ παθεῖσται καὶ καθηράσθαι, ἡ πάστα τῶν κεκλασθήσις, ἡ ἀναδέηγος μεταχωρία τομεπούλες. Heraldus. Hujusmodi plura collegit Nic. Heinsius ad *Clandiani lib. i. in Eutropium vss. 254, 262*. Hic autem *Joan. Meursio* reponendum videtur loquela - - dulciore. Sed vulgata lectio manum medicam non flagitat ; est enim *Appositio*, Schema non infrequens, de quo consulatur *G. J. Vossius* de constr. c. 2. Vide & *Casp. Barthium Advers. XLII, 25. Davies.*

4 Cum augeret maxime letitiam meam amicissimi hominis inopinata præsentia] Hieronymus ad *Lucinium* : Nec inopinata mihi subito litera tua redditia sunt : que quanto insperatae, tanto gaudiorum plena. Sane quæcumque inopinato accidentunt, sive bona, sive mala, ea percellunt magis. Quare in *Comœdiis* si magnum aliquid bonum præter expectationem accidit, exultant, & vertice feriunt cœlum. In *Planti Rudente* :

Proh Dī immortales, Quis me est fortunator,

Qui ex improviso filiam inveni meam?

Satin' si cui homini Dei esse benefac- elum volunt,

Aliquo illud patto obtingit optatum piis.

Ego hodie qui neque speravi, neque credidi,

Is improviso filiam inveni tamen. Itaque in Mercatore vulgatam lectionem mutandam existimo :

Divum atque hominum quæ specta- trix atque hera eadem es omnibus,

*Spem speratam quoniam obtulisti
hanc mihi, grates ago.
Equisnam Deus est, qui mea nunc
letus lätitia fruat?*

Domi erat quod quaritabam.

Sane legendum ibi existimo, spem inspectam. Est igitur ea lätitia ταῦχεπειτη illa, quam Philo dissertatione de colonia ait accidere, quando eriam lacrymas oboriri observat. Verba Philonis sunt elegantissima : Γινεται δὲ αὖτις (περιέχεται scilicet) ὅταν αὐτόχθον αἴσθαται μηδέ τε περιθυμητὰ ποτὲ, αἰσθίστησι διηποτάρι, αἴρεται καὶ τὸ ποτητικὸν εἰρῆσθαι μοι δοκεῖ, λακρύσσει γελάσσει περιθυτόσα γὰρ ἐπὶ τῷ αὐτεπίστε ἡ διπλαῖναιν δεῖσι γαστὴ ψυχῆς, μειζόνα αὐτῶν, ἢ περτερην ἦν, ἐποίεισε, ὃς διὰ τὸν μηνέπιον γερέον τὸ σώμα. Διεύμφυον δὲ καὶ πεζόμφυον ἀποστέξει λιξίσας, ἀς καλεῖν εἴς Θεάκρου. Heraldus.

5 Assiduitatis usus] Voce prima continuum confessum denotari putat *C. Barthius*. Sanè assiduitatem pro continua præsentia non raro positam observavi ; eaque vocis notio huic loco congruit. Cicero pro *Deiot.* juxta fin. *Eandemque assiduitatem tibi se præbuisse postridie.*

A. Gellius de Trib. plebis, qui jus ab-nostandi non habebant, lib. xiiii.c. 12, quoniam, ut vim fieri vetarent, assiduitate eorum & præsentium oculis opus erat. Hinc *Eumenius Pan. vii.c. 1.* Assiduitate præsentia sua præ ceteris fruuntur. Similiter assiduitatem contubernii dixit *Auctor Dial. de Orat. c. 5. Davies.*

6 Ostiam petere] Quo loci etiam *Augustinus* sanctissimos habuit cum Monica matre de pietate Christiana sermones. *Ostiam* veteres dixerunt, & τὰ Ωζια, *Ostia Tiberina*. Unde & *Ostianos* & *Ostiates* atque etiam *Ostios*. Rigalius.

7 Siccandis humoribus] Aquā inter-

¹ Sane

1 Sane & ad vindemiam feriæ 2 judiciariam curam relaxaverant. Nam id temporis, post aestivam diem, in temperiem semet autumnitas dirigebat. 3 Itaque cum diluculo 4 ad mare inambulando litore pergeremus, ut & aura adspirans leniter membra vegetaret, & cum eximia voluptate 5 molli 6 vestigio cedens arena subsideret; Cæcilius, 7 simulacro Serapidis denotato, ut vulgus super-

cute, vel simili morbo laberabat Minucius. Certè Paulus Aegineta lib. vii. col. 622. ed. Steph. testatur aquæ marinæ siccandi vim inesse. Et balneum, quod ad aquæ marinæ naturam accedit, hydropicis curandis præscribit Galenus Meth. Med. lib. xiv. c. 15. Dav.

1 Sane & ad vindemiam feriæ] Fe-riæ messium & vindemiarum tempore. I. i. D. de Feriis: nec tantum in foro, sed etiam tcholis. Augustinus confession. lib. ix. cap. 2. Et opportune jam paucissimi dies supererant ad vindemiales ferias, & statui tolerare illos, ut solen-nyiter abscederem. Familiare vero Romanis fuisse feriarum tempore deliciis Campaniæ frui ostendit Agellius lib. ix. cap. 15. Wower.

2 Judiciariam curam relaxaverant] Hoc est, ut Plinius loquitur, res non agitantur. Glossæ: Cum res agebatur: ὅτε οὐ πρέπει εἰσιν, seu, ut Strabo lib. xi.ii. de Romanis, ὅτε οὐ πρέπει τοι-κύτει καὶ τὰς διρευδοταῖς. Plautus: cum res prolate. Auter carminis ad Pilonem: Turbida prolati tacnerunt jurgia rebus. Ita res redire dicuntur, cum judiciaria cura incipit. Cicero pro Sextio. Wower. Res nota. Ceterum non solum forum tunc clausum, sed scholæ etiam, ipsaque adeo studiosorum musea. Cyprianus: Et promisso me memini, & reddendi tempestivum prorsus hoc tempus est, quo, indulgente vendemia, solitus ani-mus in quietem, solemnies ac statas anni fatigantis ferias sortiatur. Heraldus. Ad formam hujuscem opusculi Minuciani suam Cyprianus ad Donatum epistolam five dissertationem concepit. Rigalt.

3 Itaque cum diluculo] Ante has vo-ces nonnulla de Cæcilio, comite deambulationis adscito, deesse purat Joan. Meursius; mihi tamen fidem non facit, cum præstantissimi Historici circum-spectiarum quarundam omissionem non refugiant, ut vel ex uno Livio manife-

stum. Vide doctissimi viri Joan. Clerici Art. Crit. P. iii. S. iii. c. v, 12. seqq. Davies.

4 Ad mare inambulando litore] Leg. ad maris in ambulando litora; nam, Ostiâ relicta, marinum litus petebant ob eas causas, quas dicit Minucius noster. Davies.

5 Molli vestigio cedens arena] Iis ac-cedo, quibus scribendum videtur molli-arena. Ovidius Metam. ii, 577.

In molli nequicquam lassor arena. Et Amor. lib. ii. El. xi, 47.

Inque tori formam molles sternentur arena.

Hieronymus vit. Hilarionis Tom. iv. col. 81. Deambulabat tunc senex in arenis mollibus. Davies.

6 Vestigio cedens] Vestigium hoc in loco plantam pedis denotat. Virgilii in Ciri vi. 171.

Multum illi incerto trepidant vesti-gia cursu.

Ovidius Metam. viii, 570.

Protnes appositas nude vestigia Nympha

Instruxere epulis mensas.

Sulpicius Severus Epist. i. Video Petrum instabiles aquas corporeo pressisse vestigio. Prudentius in Symm. lib. ii. Præf. vi. 33.

Sed vestigia fluctibus

Summis tingnere coeparat.

Adi & Perist. vi, 80. vii, 62. nec non Sedulium Carm. iii, 235. iv, 41. 68. v, 25. Plura, si opus est, suppeditabit Casp. Barthius Advers. xlvi, 25. ubi tamen perpera reponit, membræ vegetaret cum eximia vo-luptate, & molli vestigio cedens arena subsi-deret; quasi scilicet arena pedibus cedens, nullam prorsus ambulanti ferat vo-luptatem. Davies.

7 Simulacro Serapidis denotato] Hoc est, animadverso, deprehenso, notato sibi obviam. Rigaltius.

8 Manum ori admovens osculum labiis pressit] Rom. Ed. impressit. Vulgatus stitiosus

stitiosus solet, ⁸ manum ori admovens, osculum labii pressit.

III. Tunc Octavius ait: ⁹ Non boni viri est, Marce frater, hominem domi forisque lateri tuo inharentem, sic in hac imperitiæ vulgaris cæcitatem deserere, ut tam luculento die in lapides eum patiaris impingere, ¹⁰ effigiatos sane, ¹¹ & unctos, ¹² & coronatos: cum scias hujus erroris

adorandi ritus manum ad osculum referre. *Lucianus De morte encomio:* ή τὴν χεῖρα τῷ σόματι προσαγάγοντο, ἐδὲν δὲλλη, οὐ προσκυνεῖν τύποντας λαον. *Idem περὶ ὁρχίστας.* Προσεύχοιται ἡλιον, ἔχοντες ημέτες, τῶν χειρῶν κύριτες. Meminit ejusdem ritus περὶ θυσίαν, & *Plinius lib. xxviii. cap. 2. lib. xii. cap. 3. Apuleius Miles. iv. Apol. & Florid.* Hieronymus ^{1.} contra Russinum, & in Oream cap. xiiii. Hinc adorandi verbum. Quanquam non tantum manum priore digito, ut *Apuleius* ait, in ereksum pollicem residente labris admovebant, sed soliti etiam προσκυνεῖν, caput tegere, vertere sese ad Orientem, coronam simulacro imponere, & assidere ad orandum. *Suetonius Vitellio cap. vii. Lucretius lib. v. Plutarchus Apolog. & lib. de Orat. Wower.* Morem hunc superstitionum hominum eruditissimi homines pridem observarunt. Quod autem adorare inde dictum existimant, falli eos docuimus ad *Arnobium*. Sic autem solebant religiosi homines, si quem locum sacrum prætergredierentur, adorare, arque saepius tacitas preces concipiunt. *Ovidius vi. Metamorph.*

Ipse ducem dederat, cum quo dum pascua lusstro,

Ecce lacu medio sacrorum nigra favillis Ara vetus stabat tremulis circumdata cannis.

Resistit & parvo, Faveas mihi, murmur dixit

Dux meus; & simili, Faveas mihi, murmure dixi. Heraldus.

Adorans. *Plinius lib. xxviii. cap. 2. In adorando dexteram ad osculum referrimus. Fulgetras poppymis adorare evensens sentium est.* Rigaltius.

9. Non boni viri est, Marce frater Oæavius Marcum Minucium fratrem appellat, Christianus Christianum. At cap. 5. Cæcilius adhuc Ethnicus eundem Minucium sic etiam compellabit; quan-

quam tibi, Marce frater. Hæc igitur appellatio fuit ad eum & religionis. Utriusque certe in Oæavio: Ad eum in Cæcilio. Rigaltius.

¹⁰ *Effigiatos [sane]* Sidonius lib. iv. *Effigiare imaginibus.* Prudentius. *Defasciato supplicare stipiti.* Apuleius Florid. *Truncus dolamine effigiatus.* Pervulgatus mos ungendi & coronandi lapides: forte ex illo, quod legimus Genes. cap. xxviii. Lucianus Charonte. Τί δεῖνος στέφεται τὸς λίθος, η τείχος μήποι. Idem Pseudom. Tibullus lib. i. eleg. 1.

Nam veneror seu siipes habet desertus in agris,

Sen vetus in trivio florida ferta lapis. Coronarum autem ulsum varium, & multiplicem in Deorum cultu fuisse alius dicendi locus erit. *Apuleius Miles. iv. Arnobius lib. iii. Horatius lib. iv. Ode 4. Fulgentius i. Myth. Justinius Apol. ii. Clemens Alex. πατέρων lib. ii. cap. 8. Wowers.* De verbo effigiare multa Savaro ad Sidonii *Apol. inaris lib. vi. epist. 12.* quibus haec loca addere poteris. *Papias: Effigiare, formare.* *Apuleius Metamorph. lib. xi. pag. 262. Miris extrinsecus simulachris effigiatia.* *Martianus Capella de nupt. Philol. lib. vi. pag. 130. Quippe memoratur omnia posse effigiare.* Pag. 228. miris formis effigiatia. *Augustinus de hæres. cap. 86. Tertullianus animam dicit efficiatum corporis esse.* *Deum corporeum esse, licet non efficiatum.* Elmenhorstius.

¹¹ *Et unctos* Arnobius lib. 1. *Signando consperxeram lubricatum lapidem & ex oliu[m] unguine folidatum.* Sic enim recte correxerunt ereditiss. homines, præente MS. Reg. in quo scriptum unguines ordinatum. Hac autem de re dicebamus ad eum Arnobii locum. Heraldus.

¹² *Et coronatos* Arnobius lib. vii. *Etiam dii fertis, coronis afficiuntur, & floribus?* Quem in locum plura ob'erbavamus. Idem.

non minorem ad te, quam ad ipsum infamiam redundare. Cum hoc sermone ejus¹ medium spatiū civitatis emensi, jam liberum litus tenebamus. Ibi arenas extimas, velut sterneret ambulacro, perfundens² lenis unda tendebat. Et ut semper³ mare etiam positis flatibus inquietum est, ⁴etsi non canis spumosisque fluctibus exhibat ad terram, tamen⁵ crispis, torosisque ibidem erroribus delecati perquam sumus, cum in ipso æquoris limine plantas tingueremus,

¹ Medium spatiū civitatis] De hisce verbis agit Casp. Barthius Advers. lib. XLIII. c. 25. sed ejus conata non fecutus est successus; nec tamen illum vel alios confutare jam nunc adgrediar; meam duntaxat sententiam paucis enarrabo. Minucium, Octavium, & Caeciliūm Roma decadentes, Ostiæ diversatos esse patet ex cap. 11. Placevit, inquit noster, Ostiam petere amaxissimam civitatem; quod proinde fecerunt. Dein, vel aliquibus interpositis diebus, vel etiam postero die, ac cum diluculo quidem, littus percabant, quod ab Ostiâ circiter 111. passuum millia distare nōrunt Geographi. In ambulando propter adoratum Serapidis simulacrum Cacilius ab Octavio ridetur, & cum hoc Oœlavia sermone medium spatiū emensi jam liberum littus tenebant: nam vocem civitatis esse Glossema, res ipsa demonstrat. Medium spatiū vocat noster, id quod inter Ostiam fuit & littus marinum. Simili ratione P. R. medius inter Latinum & Tuscos dicitur Florelib. I. c. 9. Idem de Galli Senonibus c. 13. Hi quondam ab ultimis terrarum oris -- profecti, quum jam media vastassent, positis inter Alpes & Padum sedibus, ne hisquidem contenti per Italianam vagabantur. Eandem vim sœpe recipit illud vocabulum, cum de Spatio temporis usurpetur. Sulpicius Severus H. S. II, 32. Interjellit deinde annis VIII. & XXX. pax Christianis fuit, nisi quod medio tempore Maximinus nonnullarum Ecclesiârum Clericos vexavit. Ovidius Metam. IV, 167. -- Mediumque fuit breve tempus -- Iterum Faſtor. IIII, 809.

Una dies media est --
Vide & lib. VI, 247. Davies.

² Lenis unda tendebat] Reſta est hæc verēris libri scriptura. Tendebat arenas: extendebat. Sic tendere plagas, retia,

Rigaltius. Proba & reſta est hæc scriptura, & male illi, qui tundebat substituunt. Ita & Boethius de Consolat. lib. II. Metr. 8.

Ut fluctus avidum mare
Certo fine coērebat,
Ne terris liceat vagis
Latos tendere terminos.

Quamquam etiam sunt, qui hic apud Boëthium legunt, Latos tundere terminos: quam lectionem nos rejicimus, scilicet quæ est contra MSS. & antiquissimarum quoque editionum fidem. Accedit, quod sensum plane insulfum hac correctione efficiunt. Tendere enim apud utrumque valet extendere. Ouzelius.

³ Mare inquietum est] Tertullianus de Pallio, cap. 2. Sic & mari fides infamis, dum & flabris aque mortuantibus, de tranquillo probum, de fluctibus temperatum, & exemplo de decumanis inquietat. Cyprianus Epist. I. cum respectu ad mare, Inquietantes seculi turbinibus. Ouzelius.

⁴ Etsi non canis spumosisque fluctibus exhibat ad terram] Lucretius lib. II.

Ut mare, quum magni commorant aquora venti,
Vertitur in canos cudenti marmore
fluctus.

Zeno Veronensis sermone de patientia pallidos fluctus appellat, quos canos Minucius. Tamen extremon rum pallido ex recursu voluminum; quasi jus terre cognoscens. ac violare devitans, mira patientia in se frangitur, iisdemque fluctibus, quibus cogitur, refrenatur. Sc albe-scere dicit Virgilinus III. Æneid.

Fluctus uti primo cœpit quum albe-scere vento,

Paulatim fœse tollit mare. Herald.

⁵ Crispis torosisque] Vidor lib. II. de perfectu. Vandal. p. 940. Alvei crisperantes. quod

⁶ quod vicissim nunc adpulsum nostris pedibus ⁷ adludere fluctus, nunc relabens, ac vestigia retrahens in se reforberet. Sensim itaque tranquilleque progressi, oram curvi molliter litoris, iter fabulis fallentibus, legebamus. ⁸ Hæ fabulae erant Octavii differentis de navigatione narratio. Sed ubi eundi spatium satis justum cum sermone consumpsimus, eandem emensi viam rursus versis vestigiis terebamus. Et cum ad id loci ventum est, ubi

Lib. IIII. pag. 966. Fontium crispantes venæ. Hieronymus in Epistola ad Heliodorum de laude vitæ solitariæ cap. 5. Licit in modum stagni fñsum aquor arrideat: licet vix summa jacentis elementi spiritu terga crispentur. Et lib. XI. in Esaiam proœcim ad Eustochium, fol. 64o. Multi casus opprimunt navigantes. Si vehementior flaverit ventus, tempestas formidini est. Si aura moderatur summa jacentis elementi terga crispaverit, piratarum insidias pertimescit. Elementhorstius. Ita scriptum in MS. Reg. non tortuosis, quod notant. B. Hieronymus ad Heliodorum: Licit in modum stagni fñsum aquor arrideat, licet vix summa jacentis elementi spiritu terga crispentur. Et in epitaphio Paulæ: Huc usque prosperis navigavimus ventis, & crispantia maris aquora labens carina fulcavit. Heraldus. Parum attentis oculis Regium exemplar inspicerat qui primus ex eo renunciavat scriptum; tortuosis. Nam in eo libro scriptum prius fuerat scriptoris tortuositate, & qui corredit, legi voluit, crispatoris tortuositate. Venarum toros maledici dixerat, & iubatum toros Poetæ. Rigałtius.

⁶ Quod vicissim nunc adpulsum nostris pedibus alluderet] Proba lectio & MS. auctoritate comprobata. seneca in Oedipode;

Per te, pater Neptune, qui fluctu brevi Utrumque nostro geminus alludis solo. Sic περιπολέειν usurpavit eleganter Gregorius Nazianzenus Sermone de S. Cypriano: η δέλαντα ἡπλωθήν, η ταῖς ἀκταῖς περιπολέεσθαι, μετὰ πενυμάτων σειρῶν κόδινονται κύργατα. Heraldus. Operam ludit Casp. Barthius. dum Advers. lib. XLIII. c. 25. rescribat adpulsim & se in se reforberet. Vix autem magis commoda videtur Iac. Gronovii conjectura, pro qua reponit vir Clarissimus,

alluderet fluctu; deest enim casus Accusativus, quem resorbendi verbum prælus efflagitat. Vitii tamen manifesta tenetur lectio vulgata: nisi contra Romanæ lingua genium peccasse censendus est Minutins. Certo Latinè non dixeris, aquor fluctum pedibus alludere, nec ex tota Antiquitate vel unum proferi potest istius locutionis exemplum. Viri eruditæ correxerunt, nostris pedibus alluderet fluctus: non absone quidem; sed, ne vox hac in resatis elegans exsularet, potius emendarem, quod vicissim nunc adpulsum nostris pedibus alluderet, nunc relabens ac vestigia retrahens, fluctus in se resorbere. Ab hac sententia non abhorret vir doctissimus Joan. Clericus Bibl. select. Tom. XVIII. p. 339. Davies.

⁷ Alluderet] Catullus Nupt. Pelei: Ipsius ante pedes fluctus salis alludebat. Ovidius IV. Metamorph. Et in alludentibus undis Summa pedum, taloque tenus vestigia tingit. Servius ad VIII. Aeneid. Indere, moveri interpretatur. Ita capiendum apud Ausonium Mosella: Inter ludentes examina lubrica pisces. Sed quod apud Ciceronem in Top. littus qua fluctus eludit, minime legendum, ut Fulv. Ursinus suaderet, alluderet: neque enim allusione fluctus definitur littus, sed qua maxime exæstuat. I. CXII. de verb. sign. MS. legit, allideret. Quintilianus lib. X. In littore, in quod se maximo cum sono fluctus illidet. Wower.

⁸ Hæ Fabulae] Fabulam rem gelam etiam designare jam pridem monuere Critici. Ita Plautus Persa Act. V. Sc. 2.

-- Sed quid ego aspicio?

Hoc vide qua hac Fabula est. Apud Petronium habes. Quanam est, inquit, hac audacia? aut ubi Fabulas & antecessura latrocinia didicisti. Item, Ascylos jam deficiente Fabulari contextu. Et deinceps, Utrumque tamen tanquam non agno-

subductæ naviculæ, substratis roboribus, ¹ à terrena labe suspensæ ² quiescebant, ³ pueros videmus certatim gestientes ⁴ testarum in mare jaculationibus ludere. ⁵ Is lusus est, ⁶ testam teretem, jactatione fluctuum lævigatam, legere de litore: eam testam plano situ digitis comprehensam, inclinem ipsum atque humilem, quantum potest, ⁷ super undas irrotare: ut illud jaculum vel ⁸ dorsum maris raderet, ⁹ vel enataret, dum leni impetu labitur: vel, summis fluctibus tonsis ¹⁰ emicaret, emerget, dum assi-

serem Fabulâ tacni. Quæ omnia de re gesta capienda sunt. Vide plura apud Cl. Gronerum Susp. lib. xviii. c. 3. Onzelius.

¹ A terrena labe suspensa] Labem dicit virginem cœnosam, qua putreficerent carinæ diutino situ. Rigaltius.

² Quiescebant] Etenim ea robora pulvini sancnavium quiescentium. *Rigaltius*. Pulvini. cum phalangis non videntur miscendi; licet id fecerint *Iſidorus Orig. lib. xix. c. 2. & Papias*; quos recuti sunt *Menſtius*, *Elmenhorſtius* & *Onzelius*. Phalanga, docente *Noſio*, dicuntur fæſtes teretes, qui navi- lus ſu'ji. iuntur, cum attrahuntur ad pelagis, vel cum ad littora subducuntur, at in pulvinis naues ad littus jam subductæ quiescebant. Vide *J. F. Gronovium ad Plantæ Casin. A. 3. iii. Sc. 11, 27. Davies*.

³ Pueros videmus certatim gestientes testarum in mare jaculationibus ludere] Ludi illiū, de quo plura alii obſer- vavit, meminit etiam *Ariannus libro iv. Differ. Epif. cap. 7. Ἀλλάς ὁ σεργιοῖς τὸ παιδία παιζόντα περὶ μῆνας παιδίας διέπεται, τῶν δὲ ὁ σεργιοῖς παιζόντες*. Heraldus.

⁴ Testarum in mare jaculationibus] *Ἐποστρατιοῖς*. Rigaltius.

⁵ Is lusus est testam teretem] Graci hinc in latr. ap. eliant *ἐποστρατιοῖς*. *Hesychius*: *ἐποστριζεῖν*, *ἐποστρικοῖς παι- ζεῖν*. V de Paulum *Leopardum Emen- das lib. vi. cap. 8. Elmenhorſtius*.

⁶ Testam tereten jactatione fluctuum lævigatam] *Ἐπετερημένην ἔπειδες Σελάτον*; ali. *Ευπάθεια*. Heraldus.

⁷ Super undas irrotare] Non poterat loqui expressius. Testula enim ita subſilient motum refert rotte agitatae dñe ratiō. Contra autem quum humen glacie conſtrictum est, piano cursu testa labitur,

ac non irrotat proprie super undas, sed premit eas potius; quomodo loquitur Ovidius lib. 111. Trist. eleg. 1c.

Vidimus ingentem glacie confiſſare ponnum;

Lubricaque immotas testa preme- bat aquas. Heraldus.

⁸ Dorsum maris raderet] *Hesodus Theogonia*: *ὑότα Σελάτων*. *Chalcidius* in *Platonis Timæum* pag. 56. *Dorsum & superficies mariū*. *Gaudentius* p. 118. Ambulabat super terga agnoris. Vide adnotata ad *Arnobii lib. 1. pag. 27. El- menhorſtius*.

⁹ Vel enataret] In hisce Minucii verbis, niſi fallor, mendum later, quod non animadverterunt viri perspicaces. Legendum credo nec enataret. Non nunquam testa sine falcu maris superficiem lambebat; interim vero crebris saltibus in ærem fuit eveſta. Hinc noſter: *Ut illud jaculum vel dorsum mariū raderet, NEC enataret — vel summis fluctibus tonsis, emicaret emerget. Niſi recipiatur haec emendatio, Felix ταῦ- λός* erit cenlendus. Priorem modum describit *Eustathius ad Iliad. Σ. pag. 1219. posteriore Pollux Onom. lib. ix. §. 119. Davies*.

¹⁰ Emicaret, emerget] Amat Minucius plures voces eiusdem significations copulare: unde σφάλματα irrepererunt, quæ obſervabimus poſtea. Non audemus igitur dannare emerget, quod faciebat politissimi ingenii vir Joan. à Nover. Pro refliret quod ſequitur poſtea, edidimus exſiliret, MS. Reg. & edit. Rom. ſequi. Heraldus.

¹¹ In pueris] Inter illos pueros, ut mox, in contubernaliis. Rigaltius. Sic *Ausonius* in Solone vs. 19.

— Cræſus fuit

His in beatis --

duo

duo saltu sublevatur. Is se ¹¹ in pueris victorem ferebat, cuius testa & procurreret longius, & frequentius exsiliret.

IV. Igitur cum omnes hac spectaculi voluptate caperemur, Cæcilius nihil intendere, neque de contentione ridere, sed ¹² tacens, anxius, ¹³ segregatus, ¹⁴ dolere nescio quid vultu fatebatur. Cui ego: Quid hoc est rei? cur non agnosco, Cæcili, alacritatem tuam illam? & illam oculorum etiam in seriis hilaritatem requiro? Tum ille: Jamdudum me Octavii nostri acriter angit &

Sulpicius Severus Hist. Sacr. 1. 25. Erat in Hebræis Gedeon quidam nomine. Non aliter loquuntur melioris ævi scriptores. Davies.

¹² *Tacens, anxius, segregatus*] Describit hominem vexatum mœroribus & curis ingentibus, qualis erat Homeri Bellerophon Iliad. Z. 201. Rigaltius.

¹³ *Segregatus, dolere nescio quid vultu fatebatur*] Etsi lectio ista facilior est & commodior, nolueramus tamen contra veterum editionum, & MS. Reg. autoritatem, ubi segregatus dolore, quidquam immutare. Operis alterum visum est. Sic autem hominis anxxii πάθος rede exprimitur. M. Tullius lib. 111. Tusc. quæst. c. 26. Ex hoc evenit, ut in animi doloribus alii solitudines captent, ut ait Homerus de Bellerophonte,

*Qui miser in campis mœrens errabat
Aleis,
Ipse suum cor edens, hominum vestigia vitans.*

Πάτον ἀθρόωπων ἀλεείνων. Herald. Incommode omnino MS. Reg. & edit. veteres cum nupera Gronoviana representant, segregatus dolore, nescio quid vultu fatebatur; affectuum enim index est vultus, quem propterea Cicero in Pisonem vocavit sermonem quandam tacitum mentis. Vide & offic. lib. I. cap. 29. Sic in Testam. Symeonis apud Grabinum Spicil. Tom. I. pag. 155. Διατέτο Ιωσήν ἦν αρπτὸς τῷ εἰδὶ τῇ καλὸς τῇ ὄψῃ, ὅπι ἐκ τῶν τετρανταετῶν εἰς αὐτὸς ἔδεν πονηρόν εἰς γάρ ταχχὺς τῷ πνεύματι τῷ περιστοποῖον δυλοῖ. Postrema verba sensu carent, quo donabuntur, si legamus: Καὶ γὰρ ταχχὺς τῷ πνεύματος τῷ περιστοποῖον δυλοῖ. Nihil potest certius. Davies.

¹⁴ *Dolere nescio quid vultu fatebatur*] Vultum Pacatus Panegyr. animi prodi-

tores appellat. Et optime: ex habitu enim oculorum, narium, frontis, cæterarumque faciei partium, numquid animus irascentium, mœrentium, gaudientium, aliorumque affectuum indicatur? Audi Hieronymum ad Furiam de servanda Viduitate. Speculum, inquit, mentis est facies, & taciti oculi corāis fatentur arcana. Ita Ovidius lib. II. de Arte.

--- *In vultu pignora mentis habet.*
Eleganter Juvenalis Sat. ix.

*Deprendas animi tormenta latentis
in agro
Corpo; deprendas & gaudia, su-
mit utrumque
Inde habitum facies.* ---

Magnus ille Naturæ Indagator, Phinium dico, Historiæ suæ Naturalis libro II. cap. 37. ait; *Frons & alii; sed ho-
mini tantum tristitia, hilaritatis, cle-
mentia, severitatis index.* Ibidem paulo post de oculis, *Neque illa ex parte
majora animi indicia cunctis animali-
bus, sed homini maxime, id est, moder-
ationis, clementia, misericordia, odii, amo-
ris, tristitia, latitiae.* Contuitu quoque multiformes, truces, torvi, flagrantæ, graves, transversi, limi, summissi, bla-
udi. Profecto in oculis animas habitat. Nazarius Panegyrico Constantino di-
eo, *In serenis frontibus animorum in-
dicia prælegantur.* Achilles Tatius lib. vi. *Ο γὰρ νέος & μοι δοκεῖ λεπέχθαι καλάς
εἰς αἴσχος τὸ παράπτων φύνεται γάρ
ἀνεβάς ὡς εἰς κειτόπλοον, εἰς τῷ περι-
στρώ.* Galienius Bruto lib. 11. l. philippidos.

*Nam rubor in vultu duplicatus pro-
dit aperte*

*Quam gravis illūstrem trahat indig-
natio mentem.* Ouzelius.

¹ remordet oratio, quā in te inventus, objurgavit negligentiæ, ut me dissimulanter gravius argueret inscientiæ. Itaque progrediar ulterius: de toto & integro mihi cum Octavio res est. Si placet ut ipsius sectæ homo cum eo disputem, ² jam profecto intelliget facilius esse in contubernalibus disputare, ³ quam conserere sapientium modo. In ipsis ad tutelam balnearum jactis, & in altum procurrentibus petrarum obicibus residamus, ut & requiescere de itinere possimus, & intentius disputare. Et cum dicto ejus assedimus, ita ⁴ ut me ex tribus medium lateris ambitione protegerent: ⁵ neque hoc obsequii fuit, aut ordinis, aut honoris, quippe ⁶ cum amicitia pares semper

¹ Remordet oratio] Ruffianus Ecclesiast. hist. lib. vi. cap. 6. Vehementissime monordit hic sermo Demetrium, Tryphon apud Lucianum Philopat. fol. 44^r. se laceratum Criticæ sermonibus conqueritur, veluti à rabiosa cane. Verba ejus sunt: Ἐδέχθη τοῖς παρεξοῖς λόγοις, οὐς ἔπος κυρὸς λυθῆνται. Elmenhorstius.

² Jam profecto intelliget, facilius esse in contubernalibus disputare, quam conserere sapientiam] MS. Reg. nihil mutat. Neque ramen placet mihi hæc lectio. Suspicabar scripsisse Minucium, quam conserere sapienti manum. Herald.

³ Nam conserere sapientium modo] Sic facile restituimus ipsissimum scripturam Minucii depravatum in exemplari perversa litterula: facilius esse in contubernalibus disputare, quam conserere sapientiam modo in ipsis ad tutelam balnearum, &c. Omnes hæc tenus editiones prava interpunctione sensum everterant. Et falsi sunt interpretes, qui afferunt in manuscripto legi aliter quam hic retulimus. Ait Cæcilius fautorum se ut Octavius intelligat, facilius esse disputare & rixari inter contubernales vulgaribus distieris & conviciis, quam eo modo conserere, quo solent sapientes. Deinde incipit aliam clausulam: In ipsis ad tutelam balnearum, &c. Rigalius.

⁴ Ut me ex tribus medium] Medius locus honestior. Sallustius Bello Jurgurthin. cap. xi. Sed Hiemsal, qui minimus ex illis erat, natura ferocior, etiam ante ignobilitatem Jurgurtha, quia materno genere impiger erat, despiciens, dex-

tra Atherbalem assedit, ne medius ex tribus, quod & apud Namidas honori ducitur, Jurgurtha foret. Vid. Lipsius Elest. lib. ii. cap. 2. Elmenhorst.

⁵ Nec hoc obsequii fuit, aut ordinis aut honoris] MS. Reg. nihil mutat. Nam quod ajunt verba ista aut ordinis in eo nusquam apparere, falluntur; nec aliorum observationibus fidem arbitrii tam facile debuerant. Sane si qui honoratores, aut amplioris ordinis erant, locus honorior iis dabatur, & idcirco medius. Appianus de bellis civilibus lib. iv. Καὶ σωμάτευσιν οἱ τρεῖς, Καίτηροι ἐπί μέρος διὰ τῶν ἀρχιών περισσοτέρων. Heraldus.

⁶ Cum amicitia pares semper aut accipiat, aut faciat] Vulgaris versus Publī Mimi: Amicitia pares aut accipit, aut facit. Laertius in vita Pythag. lib. viii. pag. 573. Pythagoras εἰπε τε πρωτότοκος επειτα Τιτζετός ταῦτα φίλα τοῖς, οὐ φίλας, ιστούσα. Vid. Cicero de LL. lib. i. fol. 326. Anstotheles apud Diogenem Laertium & Hesychium Illustrum de Philosophis pag. 14. Τοῦ τε φίλων εόρτης ιστοῦται δουέις ἀντισεγγόν. Et libro viii. Ethicorum cap. 7. Λεγότες ταῦτα φίλων, οὐ ιστόντες. Quem locum ab illo mutuatus est Isidorus Pelusiotæ Epist. lib. iii. Epist. 145. ad Petrum Corretorem: Ιστόντες, φίλων. Elmenhorst.

⁷ Sed ut arbiter, & utrique proximus aures darem] Appositus Lucianus in Amoribus: ἐπί μέρος πάντων διαρρήκει εὐστέψομεν. Herald.

⁸ Quoniam tibi, Marce frater] Cæcilius ethnicus Minucium Christianum fratrem vocat, quocum erat amicus aut

aut accipiat, aut faciat: ⁷ sed ut arbiter & utrique proximus aures darem, & disceptantes duos medius segregarem.

V. Tum sic CÆCILIU S exorsus est: ⁸ Quanquam tibi, Marce frater, de quo cum maxime quærimus, non sit ambiguum; utpote ⁹ cum diligenter in utroque vivendi genere versatus ¹⁰repudiariis alterum, alterum compobari: ¹¹ inpræsentiarum tamen ita tibi informandus est animus, ¹² ut libram teneas æquissimi judicis, ¹³ nec in alteram partem propensus incumbas, ne, non tam ex nostris disputationibus nata sententia, quam ex tuis sensibus proleta videatur. Proinde ¹⁴ si mihi ¹⁵ quasi novus aliqui, & quasi ignarus partis utriusque confidas, nul-

citæ familiaritate conjunctissimus, ut indicant illa Octavii ad Minucium de Cæcilio, cap. 3. *Hominem domi forisque lateri tuo inherentem.* Rigalius.

⁹ Cum diligenter in utroque vivendi genere versatus] Hinc apparèt Minucium nostrum-estate jam provecta factum Christianum. Rigalius.

¹⁰ Repudiariis alterum, alterum compobari] Male MS. τὸ postremum alterum inducit. Menfins.

¹¹ Inpræsentiarum] Vide G. J. Vossium de vit. Serm. I. 25. IV. 33.

¹² Ut libram teneas aquissimi judicis] Ιστον ἡ κοινὸν eleganter Græci dicunt; neque enim iudex æquus heic est δικαιός. Demosthenes in ea de Corona: Καὶ παρεχόντων ἔντονις ιστον ἡ κοινὸν δικαιότερον εἴης δικαιότερον, ἐπειδὴ τὸν δικαιωτὸν ποιεῖτε τοῦτο πάντων. Recte autem libram teneas; nempe ut unicuique æquo pondere jus veluti appendatur. Proverbium Græcorum est, cuius meminit Enstathius ad lib. vii. Iliad. Ζυγέ πρέσ δίκαιος θύμωτερος. Eleganter Clemens Alexandrinus lib. i. Pædag. cap. x. Καὶ καθέπειρον δικαιούσης τὰς ισοτελεῖς ἀντικοινωνίας τὰς δίκαιας πλάσιγχας. Prudentius;

Gentibus justam posituras aquo

Pondere libram. Herald.

¹³ Nec in alteram partem propensus incumbas] Eleganter Philo adversus Flaccum: Καὶ τὸ μὲν πρῶτον ἀδηλοτέρας ἴσποιετο τὰς δικαιότερας, μήτ' ιστον παρέχον ἡ κοινὸν δικαιότερον ἔντονις τοῖς τὰς δικαιότερας ἔχοντις ἀλλὰ πρέσ δικαιογράφοις πολικίαν μέτρον, μήτ' ἐπειδή

ἄλλοις ἵπποις διδέσ. Heraldus.

¹⁴ Si mihi---confidas] Ex editione quadam Oxoniensi fac. Ouzelius reponit si mihi confidas; quod equidem miror, quum, hac lectione recepta, nullus sensus, nisi ineptus admodum & incommodus exsurget. Sed bonus ille vir in Syntaxi expedienda laboravit, quod in animum non revocaret, istius modi pronomina apud optimos Autores non raro παρέλκειν, ut multis ostendit vir doctissimus D. Lambinus ad Lucreti lib. iii. pag. 292. ec lib. v. p. 6c8. Adi & Cl. Petrum Burmannum ad Phædri lib. i. Fab. xxii, 3. Pariter Græci. Athenagoras Legat. pro Christ. c. 9. Καὶ μὲν ΜΟΙ γενέσιον τι νομίσῃς οὐδὲν οὐδὲ Θεῷ. Tatianus Orat. ad Græc. cap. 16. Τί ΜΟΙ τὸν δέον στουλήσας; Alii perperam τί με οὐδὲν στουλήσας; non enim ait idem scriptor cap. 18. Τί ΜΟΙ καθ' εἰρημόψιας ἀγρυπνεῖς διὰ φιλαργυρίας; Sed modus esto; nam in hisce locutionibus multi sunt Plato, Lucianus, & elegantiissimi quique scriptores. Quid quod in hac re confidendi verbum maxime sit proprium. Phædrus lib. i. Fab. x, 6. *Tunc iudex inter illus sedit simius.* Petronius Satir. c. 14.

Atque eques, in causa qui sedet empta probat.

Lucianus in Abdic. Tom. I. pag. 715. Καὶ τὰς δικαιάς ΚΑΘΗΣΘΑΙ μειονώρας μᾶλλον ὃ ωντεράς, τὸν σοι διδέντων. Author de Certam. Hesodi & Homeri pag 4. Τέλος οὐδὲν οὐδὲν τέ τις οὐδὲν οὐδὲν οὐδὲν οὐδὲν ΕΚΛ-

lum

lum negotium est patescere, omnia in rebus humanis dubia, incerta, suspensa; magisque omnia verisimilia, quam vera. Quo minus mirum est nonnullos tædio¹ investigandæ penitus veritatis cuilibet opinioni temere succumbere, quam in explorando pertinaci diligentia perseverare. Itaque² indignandum omnibus, indolescendum est, ³ audere quosdam, & ⁴ hoc studiorum rudes, ⁵ literarum profanos, ⁶ expertes artium etiam sordidarum,

ΘΕΖΟΝΤΟ κεται. Verum hæc haec tenus. Davies.

¹⁵ *Quasi novus aliqui*] In vulgg. contra Msti fidem legitur aliquis. Absque causa fontica. Cicero Acad. Quæst. lib. iv. c. 7. Deus aliqui requirat. Idem Offic. lib. 111. cap. 7. *Nisi aliqui casus, vel occupatio consilium ejus peremisset;* ubi frustra est Fulv. Ursinus, cui *et* alius rediut videtur. Tertulianus Apol. c. 19. Aliqui Manethon Ægyptius. A. Gellius N. A. lib. 1. cap. 13. Etiam repentinus aliqui (sic MS.) *casus rem commodius agi posse polliceretur.* Idem lib. xi. c. 13. Dicatur mihi, quæso, aliqui vestrum; ac meo: *Ne vos facile perstringeret modulatus aliqui currentis facundia sonitus.* Vide & G. J. Vossium Anal. lib. iv. c. 8. Idem.

¹ *Investiganda penitus veritatis cuilibet opinioni temere succumbere*] Ita omnino MS. cuius scripturam fidè repræsentarunt Sig. Gelenius, Des. Heraldus: & Nic. Rigaltius. Fulv. tamen Ursinus depositus, investiganda potius veritatis: Jac. autem Ouzelius, Cbr. Cellarius & Jac. Gronovius ediderunt, investiganda penitus veritatis cuilibet opinioni temere potius succumbere. Male prorsus; cum vox penultima crebro subaudiatur. Salustius Catil. c. 8. *Fortuna -- res cunctas ex Lubidine, quam ex vero, celebrat obscuratque.* Corn. Nepos Datam. c. 8. Statuit congregati, quam cum tantis copiis refugere. Livius XXIII, 43. *Ifforum, quam Annibal is interesse.* A. Gellius N. A. lib. 11, 7. Declinanda sensim & relinquenda esse dicunt, quam respondenda. Sulpicius Severus Epist. 111. pag. 366. Seque adhuc tuos, quam meos esse memiserunt. Clandianus in Eutropium lib. 11, 204.

-- Concessoque capit vixisse colonus,
Quam dominus rapiro.

Apuleius Apol. pag. 292. ed. Elmenhorst. Idque à me suscepsum effici gratia, quam lucri causa demonstrabo. Vide & pag. 326. Graciorum testimonii utar ad hujus libri cap. x. XIV. Davies.

² *Indignandum omnibus indolescendumque est*] Sollicitari non debuit hæc scriptura veteris exemplaris. Etenim proba est, & OQavii disceptatione firmitatur Cæcilii verba repetentis cap. 16. *Et quoniam frater meus erupit agre se ferre, stomachari, indignari, dolere, &c.* Rigaltius. MS. teste Jac. Gronovio, particulam copulantem respuit: quapropter eam non admisisimus. Davies.

³ *Audere quosdam, & hoc studiorum rudes*] Ita edidimus MS. Reg. autoritatem sequuti. Antea legebatur: *audire quosdam.* In eodem MS. rude male, pro rudes. Christianos autem studiorum rudes habitos observabamus ad eum Arnobii locum lib. 111. Hocce est illud fastidium vestrum, sapientia hac arrogans, qua despuit nos ut rudes, &c. Vide sis quæ ibi observabamus. Heraldus.

⁴ *Hoc studiorum rudes*] Rerum divinarum imperitos. Rigaltius.

⁵ *Literarum profanos, expertes artium, etiam sordidarum*] Monimus jam ad Arnobium dissensionum mutatione locum hunc emendandum. Et sane ita scriptum ficerat, literarum profanos, expertes artium etiam sordidarum. Sic plura reperiuntur apud hunc scriptorem vocabula rem unam atque eandem significantia, nisi quod posteriora clariora sunt, & quasi interpretationis vice funguntur, ut non immerito suspicari possit aliquis glossemata esse, nisi in toto hoc scripto id estet pene perpetuum. Sic antea observabamus emicaret, emergeret. Dicit igitur Christianos esse literarum profanos, expertes, quo de convitio plura certum

certum aliquid de summâ rerum, ac majestate decernere, de qua ⁷ tot omnibus seculis sectarum plurimarum usque adhuc ipsa Philosophia deliberat. Nec immerito; cum tantum absit ab exploratione divinâ humana mediocritas, ut neque ⁸ quæ supra nos cœlo suspensa sublata sunt, neque quæ infra terram profunda demersa sunt, aut scire sit datum, ⁹ aut scrutari permisum, aut ¹⁰ stuprare religiosum: ¹¹ & beati satis, satisque prudentes jure videamur,

observabamus ad Arnobium. Prudentius in agone Romani:

Populare quiddam sub colore gloria illiterata creditis frequentia.

Addidit, artuum etiam sordidarium. Christiani igitur non solum literarum profani & expertes, ut illi volebant, sed etiam sordidis artibus mancipati, atque ipsi etiam Ecclesiæ doctores, lanarii, stuctores, fullones, ἐρευροὶ, σωτούμοι, κακοῖς ab iisdem habui, ut observat Origenes libro contra Celsum ¹¹¹. Heraldus. Illiteratos, Profanum vulgus. Rigaltius.

6 Expertes artuum etiam sordidarium] Interentes, artium quarumlibet exsortes. Artes sordidas dicit, illiberales, quæ separari solent ab iis quas homine ingenuo non indignas censemus. Significat igitur vulgus infimum, & faciem vulgi. Sic Cæcilius adhuc ethnicus pauperes Christianos despicit. Rigaltius.

7 Tot omnibus seculis] Proba lectio. Quod enim notant ^{nō} omnibus scriptum non esse in MS. Reg. verum non est. Tot omnes, ut plerique omnes. Heraldus. Restè quidem vir doctissimus. Terentius Andr. A&t. 1. Sc. 1, 28. Quod plerique omnes faciunt adolescentulū. Ubi Donatus: Plerique ex abundantia positum est; omnes vero, necessario additum est. Et ad Eunuch. A&t. 1. Sc. 11, 5. Mibi de his videtur esse, quæ à Grammaticis geminabantur; ut plerique omnes, hoc est, omnes; & pleraque omnia, id est, omnia. At, si quid judico, non in plerisque, sed in omnibus est Pleonasmus. Sic apud Sedulium Carm. lib. 1v, 52.

*Omnis enim, quicunque Deo nō fertile nutrit,
Cen sterili trunca lignis aquabitur
ustis.*

Omissa certè prima vocala, sententiae

nihil deesset. Plutarchus vit. Homeri p. 35. Τῶν δὲ σχημάτων, τὰ μὲν οὐταὶ πλεονασμὸν ποιεῖ - αἱς ἐν τέτῳ,
*Χρυσᾶ δὲ σκόπες Οὐραῖς δέκα
ΠΑΝΤΑ τάλαντα.*

*τὸ γὰρ ΠΑΝΤΑ μηδὲν συντελεῖν ἔμεινεν.
Exiat Iliad. T, 247. Rursus Iliad. Ω, 232.*

*Χρυσᾶ δὲ σκόπες ἔφερεν δέκα ΠΑΝΤΑ τάλαντα.
Quin & ipsa phrasis, quam Minucius adhibet, apud Lucretium reperitur lib. ¹¹¹. pag. 388.*

Omnia ademit

*Una dies infesta tibi tot præmia vita.
Aded ut de loci integritate nulla, nisi fallor, posthac futura sit dubitatio. Davies.*

8 Quæ supra nos cœlo suspensa sublata sunt] Totus hic locus ad fidem exemplaris editus est. Et frustra sunt qui pro sublata scribi jubent sublimata. Sustolluntur ea quæ sus, sive sussum id est in altum tolluntur. Itaque sublata sunt τὰ ὑψηστὰ. Sublata dixerunt deliciatores pro suslatis. Et hīc sublata opponuntur demersis, ut suspensa profundis. Reæle igitur Minucius ait, non esse permisum scrutari quæ supra nos cœlo suspensa sunt, neque esse religiosum ea quæ sub terram profunda sunt stuprare; quasi stuprum inferant terræ, qui in viscera ejus penetrare audent. Elegantissima sunt in hac sententiam a Plinio notata lib. 11. cap. 63. & præfatione lib. xxxiiii. Rigaltius.

9 Aut scrutari permisum, aut stuprare religiosum] MS. Reg. ut scrutare permisum aut stuprari relig. Josephus Scaliger legi posse exhibebat rispare vel ruspari. Tertullianus de Pallio: Itaque cogitans omnia sibi domum, intelligens alibi stupantem copiam, alibi deserentem, runcare atque rispare con-

1 si secundum illud vetus Sapientis oraculum, nosmetipsoſ familiariuſ noverimus. Sed quatenus 2 indulgentes iſſano atque inepto labori, ultra humilitatis nostræ terminos evagamur, & in terram projecti, cœlum ipsum, & ipſa ſidera audaci cupiditate tranſcendimus; vel hunc errorem faltem, 3 non vanis & formidolofis opinionibus implicemus. 4 Sint principio omnium 5 ſemina naturâ in ſe coë-

fuluit. Heraldus. Liber Reg. ſcrutare.
Rigaltius.

10 *Suprare*] Idem liber: *Suprari*.
Idem.

11 *Et beati ſatis*] Adjecimus parti-
culam neceſſariam & ē MS. Reg. He-
raldus.

1 Si secundum illud vetus sapientis
oraculum] Testatur Jac. Gronovius, Joan.
Jenſium maluſſe ſapiēntes, ut valeat,
ſapiēnter agentes. Sed viri doctiſſimi
conjecturā nihil eſt opus: licet enim
plures hoc præceptum Apollini tribue-
rint; haud tamen defuere, qui vel Chi-
lonis, vel Thaletis, vel Solonis eſte præ-
dicarunt. Vide Clementem Alexandri-
num Strom. lib. i. p. 220. Auctorem
Epigranmatis lib. i. Anthol. c. 86. &
Auſonium in ludo ſeptem ſapiēntum
vſ. 62. Etiam Socrati adſcribit Schol-
aſtes Juvenalis in Satir. xi. 27. Ora-
culum certè non Dei modò vocem,
fed & hominis diſtum, quod celebratiſſi-
me veritatis eſt, denotat. Hinc Py-
thagoras apud Ovidium Metam. xv. 145.

- Augnſta reſerabo oracula mentis.
Sic etiam Claudianus de Conf. Mallii
Theodori vſ. 35. Imperatoris decretar
nuncupavit oracula Regis, quo nomine
paſſim veniunt Principium reſcripta.
Idem in primum Conf. Stilichonis lib.
11, 298.

- Pellendi denique nulla
De decoris ſanctum violant oracula
catum.

Elinius H. N. lib. xvii. cap. vi. p. 419.
Quonam igitur modo utihiſſimè colentur
agri? ex oraculo ſciliſet, malis bonis.
Sed defendi agrum eſt ab avoſ, qui pra-
eotis ſuis prospere vita. - Inde illa
etiqua oracula: nequam agricultum eſſe
&c. Similiter Phyſicorum oracula dixit
Ciceru N. D. lib. i. c. 24. Daviſſ.

2 Indiſtentes iſſano labori] Virgilinus
b. ii. Eneid. vſ. 776.

Infano juvat indulgere labori.
Servius; *infano*, id eſt, *fine ratione*.
Elmenhorſtius & Heraldus.

3 Non vanis & formidolofis opinioni-
bus implicemus] Ita edidimus MS. Reg.
auctore, & flagitante ſententia. Antea,
implicamus. Heraldus.

4 Sint principio omnium ſemina natu-
ra in ſe coiunte densata] Ita edidimus
MS. Reg. auctoritatem ſequi. Et
fane Epicurea disciplina, unde haufa
iſta ſunt, leſtione hanc flagitabat,
non principia, quae erat vulgata leſtio.
Heraldus. Sic legitur in exemplari, &
reſtiſſime. Rigaltius.

5 *Semina*] Ex ſententia Epicureo-
rum qui ἀτόμες ſtatuunt. Sic enim
Latini ἀτόμες vocant, ut Lucretius pluri-
tim in locis. Et ita Servius ad illa
Virgilii Ecl. vi. ubi eorum hāc de re
doctrinam quam paucis verſibus in-
clusit,

Namque canebat, uti magnum per
inane coacta
Semina, terrarumque, animaque, ma-
riſque fuiffent
Et liquidi ſimul ignis; ut his exor-
dia primis
Omnia, & ipſe tener mundi concre-
verit orbis.

SEMINA, inquit, atomos dicit. Et ſic
quoque Statius Papinius lib. iii. The-
baid.

- ſupera ſeu conditor aula
Sic dedit, effuſum Chaos in nova ſe-
mina texens.

Claudianus lib. i. in Ruffinum.

- rurſus latefacta cadebat
Religio, canſaque viam non ſponte
ſequetur
Alterius, vacuo qua currere Semina
motu
Affirmat. Ouzelius.

6 Et cœlum licet ſua materia ſuſp.]
Nihil mutandum. ſua materia, id eſt,
unte

unte densata: quis hic auctor Deus? Sint fortuitis concursionibus totius mundi membra coalita, digesta, formata: quis Deus machinator? Sidera licet ignis accendere, & ⁶ cœlum licet sua materia suspenderit: ⁷ licet terram fundaverint pondera, & ⁸ mare licet influxerit ē liquore: ⁹ unde hæc religio, unde formido, quæ superstitione est? ¹⁰ Homo & animal omne quod nascitur, in-

sui generis materia, apta, habilis, conveniens cœlo. Rigaltius.

⁷ *Licet terram fundaverint pondera, & mare licet influxerit liquor]* Sic ista duo commata restituimus ordine præcedentium duæti. Nec dubitamus quin nobiscum sentiat quisquis attentius ea penitus averit. In exemplari legitur: *licet terram fundaverit pondere, & mare licet influxerit ē liquore*. Facile adducor ut credam istud, ē liquore, occasionem dedisse librariis conturbandi quæ non capiebant. Siquis autem adhuc pressius hærere velit exemplari, scribat nobis faventibus: *& mare licet influxerit eliquor*. Nam & eliquare & eliquamen dixere auctores valde boni. Stagnabat aquis terra priusquam dixisset Deus, *Appareat arida*. Verbo Dei aquæ se receperunt in conceptacula sua, & sic eliquatus est humor ille circumfluens quo terra imbuebatur. Inde autem facta sunt aquarum maria, & eliquor fluxit in mare, vel ut ait Minucius, *influxit mare*, hoc est, suo influxu fecit mare. Rigaltius.

⁸ *Mare licet influxerit ē liquore]* Hæc sane Latina non sunt, & ab exemplari nimium recedere videtur Nic. Rigaltii conjectura. Reponendum puto *mare licet confluxerit ē liquore*. Novatianus de Trin. cap. 1. *Credamus in Deum patrem - qui cœlum alta sublimitate suspendit, terram dejecta mole solidaverit maria soluto liquore diffuderit*; qui locu huic Minuciano geminus est. Davies.

⁹ *Unde hæc religio, unde formido quæ superstitione est?*] Neque sane superstitione aliud est quam auminis inanis & immoderatus timor, quemadmodum observabamus ad hunc Arnobii locum lib. VII. *In quam convenit, ut debeamus in spicere, formidine superstitionis amota, & gratificatione deposita*. Vide sis quæ ibi notabamus, atque iis adjice Plutar-

chi locum elegantem in Numa: "Est de ὅτε καὶ οὐκέτι πνὺς αἰτηγέλλων παρὰ τὸ θέα, καὶ οἰστρυάλις δαμόνων ὀλλόκοται καὶ ταῦτα ἐν δύσησι, ἐδίλει, καὶ παπεινὸν ἐποῖς τῶν διάφορων αὐτῶν ταῦτα στριμονίας. Heraldus.

¹⁰ *Homo & animal omne quod nascitur, elementorum ut voluntaria concretio est]* Sabaus edidit, elementorum id voluntaria concretio est. Jac. Gronovius locum pulcrè sanatum judicavit, si post hasce voces interrogandi nota poneretur. Eruditissimus & amplissimus vir Gisb. Cuperus vulgatam lectionem simul & interpunktionem retinet, ita tamen interpretatur, ac si dixisset noster elementorum tanquam voluntaria concretio est. Non equidem inficias ibo, plerosque philosophos hominem ex quatuor elementis concretum censuisse, quorum opinionem secuti sunt multi Christiani, & in his Auditor Constit. Apost. lib. VII. c. 34. & lib. VIII. cap. 12. Epicurei vero negarunt, ullius animalis corpus ex Empedocleis principiis constare; pro illorum sententiis Atomi rebus omnibus originem præbuerunt. Vide modò Lucretium lib. I. pagg. 102, 108. Ideoque cum Cecilius eorum dogmata sequatur; fieri non potest, ut id afferat, quod Magistrorum doctrinæ prorsus est contrarium. Omnidind legendum, ut voluntaria concretio sit. Cicero N. D. II, 33. Quorum utrumvis ut sit, sequitur naturā mandatum administrari. Vide nos ad Tusc. v. 8. Ovidius Heroid. II, 137.

Durritia ferrum ut superes, adamantaque, tegue

Non tibi sic dices Phylli, sequendus eram.

Adi & III, 134. VII, 15, 21, 55. &c. Ex hac emendatione sensus oritur rei congruus, sed oratio sic distinguenda est: *Homo & animal omne, quod nasci-*

spiratur, attollitur, elementorum ut voluntaria concretio est: in quæ rursum homo, & animal omne dividitur, solvitur, dissipatur. Ita¹ in fontem refluunt, & in se met omnia revolvuntur, nullo artifice, nec judice, nec auctore. Sic,² congregatis ignium seminibus, soles alios atque alios semper splendere. ³ Sic, exhalatis terræ vaporibus, nebulas semper adolescere; quibus densatis coactisque, nubes altius surgere; iisdem labentibus,

tur, inspiratur, attollitur, elementorum ut voluntaria concretio sit, in qua rursum homo & animal omne dividitur, solvitur, dissipatur; ita in fontem refluunt. Demus, inquit Cæcilius, anima lia voluntariæ elementorum concretio ni nativitatem debere; quam tamen in eadem στοχεῖα resolvantur, exinde non patet, his ordinandis mentem divinam præfuisse; nam sponte sua res in prima recidunt principia. Davies.

¹ In fontem refluunt] Lucretius l. iv.

Omnia quandoquidem cogit Natura referri

Ac resiliere ab rebus ad aequos redita flexus.

Boëthius lib. iv.

Quia non aliter durare queant

Nisi converso rursus amore

Refundat causæ, qua dedit esse.

Ouzelius.

² Congregatis ignium seminibus, soles alios atque alios semper splendere] Hunc locum siccо pede prætereunt Interpretes: nos eum paucis illustrabimus. Cæcilius, cum Xenophane, disertis verbis asserit, novos quotidie sole oriri, quem id tantum fieri posse confirmaret Epicurus. Diogenes Laertius lib. x. s. 92. Αντολάς γη δύοτις ἡ Σελήνης, γη τῆς λοιπῶν ἀστρων γη κατὰ ἄνθρακας γενέσθη δύναται γη κατὰ σέληνον. Hinc, pro istius philosophi sententia,

Tempore item certo rēcam Matuta per auras

Ætheris auroram desert, & lumina pandit;

Aut quia sol idem sub terras ille revertens

Anticipat cœlum radiis accendere tentans;

Aut quia convenienter ignes, & semina mulca

Confluere ardoris consûerant tempore certo

Quæ faciunt solis nova semper lumi na gigni.

Verba sunt Lucretii lib. v. p. 650. Dav.

³ Sic exhalatis terra vaporibus] Laclantius in Statii Thebaid. lib. 1. fol. 14. Lucretius dicit ex uodore terra, nebulas oriri; ex nebulis nubes, ex nubibus pluvias. Vide Hilarium in Psalm. 134. Elmenhorstius. Adi Lucretium lib. vi. pagg. 784, 788.

⁴ Vel nimbis collidentibus] Voce media delecta, scribendum vel collidentibus; nam ex nubium collisione, quæ ventus & calor inclusus exploditur, tonitrua, fulmina, fulguraque nalcæ censebantur. Vide Lucretium lib. vi. pagg. 749, 755, 764. Aristophanem Nub. vi. 373. seqq. & Scholasten ad vs. 264. Davies.

⁵ Adeo passim cadunt, montes irruunt] Nihil potest dici eleganter, ut nesciam quid iis esset in mentem qui dirunt legi volebant. Passim, id est, temere, sine ullo locorum aut personarum deleitu. Laclantius lib. iii. At ego hunc peto non invenientem quid responderet, effudisse hoc passim, ne taceret. Tractat autem argumentum hoc Lucretius lib. vi. pag. 777. ipseque adeo Aristophanes in Ranis. Heraldus. Μηνούντα σύμπτυχα, non enim in Ranis, sed in Nubibus hoc argumentum tractat Poeta; cuius haec sunt verba.

Ἐπειδὴ βάλλει τὰς ἐπόρκους πόσις δῆται
ἀγέργει Σίμων ἐπίπροστος,

Οὐδὲ Κλεάνυμος ἐδὲ Θίασοργος οὐδεὶς
τοι σφόδρα γ' εἰσ' ἐπόρκους;

Ἄλλας τοι αὐτές γε νεκροί βάλλει, καὶ
Σένειος ἀκρογονος Αἰγαῖος,

Καὶ τὰς δρῦς τὰς μεγάλας τοι πατεῖσθαι; & γὰρ δὴ δρῦς ἐπόρκει.

Exstant vs. 398, seqq.

⁶ Montes irruunt] Benè; nam irruere est ruere in quem. Claudiannus cons. Mall. Theod. vs. 194. in optimis libris MSS. & ed.

pluvias

pluvias fluere, flare ventos, grandines increpare; ⁴ vel nimbis collidentibus, tonitrua mugire, rutilare fulgura, fulmina præmicare. ⁵ Adeo passim cadunt, ⁶ montes irruunt, arboribus incurront, ⁷ sine dele-
ctu ⁸ tangunt loca sacra & profana, homines noxios feri-
unt, & saepe religiosos. Quid tempestates loquar varias
& incertas; quibus nullo ordine, vel examine, rerum om-
nium impetus volutatur? in naufragiis, bonorum malo-

Irruet intrepidus flamas --

Prudentius Apoth. vs. 414.

Ecce Gerasenos legio irruit effera porcos.
Ammianus lib. xvii. c. 28. *Has terras*
Parthicus irruens, obliquatis meatibus
Istro miscetur. Avienus Descrip. Orbis
vs. 594. de Acheloo,

Irruit Hadriaci tergum maris --
Cellarius. Eadem exempla, quod Jac.
Gronovio monitum, concessit Nic. Heinsius
ad Claudianum de Cons. Mallii Theodo-
ri vs. 194. & ad Valerii Flacci lib.
111. 148. alia nonnulla protulit.

⁷ *Sine delectu]* Locutio sanè Latini-
ssima, quam rursus adhibet noster cap.
xiv. Ulpianus Digg. lib. xxiii. Tit. 11.
§. xliii, 1. Palam autem sic accipimus,
passim, hoc est, sine delectu. Seneca
de Constantia Sap. cap. xii. Volu-
ptatem sine dilectu appetentes, trepi-
di & non ingenio, sed formidine quieti.
Sulpicius Severus Epist. 111. ad Bassu-
lam pag. 373. *Tu sola es rea, tu sola*
culpabilis, qua & mihi insidiaris, &
illos (notarios) fraude circumvenis, ut
sine delictoullo familiariter scripta, aut
*negligenter omissa, inlucubrata tibi peni-
tus atque impoluta tradantur.* Omnia in
legendum ut sine delectuullo familiariter
scripta -- tradantur, quemadmodum
res ipsa docet; nam socrum suam Bas-
sulam leniter objurgat, quod universas
ejus chartulas divulgasset. Davies.

⁸ *Tangunt loca sacra & profana]*
Et hoc argumento divinam providen-
tiam everteat nimirum Cæcilius, Epicu-
rum sequens, cuius discipulus lib. vi.
de natur. rerum p. 207. deliramenta
talia loquitur.

Poſtemo cur ſancta Deum delubra,
fuisque
Diſcurit infesto praclaras fulmine
ſedes:
Et bene facta Deum frangit ſimula-
chra, fuisque

Demit imaginilus violento vulnere
hororem.

Impii, & si qui adhuc cum Epicuro sen-
tiunt, Iſidorum Pelusiotam audiant, &
videant, ut errorem suum recognoscant &
emendent. Is Epift. 73. lib. i. Callio-
pium Presbyterum ita affatur: Θρυγ-
ζειν ἔόντας, ὅπως τῷ ἰστυτῷ ὁ Θεὸς ἀνα-
τόπει & φείδεται, ὅτε φόβον τῷ γῇ ἐπα-
ριπινούσιν. Αλλ' ἔχεις εὐ ταῖς διαισ πλη-
ταῖς τὴν τάπτων ἀρχὴν διαστέψοντας τῷ
μη ἔλευθεροις τοῖς νῦν γενομένοις εὐεργετα-
σιν γὰρ τὸ δίκαιος πειστὸν ἐρέσσεται. ἀλλ'
ἔξεδρο ταῦτα ἀλλούλοις σὺν ἡρεύσσειν
αὐτοῖς χρηματοῖσι, τῷ πόλιν ἀγάπησθετο,
τῷ κερεύειν δόξην, τῷ γολὴν τῷ περφερεί-
αν τῷ κρίσμα, τῷ δικαστῶν, εἰς κατα-
πάτημα τῷ μαστιγῷ ἀπέδοτο ἔνεστιν, ἀδὲ
τῷ νῦν ἀχεγίνων φείδεται μαστιγίων,
τῷ τῷ αὐτῷ αὐλᾶν ἀρετῶν, εἰς φόβον
τοῦ πλαισιοντας κλίνην, ἀπνείσθε τοι περ-
μποντας ἵψοις περείλεστο πιμαζιαν ὀλ-
λαζέτω γὰρ πίτος ὁ πιπλων κεῖσθε
τῷ ἴσχυρῷ πιπλωντῷ, τὰ διατρέπετε
παιδεύετω. Id est, Mirari te dixisti,
qui fiat, ut Deus, cum metum terræ
immitit, templis suis minime parcet. At
certam hujus rei declarationem divinis
in libris habes. Nec vero merore atque
animi anxietate confundēris ob ea, quae
nunc fieri vidisti. Nam ut sancta &
arca minime pepercit, verum eam una
cum ipsis sacerdotibus, qui deliquerant,
barbaris dedidit, & urbem sanctificati-
onis, & Cheretim glorie, & solam, &
prophetiam, & unitiōm, & Thummim
in conculationem & contaminationem
gentibus addidit: ita ne nunc quidem
ab omni labore paris mysteriis parcit: ut
dum suis aulis minime parcit, terrorem
iis, qui peccant, injicit, atrociori vī-
delicet pœnam ob ea quae agunt, exspe-
ctantib. Ulūlet enim abies, quia ce-
cidit cedrus. Fortibus cadentibus, imbe-
cilliora erudiantur. Elmenhorstius.

rumque

rumque fata mixta, merita confusa? in incendiis, interitum convenire insontium nocentiumque? &, cum tabe pestiferâ cœli tractus inficitur, sine discrimine omnes deperire? &, cum belli ardore sœvitur, meliores potius occumbere? In pace etiam, ¹ non tantum æquatur nequitia melioribus, sed & colitur: ut in pluribus nescias, ² utrum sit eorum detestanda pravitas, an optanda felicitas. Quod si mundus divinâ providentiâ, & alicujus numinis auctoritate regeretur, ³ nunquam mereretur Phalaris & Dionysius regnum: nunquam Rutilius & Camillus exilium, numquam ⁴ Socrates venenum. Ecce arbusta frugifera, ecce jam ⁵ seges cana, ⁶ jam temulenta vindemia, imbris corruptitur, grandine cœditur. Adeo aut incerta nobis

¹ Non tantum æquatur nequitia melioribus sed & colitur] Fulv. Ursinus edidit sed attollitur; alii sed & attolluntur. At nec exemplaris lectio, nec haec conjecturæ Latinam reddunt orationem. Barbarus enim sit oportet, qui dixerit, nequitia non tantum æquatur, sed & colitur (vel attollitur) melioribus. Huic defectui fieri satis, si modo scribamus non tantum æquatur nequitia melioribus, sed preponitur. Davies.

² Utrum sit eorum detestanda pravitas, an optanda felicitas] Hinc impium Hesiodi votum Op. & Pier. vs. 270.

Nῦ δὲ ἐγώ μηδέποτε διέγραψα
εἰν. μητὸς εὐός τὸς, ἐπὶ νεκρῶν,
ἀνδρῶν δίκαιων
Ἐμφύται. εἰ μητὸς γέ δίκαιων
καὶ τερπεῖται.

In eandem mentem nonnulla dixit Aristophanes Plut. vs. 29. seqq. Pindarus and Maximum Tyrium Diff. II. Postea dixit τεῖχος θύμου ή σκολιᾶς ἀπάτας αὐτούς εἰπεῖν εἰπεῖν τὸν θύμον τούτους διέκειται εἰπεῖν. Quasi virtus virtus sit æqua, vel etiam posthabenda, quodammodo eam honores & dignitatem non semper comitantur. Sed in tales ineptias pronus erat lapsus iis, qui futuræ vitæ pœnas aut præmia non attendebant. Philosophis verò multis, & aliquibus Poetis sanior inhærebat sententia. Davies.

³ Nunquam mereretur -- venenum] Habet ex Cicerone, qui haec latius di-

duxit lib. IIII. N. D. capp. 32, 33. Davies.

⁴ Socrates venenum] Cicutam. Ita apud Tacitum xv. Annal. de Seneca: Orat prouisum pridem venenum -- promeret; allatumque haesit frustra, frigidis jam artibus, & clauso corpore adversus vim veneni. Wowerus.

⁵ Seges cana] Ovidius lib. x. Metamorph. fab. 14.

Et segetis cana stantes percurrere artas.

Hieronymus Tom. I. Epist. 32. ad Abigaum. Seges candida. Juvencus lib. II. de Evang. Histor.

- - albentes cernite campos

Cunctaque maturam jam rura exposcere messem. Elmenhorstius.

⁶ Jam temulenta vindemia] Proxima temero. De qua mox temetum fiat: unde & temulent. Rigaltius.

⁷ Soluta legibus fortuna dominatur] Praelata est in hanc sententiam fortunæ consideratio Plini lib. II. Toto quippe mundo & locis omnibus omnibusque horis, omnium vocibus fortuna sola laudatur, sola arguitur, & cum convicvis colitur; volubilis, à plerisque vero & caca etiam existimata, vaga, inconstans; hinc omnia expensa, huic omnia seruuntur accepta, & in tota ratione mortalium, sola utramque paginam facit. Lattantius III. cap. 27. Simulacrum ejus cum copia & gubernaculo fingunt, tanquam hac & opes tribuat, & humanarum rerum regimen obtineat. Rigaltius.

veritas

veritas occultatur & premitur; aut, quod magis credendum est, variis & lubricis casibus, ⁷ soluta legibus fortuna dominatur. Cum igitur aut fortuna certa, aut incerta natura sit; quanto venerabilius ac melius antistitem veritatis majorum excipere disciplinam? religiones traditas colere? Deos, ⁸ quos à parentibus ante imbutus es timere, quam nosse familiarius, adorare? nec de numinibus ferre sententiam, sed prioribus credere, qui in ipsis mundi natalibus, ⁹ meruerunt Deos. vel faciles habere, vel reges?

VI. Inde adeo per universa imperia, provincias, oppida, videmus singulos sacrorum ritus gentiles habere, & Deos colere municipes, ut Eleusinios Cererem, ¹⁰ Phrygas

⁸ Quos à parentibus ante imbutus es timere quam cognosce familiarius] Elegans lectio, quam MS. Reg. debemus. Legebatur antea, ante imbutus existimare, nulla aut frigida sententia. Hoc autem argumentum tangit etiam Prudentius lib. contra Symmachum priore. Heraldus. Rectissima est hæc libri veteris scriptura. Et impersonaliter quidem accipienda videtur. Rigalius.

⁹ Meruerunt Deos vel faciles habere, vel reges] Faciles dicit beneficos, benemeritos. Plinius lib. 11. Hic est vestissimus referendi benemerentibus gratiam nos, ut tales numinibus adscribantur. Rigalius. Miror, unde factum, ut vir doctissimus Jac. Perizonius hoc in loco reposuerit vel patres habere vel reges, cùm nec omnes ii, qui statim recensentur, vel patres vel Reges fuerint. Faciles sunt placidi & propiti, ac proinde benefici. Virgilii Eclog. 111, 9.

-- Faciles Nymphae risere:
Ubi Servius hoc modo: Ideo, inquit, induisse Nymphae, quia mites sunt & exorribiles. Sic in Georgicis (lib. iv, 535.)

Et faciles venerare Napæas. Martialis lib. 1. Epigr. 104.

Riserunt faciles & tribuere, Dei.
Ovidius Heroid. xii, 84.
Sed mihi tam faciles unde meosque
Deos?

Ac in Epist. Paridis vs. 280.
Sic habeas faciles in tua vota Deos.
Idem Amor. lib. 11. El. xiv, 43.

Dii faciles, peccasse semel concedite
tuto.

Prudentius contra Symmach. 11, 804.

Sic probus atque rens capitalis criminis *Isdem*

Sideribus, facilisque poli bonitate
fruuntur.

Hinc apud Arnolium lib. 1. p. 5. Sequitur ut abundantiae tempore (Dii) irati difficultesque non sint. In Ethnicis autem multos ob munera vel artium inventionem Deos esse habitos nemini latet. Vide Clementem Alexandrinum Protrept. pag. 13. & nostrum cap. 20. Davies.

¹⁰ Phrygas matrem] Non opus est ut cum Sigism. Gelenio, Laurentio Barrensi, Fulv. Ursino, Joan. Wowerio, Geverb. Elmenhorstio, eosque fecutum Chr. Cellario, rescribamus Phrygas magnam matrem; renitit enim unicus MS. Cybeleque κυβέλη έγοχὴν interdum mater dicitur. Lucretius lib. 11. pag. 222.

Gallo attribuant, quia numen qui
volarent

MATRIS, &c.

Nec multò post:

--Umbrantes MATREM, comitumque
catervas.

Virgilii Georg. iv, 64.

Tinnitusque cie, & MATRIS quate
cymbala circum.

Ac Æneid. III. vs. cxii.

Hinc MATER cultrix Cybele, Cory-
bantiaque ara.

Ubi cum Servio leg. cultrix Cybeli, vel
Matrem,

Matrem, Epidaurios Æsculapium, Chaldæos Belum, Astarten Syros, Dianam Taurios, Gallos Mercurium, universa Romanos. Sic eorum potestas & auctoritas, totius orbis ambitus occupavit: sic imperium suum² ultra Solis vias, & ipsius Oceani limites propagavit, dum exercent in armis virtutem religiosam, dum urbem muniant sacrorum religionibus, castis virginibus, multis honoribus ac nominibus sacerdotum: ³ dum obfessi, & citra solum Capitolium capti, colunt Deos, ⁴ quos alius jam sprevisset iratos; & per Gallorum acies mirantium superstitionis audaciam pergunto telis inermes, sed cultu religionis armati: ⁵ dum capti in hostilibus mœnibus adhuc fe-

etiam Cybæa, prout hunc montem vocat Ovidius Fast. iv, 249, 363. Apud eundem plus simplici vice MATER Cybelen, Deorum matrem, denotat. Prudentius Perist. x, 200.

Per multa MATRI sacra plorandum spado.

Consulas & Arnobium lib. v. pag. 167. Similiter Græci. Alcæus Anthol. lib. 1. cap. XXXIII. p. 48. ed. Steph. Kelegyptō γρίμων τις ἀπὸ φέλεα ΜΗΤΡΟΣ ἄγρυπτος.

Julianus Orat. v. pag. 159. "Οὐ μὴ γέλως ἐπώθουσιν τὸ τελεῖν τὰ" Οργαὶ τῆς ΜΗΤΡΟΣ. Vide & pag. 171. D. Lucianum Pseudom. Tom. 1. pag. 755. nec non Lamblichum vit. Pythag. §. 56. Davies.

¹ Universa Romanos] Mox dicet, Universarum gentium sacra suscepisse. Et paulo post: Initia esse ritus omnium religionum. Cur ergo tam crudeliter obstitere Christianis? Sunt qui factum id fuisse dicant eo quod Iudaorum, ac deinceps Christianorum Deus, solus coli voluerit. Et certe cum sit vere Deus, sequitor eum solum esse Deum, nec præter ipsum coli debere aliud quenquam. Quod est sane verissimum: sed quæstionem minime solvit. Lampridius alias tradidit rationem in Alexandro Severo, quem in larario suo habuisse refert divos principes, sed optimos, eleatos, & animas sanctiores, in quis & Apollonium, &, quantum scriptor suorum temporum dicit, Christum: præterea Christo templum facere voluisse, eumque inter Deos recipere. Hoc eti-

am cogitasse Adrianum, ac tempora in omnibus civitatibus sine simulacris fieri jussisse ad hoc parata, sed prohibitum fuisse ab iis, qui consulentes sacra repererant omaes Christianos futuros, si id evenisset, & tempora reliqua deferenda. Rigaltius.

² Ultra solis vias] Virgilius Æn. vi, 795. Facet extra sidera tellus, Extra annū, solisque vias. Woverus.

³ Dum obfessi & citra solm Capitolium capti, colunt Deos] Respicit ad id, quod factum est, cum tota civitas, præter Capitolium, à Gallis Senonibus fuit occupata. Videis inter alios Florum lib. 1. cap. 12. Davies.

⁴ Quos alius jam sprevisset iratos] Sic MS. ut videtur; & ex eo Sabans, Gelenius, Heraldus, Rigaltius, ali. que. At Joan. Woverius & Gev. Elmendorfius edidere, quos alius jam sprevisset iratos, quod mihi simul ac Jac. Gronovio vehementer placet: nam sapienter factum est, quod ait Liziusr lib. 1. c. 31. ut homines fortuna obirati, cultum relinquunt Deum. Davies.

⁵ Dum capti in hostilibus manibus] Reddidi mus lectionem Rom. edit. & MS. Reg. At sententia flagrat capti, quomodo ediderat Gelenius. Heraldus. Hanc lectionem defendit V. C. Jac. Gronovius, cui prævit Joan. Meursius. Sed haec sententia nimis est absurdula; nam fieri non potest ut urbem suam Romanus hostilia mania vocaret, eo quod à Gallis tantum non fuerit expugnata. Omnidilegendum, dum capti vi hostilibus manibus. Vide nos ad

ROCIENTE

rociente victoriâ numina victa venerantur: dum undique hospites Deos querunt, & suos faciunt: ⁶ dum aras extruunt etiam ignotis Numinibus, & Manibus. Sic dum universarum gentium sacra suscipiunt, etiam regna meruerunt. ⁷ Hinc perpetuus venerationis tenor mansit, qui longâ ætate non infringitur, sed augetur. Quippe antiquitas ceremoniis atque fanis tantum sanctitatis tribuere consuevit, quantum adstruxerit vetustatis.

VII. Nec tamen temere, ⁸ ausim enim interim & ipse concedere & sic melius errare, majores nostri aut observandis auguriis aut extis consulendis, aut instituendis sacris, aut ⁹ delubris dedicandis operam navaverunt.

cap. xxv. Livins lib. i. c. xi. Ut vi
capta potius arx videretur. Cap. 29.
Effractis portis, stratifice ariete muris,
aut arce vi capta. Cap. 35. Oppidum
ibi Appiolas vi cepit. Sic & alibi pas-
sim. Sulpicius Severus Hist. Sacr. ii,
15. Multas urbes aut vi capit, aut me-
tu in ditionem compellit. Vide Th.
Reinesium Clast. i. Inscript. 3. Davies.

⁶ Dum aras extruunt etiam ignotis
numinibus & manibus] MS. Reg. dum
aras extruunt dum etiam. Legendum
fortasse, interdum etiam ignotis numini-
bus. Ceterum quorsum addat & ma-
nibus fateor me non satis intelligere.
De Diis ignotis proculata res est. Ma-
nes etiam Deos habitos pueris notum:
sed quorsum heic eorum mentio? Quare
desciebam an legendum esset ignotis nu-
minibus & inanibus. Heraldus. Be-
ne Cæcilius componit Deos Manes cum
ignotis numinibus. Bene inquam ex
Epicuri sensu, qui negabat esse aliquos
Manes & subterranea regna. Etenim
Manes eorum dicuntur qui jam esse de-
sierunt, ac proinde nulli sunt. Et Cæ-
cilius, Ignatos Deos spernit, quia sunt
ignoti: & manes sive defunctos, quia
defuncti & jam nulli. Rigalins. MS.
extruunt dum etiam. Sed vox pen-
ultima vel oscitantiae Librarii debetur;
vel scribendum, dum aras extruunt de-
mum etiam ignotis numinibus. Davies.

⁷ Hinc perpetuus venerationis tenor
mansit] Ita edidimus MS. Reg. auto-
ritatem sequuti pro hic. Potea item
adstruxerit, pro abstruxerat. quæ efat
lectio Rom. editionis. Heraldas.

⁸ Ausim enim interim & ipse conce-
dere, & sic melius errare] Cæcilius su-
pra de schola Epicuri dixit, magis esse
creendum in rebus humanis solutam
legibus fortunam dominari, adeoque agi
cuncta variis & lubricis casibus, non
deorum aliqua providentia aut cura.
Hac vero dissertatione sua currente,
sensit eo se ferri ut fateatur Romanos
haud frustra deditos fuisse religionibus
suis erga Deos etiam exterios, quando
talium numinum favore ac tutela totius
orbis imperium teneant. Antequam
igitur exemplis hoc probare incipiat,
ne quid præjudicet opinioni suæ de for-
tuna, corrigit sese interjectione ista:
Ausim enim interim & ipse concedere,
& sic melius errare, objiciens errorem
pudendum Octavio, qui Deum colat
cultoribus suis gravem & noxiū, poti-
us quam beneficū, bona futura & in-
certa promittentem, mala ac præsen-
tia non avertentem; imo dehortantem
ac depellentem suos ab honoribus, opis
& voluptatibus, tanquam ab rebus
non suis. Ait ergo Cæcilius sese melius
errare quam Octavium, si Romanorum
superstitiones probare videatur tam utiles
& prosperas cultoribus suis. Rigal.

⁹ Delubris dedicandis] De propria
quidem delubri significatione veteribus
Grammaticis inter se non convenit.
Vide G. J. Vossium in Etymologico.
Hic certe pro templo ponit videtur; ut
apud Virgilium Æn. ii, 225.

At gemini lapsu delubra ad summa
Dracones
Effugiant.

¹ Specta de libris memorias, jam eos deprehendes initiasse ritus omnium religionum, vel ut remuneraretur divina indulgentia, vel ut averteretur imminens ira, aut ut jam tumens & saeviens placaretur. ² Testis mater Idæa, quæ adventu suo & probavit matronæ castitatem, ³ & urbem metu hostili liberavit. ⁴ Testes equestrium fratum & in

Iterum vs. 248.

*Nos de' ubra Deum miseri, quibus sul-
turus esset*

*Ille dies, festa velamus fronde per
urbem.*

Anonymus ad Divinationis in Cæcili-
um cap. 1. *De' ubra dicitur templum.* Ciceron pro Archia cap. 8. *Smyrnæ de' ubrum ejus (Homeri) in oppido de-
dicaverunt. Adisis Ovidium Fast. vi,
241. Davies.*

*1 Specta de libris memoria] MS.
Reg. memoria. Fortasse, memorias.
Tertullianus adversus Iudeos: Nam &
secundum memorias, populus Iudeorum,
id est, antiquior, derelicto Deo idolis ser-
vivit. Minucius Felix infra: Memo-
ria & Tragædia vestra incestis glorian-
tur. Heraldus. In exemplari, quod
haec tenus unicum habemus, scriptum est,
memoria. Itaque conjectura locus est,
nec erit magni momenti discrimen, ut
trum legas: *Specta de libris memoria-*
rum: an specta de libris memorias. Hos
libros Arnobius Annales nuncupat lib.
vii. advers. Gentes: Non imus infidias,
inquit, in Annalium scriptis contineri
hac omnia que sunt à vobis in oppositi-
one prolatæ. Rigaltius. Neutra con-
jectura fac. Gronovio placet; quapropter
vir Clarissimus reponit *Specta de li-*
bris memoria. At mihi quidem sana
videatur scriptura, quam præfert MStus:
modo, distinctione mutata, locum sic
interpongamus: *Specta de libris: me-
moria jam eos deprehendes initiasse ri-
tus omnium religionum.* Memoria bistro-
riam denotat, ut exemplis ostendimus
ad Ciceronis Tuscul. lib. 1. c. 45. Al-
ter loquendi modus scriptoribus Africis,
& præsertim Tertulliano, familiaris est.
Sic Commodianus Instr. 1. 6. *Abstuli*
me tandem inde, legendi de Lege. Iterum
Instrucci. XLVII, 1. *Fideles ad-
monito fratres, de odio tollant;* hoc est,
ut odium tollant, seu non sint invidi;
itaque frustra ororsus est Nic. Rigaltius,
qui reponit, *Fideles admoneo, fratres ne**

odio tollant. Davies.

*2 Testis mater Ideæa] Hæc est verissi-
ma lectio, cuius vestigia agnoscimus in
MS. Reg. ubi scriptum sane fuerat Ideæa,
sed quia litera I parum cohærebat, ac
præcedenti voci fuerat adjecta, idcirco
eam pene deleverant; ut literulæ istius
non nisi simulacrum aliquod remanerit.
Alii igitur ediderant, *Mater Deum,*
Fulv. Ursinus *Mater Dea*, sed adjecta
notula, qua *Mater Ideæa* volebat legi,
*Cicerone auctore lib. de aruspicum re-
sponsis: Atque illa mater Ideæa. Sed*
& alia poterant adjici. *Lastantius i-
gitur lib. II. Claudia quoque proponitur*
in exemplum miraculi. Nam quum ex
libris Sibyllinis Ideæa mater esset accita,
*&c. Apposite quoque Lucretius lib. II.**

*Horrifice scitur divina Matris ima-
go.*

*Hanc varia genes antiquo more sa-
crorum*

*Ideam vocitant matrem, Phrygiasque
catervas*

Dant comites. Heraldus.

3 Et urbem metu hostili liberavit]
Terrore, quem Hannibal, Italia vastata,
populi Romani mentibus intulerat;
quod patet ex Arnobio lib. vii. pag. 253.
respondit enim

*Pythia, que tripode ex Phabi lan-
roque profatur,*
mansorum imperium & ad summam au-
sum iri, si matrem Idæam ad se trans-
ferrent Romani. Herodianus lib. 1. c. 35.
'Ἐμὲ δὲ Ποιζίτε τὸ ξέρετο τὰ περιβλή-
τα. εἰσὶν αὐτοῖς χονθλῶαι, φύεται τὰ
τέλεα ἀσθενεῖ, καὶ εἰς μῆτρας περιβλήτων, εἰ
τέλεα Πεντεγύταις δέ τις μεταβάσεις ἔ-
σται. Fabulam prolixè narrat Iulianus
Orat. v. pag. 159. seqq. Vide &
Livium lib. xxix. cap. 14. ac Suetoni-
um Tiber. cap. 2. Davies.

*4 Testes equestrini fratribus] Tynda-
ridarum. Castorum. Rigaltius.*

*5 In lacu] Juturnæ. Idem. La-
stantius Div. Instit. lib. II. cap. 7. Ca-
stor & Pollux bello Latino apud lacum*

lacu

lacu, ⁶ sicut ostenderant, statuæ consecratæ, qui ⁷ anhelis, ⁸ spumantibus equis atque fumantibus de Perse ⁹ victoriæ eadem die, qua fecerant, nunciaverunt. ¹⁰ Testis ludorum offensi Jovis ¹¹ de somno ¹² plebeii hominis ¹³ iteratio: & ¹⁴ Deciorum devotio rata ¹⁵ testis est. ¹⁶ Testis & Curtius, ¹⁷ qui equitis sui vel mole ¹⁸ vel

⁹ Victoriae eadem die, qua fecerant, nunciaverunt] Lego: eadem die, qua vi-
cerant. Omitto quod Victoriae facere nemo Latinorum unquam dixit. Men-
sius. Qua fecerant quod hic narratur, qua & ipsi pugnaverant. Rigalius.

¹⁰ Testis ludorum offensi Jovis de somno plebeii hominis iteratio] Repré-
sentavimus MS. Reg. lectionem, cui etiam edit. Rom. concinere videmus,
ni quod in ea iterato pro iteratio. E-
diderat Gelenius, Testis ludorum offeso
Jove de somno plebeii hominis iteratio,
quam lectionem et si non negamus ver-
am, non sumus tamen ausi contra lib-
rorum auctoritatem edere. Heraldus.
Scripsum fuerat in aliquo exemplari
primario, offensi Jovis. Descriptum in-
de fuit in Cod. Reg. Offensio Jovis.
Legendum, offensi Jovis. Et recte, lu-
dorum Jovis. Erant enim dicati Jovi
Circenses, ludi maximi votivi, bello
Latino tum primum facti. Arnobius
vii. Est ut ignorare debeamus Jovi
iudicantii, non addibitam curam sollici-
tiorem ludis Circensis propriis. Pro-
priis scilicet Jovi ipsi dicatis. Rigalius.

¹¹ De somno] Omnino legendum de somnio, prout edidit Sigism. Gelenius, &
conjecit Joan. Menius. Livites lib. 11.
c. 36. Tib. Atinio, de plebe homini som-
nium fuit. Visus Jupiter dicere. sibi
ludi præsultatorum displicuisse: nisi mag-
nifice instaurarentur hi ludi, periculum
urbis fore. Et rusticulo cuidam sorte he-
militatis obscurum Jovem per insomnium
dixisse testatur Arnobius hanc fabulam
tractans lib. viii. p. 244. Davies.

¹² Plebeii hominis] Cicero de Divin.
1. 26. rusticu cuiusdam Romanu. Valerius
lib. 1. c. 7. nomen illi tuisse scribit
T. Atinio, homini ex plebe. Rigalius.

¹³ Iteratio] Inflauratio. Totam hanc
historiam, prolixius certe, sed & scrupu-
losius persequitur Arnobius vii. Ri-
galius.

¹⁴ Deciorum devotio rata] Etenim
laborantes perditasque vires Urbis Ro-
honore

Juturnæ vīsi sunt, egnorum sudorem
abluentes -- Idem bello Macedonico equis
albis insidentes P. Vatinio Romam nocte
venienti se obtulisse dicuntur, nuncian-
tes, eo die Regem Persen vicūm atque ca-
ptum. Sed falsus est vir disertissimus;
nam apud lacum Regillum bello La-
tino Castor & Pollux, Romanarum par-
tium propugnatores, hostiles copias pen-
itus fuderunt: at ad lacum Juturnæ
bello Macedonico Persen esse captum
nunciārunt. Vide Valerium Maximum
lib. 1. cap. viii, 1. 2. & Florum lib. 1.
cap. xi. & lib. 11. cap. 12. Davies.

⁶ Sicut ostenderant] Eodem habitu.
Rigalius. Sic MS. at vir Cl. Joan.
Jensius reponit, sicut offensi erant, &
Fulv. Ursinus, aliquid deesse censens, e-
didit, sicut se ostenderant: Caspar etiam
Barthius Advers. lib. xliii. c. 25, non
dubitandum sit verè conjectisse doctissi-
mos viros, qui reducunt, sicut ostend-
erant se. Quasi scilicet pronomen re-
ciprocum subaudiri non possit! Ovidius
Heroid. vii, 49.

Jam venti ponent, strataque æqua-
liter unda

Caruleis Triton per mare curret
equis.

Corn. Severus Ænæ vs. 317.

-- Penitusque coacti

Exigitur venti. --

Sedulius Carm. lib. iv, 80.

-- Propriique lavans in gurgite
fletus.

Auctor Paneg. v. cap. xii, 8. Posuere
venti, fugere nubes. Multa hujusmodi
suppedirabit G. J. Vossius Anal. lib. iii.
c. 3. & de Construct. cap. 58. Davies.

⁷ Anhelis] Vel anhelis equis, Valer.
Maximus lib. 1. c. 8. Num egnorum-
que sudorem ablnere vīsi sunt. Cicero
Tuscul. 1. c. 12. Non modo adjutores in
præliis victoria pop. Rom. sed etiam num-
eri suisse perhibentur. Rigalius.

⁸ Spumantibus equis atque fumanti-
bus] Laetantius 11. 7. Egnorum sud-
orem abluentes. Idem.

honore hiatum profundæ voraginis coæquavit. Frequentius etiam, quam volebamus, deorum præsentiam contempta auspicia contestata sunt. Sic ¹ Allia nomen infamum. Sic Claudi, & Junii non prælium in Pœnos, sed ² ferale naufragium est. Et ut ³ Thrasymenus Romanorum sanguine & major esset, & decolor, sprevit auguria Flaminius; ⁴ & ut Parthos signa repetamus, dirarum imprecations Crassus & meruit, & irrisit. Omitto ve-

manæ corredit. Itaque dignosci arduum est, utrum Romana civitas utilius haberit Decios duces, an amiserit. Quoniam vita eorum ne vinceretur obstat; mors fecit ut vinceret. Huc allusit Juvenalis hoc versu;

Pluris enim Decii, quam qui servantur ab illis. Rigaltius.

¹⁵ *Tessis eſt.]* Hæc voces in recentioribus editis non comparent. Immerito quidem; cùm, si V. C. Jac. Gronovio fides, in MS. Regio legitur, Davies.

¹⁶ *Tessis & Curtius]* Lacus Curtius, ab illo famoso equite M. Curtio. Rigaltius. Falsus est vir doctissimus; his enim verbis non lacum, sed ipsum Marcus Curtium significat Minucius. Quin & similius est vero, Mettum Curtium Sabinum huic lacui nomen indidisse. Vide Dionysium Halicarnassensem lib. 11. cap. 42. Plutarchum in Romulo p. 28. & Livium 1, 13. licet, ut ait Idem lib. vii. cap. 6. tradiderint nonnulli, lacum Curtium non ab antiquo illo T. Tatii militi Curtio Metto, sed a M. Curtio appellatum. Hanc famam fecutus est inter alios Statius in equum Domit. vs. 66. seqq. Davies.

¹⁷ *Qui equitis sui vel mole, vel honore]* Scribendum onere, quemadmodum recte obſervarunt. Error autem inde natuſ, quia honus ſcribant ſepiuſ, quare pro honore ſcriptum honore. Probum autem equitis. Nam qui equi ſui, vel eques legi volunt, falluntur. Equitem dicit equum ipsum Minucius, Virgilii, cuius verba usurpare amat, auctoritatem sequutus. In Georgicis:

Frena Pelethronii Lapitha, gyroſque dedere

Impositi dorſo, atque equitem docuere ſub armis

Insultare ſolo, & gressus glomerare ſuperbos. Heraldus. Marci Cur-

tii, unde nomen inditum Lacui Curtio. Rigaltius. Virum præstantissimum ſefellit locutio, rara quidem, boni tamen communis; eques enim non M. Curtium denotat: hic equi potestatem capit. Nonius cap. 11. Equitem pro equo. Virgilius Georg. 111. (vs. 115.) Atque equitem docuere ſub armis Insultare ſolo, & gressus glomerare superbos. Ennius Annal. lib. vii. At non quadrupedes equites. Orosias lib. 11. c. 7. Cum unum Regiorum equitum candore forma- gne excellentem - - abreptum precipita- tumque (Gindes fluvius) merſiſſet; Rex iratus ulisci in amnem ſtatim, confeſ- tatus eum, qui nunc tam præclarum equitem voravifſet, feminis vix genua tingenti- bus permeabilem relinquendum. Ex Herodoto & Seneca recte monuit Janus Broukhusius ad Tibulli lib. iv. Carm. 1, 141. equum intelligi debere; malè ve- rò rem geffit, quūm ūnum regiorum equorum & tam præclarum equum re- fuerit. Memor certe non erat vir do- cissimus eorum, quæ notaverat ad Pro- pertii lib. iv. Eleg. 111, 38. Davies.

¹⁸ *Vel honore]* Val. Maximus lib. v. c. 6. Super quem universi cives honoris gratia certatim fruges injeccurrunt. Licius lib. vii. cap. 6. Donaque ac fruges super eum à multitudine virorum ac mulierum congeſta. Rigaltius.

¹ *Sic Allia nomen infamum]* Nota clades Romanorum ad Alliam, xi. ab urbe lapide Curtuminis montibus in Tiberim defuentem; ex quo à Gallis Roma capita & exulta. Licius lib. v. 37. Nec omni ejus diei, qui inde Alliensis dicebatur, obscurum. Idem vi, 1. Nec formula nostri unde sumta sit, incertum: quippe Virgilius Aen. vii, 717. prædixerat

-- Infamum interlnit Allia no- men.

tera,

tera, quæ multa sunt, & deorum natalibus, donis, muniberibus: negligo carmina poetarum: prædicta etiam de oraculis fata transfilio, ne nobis antiquitas nimium fabulosa videatur. Intende templis ac delubris deorum, quibus Romana civitas & protegitur & ornatur; magis sunt augusta numinibus incolis, præsentibus, inquilihinis, quam cultus insignibus & muniberibus opulenta. Inde adeo⁸ pleni & mixti Deo vates futura præcerpunt, dant cau-

Sed id hoc loco disquirendum est, quare in exemplis contentæ vel neglegitæ religionis numeretur. Caussam *Livius* vi, 1. & *Macrobius Sat.* 1, 16. hanc adferunt, quia *Q. Sulpicius Tribunus militum*, adversus *Gallos pugnaturus*, rem divinam, dimicandi gratia, fecerit postridie *Idus Quintiles*. Diem autem postridie calendas, nonas, idus, in atris & infaustis habuerunt. *Cellarius.*

2 Ferale naufragium est] Leges Grammaticæ postulant, ut deleatur vox ultima; Minucius enim non de tempore tunc præsente, sed diu præterito loquitur. Davies.

3 Thrasymenus--decolor] Arnobius iv. Apud Thrasymenum lacum sanguine currere torrentes. Rigalius.

*4 Et ut Parthos signa repetamus] Hæc adsignare videntur ætatem Minucii sub Severo. Sed auctor est *Spartianus*, Septimum Severum Parthicum bellum suscepisse gloriæ cupiditate, non aliqua necessitate adductum, & jampridem Parthos signa militaria, quæ M. Crasso & M. Antonio ademerant, reposcenti Octavio Augusto reddidisse narrat *Tranquillus*. Rigalius. Quod de signis restitutis ait vir eximius, certo certius est; id enim præter *Suetonium August. c. 21.* & alios *Historicos*, narrat *Ovidius Fast. v. 580*, seqq. Sed planè culpa Librariorū siebat, ut hæc adsignare videarentur ætatem Minucii sub Severo. Omnia legendum, ut Parthos signa repeteremus; quemadmodum supra dixit noster, ut *Thrasymenus major esset*, -- spreuit anguria *Flaminius*. Davies.*

5 Et de Deorum natalibus &c.] Locus interpunktione vitiosa laborat; sic autem distinguedus est: Omitto vetera, quæ multa sunt; & de Deorum natalibus, donis, muniberibus, negligo carmina Poetarum. Nemo nescit, quam fre-

quentes sint in his canendis Poëtæ. Davies.

6 Ne vobis antiquitas nimium fabulosa videatur] Arisides hymno in Jovem: Άλλα τάῦτα μηδε παλαιὰ καὶ μωδώδη. Heraldus.

*7 Quam cultu insignia & muneribus opulenta] MS. Reg. insignibus; quæ lectio si vera esset, distinguendum existimat, quam cultu, insignitus, & muneribus opulenta. Sed vulgata lectio melior est, & commodior. Heraldus. Sic olim habuit Codex Reg. Hodie præfert: cultu insignibus. Unde Critici occasionem arripiuere corrigendi; cultu insignia. Sed apparent vestigia derelæ literæ s. quam nos hac editione reducimus in lucem, ut redeat *Minucii* sensus iste genuinus, Templa ac delubra Romana magis esse divinæ beneficentiae titulis augusta, quam cultus insignibus aut muniberibus opulenta. Beneficentiae tituli sunt augustæ illæ inscriptiones, NUMINIBUS INCOLIS. NUMINIBUS PRÆSENTIBUS. NUMINIBUS INQUILINIS. At opulentæ cultus insignia sunt aureæ statuæ, thensæ, acerræ, lecisternia, solisternia, currus, & alia hujusmodi pretiosa. Rigalius.*

8 Pleni & mixti Deo vates] Id est, Enthei. Firmicus lib. viii. Astronom. c. 20. Vates facies Entheos, qui in templis conseruent vaticinari. cap. 21. Vates faciet Entheos, qui divino quodam nomine carmina concinnant. cap. 26. Entheos sacerdotes faciet, dantes vera responsa querentibus. -- Enthei erunt, præsago divinitatis instincu futura noscentes. Lib. vi. c. 3. Entheos faciet, templorum obsequiis deputatos, qui latente divinitatis instinctu mutato mentis ordine & instantis religionis potestate possessi, potentibus hominibus futura prædicant. Elmenhorlius.

telam

telam periculis, morbis medelam, spem afflictis, opem miseris, solatium calamitatibus, laboribus levamentum. Etiam ¹ per quietem deos videmus, audimus, agnoscimus, ² quos impie per diem negamus, nolumus, pejera-mus.

VIII. Itaque, cum omnium gentium de diis immor-talibus, ³ quamvis incerta sit vel ratio, vel origo, ma-neat tamen ⁴ firma consensio, neminem fero tanta auda-cia, tamque irreligiosa nescio qua prudentia tumescentem,

¹ Per quietem] In quiete, vel secun-dum quietem dicit Cicero. Non autem desunt idonei scriptores, qui eandem, quam noster, adhibent loquendi formu-lam: *Valerius Maximus* lib. I. cap. viii, 4. Per quietem ab eodem *Deo interrogatus*. *Curtius* lib. ix. cap. 8. Per quietem vidisse se exponit *speciem draconis*. *Lactantius* Div. Insti-t. lib. II. c. 7. Per quietem obversatus esse *Jupiter* dic-tur. *Justinus* lib. I. cap. 9. Per quietem vidi fratrem suum *Mergim regna-tum*. Vide sis *Aur. Victorem* de Orig. Gentis Rom. cap. 12. & *Hieronymum* Epist. xxii. ed. Bened. Davies.

² Quos impie per diem negamus, no-lumus, pejera-mus] Hæc est lectio MS. Reg. Editio Romana, volumus. Gelenius, violamus, quæ lectio non displice-ret, & librorum niteretur auctoritate. *Heraldus*. Verbum nolumus, minus apte interiectum videatur, nisi præce-dentia sic repertantur. Per quietem deos videmus, audimus, agnoscimus, quos per diem negamus esse, nolumus videre, imo quos vidimus, audivimus, agnovimus, pejera-mus. Scio quid hic alii tentaverint. Sed obstat exemplaris auctoritas. *Rigaltius*. Tellis est experientia, fuisse multos, & etiam nunc esse, qui perjurii crimen se polluant, licet Dei Nu-men prorsus non abnegent. Quapropter hand mihi dubium videatur, quin vir eruditissimus *J. Fr. Gronovius* Observ. Eccles. cap. viii. rectè correxit, ne-gamus. nolumus, ejeramus, quod idem valet, ac non agnoscimus. Ad sapien-tiores Philosophos respicit, qui per diem ridiculos Ethnicorum Deos mer-itd subsannabant; at in somnis ea vide-bant facie, qua pictores filioresque voluerunt; neque facie solna, sed etiam or-gano, etate, atque vestite. Verba sunt

Ciceronis N. D. I. 29. Omnes vident, quæ dura sunt & contorta, quæ Nic. Rigaltius in hunc locum commen-tatus est. Davies.

³ Quamvis incerta sit vel ratio, vel origo] Eniendo vel natio, vel origo. Est vero *Natio*, nihil aliud quam nativi-tas hoc loco, & ita veteres usurpabant. *Festus*. Nationem, item apud antiquos natum. *Cincius* genus hominum qui non aliunde venerunt, sed ibi nati sint, significare ait: qui & nationem ait non tantum universim de emnibus, sed etiam de singularibus quoque hominibus sejun-dum dici solere. *Sindius* autem Capi-to, omnia fere genera hominum per nat-iones dividit; ut *Cures* *Sabinos*, *Hermi-cos*, *Æquos*, item *Volscos*. In pecoribus quoque bonus proventus fætura, bona na-tio dicitur. *Meursius*. Proba lexi-jo. Nam quorsum heic natio? *Heraldus*.

⁴ Firma consensio] Sensus publicus, consensus gentium, qui sèpe adducitur à *Plinio* ad disputationes hujuscemodi. *Rigaltius*. Vide *Ciceronem* de Nat. Deoruin lib. I. cap. 17. ex quo nosier suam loquendi formulam mutuatus est. Davies.

⁵ Tam vetustam, tam utilē] In ali-quo exemplari scriptum fuerat antiquo more, tam vetus tam utilē; quod est tam vetustam, tam utilē. *Syllabas* proxime repetitas semel scribebant, ut videmus in editione Pandectarum juris ad exemplar *Florentinum*. Et hæc scriptura compluries in *Minuciano* ex-emplari reperitur. *Rigaltius*.

⁶ Diagoras Melius] In MSto legitur *Diagoras Milesius*; & mihi dubium vi-detur, Librarius an auctori hoc virium sit imputandum; *Eusebius* enim & *Theodo-reetus* hunc errorem ergarunt, ut no-tavit vir maximus *Ric. Bentleins* ad qui

qui hanc religionem, tam vetustam, tam utilem, tam falubrem dissolvere, aut infirmare nitatur. Sit licet ille Theodorus Cyrenæus, vel qui prior⁶ Diagoras Melius,⁷ cui Atheon cognomen apposuit antiquitas, qui uterque nullos deos asseverando,⁸ timorem omnem, quo humanitas regitur, venerationemque penitus sustulerunt: numquam tamen in hac impietatis disciplina simulatae Philosophiae nomine atque⁹ auctoritate pollebunt. Cum¹⁰ Abderitem¹¹ Protagoram,¹² Athenienses viri,

Callimachi Frigm. LXXXVI. Quin & Chrysostomus Hom. iv. in primæ Epist. ad Corinthios c. i. in eodem luto volutatus est. Utinque sit, Diagoras in Melo Insula fuit natus. Vide sis Aelianum Var. Hist. ii, 23. & Suidam. Davies.

7 Cui Atheon cognomen apposuit antiquitas] Diagoræ cognomen appositum Atheo. Proscriptore Athenienses talenti premium illi qui Diagoræ caput adferret. *Rigalius*. In eo quod Athei cognomen Diagoræ, non item Theodoro tribuit noster, fecutus est Ciceronem, quilib. i. N. D. cap. 23. sic loquitur: *Diagoras, Atheos qui dictus est, posteaque Theodorus, nonne aperitè Deorum naturam sustuletunt?* Et lib. iii. cap. 37. *Diagoras, cum Samothraciam venisset, Atheos ille qui dicitur.* Porro cognomen *Atheon*, idem valet ac cognomen *Athei*. *A. Gellius* N. A. lib. xv. cap. 29. *Dua ista in loquendo figura note satis ristatae sunt, mihi nomen est Julius, & mihi nomen est Julio.* *Tertiam figuram novam hercle reperi apud Pisones in secundo Annalium.* Verba Pisonis hec sunt: *L. Tarquinium collegam suum, quia Tarquinium nomen esset, metuere, eumque orat, uti sua voluntate Romam contendat.* Quia Tarquinium, inquit, nomen esset: *hoc proinde est, tanquam si ego dicam, mihi nomen est Julius.* Plurimi sane MSS. corruptè repräsentant, quia Tarquinio nomen esset; sed hæc scriptura menti Geliana prorsus adversatur. Èa vero figura, quæ Gellio nova videbatur, iterum arque iterum usus est *Livius*. Vide *J. Fr. Gronovium* ad lib. i. c. 3. Davies.

8 Timorem omnem, quo humanitas regitur] Zeno Veronensis sermone de patientia: *Etsi beatæ diversis vita virtuti-*

bus quæritur, cujus cupidinem flagrans humanitas per momenta suspirat. Heraldus. *Humanitas hoc in loco genus humanum denotat.* Noster cap. xxvi. *Idem etiam Daemonas prodidit terrenos, vagos, humanitatis inimicos.* Arnobius lib. ii. p. 75. *Quorum cruciatibus pasceretur nescio qua vis latens, & humanitati aduersa crudelitas.* Sic & ἀνθεγόποτες apud Græcos. Theophilus ad Autolycum lib. i. p. 73. ed. Paris. Κατανόσον τῶν κανοναγών. ἐν ἀριστον τοῖς πάντα τῷ ΑΝΘΡΩΠΟΤΗΤΙ. Et lib. ii. p. 93. *Οπως ἡ τῆς ΑΝΘΡΩΠΟΤΗΤΙ εἰς υπέρες.* Non aliter locutus est Episcopus Antiochenus pagg. 94. & 110. Davies.

9 Auctoritate pollebunt] Lege pollebit. Neminem fero, inquit Minucius, qui religionem dissolvere nitatur. Licet ille sit Theodorus, vel Diagoras, numquam tamen id valebit præstare. Huic emendationi suffragantur ipsa Grammatices elementa. Davies.

10 Abderitem Protagoram] Ita sane plurimi: *mīs dē autōv nū Thīos ἐγεγέθει*, ut ait Suidas. Adi sis etiam Diogenem Laertianum lib. ix. §. 5c. Davies.

11 Athenienses viri] Ultimam vocem temere prorsus expunxit *Fulv. Ursinus*; nam eodem modo passim loquuntur optimæ note scriptores. *Cæsar* lib. i. B.G. c. 31. *Harudum millia hominum xxiv. ad eum venissent.* *Virgilii Aen.* xii, 116.

Campum ad certamen magna sub manus urbis

Dimensi, Rutulique viri, Teucrique parabant.

Prudentius in *Symmach.* lib. i, 55c.

Ad sincera virum penetralia Nazareorum

Et lib. ii, 541.

sulte

sulte potius, quam profane de divinitate disputantem, & expulerint suis finibus, & in concione ejus ¹ scripta deusserint: quid? homines (sustinebitis enim me impetum susceptæ actionis liberius exerentem) homines inquam ² deploratæ, inlicitæ, ac ³ desperatæ factionis grassari in deos

Aeneadumque ulteri vittoria signa virorum.

Rufinus in versione Recogn. Clementis lib. I. cap. 65. Quiescite paulisper, o viri Ifræclitæ. Vide & cap. 70. Davies.

¹² Consulte potius quam profane] Non habere se dixerat Protagoras quod de diis pronunciaret; esent, nec ne: multis impedimentis prohiberi, tam propter rei difficultatem, quam propter humanæ virtù brevitatem. Huic certe sermoni, pro Ethnici sententia, convenire videatur illud Cæcilius Minuciani, Consulte potius quam profane. Nam exordium ipsum, ut est a Cicerone positum, abruptius est. Atque ob id jure Protagoras exterminatus. Rigaltius. Joan. Menursius, cui placet inconsultè, pari modo se gessit; quem incautè secutus est Chr. Cellarius. Quid enim miri, si Cæcilius consultans vocet Protagora ἄνθρωπον, qui cap. v. Academicum egit, & cap. xiii. Academicorum in summis questionibus tutam dubitacionem impense laudavit? Davies.

¹ Scripta deusserint] Verissima lectio, quam edit. Rom. & MS. Regius nobis suppeditarunt. Ediderat Gelenius deriserint, inepta sententia. Herald. Cicero N. D. I. 1. c. 23. Librique ejus in concione combusti. Laertius lib. IX. c. 52. Κατίχουσαν εἰς τὴν ἀγορὰν. Rigalt.

² Deplorata, inlicita ac desperata factionis] Verissima lectio quam è MS. Reg. restituimus. Christianos autem vel ex eo criminabantur, quod factiōnēm illicitam inirent; quam quidem criminationem purgat Tertullianus Apolog. c. 38. ubi plura observabamus heic non repetenda. Herald. Aiunt in MS. legi inquinatæ; sed codicem antiquum alium à Regio exemplati nemo haecenū protulit. In Regio disertissime scribitur, inculta. Et merito quidem exploditur quod Ferrarius & Priscianensis ediderant, inculta. Illud vero, inlicita, eti defenda:ur antiquitate exemplaris, nihilominus friget inter ilia

duo, deplorata ac desperata. Itaque, si conjecturæ locus est, legam, incite, quod est incitatae, furiosæ, rabidæ. Catullus in Galliambo: Alios age incitatos, alios age rabidos. Incitus, quemadmodum percitus. In Prudentii V. centio ubi de spiritibus immundis: Qui vos latenter incitos, In omne compellunt nefas. Rigalt.

³ Desperata] Tertullianus Apolog. cap. ult. Propterea enim desperati & perditæ existimamur. Vide sis quæ ibi observabamus. Herald.

⁴ Qui de ultima facie collectis imperitoribus] Hoc vulgo reprobrabant, Christianorum pietatem nonnisi ab imperitis & à plebecula coli, qua de re dicebamus ad Arnobium, & nonnihil etiam supra. Móres τὸς ἡλισίσες, dicebat Celsius apud Origenem, οὐ δύοτες, οὐ δύοδιτες, οὐ διδεξιόδη, οὐ γύναις, οὐ πατέραις τελεῖς θελατοὶ το οὐ δύοτες. Prudentius in agone Romani:

Tu ventilator urbis, & vulgi levix
Procella, mentes inquietas mobiles,
Ne se imperita turba dedat legibus.

Herald.

⁵ Et mulieribus credulis sexus sui facilitate labentibus] Prudentius in agone Fructuosi:

Tu qui doctor, ait, seris novellum
Commenti genus, ut LEVES PUELLAE.

Lucos desificant, Jovem relinquant.

Dammus, si sapis, ANILE DOGNA.

Lactantius lib. v. cap. 13. Si enim semina sexus infirmitate labuntur (nam interdum isti mulierem & anicem superstitionem vocant) viri certe sapient. Eodem etiam spectabat, quum ista scriberet cap. 20. ejusdem libri. Duceant isti hoc modo, si quis illis fiducia veritatis est, loquantur, hiscant, andeant, ingnam, disputare nobiscum aliquid eiusmodi: Nam profectio ab anicelis, quas contemnunt, & à pueris nestratilis error illorum ac sinistra irridebitur. Herald.

⁶ Plebem profanæ conjurationis insitum] Existimabant enim conjurations

NON

non ingemiscendum est? & qui de ultima fæce collectis imperitoribus & mulieribus credulis, sexus sui facilitate labentibus, ⁶ plebem profanæ conjurationis instituunt; quæ ⁷ nocturnis congregationibus, ⁸ & jejunis solemnibus, & ⁹ inhumanis cibis, non sacro quodam sed pia-

ac factiones adversus Deorum ceremonias, ipsamque adeo Remp. à Christianis federari, atque eos idcirco solemnibus jejuniis, inhumanis cibis & ceteris piaculis fidem suam invicem astrin gere, qua de re plura observabamus ad Tertulliani Apologet. Profana autem conjuratio propter piacula illa, quibus contestari existimabatur. Sic profanus princeps apud Tacitum, diro scelere implicatus & impiatus, ira ut à Deorum fanis & ceremoniis longe sit arcendus, & ab hominum convictu & commercio longe relegandus. Lib. xiv. Annal. Pervulgatum esse incestum gloriante matre, nec toleraturos milites profani principiū imperium. Sic profanos & impiati seculi reos dicebat Christianos Asclepiades in agone Romani:

*Reos ut profanos, impiati & seculi
Reos, necesse est te magistro interfici.
Herald.*

7. *Nocturnis congregationibus*] Ferentibus persecutionibus Christianos de nocte & ante lucem convenisse observabamus ad Apologet. Sed & eorum sp̄m ad lumina celebratam notum est. De vigiliis, quæ, ubi martyrum memoria coli coepit, celebratae sunt, alia res est. Sola enim Paschæ solemnia pervaigilia Minuit ævo celebrata. Sed ea quandoque accidebant, ut fideles etiam de nocte convocari oportet. Tertullianus lib. ii. ad uxorem cap. 4. *Quis nocturnis convolutionibus, si ita sponserit, à latere suo eximi libenter feret?* *Quis denique solemnibus Paschæ ab nocturnis securus sustinebit?* Herald. Per vigiliis, *μεννυχτωις*. Rigalt.

8. *Et jejunis solemnibus*] Christianorum jejuniæ quædam statæ ac solemnia erant: alia indictiva, necessitate exigente. De his Tertullianus adversus Psychicos, cap. 13. *Bene autem, quod & Episcopi universa plebi mandare jejunia assolent, interdum ex aliqua solicitudinis Ecclesiastica causa.* Idem lib. ii. ad Uxorem, cap. 4. *Ut si statio facienda est, maritus de die condicat ad balneas;*

Si JEJUNIA OBSERVANDA SUNT, maritus eadem die convivium exerceat. Quare surentur persecutione jejunia crebrius frequentata & religiosius observaria ostendit idem Tertullianus lib. de fuga in persecutione, cap. 1. In tempore persecutionis Ecclesia in attonito est. Tunc & fidelis in expeditione sollicitior, & disciplinior in jejunis, & stationibus, & orationibus, &c. Sed præter ea jejunia; erant etiam alia statæ & solemnia, quemadmodum quæ ante Pascha; & die Paschæ, ut loquitur Tertullianus, id est, die passionis, ut recte interpretatur Pamphilus; ac præterea stationum dies. Tertullianus, lib. de Oratione cap. ult. Sic & die Paschæ, quo communis & quasi publica jejunii religio est, merito deponimus oculum, nihil curantes de occultando quod cum omnibus facimus. Similiter & stationum diebus, non putant plerique sacrificiorum orationibus interveniendum, quod statio solvenda sit accepto corpore Domini. Sic enim recte emendant hunc locum, libris optimis auctoribus. Habet igitur heic solempne ac publicum Paschæ jejunium, ac stationum dies, feriam quartam & sextam. His enim diebus celebrabantur in Ecclesia stationes, in quibus Christi milites veluti in excubiis stabant, quemadmodum ostendit Tertullianus sub finem ejusdem libri. Lactantius sub finem lib. vii. Et dum spiritus hos regit artus, infatigabilem militiam Deo militemus, stationes, vigiliasque celebremus, &c. Stationum autem itarum partem maximam jejunium efficiebat; quo religio, &c, ut loquuntur, devotio accendebat; quapropter simul cum statione solvebatur jejunium, id est hora nona apud Catholicos. Nam ad velperam usque stationes suas Montanistæ extendebant, qua de re Tertullianus adversus Psychicos, locis compluribus. Sed hæc c. io. Namque stationes nostras, ut indignas, quasdam vero & in serum constitutas novitatis nomine incensant, hec quoque munus & ex arbitrio esse dicentes.

culo fœderantur.¹ Latebrosa & lucifugax natio,² in publicum muta, in angulis garrula;³ tempa ut busta despiciens.

& non ultra nonam detinendum, de suo scilicet more. Quem in locum *Pamelius Tertullianum calumniæ accusat immerito;* cum id, quod ille ibi ait, idem & alii uno ore affirment, stationem hora nona fuisse dissolutam, *πεντηκοντα περιστατικα, εν γυρι των οργανων, inquit Epiphanius.* Elegans locus est in agone Fructuosus Tarracensis Episcopi, cuius aëta extant apud *Suriem.* Cumque multi ex fraterna charitate aromatibus conditum poculum illi porrigerent ut sumeret, respondit *Fructuosus:* Non est, inquit, hora solvendi jejunium stationis. Agebat enim hora diei quarta. Siquidem & in carcere quarta feria stationem solemniter celebraverat. Sexta igitur feria, latas atque securus fefinabat cum martyribus in paradise Dei stationem solvere. Quænam autem solvendæ stationis fuerit hora, quam nondum advenisse dicebat *Fructuosus,* docet *Prudentius* in eodem agone:

Quosdam de populo vidit sacerdos Libandum sibi poculum offerentes. Jejunamus, ait, recuso potum.

Nondum nona diem resignat hora. Quin ergo hora nona stationem solvere dubium nullum esse potest. Nam quæ firmandæ suæ suspicioni proponit *Pamelius,* ea ne refutatione quidem egent. Debuerat observare, stationes differre à strixiорibus illis jejuniis, quæ ex aliqua solicitudinis Ecclesiastice causa indicabantur, & ab iis ipsis quæ die Paschæ celebrantur, quæ ad usque galli cantum quandoque extensa scribit *Epiphanius.* Cæterum hac jejunia nota *Cæcilius,* quia ea numerabant Nationes inter conjurationis argumenta, quod iis præcipue diebus Christiani frequentes convenirent. Quare & *Tertullianus* adversus *Psychicos,* cap. 14. Itaque si & ex hominis editio, & in unum omnes tractevolegintur agitatis, quomodo in nobis ipsam quoque unitatem jejunationum & xerophagiarum & stationum denotatis? Nisi forte in *Senatus consulta* & in principum mandata coitionibus opposita delinqnimes. Herald. V. C. *Jac. Gronovius* reponit *jejuniis OLENTIBUS.* Sed hac sane conjectura nihil est putidius. Rider enim *Cæcilius* stat̄ Christianorum

jejunia, quæ diebus Antepaschalibus, quartaque ac sexta cujuslibet Hebdomadis feria, celebrabant Veteres. Adi *Constit. Apost. lib. v. cap. 15, 18, 19.* ac doctissimum *Præfulem Gul. Bevergium* ad *Canon. LXIX.* Davies.

In humanis cibis] Mox dicet de infanticio. Rigalt.

1. Tenebrosa & lucifugax natio] Nempe quod in tenebris tantum & conventiculis à luce publica remotis convenient. MS. autem Reg. nihil mutat. *Herald.* *Latebrosa & lucifugax natio*] Sic habet exemplar: & sic editum fuit prima editione Rom. Rigalt. *Lucifugax natio*] Voce nationis sectam sive genus indicat *Minucius.* *Cicero pro Murena cap. 33.* Quæ neminem patitur non honeste in urbem introire, tota natio *Candidatorum.* Non aliter nationem pro Epicureorum secta dixit idem *N. D. lib. II. cap. 29.* *Sulpicius Severus Dial. I. cap. 8.* Tota nostrorum natio *Mönachorum* ab eo vehementissime vexatur & carpitur. Vide sis *Interpretes ad Phædri lib. II. Fab. v. 1.* Davies.

2. In publicum muta] *Sigism. Gelenius* edidit in publico; quam lectionem, renitente Mito, securum esse *Des. Heraldum,* non abs te miratur *Jac. Gronovius.* *Quadrigarius Annali I.* Nos in medium relinqemus. Quibus prolatis, sic insit *A. Gellius N. A. lib. XVII. c. 2.* *Vulgas* in medio dicit. Nam vitium esse istuc putant: & si dicas in medium ponere, id esse solecum putant. Sed probabilitas significantiusque sic dici videbitur, si quis ea verba non incuriosè introspiciat. *Idem lib. VI. c. 14.* Ego in medium relingo. *Sallustius Jug. cap. 14.* Vos in locum adsum ducerem. Sic alios in numerum relinqere dixit *Seneca de clem. lib. I. cap. 5.* Davies.

3 Tempa ut busta despiciant] *Tertullianus lib. de Speciac. cap. 13.* Nec minus tempa, quam monumenta disputimus. Nempe quum plerisque Gentilium templis defunctorum cadavera sita essent ac tumulata, quod *Clemens Alexandrinus.* *Arnobius.* *Eusebius* & alii pluribus comprobant, Christiani ab eo usu ea ut sæpius & denominabant & estimabant. Hinc etiam *Amm. Marcelinus lib. XXII.* de *Gregorio Alexandræ Episcopo:* ciunt,

ciunt; 4 Deos despunt, rident sacra, miserentur miseri, si fas est, 5 sacerdotum; honores, & purpuras desp-

Reversus ex comitatu principis, quum transiret per speciosum Genii templum, multitudine stipatus ex more, flexis ad eadem ipsam luminibus, Quandiu, (inquit) sepulchrum hoc stabit? Apposite autem ad hoc argumentum Tiberius apud Tacitum Annalium lib. iv. Hac mihi in animis vestris templa, ha pulcherrima effigies, & mansure. Nam que saxo struntur, si judicium posteriorum in odium vertit, pro sepulcris spernantur. Herald. Mox recurret idem verbum, Purpuras despiciunt, quod accidisse per negligentiam Minucii non dixerim, sed librariorum, qui fulcendum putaverint quod Minutius scripsisset: Tempa, ut busta, Deos despunt. Tertullianus lib. de Spectac. cap. 13. Dum mortui & dii unum sunt, utraque idolatria absinimus: nec minus tempa quam monumenta despini mus. Rigalt. Haud sollicitari debet exemplaris fides, licet idem verbum paullo post recurrit: hanc enim, si qua est, negligentiam non refugérunt scriptores optimi. Cicero N. D. lib. 111. cap. 36. Atque hoc quidem omnes mortales sic habent, externas commoditates, vincta segetes, oliveta, libertatem frugum & fructuum, omnem denique commoditatem prosperitatemque vita à Diū se habere. Sic & alibi pa sim vir ille maximus. Non aliter Petronius Satir. cap. 5.

Nec perditis addictus obruat vino
Mentis calorem, neve plausor in scena
Sedeat redemptus histrionia addictus.
Iterum cap. 17. Tam periculoso inhore
frigore, ut tertiana etiam impetum
timetur; & ideo medicinam somno petii,
jussaque sum vos perquirere, & impetum
morbi monstrata subtilitate lenire. Hu
jusmodi plura legentibus occurrit; haec
vero, nisi fallor, vocem, quam loco
movit Nic. Rigaltius, satis tuentur de
penduntque. Davies.

4 Deos despunt] Martyrologium vetus: Contemnentes itaque & expuentes in simulachra ad theatrum pertrahuntur. -- Postquam ad sacrificandum ducuntur, in ipsum Idolum exspuentes, frontes cruce manierunt. Beda in passione Satyri: Apud Achajam Natalis Beati Satyri martyris, qui transiens ante quoddam Idolum cum exsufflasset illud, signans sibi frontem, statim corruit. Et

in Felice: Sanctus Felix cum ad secretarium judicis esset perductus iuxta templum Serapidis, dum cogeretur ad sacrificandum, exsufflavit in faciem statuae areae, & statim cecidit. Prudentius contra Symmachum p. 380.

Quis Jovis infestam sanie non despunt
aram? Elmenhorstius. Sane Deorum simulacra despuebant, & quandoque pedibus proturbabant; quin & in ipsa Praesidum, à quibus ad idolatriam compellebant, ora, sputa projiciebant. Prudentius in martyrio Eulaliz:

Martyr ad ista nihil, sed enim
Infremat, inque tyranni oculos
Spuma jacit; simulacra debinc
Dissipat; impostamque molam
Thuribulus pede profubigit.

Tempa autem, aras, altaria, & cetera ejusmodi etiam despuebant Tertullianus de Idolatria, cap. xi. Quo ore Christianus thurarius si per tempa transibit, quo ore fumantes aras despuet, & exsufflat quibus ipse prospexit? Prudentius libro contra Symmachum priore:

-- Quis in urbe est,
Qui Jovis infestam sanie non despunt
aram?

Nempe, quia ita summum contemptum significabant. Nam desputatio summam habet in se contumeliam. Seneca epist. 14. Quid aliud quam vociferatus est Cato, quum modo per populi levatus manus, & obrutus sputis, & deportandus extra forum traheretur, &c. An quia tempa ac simulacra dæmoniorum sedes existimabant, ea ideo despuebant atque exsufflabant, quemadmodum Dæmones exsufflantur? Pseudoareopagita Dionysius Hierarch. Eccles. cap. 2. inter baptisni ceremonias istam dæmoniorum exsufflationem numerat. Eritas επιστολαί περιτέχονται, οὐ τὰς χεῖτες ἀποβάντα πρός τὴν αὐγήν ἐπιτελεῖσθαι κέρχεν, ἐμφύσησαι μὲν τοῖς δικηλούτοις τὸ Σταύρον, οὐ προτέπτει τὰς ἀποταυγῆς ὄμολογάσαι. Sic igitur solebant dæmonia exsufflare, & omnia immunda. Tertullianus lib. 11. ad uxorem. c. 5. Latebisque tu quum lectulam, quum corporisculum tuum signas, quum aliquid immundum statu exspuis, &c. Sulpicius Severus de S. Martini virtutibus, Dial.

ciunt, ipsi seminudi. ¹ Proh! mira stultitia & incredibilis audacia! spernunt tormenta præsentia, dum incerta metuunt & futura: & ² dum mori post mortem

111. c. 8. Memini quodam die ad eum
venisse Martinum; qui ubi secretarium
ejus ingressus est, vidit post tergum ipsius
damonem mira magnitudinis assidentem,
quem eminus (ut verbo, quia necesse est
parum Latino loquarum) exsufflans, A-
vitianus se exsufflari existimans, Quid
me, inquit, sancte, sic adspicis? Tunc
Martinus: Non te, inquit, sed cum, qui
cervix tua teter incubuit. Irenens lib.
1. cap. 9. Jam vero quædam ex fide-
lissimis mulieribus, quæ habent timorem
Dei, & non sunt seducibiles, quas simi-
liter ut reliquas affectavit seducere, ju-
bens eas prophetare, exsufflantes & ana-
thematisantes eum separaverunt se ab e-
iusmodi insano. Verba Irenai Græca
exstant apud Epiphaniūm Haeresi 34.
Κελεύων αὐτὰς προφητεύειν, καταρρο-
σσατε γάρ τινας διαγνωσθεῖσας αὐτήν,
ἰχνεύοντες τοιςτέ διάσος. Hinc
igitur Prudentius in agone Romani:

Ingressus ille, ut hos paratus perspicit,
Insufflat, ipsos cens videret dæmonas.

Injunctis, ipsos tenet videres amorphas.
Atque exsuffiare poslea ad alia transstu-
lerunt, eoque verbo extremam contu-
meliam designarunt. B. Augustinus tra. xi. in Johannem: *Adversus exsufflato-
res Christi*: *Adversus blasphematores
baptismi*. Item: *Quando vident Christum,
a quo liberati sunt, exsufflari in Chri-
stianis*. Et passim. Cæterum zelum illum
observavimus omnibus non probari. Id
enim cum objeceret Celsus Christianis,
ac eos gloriari, quod Jovis aut alijs nu-
minis simulacro impune maledicerent,
ac colaphos impingenter, negat Orige-
nes de veris Christianis posse id dici ve-
re. Sed verba illius noranda sunt lib.
viii. contra Celsum; *Eita μετὰ ταῦτα,
ἵπποι μανδύροι ἀκάστας χειρίσαντες, ἢ πυγ-
απὸ τῆς πολλών παρεχόμενες καὶ απαισθέ-
τε, φυσὶ τέτοιος χειρίσαντες λέγενται. οὐδὲ
παρεχόμενοι τῷ μανδύρῳ τῷ Διος οὐ Απόλ-
λωνι*, οὐ στέπης ηποτε τέτοιος, βλασφημού-
καὶ βράτιστον, καὶ διδέν με αἰμονέστερον
οὐδὲν, οὖτε τῇ θεῖᾳ νομοθεσίᾳ περιστα-
τοι μή το, τέτοιος εἰς κακολογούστετος. Ιητα μή
εἴδετε μηδῶν τὸ σώμαν ευπικῶν κακο-
λογεῖν, αἰκάστον, διλογίστη καὶ μη κα-
περγάστης καὶ διατσκομένην οὔτε αἱ λίδα-

ερι πασιδεῖν θέτε & κληρονομάστεται. Τίς δ' ἔτος εἰ ἡμῖν μὴποτε, αἱ ταῦτα λέγεται. καὶ ἔχει ὅπερ, ὅτι ἐδὲν δύναται τὸ τιμέτο πρέστη καθαίστη τὸ τοῦτο τομέζουμένων δέοντας τοις ἄλλοις; &c. Postea autem qua vel Christianum neminem dicentem andavit, vel temerarium aliquem & imperitum, id ait à Christianis dici. Ecce, Jovis aut Apollonis aut crucis libet Dei simulacro adfistens, maledicere & colaphos incutio, nec tamen uleiscitur. Atqui non videt in divinis legibus hoc quoque mandatum: Ditis non maledicere, ne os nostrum enīquam affuescat maledicere, quibus dictum est, Benedicite, & nolite maledicere; & qui didicimus maledicos regni Dei heredes non fore. Quis autem nostrum sultus adeo est, ut hac dicat, nec videat nihil ejusmodi valere ad tollendam deis gentium persuasionem? Herald. Amplius dicit, quam si dixisset responsum. Consputatio enim extremi contemptus & contumelie signum. Seneca de Constantia Sapientis, cap. 1. Tibi indignum videbatur quod illi, dissuasuro legem, togā in foro esset erecta, quodque à rostris usque ad arcum Fabianum per seditione factionis manus tractus, voces improbas & spuma, & omnes alias insana multitudinis contumelias pertulisset. Petronius Satyrico. Nec contenta mulier tam gravi injuriā meā, convocat omnes quasillarias, & familia sordidissimam partem, ac me conspuī jubet. Hieronymus ad Dominionem: Quoties me iste in Circulis stomachari fecit, & adduxit ad cholera? Quoties conspuit, & conspuitus abscessit? Nilus de Caussis Diffens. Eccles. lib. 1. Καὶ μερισθεῖ τέτοιοι πολλοὶ μόνοὶ τὰ ἑκατὸν σταυρούς κόσμου, καὶ πρέστη & εγενέσιον βλέποντες. Idem lib. 11. de Primatu Papæ. Καὶ ἐδέκτη μικροφυγίαν τὸ προτελέων κατεγγυάκει ταῦτα λέγω, αἱλαὶ τὸ Ἐκκλησίας αἴδεν, τὰ φαινόμενα ἀλλά διατέλους, πρέστη τὰ τοῦτο εγενέσιον σώμαλητο. Odo Claniacensis Col. lib. 11. cap. 23. At vero de Luxuria, gula suggestrice, quis aliquid loquuntur, quod illi non despiciantur, qui ejus ammis insaniantur. Sic in Evangelica

timent,

timent, interim mori non timent. 3 Ita illis pavorem fallax spes solatia rediviva blanditur.

IX. Ac jam, ut secundius nequiora proveniunt,

Historiâ cruci damnandus Salvator noſſer, à nequissimis Judæis conſpuitur. Christiani itaque Gentilium Deorum ſimulacra ſputantentis oblinebant, ut tanto magis eorum exſecrationem manifeſtissimis signis teſtarentur. Ouzelius.

5 Sacerdotum honores & purpuras deſpicunt] De ſacerdotiū purpura di- cebamus ad Tertulliani Apologet. cap. 15. Verum ex iis quæ responder poſtea Octavius, facile videre eſt heic non agi de purpuris ſacerdotum, ſed magistra- tuum, atque hunc locum ita eſte diſtin- guendum, Rident ſacra: miſerentur mi- ſeri, ſi fas eſt, ſacerdotum: honores & purpuras deſpicunt. Octavius infra: Nec de ultima ſtatim plebe conſiſtimus, ſi ho- nores uestros & purpuras reſuſcamus. Lactantius lib. vii. cap. 1. Qui vero ambiſione inflati, aut amore poenitentia in- flammati, omne ſtudium ſuum ad ho- nores acquirendos contulerunt, nec ſi Solem quidem ipſum geſtemus in manibus, ſi- dem commodabunt ei doctrina, que illos jubet, omni potentiā & honore contemto, humiles vivere &c. Nota autem pur- puras, quas ſcīl, nominatim damnaſtant, quod earum uſus Idololatriæ proprie- videretur dicatus, atque vel ex eo con- cludebat Tertullianus lib. de Idolol. c. 18. non licere fideli dignitatis ac potef- tatis alicujus administrationem gerere. Vide ſis quæ ibi diſputat. Heraldus.

1 Pro mira ſtultitia & incredibili- andacia! Spernunt tormenta preeſtia, dum incerta metuunt] Appoſite Lactan- tius lib. vii. cap. 5. Ita neceſſe eſt ſa- pientem pro ſtulto haberi, qui dum ap- petit bona que non cernuntur; dimittit ē manibus que videntur; & dum vi- tat mala, que non aſpiciuntur, incurrit in mala, que ante oculos ſunt. Quod accidit nobis, quum neque cruciatum neque mortem pro fide reſuſcamus, &c. In agone Montani & ſociorum: Ibi condiſcipli ejus ſuadebant, ut praefum- ptione deponita, ſacrificaret interdum, po- ſtea quidquid vellet facturus, nec incer- tam illam & ſecundam mortem plusquam preeſtentem vereretur. Et hac gentilium verba ſunt, qui dicebant ultimi furoris eſſe, mortem malle timendo mortem;

quam vivere. Fortaffe mortem malle ti- mendo mortem, quam vivere. Heraldus.

2 Dum mori poſt mortem timent, in- terim mori non timent] Ex eodem ſenſu Martialis lib. ii. Epigr. 8c. Furor eſt, ne moriare, mori. Rigalt.

3 Ita illis pavor & fallax spes ſola- tio redivivo blanditur] MS. Reg. Ita illis pavorem fallax spes ſolatia rediviva bla- datur. Corrupte. Innuit autem martyrum conſtantiam ex ea perſuafione, quam de vita deque poenit poſt mor- tem æternis conceperant, profectam, quod etiam diſſerebat Lucianus in Pere- grino. Sic Ecclesia Viennensis apud Enſebium lib. v. Histor. Eccles. narrat diſſipatas martyrum reliquias, ut vel hoc modo omnis resurrectionis ſpes, quip- pe quæ eorum tolerantia atque conſtantia cauſa eſſet, iis praecideretur; ἵνα τὸς ἔλεγον ἐκεῖνοι μηδὲ ἐλπίδα ζῶντος αὐτοῖς εἴησαν, ἐποιοῦται, ζέ- ννη τινὰ τῇ νεανὶν εἰσῆγεντον ἡμῖν θρο- κεῖν, τῇ καταρρεγεῖσῃ τῇ δεινᾷν, ἐποιο- το γὰρ μετὰ χαρεῖς ἕκοντες εἰς τὸν θε- ρυτὸν. Heraldus. Sic omnino legi- tur in exemplari: & eleganter Minu- cies ſub perſona Cæcilius ethnici dixit. Fallax ſpes blanditur Christianis pavo- rem: & blanditur, inquit, ſolatia ne- ſcio qua rediviva. Tertullianus lib. de Anima, p. 344. Quies finem operis bla- datur. Rigalius. Neque haec lec- tio ſana, nec illa quam MS. repræſentat: Ita illis pavorem ſpes fallax ſolatia redi- viva blanditur. Ac fruſtra hic eſt Ri- galius. Lego: Ita illis pavorem fallax ſpes ſolatio redivivo blanditur. Hoc eſt, pavorem & conſternationem, quam Chriſtiani, ex crudeliffimis gentilium tormentis ſubinde conciperent, ſpes (fallax, ut eam jam quidem Cæcilius vo- cat) ſolatio illo, quod aliquando maxi- ma cum gloria reſurrecturi ſint, efficit, ut pavorem illum nihil ducant. On- zelius. Vir eruditissimus Gisb. Cuperus legendum cenſet, ita illis pavor & fal- lax ſpes; vel, ita illis pavorem fallax ſpes & ſolatia rediviva blanditur. Ego ſanè, minima mutatione, libens reſcri- berem, ita illis pavore fallax ſpes ſolatia

ſerpen-

serpentibus in dies perditis moribus, ¹ per universum or-
bem sacraria ista teterrima impiæ ² coitionis adolescunt.
Eruenda prorsus hæc, & execranda consensio. ³ Occul-
tis se notis & insignibus noscunt, & amant mutuo, pæne
antequam noverint: passim etiam inter eos velut quædam
libidinum religio miscetur: ⁴ ac se promisce appellant

*tia rediviva blanditur; ut hæc sit mens
auctoris; ita fallax spes illis solatia re-
diviva blanditur ob pavorem, quem
patefaciunt, dum mori post mortem ti-
ment.* Ovidius in Epist. Paridis vs. 175.

Sceptra parens Asia, qua nulla beatior ora

*Finibus immensis vix obennda,
tenet.*

Phaedrus lib. 1. Fab. 10. Quicunque turpi fraude semel innotuit. Hanc verò constructionem multis defendimus ad Minucii nostri cap. 2. Davies.

¶ Per universum orbem] Ingens Christianorum multitudo. Tertullianus Apol. c. 37. Hesterni sumus, & vestra omnia implevimus, urbes, insulas, castella, municipia, conciliabula, castra ipsa, tribus, decurias, palatium, senatum, forum. Idem c. 1. Ofsessam vociferantur civitatem, in agris, in castellis, in insulis Christianos, omnem sexum, atatem, conditionem, etiam dignitatem transgreddi ad hoc nomen narent. Eadem lib. ad Scapulam & chrysostomus de Babyla martyre. Wowerus.

² *Cotitionis]* Christianorum cœtus, Ul-
piano collegia; Arnobio conventionalia. A-
pud *Eusebium* Histor. Eccles. lib. VII.
Οὐδαποὺς ἐγένεται ἢ συνόδου ποιεῖσθι, ἢ
εἰς τὰ καλόμητρα κοιμηθεῖται εἰπεῖν.
Wowerus.

3 Occultis se notis & insignibus nos-
eunt] Vide Postea c. 31. Sic nos deni-
que non notaculo corporis, ut putatis, sed
innocentia ac modestia signo facile dig-
noscimus. Heraldus. Portasie respicit
ad Carpocratianos; quorum nonnulli,
si famae credimus, signant, cauteriantes
suos discipulos in posterioribus partibus ex-
stantia dextra auris; ut loquitur vegus
interpres Irenei lib. 1. c. 24. ubi vide
Fr. Feuardentium. Adi & Cl. Thom.
Ittigium de Haresiarchis Sect. II. cap.
III. 5. Hæc si vera sunt, Ethnico ta-
mem justam ridendi materiam non pre-
bent; nam Dii quidam sacros suos
siscut notatos habuere: quod veterum

testimoniis ostendit *Jac. Tollius ad Gregorii Nazianzeni carmen in Insign. Itin. Ital. editum pag. 19. Davies.*

4 Ac se promiscue appellant fratres ac sorores] Lucianus Pereg. 'Ο ρωμαΐτης ὁ πρώτος ἐπιστεύειται, οὐδὲν πάντες εἶναι σλαβίων. Reclite vero Cæcilius ex fratrum, & sororum appellatione stupra, & libidines auguratur: ita enim profanis hæc nomina usurpatæ, unde Martialis nomina nequiora lib. 11. epig. 4. Fratrem te vocat, & soror vocatur. Cur vos nomina nequiora tangunt? Ita apud Tibullam, Petronium, &c. alios. Quid vero causæ, quod sacra hæc nomina ad amores, & libidines traxerint, docet Scholiares *Lycophronis*: τὸς ξένους ἀδελφὸς τὰ ἐρωτικὰ ποιεῖσθαι. Αταράπερ ἐρωτικὲς φωνεύεσσαι λέγεταιν. ἀδελφὸς μὲν, οὐ συζυγὸς μὲν ἵστιν. Wowerus. MS. Reg. promise. De hac autem appellatione plura obseruabamus ad Tertulliani Apologet. cap. 39. Heraldum. MSti fidem secuti sumus; id quod fecerat Nic. Rigalitius. A. Gellius in præf. Noſt. Attic. Indistincte atque promiscè annotabam. Idem lib. vii. c. 3. Omnibus promiscè tuendi atque propugnandi modis usus est. Similiter promiscam cogitationem dixit lib. xi. cap. 16. & promiscas quaſtiones lib. xiiii. cap. 9. sed de verbis hacceius: nunc rem ipsam videamus. Nota quidem est calumnia ex Tertulliani Apolog. cap. 39. & sancte, prout ait Athenagoras Legat. pro Christ. c. 28. καὶ ἡλικίᾳ τὰς μὲν γῆς οὐ δυσατέρεις νοεῖμεν, τὰς δὲ ΑΔΕΛΦΟΥΣ ἔχομεν οὐ ΑΔΕΛΦΑΣ. Mendacium ex eonatus, quod apud veteres hæc erant nequitiae verba. Vide Petronii Satir. cum aliibi, tum capp. 9. & 11. Inſtitum Lipſium Var. Lect. lib. II. cap. I. ac Tan. Fabrem lib. II. epift. 40. Sed iniquus admodum Cæcilius est, qui, quum reſtatus esset, Christianos amare mutuò, panè antequam noverint, hasce voces inſequiore partem maluit accipere, quam de ſummo affectu interpretari; quando-

fratres, & sorores, ut etiam non insolens stuprum intercessione sacri nominis fiat incestum. ⁵ Ita eorum vana & demens superstitione sceleribus gloriatur. Nec de ipsis, nisi subsisteret veritas, ⁶ maxima & varia & honore præfanda sagax fama loqueretur. ⁷ Audio eos turpisimæ pecudis caput asini consecratum ineptâ nescio quâ persuas-

quidem & ipse supra cap. 5. eo sensu Marcum FRATREM dixerat; nec aliter passim bonæ notæ scriptores. Hinc Thrasyllos apud Apuleium Metam. lib. viii. pag. 157. dum fictis verbis Tlepolemi mortem lamentatur, illum amicum, coetaneum, contubernalem; fratrem denique cire. Et apud eundem pag. 159. Adhuc, inquit Charite, tui fratribus meique carissimi mariti facies pulcra illa in meis diversatar oculis. Plura suppedebat. Joan. Pricans ad lib. 1. pag. 44. Davies.

⁵ Ita eorum vana & demens superstitione sceleribus gloriatur] Nota epitheta. Totam pietatem Christianam vanitatis & dementiae damnabant, quod eam nullis certis rationibus subnixam, sed frivilis tantum & inanibus persuasionibus addiccam existimarent. *Vana*gitur superstitione dicitur hoc loco. Sic in agone S. Marcelli. Quibus dixit Laodicus, Quid est? Deposuitis vanas superstitiones & adoratis Deos quos Imperatores adorant? Sic in Edictis Maximini, ὑπόκειται ματαίων, & καταεξεργάζεται μελάντων, ubi plura, σὺν δὲ, observabimus. Idcirco igitur scripturas sacras appellabant *inanes* & *supervacuas*. In agone Felicis Episcopi Tubizacensis: Cui legatus dixit, Quare scripturas non tradis *inanes* & *supervacuas*? Additur Demens, quia pietas Christiana nihil aliud existimabatur quam mera dementia; qua de re disputat Lactantius lib. v. capp. 14. 15. & 18. Heraldus.

⁶ Maxima & varia & honore præfanda] Arnobius lib. v. Objectanturque partes illæ, quas pudor communis abscondere, quas naturalis verecundia lex jabet, quas inter aures castas sine venia nefas est ac sine honoribus appellare præfatis. Vide sis quæ ibi observamus. Impositum autem iis est qui in MS. Reg. scriptum notant *maxime nefaria*. Sed ne observationes ejusmodi saepius arguere cogamur: lectorum monitum volumus quæ notantur in Notis Wever-

rii tanquam è MS. Reg. ea omnia habenda falsa, nisi à nobis etiam confirmetur. Heraldus.

⁷ Audio eos turpisimæ pecudis caput asini consecratum inepta nescio qua persuasione venerari] Hac de calumnia plura observabamus ad Tertulliani Apologeticum. Nota autem nescio qua inepta persuasione. Sane persuasionem aliquando appellabant, quod alibi præsumptionem, qua de re dicebamus in Commentario ad Tertulliani Apologet. & Digressionum lib. ii. Nempe persuasionis opinio est quam quis præsumpsit ac sibi persuasit opinione vana & argumentis destituta. Prudentius in Martirio Laurentii:

Dicis, Libenter oppetam.
Votiva mors est martyri.
Est ista vobis, novimus,
Persuasionis vanitas.

Sic dicebat Lucianus in Peregrino de Christianorum πληροφορίᾳ & fide, qua de animarum immortalitate ac carnis resurrectione sunt persuasi, πεπεινούσαις αὐτοῖς οὐκοδομίουσες, τὸ μὴ δύο διδεῖντος ἔργον, &c. Nota πεπεινούσαις, quasi id præsumperint tantum ac sine ratione certa sibi persuaserint. Quod autem illi de Christianorum fide falso blaterabant, id Christiani de ipsorum somniis ac deliriis verissime dixerunt. Lactantius lib. v. cap. 1. Cum talibus non congregari, & disputare contendimus, hos ad veritatem ab inepta persuasione traducere, qui sanguinem facilius hanterint, quam verba iustorum. Et lib. vii. cap. 6. Et in hac persuasione philosophorum, qua putant animas interire. Heraldus. Vocem asini tanquam Glossema delendam censui not. ad Cesaris lib. iii. B. G. cap. 1. nec alia est sententia doctissimi Viri Gisb. Cuperi, quod ex humanissimis ejus litteris ad me datis intellexi. Hoc certe suaderet ordo verborum durissimus. Ut ut autem hæc res sece habeat; id modicæ certum, veneratam hanc sagittam in sione

sione venerari. ¹ Digna & nata religio talibus moribus. Alii eos ferunt ipsius antistitis ac sacerdotis colere genitalia, & quasi ² parentis sui adorare ³ naturam. Nescio an falsa, ⁴ certe occultis ac nocturnis sacris ap- posita suspicio. ⁵ Et qui hominem summo supplicio

Judeos primitus intortam, Christianis, quos cum Judæis miscerant Ethnici, tandem inhæsisse; quemadmodum demonstrant loca, quæ concessit G. J. Vossius Theol. Gent. lib. iii. cap. 75. Alia mens est V. C. Jac. Gronovii, qui conjecturas suas hisce verbis proponit: *Nihil hic de Judæis: & proprium quid Christianorum tangitur.* - *Certè portentur hi aut domos suas ornare tabellis ritum Servatoris exhibentibus, aut etiam mox conventicula, in quibus debet exhiberi asinus cum in urbem Hierosolyma invenerit, aut hinc asinum caput velut cūoxuerit ad domos suas notandas habuisse.* Sed hæc minimè veri sunt similia, nec ullo veeris scriptioris testimonia nituntur. At pro vulgaris sententia facit Tertullianus Apol. cap. 16. Cornelius Tacitus, *Judeos reserit Aegypto expeditos, sive, ut putat, extorres, vastis Arabia in locis aquarum egenissimos, cum siti macerarentur, onagris, qui forte de pastu potum petituri assimilabantur, indicibus, fontibus usos, ob eam gratiam consimilis bestiæ superficiem consecrassæ.* Atque ita inde presumptum opinor. Nos QUOQUE, UT JUDAICÆ RELIGIONIS PROPINQUOS, EIDEM SIMULACHRO INITIARI. Judeos verd & Christians ab Ethnici confusos esse docet illud Suetonii Claud. cap. 25. *Judeos impulso Chresto assidue tumultuantes Roma expulsi.* Quæ cum ita sint, sollicitate quæsiverunt Nic. Fullerus, Tan. Faber, P. D. Huettius, Hadr. Relandus, aliquique viri præstantes, unde factum, ut hujuscem flagitii postularentur Israëlitæ. Varias, quas proutlere, rationes non memorabo; nisi fallor, unica criminatio hujuscem causa fuit pura pura malignitas, & immodica mentiendi libido. Epiphanius tamen Hæres. xxvi, 10. de Gnosticis ait, Φασὶ δὲ ἡ Σαλαῳθ οἱ μῆδαι μορφὴν ἔχειν, οἱ δὲ χοῖροι, & inde Christians attributum scelus videri poterat, si modo constaret, Hæreticos illos hanc opinionem fovisse, quod mihi quidem non sit credibile, cum Irenæus,

infensissimus eorum Adversarius, hujusmodi nihil objecerit; & Apologetici non Pseudochristianis hoc adscripserint facinus, sed asinum cultum meræ calumnia loco posuerint. Vide cap. xxviii. Davies.

1 Digna & nata religio talitus mortibus] Quasi asinina patientia & hebetudine. Sic illudebant impii Christianæ simplicitati. Rigaltius.

2 Parentis sui adorare naturam] Inceptam istam persuasionem plures jam observarunt ex eo natam, quod paenitentes presbyteris adverbabantur, ac charis Dei adgeniculabantur, quæde re plura observabamus Digressionum lib. ii. Heraldus. Calumnia stultissima, ex ea occasione concinnata, quod Christiani quibus contigerat post fidem Christo datum graviter labi, ita ut Ecclesiæ communione abstinerentur, si paenitentia locum dari sibi flagitarent, hoc tam demissæ ac suppliciter poscebant, ut acciderent ad pedes & genua fratrum & sacerdotum. Inde illa passim apud rerum Christianarum scriptores, Advolvi presbyteris, & Volutando caligas fratrum detergere. Rigaltius.

3 Naturam] Hieronymus epist. 61. Pars corporis nostri securior quævis, à nobis natura dicitur. Apuleius Miles. 111. p. 140. Natura crescebat. Wowerus. Glossa: Natura, quævis. Firmicus Astron. lib. vi. cap. 31. Si feminini generis signa possideant, manibus propriis naturam suam putare coguntur. lib. viii. cap. 30. A bestiis lacerati naturam perdent. Suetonius Tiberio cap. 45. Hirum vetulum capris naturam ligurire. Vid. auctor Epistole de vera circumcisione ad Therasiam apud Hieronymum Tom. ix. Epist. 26. p. 88. Elmenhorstius. Pro pudendis. Apuleius Metam. lib. vii. pag. 199. Liber non tantum naturam, verum etiam caput quogue ipsum pessimo isti asino demere. Sic & aurei sculpi scriptores. Cicero de nat. Deorum lib. iii. cap. 22. Cuius obscurus excitata natura traditur, quod ad-

pro facinore punitum, & crucis ligna feralia eorum ceremonias fabulatur, congruentia perditis sceleratisque tribuit altaria, ut id colant quod merentur. ⁶ Jam de initianis tirunculis fabula tam detestanda, quam nota est. Infans farre contextus, ut decipiat incautos, ap-

spelun Proserpina commotus sit. Idem de Divin. lib. ii. cap. 7o. *Matrona visa est in quiete obsignatam habere naturam.* Ex xvi sequioris auctoribus nonnulla congesit vir doctissimus Th. Reinesius Clas. i. Inscript. 18. Davies.

4 Certe occultis ac nocturnis sacris apposita suspicio] Nam, ut Romani maximus auctor eloquii inquit, *Omnia recte facta in luce se collovari volunt, id est, appetunt sciri.* Et recte Julius Bassus apud Senecam lib. viii. Controvers. 5. *Minore licentia, que non videmus, agimus.* Et quamvis non minor sit atrocitas facinoris, formido minor est. Sic Chrysostomus Homil. xviii. in 5. Ephes. Oddis γὰρ τὸ ἀλητοῦν κρύπτει βέβον. Τὸ δὲ κρύπτομενον διὰ τὸ ἐσκοτίδες κρύπτεται. Vide infra ad illa Minucii, cap. 10. *Cum honesta semper publico gaudent, scelera secreta sint, plura hanc in mente.* Ouzelius.

5 Et qui hominem summo supplicio pro facinore punitum, & crucis ligna feralia eorum ceremonias fabulatur] Ita edidimus MS. Reg. auctoritatem sequunt, nisi quod in eo fabulantur pro fabulator, quod ex editione Romana retinuimus. Sane aliquem nominatim designari, videtur significare Octavius ipse infra in confutatione: *Etiam ille qui de adoratis sacerdotis virilibus fabulatur, tentat in nos conferre qua sua sunt.* Heraldus. Recte quidem vir egregius; nam sine numero singulari non constat οὐραῖς. At nec constructionem nec sensum vidit Joan. Mersins, qui repunit ceremonia fabulantur; ceremonia enim apud Latinos dicuntur *sacra omnia*, ut ait Isidorus Orig. lib. vi. cap. 19. & ante eum Servius ad Virgilii AEn. iv, 3c2. Christianis igitur vitio vertit Cæcilius, quod & Christum, & crucem colant. Davies.

6 Jam de initianis tirunculis] Columnia illa omnibus Christianorum apologiis confutata, nec inventus quisquam est, qui ejus immanitatis sectam

ullam hereticorum vel levissima suspicione asperserit, ut existimem quæ de Gnosticis ac Quintilianis Epiphanius & alii nonnulli postea tradiderunt, ea omnia falsa esse, & in odium sectarum illarum ab hominibus perverse religiosis confusa. Num enim id tacuerint Apologeticorum scriptores? Num tanta confidentia horrendam illam calumniam, tanquam commentum vere diabolicum confutassent? Sane quod alibi fatentur de aliis flagitiis, id etiam eo in arguimento fateri non dubitassent, esse quosdam pseudochristianos, qui talibus quidem piaculis sese impairent, sed eos nomine tenus esse Christianos: re autem vera diaboli sectatores & discipulos. Quæ igitur posterioribus saeculis de hereticis tradita sunt ejusmodi, ea non dubitamus falsa esse. Sane Diabolus miris exemplis grassatur, & sape accedit ut perverso nonnullorum zelo ad opus suum aburatur, atque eorum mentibus ita illudat, ut Dei opus artibus diabolis, id est, fraudibus, imposturis, mendaciis provehi posse existimat, unde nata fabularum illarum prodigia, quæ magno Christiani nominis probro etiam nunc simpliciorum manibus reruntur. Sed ad rem. De Montanistis quis unquam fando audivit talia ab iis patrari? Quis veterum, qui eorum haeresim confutavit, tale quid observavit? Et tamen Zonaras in can. 12. Concilii Constantinopolitani fabulam eandem, nescio à quibus sibi traditam, tanquam indubitatam de iis narrat. Καὶ οὐαὶ παιδίσκοις, inquit, καὶ τακεντεμένοις ἀλεύρῳ συμπένεοτε, καὶ αἴτοποιστες περσέσεοτε, καὶ εἰς αὐτὸν μετελάβεσθεν. Herald. Apud Zonaram legi dicitur AIMA παιδίσκοις κατακεντεμένοις, id enim tradunt pluri. mi. Augustinus Hæres. 29. de Cataphrygibus sive Montanistis: *Sacramenta perhibentur funesta habere;* nam de infantis anniculi sanguine, quem de toto ejus corpore minutis punctionum vulneribus extorquent, quasi Eucharistiam suam confidere perhibentur; miscentes enim ponitur

ponitur ei qui sacris imbuatur. Is infans à tirunculo, farris superficie quasi ad innoxios ictus provocato, cæcis occultisque vulneribus occiditur: hujus, proh nefas! sitienter sanguinem lambunt, hujus certatim membra disperciunt, hac foederantur hostiâ, ¹ hac conscientiâ sceleris ad silentium mutuum pignerantur. Hæc sacra sacrilegiis omnibus tetrica. ² Et de convivio notum est: passim omnes loquuntur: ³ id etiam Cirtensis nostri testatur

farina. panemque inde facientes: qui puer, si mortuus fuerit, habetur apud eos pro Martyre, si autem vixerit, pro magno sacerdote. De illo Philastrius Tom. iv. Bibl. Patr. col. 13. *Dicunt eum eos de infantis sanguine in Pascha miscere in suum sacrificium.* Huc respicit Hieronymus Epist. xxvii. Tom. iv. ed. Bened. Pratermitto (Montanistarum) scelerata mysteria, qua dicuntur de latente fuero, & de victuro Martyre confarrata. Ceterum columnæ, quam memorat noster, ortum dedisse videtur Eucharistia; quam in rem insignis est locus inter Irenai Fragm. pag. 469. ed. Oxon. Χεριστανὸν γὰρ κατηχεύομεν δέλταις Ἐλλήνων συλλόγοτες, ἐσταυροῦνται παρεῖ τὴν δῆθον ἀπόρροπον περὶ Χεριστανὸν ὀντογνώσοτες, οἱ δέλτοι ἐτοι μη ἔχοντες πόσι τὸ τοῖς ἀναγκάζουσιν ταῦτα ἴδειν παρεῖται ἕκκοτον τὸ δεσμοτὸν τῶν διαιταὶ μετίληφα AIMA KAI ΣΑΡΚΑ Ἡ Χεριστανὸς, αἵτινοι νομίζοντες τοὺς ὄντας εἰμιαὶ ή σύρονται τὸ τέτοιο ἔξειπτον τοῖς ἐνζητοῦσι. Οἱ δὲ λαβόντες ὡς αὐτόχοην παρεῖται Χεριστανὸς, ηδὲ δὴ τὴν τοις ἄλλοις Ἐλληνοι ἔχειν μπενον. Sin autem columnandi materiam ab Hæreticis subministratam putem, mirum in modum favebunt Iustinius Martyr Apol. i. cap. 35. ac Eusebius H. E. lib. iv. cap. 7. Davies.

¹ *Hac conscientiasceleris ad mutnum silentium pignerantur* Sallustius in bello Catilinario: *Fuere ea tempestate, qui dicent Catilinam, oratione habita, quum ad fusiheranaum populares sceleris sui adigeret hominum cortoris sanguinem zino permixtum in patris circumstuisse, inde, cum post exortationem omnes degradaveris sent aceruisse consilium suum. atque edidisse se scisse quo inter se magis fide forent, alius alii tanti fætemoris conscripsi.* Alia obseruabant ad Tertulliani Apo-

logeticum. Heraldus.

² *Et de convivio notum est]* Plinius Cæcilius quamvis ethnicus ab omni de convivio columnia Christianos liberavit apud Trajanum. Etenim scriptis, momen illis fuisse coeundi ad capiendum cibum, promiscuum tamen & innoxium. Rigaltius.

³ *Id etiam Cirtensis nostri testatur oratio]* Hanc adversus Christianos orationem fuisse Frontonis declarat Octavius cap. 31. ubi objectionem Cæcilius sic diluit: *Et tuus Fronto non ut admirator testimonium fecit; sed concivium ut orator aspersit.* Sed ambigitur uter iste Fronto fuerit, Papirius ne Fronto Jurisconsultus, qui in Pandectis memoratur, an Cornelius Fronto rhetor, quem Lampridius Marci Antonini Imp. præceptorem fuisse tradidit? Franciscus Baldinus præclara ad Minucium præfatione in hunc magis inclinat. Quod & verius existimo. Rigaltius.

⁴ *Et incesta libidinis ebrietatis fervor exarbit]* Non autem sumus quidquam mutare absque librorum auctoritate. Gennius edidit, & incesta libidinis ebrietate fervor exarbit, sententiâ planâ. Sane quod scribit Clemens Alexandrinus lib. 11. Pædag. cap. 9. id ut plurimum vetum est. *Η παντογένες δὲ ἐπὶ πότῳ, μέθισι ἐνχαλυπήν, η συρτίσις ἰσσιστένη, τόλμα αἰχθεπτός.* Heraldus. Editionem Rigaltianam secuti sumus; nam MSti lectio nullum proslus sensum fundit. Joan. Meursius reponit, incesta libidinis ebrietatis fervor exarbit. Forsitan autem non male rescriperis & incesta libidinis ebrietatis fervor exarbit. Novatianus de Trin. cap. 29. Ebrietates rejicit. Hermas Pastor. lib. 11. Mand. 6. Capiditas multorum operum, & optimorum ciborum, & ebrietatum oratio.

oratio. Ad epulas solemini die coëunt, cum omnibus liberis, sororibus, matribus, sexûs omnis homines, & omnis ætatis: illic post multas epulas, ubi convivium caluit, & incestæ libidini ebrietatis fervor exaruit, canis qui candelabro nexus est, jactu offulæ ultra spatum lineæ, qua vincitus est, ad impetum & saltum provocatur: sic everso & extincto conscientia lumine, ⁵ impudentibus tenebris nexus infandæ cupiditatis involvunt.

Sic & Petrus Chrysologus Serm. xiiii.
pag. 45. Res ipsa multis veterum testimoniis non indiget; nonnulla tamen apponam. Ovidius in Epist. Paridis vs. 229.

*Sæpe meo volvi flammam compescere;
at illa
Crevit, & ebrietas ignis in igne
fuit.*

Valerius Maximus lib. ii. cap. i, 5. Proximus à Libero patre intemperantie gradus ad inconcessam Venerem esse consuevit. Hieronymus ad Eustochium Epist. xviii. Tom. iv. ed. Bened. Post ebrietatem nudatio femorum subsequitur est; libido juncta luxurie &c. Hinc vinum Libero propter excitandum libidinem attributum tellatur. Isidorus Orig. lib. viii. c. 2. Davies.

5 Impudentibus tenebris nexus infandæ cupiditatis involvunt] Tertullianus Apologet. cap. 7. Et post convivium incesto, quod eversores luminum canes, lenones sciœt, tenebrarum invercundia procurent. Hinc igitur damnata mystica sacra nocturnæ pervigilations ab antiquis, in quibus quid possit accidere, innocentes Comici, ut eos appellabat Cicero εἰπούσας, satis indicant, qua de re observabamus aliquid ad Arnobium. Alii autem horrorem noctis addere aliquid venerationi existimabant, & hac de causa nocturna sacra instituta; cum aliis contra libidinibus potius perfundendis excogitata censerent, qua de re locus est elegans apud Euripidem in Bacchis, ubi Pentheus & Bacchus ita colloquuntur.

Πενθ. Τὰ δὲ ισεγένια τύκτωρ, οὐ μηδὲ ἡμέρα τελεῖς;

Διον. Νύκτωρ τὸ πολλὰ σεμνότερον ἔχει σκέπτονται.

Πενθ. Τέτταί εἰς γυναικεῖς δόλοιν οὐκ οὐδείς.

Διον. Καὶ ἡμέρα τόγενον αἰχθεῖται ξενεγεῖται.

Hinc igitur pannychismos graves, id est σεμνὸς appellabat Arnobius lib. v. ex eorum, cum quibus disputabat, sententia; sed acerba εἰπούσει, cum paunychismis illis nihil esset turpis aut flagitosius, ut postea ostendit. Legitimum igitur illius loci vulgaram à Gelemino veram existimo, nec aliam querendam; sed longe aliam esse verborum sententiam quam vulgus existimat, ut pluribus observabimus in eum locum nova, quam maturamus, Arnobii editione. Heraldus. Impudentes vocat tenebras, quod iis pudor exuatur. Ovidius Amor. lib. i. Eleg. vi, 9.

Nox, & amor, vinumque nihil modicabile suadent,

Illa pudore vacat; Liber amorque metu.

Hinc Hesiodus Theog. vs. 224. φιλότελος facit Noctis filiam. Notandum superest, ab Hæreticis quibusdam primo ortam esse infamiam: quæ dein ad totius Christiani nominis opprobrium est diffusa: si modò, quod fieri solet, homines immerentes talibus opprobriis non fuerint perfusi. Eusebius de Carpocratianis ita loquitur H. E. lib. iv. cap. 7. Τέλος δὲ ἀντίστοιχος θεοτοκος (συνέταξε) πολλαὶ παράγειν κατὰ τὰ δεῖς λόγη συστομίας παρισταται, τὸ έξ αὐτῶν φίλους εἰς τῷ τοῦ πατρὸς Χριστοῦ Θεοῦ διεβολεῖς κατατεχεῖσθαι. Tamen διὰ τὸν πλεῖστον συνέταξε τῷ περὶ ήμερων παράγειν τοῦ ἀντίστοιχου θεοτοκοῦ τὴν αποτολεῖται διαδιδοῦσας διὰ ἀριθμούς μητέρες καὶ αἰσθητὰς μητέρους, ἀνοικιας τὸ τερραῦς χωρίσθιαν. Et hæc sanè dogmata non modo Carpocratianis, sed & πολὺ ἄλλοις ζητηταῖς οὐδοκαν υπερέννοι tribuit Clemens Alexandrinus Strom. lib. iii. pag. 314.

per incertum sortis: &, si non omnes operâ, conscientiâ tamen pariter incesti: quoniam voto universorum appetitur, quidquid accidere potest in actu singulorum.

X. Multa prætereo consulto. Nam & hæc nimis multa sunt, quæ aut omnia, aut pleraque omnium vera

ed. Lugd. Talia de Marcionistis olim fuisse jactata patet ex *Inflamini Martyris Apol.* 1. cap. 35. & similia de Gnosticis refert *Epiphanius Hær.* vi. §. 3, 4. nec tam monstrosis sceleribus caruete recentiora tempora, si verax fuit Consul Venetus, ex cuius fide rem narrat *Mart. Baumgartenius Itin.* lib. IIII. cap. 14. Davies.

1 *Cur etenim occultare & abscondere quidquid illud colunt magnopere nituntur?* Existimabant stultæ nationes religionem nullam confidere posse absque simulacro aliquo quod coleretur, & idcirco Christianos suspicabantur habere quidem delubrum aliquod aut simulacrum, sed quod absconderent, nec passim videri sinerent. Quare sequitur, *Cur nullas aras habent, templa nulla, nulla Nota SIMULACRA?* Ait nota, quia existimabant, quemadmodum diximus, esse simulacrum aliquod, sed occultum, nempe caput asini, de quo antea, aut quid ejusmodi. Respondet igitur postea Odatius: *Putatis autem nos occultare quod colimus, si delubra & aras non habemus?* Quod enim simulacrum Deo fingam, &c. Cæterum de criminatione ista, qua Christianam religionem premebant, quod nulla haberet templo, aras nullas, nulla simulacula, plura observabamus ad Arnobii lib. VI. Heraldus.

2 *Sceleras secretas sint*] Ovidius Metam. II.

- - - *conficia culpa,*

Conspicuum, Incenque fugit, tenebrisque pudorem

Celat. - -

Prudentius Hymn. Matut. II, 21.

Versuta fraus & callida

Amat tenebris obtegi.

Philo lib. Προτερὸν εὐεπαύ, Νυκτὸς ἀξιον τὸ κεκόν. Evang. Joannis cap. III. com. 20. & 21. quem locum Nonnus sic παρεχεῖται.

- - - *Kai πᾶς τις αἰνὴς αἴσθισται πέζων,*

Ἄξιον νυκτὸς ἔχων, συγκεῖται, &

ποτὲ βαῖται

Eis φίστη διδούλευσθαι, ὅπως μὴ τέλεσθαι ἐλέγχῃ

Ἐργα, τάπερ τελέτη προσείη κεκλυμένη στηρῆ.

Ος δὲ θερεύηστι ἐπίτυμα πάντας γυλαῖς,

Ἑζεται αὐτούλευσθαι ὅπη φίστη, ὅ-

φερειν

Ἐργα, τάπερ ποιοτες τετελεσμένης

βελῆ. Ouzel.

3 *Nullas aras habent, templo nulla*]

Arnobius lib. VI. Confusus crimen nobis maximum impietatis affingere, quod neque ades sacras venerationis ad officia constituamus, non Deorum alicujus simulacrum constituamus, aut formam, non altaria fabricemus, non aras, &c. Christiani non habebant templo dedicata, & consecrata ritu ethnico, suas tamen basilicas, seu, ut ipsi appellabant, κορεαὶς habuisse satis constat, eaque frequentasse, nisi quatenus persecutione impedirentur. Tunc enim ad domus privatas configubebant. *Angustinus contra Donatil.* Demum privatam Christianis congregandis præstitum constitit tempore persecutionis. Vid. D. Lucas Act. I. Wowerus. Hoc non simpliciter intelligendum, quasi templo nulla omnino haberint Christiani. Habuerunt enim (ut rete notat Clariss. Wowerus) basilicas & templo sua, sed non more Ethnico consecrata, nec sublimibus elata fastigii. Non enim solliciti erant de ædificio pulchro, cum revera sciebant, universum mundum esse Dei templum, & omnem locum, in quo Deum adorare, & venerabilibus adire obsequiis possent, satis sanctum esse. Pagani igitur, qui externam speciem pluris faciebant, quam intestinum cordis secessum, crimen impietatis maximum Christianis effingebant, quod neque ades sacras venerationis ad officia constituerent, non altaria fabricarent & aras. Profanam igitur & impiam esse sectam illam. Vid. Arnobius lib. VI. contra Gentes;

declarat

declarat ipsius pravæ religionis obscuritas. ¹ Cur etenim occultare & abscondere quidquid illud colunt magnopere nituntur; cum honesta semper publico gaudeant, ² scelera secreta sint? cur ³ nullas aras habent, templum nulla, nulla nota simulacra, ⁴ nunquam palam loqui, nunquam libere congregari, ⁵ nisi illud quod colunt

& Origenes lib. vii. & viii. contra Celsum. Elmenhorstius.

⁴ Nunquam palam loqui] Dicebat antea, In angulis garris, in publico muti. Nempe quia in locis semotis & occulti conveniebant: cujus rei rationem reddit Celsus ipse apud Origenem lib. i. Metà ταῦτα τὸς κύρῳ χρισταῖς τὰ ἀρέσκοντά ἔχοντος ποιεῖν οὐδὲ διέτεκται εἰπὼν, καὶ ὅπις εἰς μότια τέτο ποιεῖται, ὡς διωργάμφοι τῶν ἐπηρημάθιν αὐτοῖς δίκλινοι τὸ θαυμάτων, ὁμοιοὶ τὸν κίνδυνον κίνδυνοι τοῖς συμβεβηκόσιν ἐπι φιλοσοφίᾳ, &c. Post hec cum dixisset Christianos solemnia sua clam celebrare & dogmata clam docere, idque non sine causa, sed mētu capitaliū pœna ipsis intentatae, periculum hoc confert cum philosophia professorum periculi. Sed videtur etiam Cæcilius Christianorum εὐλαβεῖται respicere, quia de fidei mysteriis & sacramentis temere differerent coram Ethniciis, providebant. Lactantius lib. vii. cap. 26. Hec est doctrina sanctorum prophetarum, quam Christiani sequimur; Hec nostra sapientia, quam isti qui fragilia colunt, vel inanem philosophiam tuentur, tanquam stultitiam vanitatemque derident, quia non defendere hanc publice, atque afferere nos solemus, Deo habente, ut quieti, ac silentes arcanum ejus in abdito, atque intra nostram conscientiam teneamus; nec adversus istos vere profanos, qui non discendi, sed arguendi atque illudendi gratia inclementer Dicim, ac religionem ejus impugnant, pertinaci contentione certemus. Abscondi enim tegique mysterium, quam sidelicissime oportet, maxime à nobis, qui nomen fidei gerimus. Verum illi hanc taciturnitatem nostram, veluti malam conscientiam, criminantur. Unde etiam quasdam execrabilis opiniones de pudicit, & innocenter singulant, & libenter his, quæ finuerunt, credunt. Egerat Lactantius de resurrectione: deinde ea addidit, quia de mysterio illo, quod à gentibus præ-

cipue ridebatur, in publico differere quantum poterant abstinebant. Origenes lib. i. contra Celsum: Εἴτ' ἐπειδὴ πολλάκις ὄντος γῆς κύριον τὸ δῆμος, οὐ ἐν τέτοιοι εἰλέσθεν, χειρὶ παντὸς τούτου μετανοήστος τὸ κύριον τοῦ χριστανῶν μετέλλονται τὰ τοῖς φιλοσόφοις ἀρέσκοντά. Τίνα γὰρ λανθάνεις οὐ εἰς παρθένες γέννησις Ἰν-σοῦ, καὶ οὐ ἐπειρωμένος, &c. ἀλλὰ οὐ μετὰ νοῦν τὸ περὶ τὸν αὐτούς συντεταγμένος μυστήσιον, Θρυλλοῖς τε γελάμφρον ἔναρ-ῥητοῖς ἐπὶ τέτοιοι, οὐδὲν λέγειν κρύψονται τὸ δῆμος, πάντα ἐσὶν ἀπόποι. Deinde quoniam OCCULTUM DOGMA sapientia nominat, coargendum est hoc quoque, quando per universum orbem celebratio est Christianorum prædicatio, quam philosophorum placita. Quis enim Christianum virgine natum & crucifixum ignorat? &c. Quin & resurrectionis mysterium, quod videtur à Christo significari, ab infidelibus vulgo rideatur. Que cum ita se habeant, per absurdum est dogma hoc occultum appellare. Huc autem pertinere videtur quod sive Lucianus, sive quicunque est auctor Dialogi, qui φιλό-ποτε inscribitur inter opera Luciani, de Christianis in aurem mutuo susurrantibus blaterat. Καὶ δὴ ὅρως πληνθεὶς πέμπτοις εἰς τὸ γένος Φιλοσόφωντας. ἐπὶ δὲ τὴν ἀκοήν, ἐφόντο τοῖς χείλεσιν. Item: Τὰς κεφαλὰς διὰ ἀλλαγῆς ζόντες, ἐφθύγξον. Heraldus.

⁵ Nisi illud quod colunt & interpretant, aut puniendum est: aut pudendum] Quæ hic Cæcilius Christianis, eadem obicit Tertullianus Valentianus. Nil magis curant quam occultare quod prædicant, si tamen prædicant qui occultant. Custodia officiorum, conscientia officium est. Confusio prædicatur, dum religio adseveratur. Nam & illa Elenistica, heresis & ipsa Attica superstitionis, quod tacent prius cruciant: dintius initiant, quam consignant: cum & portas ante quinquennium instituant, ut opinionem

& interprimunt, aut puniendum est, aut pudendum? Unde autem, vel quis ille, aut ubi Deus unicus, solitarius, destitutus; quem non gens libera, non regna, non saltem Romana superstitione noverunt? ¹ Judæorum sola & misera gentilitas unum & ipsi Deum, sed palam, sed templis, aris, victimis, ceremoniisque coluerunt. Cujus adeo nulla vis, nec potestas est, ² ut sit Romanisnuminibus cum suâ sibi natione captivus. ³ At etiam Christiani, quænam monstra, quæ portenta configunt? Deum illum suum, quem nec ostendere possunt, nec videre, ⁴ in omnium mores, actus omnium, verba deni-

Suspendio cognitionis adfident: atque ita tantam maiestatem exhibere videantur, quantam præstruxerunt cupiditatem. Seguitur jam silentii officium: attente custoditur, quod tarde inventitur. Ceterum zota in adytis divinitas: tot spuria portarum, totum signaculum lingua, simulachrum menibri virilis revelatur. Elmenhorstius.

¹ *Judaorum sola & misera gentilitas unum & ipsi Deum]* Feminam aliquam Hebream potius quam Christianam describit Apulejus ix. Metam. pag. 186. quæ spretus atque calcatis divinis numinibus, in vicem certa religionis, mentita sacrilega præsumptione Dei, quem predicabat unicum, confictis observationibus vacuis, fallens omnes homines, & miserum maritum decipiens, matutino mero & continuo stupro corpus manciparat. Rigalt. Probabilior est Joannis Præcæ sententia, qui feminam Christianam ab Apuleio designatam confirmat. Ceterura gentilitas hoc in loco gentem denotat. Tertullianus de Anima c. 30. Nam & Aborigines nunc in suis sedibus permanent, & alibi amplius gentilitatem saueraverunt. Eodem sensu Vasingtonum gentilitatem dixit Prudentius Perist. Hymn. 1, 94. Davies.

² *Ut sit Romanis hominibus]* In exemplari legitur, nominibus, quod est, numinibus. Rigaltius.

³ *At etiam Christiani qua in tam nostra]* Vetus exemplar, qua mta ura. Unde Ferrarius & Priscianensis confecere quod in cunctis editionibus hodie cernimus, quænam monstra, quæ lectio vitium ipsa suum latet prodit. Nam

ut congrueret sequentibus, dicendum fuerat, quæ monstra, quæ portenta configunt? Sed quare perdimus sensum Auditoris ipissimum & longe præstantem? At etiam Christiani, qua in tam nostra, quæ portenta configunt? Judæorum, inquit, sola gentilitas, patria sua velut angulo cohibita, Deum sibi sum habebat, quem et si templis, aris atque victimis procuraret, non in regna tamen aliena exundabat. At Christiani, qua sunt in urbes Italizæ, in populi Romani provincias, in tam nostra diffusi, quæ portenta configunt? Tertullianus Apol. cap. 37. *Vestra omnia implevimus, urbes, insulas, castella, municipia, conciliabula, castra ipsa, tribus, decurias, senatum, forum.* Rigalt. Durissima videtur Nic. Rigaltius conjectura, ac talis quidem, ut eam vix patiatur Latinitas. Multò melius editions vett. exhibent quænam monstra; nobis autem legendum videtur quanta monstra, quæ portenta. Hæc certè emendatio ad Codicis MSti vestigia proprius accedit: nec ita describi posse difficitur Jac. Gronovius; quia vero Minucius alibi monstra & portenta non conjungat, mavult vir Clarissimus, quam inaniam, quæ portenta. Ei quidem hariolationi non adserior, & parum abest, quin barbarissimum oleat: causaque, cui debetur, minimè cogit, ut eam recipiamus. Quid enim miri, si monstra & portenta, nisi forsitan hoc in loco, apud nostrum juncta non reperiantur? Parvulus est libellus; aliquique scriptores ea verba passim connectunt. Cicero pro Roscio Amerino cap. 22. Portentum atque monstrum certissimum s. Idem lib. 111. que,

que, & occultas cogitationes diligenter inquirere? dis-currentem scilicet, atque ubique præsentem: molestum illum volunt, inquietum, ⁵ impudenter etiam curiosum. Siquidem adstat factis omnibus, locis omnibus intererrat, cum nec singulis inservire possit per universa districtus, nec universis sufficere in singulis occupatus.

XI. ⁶ Quid? quod ⁷ toto orbi, & ipsi mundo cum sideribus suis minantur incendium, ruinam moliuntur? quasi aut naturæ divinis legibus constitutus æternus ordo turbetur; aut rupto elementorum omnium fœdere, & cœlesti compage divisâ, moles ista, ⁸ qua contine-

N. D. cap. 2. Si quid predicationis causa ex portentis & monstribus Sibylle interpretes haruspicesve monuerant. Et de Divin. lib. 1. c. 41. Quid à quibusque ostendatur monstribus atque portentis. Lucretius lib. iv. pag. 485.

Cetera de genere hoc monstra ac portenta loquuntur.

nec aliter lib. v. pag. 670. Davies.

4. In omnium mores, actus omnium &c.] Negat Jac. Gronovius, ita loqui potuisse Cæciliū, quum Deum πάντα φόβον καὶ οὐδὲν agnoverint Ethnici. Sed memor non erat vir eruditus, hic Epicuri partes agere Natalem. Lucretius lib. 11. pag. 275.

Nam (pro sancta Deum tranquilla pellora pace

Qua placitum degunt avum, vitamque serenam.)

Quis regere immensi summam; quis habere profundi

Indu manus validas potis est moderanter habenas?

Quis pariter calos omnis convertere? & omneis

Ienibus atheris terras suffire feraces? Omnibus inque locis esse omni tempore præsto?

Vide sis Horatium lib. 1. Sat. v, 101. & Laclantini Divin. Instit. lib. 111. cap. 17. Davies.

5 Impudenter etiam curiosum] Terrellianus de testimonio animæ cap. 2.

Sunt qui et si Denim non negent, despetorem plane & arbitrum, & judicem non putent: in quo utique nos maxime rejiciunt, qui ad istam disciplinam metu predicti iudicii transvelamus: sic Denim

honorantes, dum curis observationis, & molestiis animadversionis absolvant. Cicero lib. 1. de Nat. Deorum cap. 2c. Itaque imposuisse cervicibus nostris semipiternum Dominum, quem dies ac noctes timeremus. Quis enim non timeat omnia providentem & cogitantem, & animadvertentem, & omnia ad se pertinere putantem, curiosum & plenum negoti Deum. Elmenhoritius.

6 Quid quod toti orbi & ipsi mundo cum sideribus suis minantur incendium] Unde & Pholopatris ille Luciani eos notabat quod nihil nisi insaustum augurarentur. Sane nihil magis damnabant in toto doctrina Christiana Nationes, quam quod de extremo judicio ac mundi consummatione & resurrectione docetur. B. Basilius eis τὸν ἐξαίρεσον homilia prima: Oi δέ ποστον απέχεσθαι οὐς ἀλιθεῖς τέτοις περιστήσεις, οὐτε καὶ πλατύν γέλωτα κατατάξειν, οὐτοῦ τοῖς συντελεῖσι τὰ κόσμου τέτοις, καὶ παλιγνεσίας εἰών θαπαγελλόντων. Heraldus.

7 Toto orbi] Sic legitur in exemplari. Rigalius. Et rectè quidem. Propertius lib. III. El. ix, 57.

Septem urbs alta jagis toto qua praefidet orbi.

Lattantius de Phœnice vs. 139.

Aequatur toto capiti radiata corona. Hyginus Fab. v. Ob id Juno toto generi ejus fuit infesta. In aliis hujuscem formæ vocibus similia multa collegit G. J. Vossius Anal. lib. IV. c. 6. Vide & Janum Gulielmum ad Ciceronem pro Quintio cap. 1. Davies.

8 Qua continetur & cingitur] Joan. Meursius emendat, quā continetur & cingimur; atque sic edidit Chr. Cella-

tur & cingitur, subruatur. Nec hac furiosa opinione contenti¹ aniles fabulas adstruunt & annexunt. Renasci se ferunt post mortem & cineres & favillas: & nescio qua fiducia mendaciis suis invicem credunt. Putes eos jam revixisse. Anceps malum, & gemina dementia! ccelo & astris, quæ sic relinquimus, ut invenimus, interitum denunciare: ² sibi mortuis, extinctis, qui sicut nascimur, & interimus, æternitatem repponit. Inde videlicet & execrantur rogos, & damnant ignium sepulturas. Quasi non omne corpus, etsi flammis subtrahatur, annis tamen & ætatibus in terram resolvatur; ³ nec intersit, utrum feræ diripient, an maria

rius: nobis autem minore mutatione legendum placet, quæ continetur & cingitur. Cicero N. D. lib. II. c. 36. Terra sita in media parte mundi, circumfusa undique est hac animabili spirabilique natura, cui nomen est aer. Hinc ejusdem libri c. 40. Omnia cingens & coercens dicitur cœli complexus. Lucretius lib. v. p. 614.

Denique jam tuere hoc circum superaque; quod omnem
Continet amplissimam terram --
Hesiodus Theog. 126.

Ταῦτα δέ τις πάντοι μόνον ἐγείρετο ἵστορ
ἐπιτράπη
Οὐ πέρος ἀστεράριστος, ἵνα μή τις πάντα
τι γελάνθοι.

Hos etiam versus exhibent Theophilus ad Autol. lib. II. pag. 84. & Theon in Arati v. 22. Davies.

1. *Aniles fabulas*] Infra: Quid illas aniles fabulas, de hominibus aves, &c. Lucianus in φιλοφαύδε. "Επι τοι γεων μόνος τὸ λεγόμενον εἶνι. Laestadius lib. v. cap. 1. Audiri quendam hominem sane disserit, qui eum immutata una litera Copriani vocaret, quasi quod elegans ingenium, & melioribus relbus aptum ad aniles fabulas contulisset. Hieronymus ad Gaudentium: Audiat profundus Apolloli, quæ anilibus magis fabulis deletiatur. Herald.

2. *Sibi mortuis, extinctis*] Non opus est, ut cum Fulv. Ursino ac ejus sequace Chr. Cellario reponamus, sibi mortuis & extinctis: pari enim ratione dixit noster cap. 3. Fluctibus tonsis, emicaret, emergeret. Arnobius lib. I. p. 8. Con-

gelare, constringere sanguinis sui servorem solet. Paulò post: Perferre, sustinere flagrantissimus soles non potes. Ac pag. XI. Propulsare, defendere suas valent contumelias. Ita passim scriptor ille, prætermissa particula copulante, ovavavuz coacervat. Davies.

3. *Nec intersit utrum feræ diripient*] Videtur Minucius respexisse locum Seneca Epist. 92. Sed ut ex barba capillos detonsos negligimus: ita ille divinus animus egressurus hominem, quo receptaculum suum conferatur, ignis illud exurat, an feræ distrahit, an terra contegit, non magis ad se judicat pertinere, quam secundas ad editum infantem. Utrum projectum aves differant, an consummatur -- canibus data præda marinis, quid ad illum? qui tunc quoque cum inter homines est, nullas minas timeret, ullusque timebit post mortem minas eorum, quibus usque ad mortem timeri parum est? Non conteret, inquit, me nec unicus, nec projecti ad contumeliani cadaveris laceratio, fæda visuris. Neminem de supremo officio rogo: nulli reliquias meas commendo, ne quis insepolitus esset, rerum natura prospexit. Quem saevitia procererit, dies condet. Diserte Mæcenas ait:

Nec tumulum curvo, sepelit natura relictos.

Alte cinctum putes dixisse. Habuit enim ingenium & grande & virile, nisi illud ipse discinxisset. Seneca lib. VIII. contro. 4. Omnibus natura sepulturam dedidit; nanfragos idem fluctus qui capnus, scelitus. Suffixorum corpora crucibus in sepulturam suam defununt; eos, qui vivi

CON-

consumant: an humus contebat, an flamma subducat: cum cadaveribus omnis sepultura, si sentiunt, poena sit; si non sentiunt, ipsa conficiendi celeritate medicina. Hoc errore decepti ⁴ beatam sibi, ut bonis, & ⁵ perpetem vitam mortuis pollicentur; ceteris, ut injustis, poenam sempiternam. Multa ad hæc suppetunt, ni festinet oratio. Injustos ipsos, magis nec labore, jam docui: quanquam, etsi justos darem, ⁶ culpam tamen, vel innocentiam fato tribui, sententiis plurimorum & hæc vestra consensio est. Nam quidquid agimus, ut alii fato, ⁷ ita vos Deo dicitis. ⁸ Sic sectæ vestræ ⁹ non spontaneos cupere, sed electos. Igitur iniquum judi-

gnuntur, pœna funerat. Vide Ciceronem lib. i. Tusc. quæst. fol. 132. & seq. Et menhorflues. Mihi prorsus legendum videtur & interst; ex Ethnicis enim plurimi parum referre censuerunt, quo pacto mortuorum cadavera sepeliantur. Lucretius lib. iii. pag. 383.

Nam si in morte malum est, malis morsuque ferarum

Tractari; non invenio qui non sit acerbum,

Ignibus impositum calidis torrescere flammis;

Aut in melle situm suffocari; atque rigere

Frigore, cum in summo gelidi cibat aquore saxi,

Urgerive supernè obtritum pondere terre.

Hanc in rem multa suppeditabunt Interpretes ad Petronii Satir. cap. cxv. Corpora tamen Martyrum in cineres redigebant Pagani, quod spem resurrectionis adimerent; quemadmodum patet ex Viennensem & Lugdunensem Epistola, qua legitur apud Eusebium Hist. Eccles. lib. v. cap. i. pag. 165. Vide nostrum cap. 34. Davies.

⁴ Beatam sibi ut bonis] Ita ediderat Gelenius, nec aliter scriptum in MS. Reg. Ibidem postea mortui pro mortuis. Heraldus.

⁵ Perpetem vitam] Perpetuam, quæ vox in nonnullas editiones irrupit. Festus. Perpetem pro perpetuo dixerunt Poëtae. Ita sanè non raro loquitur Plautus; nec Poëta solum, sed etiam solutæ orationis Scriptores. Apuleius cum alibi, tum Metam. lib. ix. pag.

183. Nec dietantam, verum perpeti etiam nocte. Sulpicius Severus Dial. i. c. 19. Ac perpetem polliceretur ad omnia vel extrema patientiam. Cl. Mamertinus Pan. i. cap. 3. Nodis omnes diesque perpeti solicitudine pro omnium salute transigeret. Ac Pan. ii. cap. 3. Perpeti cura quamvis compositum gubernat imperium. Videfis Tertullianum Apol. cap. 18. Orosium lib. ii. cap. 7. Capitolinum in Veros p. 102. & Calpurnium Flaccum Declarat. Davies.

⁶ Culpam tamen vel innocentiam fato tribui, sententiis plurimorum & hæc vestra consensio est] Hac est lectio MS. Reg. Gelenius ediderat, etiam vestra consensio est. Editio Rom. & hæc vestram. Hæc igitur ait, nec bene nec male facta cuiquam imputari debere, cum ea fato tribuantur, qua de replura observabamus ad Tertulliani Apologet. cap. 2. Herald.

⁷ Ita vos Deo dicitis] Chr. Cellarius polt alias edidit, ita vos Deo addicatis. Minore mutatione reponi possit, ita vos Deo dicatis, id est, attribuitis. Catullus ad Camerium Epigr. 53.

⁸ Quos junctos, Cameri, mihi dicare. Tertullianus Apol. c. 13. Imperatoribus defunctis honorem divinitatis dicatis. Iterum c. 25. Nec tantum tamen honoris fatis Romani dicaverunt. Vide sis eiusdem libri cap. 28. & Sedulium Carm. iii. 88. Verum non est cur à MSti lectione recedamus, ut ostendent ea, quæ de verbo dicendi monuerunt Nic. Heinicus ad Ovidii Fast. vi. 94. & J. G. Greivins ad Ciceronem pro Flacco cap. 34. Davies.

cem fingitis, qui sortem in hominibus puniat, non voluntatem. Vellem tamen sciscitari, ¹ utrumne cum corporibus? & corporibus quibus, ² ipsiſne an innovatis resurgatur? ³ Sine corpore? Hoc, quod ſciam ⁴ neque mens, neque anima, nec vita eſt. Ipoſo corpore? Sed jam ante dilapſum eſt. Alio corpore? Ergo homo nouus naſcitur, non prior ille reparatur. ⁵ Et tamen tanta ætas abiit, ſecula innumera fluxerunt, ⁶ quis unus ullus ab inferis vel Proteſilai forte remeavit, ⁷ horarum faltem permifſo commeauit, vel ut exemplo crederemus? Omnia iſta figmenta malofanæ opinionis, & inepta folatia

⁸ Sic ſed & reſtra non ſpontaneos cu-
peret] Helleniſmus. Suidas. Ἐπιδυοῦνται
γενίντις πρεπετηνῶς εἰχων. Rigaltius. Fal-
litur vir eximius; nam phrasis eſt Latiniſſima,
nec caſum Genitivum, ſed Dati-
vum poſtulat. Caſar lib. 1. B. G. cap. 18.
Favere & cupere Helvetii. Tullius
Tiro apud A. Gellium No&1. Attic. vii,
3. Accuſabantur quod adverſus P. R.
regi magis cupierint faverintq[ue]. Sic
cupere Glycerio dixit Terentius Andr.
Act. v. Sc. iv. 2. Davies.

⁹ Non ſpontaneos, ſed electos] Pan-
Inſad Rom. ix, 16. Οὐ τὸ δέλτων
εἰδὲ τὸ τρέχονθ, ἀλλὰ τὸ ἐξεβούθ
δεῖ. Rigalt.

¹ Utrumne cum corporibus] Recen-
tiores habent utrumne fine corpore, an
cum corporibus? Et ita quidem plenior
ac rotundior fit oratio. Sed cum ſola
Fatu. Ursini conjeſtura nitatur illa le-
gio, nos Mſti fidem ſequendam duxi-
mus. Davies.

² Ipsiſne an innovatis resurgatur] Ita
edimus auſtore MS. Legebatur antea
ſurgatur. Heraldus. Sic legitur in ex-
emplari: nih quod aliter interpuxi-
mus; ut de tribus queſtionibus pro-
positis haec prima ſit: Sine corpore? Se-
quitor reſponſio: Hoc, id eſt, ſine cor-
pore reſurgeſte quod ſciam, neque mens,
neque anima, nec vita eſt. Rigaltius.

³ Sine corpore? ſine corpore hoc, quod
ſciam] Eleganter, quod ſciam, qua de
formula dicebamus ad Tertulliani Apolo-
geticum. Heraldus.

⁴ Neque mens, neque anima, nec vita
eſt] Sic loquitur, quia nihil animo po-
tuit concipere, quod non erat corpo-

ratum. Eodem modo Velleius apud
Ciceronem lib. I. N. D. cap. 12. Quod
vero fine corpore ullo Deum valt eſſe,
ut Graci dicunt ἀπόμολον, id quale eſſe
poſſit, intelligi non poſteſt; careat enim
ſenuſu neceſſe eſt, careat etiam pruden-
tia, careat voluptate. Et cap. 13. Cum an-
tem fine corpore idem vult eſſe Deum,
omni illum ſenuſu privat, etiam pruden-
tia. Adi h[ab]it Lucretium lib. III. pag.
345. Davies.

⁵ Et tamen tanta ætas abiit, ſecula
innumera fluxerunt] Vulgare hoc erat
Nationum argumentum. Laſſantius lib.
vii. cap. 22. Nobis autem de religione
affirmantibus & docentibus animas ad
alteram vitam non oblitas ſui, ſed in
eodem ſenuſu, ac figura eſſe redituras,
illud reponitur. Tot jam ſecula tranſe-
runt, Quis unquam unus ab inferis re-
ſurrexit, ut exemplo ejus fieri poſſe cre-
damus? Heraldus.

⁶ Quis unus ullus ab inferis &c.] Hoc
habet à Minucio Laſſantius Div. Inſtit.
lib. vii. c. 22. omitta dictione, ullus.
Sed legitur in exemplari, eti contrari-
um adfirmat qui excerpta ſua vendi-
tant nimium credulis. Rigalt. Hoc plu-
rimis datum, ſivera tradiderint Scripto-
res. Origenes contra Celsum lib. II. p.
70. Επεὶ δὲ τὸ πᾶν τὸ ἀναγένετον Ἰησὸς
Χριſτὸς χλωρίζεται οἱ ἄποι, παρεχο-
στήθα μὴ καὶ Πλάστηρ (lib. x. de
Rep. pag. 518.) λέγοντα, "Hερκ. τὸ Αρ-
μενιον μετὰ δώδεκα ὥρας εἰν τὸ πι-
οῦσα ἰησούθεν, καὶ ἀπηγέλεκεν τὰ πᾶν
τὸν εἰδεῖν. Ως περὶ ἀπίστους δὲ καὶ τὰ
πᾶν τὸ παχὺ τὸ Ηρακλείδην ἄποι, εἰ
πάρη ἵεται εἰς τὸ πέπον ἀχροντα. Πολ-

⁸ a poëtis fallacibus in dulcedine carminis lusa, ⁹ à vobis nimirum credulis in Deum vestrum turpiter reformata sunt.

XII. Nec saltem de præsentibus capitibus experimentum, quam vos irritæ pollicitationis ¹⁰cassa vota decipient: quid post mortem impendeat, miseri! dum adhuc vivitis, æstimate. Ecce pars vestrûm & major, melior, ut dicitis, egetis, algetis, ¹¹opere, fame, laboratis: & Deus patitur, dissimulat; non vult, aut non potest opitulari suis. Ita aut invalidus, aut iniquus est. Tu, qui immortalitatem postumam somnias, ¹² cum periculo

λοὶ δ' ἰσόρντες καὶ ἐπὸ τῆ μηνιεῖν ἐπανελθόντες εἰ μόνον αὐτῆς ἡμίερας, ἀλλὰ γὰρ καὶ τῇ ἔξης. Exempla non dissimilia videre licet apud Platonem Sympos. pag. 317. Lucianum Dial. Mort. Tom. I. p. 310. Plinium H. N. lib. vii. cap. 52. Ensebium Præp. Evang. lib. xi. cap. 35, 36. & alios bene mulitos. Davies.

⁷ Horarum saltem permesso commeatu] Elegantissimi ingenii vir Janus Brouckhusius ad Propertii lib. I. El. xix, 10. aliquid excidisse ratus, emendat horarum saltem paucarum permesso commeatu. Author est Hyginus Fab. ciii. Proteſilaum à Mercurio reductum cum Laodamia tres horas esse collocutum; & cum eo facere Minucium perhibent Th. Munkerns, illius Mythologi doctissimus interpres, ac Elias Vinetus ad Ausonii Cupid. Crucif. vs. 23. Unde credibile fit, leguisse Clarissimos illos viros, horarum saltem IIII. permesso commeatu. Sed adjectione numeri nihil est opus; horarum enim commeatus idem valet ac horarum aliquot commeatus. Justinus lib. II. cap. 14. Tam brevi horarom momento de victoria nunciatum sit. Eusebius Hist. Eccles. lib. II. cap. 17. Σύγχρυμα εἰς ὑστερή καὶ META XPO-ΝΟΥΣ αὐτῷ πένοντεν. Idem lib. IV. cap. 5. Ἐγιετῶ δὲ μετάξι καὶ ΜΗΝΩΝ διαχειρέων. Monnit Jac. Gronovius, plura similium οργίστων exempla collegisse Joan. Pricium ad Lucae xviii, 4. Davies.

⁸ A Poëtis fallacibus] Vide Laclan tum Div. Instit. lib. vii. cap. 22, 23. ubi Poëtis adjungit Philosophos, qui

Tertulliano de Refurr. Carnis cap. I, videntur pulsasse saltem, licet non adiisse veritatem. Adi & lib. I. ad Nation. cap. 19. nec non Apolog. cap. 23. Davies.

⁹ A vobis nimirum credulis] Sententia postulat nimirum credulis, quomodo edidit Gelenius. Sed lectionem Rom. edit. quia MS. nihil mutat, retinuimus. Heraldus.

¹⁰ Cassa vota] Virgilii Æneid. xii, 780. Dixit opemque Dei non cassa in vota vocavit.

Ubi Servius: Non ad inania vota poscit auxilium. Ut Minucius Cassa vota, ita Prudentius Rom. Martyre cassa pericula. Ouzelius.

¹¹ Opere, fame laboratis] Sic est in exemplari. Nec emendatione opus est ulla. Horatius lib. I. Epist. I, 20.

- diesque

Longa videtur opus debentibus. Rigaltius. Joan. Wowerius divisim legit ope, re, fame, laboratis; cuius conjecturæ rationes cum non potulerit vir eruditus, equidem planè nescio. Haud magis intelligo, quomodo factum, ut Horatianus ille versus Nic. Rigaltio fidem faceret, sanum esse Minucii locum. Certè, nisi fallor, opere laborare nusquam dixit scriptor idoneus; præterquam quod voces, egetis & fame laboratis, in eadem sententia positæ, novam miseriam non denotent, at ταντολογίας sapient. Forsan igitur legendum, ΒΕΓΡΕΤΙΣ, algetis, PAUPERIE, fame laboratis. Simili modo pauperiem & famam junxit Plantus Aulul. Act. iv. Sc. ix, 12. Davies.

quateris, ¹ cum febribus ureris, cum dolore laceraris, nondum conditionem tuam sentis? nondum agnoscis fragilitatem? invitus miser infirmitatis argueris, nec fateris? Sed omitto communia. Ecce vobis minæ, supplicia, tormenta, ² & jam non adorandæ, sed subeundæ crùces: ignes etiam, quos & prædictis & timetis: ubi Deus ille, qui subvenire reviviscentibus potest, viventibus non potest? Nonne Romani sine vestro Deo imperant, regnant, fruuntur orbe toto, vestrique dominantur? vos vero sus-

¹² *Quum periculo quateris?*] Non ausi sumus mutare hanc lectionem absque librorum auctoritate. *Gelenius* edidit, querquero. *Heraldus.* Nam quis ipsa periculi præsentia non quatitur aut commovetur? Faceant ad *Nonum* cum suo querquero, quibus exemplaris antiqui scriptura displicuit. *Rigaltius.* Caſſam equidem comminisci non possum, cur eruditio[n]is haud vulgaris homines querquero faverent, nisi quod usus pauliō ratiōris erat vocula. Dubio procul iis Latine dicimur quati, quibus anima vel corpus vehementer afficitur & commovetur. Hujusmodi sunt terror, dolor, & cruciatus. *Clandianus* in *Eutropium* lib. II, 462.

Jam vaga pallentem densis terroribus autam

Fama quatit.

Cyprianus de Bono Patientiæ pag. 215. *Quibus (cruciatibus) humanum genus quotidie fatigatur & quatitur.* *Salpicius Severus Dial.* I. cap. 16. *Immensis doloribus vitalia universa quaterentur.* Vide his *Ovidii Heroid.* XI, 75, seqq. *Davies.*

¹ *Cum febribus ureris?*] *Glossæ; Febris, Ilupitōs.* *Prudentius* in *Romanō Martyre* pag. 222.

Non sic inusta laminis ardet cutis,
Ut febris atro felle venas exedit,
Vel summa pellis ignis obductus coquit.
Elmenhorstius.

² *Et jam non adoranda, sed subeunda crùces?*] Crucis cultum Christianis objicit *Julianus Imp.* apud *Cyrillum lib. vi.* contra *Julian.* fol. 194. Τὸ τέ σενοῦ περτυνεῖτε ξύλον, εἰσόρας αὐτῷ συντρέψετε ἐπι μετωπῷ, οὐ περ τὴν εἰκνεῖται ξύλοντες. Crucis lignum adoratis, imagines illius in fronte & ante dominus pingentes. *Aidhelminus de*

laude Virgin. f. 486. tradit, Christianos sub Diocletiano & Maximiano Imp. Christicolas & crucicolas appellatos. Verba ejus ascribam: *Temporibus Diocletiani & Maximiani Olympiade 67. editiis crudelibus Catholica fidei cultores, quos Christicolas & crucicolas nuncupabant, ad thurificandum statuis Ethnorum cogebantur.* Elmenhorstius.

³ *Honestis voluptatibus?*] *Codex Theodosianus L. v. de spectacul. & L. III. de pagan. sacrificiis Thraitorum & Circensium voluptates.* *Symmachus lib. x. Epist. 19. Voluptates scenicae.* *Anianus in Chrysostomi Homil. VIII. cap. 8.* in Match. *Theatri voluptates.* *Trebellius Pollio in Gallienis Imp. Voluptates Circensium.* *Cassiodorus lib. I. variar. Epist. 31. Spectaculorum gaudia.* *Tertullianus de spectaculis cap. I. Spectaculorum voluptates.* *Athanasius homilia de Semente Tom. I. fol. 841. Δειτεγμένης ἀνθράκες.* Elmenhorstius.

⁴ *Non spectacula visitis, non pompis intereſtis?*] De his omnibus dictum affectum est tum in *Commentario ad Apologeticum*, tum in ipsis etiam *Digressionibus*. De præceptis cibis atque idoloathyis notares est. *Heraldus.* Ex his coniucere est quo tempore usitari cœperit inter Christianos ritus & formula renunciandi Satanæ, seculo & pompis ejus. *Rigaltius.*

⁵ *Convicia publica atque vobis?*] *Huic probro egregie responder Tertullianus Apol. cap. 35. Grande officium toros in publicum educere, vicatim epulari, civitatem taberns habitu obolefacere, &c. Emenda balitu.* Wower.

⁶ *Præceptos cibos & delibatos altariis bus potus?*] *Idoloathyia, sacrificata aut parentata, sacrificiales epulas.* *Rigaltius.*

⁷ *Non corpus vobis benefatis?*] *pensi*

pensi interim atque solliciti, ³ honestis voluptatibus abstinetis: ⁴ non spectacula visitis, non pompis interestis; ⁵ convivia publica absque vobis; sacra certamina, ⁶ praecerptos cibos, & delibatos altaribus potus abhorretis. Sic reformidatis Deos, quos negatis. Non floribus caput necritis, ⁷ non corpus odoribus honestatis: ⁸ reservatis unguenta funeribus: ⁹ coronas etiam sepulchris dene-gatis, ¹⁰ pallidi, trepidi, misericordia digni, ¹¹ sed nostrorum deorum; ita nec resurgitis miseri, nec interim vivitis.

Christiani usum unguentorum, ut minime necessarium, & ad libidines incitantem, omnino respuerunt. Docte Clemens Alexandrinus lib. II. πατέρας. cap. 8. Chrysostomus tom. II. concion. I. de Lazaro fol. 1112. & seq. Athanasius de Virginitate f. 82f. Elmenhorst.

8 Reservatis unguenta funeribus] Plinius lib. XIII. cap. I. Unguentorum bonos & ad defunctos pertinere caput. Ennius:

Tarquinii corpus bona famina lavit
& unxit.

Firmens de errore profan. religion. p. 73. Unguentum reserua mortuis, reserua morituris. Arnobius lib. V. p. 166. Ergone Deum mater genitalia illa desecta cum fluoribus ipsa per se maren officiosa sedulitate collegit, ipsa sanctis manibus, ipsa divinis contrestavit & sustulit flagitiis operis instrumenta fedique, abscondenda etiam mandavit terra? ac ne nuda in gremio diffuerent sic soli, prinsquam ueste velaret ac tegeret, lavit utique balsamis auge unxit & Apud Homerum Ἰλιάδ. II. v. 680. Apollo mortui Sarpedonis corpus ambrosia ungit. Elmenhorstius.

9 Coronas sepulchris denegatis] Hujus moris meminit Lucianus Nigrinus: Οἱ μὲν ἐδῆται ἔντοις κελεύοντες συγκαταφλέγειν, ἔντοις δὲ οὐ σέρεν τὰς σύλας ἀρδεῖν. Et Scytha: Οὐ μέμα τὸ χόρα, οὐ οὐσία χαρεῖ, πλὴν ἀλλ᾽ ἐστηλή γε δεῖ. Eadem τοῦτο ἐπὶ μαρτυρίων γρύοντων. Quanquam verba Octavii, quibus hisce responderet, innuant hæc potius de mortuorum coronis capienda esse. Wower.

10 Pallidi, trepidi, misericordia digni] Videtur pallorem istum Christianorum, quem observat etiam Philopatrus, timori tribuere Cæcilius, quum ad-

dit trepidi. Sed jeuniis potius aut abstinentiis veterum Christianorum erat tribuendus. Beatus pater Basilius Homilia prima de jejunio: μηδέποτε σεμεῖον τὸ σῶμα, ἢ εἰς ἑρόθημα ἀναδεῖ λέγεται, ἀλλ᾽ ὡχρότερη σύνθεσι τοντού μεταμέρεον. Quapropter monachorum, quorum strixior erat ἐλεγέτει, pallidas turbas appellat eleganter Sulpicius Severus epist. ad Bassulam socrum: Agebat nimis ante se pastor extinctus greges suos, sancta illius multitudo nisi pallidas turbas, agmina palliata. Basilius in Asceticis ait ἐλεγέτει & abstinentiam, et si quis eam abscondere maxime velit, non posse tamen, quoniam ea, inquit, vultu ipso & pallore proditur: & quemadmodum sagina athletam demonstrat, iā pallor & macies Christi militem. Αἴ μηδὲ τοις λοιποῖς ἀπετελεῖ, inquit verbis elegantissimis, οὐ τῷ κρυπτῷ καταφθάμεναι οὐδεινος διαφαινούσαι τοῖς ἀνθρώποις οὐδὲ ἐγκρίτεις αὐτοῖς τοῦ συντοχίας γνωσθειούσαις τὸ ἔχοντα. Ως γὰρ τὸ ἀβλατίνιον τὸ πολυσυρπικόν οὐδὲ ἐγκρίται χαρακτηρίζεται, τὸ τε κατεστηκόν τοῦ σωματοῦ, οὐδὲ τὸ ἐπανθετούσα χρεῖα δείνυσσιν. οὐτοις ἀβλατίνιον ὄντως εἴτε τὸ ἀτολάν τὸ Χειστός οὐ τῷ αδερείᾳ τῷ σωματοῦ καταπαγδιαν εὑνται τὸ ἔχοντα. Heraldus.

11 Sed nostrorum Deorum] Vir docif-simus J. Fr. Gronovius Obser. Eccles. cap. 7. reponit & nostrorum Deorum. Non male quidem; nisi forsan scripsit Minucius, VEL nostrorum Deorum. Ovidius Metam. VI. 275.

Incidiosa suis, at nunc miseranda vel hosti.
Sic VEL Priamo miseranda manus legitur apud Virgilium Æneid. XI. 259. Davies.

Proinde si quid sapientiae vobis aut verecundiae est,
1 definite cœli plagas, & mundi fata & secreta rimari.
Satis est pro pedibus aspicere, maxime indoctis, impoli-
tis, rudibus, agrestibus: quibus non est datum intelligere
civilia, multo magis denegatum est 2 differere divinæ.

XIII. 3 Quanquam si philosophandi libido est, Socratem sapientiae principem, 4 quisque vestrum tantus est, si poterit, imitetur. Ejus viri, quoties de cœlestibus ro-

1 *Definite cœli plagas, satis est prope-
dibus aspicere]* Apud Ciceronem 11. de
Div. cap. 13. *Quod ante pedes nemo
spectat, cœli scrutantur plagas.* Seneca
de morte Claudi pag. 290. *Cœli scru-
tatur plegas, Deus fieri vult.* Ita Lu-
cianus Philop. Christianos per risum ap-
pellat *αιδεργοτελας*, & *αιδεις*. Wo-
werus.

2 *Differere divina]* Differere de di-
vinis. Ita Cicero N. D. lib. 111. cap.
40. Ea, quæ disputavi, differere malui,
quam indicare. Sulpicius Severus Hist.
Sacr. lib. 11. cap. 28. Reliqua vero e-
jus incertum pigeat an pudeat magis dif-
ferere. Hieronymus in Jovin. lib. 1.
col. 157. ed. Bened. Praeceptor meus
Gregorius Nazianzenus virginitatem &
nuptias differens, Gracis versibus expli-
cavit. Idem Epist. xxxi. ad Pammachium:
*Illam Apostoli φευχὴν aliter dif-
ferere compelleris.* Sic & Tacitus, alii-
que scriptores celeberrimi. Davies.

3 *Quanquam si philosophandi libido
est]* Tota hæc de Socrate periodus, ut
est in exemplari, atque etiam in cun-
ctis editionibus, supra modum obscura
est & perplexa. Eam vero quisquis at-
tente perleget, mutatis interpunctioni-
bus exiricabit, ut notula proxime se-
quenti declaratur. Rigaltius.

4 *Quisque vestrum tantus est?* Sic MS.
Haud tamen defuere, qui reponabant
quisquis vestrum tantus est, nec aliter
edidit Chr. Cellarins. Sed nihil opus
est, ut ab exemplari recedamus. Plan-
tus Asin. A&t. II. Sc. 111, 24. Quis-
que obviam hinc hic occederit irato va-
gnabatur. Prudentius Perist. x, 129.

*Cui quisque servit, ille vere est no-
bilis.*

Iterum vs. 214.

*Junonis iram sentiet, quisque ut Deum
Signo aut facello consecrariet Herculem.*

*Juvencus Hist. Evang. lib. i. pag. 35.
Quisque meis monitis aureisque &
facta dicabit.*

Ac lib. 11. pag. 45.

*Quisque igitur justa repetit primordia
vitæ,*

Hunc similem &c.

*Symmachus lib. 1. Epist. 52. Quisque
bona frugis est, in publicum commodum
vendicatur. Ibi vide Fr. Jurenum, ut
& ad Ambroſii contra Symmachum lib.
1. pag. 318. Davies.*

5 *Quod supra nos, nihil ad nos]* La-
ctantius lib. 111. cap. 19. Celebre hoc
proverbium Socrates habuit: *Quod supra
nos, nihil ad nos.* Hieronymus in Apo-
log. adversus Rufinum cap. 8. *Nam ut
tibi sciens esse videris, & apud Calpur-
nianos discipulos doctrina gloriam teneas,
totam mihi Physicam opponis: ut frustra
Socrates ad Ethicam transiens, dixerit:
Quod supra nos, nihil ad nos.* Vide Xe-
nophonem lib. 1. Memorab. fol. 710.
Theodoretum contra Græcos Orat. iv.
de Mat. & Mundo fol. 60. Gellium lib.
xiv. cap. 3. Elmenhorstius.

6 *Merito*] Hoc est, Merito Socrates
dixit, *Quod supra nos, nihil ad nos.*
Quæ sequuntur, ita perducenda sunt:
*Ergo de oraculo testimonium meruit pru-
dentia singularis, idcirco universis esse
præpositum, non quod omnia compriisset,
sed quod nihil se scire didicisset.* Illud
vero, *quod oraculum idem ipse præfensit,*
per parenthesin inserendum est, hoc modo:
Quanquam si philosophandi libido est,
*Socratem sapientia principem quisque ve-
strum tantus est, si poterit, imitetur. Ejus
viri, quoties de cœlestibus rogabatur, nota
responsio est: Quod supra nos, nihil ad nos.*
Merito. Ergo de oraculo testimonium me-
ruit prudentia singularis, (*quod oraculum
idem ipse præfensit*) idcirco universis esse
præpositum, non quod omnia compriisset, sed
gabatur,

gabatur, nota responso, est: ⁵ QUOD SUPRA NOS, NI-HIL AD NOS. ⁶ Merito ergo ⁷ de oraculo testimoniu-m meruit prudentia singularis; ⁸ quod oraculum idem ipse præsensit, idcirco universis esse præpositum, non quod omnia comperisset, sed quod nihil se scire didicisset. Ita confessæ imperitiæ summa prudentia est. Hoc fonte defluxit Arcesilæ, ⁹ & multo post Carneadis & Academicorum plurimorum in summis quæstio-

quod nihil se scire didicisset. Ita confessæ imperitiæ summa prudentia est. Rigaltius.

⁷ De oraculo testimoniorum meruit præ-
udentia singularis] Hoc fuit Apollinis
de Socrate responsum:

'Αὐτὸν ἀπέντων Σωκράτης σοφῶτας.
Id memorant veterum plurimi, quorum
testimonia collegit Ἀρ. Menagius ad
Diogenis Laertii lib. II. §. 37. Davies.

⁸ Quod oraculum idem ipse præsensit,
idcirco universis esse præpositum] Plani-
or esset sententia hoc modo, idcirco uni-
versis esse se præpositum. Hoc igitur
ait Minucius, Socratem ipsum, oracu-
lum, quo hominum sapientissimus fue-
rat nuncupatus, ita accepisse atque in-
terpretatum esse, quod ipse nihil scire
prohiberetur. Justinus Martyr cohorta-
tione ad Grecos c. 37. Σωκράτης γὰρ
ἐκεῖνον σοφὸν διὰ τοῦτο εἰρῆσθαι οἴην, ὅπι
τὴ λοιπῶν ἀνθρώπων ἀλλὰ τοσοῦτον περ-
ποιεύμενον εἰδένει, αὐτὸς ἐκ τῶν μη-
δὲν ὄμοιοζειν εἰδένειν οἴην γὰρ τὸ ποιεῖν, εἰ-
δεῖν γάρ τινα τοῦ σωματικοῦ σοφῶ-
τας εἶναι, ὅπι, ἀλλὰ οὐδὲ τοσοῦτον περ-
ποιεύμενον εἰδένει. Socrates sapientem se idcirco
ajebat nuncupatum, quod cum ceteri, ea
qua nesciunt, simulent se scire, ipse fa-
teri non dubitaret, nihil scire se. Sic
enim dicebat, Hoc uno sapientissimum vi-
sus sum, quia qua nescio, ea neque me
scire existimo. Herald. Locus est a va-
riis tentatus. J. Fr. Gronovius Observ.

Eccles. cap. vii. reponit, quod oracu-
lum ipse præsensit: idcirco universis est
præpositus; & ejus quidem conjectu-
ram fecutus est Chr. Cellarius. Sed
clarissimo viri longè doctissimi filio,
Jac. Gronovio, minus arrisit hæc emen-
datio, quamobrem legit, Quid oraculum?
idem ipse præsensit, idcirco universis &c.
Ut, quod res est, dicam, mihi non per-
sualeo, Cœcilium, quum Deos Ethnicos
sa[n]mā vi tueatur, de responsis oracu-

lorum tam contemptim fuisse locuturum.
Feliciore conatu medicinam tentavit
Jac. Ouzelius, cui placet: quo oraculo
ipse persensit, idcirco universis se esse præ-
positum. Ad me quod attinet, lubens
rescripserim, quo oraculo idem (hanc e-
nīm vocem MStus exhibet) ipse præ-
sensit, idcirco universis sese præpositum.
Lucretius lib. IV. pag. 423.

-- Num percipis omnem
Naturem rerum, ac præsentis utilita-
tem.

Et pag. 495.

-- Humanum longe præsentit odorem
Romulidianum arcis servator candidus
anser.

Ovidius Heroid. XI. 33.

Prima malum nutrita animo præsestis
anisi.

Idem Metam. X. 404.

-- Aliquemque tamen præsensit a-
morcm.

Hæc, nisi fallor, verbum nonnullis sus-
pectum abundè confirmant & stabiliunt.
Ad rem ipsam nunc aggrediamur. Ci-
cero Acad. Quæst. lib. I. cap. 4. Nihil
se scire dicat (Socrates) nisi id ipsum
-- ob eamque rem se arbitrari ab Apol-
line omnium sapientissimum esse dictum,
quod hec esset una omnis sapientia, non
arbitrari se se scire quod nesciat. Scholi-
astes Aristophanis ad Nubes vs. 98.
Ἐξίσιρος (Σωκράτης) ἵρπαντες εἰ-
δένειν διόπερ καὶ ωρὸς Πυθίας σοφὸς εἰ-
νεῖσθαι. Similia legi possint apud Dio-
nem Chrysostomum Orat. LV. pag. 560.
Omnes vero sua debent Platoni, cuius
Apologiam vide pag. 360. ed. Lugdun.
Davies.

⁹ Et multo post Carneadis, & Aca-
demicorum plurimorum] Cur, quæsto, no-
ster Academicorum plurimorum dubita-
tionem memorat? cum tota illa natio
nital posse comprehendendi de reverit-
nibus

nibus tuta dubitatio; quo genere philosophari & caute
inducti possunt, & docti gloriose. ¹ Quid? Simonidis
Melici nonne admiranda omnibus, & sectanda cuncta-
tio? ² qui Simonides, cum de eo, quid, & quales ar-
bitraretur Deos, ab Hierone tyranno quereretur, pri-
mo deliberationi diem petiit, postridie biduum pro-
gavit, mox alterum tantum admonitus adjunxit; po-
strem cum causas tantæ moræ tyrannus inquireret,
respondit ille, quod sibi, quanto inquisitio tardior per-
geret, tanto veritas fieret obscurior. Meâ quoque o-

Cicero cùm alibi sèpe, tum lib. 1. N.
D. cap. 5. Hæc in philosophia ratio con-
trà omnia differendi nullamque rem a-
perte jndicandi, profecta à Socrate, re-
petita ab Arcesila, confirmata à Carne-
ade, s̄q̄ ad nostram vigili citatem Arnobius lib. 11. pag. 48. Qui nihil ab
homine comprehendit (dicit) atque omnia
cæsis obscuritatibus involuta, non Arce-
sila, Carneadi credit? non alicui denique
Academie veteris recentiorisque cultori? Patet igitur vocem plurimorum ab au-
toris manu non fuisse. Legendum
credo Academicorum PYRRHONIORUM;
has enim disciplinas s̄pē conjugunt
Auctores. Noster cap. XXXVIII. Ar-
cesilas quoque & Carneades, & Pyr-
rho, & omnis Academicorum multitudo
deliberat. Qui locus conjecturam no-
stram pro verâ tenendam docet; ibi
enim responderet Oſtavius iis, quæ Cæ-
cilius hoc in capite dixerat. Seneca
Epist. LXXXVIII. PYRRHONI -- &
Elegarici & Eretrici, & ACADEMICI
-- novam inducerunt scientiam, NI-
NIL SCIRE. Origenes in Philos. cap.
XXIII. "Ἄλλη δὲ ἀρετὸς εἰλιστρῶν ἐκ-
λάθη ΑΚΑΔΗΜΑΙΚΗ διὰ τὴν τὴν Α-
ρετὴν τὰς διατομές αὐτὲς ποιή-
σι, ὅπερες ὁ ΠΥΡΡΩΝ, δοῦλος ΠΥ-
ΡΡΩΝΕΙΟΙ εὐλάθησαν φιλόσοφοι. Et
sane, si verum volumus, Academici
Pyrrhonique verbis potius, quam re-
discrepabant; licet nonnulli veteres illas
sedes quibusdam notis esse distingue-
ant. Videbis A. Gellium Noſt.
Attic. lib. XI. cap. 5. ac Mnesidemum
apud Photium Bibl. Cod. CCXII. Dav.

¹ Quid Simonidis Melici? Cicero lib.
1. de Nat. Deor. cap. 22. Roges me
quid aut qualis sit Deus? Anteberat

Simonide, de quo cum quæsivisset hoc i-
dem tyrannus Hiero, deliberandi causa
sibi unum diem postulavit: cum idem
ex eo postridie quereret, biduum petivit:
cum sapientis duplicaret numerum dierum,
admiratusque Hiero quereret, cur ita
sacerret? Quia quanto (inquit) dūtius
considero, tanto mihi videtur res obſcu-
rior. Elmenhorſtius.

² Qui Simonides, cum de eo? Ita
scriptum in MS. Reg. Et sane voces
isteſtas repetere amat Minucius hoc mo-
do. Infra: Sit Milesius Thales omni-
um primus, qui de cœlestibus disptauavit.
Idem Milesius Thales rerum initium a-
quam dixit. Et s̄pē. Sic Apulejus
Miles. 1. Thessaliam, nam & illuc ori-
ginis materna nostra fundamenta à Plu-
tarcho illo inclyto, ac mox Sexto philo-
sopho nepote ejus prodita gloriam nobis
faciunt: eam Thessaliam ex negotio pe-
tebam. Sed ejusmodi repetitiones apud
ipsum Casarem memini me s̄pē ob-
servare. Heraldus. Repte quidem vir
præstantissimus. Ita lib. 1. B. G. cap.
6. Erant omnino itinera duo, quibus
itinibus domo exire possent. Ac ite-
rum: dicim dicunt, qua die ad ripam
Rhodani omnes convenient; is dies erat
ante d. V. Kal. April. Et alibi sex-
centies. Hanc tamen repetitionem mo-
lestè tulit Hieronymus; ut constat ex
lib. 11. adversus Rufinum col. 393. ed.
Bened. Hæc sunt Adversarii verba: Di-
cimus quoque & judicium futurum, in
quo judicio unusquisque recipiet propriā
corporis, prout gessit, five bona five mala.
Reponit Presbyter Stridonensis: Dix-
erat (Rufinus) judicium futurum; sed
homo certus timuit solam dicere, in quo:
& posuit, in quo judicio; nē, si non
pinione,

pinione, quæ sunt dubia, ut sunt, relinquenda sunt: nec tot ac tantis viris deliberantibus temere & 3 audaciter⁴ in alteram partem ferendā sententia est, ne aut anilis inducatur supersticio, aut omnis religio destruatur.

XIV. Sic Cæcilius, & renidens (⁶ nam indignationis ejus tumorem effusæ orationis impetus relaxaverat:) Et quid ad hæc, ait, audet Octavius ⁷ homo Plautinæ profapiæ, ut pistorum præcipuuſ, ita postremus philosophorum? ⁸ Parce, inquam, in eum plau-

scirndo repetisset judicium, nos obliiti superioram pro judicio asinum putaremus. Mira sane faceta, qua perstringi possint optimi quique scriptores. Davies.

³ *Audaciter*] Antiquam formam Adverbii reprehendit quidem Quintilianus lib. i. c. 6. at Priscianus tuerur eam lib. xv. col. 1014. ex Salustii Fragm. Hist. i. & Ciceronis exemplo pro S. Roscio c. 36. *Multa audaciter fecisti.* Quibus Ltviam addo xxi 1. 25. *Audaciter se latrnum de abrogando imperio.* Vide ibi Gronovium. Cellarius.

⁴ *In alterum*] Forsan in alterutram. Davies.

⁵ *Anilis - - supersticio &c.*] Proprium epithetum. Cum enim sequior sexus sit ad superstitionem propensior, unde mulieres ⁷ δεινα μονας δραγησεις dicebat Strabo lib. vii, sane ubi ad sexus infirmitatem & levitatem etatis quoque imbecillitas accessit, tum nihil est in rebus religionis tam ridiculum tamque absurdum quod non suscipiat: unde ⁷ ειπτιλα, παρερημετα, & cetera ejus modi ab aniculis saepius appensa legimus. Hinc igitur *anilis supersticio* pro extrema superstitione, qua quidem appellatione Christianam pieratem ab Ethniciis fuisse infamata observavimus supra. *Lactanius* lib. v. cap. 2. *Consultum esse tandem rebus humanis, ut, cokibita impia & anili superstitione, universi homines legitimis sacris vacarent, ac propitiatos sibi Deos experientur.* Herald. *Est enim in traditionibus divinis perculum, ne aut neglectis iis impia frande, aut susceptis anili superstitione obligemur,* inquit Cicero 1. de divin. Rigalt.

⁶ *Nam indignationis ejus tumorem*] Etenim jam ipse sibi satisficerat. Rigalt.

⁷ *Homo Plantina profapia*] D. Hie-

rynomus specie proverbii usurpasse videatur epist. 48. *Plantina familiæ columen.* Et epist. 27. *Inventæ sunt Plantina familia, & scoli tantum ad detrahendum.* Ab eo quod *Plantus* ad molas manuarias pistori se locasse dicitur. Wower. Et tamen adhuc haeret illius animo dicacitas Octavii, Cæciliū tam luculentio die impiegisse in lapides, eo quod in Olliensi littore lapidem unctum & effigiatum ethnicorum adorasset. Itaque Octavium suum alio sale defracti; &, *Hominem esse dicit Plantina profapia.* Quod prima quidem fronte ad Plautinos tantum jocos referri videatur. At subinde illum ipsum hominem Plautinum in pistrinum trudit, ubi tres fabulas scripsisse M. Accium Plautum, Varro & plerique alii tradiderunt. Hoc vero pistrinensis militiae probrum torquet in Octavium Cæcilius ob religiosi Christianæ simplicitatem, cuius sequaces magna pars erant idiotæ & opifices, ut pistores, futores, & id genus alii. Ait igitur Octavium esse quidem inter pistores Christianos præcipuum: at inter philosophos postremum. Rigalt.

⁸ *Parce in eum plaudere*] Cæciliū Minucius jam repercutit *Plantina profapia.* *Parce, inquit, in eum plaudere:* quasi diceret; Noli in Octavium nostrum latrare cum illa tua Plautina, sive latrante profapia. Et est jocus duplex. Nam peracta comœdia solent actores plausum petere: hic Cæcilius sibi plaudit in odium & infamiam Octavii. *Plausus* autem datur complausus sive comploris manibus: & *plautiores concha* dicuntur quæ sunt ad plausum aptiores, & *planti canes*, quorum aves pendulæ, fiaccide, & latiores applaudunt capiti. Rigaltius.

dere: neque enim prius exultare té dignum est con-
cinnitate sermonis, quam utrinque plenius fuerit pero-
ratum; ¹ maxime cum non laudi, sed veritati discep-
tatio vestra nitatur. Et quanquam magnum in mo-
dum me ² subtili varietate tua delectarit oratio, tamen
altius moveor, non de præsenti actione, sed de toto
genere disputandi: quod plerumque pro differentium
viribus, & eloquentiæ potestate, etiam perspicuæ veri-
tatis conditio mutetur. ³ Id accidere pernotum est
auditorum facilitate, qui dum verborum lenocinio à
rerum intentionibus avocantur, sine delectu assentientur
dictis omnibus: nec à rectis falsa secernunt, nescientes
inesse ⁴ & in incredibili verum, & in verisimili menda-
cium. Itaque quo sæpius asseverationibus credunt, eo
frequentius à peritioribus arguuntur. Sic assidue te-
meritate decepti ⁵ culpam judicis transferunt ad incerti
querelam, ut damnatis omnibus malint universa suspen-
dere, quam de fallacibus judicare. Igitur nobis pro-
videndum est, ne odio identidem sermonum omnium
laboremus; ita ut in execrationem & odium hominum
plerique ⁶ simpliciores efferantur. Nam incaute creduli

¹ Maxime cum non laudi, sed & ve-
ritati disceptatio vestra nitatur] MS.
Reg. non landis, & veritati. Scriptum
fuerat sed simpliciter. Heraldus.

² Subtili varietate tua delectarit ora-
tio] Subtilem Cæciliæ varietatem dicit
Minucius, quam mox Oſavius diceret
subtilem variationem & vacillationem,
quæ proxime accedat ad cavillationem
& versutiam. Rigaltius.

³ Id accidere pernotum est auditorum
facilitate] His omnino concinuit Tra-
gici versus à Clemente Alexandrino ci-
tati libro Miscellaneorum primo:

Ἄγλωσις δὲ πολλάκις ἀνθεῖς εἴη,
δίνει τὸ λέξας. θεοῦ δύγνωστε εἶπε.
Νῦν δὲ διεργάται στυγαὶ τὸ ἀληθεῖτα
κλέπτεται, τοῦτο μὲν δοκιμὴ καὶ χρῆ
ναι. Heraldus.

⁴ Et in incredibili verum] In exem-
plari legitur, & incredibili. Sed mens
Auctoris poscit, ut duas syllabas intel-
ligamus in unam fuisse contratas an-
tiquario more, quem supra notavimus.
Ut inesse in verisimili mendacium di-

xit Minucius, ita sane dixerit, inesse
in incredibili verum. Incredibile est,
Deum hominem factum esse & crucifixum.
Incredibile est fore ut corpora
mortuorum sive cremata, sive sepulta,
etiam post multa secula reviviscant. Et
tamen illæc quamvis incredibilia, ve-
ra sunt. Rursus: Verisimile est, non
esse Deum, aut non agere curam re-
rum humanarum. Aut si agerer, fore
ut pollueretur tam tristis atque multiplici
ministerio. Item, verisimile est morte
omnia humana miri. Et tamen hæc
estis verisimilia sint, falsissima sunt. Ri-
galtius.

⁵ Culpam judicis transferunt ad in-
certi querelam] Sana non est hæc leđio;
nam de multis judicibus agit Minucius.
Ideo Joan. Womerins reponit culpam
judicii; Joan. Mensius & Chr. Cellari-
nius emendant, culpam judices transfe-
runt ad incerti querelam. Mihi lan-
guere videtur sententia, nisi forsitan, ad-
ditio pronomine, legatur: SUAM culpam
JUDICES transferunt ad incerti quere-
circum-

circumveniuntur ab his, quos bonos putaverunt: mox errore consimili jam suspectis omnibus, ut improbos metuunt, etiam quos optimos sentire potuerunt. Nos proinde solliciti, quod utrinque omni negotio differatur, & ex alterâ parte plerumque obscura sit veritas, & ex altero latere mira subtilitas, quæ nonnunquam ubertate dicendi, fidem confessæ probationis imitetur; diligenter, quantum potest, singula ponderemus, ut argumentias quidem laudare, ea vero quæ recta sunt, eligere, probare, suscipere possimus.

XV. Decedis (inquit Cæcilius) officio judicis religiosi: nam perinjurium est, vires te actionis meæ intergressu gravissimæ disputationis infringere, cum Octavius integra & illibata habeat singula,⁸ si potest refutare. Id, quod criminariis, inquam, in commune, nisi fallor, compendium protuli, ut examine scrupuloſo nostram sententiam⁹ non eloquentiæ tumore, sed rerum ipsarum soliditate libremus. Nec avocanda, quod quereris, diutius intentio, cum toto silentio liceat responsionem Januarii nostri,¹⁰ jam gestientis, audire.

XVI. Et OCTAVIUS: Dicam equidem,¹¹ ut potero,

Iam. Ansonius in Cupid. Crucif. vſ. 64.

Transferat ut proprias aliena in crimina culpas.

Sallustius Jug. cap. 1. SUAM quippe culpam autores ad negotia transferunt; ubi Janus Gruterns autores, tanquam Gloflema, perperam rejecit. Sic metum à scelere suo ad ignaviam vestram transferre dixit Idem cap. 34. Davies.

6 Simpliciores efferantur] Leg. efferruntur. Dicit enim noster, providendum esse, nè odio sermonum omnium laboremus, quemadmodum in execrationem & odium hominum simpliciores efferuntur. Vide sis A. Gellium Noct. Att. iv, 8. & ix, 14. Davies.

7 Ex altero latere] Sic edere debuerunt Fulv. Ursinus & Christophorus Cellarius; non ex altero lateat; repugnat enim Codex Regius. Davies.

8 Si potest reputari id quod criminaris] MS. Reg. reputare. Locus non videtur sanus; & fortasse scriptum fuisse, Cum Octavius integra & illibata

habeat singula, si potest refutare. Id quod criminariis, inquam, in commune, nisi fallor, compendium protuli, &c. Heraldus. In exemplari legitur: si potest reputare. Unde nonnullis placuit, si potest reputari. Rigalius.

9 Non eloquentia tumore] Focas in vita Virgilii.

Quis tantum eloquii potuisset ferre tumorem.

Seneca Pa. Tumor & abundantia sermonis. Idem lib. 11. de Benef. Quid opus arrogantiæ vultus, quid tumore verborum? Onzelius. Similia contulit Barthius Adversar. xxv, 10.

10 Jam gestientis] Eloqui, scilicet. Rigalius. Corporeo motu demonstrantis, se verba facturum; nam gestire propriis est, sensum corporis gestu indicare; prout monet Donatus ad Tertullii Eu-nach. Act. III. Sc. v, 7. Hinc oratione Cicero pro M. Marcello cap. 3. Parientes mediis fidius, ut mihi videtur, huius curia, tibi gratias agere gestiunt. Dav.

pro viribus, & ¹ adnitendum tibi mecum est, ut conviciorum ² amarissimam labem ³ verborum veracium flumine diluamus. Nec dissimulabo, principio ⁴ ita Natalis mei errantem, vagam, lubricam ⁵ nutasse sententiam, ut sit nobis ambigendum, utrum ⁶ tua eru-

¹¹ Ut potero, pro viribus] Duas priores voces Glossematis suspectas habet Joan. Wowerius. Immerito quidem; cum scriptores ejusdem significatus verba non raro conjungant. *Lucretius* lib. iv. pag. 448.

Duritius penitus saxy sentimus in alto.

Ubi *Dionys. Lamtinus* observat esse χῆρα ἐν παρελλήλαις, nam in alto & penitus idem valent. *Dion Chrysostomus Orat. vii. pag. 118.* Μάλιστε εὐρόσθη ἡγέμονες ΤΗΝ ΤΩΝ ΠΟΛΛΩΝ ΔΙΑΝΟΙΑΝ. ΑΔΗ ΚΑΙ ΤΟΙΣ ΠΟΛΛΟΙΣ ΕΔΟΚΕΙ, τοῖς τε πλεύτες καὶ ἀλλαχ, καὶ θαυμάζοντι. *Arnobius lib. II. pag. 42.* Passim, sine ullius persona discriminibus. Sic esset in usibus vestris, almoniarum in parte, dixit idem l. viii. p. 223. *Dav.*

¹ Adnitendum tibi mecum est] Ambigua oratio, Minucio si adnitendum, an Cæcilio. Sed vultu-gestu dicentis tolli potuit omnis ambiguitas; si conversus ad Cæciliūm hæc dixerit Octavius. Quod sane factum videtur. *Rigaltius.* E contrario, nihil mihi certius videtur, quam Minucium designari; præterquam enim quod is ultimus verba fecit, cui nisi Christiano convenit, conviciorum, quæ profuderat Cæcilius, amarissimam labem verborum veracium flumine diluere? Omnes, nisi fallor, mecum sentient, & lapsum *Rigaltium* fabebuntur. *Davies.*

² Amarissimam labem] *Plautinæ propriae* & aliorum quæ Cæcilius in Christianorum religionem effudit. *Rigaltius.*

³ Verborum veracium flumine] *Vera- cium in lumine scriptum* in MS. Reg. & editione Romana. *Gelenius edidit. Lumen.* Susplicantur alii, flumine. *Herald.* Verborum veracium in lumine legitur in exemplari. Adnitendum tibi mecum est, inquit, ut omnes conviciorum maculae sermonum veracium radiis illuminante diluantur: verbis scilicet Christi, verbis vita æternæ, veritatis Christianæ lumine. Convicia ve-

lut fordæ & tenebræ Sole veritatis il- luminate evanescunt. Sane convenien- tiissimum est, quod à quibusdam sug- geritur, flumine diluamus: nam & sermo sive oratio fluere dicitur, labes & fordæ flumine diluuntur, & Cæcilius ethnici peccata baptismō. *Rigaltius.* MSti Regii lectionem mōrdicus tuetur *Jac. Gronovius*, sed ea sanè Latina non vi- detur; nam lumine verborum labes di- luere nullus, ut opinor, Romanus un- quam dixerit. Idoneis scriptoribus verborum lumina sunt Metaphoræ, vel alia Schemata, quæ grandiorē & illu- striorem reddunt orationem. Vide *Quintilianum Instit. Orat. lib. ix. cap. i.* ac *Arnobium lib. I. pag. 35.* Nec est, quod se jactare censeatur *Minucius*, cum verborum flumen promittat: nam illæ voices ubiorem duntaxat & fusiō- rem disputandi mōdum denotant, ac inde factum, ut verborum inanum flu- men orationis siccitat sit oppositum. Adi *Ciceronem N. D. lib. II. cap. 1.* Idem cap. 7. *Orationis flumine repre- hensoris vitia diluuntur; angustia autem conclusæ orationis non facile se ipsa tutatur.* Quem locum in mentem fuisse *Minucio*, quum hæc scriberet, ex- istimat *Geverh. Elmenhorstius*; & me- ritò quidem. Iterum *Tullius Acad. Quæst. lib. IV. cap. 38.* Cum enim tuis iste Stoicus sapiens syllabatim tibi ista dixerit, veniet flumen orationis aureum fundens *Aristoteles.* Hinc *Lucre- tius lib. I. pag. 64.*

Usque adeo largos, haustos ē fontibus, amnes

Lingua meo suavis diti de pectore fundet &c.

His & aliis rationibus permotus cer- tissimam arbitror *Tulv. Ursini conje- cturam. Davies.*

⁴ Ita Natalis mei errantem vagam] Obliqua oratione adiatur Cæciliūm Na- talem, & mox verbis directis ait, utrum tua eruditio turbata sit. Sic enim legitur in exemplari. Qui putarunt

ditio

ditio turbata sit, 7 an vacillaverit per errorem: nam interim Deos credere, interim se deliberare variavit, ut propositionis incerto 8 certior responsonis nostræ intentio fundaretur. Sed in Natali meo versutiam nolo, non credo, 9 procul est ab ejus simplicitate subtilis

sermonem ab Octavio factum ad Minucii personam, scripsere, *Utrum sua eruditio turbata sit, ut sua sit pro ejus.* Rigalius.

5 *Nutasse sententiam*] Percommode verbo usus est Minucius. Cicero de Nat. Deor. lib. 1. cap. 43. Nutare videtur in natura Deorum. Cyprianus Epist. 9. ad Cler. Rom. Opinio dubia nutaret. Sulpicius Severus Dial. 111. cap. 5. *Qui in aliquibus, qua hesterno memorata sunt, nutare dicuntur.* Fr. tamen Juretas ad lib. 11. Ambrosii contra Symmach. pag. 332. reponit mutasse, hoc est, mutatam esse, sententiam. Negari quidem non potest ita locutos esse Romanos, ut ostendit etiam Jap. Palmarius Spicil. in Sallustium. pag. 300. Similiter Græci. Philo Judæus de Opif. Mundi pag. 2. C. Τὸ παθητόν . . . κινδύνος οὐ χρηστόδειν οὐχ θυραδέν τετρά τε τε, ΜΕΤΕΒΑΛΕΝ εἰς τὸ πεδείστατον ἔργον. Dion Chrysostomus Orat. 111. pag. 45. Οὐ μόνοι οὐχεῖται θεοί, αλλὰ οὐ δαμονοίς οὐ πρωταρχαῖς τεσσεράς οὐ πρωταρχαῖς θυραδέν ΜΕΤΑΒΑΛΛΟΥΣΑΣ εἰς τὸ θυντής φύσεως. Attamen, cum recepta lectio sit elegantior, alterius illius originem mendo Typographicō deberi censeo; præcipue quod hanc varietatem minimè notent ii, qui unicūm MStum diligentissime tractarunt. Has quidem voces ab ignaris exscriptoribus permixtas esse patet ex iis, quæ notavit Nic. Heinßius ad Clandianum de Bell. Gildon. v. 281. Davies.

6 *Tua eruditio turbata sit*] Apud optimos scriptores. sæpe fit ἀντιγράφεις ἀπὸ περὶ τῶν εἰς περιστοπῶν, ut, exemplis prolatis, olim monuit Dionysius Longinus σεβὶ ὑψ. §. 27. At, obliqua oratione semel in directam mutata, rursus λόγου πλάγιον ἐποφέρει in eodem paragraphe non licet. Quapropter cum iis facio, quibus placet sua eruditio. Pronomen enim reciprocum pro Demonstrativo poni, non infrequens est. Vide Joan. Vorſium de Latin. falso suspecta, cap. v. pag. 37. Davies.

7 *An vacillaverit per errorem*] Ethnicum scilicet. Quam pene transpositis litteris scripsit, an cavillaverit; ut cavillare seu cavillari dicuntur fontes, cum sui copiam non faciunt, cum frustrantur & subterfugunt. In veteri glossario Vacillator dicitur συκοφάντης. Rigalius.

8 *Incetior responsonis nostra intentio fundaretur*] In MS. legitur certio. Restitui compositionem negativam quæ exciderat, & est ad Octavii mentem necessaria. Ait enim Cæcilius subtili vacillatione per ethnicum errorem interdum deos credere, interdum ad dubitare an ulli sint, ut per hanc variationem & per incertum suæ propositionis, sive per incertam propositionem suam, incertum reddat Octavianæ responsonis fundamentum. Hoc versutiam mox dicet Octavius. Rigalius. Nic. quidem Rigalio non adscen-
tior; nec tamen ex omni parte fana videtur MSti lectio: nam, nisi fallor, prorsus repugnat, ut propositionis incerto certior responsonis intentio fundaretur. Si aliter se res haberet, propositionum variatio non versutia, sed similitudine, suspicionem debet inferre. Hæc incommoda vitabuntur, si modo legamus NE propositionis incerto certior responsonis nostra intentio fundaretur. Iste vocula crebrè sunt à Librariis confusa. Lactantius Div. Inst. lib. 11. c. 1, 18. UT id, cui dominari debet, imitetur. In aliis Codicibus est, NE id . . . dominetur. Sulpicius Severus Epist. 1. à St. Baluzio edita cap. 8. Ego te venturum, Domine Jesu, prædicari, ut istis non opinatum effet agnoscere, quem venturum ante prædixeram. Certissime scriendum, NE istis non opinatum effet. Caesar lib. v. B. G. cap. 47. Veritus. - UT hostium impetum sustinere non posset. At ibi Codex Ciacconianus habet, NE hostium impetum sustinere non posset. Eadem librorum discrepancia reperitur apud Ciceronem pro M. Marcello cap. 4. Davies.

9 *Procul est ab ejus subtilitate, simurba-*

urbanitas. Quid igitur? ¹ ut qui rectam viam nescit, ubi, ut fit, ² in plures una diffunditur, ³ quia viam nescit, hæret anxius, nec singulas audet eligere, nec universas probare: sic cui non est veri stabile judicium, prout infida suspicio spargitur, ita ejus dubia opinio dissipatur. Nullum itaque miraculum est, si Cæcilius identidem in contrariis ac repugnantibus ⁴ jactetur, fluctuet, fluctuet: quod ne fiat ulterius, convincam & redarguam, ⁵ quamvis diversa sint quæ dicta sunt, unâ veritate confirmata probataque. ⁶ Nec dubitandum ei

plicitate] Esi vocem importunam subtilitate delendam videbamus, non auscamen sumus absque librorum auctioritate quidquam mutare. *Heraldus.* In MS. legitur, *Procul est ab ejus subtilitate simplicitate subtilis urbanitas. Mendose. Subilem urbanitatem dixerit, quam supra, versutiam, & subtilem avrietatem.* Verum ne quid dissimilem, magis conveniret, *subtilior vanitas, quæ parum distat à fraudulento mendacio: cujusmodi est versutia, quam tantopere avertit & amolitur ab suo Natali. Rigalt.* Mihi nullo modo placent eximii viri conatus; nam *simplex subtilitas intelligi non potest; cùm simplicitas apertum arium & simulationis ac dissimulationis inimicum significet; at subtilitas astutiam, calliditatem, fallendique studium complectatur.* Felicior est *Jac. Gronovii* conjectura, pro qua reponit vir Clarissimus, *procul est ab ejus sinceritate, simplicitate subtilis urbanitas.* Attamen, ut verum fatear, in *Sigism. Gelenii* sententiam pedibus eo, qui, deleta subtilitate, legit *procul est ab ejus simplicitate.* *Oscitans Librarius* inanem vocem scriptit; expungendam verò non estimavit, nè *Codicem* litoris de honestatet, eumque minus vendibilem redderet. Vide *M. A. Muretum Var. Leæt. lib. xv. cap. 9. Davies.*

1 Ut qui rectam viam nescit, ubi ut fit] Non dubitamus quin *Gelenii* veritas lectio, *Ut qui rectam viam nescit, ubi ut fit, in plures una diffunditur, hæret anxius.* Representavimus autem Rom. edit. & M^o. Reg. lectionem, nisi quod in MS. Reg. scriptum fuerat, quia viam nescit, hæret anxius. Pro diffunditur non displiceret diffunditur,

quod edidit *Gelenius. Laßantius lib. vi. c. 3. Cum primum adolescentia limen attigerit, & in eum locum venerit, partes ubi se via findit in ambas, hæret nutabundus, ac nesciat in quam se partem potius inclinet.* *Heraldus.*

2 In plures una diffunditur] *Rom. Defunditur. Sententiam Minucii elegansime expressit Oppianus, l. iii. al. 111.*

- - "Εἰκεν Θεός ἀνδρὶ

Κέιρη, ὃς ἐν τεράσσοις πολυτείποτοις κυρίοις

"Ἐγεν ἐφορραίνων, κεχαίν δέ οἱ ἀλλοτε λαῖν,

"Ἀλλοτε δέξιτερην ἐπιβάλλεται εἰς ὕδην ἐλθεῖν.

Παπταῖν δ' ἐνέπερθε, νόος δέ οἱ ἵντε κύμα

Εἰλεῖται, μέλα δὲ ὅψε μῆν αἱρέζατο βέλης.

Vide *Zenobium & Suidam* ē τεράσσοις εἰμι. *Wowerius.* Sunt qui emendari velint, diffunditur. Sed nihil est necesse. *Rigaltius.* Evidem hoc viri doctissimi judicium miror; cùm liques tantum diffundi propriè dicantur, via verò scindi vel diffindi, quapropter omnino legendum, diffunditur. *Ovidius Fast. 1. 141.*

Ora vides Hecates in tres vergentia partes,

Servet ut in ternas compita secta vias.

Et *Amorum lib. iii. Eleg. 1, 18.*

Narrant in multas compita secta vias. Vide *Virgilium Æn. vi, 540. Davies.* **3 Quia viam nescit**] *Hæc scriptura exemplaris. Rigaltius.*

4 Jactetur asin & fluctuetur] Sic legitur in exemplari. Non video cur mutari debuerit. *Rigaltius.*

de cetero est, nec vagandum. Et quoniam meus frater erupit ægre se ferre, stomachari, indignari, dolere, illiteratos, pauperes, imperitos, de rebus cœlestibus disputare : 7 sciat omnes homines sine delectu ætatis, sexus, dignitatis, rationis & sensus capaces & habiles procreatores ; nec fortunâ nactos, sed ⁸ naturâ insitos esse sapientiam ; quin ipsos etiam philosophos, vel si qui alii artium repertores ⁹ in memorias exierunt, priusquam sollertia mentis parerent nominis claritatem, habitos esse plebejos , indoctos seminudos : at vero ¹⁰ divites fa-

5 Quamvis diversa sint que dicta sunt]
Turbata est libri veteris scriptura, *Quamvis diversa qua dicta sunt una veritate confirmata probataque sint.* Rigaltius. Ex hac turbata libri veteris scriptura mihi videor veram lectionem collegisse: nam reponendum censeo, *quamvis diversa, que dicta sunt, una veritate confirmata probataque.* Sic nec dubitandum ei de cetero est, nec vagandum. Hac emendatione recepta, benè cohærent sententiae ; sed, si vulgatam lectionem retineamus, mera sit arena sine calce. Davies.

6 Nec dubitandum ei de cetero est nec vagandum] Laetantius lib. vi. In qua si quis difficultate superata, in summum ejus evaserit, habere eum de cetero plenum iter. Heraldus.

7 Sciat omnes] Sic recte ediderat Gelenius, atque ita scriptum in MS. Reg. At edit. Rom. sciet. Heraldus.

8 Natura insitos esse sapientiam] Hæc est Codicis Regii scriptura ; sed eam respuit Latini sermonis ratio. Barbarissimi sancitio vitio non caret, qui dicat, *Caum natura insitum esse sapientiam.* Hoc viderant Sigism. Gelenius, Joan. Wowerius, aliquique viri præstantes ; unde factum, ut ediderint, *natura indepotis esse sapientiam.* Et ita quidem Latinitati satis consulitur ; indepotis tamen vocem minus commodam censeo, cum de naturæ muneribus habeatur sermo. Nihil verisimilius occurrit, quam hoc, audax forte, sed non abfurda, conjectura ; nec fortuna datam, sed natura insitam esse sapientiam. Ut nativos & insitos scriberent Librarii, fecire verba pluralia, quæ precedent. Dav.

9 In memorias exierunt] Optime in

memorias ire dicuntur res Aeternitati ac famæ consecratæ ; ac pari elegantia scriptores alii super aliisque rebus æternitati dedicandis loquuntur. De hominum clarorum Memoriâ Symmachus lib. x. Epist. 32. Hinc factum est, ut rusticis adhuc seculis optimi quique civium manus & arte formati, in longam memorias mitterentur. Venantius Fortunatus lib. I. Carm. 2.

O nimium felix, aeternum in lumen
ire,

Cujus vita sno proficit ista Deo.
Plinii Junior Panegyrico Optimo Principi Trajano dicto c. 55. Ibit in secula fuisse principem, cui florenti & incolumi, nunquam nisi modici honores, sepius nulli, decernentur. Focas Vitæ Virgilii :

Et monstrare viam graditara in seculo
Famæ.

Silius Italicus lib. ix.

-- Dea, quarum mihi sacra
colantur,

Mortali totum hunc aperire in seculo
posse

Ore diem, speramusne ?

Idem lib. xi, 312.

-- Factoque in secula itare
Latantur tribuisse locum --

Clandianus Panegyrico Probini :

-- Te variis scribent in floribus
Hora

Longaque perpetui dueent in secula
fasti. Ouzelius.

10 Divites facultatibus suis illigatos]
Hieronymus in Jonam capite IIII. fol. 141. Difficile homines potentes, & divites, & nobiles, & multo hinc difficilioris eloquentes credunt Deo ; occatae enim mens eorum dicitur & opibus augeo in-

culta-

cultatibus suis illigatos, magis aurum suspicere consuēsse, quam cœlum; ¹ nostrates pauperes, & ² commentos esse prudentiam, & tradidisse ceteris disciplinam. Unde apparet ³ ingenium non dari facultatibus, nec studio parari, sed cum ipsa mentis formatione generari. Nihil itaque indignandum, vel dolendum, ⁴ si quicunque de divinis querat, sentiat, proferat, ⁵ cum non disputantis auctoritas, sed disputationis ipsius veritas requiratur: atque etiam, quo imperitior sermo, hoc illustrior ratio est; quoniam non fucatur ⁶ pompa facundia & gratiae, sed, ut est, recti regulâ sustinetur.

xuria, & circumdati vitiis non possunt videre virtutes. Laetantius de divino præmio lib. vii. cap. 1. *Eo fit, ut pauperes & humiles Deo credant facilis, quod sunt expediti, quam divites, qui sunt impedimentis plurimis implicati, imo catenati & compediti serviant ad nutrum dominae cupiditatis, que illos inextricabilibus vinculis irretivit: nec possunt in cœlum aspicere, quoniam mens eorum in terram prona hamique defixa est.* Adi Theodoretum Orat. vi. de provid. & Ambrosium lib. v. in Lucam cap. 6. Elmenhorstius.

1 Nostrates pauperes] Christianos, Fratres; qui communem habent in cœlis patrem: quibus est communis patria cœlum. Rigalius. A scopo, nisi fallor, aberravit vir doctissimus; nam Christiani novas artes non excogitarunt; inventis, quoad pateretur infastissimum illud tempus, sunt usi; nec intelligi potest sacrosancta religio, quæ humani cerebri non est commentum, sed divina revelatio, toti terrarum orbi ab hominibus deo rebus patefacta. Minucius igitur *nostrates pauperes* vocat eos: qui fuerunt ejusdem sortis, ordinis, & conditionis, ac tunc erant Christiani; quemadmodum *nostrates philosophos* pro philosophis illius lectæ vel disciplinæ ponit Cicero Tuscul. lib. v. cap. 32. Artium inventionem pauperibus esse debitam testantur plurimi. Hinc Secundus in Senn. pag. 637. *πεντα* non minat *έμποτεν διδίσκων, σφίς ἀτεύποτον.* Claudiannus lib. iii. de Raptu Proserp. vs. 29.

- *Humanas oblitias copia montes;*

Provocet ut segnes animos, rerumque remotas

Ingeniosas vias paullatim explores egestas?

Utq[ue] artes pariat sollertia, nutritas nufus?

Vide sis Aristophanem Pluto vs. 570. seqq. & Is. Casanbonum ad Persi Prol. vs. 10. Davies.

2 Commentos esse prudentiam] Bonæ mentis foror est paupertas. Rigalius.

3 Ingenium nec studio parari] Democrates, πολλοὶ πολυμαθεῖς εὐεξέχοσι, & πολυτινοί, & πολυμαθεῖν ἀπένειν Χρήν. Tertullianus de Christianis pauperibus & idiotis: Denū quilibet opifex Christianus & inventus & ostendit, & exinde totam quod in Deo quaritur, re quoque adsignat. Rigalius.

4 Si quicunque de divinis] Rom. edit. quicunque. Male. Heraldus.

5 Cum non disputantis auctoritas, sed disputationis ipsius veritas requiratur] Hieronymus lib. ii. contra Pelagianos initio: In dogmatibus & questionibus differendis non persona, sed causa querenda est. Arnobius lib. i. pag. 21. Cum de rebus agitur ab ostentatione submotis, quid dicatur speculum est, non quali cum amoenitate dicatur. Elmenhorst. Simile est illud Heliodori Æthiopic. lib. x. Τὰς υπεροχὰς & δυσωπεῖ τὸ διηγεῖσθαι, ἀλλ᾽ εἰς ἐστιν ὁ βασιλεὺς τὰ ταῖς κείσθαι, ὃ τοῦ διλογωτέρους κεχειρῶν. Huc quoque referri posse videtur illud Romani Martyris apud Prudentium:

Si me movere rebus ullis niteris;

Ratione mecum, non furore, dimiceta. Ouzelius.

XVII. Nec

XVII. Nec recuso, quod Cæcilius assertere inter præ-pua connisus est, 7 hominem nosse se & circumspicere debere, quid sit, unde sit, quare sit; utrum elemen-tis concretus, an concinnatus atomis, an potius à Deo factus, formatus, animatus? Quod ipsum explorare & eruere sine universitatis inquisitione non possumus, cum ita cohærentia, connexa, concatenated sint, ut, nisi divinitatis rationem diligenter excusseris, nescias humanitatis; nec possis pulchre gerere rem civilem, nisi cognoveris hanc communem omnium mundi civitatem: præcipue cum à feris belluis hoc differamus, ⁸ quod illa

⁶ Pompa facundia] Arnobius lib. I. pag. 21. Pompa sermonis. Ambrosius in Luc. lib. VII. cap. 15. Pompa facundia. Et lib. VI. Verborum insulae. Cassiodorus Variar. lib. XI. Epist. I. Romani eloquii pompa. Elmenhorstius. Nam, ut optime inquit Lactantius lib. V. cap. I. Eloquentia seculo servit; populo se jactare, & in rebus malis placere gestit. Si quidem veritatem sapientia expugnare conatur, ut rim suam monstret; opes exterrit, honores concupiscit, summum denique gradum dignitatis exposcit. Rechte quoque Cyprianus ad Donatum Epistola 21. In judicis, in concione, pro rostris opulenta facundia volubili ambitione ja-ctetur; cum de Domino Deo vox est, vocis pura sinceritas. non eloquentia viribus nimitur ad fidei argumenta, sed re-bus. Ouzelius.

⁷ Hominem nosse se & circumspicere debere] Clemens Alexandrinus praedictus. lib. IIII. cap. I. ⁸ Hy ἔτει, οὐ ἔται. πάντων μέγιστον μεγάλιστων, τὸ γνῶναι εἰπόντων ἔτειον γάρ τι εἴνι γνῶναι, διὸ εἰ-πεῖται δὲ εἰδὼς, ἐξουσιώσαςτε δέοντο. Vid. Philostratus de vita Apollonii Ty-anei lib. VII. cap. 7. & Xenophon Memorabil. lib. IIII. fol. 776. 779. El-menhorstius.

⁸ Quod illa prona in terraque ver-gentia] Imitatur notissimos versus Ovi-di Metam. I. 84. Hanc in rem quoque Lactantius de Ira Dei cap. VII. obiter à nobis emendandus. Homini, inquit ille cum Deo manifesta cognatio est: nonne ipsius corporis status, & oris figura declarat non esse cum mutis pecudibus aequales. (MS. Emman. aqualem;

Leg. non esse eum mutis pecudibus aequalem.) Illarum natura in humum pabulumque prostrata est, nec habet quicquam commune cum cœlo, quod non intuetur. Homo autem recto statu, ore sublimi, ad contemplationem mundi excitatus, confert cum Deo vultum, & rationem ratio cog-noscit. Sed hac haec tenus. Porro no-tandum est χῆρας τέρας τὸ ομφαύρων, feris enim belluis, mutato genere, subiungit illa prona in terraque ver-gentia, quasi voces, animalia fera, præ-cellerant. Similiter Lucretius lib. I. pag. 57.

Crescent arbusta, & fætus in tempore fundunt,

Quod cibus in totas usque ab radici-bus imis

Per trunco, ac per ramos diffunditur omnes.

Ad eum videndum est vir eruditissimus D. Lambinus. Iterum lib. II. p. 171.

Ne genus occidat humanum, quorum omnia causa

Confiteisse Deos cum fingunt &c.

Sallustius Jugurth. cap. 45. Abundan-tia earum rerum, quæ prima mortales ducent. Sulpicius Severus Hist. Sacr. I., 28. Sed spatio temporis accisas crinis crescere, & cum eis virtus redire occer-perata. Eadem figura sibi Homero reliquisque scriptoribus Græcis usurpata, quod ostendit vir dectissimus Lnd. Ku-sterns ad Aristophanis Plutum VI. 294. Sed & nos exempla, quoad scimus, aliis non observata proferamus. Anacreon Od. 3.

- ΒΡΕΦΟΣ μὴ
Ἐσφῆ ΦΕΡΟΝΤΑ τοξοῦ.

prona, in terramque vergentia, nihil nata sint prospicere, nisi pabulum: nos, quibus vultus erectus, quibus suspectus in cœlum datus est, sermo, & ratio, per quæ Deum agnoscimus, sentimus, imitamus, ignorare nec fas nec licet ingerentem fœse oculis & sensibus nostris cœlestem claritatem. Sacrilegii enim vel maximè instar est, humi quærere, quod in sublimi debeas invenire. Quo magis mihi videntur, qui hunc mundi totius ornatum non divina ratione perfectum volunt, sed ¹ frustis quibusdam temere cohærentibus congregatum, mentem, sensum, oculos denique ipsos non habere. ² Quid enim potest esse tam apertum, tam confessum, tamque perspicuum, cum oculos in cœlum sustuleris, & ³ quæ sunt infra circaque lustraveris, quam esse aliquod numen præstantissimæ mentis, quo omnis natura inspiretur, moveatur, alatur, gubernetur? Cœlum ipsum vide quam late tenditur, quam rapide vol-

Testamentum Levi cap. 3. apud Cl. Grabinum Spicil. Tom. 1. pag. 159.
 Ἐν τῷ τείτῳ (τοσαῦ) εἰπὼν αἱ ΔΥΝΑΜΕΙΣ τῆς παριμελῶν, οἱ ΤΑΧΘΕΝΤΕΣ εἰς ἡμέραν καιόστας ποιῶσι εὐδίκησιν ταῖς πνεύμασι τὸ πλάνων. Lucianus in Scytha Tom. 1. pag. 599.
 "Ὕπε τὸ πόλις ΚΕΧΗΝΟΤΕΣ ἀπόστοιν. Et de conser. Hist. pag. 610. ΤΑΓΤΥΝΑΙΑ τοῖς γερεψῖτοι παρεχειεύσθαι, αἱ ΚΑΛΛΙΣΤΑΣ ΑΤΤΑΣ γείζειν. Idem Gallo Tom. 11. pag. 163. Ήεράλεις, δίδυνόν πινγὲς τὸ ἔρωτα ΤΟΥ ΕΝΤΠΝΙΟΥ, εἴτε ΠΙΤΗΝΟΣ ΩΝ, ἀς φροτι, καὶ ὅσην ΕΞΩΝ τὸ πτήσεις τὸ ἐπνυν, ξεῖρ τὰ ἐσχεμάτινα ἡδὺ πιδᾶ ἔτε. Vide Xenophontem Apol. Socr. §. 4. & conferatur Memorab. lib. IV. cap. VII, 5. Davies.

¹ Frustis quibusdam temere concurrentibus] Atomis. Si et atomi corpulentias de coitu suo cogunt, inquit Tertullianus. Et lepida est illa descriptio apud Ciceronem i. de Nat. Deor. Infinita vis innumerabilium volitat atomorum, que intercedo inani cohærentur tamen inter se, & alie alias apprehendentes continuantur. Alibi dicit, turbulentam atomorum concussonem. Quod vero Tulius dixit, continuantur, Minucius supra,

conciinantur. Rigaltius.

² Quid potest esse tam apertum, cum oculos in cœlum sustuleris] Pæne ad verbum noster hac ex Cicero, apud quem in secundo de Natura Deorum iugis: Quid potest esse tam apertum tamque perspicuum, cum cœlum suspleximus, celestiaque contemplati sumus, quam aliquod esse Numen præstantissime mentis, quo haec regatur? Eandem & adducit rationem lib. 11. de Divinatione: *Esse præstantem aliquam, aternamque natum, & eam suspiciendam adorandumque hominum generi. pulchritudo mundi, ordoque rerum cœlestium cogit confiteri.* Prudentius Apotheosi:

Attamen in cœlum quotiens suspexit,
in uno

Constituit jus omne Deo, cui serviat ingens
Virtutum ratio, variis instrulta mi-
nistris.

Vide Isidorum Pelusiottam lib. IV. Epist. 186. Onzelius.

³ Quæ sunt infra, circaque] Pacuvius apud Varronem lib. IV. de Ling. Lat. Hoc vide circum supraqne, quod complexa continet terram. Lucretius lib. I. Denique iam tuere hoc circum supraqne, quod omnem Continent amplexu terram. Wowerus.

vitur,

vitur, vel quod in noctem astris distinguitur, vel quod in diem sole lustratur; jam scies quam sit in eo summi moderatoris mira & divina libratio. Vide & annum, ut solis ambitus faciat, & mensem vide ut luna auctu, senio, & labore circumagat.⁵ Quid tenebrarum & luminis dicam recursantes vices, ut sit nobis operis & quietis alterna reparatio? Relinquenda vero astrologis prolixior de sideribus oratio,⁶ vel quod regant cursum navigandi, vel quod⁷ arandi metendique tempus inducant: quæ singula non modo ut crearentur, fierent, disponerentur, summi opificis & perfectæ rationis eguerunt,⁸ verum etiam sentiri, perspici, intelligi, sine summâ sollertia & ratione non possunt.⁹ Quid? cum ordo temporum ac frugum stabili varietate distinguitur, nonne auctorem suum, parentemque testatur? Veræque cum suis floribus, & æstas cum suis messibus, & autumni maturitas grata, &¹⁰ hiberna olivitas necessa-

⁴ Labore circumagat¹ Defectu. Sol spectatorem, nisi cum deficit, non habet; nemo observat lunam, nisi laborantem. Seneca. Rigaltius. V. V. C. C. Joan. Wowerus & Geverh. Elmenhorstins pari modo luna defectum significari pronunciant, & ea sanè frequens est laboris potestas; cùm tamen ἐκλειφεται singulis mensibus non eveniant, hic locum habere non videtur. Intelligerem igitur tempus illud, quo νῶν τὰς ἀκτῖνας τὰς ἡλίας ή Σελήνην κρύψεται, η² & φύεται τοῖς ἀθρόσποις. Vide Cassianum Baffum Geop. lib. I. cap. 13. Hoc ejus mortem vocarunt nonnulli. Theophilus ad Autolycum lib. I. pag. 37. ed. Oxon. Πάρος φέρεται (η Σελήνη) η³ ΑΠΟΘΝΗΣΚΕΙ, η⁴ ανίσταται πάλιν. Et lib. II. pag. 106. Ή δὲ Σελήνη κατὰ μῆνα φέρεται, η⁵ συνάμηται ΑΠΟΘΝΗΣΚΕΙ. Davies.

⁵ Quid tenebrarum] Expressum ex illis Ciceronis lib. II. de Nat. Deor. Jam diei noctisque vicissitudo conservat animantes, tribuens aliud agendi tempus, aliud quiescendi. Wowerus.

⁶ Vel quæ regant cursum] MS. Reg. vel quod regant cursum navigandi, vel quod arandi, metendique tempus inducant. Heraldus.

⁷ Arandi metendique tempus indu-

cant] Hoc astra non peragunt; sed tantum nunciant & demonstrant, quo tempore messis aut aratio sit incipienda. Hesiodus Op. & Dier. us. 383.

Πλανῆδον Ἀληγορεών ἐπιτελλομενάων Ἀρχαὶ διατελέσθαι δὲ συνομενάων. Adi sis & Virgilium Georg. I. 204. seqq. Cum iis igitur facio qui legunt, arandi metendique tempus indicant. Philo Judaeus de Opif. mundi pag. 20. Πλειάδες, ινία ἀν μέλλωσιν ἐπιτελλεῖσθαι, αμιτὸν ΕΤΑΙΓΕΛΙΖΟΝΤΑΙ. Sic Cicero de Lentisco Divin. lib. I. c. 9.

Ter fruges fundens, tria tempora monstrat arandi.

Vide Constat. Apostl. lib. VII. cap. 34.

⁸ Verum etiam sentiri, perspici] Ex Cicerone lib. II. de Nat. Deor. Que non modo ut fierent ratione eguerunt, sed intelligi qualia sint, sine summa ratione non possunt. Wowerus.

⁹ Quid cum ordo temporum ac frugum] Ita edidimus MS. Reg. autoritatem sequunt. Antea ediderant bac frugum, non idonea sententia. Expende quæ sequuntur. Heraldus.

¹⁰ Hiberna olivitas necessaria] Hoc minime ad Octavii propositum facere videtur. Nam plerisque regionibus non proveniunt olivæ, neque est necessaria

ria: qui ordo facile turbaretur, nisi maxima ratione consisteret. Jam providentiae quantæ, ne hiems sola glacie ureret, aut sola æstas ardore torreret, autumni & veris inferere medium temperamentum, ut per vestigia sua anni revertentis occulti & innoxii transitus laborentur. Mari intende, lege litoris stringitur. Quidquid arborum est vide, quam è terræ visceribus animatur. Aspice Oceanum, refluit reciprocis æstibus. Vide fontes, manant venis perennibus: fluvios. intuere, eunt semper exercitis lapsibus. Quid loquar apte disposita recta montium, ³ collum flexa, porrecta camporum? Quidve animantium loquar adversus sese tutelam multi-

olivitas, inepte autem componeretur
hiberna olivatas cum autumni maturitate. Figurate igitur Minucius hibernam olivatatem hic posuit pro hiberna uigine; cum scilicet humus per hiemem ipso situ patris glacie per vices regelata & nivibus refolutis in limum pinguiscit velut olivo perfusa. Hæc sane hiberni olivitas tam necessaria est quam autumni maturitas grata. Etenim agros obicit & oblimatione mollitos ad serendum aptiores reddit. Ceterum, si quis hic aliosum etiam velit ad ipsam olivarum olivatatem, quæ fit mense Decembri, facile concedam. Rigaltius. Scopum non tergit Nic. Rigaltius; at restè vidit J. Fr. Gronovius Observ. Eccles. cap. viii. òlivitatem hibernam pro ipsa hieme hic accipit (nam olivæ Decembri mœsæ maturescunt, teste Columella lib. xi, 50.) quemadmodum mossis apud Poëtas pro æstate ponitur. Ovidius Metam. xiv, 146.

Tercentum messes, tercentum musta abdere.

Adi & Virgilium Eclog. v, 70. E contrario tempus anni pro frugibus, quas ferre solet ista tempestas, sœpe ponitur. Ovidius Metam. ix, 91. de pomis.

-- Totumque tulit prædivite cornu
Autumnū.

Et xiv, 660.

Suspiciens pandos autumni pondere
ramos.

Martialis de vino lib. iii. Epigr. 57.

Et multa fragrat testa semibus au-
tumnis.

Non aliter Gracis ὑπῆρχε ἡμίνη ή ḥ-

πωσενάγ καρπῶν. Vide Lucianum Ver. Hist. lib. ii. pag. 672. & in vita Demonaclis pag. 871. Dionem Chrysostomum Orat. ii. pag. 26. aliosque plurimos. Davies.

¹ Glacie ureret] Urendi verbum de frigore Latini dicunt. Ovidius Trist. lib. iii. El. 11, 8.

Ustus ab æffiduæ frigore Pontus habet. Silius Italicus lib. iv, 68.

Hosiem, miles, habes fragrum ambu-
stumque inoxios

Cantibus, atque ægre torpentia mem-
bra trahentes.

Nec ita soli Poëtae, sed Historici etiam. Livius lib. XL c. 45. Hiems arbores, quæ obnoxia frigoribus sunt, deuellerat cunctas. Curtius lib. vii. c. 3. Multos exanimavit rigor insolitus in visus: multorum ad-
uulit pedes. Cellarius.

² Occulti & innoxii transitus laben-
tentur] Egregie Socrates apud Xeno-
phantem Menor. lib. iv. cap. 111, 9.
hoc utitur arguento, quo probet, Deos
hominibus consulere: Τὸ δὲ αὐτὸν (τοῦτο
ἡ πόλις φέρει, ὅπις ἀντιφερομένη
εἰς τὸ κερύκευμα ἐπειδὴ τὸ φύχθ, εἰ ἵξε-
πινες γίγνονται) έτοι μὴ κατὰ μηχανή
πεστίνα πὺ ἄλιον, έτοι δὲ κατὰ μηχανήν
αἴματα. οὗτοι λαργάτεροι μένεισι εἰς τὰς
τὰ ιχνεύοντα καθίσταντες; similiter
Dion Chrysostomus Orat. 111. de Regno
pag. 50. Ἐπειδὲ αὐτοὶ νίστεροι εἰ-
μένη τὴν μεταβολὴν αἰδεῖσι γηνεύειν,
καὶ ὀλίγος τοῦτο μηχανάτει ("Hæres,
quem Deus putat Philosophus") οὐε-
δίξαντες διὰ τὴν τοιαύτην τὸ δέργος
προσγενεράτοι δὲ διὰ τὴν μεταπόρεα χε-
formem?

formem? ⁴ alias armatas cornibus, alias dentibus septas,
⁵ & fundatas unguis, & ⁶ spicatas aculeis, aut pedum
celeritate liberas, aut elatione pinnarum? Ipsa præcipue
formæ nostræ pulchritudo Deum fatetur artificem, sta-
tus rigidus, vultus erectus, oculi in summo, velut in
speculâ constituti, & omnes ceteri ⁷ sensus velut in arce
compositi.

XVIII. Longum est ire per singula: nihil in ho-
miae membrorum est, quod non & necessitatis causa
sit, & decoris: &, quod magis mirum est, eadem fi-
gura omnibus, sed ⁸ quedam unicuique lineamenta de-
flexa. Sic & similes universi videmur, & inter se sin-

*μῶνα ἀνέχεται· τὸν μὲν Φειδίονος δάκ-
πων καὶ οὐτίζον τὸν δὲ Σέργης ἀνέβι-
χων, ὃσε αἰνόπος ἀρινεῖδης περὶ ἐγ-
τηρίας τούτης ταρπεῖον. Ad hunc locum*

*videndus est Fed. Morellus, qui plura
veterum testimonia suppeditabit. Davies.
3 Collum flexa] Mons & collis sola
magnitudine differunt, & non raro con-
funduntur; ut apud Lucretium lib. I.
pag. 133.*

*Aer discepit colles, atque æra montes.
Lubens igitur rescripsit vallum flexa.
Virgilii Æn. II, 748.*

*Commendo sociis & curva valle. re-
condo.*

Iterum lib. XI, 522.

*Est curvo anfractu valles accommoda-
fraudi*

Ovidius Amor. lib. II. Eleg. XVI, 52.

Et faciles curvis vallibus esse via.

*Cicero quidem N. D. lib. II. cap. 39.
vallum non meminit; at alii fere scri-
ptores earum mentionem faciunt, cum
varius terræ dotes numerent. Apuleius
Metam lib. I. init. Post ardua, mon-
tium, & Inbrita vallum, & roseida ces-
pitum & glebosa camporum emensa. Clau-
dianus de III. Consul. Hoporii vs. 46.*

*Adscensu vincere montes.
Planitiem cursu, valles & concava
saltu.*

*Novatianus de Trin. cap. I. In terris
quoque (Deus) altissimos montes in ver-
ticem sustulit, VALLES in ima dejecit,
campos aequaliter stravit. Davies.*

*4 Alias armatas cornibus] Cicero
lib. II. de Nat. Deorum. Animan-
tium alia coriis testæ, alia villis vestite,
alia spinis hirsute, pluma alias, alias*

*squamæ videmus obductas, alias corni-
bus armatas, alias habere effugia pen-
narum. Vide Plinium Procem. lib. XII.
& Ambrosium Hexaem. lib. VI. Wower.*

*5 Et fundatas, nugalis] Habet à Lu-
cretio lib. V.*

*Et majoribus, & solidis magis ossibus
in his*

Fundatum. Heraldus.

**Non animadverterunt Interpretes hunc
locum in mendo, cubare; nō minimè
tamen dubito quin Librariorum neglig-
entia sit corruptus; noster enim non
vult ealdem animantes, fundatas ungu-
lis & spicatas aculeis fuisse; sed has
ungulis, illas vero aculeis in sui tutelam
gaudere. Quare procul dubio legendum
AUT fundatas, ungalis, AUT spicatas
aculeis; quod sequentia verba prorsus
confirmant. Davies.*

*6 Spicatas aculeis] Glossæ: Spico, a-
cuso, abrado. Vide Servium ad illa Vir-
gilii I. Georg. Ferroque faces inspicat
acuto. Grauius de vénat. Spicant hasti-
lia dentes. Wowerus.*

*7 Sensus velut in arce] Cicero lib.
II. de Nat. Deor. Sensus, interpretes, ac
nuncii rerum in capite tanquam in ar-
ce collocati sunt. Oculi, tanquam specula-
tores, altissimum locum obtinent, &c.
Wowerus.*

*8 Quedam unicuique lineamenta de-
flexa] Firmicus Astron. lib. I. cap. 3.
Cum sit unica omnium necessitudo san-
guine juncta, diversa tamen formarum
designatione cernuntur. Nec inventitur
aliquis ita similis, ut non vultus ejus
ab alterius vultu ex aliqua parte dissen-
tiatur. Wowerus.*

guli

guli dissimiles invenimus. Quid nascendi ratio? quid cupidio generandi? ¹ nonne à Deo data est? & ut ubera partu maturente lactescant, & ut tener fœtus ubertate lactei roris adolescat? Nec universitati solummodo Deus, sed & partibus consulit. ² Britannia sole deficitur, sed circumfluentis ³ maris tempore recreatur. ⁴ Ägypti siccitatem temperat Nilus amnis; colit Euphrates Mesopotamiam; pro imbris pensat Indus flumen, & serere Orientem dicitur, & rigare. ⁵ Quod si ingressus aliquam domum, omnia exulta, disposita, ornata vidisses, utique præesse ei crederes dominum, & illis bonis rebus multo esse meliorēm: ita in hac mundi domo, cum

¹ Nonne à Deo data est?] Hæc, uti patet, bellè prioribus convenient; sed quomodo sequentibus adaptari queant, nullus equidem video. Hoc igitur modo locum refinixerim: *Quid nascendi ratio? quid cupidio generandi? nonne à Deo data sunt?* & ut ubera partu maturente lactescant, & ut tener fœtus ubertate lattei roris adolescat? Ita, nisi fallor, rectè cohærent sententiae. Ait Minucius, Dei munus esse non modo nascendi rationem, cupidinemque generandi, sed etiam quod ubera, partu maturente, laetis impleantur, & eo fœtus accipiat nutrimentum. Davies.

² Britannia sole deficitur] Strabo lib. iv. pag. 200. ed. Paris. refert in Britannia sereno etiam aero cœlo aërem caliginosum, ὥστε δι' ἡμίεργας ὅλης ἡπτακοσίου ἡ τέτταρες ἡεράς τὰς τοῦ τελευταῖς μετωπεῖαις ὀργῆδις τὸν Ηλιόν. *Gatulicus* in epigrammatibus de Britannis apud Prokum in 1. Georg. vs. 229.

Non illic aries verno ferit aera cornu,
Gnosia nec gemini precedunt cornua
tauri:

*Sicca Lycaonius resupinat planstra
Bootes.* Wowerus.

Tot & tam densi vapores ex innumeros paludibus oriensur, ut eos Solis calor disspellere non poterit; ideoque semper caliginosus erat aëris. *Herodianus* lib. iii. cap. 47. Εξ ᾧ (ἐλάν) τὸν ἀναδυομένον τὸν πανύπνιον ὁ κατ' ἐκεῖνον τελονόπορος (Bærlæv) ἀντὶ ζόρδινος δεῖ φαίνεται. Quæc nonne veridum fuerit Britannie conditio. nobis experientia constat, patriam nostram

tantis laudibus esse dignam, quantis eam cohonestavit *Eumenius Pan.* vi. 9. *Dav.*

³ Maris tempore recreatur] Mari inclusus est tepon, qui agitatione excitatur. Cicero lib. ii. de Nat. Deor. cap. 10. Maria agitata ventis, ita tepon, ut intelligi facile possit in tanti illis humeribus inclusum esse calorem, nec enim ille externus, & adventitus habendus est tepon, sed ex intimis mariis partibus agitatione excitatus. Hinc intelligenda illa *Perfisi Sat. vi.* Mibi nunc Ligus ora Intepet, hybernatque meum mare. Male enim hæc *Perfisi* cepit ejus interpres *Cornutus*, quasi dixisset, Liguriam in brumali frigore tepidū cœlum præbere. Nam *Perfisi* mens est, secessisse se in Liguriam, & illuc hyemare, quam sibi ait intepere, tanquam infestam frigore & tempestibus. Nam mare tempestuosum, & vento agitatum, intepescere dicitur. *Wowerus.*

⁴ Ägypti siccitatem temperat Nilus amnis &c] Et si libri nihil variant, pluraque reperiuntur apud *Minucium* diversis vocabulis expressa, persuadere tam mihi nequeo, quin heic sint aliquot glossemata. Nam primum quorsum Nilus amnis? Quis enim ignorat Nilum amnum esse? Deinde pro imbris pensat, existimo esse interpretationum eorum verborum, siccitatem temperat. *Heraldus.* Eadem mens est *Joan. Wowerii*, *Petri Fabri Seinestr.* lib. iii. cap. 15. *Nic. Rigaltii*, nec non *Jac. Onzelii*. Nos sane, commodis distinctionibus adhibitis *Mstri lectionem* representamus; licet mihi met ipsi vix persuadeam, quin amnis & flumen ex cœlum

cœlum terramque perspicias, providentiam, ordinem, legem, crede esse universitatis dominum, parentemque, ipsis sideribus, & totius mundi partibus pulchriorem. Ni forte, quoniam de providentiâ nulla dubitatio est, inquirendum putas, utrum unius imperio, an arbitrio plurimorum cœleste regnum gubernetur: quod ipsum non est multi laboris aperire cogitanti imperia terrena, 6 quibus exempla utique de cœlo. 7 Quando unquam regni societas aut cum fide cœpit, aut sine cruce discessit? Omitto 8 Persas de equorum hinnitu augrantes principatum, & 9 Thebanorum par mortuum, fabulam, transeo. 10 Ob pastorum & casæ regnum de

Glossemate provenerint: nam, si *Nilus amnis* & *Indus* flumen à nostro dicitur, cur *Euphrates* nulla simili nota designatur? Certè nobilior & celebrior iis fluviis nunquam fuit habitus. Igitur legendum videatur, *Egypti* siccitatem temperat *Nilus*; colit *Euphrates* *Mesopotamiam*; pro imbribus pensat *Indus*, & serere Orientem dicitur & rigare. Noster expressic *Ciceronem* lib. 11. N. D. cap. 52. Nihili tamen est ratio, quâ motus V. C. *Def. Heraldus*, hasce voices ex interpretatione natas existimat. Similiter *Aetnam* montem, urbem *Romam* passim dixerunt veteres; sed & *Nili* fluminis ridas memorat *Jul. Firmicus de Error. Prof. Relig.* cap. 2. *Dav.*

5 Quod si ingressus aliquam domum] *Clemens* recogn. lib. VIII. fol. 123. *Ruffino* interprete. Quis enim est ex qui saltum sensus homo, qui cum cernat domum, omnia qua ad usus necessaria sunt habentem, cuius camaram insphera gyrum videat collectam, eamque vario splendore & diversis imaginibus depingam, luminaribus præcipuis & maximis adornatam: quis, inquam, est, qui hujusmodi fabricam videns, non statim pronuncier, à prudentissimo & sapientissimo artifice esse constructam. Similia *Philo* de monarchia Dei, *Theodoreetus orat.* IV. de provident. *Cicero de Nat. Deor.* lib. II. pag. 199. & *Lactantius* lib. II. cap. 8. *Elmenhorstius*.

6 Quibus exempla utique de cœlo] Non scinditur neque dividitur imperium divinum; quapropter multa de cœlo exempla derivari nequeunt. Leg. qni-

bus exemplar utique de cœlo. Noster Platonicum dogma ὡς τὸ πρωτότυπον respicit. Davies.

7 Quando unquam regni societas aut cum fide caput] *Ennius* apud *Ciceronem* lib. I. de Officiis c. 8.

Nulla sancta societas nec fides regni est. Cui simile illud *Statii* lib. I. Thebaid.

— Jurisque secundi
Ambitus impatiens; & summo aulicus unum
Stare loco, sociisque comes discordia regnis.

Sic *Seneca Agamem.* vs. 259.
Nec regna faciū ferre nec tada scient.

Et *Ovidius* in III. De Arte:

Non bene cum sociis regna Venusque manent.

Nam, uti est in adagio, πολλοὶ σεχτοὶ Κρέοις ἀπόλεσαν. *Ouzelius.*

8 Persas de equorum hinnitu augrantes principatum] *Sordida Magorum dominatione oppressa*, inquit *Valerius Memorabilium* lib. VII. cap. 3. *Rigaltius.*

9 Thebanorum permortuam fabulam &c.] *Lego* & dispundo totum locum. Thebanorum par mortuum, fabulam transeo. Ob pastorum & casæ regnum, de gemini memoria notissima est. Dixit Thebanorum par Eteoclem & Polynicem. Ita *Petronius etiam*. Inter hanc miserorū dementiam infelicissimus puer tangebat & tristisque genna cum sletu, petebatque suppliciter, ne Thebanam par humilis taberna spectaret, neve sanguine mutuo collueremus familiaritatis clarissima sa- geminis

geminis memoria notissima est. ¹ Generi & socii bella toto orbe diffusa sunt, & ² tam magni imperii duos fortuna non cepit. Vide cetera. ³ Rex unus apibus, dux unus in gregibus, in armentis rector unus: ⁴ tu in celo summam potestatem dividi credas, & scindi veri illius ac divini imperii totam potestatem? cum palam sit parentem omnium Deum nec principium habere, nec terminum, qui nativitatem omnibus praestet, sibi perpetuitatem; qui ante mundum fuerit sibi ipse pro mundo; ⁵ qui universa quaecunque sunt,

ex. Meursius. Ita distinximus hunc locum MS. Reg. auctore, & sententia flagitante. *Heraldus.* In membranis antiquis legitur, *permortuam fabulam.* Haud dubie scriplerat Minucius, *Thebanorum par;* neque aliter legebat Cyprianus, cum dixit *Thebanorum fratrum germanitatem.* Statius: *par Infandum,* & geminis sceptrum exitiale tyrannus, Et consanguineum scelus, & unius ingens Bellum uteri. Sed cur mortuam fabulam dicit Minucius, paulo ante sua tempora tota Stattie Thebaide decantata? Forte an scriperat, mutuam fabulam. Etenim paci erant fratres, ut mutuis annis regnarent, & mutua pernicies utrisque, unde & mutua fabula. Sed exspectanda auctoritas alterius exemplaris. Rigalius.

⁹ Ob pastorum & case regnum de geminis historia notissima est] Hieronymus tract. ix. part. iii. Epist. 39. ad Rusticum Monachum de contemptu seculi: *Roma ut condita est, duos fratres simul reges habere non potuit. Elmenhorstius.*

¹ Generi & socii] Cyprianus de Ido lis: Pompeius & Caesar affines fuerunt, nec tamen necessitudinis fædus in amula potestate tenerant. Elmenhorstius. Unde vulgatum illud: *Sacer generque perdidit omnia.* Rigalius.

² Tam magni imperii duos fortuna non cepit] Minari subit, unde factum, ut Joan. Meursius reposuerit, sors una non cepit, nam Minucius aperte Lucanum respexit lib. i. 109.

--- Populique potentis

Non cepit fortuna duos - -
Hæc cum in animum non revocaret vir doctilimus, inani conjectura locum

sanissimum curare voluit. Davies.

³ Rex unus apibus] Omnid legendum, rex unus in apibus, quemadmodum postea dicitur dux unus in gregibus, in armentis rector unus. De Regibus apum mira tradidere veteres. Seneca de Clement. lib. i. cap. 19. Natura commenta est Regem, quod & ex aliis animalibus licet cognoscere, & ex apibus; quarum regi amplissimum cubile est, medioque ac tutissimo loco. Præterea onere vacat, exactor alienorum operum; &, amissio Rege, totum dilabitur examen; nec unquam plus unum patiuntur, melioreaque pugna querunt. Præterea insignis Regis forma est, dissimilisque ceteris tam magnitudine, tam intore. Hoc tamen maximè distinguitur. Iracundissima ac pro corporis captu pugnacissima sunt apes, & aculeos in vulnere relinquent; Rex ipse sine aculeo. Inter alios multos vide his Aelianum Histor. Animal. lib. v. capp. 10, 11. Davies.

⁴ Tu in celo summam potestatem dividi credas, & scindi veri illius ac divini imperii totam potestatem] Non ita scripsit Minucius; hoc enim modo potestatem repetere, balbutientis est infantiae. Id animum advertit Jac. Gronovius; ideoque totam Majestatem, vel auctoritatem reponit vir Clarissimus. Mibi magis credibile videtur, potestatem, priore loco positam, à mala manu fluxisse; quapropter, ista voce deleta, lego, *tu in celo SUMMAM dividi credas, & scindi veri illius ac divini imperii totam potestatem.* SUMMA nominatur id. quod in eo genere rerum, de quibus habetur sermo, primum sit atque præcipuum. Velleius Paterculus verbo

verbo jubet, ratione dispensat, virtute consummat. Hic nec videri potest, visu clarior est,⁶ nec comprehendendi potest, tactu purior est; nec estimari, sensibus major est,⁷ infinitus, immensus, & soli sibi, tantus quantus est, notus: nobis vero ad intellectum pectus angustum est; & ideo sic eum digne estimamus, dum inestimabilem dicimus. Eloquar quemadmodum sentio; magnitudinem Dei, qui se putat nosse, minuit: qui non vult minuere, non novit.⁸ Nec nomen Deo quæras,⁹ Deus nomen est: illic vocabulis opus est,

de Rufo Salvidieno lib. 11. cap. 76.
Natus obscurissimis initis, parum habebat summam accepisse. Ovidius Fast. lib. v. 71.

*Romulus hoc vidit; selectaque pectora PATRES
Dixit; ad hos urbis SUMMA relata nova.*

Vide Georg. Ehardum ad Petronii Satir. cap. 2. Davies.

5 Qui universa quacunque sunt, verbo jubet, ratione dispensat, virtute consummat] Tertullianus Apolog. cap. 17. Quod colimus nos, Deus unus est, qui totam mollem istam cum omni instrumento elementorum, corporum, spirituum: verbo, quo iussit, ratione, qua disponit, virtute, qua potuit, de mibilo expressit, in ornamentum majestatis sue. Elmenhorstius. Nisi leges Grammaticas per ruperit Minucius, scribendum, qui universa, quacunque sunt, verbo jubeat, ratione dispenseat, virtute consummet; ut antea, qui nativitatem omnibus praefecit -- qui ante mundum fuerit. Modos quidem variare non finit Latinitas. Davies.

6 Nec comprehendendi potest, nec estimari] Quare? nec comprehendendi potest. Itane? causam silet? minime vero: ille posuit, sed festinans librarius omisit. Restituo, nec comprehendendi potest, tactu purior est; nec estimari. Ita in Cypriano est, qui totidem verbis integrum hunc locum & bonam partem tractatus istius De idolorum vanitate, de Minucii nostri Octavio transcriptis, sed, ut furtum difficulter agnoscant, confuse. Expressit autem de Tertulliani Apologeticō c. 17. Invisibilis est, et si videatur: incomprehensibilis, et si per gratiam representetur:

inestimabilis, et si humanis sensibus estimetur, adeo versus & tantes est. Ceterum quod rideri communiter, quod comprehendendi, quod estimari potest, minus est & oculis quibus occupatur, & manibus quibus inventur. Quod vero immensum est, soli sibi notum est: hoc quod est, deum estimari non capit. Ita enim vis magnitudinis & notum hominibus objectis, & ignotum. Meursius.

7 Infinitus, immensus] Elegans omnino est Arnobii locus, qui exstat lib. 1. Adversus Gentes: O maxime, inquit Deum alloquens, ô summe rerum invisibilium procreator! O ipse invise, & nullis unquam comprehensione naturis! dignus, dignus es vere, si modo te dignum mortali dicendum est ore, cui spirans omnis intelligentia natura, & habere & agere nunquam desinat gratias: cui tota convenientia vita genitrix nixa procumbere, & continuatis precibus supplicare. Prima enim tu causa es, locus rerum a spatiis, fundamentum cunctorum quacunque sunt, infinitus, immortalis, perpetuus, solus, quem nulla delineat forma corporalis, nulla determinat circumscriptio, qualitatis expers, quantitatis, sine situ, motu, & habitu, de quo nihil dici & exprimi mortalium potis est significacione verborum: qui ut intelligaris, tacendum est, atque ut per umbram te possit errans investigare suspicio, nihil omnino mutiendum. Haec tenus ille Onzelius.

8 Nec nomen Deo queras] Joannes Meursius, aliisque non adsentior, qui ex Cypriani de Idol. van. c. 5. reponunt nomen Dei; nam MS. Veron. etiam Cypriano Dativum casum vindicat, &

cum per singulos propriis appellationum insignibus multitudo dirimenda est : Deo, qui solus est, Dei vocabulum totum est: quem si patrem dixeris, terrenum opineris; si regem, carnalem suspiceris; si dominum, intelliges utique mortalem. Ausere additamenta nominum, & perspicies ejus claritatem. Quid? quod omnium de isto habeo consensum? ¹ Audio vulgus, cum ad cœlum manus tendunt, nihil aliud quam Deum dicunt, &, Deus magnus est, &, Deus verus est: &, si Deus dederit. ² Vulgi iste naturalis sermo est, a Christiani confitentis oratio? Et qui Jovem princi-

σωταράντιν defendit *Justinus Martyr* Apol. I. cap. 80. "Ονομα τὸν ἄρρεντον δεῖς & δίξις ἔχει εἶπεν. Ac in eandem mentem padim veteres Christiani. Idem Apol. II. cap. 6. "Ονομα δὲ τοῦ πάντων πατέρος θεόν. αἰγαντηρὸν ὅντα, καὶ ἐπι- φέρειν τὸν ἄνθρακα πρεσβυτερόντας, πρεσβύτερον ἔχει & θέμερον τὸ ονομα, υπὲ omnino legendum" Ο γάρ ἐν καὶ ιδόμενη πρεσβυτερόντας, ut attendenti fieri manifestum. Vide sis etiam Cohort. ad Gracos cap. 20. *Tatianum* cap. 7. *Novatianum de Trin.* cap. 4. *Lactantium Div. Inst.* lib. I. cap. 6. lib. II. cap. 16. ac de *Ira Dei* cap. II. unde liquet Platonicos Christianis prævisisse. Hinc *Maximus Tyrinus* Dissert. I. Τέταρτος (Θεός) ονομα μὴ σέ λέγει (Πλάτων) σέ γαστρί, idemque paulo post numen dicit ἄρρεντες φαρῇ, & Dissert. xxxviii. ἀνθρώπον νομοδίτιλον. Davies.

9 Dens nomen est] Lactantius lib. 1.
cap. 6. Mercurius Trismegistus scriptit
libros & quidem multos, ad cognitionem
divinarum rerum pertinentes, in quibus
majestatem summi ac singularis Dei af-
serit; iisdemque nominibus appellat, qui-
bus nos Deum, & patrem; ac ne quis
nomen ejus requireret, avarumq[ue] esse di-
xit: eo quod nominis proprietate non egeat,
ob ipsam scilicet unitatem. Ipsiis hac
verba sunt: 'O d[omi]n[u]s Th[er]e[sia] e[st] o[ste]r e[st]
o[ste]r[us] & p[ro]p[ter]t[er] e[st] x[rist]us' e[st] x[rist]o[us] q[ui] a[re]s[er]v[atur].
Deo igitur nomen non est, quia solus
est; nec opus est proprio vocabulo, nisi cum
discrem exigit multitudo; ut unam-
quamque personam sua nota, & appella-
tionem designare. Deo autem, quia sem-
per natus est, proprium nomen est Dens.

Vid. Stobæus Sermon. LXXXVIII. fol.
466. &c seq. Elmenhorstius.

1. Audio vulgus, quem ad cælum manus tendunt] Expressa hæc è Tertullianū Apologerico, ubi plura observabamus. Heraldas. Hoc argumento certatim usi sunt Cyprianus Idol. Van. cap. 5. Arnobius contra Gentes lib. 11. pag. 43. & Lællantius Div. Instir. lib. 11. cap. 1. quibus præxit Tertullianus Apol. cap. 17. de Tlestim. animæ cap. 2. alibiique. Sed ipsi Tertulliano praiverat Iustinus Martyr Cohort. ad Gracos cap. 16. ubi de Homero sic loquitur: Τιλιούτης τοι εώς καὶ μάρτιος δεῖς οπεράς καὶ πρεπεις εὐθίστηται δόξαν, πᾶν μὲν διὰ τοῦ Φοίνικος τέρπεις Αχαλέας λέγων

ΑΥΤΟΣ

Ἐγεγένετο δὲ τότε πάντας οὐδείς νέος εἰσιν,
διὸ τὸς ἀντωρυμάτος τὸν τότε οὐ-
μάτην τέθη &c. Exstant Iliad. I. 445.
At hoc, nisi fallor, argumentum nullius
est momenti; cum enim, Arnobio
testo lib. II. pag. 89. Dii certas apud
vos (Ethnicon) habent tutelas, licentias,
potestates, neque eorum ab aliquo id,
quod ejus non sit, potestatis ac licentiae,
postulatis, proprium nomen aliquando
non efferebant, nè alium pro alio ap-
pellarent, ut patet ex A. Gellii Nocti
Attic. lib. II. cap. 28. Igitur in hujus-
modi locutionibus ille Deus, qui rebus
agendis praedit, venit intelligendus, ut
verè monuit eruditonis multis farie vir
Joan. Clericus Art. Crit. P. II. S. 1.
cap. II. 10. Davies.

2 Vulgi iste naturalis sermo] Naturalis est iugurta, sine monitore, vel

pem volunt, 3 falluntur in nomine, sed de una potestate consentiunt.

XIX Audio poëtas quoque unum patrem diyūm atque hominum prædicantes, & 4 talem esse mortalium mentem, qualem parens omnium diem duxerit. Quid Mantuanus Maro? nonne apertius, 5 proximius, verius? 6 Principio, ait, *cœlum & terras* & cetera mundi membra *spiritus intus alit*, & *infusa mens agitat*: inde hominum *pecudumque genus*, & quidquid aliud animalium. Idem alio loco, mentem istam & spiritum Deum nominat; hæc enim verba sunt: 7 *Deum namque ire per*

institutione prævia; nam ratiocinatio Felicis, eorum sententia nitor, qui ideas, ut loquuntur, innatas statuerunt. Sed hanc opinionem prorsus everit acutissimus Philosophus Joan. Lockius de Intell. Hurn. lib. 1. cap. 2, seqq. Davies.

3 Falluntur in nomine, sed de una potestate consentiunt] Angustinus contra Cresconium Grammaticum Tom. vii. lib. 1. cap. 22. Tertullianus ad Scapulam cap. 4. Lactantius lib. iv. cap. 9. dicunt, paganos ignoranter Jovem pro Deo vero accipere. Apud Tacitum lib. xv. Annal. Prudentiores in vicinia mortis constituti, Jovem Liberatorem invocant, ipsique sanguinem suum libant. Elmenhorstius.

4 Talem esse mortalium mentem, quam parens omnium Dens induxerit] Sumptum ex Homeri Odyss. Σ. v. 135. ut etiam notant Fulvius Ursinus, & Wöverius. Hos versus apud Augustinum de Civit. Dei lib. v. cap. 8. Cicero ita verit:

Tales sunt hominum mentes, quali pater ipse
Juppiter auctiferas lustravit lumine terras.

Elmenhorstius. MS. Reg. dicm direxerit, atque hinc exitimamus veram electionem elici posse. Scriptum igitur putamus, qualem parens omnium in diem induxerit, οἷον ἐπ' ἡμέρᾳ γῆς πατὴρ ἀρχῆγος τε δαῦς τε. Heraldus. Sicut legitur in exemplari, nisi quod scriptura paulum exerrante appareat, duxerit. Itaque legendum ut edidimus, qualem parens omnium diem duxerit; οἷον ἐπέ τῇ ἡμέρᾳ. Talis est mens, qualis dies,

quo die mens edita est. Hoc ubi vult Homerus, & versio Ciceronis quæ referatur ab Augustino lib. v. de Civitate Dei. Rigaltius. Leg. qualem parens omnium diem induxerit. Οἷον ἐπ' ἡμέρᾳ γῆς, non aliud denotat, quam οἷον ἡμέρᾳ πάγης, qualem diem inducat; hoc enim sensu diem ducere nemo dixerit. Videri poterunt Isaac. Casaubonus Epistol. DCCXXVIII. & ejus filius Mericus de Homeris edit. Hackian. pag. 177. Dav.

5 Proximius, verius] Frustrè est Joan. Wöverius, qui reponit proximius veris; nam proximus hic dicitur quod præsentioris est fidei; quemadmodum videt J. Fr. Gronovius Observ. lib. 1. cap. 24. Davies.

6 Principio *cœlum & terras*] Virgilii lib. vi. Aeneid. vs. 724.

Principio *cœlum ac terras, camposque liquentes,*
Lucentemque globum Luna, Titaniaque astra
Spiritus intus alit, totamque infusa per artus
Mens agitat molem, & magno se corpore miset.

Inde hominum pecudumque genus,
viteaque volantum.

Vide inibi Servium. Virgilii locum citant quoque Hieronymus lib. xvi. in Esaiam c. 57. fol. 188. & Lactantius de Ira. c. xi. Elmenhorstius.

7 *Deum namque &c.*] Prior versus cum Hemisticcio reperitur Georg. iv. 221. posterior autem ex Aen. 1. 747. est desuntus, nisi quod ob metrum in Virgilio legitur Unde hominum genus & pecudes. Poeta vero Deum ex mente

omnes Terrasque tractusque maris, cœlumque profundum: Unde homines & pecudes, unde imber & ignes. ¹ Quid aliud & à nobis Deus, quam mens, & ratio, & spiritus prædicatur? ² Recensemus, si placet, disciplinam philosophorum; deprehendes eos, etsi sermonibus variis, ipsis tamen rebus in hanc unam coire & conspirare sententiam. Omitto illos rudes & veteres, qui de suis dictis sapientes esse mieruerunt. ³ Sit Thales Milesius omnium primus, qui primus omnium de cœlestibus disputavit. Idem Milesius Thales rerum initium aquam dixit: Deum autem eam mentem, quæ ex aquâ cuncta formaverit. ⁴ Echo altior & sublimior aquæ & spiritus ratio, quam ut ab homine potuerit inveniri: à Deo traditum. Vides philosophi principalis nobiscum penitus opinionem conso-

Pythagoreorum repræsentat. Cicero Nat. Deor. lib. 1. cap. xi. Pythagoras censuit animum esse per naturam rerum omnem intentum, & commeantem, ex quo nostri animi carperentur; hinc sua de Pythagoræ dogmatibus hausere Minucius, & Lactantius Div. Instit. lib. 1. cap. 5. Davies.

¹ Quid aliud & à nobis Deus] Addidimus particulam non inutilem & è MS. Reg. Heraldus.

² Recensemus disciplinam philosophorum] Hanc omnem veterum philosophorum disciplinam habet Minucius ex lib. 1. Ciceronis de Nat. Deor. cap. 10. seqq. Rigaltius.

³ Sit Thales Milesius omnium primus] Ita ediderat Gelenius, nec aliter in MS. Reg. Addit. qui primus omnium de cœlestibus disputavit. Disputavabant sane & alii. sed minus accurate. Simplicius in lib. 1. Phys. Aristot. Θρᾶν δὲ περὶ ταῖς ἀλλαγέσι τοῖς Ἑλλησιν εὐπλάσαι, πολλῶν μὲν καὶ ἄλλων περιγράψαντων ὡς καὶ Θεοφύσιον σκεψεῖν, αὐτὸς δὲ πολὺ διεβεβώκειν εἰπεῖν, ὡς ἀποκρύψας πάλια τὰς περὶ αὐτῷ. Heraldus.

⁴ Echo, altior & sublimior aquæ & spiritus ratio, quam ut ab homine potueris inveniri: à Deo traditum] Qui Minucium antehac edidere, non videntur cepisse Minucii mentem. Nec sane perviderant quid vetus exemplar suggereret; editioi Romanæ nimium creduli. Et-

enim secundum eam sic ediderant, Et altior & sublimior aquæ & spiritus ratio, quam ut ab homine poterit inveniri, à Deo tradita. Scriptum est in exemplari, Eo altior, & à Deo traditum. Reddita aspiratione ac dispunctione rediit sensus clausæ alias male cohærenti. Postquam opposuit Cœcilio sententiam Thalesis prope consentaneam Mosi de Deo & Mondo condito, subficit hac interjectione, Echo. Ac subinde considerata sublimitate sententiae, altiore esse ait quam ut ab homine potuerit inveniri aut cogitari. Et continuo pronunciat absolute; à Deo traditum. Per Mosen scilicet à quo Thales acceperat. Rigaltius. Edit. veteres & altior & sublimior; at J. Fr. Gronovius Observ. Eccles. cap. 7. putat hæc verba vel e margine in textum irrepisse. vel transposita esse, ac hoc ordine legenda; vides philosophi principalis nobiscum penitus opinionem consolare. Sed altior & sublimior, &c. Virum illum summum per omnia sequitur Chr. Cellarius. Incaute nimis; est enim ἐκείνης παρενθήση, suumque locum debet obtinere. Respxit autem Minucius ad Genel. cap. 1. 2. ubi vide viri celeberrimi Joan. Clerici notas. Numenius apud Porphyrium de Antro Nympharum p. 116. Ὅμηρος γὰρ περὶ ζεύς τοῦ ὑδατοῦ τὰς φυξίδας ποτνίων ὄντι, ὃς εντοι ὁ Νεύκλεος, διὰ τοῦτο λέγων καὶ περιγράψας εἰρηνέας, ἴμφερετο ἐπάνω τῆς θεᾶς Ζεύς τοῦ πνεῦμα. Vide his Ausonium in Ephem. vers. nare.

nare. Anaximenes deinceps, & post Apolloniates Diogenes aëra Deum statuunt, infinitum, & immensum. Horum quoque similis de divinitate consensio est. ⁵ Anaxagoræ vero, descriptio & motus infinitæ mentis Deus dicitur. Et Pythagoræ Deus est animus, per universam rerum naturam commens & intentus; ex quo etiam animalium omnium vita capiatur. Xenophanem notum est, omne infinitum cum mente, Deum tradere: & Antisthenem populares deos multos, sed naturalem unum præcipuum: ⁶ Speusippum vim naturalem, animalem, quā omnia regantur, Deum nosse. Quid Democritus? quamvis atomorum primus inventor, nonne plerumque naturam, ⁷ quæ imagines fundat, & intelligentiam, Deum loquitur? ⁸ Straton quoque & ipse naturam. Etiam

48. & Eidyll. 1, 2c. Hoc Mōsis loco baptis̄mū p̄f̄significari censuerunt ē vett. Christiani plurimi. Tertullianus de Baptism. c. 4. Sed ea sat̄ erit p̄cip̄s̄se, in quib⁹ & ratiō Baptismi recognoscitur prima illa, quæ jam tunc etiam ipso habitu p̄notabatur ad baptis̄mi figuram, Dei spiritum, qui ab initio supervettabatur, super aquas intinſ̄rum moraturum. Hieronymus adversus Luciferianos Tom. IV. col. 292. Spiritus, inquit Mōsis, domini terebatur super aquas. Ex quo apparet Baptisma non esse sine Spiritu Sancto. Sed hæc haec tenus. Aliquid porro vitiosi latere putat V. C. Jac. Gronovius, quod altior & sublimior connectantur, cum à se non differant, sed idem plane denotent. Ita tamen Novatianus de Trin. cap. 2. Qui (Deus) est sublimitate omni sublimior, & altitudine omni altior. Cyprianus ad Donatum pag. 9. Solo altior, & hac omni terrena potestate sublimior. Igitur sarta testa maneat vulgata lectio. Davies.

⁵ Anaxagora vero descriptio & modus infinitæ mentis Deus dicitur] MS. Reg. & motus. Corrupte. Sed neque verba Minucii plana sunt, imo nec vera, ut verear, ne Ciceronem, quem compilabat, non satis intellexerit. Verba Ciceronis sunt; Inde Anaxagoras, qui accepit ab Anaximene disciplinam, primus omnīm rerum descriptiōnē & modūm mentis infinitæ vi ac ratione designari & confici voluit. Atque id collig-

gebat Cicero ex ipsis Anaxagoræ verbis, quæ apud Diogenem Laertium: πάντα χρήστα ἦν οὐδείς. Εἴ τανες ἐλθὼν αὐτὸν δικούσιντον. Appellat igitur M. Tullius δικούσιν illam descriptionem & modum, nisi fortasse motum scriperat, & Minucius heic motus. Simplicius in lib. I. Phys. Aristot. Τοῦ δὲ αὐγέας καὶ γενέσεως αἰτίαν ἐπέντος τὸν οὐρανόν. Αὐτός τοι διαχειρόμενος, τούς τε κόσμους καὶ τὰς τὰς διαλλαγές εύστοις ἐγένεντον. Heraldus. In exemplari legitur, descriptio & metus. Ferrarius, & post Ferrarium editores ceteri, descriptio & modus; belle emendatum rati, quia legerant apud Ciceronem, ubi ejusdem Anaxagoræ sententia refertur, primus omnīm rerum descriptiōnē & modūm mentis infinitæ vi ac ratione designari & confici voluit. Sed ex iis quæ apud Ciceronem sequuntur, & ex veteris scripturæ Minucianæ vestigiis procul dubio tam Ciceronis quam Minucii editiones emendandæ sunt, legendumque, descriptionem & motum. Verba Ciceronis hoc evincunt apertissime: In quo non vidit, inquit, neque motum sensui conjunctum & continentem in infinito ullum esse posse. Rigaltius.

⁶ Speusippus] Sententia postulat Speusippum, quomodo edidit Gelenius. Heraldus.

⁷ Quæ imagines fundat] Simulacra, εἰδῶλα, quibus incidentibus visum peragi Democritus existimavit. Diogenes Laertius lib. ix. §. 44. Δημοκρίτης Epicurus

Epicurus ille, qui ¹ deos aut otiosos fingit, aut nullos, ² naturam tamen superponit. ³ Aristoteles variat, & assignat tamen unam potestatem: nam interim mentem, mundum interim Deum dicit, interim mundo Deum præficit. ⁴ [Aristoteles Ponticus variat, alias mundo, alias menti divinæ tribuens principatum.] Heraclides Ponticus quoque Deo divinam mentem, quamvis varie, ascribit, alias mundo, alias menti divinæ tribuens principatum. Theophrastus, & Zenon, & Chrysippus, & Cleanthes, sunt & ipsi multiformes, sed ad unitatem providentie omnes revolvuntur. Cleanthes enim mentem, modo animum, modo æthera, plerumque rationem ⁵ Deum differuit. Zenon ejusdem magister naturalem legem atque divinam, & æthera interim, interdumque rationem

σκεῖ ὁπῆ νοῦς γειτονίαν τυπλωτὸς.
Cicero de Divin. lib. 11. pag. 4903.
Quem enim tu Mariam visum à me putas? Speciem credo ejus aut imaginem, ut Democrito videtur. Unde profectam imaginem a corporibus enim solidis, & a certis figuris vultu fluere imagines. Vide & lib. 1. N. D. cap. 12. Davies.

⁸ Straton quoque & ipse naturam] At quam tandem: naturam? Audi Ciceronem N. D. lib. 1. cap. 13. Strato omnem vim divinam in natura sitam esse censem que causas gignendi, augendi, minnendi habeat. SED CAREAT OMNI SENSU ET FIGURA. Lactantius de Ira Dei cap. 10. Naturam verò, ut ait Straton, habere in se vim gignendi & minnendi. SED ETIAM NEC SENSUM HABERE ULLUM, NEC FIGURAM. Hinc Straton Maximo Tyrio Diff. 1. οὐχὶ δέ τοι φύη dicitur. Pariter Seneca refert hunc facisse Deum sine animo. Vide his Augustinum Civ. D. lib. vi. c. 10. Quæ cum ita sint, immerit profrus iis accensetur, qui unitatem providentia defendenterunt. Purus putus erat Atheus. & de providentia vel unius, vel plurium ne minimè quidem somniavit. Davies.

¹ Deos aut otiosos fingit. aut nullos] Sic loquitur Minucius, quia qui ægrixiæ tollit, existentiam divinam negare censendus est; nam, prout eleganter Salvianus de Gubern. Dei lib. iv. p. 116. qui nihil aspici à Deo adfirmant,

propè est, ut cui aspectum admittit, etiam substantiam tollant; & hinc factum, ut nonnullis haud injuria videatur Epicurus, nè in offendit Atheniensium caderet, verbis reliquise Deos, re sustinuisse, teste Cicero N. D. lib. 1. cap. 30. Quapropter illum ἀδέοντος insimularunt Aelianus Var. Hist. lib. 11, 31. & Theophilus ad Autol. lib. 111. pag. 121. Davies.

² Naturam tamen superponit] Absconse quidem Minucius Epicorum nobis ingerit, cum id agat, ut monstraret nobiliores philosophos unum modo rerum omnium moderatorem statuisse; nam NATURA, quemadmodum censuit Epicurus, non vivens erat ac sensiens, sed atomi tantum pro variis concursibus hoc vel illud efficientes. Vide Lucretium lib. v. pag. 387, 600, 613. lib. vi. pag. 735. ac Ciceronem N. D. lib. 1. cap. 20. Davies.

³ Aristoteles variat, & assignat tamen unam potestatem: nam interim mentem, mundum interim deum dicit, interim mundo deum præficit. (Aristoteles Ponticus variat, alias mundo, alias menti divinæ tribuens principatum.) Heraclides Ponticus quoque deo divinam mentem, quamvis varie, ascribit) Illa quæ semicirculis inclusi, purum putum glossema sunt. Porro Heraclide mentio revocat mibi in memoriam mendosum Mæcubii locum in Commentario ad Somn.

vult omnium esse principium. Idem interpretando Junonem aëra, Jovem cœlum, Neptunum mare, ignem esse Vulcanum, & ceteros similiter vulgi deos elementa esse monstrando, publicum arguit graviter & revincit errorem. Eadem fere Chrysippus, vim divinam, rationalem naturam, & mundum interim, & fatalem necessitatem Deum credit; Zenonemque interpretatione physiologiæ in Hesiodi, Homeri, Orpheique carminibus imitatur. ⁶ Babylonio etiam Diogeni disciplina est ⁷ exponendi & differendi, Jovis partum, & ortum Minervæ, & hoc genus ⁸ cetera, rerum vocabula esse, non Deorum. Nam ⁹ Socratus Xenophon formam Dei veri negat videri posse, & ideo quæri non oportere: Aristo Chius comprehendi omnino non posse. Uterque ma-

Scip. lib. i. cap. 13. Heraclitus Ponticus lucem; Heraclitus physicus scintillam stellaris essentia. Scribo, Heraclides Ponticus lucem. Ejusdem libri c. 2. gravius mendum. Numenio denique inter Philosophos occultorum curiosiori offendam numinum, quod Eleusinia sacra interpretando vulgaverit, somnia prodiderunt, visa sibi ipsas Eleusinias deas habitu meretricio ante apertum lpanar ludere prostantes. Correxeram, viso sibi ipsas Eleusinias Deas habitu meretricio ante lpanar videri prostantes; cum in vetere codice signate ita esse vidi. Menrſius. Cicero N. D. 1, 13. Aristoteles multa turbat. Modo enim menti tribuit omnem divinitatem, modo mundum ipsum, Deum dicit esse. Modo quendam alium praeficit mundo. Quod Tullius dixit modo, Minucius interim. Rigaltius. Nec mirum, nam ita solent optimi scriptores. Quintilianus Inst. Orat. lib. i. cap. 7. Interim longa ac brevis, ut apud nos: interim pro syllaba posita est. Idem lib. ii. cap. 15. Ut interim non sit proprius hic finis ejus; interim sit communis cum iis, qui ab oratore procul absunt. Iterum lib. viii. c. 4. Fer id venitur uno modo ad summum, sed interim quodammodo supra summum. Sic Seneca, sic Apuleius, aliquie. Davies.

⁴ Aristoteles Ponticus variat] Tota hæc periodus procul dubio delenda est; neque tamen quidquam mutare ausu fu-

mus absque librorum auctoritate. Heraldus.

⁵ Deum differnit] Leg. differit, quod omnes, nisi me fugit ratio, tatebuntur! nam verba presentis temporis antecedunt & subsequuntur. Davies.

⁶ Babylonio etiam Diogeni] Ex Σεληνίας τὸν Βαβυλονίαν. Athenaeus lib. v. pag. 211. Rigaltius.

⁷ Exponendi & differendi, Jovis partum] Sic etiam philosophatur Sallustius, libello de Diis & Mundo. Rigaltius.

⁸ Cetera, rerum vocabula] MS. Ceterarum rerum vocabula; Joān. verò Meursius emendabat certarum rerum vocabula. Malè quidem; nam Latinè dici non potest Jovis partam, & ortum Minerve, & HOC GENUS, certarum rerum vocabula esse. Orationi certe deest alia, reliqua, vel simile vocabulum. Jac. Gronovio placet cetera, tantum rerum vocabula: sed præstat aximata unū xerebū. Davies.

⁹ Socratus Xenophon formam Dei veri negat videri posse] Respicit ad hæc Socratis verba, quæ leguntur apud Xenophontem Memor. lib. iv. cap. 111. §. 13. Ὡπ δέ γε ἀλλοὶ λέγω ἡγ συγνάση, ἀν μὴ ἀντιφέρει, ἔτις δὲ ΤΑΣ ΜΟΡΦΑΣ ΤΩΝ ΘΕΩΝ ΙΔΗΙΣ, αλλ ἐξ αρχῆς οὐδὲ τὰ ἔργα αὐτῶν ὥρων ακεῖσθαι τὴν πρᾶγμα τε τετελεθερα. Vide Ciceronem N. D. lib. i. cap. 12. & Laftanum de Ita Dei cap. xi. Davies.

festatatem

jestatem Dei, intelligendi desperatione senserunt. Platonis apertior de Deo, ¹ & rebus ipsis, & nominibus oratio est, & quæ tota esset cœlestis, ² nisi persuasionis civilis nonnumquam admixtione sordeceret. Platonis itaque in Timæo Deus est ipso suo nomine mundi parens, artifex animæ, cœlestium terrenorumque fabricator: quem & invenire difficile, præ nimiâ & incredibili potestate, & cum inveneris ³ in publicum dicere impossibile præfatur. Eadem fere & ista quæ nostra sunt. Nam & Deum novimus, & parentem omnium dicimus; & ⁴ nunquam publice nisi interrogati prædicamus.

XX. Exposui opiniones omnium ferme philosophorum, quibus illustrior gloria est, Deum unum multis licet designasse nominibus: ut quivis arbitretur, aut

¹ Et rebus ipsis, & nominibus] Exputare nequeo, qui factum, ut Joan. Menius repulerit & rebus ipsis & HOMINIBUS. Ultima certè vox hoc in loco nihil significat, at lectio, quam MS. repræsentat, sana proposita eit & sincera. Vult Minucius, Platонem non vero tantum nomine, sed & reëstis attributis sumnum Numen insignisse, cum Deum factorem parentemque omnium prædicat. Vide ss inter alios Clementem Recogn. lib. viii. cap. 20. Davies.

² Nisi persuasionis civilis nonnumquam admixtione sordeceret] Dum Deos patris agnoscit, isdemque nominibus celebrat, ac populus Atheniensis. Plato, non minus quam Socrates, Apollini credidit, cuius afflato Πυθία ΝΟΜΩΙ πάλεως ἀντρέι ποιήτας εὐσέβεις ἐγ ποτε. Verba sunt Xenophontis Memor. lib. I. cap. 3. Vide & lib. iv. cap. 111, 16. Theod. Marcellinum in I. Aur. Carm. nec non eximium virum Joan. clericum Silv. hilol. lib. I. cap. 111. pag. 205. seqq. Davies.

³ In publicum dicere impossibile præfatur] Platonis verba sunt eis πάντας διδύνοντο λέγειν. Cicero. Patrem hujus mundi nominari negat posse. Tertullianus Apolog. Neque inveniri facilem, & inventum enarrari in omnes difficultem. Chalcidius; Opificem genitorem-

que universitatis tam invenire difficile est, quam inventum impossibile digne profari. Rigaltius.

⁴ Nunquam publice, nisi interrogati prædicamus] Præhibiti ab Ethnicis, Christianos publice philosophantes audire erubesceribus aut timentibus. Rigaltius.

⁵ Antiquitas imperiorum fabellis suis delectata vel capta] De fabularum levitate non hic erat agendi locus, & liquido patet, omnes illos imperitos fabulis suis fidem habuisse. Rescribendum videtur. antiquitas imperiorum fabellis suis capta. Cum ea sic capienda potestas, ut & delectare significet, & decipere, (quod ostendit Nonius cap. iv.) Librarius, interpretationi loco, vocabula vel delectata oræ Codicis adscriptis; eaque postea, sed inverso quidem ordine, sunt in orationis contextum recepta. Davies.

⁶ Ut temere crediderint etiam alia monstruosa miracula] MS. Reg. monstruosa mira miracula. Scriptum foras Minucii stylo, ut temere crediderint etiam alia monstruosa, mira, miracula. Heraldus.

⁷ Monstruosa, mira, miracula] Erat cum legendum crederem diva miracula, quemadmodum seva miracula dixit Martialis lib. 1, 22. Nunc autem MSti fidem sequor, cum similibus locutionibus usos esse veteres manifestum. Apñ-
nunc

nunc Christianos philosophos esse, aut philosophos fuisse jam tunc Christianos. Quod si providentia mundus regitur, & unius Dei nutu gubernatur, non nos debet antiquitas imperitorum fabellis suis delectata, vel capta, ad errorem mutui rapere consensus: cum philosophorum suorum sententiis refellatur, quibus & rationis & vetustatis adfisit auctoritas. Majoribus enim nostris tam facilis in mendaciis fides fuit, ⁶ ut temere crediderint etiam alia monstruosa, mira miracula: ⁸ Scyllam multiplicem, Chimæram multiformem, & Hydram felicibus vulneribus renascentem, & ⁹ Centauros, equos suis hominibus implexos, & quidquid famæ licet fingere, illis erat libenter audire. Quid illas animales fabulas, ¹⁰ de hominibus aves, & seras homines, & de hominibus arbores atque flores? ¹¹ quæ si essent fa-

leius Metam. 1. p. 15. *Ego huic & credo hercules & gratas gratias memini.* Idem lib. 19. pag. 185. *Nam & ipse gratas gratias Asiro meo memini.* *Ausonius Epigr.* 20. *Potare immixtam sueta merumque merum.* *Plautus Aulul.* Act. II. Sc. 11, 38. *Certè adepol euidem tecivem sine mala omni malitia semper sum arbitratus.* Hunc locum adducit *Nomius v.* *malitiā cap. vi.* Davies.

8 *Scyllam multiplicem]* Scyllæ formam iuia describit *Iscacius Tzetzes*: "Εξ μὴ περιπλός ἔχων, ράμφους, κυνὸς, λέοντος, γοργόνης, φραΐνης, αὐθρώπων τούτων. Sic quoque *Homerus Odyss.* M; 85.

"Ἐνθέδ' εὐτὸς Σκύλλῃ ναῖει, δεινὸν λαχίστην."

Τῆς ἡτοι φωνὴ μῆδη, οὖτις σκύλληνος νεραῖην,

Γίνεται, αὐτὴν δὲ αὐτεπέλωρ κανος, εὔθε κέ τις μιν

Γινεταιρεν ιδοὺν, εἰδὲ εἴ τος ἀντιτίθενται.

Τῆς ἡτοι πόδες εἰπὶ δυώδεκα πάντες ἄνεγε.

"Εξ δὲ τέ οἱ δειρῶν περιμήνες εἰ δὲ ἐκάστην

Σμερπελένην περιπλὴν, εἰ δὲ τερποχοὶ ὁδόντες,

Πυκνοὶ καὶ δαμέες, πλεῖστοι μελανοὶ δαντέτοι. Ouzelius.

9 *Centauros equos suis hominibus implexos]* Bimembres dixit *Ovidius*; & in

Centaurea pugna Monychus ipse centaurus sic alloquitur suos:

"Et quid fortissima rerum
In nobis duplex natura animalia junxit.

Hæc fuit fabula. Re ipsa homines fuisse in equis. *Palæphatus*: εἰ δὲ γὰρ περιστερὴ ταῦτα τοῖς κενταύροις, διλλήτης οὐδεὶς ιδεῖ τοι. Sic unusquisque homo suum equum habuit, & eque quisque suum hominem sibi implexum. *Rigaltius*. Frustra proflus est vir eruditus *Joan. Wowerius*, qui reponendum conjectit *equos semihominoibus implexos*; nam reueneri debet vulgata lectio. *Arnobius lib. 1.* *juxta finem* *Ipsius mortis extinctor hominem suum permisit interfici.* *Hieronymus ad Eusebium*, Tom. iv. Epist. xviii. ed. Bened. *Ante hominem suum jam in carne præmoritur a sola litidinum incendia bulliebant.* Davies.

10 *De hominibus aves, & seras homines]* Editio *Woweriana* repræsentat, de hominibus aves, & de feras homines; pauliò quidem melius; aliquid tamen deesse censeo: hoc enim modo hominum in feras metamorphosin non memorat *Minnius*. Forsitan igitur scribendum de hominibus aves & feras; *DE FERRIS* homines; & de hominibus arbores atque flores? *Clemens Recogn.* lib. x. cap. 26. Ex hominibus aīnnt *stellæ*, fieri, & ar-

cta, fierent; quia fieri non possunt, ideo nec facta sunt.
¹ Similiter, ac vero erga deos quoque, majores nostri improvidi, creduli, rudi simplicitate crediderunt: dum reges suos colunt religiose, ² dum defunctos eos desiderant in imaginibus videre, dum gestiunt ³ eorum memorias in statuis detinere, sacra facta sunt quæ fuerant adsumpta solatia. Denique & antequam commerciis orbis pateret, & antequam gentes ritus suos

lores, & ANIMALIA, & flores, & aves, fontesque ac fluvios; &, ni verbositas videretur, omnes pane stellas, quas ex hominibus effectas adserunt, enumerare, vel arbores vel fontes ac fluvios possem &c. Similia legi possunt apud Hieronymum in Danielis cap. iv. [~]Davies.

11 Qua si essent facta, fierent; quia fieri non possunt, ideo nec facta sunt] Hæc est vera leſio, quam MS. Reg. debemus. Legebatur antea, *qua si essent facta, fierent qua fieri non possunt, non idonea sententia. Heraldus.* Hoc axiomaticæ monstruosus Poëtarum fabulas & Ethnici jugularunt. *Palephatus de Incred. Præf. Al (μορφαι) νυν ειν, τα τειχη ειν εγένετο ει γαρ τοτε, η διαδοτε εγένετο, η νυν τε γινεται, η αδιεγενεται.* Ita tamen certum & perpetuum non est hoc enunciatum, quin cautione sit opus, nè in rem suam id deflestant profani, prout ostendit vir illustris Juan. Clericus in libro Gallico de Incredulitate Part. I. cap. IIII. pag. 55. Davies.

1 Similiter, ac vero erga Deos quoque, majores nostri, improvidi] Sic interpongenda est hac veteris exemplaris scriptura. *Rigaltius.* Alli secundam voculam prætermittunt; sed nihil opus, nam sana proſlus est MS. leſio. Memoranda tamen videntur *Jac. Gronovii* conjectura, quam sic effert vir Clarissimus: “Quin tu fac ut habeas, quod ante multos annos jam habui, simili veratro. Id vides planè residere in lectione veteri Codicis MSti, nunc Re gii. Notum est genus purgandi apud antiquos cerebri per veratum, quod tamen hominibus censeretur venenum, unde transfert ejus significationem “Persins, ut doctissime exponit *Caſanbonus*; nunc quoque sic *Minucius* quasi perinde purgatam aut infestam

“veneno habuerint mentem in Regibus Latini ac Romani aliisque veteres res etati illi propinquiores, ac remotiores habuerunt in audiendis fabulis “monstrorum”. Haecenus ille, quæ paucis examinabimus. Helleborus quidem hominibus quondam *venenatum* gramen habebatur, ut verbis utar *Sulpici Severi* vit. B. Martini cap. vi. Adi & *Lucreium* lib. iv. pag. 492. ac *Arnobium* lib. i. pag. 8. Sed quid tum potesta? Quod herba quedam putetur lethiferanum propterea nomen herbe pro prava mentis affectione ponit finet Latinitas? Tantam licentiam vel Dithyrambici Poëtae sibi non adrogarent. Persius lant Sat. I. 5c. sic loquitur:

“Non hic est *Ilias Atti*

Ebræa veratro.

Ubi rectissime docet vir magnus *Is. Caſanbonus*, *Iliadem* veratro ebriam, sive plenam, *Persio* dictam, ad quam scribendam multa portione Hellebori Attio fuerit opus; dicens enim & ineptus erat Poëta; cum alia autem excitando ingenio tardo valent, tum etiam interdum pharmaca, inque his veratrum, quod claruni vel exemplo *Cærneadis Academicæ*, qui solitus helleboro purgari, quotiescum Chrysippo, vel, ut alii volunt, Zenone res illi erat futura. Vnde sis *Æg. Menagium* ad *Diogenis Lacrtii* lib. iv, §. 62. Quapropter veratum nullo modo mentem veneno, si ita loqui fas est, infectam denotat, nec significatione quapiam *Metaphorica* deber accepi. Davies.

2 Dum defunctos eos desiderant in imaginibus videre] *Fulgentius Mythol.* I. ex Diophante Lacedæmonio, de filio Syrophanis cuiusdam Ægyptii: *Doloris angustia quæ semper inquirit necessitatì solatium, filii sibi simulacrum in adibus, seminariis, potius doloris invenit.* moresque

moresque miscerent, unaquæque natio conditorem suum, aut ducem inclytum, aut reginam pudicam sexu suo fortiorem, aut alicujus muneric vel artis repertorem venerabatur, ut civem bonæ memoriæ. Sic & defunctis præmium, & futuris dabatur exemplum.

XXI. ⁴ Lege Stoicorum scripta, ⁵ vel scripta sapientium: eadem mecum recognosces, ⁶ ob merita virtutis, aut muneric deos habitos. ⁷ Euhemerus exsequi-

Tertullianus lib. de Anima, ubi de Achille Patrocli corpus diutius servante, laudat pietatis Homericæ industriam tantopere fatagentis circa ejusdem Patrocli sepulturam, ne quis defunclum diu detinens, ipse amplius cum illo macteretur enormitate folati dolore nutriti. Rigaltius.

³ Eorum memorias instantius retinere] MS. in statu. Quomodo & Carrio correxit. Eandem vero originem superstitionis, & idololatriæ tradunt Athenagoras Apol. Athanasius adv. Gentes; Prudentius lib. 11. adv. Symn. Laclantius lib. 1. cap. 15. & Fulgentius 1. Mytholog. ex Diophante Historico iisdem pene verbis. Ubi scribendum: Nam & Nicanor Musicos in Χορυγραφίᾳ libro Musicae artis, quem scriptis, ait: Dominum (Laclantius in 111. Theb. Stattii Deum) doloris prima compunctione finxit humani generis. Exin inveteratus error humanis pedetentim consertus discip'inis barathro quodam, insana credulitatis prolabitur. Hæc mire corrupta sunt apud Fulgentium. Wowerus. Ita in editione Rom. ex MS. Reg. Ediderat Gelenius instantius detinere. Healdus.

⁴ Lege Stoicorum scripta] Non bona fidei fuisse videntur qui de veteri exemplari varias lectiones Joan. Wowerio descripsere. Is fidem illorum secutus afferit in MS. & Rom. editione legi, Historicorum. Utrumque præ oculis habemus, & utrobique disertissime legitur Stoicorum. Et inter philosophos quidem Euemerus à Plutarcho censetur, & à Cicerone inter philosophos citatur, ut hic etiam à Minucio nostro, qui Euemerum subnectit Prodicum & Persaum philosophantem. Forte decepti aliqui fuerint, eo quod lib. vi. de civ. Dei Augustinus ait, Euemerum, non fabulosa

garrulitate, sed historicæ diligentia tradidisse Jovem & ceteros hujus generis, reges fuisse, non Deos. Sed & ipse Augustinus lib. de cons. Evang. de eodem Euemero verba facit tanquam de poeta cap. 23. Rigaltius.

⁵ Vel scripta sapientium] Hasce voces delendas censuit Chr. Cellarius; alii reponunt, Lege Historicorum scripta vel scripta sapientium: sed mutatione nihil opus; nam apud optimos autores species genus apponitur. Ovidius Metam. v. 276.

Daulia Threicio Phocæaque milite rrura; cum Daulis oppidum sit Phocidos. Arisophanes Pluto vs. 275.
- - Αἱ χνῆαι δὲ τὰ βοῶτινα
‘Ιε, Ιε’ τὰς χοίνιγες ή τὰς πέρις ποθεσσαί.

Ubi Scholiales: ‘Εν τῷ εἰδικῷ ή τῷ γεννήτῳ ἐπιμάχεσθαι τὸ χοῖνιδες πέσσαι πνέεις εἰσι. Porphyrius de Abstin. lib. 1. §.36. Οὐ τῷ χρόνῳ τῇ περιόδῳ εὐθύνεται καλέσαι ἐνδέξειν ΠΥΘΑΓΟΡΕΙΩΝ ΚΑΙ ΣΟΦΩΝ. Davies.

⁶ Ob merita virtutis aut muneric deos habitos. Euhemerus exsequitur, & eorum natales] Locus ab' interpunctione laborat, & sic distingendum est, eadem mecum recognosces. Ob merita virtutis aut muneric Deos habitos Euhemerus exsequitur, & eorum natales, patrias, sepultra dinumerat. Hæc sancit præstigit antiquus ille scriptor. Laclantius de Ira Dei cap. xi. Deos ob virtutem, quia profuerant hominum generi, divinis honoribus affectos esse post mortem, aut ob beneficia, aut inventa, quibus humanam vitam excollerant, immortalē gloriarum consecutos, quis ignorat? nec tantum mares, sed & feminas. Quodcum vetustissimi Gracie scriptores, quos illi Theologos nuncupant, tum etiam Romæ-

tur, & eorum natales, patrias, sepulchra dinumerat, & per provincias monstrat: Dictæ Jovis, & Apollinis Delphici, & Phariæ Isidis, ² & Cereris Eleusinæ. ³ Prodigus assumptos in deos loquitur, qui errando inventis novis frugibus utilitati hominum profuere. In eandem sententiam & ⁴ Perseus philosophatur, & adñe-
ctit inventas fruges & frugum ipsarum repertores iis-

ni Grecos secuti & imitati docent, quo-
rum præcipue Euhemerus ac nosler En-
nius, qui eorum omnium natales, conju-
gia, progenies, imperia, res gestas, obitus,
simulacra demonstrant. Adi. sis & lib.
1. Div. Inlit. cap. xi. Ciceronem Nat.
Deor. lib. i. cap. 42, aliosque multos.
Davies.

⁷ Euemerus exsequitur] Lib. 2. πίτε
καὶ οὐταπέκτισθαι μυθολογίας. Rigaltius.

¹ Eorum natales, patrias, sepulcra
dinumerat] Ἐξαρθρωμένη τὰ δέουτα.
Plutarachus libro de Iside. Rigaltius.

² Et Cereris Eleusina prodigis as-
sumptos] Repræsentavimus lectiōnem
Edit. Rom. & MS. Reg. Nesciebam an
posset legi, Enhemerus exsequitur &
eorum natales, patrias, sepulcra dinu-
merat, & per provincias monstrat, Di-
ctæ Jovis, & Apollinis Delphici, &
Pharia Isidis & Cereris Eleusinae. Pos-
dippus assumptos in Deos loquitur qui,
&c. Heraldus.

³ Prodigus assumptos in Deos loquitur]
In exemplari scriptum est, prodigiis.
Corrupcio. Cicero l. 1. de nat. Deor. c. 42.
Quid Prodigus Chius? qui ea, quæ pro-
deſſent hominum vita, deorum in numero
habita esse dixit, quam tandem religio-
nem reliquit? Rigaltius. Illic leg. Pro-
digus Cens. Davies.

⁴ Perseus philosophatur] Cicero l.
de nat. Deorum cap. 15. Perseus eos
dicit esse habitos Deos, à quibus magna
utilitas ad vita cultum effet inventa,
ipsasque res utiles Deorum vocabulis esse
nuncupatas. Rigaltius. Leg. Perseus.
Græcis enim Περσοῦ nominatur hic
philosophus. Vide sis Eg. Menagium
ad Diogeni Laertii lib. viii. §. 36. Da-
vies.

⁵ Venerem sine Libero & Cerere fri-
gere] Terentius Eunuch. Act. iv. Scen.
5. Verum hercule hoc verum est, sine
Libero & Cerere friget Venus. Quem
locum citat Hieronymus de regulis Mo-

nachorum cap. 12. & Epistola x. ad Fu-
riam de Viduitate servanda cap. 3. A-
puleius lib. 11. Metamorph. pag. 167.
Ecce, inquam, Veneris hortator & armi-
ger Liber advenit ultro; vinum iſus
forbeamus hodie omne, quod nobis respi-
gnat pudoris ignaviam, & alacrem vi-
gorem libidinis incutiat. Elmenhoi-
stius.

⁶ Alexander ille Magnus Macedo]
Immo Alexander Polyhistor. Deceptus
est Minucius cum plerique aliis quos
notavimus ad Pallium Tertulliani cap.
3. Rigaltius. Hæc sunt Tertulliani ver-
ba: Cedo jam de vestro, quod Ægyptii
narrant, & Alexander digerit, & mater
legit ea tempestate Osiridis, qua illum
ex Libya Ammon facit, ovium dives; ubi
MATRIS nomine Cl. Salmasius Isidem
detrahari prohibet; Nic. vero Rigaltius
Alexandri Polyhistoris generricem cen-
set intelligi. Quod nullo prorsus jure
factum. Athenagoras Legat. pro Chri-
stianis cap. 24. Ήρόδος οὐδὲ Σύνα, καὶ
Ἀλεξανδρεῖς Ο ΤΟΥ ΦΙΛΙΠΠΟΥ εἰ-
τὴ πρᾶξη τῶν μητέρων ἐπεισῆλθε -- φασὶ
τῷ ἐπειτίῳ (ιεράτων) ὀνδρόποτες αὐτὸς
γένεται μαζεύειν. Significatur igitur Olympias,
quod confirmat & Augustinus de
Civ. Dei lib. viii. cap. 5, 27. & lib.
xii. cap. 10. ac de Consensu Evan-
gelist. lib. i. c. 23. ut aliis observatum.
Quæ testimonia cùm viros doctissimos
non fugerent, miror eos tantis nomi-
nibus refragatos esse. Sed inanem hanc
esse suspicioneum multis demonstrauerit
ditissimus Præfus Joan. Fellus ad Cypri-
ani de Idol. Van. p. 12. ed. Oxon. Dav.

⁷ A sacerdote] Augustinus lib. viii.
de Civ. D. c. 5. A magno antistite sa-
cerorum Ægyptio quodam Leone. Et in
Astronomico Higinii citatur Leon qui
res Ægyptias conscripsit. Rigaltius.

⁸ Illic Vulcanum facit omnium prin-
cipem] MS. Reg. illi. Follea pro dis-
plicis, habet despiciens. Item adsparsi pro
dem

dem nominibus, ut Comicus sermo est ⁵ Venerem sine Libero & Cerere frigere. ⁶ Alexander ille magnus Macedo insigni volumine ad matrem suam scripsit, metu suæ potestatis proditum sibi de diis hominibus ⁷ à sacerdote secretum. ⁸ Illic Vulcanum facit omnium principem, & postea Jovis gentem; ⁹ & de spicis Isidis ad hirundinem ¹⁰ fistrum, & ¹¹ adsparsis membris

asperfis. De toto hoc loco quærendum amplius. Nunc autem ad alia properamus. *Heraldus.* In exempl. illi. Rigaltius. *Ἀρχαῖνῶς.* Ita *Planus Amphit.* Prol. vs. 133. *Quæ illi ad legionem facta sunt.* Vide & Act. II. Sc. 11, 112, 148. Captiv. Act. II. Sc. 11, 84. ac alibi sæpius. At hoc nullius est momenti. Observandum potius id, quod omnes interpres latuit, aliis auctoribus hanc famam non ignorat fuisse. *Ensebius Præp. Evang. lib. 11. cap. 1.* "Ἐντο δὲ τὸν περίων φύσιν πράτου ΗΦΑΙΣΤΟΝ βιοπλέουσαν, πορφύρην εὐρετήν γενόμενον μετὰ δὲ ταῦτα Κέρυνον ἀρέσκει, ὡς γῆγεντα τηλεῖ αἰδελέσθιον Πέραι, γεννήσασις τε ἡ "Ἑργα. Hæc desumis Episcopus Cæsariensis ex Diodori Siculi lib. 1. pag. 15. Davies.

⁹ *De spicis Isidis*] Sic aperiissime legitur in exemplari. *Ægyptius* ille antistes Leo prodidit Alexandro mysteria, & de frumenti spicis, quas gestat Isis sive Ceres, factum fuisse dixit fistrum, quod est Isidis & Iiacorum gestamen: spicas vero succusas & collitas sive agitatas crispante brachio sonum edere, qualis editur concusione fistri; ejusmodi autem sonum alludere ad garritum hirundinis, cuius formam sumpsiisse dicitur Isis: ac derique, de sparsis frumenti granis, quæ sunt velut membra tumuli sive acervi, tumulum Serapidis sive Osiridis inanem fieri. Hæc *Ægyptiorum* sacrorum ratio, quam *Physicam* vocant, à *Julio Firmico Materno* sic explicatur libro de *Eir.* prof. relig. *Frigidi* semina Osirim dicunt esse, *Iisin* terram, *Typhonem* calorem: Et quia maturatae fruges calore ad vitam hominum colliguntur. & rursus approximante hyeme seminantur, hanc volunt esse mortem Osiridis, cum fruges redunt: inventionem vero, cum fruges genitali terra fomento conceptæ nova rursus cœperint procreatione generari. Rigal-

tins. Repetendum est præcedens verbum facit, & aptandum singulis, hoc modo: *Illi*, id est; eo volumine sive epistola ad matrem Alexander doctus ab *Ægyptio* illo Leone sacerdote, facit Vulcanum omnium principem: facit postea Jovis gentem: facit de spicis Isidis fistrum ad hirundinem, hoc est, ad Isidem hirundinino garritu querulam: facit denique sparsis membris Osiridis tumulum inanem. *Rigalt.* Mihi sane durissima videntur quæ commentus est *Nic. Rigaltius*. Alio modo rem aggreditur *Cl. Salmasius*, aitque legendum & adspice sis Isidis ad hirundinem fistrum. "Forte in Græco scripsit legerat *Minicius*, inter Isidis initia & insignia numerari *Xελιδοῦ*: *viv. σεισθη*, id est, Chelidoniam aspidem, & fistrum, quod ipse vertit ad hirundinem fistrum; quasi fistrum similem hirundini sonum crepitaculo faceret: ut *κερνίδες* & radii textorii in Græco Epigrammate *Xελιδοῦ* *εἰκελόπανος* dicuntur. At Chelidonia aspis est Nili maximè peculiaris, quæ cum fistro & Osiride inter mysteria & initia Iiacica semper pingitur. Hæc vir summus Exercit. Plinian. pag. 343-ed. Paris. quæ tamen haud arrident. At *P. D. Hætius*, retenta lectione vulgari, ad hirundinem fistrum, idem valere statuit ac fistrum hirundinimum seu hirundinis formâ. Vide *Demonst. Evang. Propos. iv.* pag. 121. Alii legendum putarunt *dispicis Isidis*, hoc est, *ἰσούληπτες*. Vir doctissimus *Joan. Clericus Bibl. Select. Tom. xviii.* pag. 344-reponit, sed meticulosè quidem despicit Isidis hirundinem ac fistrum. Me verum reperisse nullus adfirmo; fortan tamen non absone conjecteris, *Joh. genitum: RIDET SPICAS Isidis, AC hirundinem, fistrum.* Sacra, quod ex *Apologeticis* liquet, repræsentatio fuere rerum ab iis gestarum. qui colebantur. Ideo memoratur fistrum, quod Isis inventrix ejus

• inanem ² tui Serapidis sive Osiridis tumulum. Considera denique sacra ipsa, & ipsa mysteria, invenies exitus tristes, fata, & funera, & luctus, atque planctus miserorum deorum. ³ Isis perditum filium ⁴ cum Cynocephalo suo & calvis sacerdotibus luget, planctit, inquirit: & Isiaci miseri ⁵ cædunt pectora, & dolorem infelicissimæ matris imitantur: ⁶ mox, invento.

organis fuit habita: restatur autem Plutarchus de Isid. & Osir. pag. 337. C. ⁷Iov̄ γερπίνω (hirundinem) κέλεδόν την κινούμενόν καὶ Σπνεῖν. Isis denique non alia quam Ceres censebatur, unde spicarum mentio proorsus est necessaria. Videantur Apollodorus Bibl. lib. 11. cap. 1. §. 3. Ensebinius Præp. Evang. lib. 11. cap. 1. pag. 45. Augustinus C. D. l. viii. c. 27. & Tzetzes ad Lycophronis Alexandr. vñ. 212. Dav. ¹⁰ Sistrum] Sistrum Apulejus lib. xi. Metamorph. pag. 413. desribit æreum crepitaculum, cuius fer angustam laminam in modum balhei recurvatum, trajecta media paucæ virgule, crispante brachio tergeminos jactus, reddebat argutum sonorem. Et pag. 418. Aereis, argenteis, & aureis sistris, argutum innitum confreptentes. Isis id genus instrumenti repperisse probatur. Papias in Sistrum. Elmenhorstius

¹¹ Aspersis] Lego, & dispersis membris Apponam Lycophronis Scholiastæ verba, à quibus non parum lucis huic loco. "Οπεις, ὁ καὶ Διένυσος. βασιλεὺς Καρδηγῶν Αἰγύπτου, τὸν δὲ Τυφῶνα τὸν αἰδελέσκοντα συναντοῦν μελανὸν κρετελιώπην, καὶ ἵζετεῖν πολλαχός." Iov̄ δὲ ἡ καὶ Διάντερα τὴν Διονύσον μετὰ Ὁρα τὴν φύεται Τυφῶνα καὶ πάγιας τὰς σὺν εκείνῃ εὐεῖς ἀναρπεῖ. τὰ δὲ τὰ Διονύσια μέρον καὶ μόρεα συλλέγονται, ἐντόπῳ νύν καὶ τεραῖς φρούροις. Aliorum auctorum loca, quæ abunde, adscribere supersedeo. Mysticam ejus rei rationem reddit Macrobius ad somn. Scip. lib. 1. cap. 12. Ipsum autem Liberum patrem Orphacivèν γέλενον suspicantur intelligi, qui ab illo individuali natus in singulos ipse dividitur, ideo in illorum sacris traditur Titanio furore in membra disceptus, & frustis sepultis rursum unus & integer emerget. Inde vannes in mysteriis Liberi. Servius Georg. 1. Liberi patris sacra

ad purgationem anima pertinebant, & sic homines ejus mysteriis purgabantur. Hinc est quod dicitur Osiridis membra à Typhonie dilaniata Isis cribro superposuisse. Nam idem est Liber pater, in cuius mysterijs vannus est, quia, ut diximus, animas purgat. Meursius.

¹ Inanem tri Serapidis] Multis hæc refert Plutarchus de Isid. & Osir. pag. 358. Typhonem noscu incidisse in arcam, in qua conditum cadaver Osiridis, quod dissestum dispersit, Isidem frusta conquivisse, multaque ostendi Osiridis sepulchra, & quæ apud vannos sequentur, ex quibus facile intelligitur, cui inanem Serapidis tumulum dicat. Wowerius.

² TriSerapidi sive Osiridis] Hic rurus per deritum objicit Octavius Cæcilio quod simulacro Serapidis obviam sibi notato manum ori admovisset, osculum labii impressisset, quod est, adorasset, supra, cap. 2. Rigaltius. Osiris & Serapis idem Numen censebatur. Laelius Div. Instit. lib. 1. cap. 21. Hic est Osiris, quem Serapim vel Serapideum vulgo appellant. Scriptoribus tamen inter se non convenit; nam Ἡ Οπεις, τὰς μὲν Σιρεπιν, τὰς δὲ Διένυσον, τὰς δὲ Πλεύτων, τὰς δὲ Αυρωνα, τὰς δὲ Διά, ἐπέρσεις δὲ Πάνα νομίζειν, ex Diodoro refert Ensebinius, Præp. Evang. lib. 11. cap. 1. pag. 48. Davies.

³ Isisperditum filium] Laelius lib. 1. cap. 21. Isidus Egyptia sacra sunt, quatenus filium parvulum vel perdidit, vel invenierit. Nam primo sacerdotes ejus deglabrato corpore sua pectora tundunt, lamentantur, sicut ilsa, cum perdidit, fecerat. Deinde puer producentur quasi inventus, & in leuitam leuctus illæmittuntur. Firmicus de Errore profanar. religion. pag. 5. Hec est Isiaci sacri summa. In adytis habeant idolum Osiridiū sefulum: hoc annuis luctibus plangunt, redunt capita, ut miserandum caparvulo,

parvulo, gaudet Isis; exultant sacerdotes, ⁷ Cynocephalus inventor gloriatur; nec desinunt annis omnibus vel perdere quod inveniunt, vel invenire quod perdunt. Nonne ridiculum est, vel lugere quod colas, vel colere quod lugeas? ⁸ Hæc tamen Ægyptia quondam, nunc & sacra Romana sunt. ⁹ Ceres facibus accensis, ¹⁰ & serpente circumdata, ¹¹ errore subreptam &

sum regis sui, turpitudine de honestati deflant capitis, tundunt pectus, lacerant laceratos, veterum vulnerum resecant cicatrices, ut annis luctibus eorum funesta ac miseranda necis exitium renascatur. Elmenhorstius.

⁴ *Cum Cynocephalo suo & calvis sacerdotibus luger]* Elegans leſio quam MS. Regius repræsentat. Ante in omnibus editionibus, & aliis sacerdotibus. Isidis sacerdotes caput rasissime notum est, & nos plura obſervabamus in juvenilibus nostris ad Martialem, epigr. 29. lib. xi.

in hæc verba,

Liniger fugiunt calvi, fistrataque turba.

Artemidorus lib. i. cap. 23. Ξεράδης δὲ σοκεῖ τὸν κεφαλὴν ὄλων, πλὼν Αἰγυπτίων ἵεσθαι καὶ γελωτοποιεῖ, καὶ τοῖς ξένοις ἔχειται ξεράδη, ἀγαθή πάντα δὲ τοῖς ἀλλοῖς πονεῖται. Prudentius lib. contra Symmachum priore:

Isidis amissum semper plangentis Osirim Mimica, ridendaque suis solemnia calvis.

Heraldus.

⁵ *Cedunt pectora]* Lampridius Commodo: Isiacos pineis usque ad perniciem pectus tundere cogebat. Athenagoras Apol. Alzylitus τύπλοντες ἀ τοῖς ἱεροῖς τὰ σῦντα κετὰ τὰς πανηγύρεις ἐπὶ τελευταῖς, καὶ δύστην ἀ τελεῖς. Wowerius.

⁶ *Mox invento parvulo gaudet Ihsus]* Inveniens Satyr. viii. vs. 29.

Exclamare libet populus quod clamat, Osiri Invento.

Scholiaſtes vetus: *Populus Ægypti invento Osiri dixit: Εὐπρεψός, οὐ γαίηρας.* Vid. Firmicus Maternus de Errore profan. religion. pag. 6. & 8. ac Augustinus de Civitate Dei lib. vi. cap. 10. Elmenhorſtius.

⁷ *Cynocephalus]* Qui & Anubis. Mercurius, ut Plutarchus de Iside. Is cul-

tus Ægyptiis canina facie. Apuleius: Attollens canis cervices arduas Annibis, lava caduceum gerens. Wowerius.

⁸ *Hæc tamen Ægyptia quondam, nunc & sacra Romana sunt]* Putat Jac. Ouzelius nihil obstat, quo minu: dicatur Minucium eo respicere, quod, sicut Ægypti Isidem, ita Romani isidem fere solennibus & ceremoniis Cybelem coluerint; qua in re falsus est vir eruditus. Pisone quidem & Gabinius consulibus, Isidis sacra Româ sunt expulsa; sed ea tamen populus supersticiosus postea recepit. Tertullianus Apolog. cap. 6. Serapides & Isidem & Harpocratem cum suo Cynocephalo, capitolio prohibitos, id est, curia Deorum pulsos, Pisone & Gabinius Coss. non utique Christiani, evervis etiam aris eorum abdicaverunt. His vos restitutis, summam Majestatem contulisis. Similia leguntur lib. i. ad Nationes c. 10. Arnobius lib. ii. pag. 95. Vos Ægyptiaca Numina, quibus Serapis atque Issis est nomen, non post Pisonem & Gabinius Coss. in numerum vestrorum retulisti Deorum. Huc respexisse Minucium luce meridiana clarius videtur. Davies.

⁹ *Ceres facibus accensis]* Nota fabula ex Servio in Virgili i. Georgicor. quam etiam multis narrat Tzetzes; alii que interpres Hesiod. Claudian. de rapto Proserp. lib. i. vs. 11. -faces extollit Elenſis, Angues Triptolemi ſtridens, & squalanea cervis Colla levant attrita jugis. Hinc Apuleius lib. xi. in descript. Cereris: *Dextra lavaque fulcis insurgentium viperarum cohibita.* Wowerius.

¹⁰ *Et serpente circumdata]* Hæc leſio MS. Reg. Atque id ipsum est quod sit Apuleius: *Dextra lavaque fulcis insurgentium viperarum cohibita.* Heraldus. Joan. Mercurius reponit, facibus accensis derepente, circulata errore; sed ei

corruptam¹ Liberam anxia & sollicita vestigat. Hæc sunt Eleusinia. Et quæ Jovis sacra sunt?² Nutrix capella est, & avido patri subtrahitur infans ne voretur, & Corybantum cymbalis,³ ne pater audiat, vagitus⁴ initus eliditur.⁵ Cybelæ Dindyma pudet dicere, quæ⁶ adulterum suum infeliciter placitum, quo-

non adserior. Omnidè leg. & serpente CIRCUMLATA; uti sanè conjecterat amplissimus vir Gisb. Cuperus, nec aliter ediderat Sig. Gelenius. Rem verbis Ovidianis declarabo, quæ leguntur Fast. lib. IV, 491.

*Alta jact rasti super ora Typhoeos
Ætne,*

Cujus anhelatis ignibus ardet humus.

*Ilic accedit geminas pro lampade
pinus;*

*Hinc Cereris sacrâ nunc quoque
tada datur.*

*Est specus exesi struttura pumicis asper,
Non homini regio, non adeunda
fere.*

*Quo simul ac venit frenatos curribus
angues*

*Jungit, & aquoreas sicca pererrat
aquas.*

Hinc obvia etiam nunc in cælatis aut sculptis veterum monumentis Ceres, bigis serpentum vecta, & accensas utraque manu facies gestans, dum raptam quererit à Dite filiam; quod observavit Illustriss. Ex. Spanheimius ad Callimachi Hymn. in Cerer. vs. 9. Serpens igitur hic pro serpentibus usurpatur. Ovidius de Furiis Metam. x, 349.

*Nec metues atro crinitas angue so-
rores.*

Idem Amor. lib. III. Eleg. II, 66.

*Quadriges æquo carcere misit equos.
Sic miles pro milibus apud Historicos
passim dicitur. Davies.*

*II Errorre subreptam & corruptam an-
xia vestigat] Arnobius lib. v. In istius
conquistationis errore Eleusinos etiam per-
vehitur fues. Heraldus.*

*1 Liberam] Sic vocabatur Proserpina. Cicero in Verreni lib. IV. pag. 1281.
ed. Lamb. Raptam esse Liberam, quam
eandem Proserpinam vocant. ex En-
nienium nemore. Ac de Nat. Deor.
lib. II. cap. 24. Quid ex nobis natos,
liberos appellamus. idcirco Cerere nati
nominati sun: Liber & Libera, quod in*

*Liberâ servâ, in Libero non item. Vide
& Arnobium lib. v. pag. 171, 182.
Davies.*

*2 Nutrix capella] Amalthea. Vid. O-
vidius lib. v. Fastor. Diodorus, Palephatus.
Fabulam exæde narrat Higinus fab. 139.
ubi pro Adamantæa Amalthea scriben-
dum censeo; & deinde: qui Grace Curetes
sunt appellati, alias Corybantes dicuntur,
his autem Lares appellantur. Adi si A-
pollodorum lib. I. Lapis vero, quem fa-
sciis involutum devorasse Saturnum fin-
gunt, βειτυλος Græcis, abaddir apud
Priscianum lib. VIII. Wowerius.*

*3 Ne pater audiat vagitus initus eli-
ditur] Hæc est Regii codicis scriptura;
quæ sane recta est, nisi quis malit, va-
gitus initus eliditur. Rigalius.*

*4 Tinnitus eliditur] MS. illiditur.
Lucretius lib. II. pag. 222. Pulfaren-
tibus æra. Et Prudentius II. adv. Symm.
de iisdem: tinnitus ænos. Malum tamen
legi: nè pater audiat vagitus, tinnitus
editur. Wowerius.*

*5 Cybele Dindyma] Τὰ Δίνδυμα. Nec
fuit hic mutandum quicquam. Virgi-
lius: ite per alta Dindyma. Servius:
Montes matris Deum. Catullus dixit
deam Didymi, sive Dindymi. Rigalius.
Editiones veteres exhibent de Cybele
Dindymena; Joan. verd. Menarsius repon-
nit Cybelen Dindymenam, testatus in
MS. legi Cybele Dindymena. Mihi vix
dubium videtur, quin describi debeat
Cybele Dindymena; nam montis ipsius
nomen pro sacris ibi peractis ponere,
novum prorsus est & inaudirum. Davies.*

*6 Adulterum suum] Attin. Pruden-
tius in Symmach. II, 51.*

*Cur Berecynthiacus perdit truncata
sacerdos
Ingnina, cum pulchrum poësis ca-
straverit Attin?*

Theophilus ad Autol. lib. III. pag. 217.
ed. Oxon. Τί γάρ μοι καταλέγειν ---
"Απν τη ἀποκοτλωμένης; Lege τὸ οὐ-
κοτλωμένην. Vide & Arnobium lib. I.
pag. 24. Davies.

niam

niam & ipsa deformis & vetula, ut multorum deorum mater, ad stuprum illicere non poterat, & exsecuit, ut Deum scilicet faceret eunuchum. Propter hanc fabulam.
⁸ Galli eam, & semiviri, sui corporis suppicio colunt. Hæc jam non sunt sacra, tormenta sunt. Quid formæ ipsæ & habitus? ⁹ nonne arguunt ludibria & dedecora Deo-

⁷ Exsecuit] Videtur Minucius velle Attidem jussu zelotypæ Cybeles evitatum fuisse, cui & consentient Augustinus lib. vi. de Civ. Dei cap. 7. Juxta Catullum vero,

Devolutus ipse acuto sibi pondera silice. Similiter Arnobius lib. v. Furiarum & ipse (Attis) jam plenus, perbacchatns, gallatus, proicit se tandem, & sub pini arbore genitalia sibi defecat. Ouzelius.

⁸ Galli eam & semiviri, corporis sni suppicio colunt] Lucianus de Dea Syria fol. 419. Гáллoи dè поллoи, κή τες ἐλέξει, οἱ ιεροὶ ἄνθεσποι τελέσοι τὰ ὄρχιτάμενοταί τε τες πύχεις, κή τοιστοι νότοις πέρης ἀλλάλας τύπλονται πολλοὶ dè σειστοι παρεσεωτες. ἐπαυλέωτοι πολλοὶ dè τύμπανα παταρίσοι ἀλλοὶ dè αἰδίσθοι ἔνδει, κή ιεροὶ φύσιστοι τὸ dè ἕρζον, εἰκότες Φηνοὶ τόδε γίγνεται & dè ἑστράχυτοι εἰς τὸ ποιόν, διάσοι τάδε ποιέονται, εἰς ταῦτην τῆστον ἡμέραν, κή Γάλλοι γίγνονται ἐπεινά χάροι ἀλλοι αὐλέσοι τε, κή ὄρχιτα ποιέονται, εἰς πολλοὺς ήδη ή μακρίν ἀποκένται, κή πολλοὶ οι εἰς δέλιον ἀποκένθοι, μετὰ dè, ταῦτα ἑστράχυτοι καταλέων dè κή τὰ ποιέονται. Ο γεώποντος, ὅτῳ τάδε ἀποκένται, ρέψαται εἴματα, μεγάλη βοή εἰς μέσον ἔρχεται, κή ζυφοὶ ἀναρρέεται τὸ dè πολλοῖ ἔτεις εὔοισι δικέν, διὰ τόπον ἔνταξις λαζάροι dè ἀποκέ, τάμνεις ἔστονται, δίεται τὸ διάτονον πολλοῖ, κή τῆστον χεροὶ φέρεται, τὰ ἔπαραι, εἰς ὀκοῖς dè ὀικοῖς τάδε ἀπορρίφεται, εἰς ταῦτα ἑστάθηται τὸ δικάλων, κή κόπτοις τὸ γυναικάντιον λαρυστεῖται. Τάξις ψυχὴ εἰς τῆστον τουτῆστον ποιέεται. Id est: Galli autem frequentes & ii, quos dixi, homines sacrati peragunt sacrificia, vulneranturque cubitis, & in terga à se mutuo verberantur. Multi autem astantes ipsis tibiis accinunt, & tympana pulsant, alii ante divinitus inspirata, sacraque carmina cantant. Atque hoc opus extra adem peragitur, neque ingredintur in adem, quicunque ista faciunt. Hisce diebus & Galli fiunt. Postquam enim osteri tibiis cantant, & sacrificia pera-

gunt, ad multos alios interea furor iste pervenit: & multi qui ad spectaculum sollemmodo venerant, postea eadem fecere. Recensabo autem & quæ faciunt. Adolescens quicunque forte ad hoc paratus venit, abjectis vestibus magna voce in medium progrederit, atque ensem distingit. (Hac autem multis annis, ut mihi videtur, per hoc steterunt.) Accepto autem eo, continuo seipsum secat, curritque per urbem, & manibus ea, qua resecunt, portat. In quamcumque autem domum hec abicit, ex ea & vestem fæmineam, & ornatum muliebrem accipit. Atque hac quidem in castrationibus faciunt. Et in Deorum dialog. f. 31. Oi κοπίσαντες dè ο μῆνι μιῶν τέμενεται ξίροι & πηχυαῖοι dè ἀντετηνούμιν, ιεραῖ μεριώσι διά τὸ ὄρον ο dè αἰλεῖ τῷ πέραστι. ο dè ιππομεβεῖ τῷ πυμπάνῳ, ή ἐπιπλυκεῖ τῷ κυρεάλῳ κή ὄλος θίσσεις η περιζητεται τὸ εὖ την Ιδην ἀπαντί εγιν. Id est, Corybantum aliis suum ipse penem ense desecat, aliis demissa coma per montes fertur insannis, aliis cornu canit, aliis tympano tonat, aliis cymbalo strepit. Breviter omnis undique Ida tumultus atque insanitia plena est. Sextus Aurelius Victor in Heliogabalo: Vestalem virginem quasi matrimonio jungens suo, abscessisque genitalibus, Matri se Magnæ sacravit. Vid. Firmiens Astron. lib. vi. c. 29, 31. Et lib. i. cap. 6. Archigallos faciet, qui virilia sibi propriis amputent manibus. Arnobius passim eos appellat eviratos, abscessos, semiviros, effeminatoros. Lampridius in Heliogabalo præciosi; Hieronymus lib. i. in Oseam, c. 4. truncatos; Valerius Flaccus lib. vii. Argonaut. pag. 188. exscitos. Elmenthorstius.

⁹ Nonne arguunt ludibria, & decora Deorum vestrorum] Scriptum arbitror, ludibria, dedecora Deorum. Siquidem plures voces ejusdem significationis collare amat Minucius, nisi tamen alterum est gloriestate. Heraldus.

rum vestrorum? Vulcanus claudus Deus, & debilis: Apollo tot æstatibus lævis: Æsculapius bene barbatus, et si semper adolescentis Apollinis filius: Neptunus glaucis oculis, Minerva cæsiis, bubulis Juno: pedibus

¹ *Neptunus glaucis oculis, Minerva cæsiis*] Cicero N. D. lib. i. cap. 30. ait cæsiis oculos Minervæ, cœruleos esse Neptuni, adeo ut colorem glaucum & cœruleum confuderit Minucius; quod etiam faciunt *Moschus* & *Lucretius*, qui glaucas undas, & alia $\gamma\lambda\alpha\nu\omega\mu$ dixerunt. Similiter Fronto apud *Gellium* N. A. lib. ii. cap. 26. *Negne non potuit Virgilii colorem equi significare viridem vo'ens*, cœruleum magis dicere equum quam glaucum, sed maluit verbo nō notio. Græco, quam invistato Latino. Sed & ipse *Gellius* ejusdem libri cap. 30. eos colores miscuit, qui tamen revera diversi sunt; aliter oculi Neptuni Minervæque quoad colorem non distinguerentur; cum glaucus idem sit ac cæsius, ut ex *Abylōnā Epitheto* fit manifestum, quæ perpetuo $\gamma\lambda\alpha\nu\omega\mu$ dicitur. *Clandianus* in *Prob.* & *Olybr.* conf. vi. 214.

Ille glauca nitent hirsuto lumina vultu.

Cœruleis infecta notis.

Cœruleus autem color is est, qui nobis blavus vocatur: Adi sī eruditissimum vitum *Ioan. Clericum Att. Crit. P. 11. S. 11. cap. 1, 6. Davies.*

² *Quasi ut aversus incedat]* Hæc est exemplaris lectio; sed eam virtio non carere fas est. V. C. *Jac. Gronovius* reponit *grati* utraversus incedat. At ea vox nusquam repertur; & lector erit medicina, si rescribatur quasi **ET** *aversus incedat*, ut olim *Sig. Gelenius* ediderat. *Davies.*

³ *Ephesia mammis multis, & tuberibus exfracta]* Ita Rom. Ed. quam letationem defendit locus *D. Hieronymi* in *Procem. epist. Pauli ad Ephes.* *Dianam coleentes non hanc venatricem, que arcum tenet, atque succinctam est, sed illam multimammiam, quam Graci $\pi\omega\lambda\mu\pi\omega\sigma\tau\omega$ vocant, ut scilicet ex ipsa quoque effigie mentirentur, omnium eam bestiarum, & viventium esse nutricem. Quanquam Hieronymus corrupto Minuci exemplari usum afferat eruditissimus vir *P. Faber lib. 111. Semest. cap. 3. &**

multis scriptorum locis ostendat nullam *Dianam multimammiam, & Ephesiam virginem cultam*; denique in *Minucio legendum* censet: *Diana interim alte succincta venatrix Ephesia, & mammis multis Ceres exfracta.* Sed cum *Cerem* matrimosam *Lucretius* & *Anobius* tradant, & *Macrobius* continuatis uberribus *Isidis* dea corpus densari, *Cereris* vero, & *Isidis* & *Dianæ* numina discreta nominibus potestatis parilitatem communicare norissimum sit, non video cur *D. Hieronymi* locus omnino rejici debat. Nam quod *Caper Grammaticus* argutatur *mammas proprie hominum, tubera pecudis, scimus usu non observari.* Quanquam illustriss. *Scaliger*, miraculum seculi, & amor bonorum, ad me scripsit legendum sibi videri, & tuberibus; atque hoc plane numismata ostendere, in quibus non solum *mammæ*, sed & *tubera expressa* sunt. *Addit. Apuleium lib. xi. Miles. Phœbi sororem, parta fatarnm sita enim legendum, non, ferarum] medelis tenientibus recreato populos edicare, præclarisque delubris Ephesi venerari. Ex quibus omnino *Dianam Ephesiam πολύμαστην colligimus, mammas feliciter populis educantes & nutritas.* Quaratione easdem Cereri adsingunt. Et sane Diana virgo invocata tamen parturientibus, & *Horatio Carm. Sec. Ilithyia & genitalis*, quod tueatur parturientes, & in educandis fatibus juvet; unde & *apurias cognominata, à membrana, cui tectus involvitur, quod Empedocles ἀπύρινον vocat*; ut scribit *Rufus Ephesins de partibus hominis capite 37.* Denique nescio, quam prono errato *Ceres* in *verubus* mutari potuit, ita enim hic locus vulgo conceputus est: *Diana alte succincta venatrix, & Ephesia mammis multis, & verubus exfracta.* Totum locum ita restituendum censeo: *Diana alte succincta venatrix, verubus exfracta* (five, instructa) & *Ephesia mammis multis, & T. via trinitatis capitibus, & multis manib[us] horrifica.* *Diana venatrix, instructa telis & venabulis.* *Vid. Mer-**

Mercurius alatis, Pan ungulatis, Saturnus compeditis: Janus vero frontes duas gestat, ² quasi ut aversus incedat: Diana interim est alte succincta venatrix: & ³ Ephesia mammis multis, & veribus exstructa: & ⁴ Trivia

Servius ad illa Virgili vi. Æn. Et tereti pugnant mucrone, veruque Sabello. Woverus. Ita in MS. Reg. Unde profecto efficiendum vel uberibus, quod eruditissimi viri pridem animadvertebunt, vel tuberibus, quod divini ingenii vir Josephus Scaliger existimabat. Sed prior conjectura videtur amabilior. Sic igitur Diana πολύμαστη significatur, qua de re eruditissimi homines. Heraldus. In MS. legitur, Veribus. Dubabus litteris antiquario more in unam contractis. In archetypo scriptum fortasse fuit, ueribus, quod est, uberibus, ut Juva pro Juba cap. 23. Ceres mammosa Lucretio, Diana multimammia, πολύμαστη, Hieronymo in proem. Ep. Pauli ad Ephes. Ceres, Diana, Hecate, sunt unius ejusdemque fabulosi numinis appellations variae. Quod autem legitur in MS. veribus exstructa, et si Virgilio veras dicantur jacula & mucrones teretes, nihilominus impropria locutio fuerit, si quis Dianam dicat exstructam veribus & jaculis. At convenientissime dicetur exstructa uberibus: talis enim cernitur in nummis antiquis, ubi sunt exstructa seu disposita ubera & mammæ tanquam cæmenta & lapides in modum columnarum, Diana sive Cerere mammis & peccore tenuis superimposita. Rigalius. Vir eruditissimus Lucas Holstenius, in Epistola Minucio nostro subjuncta, sanam & sinceram esse Codicis Regii Scripturam contendit, ac veribus denotari censet virgulas ferreas, qualibus suffulta fuit porrentosa illa numinis πολύμαστη statua. De vocis illius potestate verba non faciam; me tamen iis assentiri profiteor, qui rescripsere, mammis multis & UBERIBUS exstructa. Sic infra cap. xxxvi. Librarius nobis verius obtrusit, cum Felix uberius scriperat. Nummi certè Dianam duabus tantum virgis ferreis sustentatam representant: adeo ut multis veribus haud fuerit instructa. Sed & a iiquando Dea multimammia nullis omnino veribus nititur, ut in Laur. Begeri Thesauro Brandenburgico videre

liceret. Præterea vox exstructa veribus nullo modo convenit, mammis autem vel uberibus apprimè congruit; mammis enim exstructa dicitur Ephesia, quod uberibus aliis super alia coacervatis sit referta. Vide Lucretium lib. vi. pagg. 758, 764, 765, & 842. Lectio, quam tuor, faisi non convincitur ex eo quod inter mammas & ubera nullum ferè sit discriben; ejusdem enim significatus verba sepe conjungunt auctores. Ita nosler cap. xix. Altior & sublimior aqua & spiritus ratio. Similiisque sexcenties observavi. Non igitur erat, cur Joan. Tristianus, tanto logie vitandæ gratia, uberibus adjectivam vim tribueret, & mammas multas uberesque Diana Ephesia, de turgidis & lato distentis censeret explicandas; huic enim interpretationi refragatur usus, loquendi norma. Davies.

4 Trivia trinis capitibus, & multis manibus horrifica] Servius ad illa Virgili Æneid. iv. Tergeminamque Hecaten, tria virginis ora Diana. Inde τείμαρος, τελεονέφαλος, τελεπόνωνος. Vide Mythologos. Hecaten, Proserpinam, Diana, idem numen Macrobius, Servius & alii docent. Apuleius lib. xi. Sive tria Ceres, seu Phobi soror, seu nocturnis uulnibus horrenda Proserpina triformi facie larvales impetus comprimens. Paulo post: Cuius numen unicæ multiiformi specie, ritu vario, nomine multijugo, orbis veneratur, Attici Minervam, Eleniini Cererem, alii Hecaten. Hecaten magiam curasse, & magis invocatam miris quibusdam sacris, auctor Ensebius lib. iii. præp. Evang. ubi ex Porphyrio Hecates oracula recitat, quibus illa sacrificia præscribit: eadem oracula apud Nicephorus in Synesium ἦντι εὐπνιῶν, qui Ἐγκυλοὶ σοραῖς mitis characteribus, & figuris insignem describit. Diana ergo sive Hecate, maga, & magiae præses. Tatianus cap. 12. Μίχος ἐστιν Ἀστερις. Porphyrius apud Theodoreum Serm. ii. Τέτον τούτοις ο τελεκάρπος κατετάσιγ ό το τελετής σοροῖς πονηροῖς δαιμονι, ἐς καταπαύειο Πλάτων ἔ-

trinis capitibus, & ¹ multis manibus horrifica. ² Quid ipse Jupiter vester? ³ modo imberbis statuitur, ⁴ modo barbatus locatur: & ⁵ cum Hammon dicitur, habet cornua; & ⁶ cum Capitolinus, tunc gerit fulmina; &

χων γέροχειον ἄρχῃ δὲ αὐτῶν οὐ οὐργία, αἱσ οὐνέχουσα οὐτὰ τὸ τεῖσον χον. Ex his liquet, cur Trivia multis manibus horrifica, quod Dæmones compescat, & in tribus elementis contineat. Illis enim Magia dominatur. Ita, cui trina capita, & multiformis species, apte etiam plures manus assignantur. Wowerus.

1 Multis manibus horrifica] Talis cernitur in veteri numismate æreo penes eruditissimum Jo. Bap. Altinum. Convenienter autem manus multas derunt numini quod est omnia. Vetus inscriptio εἰ τῷ Στρεψίῳ, apud Plutarchum: ΕΓΩ ΕΙΜΙ ΤΟ ΠΑΝ. Alia item inscriptio Capuæ: ΤΙΒΙ ΟΝΑ ΚΩ ΕΣ ΟΜΝΙΑ. DEA ISIS. Ipsa in Apulejana Metamorph. Cujus numen unicum, multiformi specie, rita vario, nomine multi-jugo totus veneratur orbis. Rigaltius.

2 Quid ipse Jupiter vester? Ita in MS. Rég. Legebatur antea noster. Postea in eodem MS. ut virgo inter æstra ignata sit, pro ignita. Heraldus.

3 Modo imberbis statuitur] Pausanias in Eliacis: "Est δὲ οὗ ἄλλος Ζεὺς εἰς ἔχον παράγετον. Apud Fulv. Ursinum de Famil. Roman. in quodam Pansarum familie denario cernitur Jupiter imberbis cum Inscriptione JOVIS. AXUR. c. VIIBUS. C. F. C. Ubi Axur dicitur, qui vulgo Virgilio VII. Æneid. Servioque ibidem Jupiter Anxurus. Sed haud dubiè utrobique Axurus rescriendum, ut Ursino jam monitum; ab a nimirum privativo & ξυρός. Scaliger quoque ad Festum Axur probat pro antiquissimi Volscorum oppidi nomine; quod & apud Horatium lib. 1. Sat. 5. restituendum. Ubi Interpres, qui vulgo Axon audit: Axur (lege Axur) autem dicimus, quia ibi imberbis Jupiter colitur. Eadem vox & Martiali reddenda lib. v. Epigr. 1.

Sane salutiferis candidus Axur aquis. Ozelius.

4 Modo barbatus locatur] Collocatur statua in basi. Phœnix lib. II. Epil.

Æsopο ingenitem statuam posnere Attici. Seruunque collucarunt aeterna in basi.

Rigaltius.

5 Cum Hammon dicitur, habet cornua] Athanasius: Πηρεὶ Λίβοι κεροπέρχεται Ἀρμων. Porphyrius περὶ ἀποστολῆς εἴρεται. Οὐτων δὲ οὐδὲ Ελληνες τῷ μῷ τὰ Δεὸς ἀγάλματα κερεῖ περοῦνται κέρατα. Lukanus, lib. III. Corniger Ammon. Vid. Plinius lib. XXXVII. cap. 10. & Arnobius lib. vi. Wowerus.

6 Cum Capitolinus, tum gerit fulmina] In Nummis Augusti: Jovi Capitolino, tonanti. Vid. Dio lib. LIV. & Suetonius Aug. cap. 29. Wowerus.

7 Cum Latianis, crinore perfunditur] Formas & habitus deorum irridet, quomodo ergo ad alia eorum monstra & cultum? Tatianus πρὸς Ελλ. c. 46. Πηρεὶ Ρωμαϊσίσ τὸ λαπίσσιον Δία λύθεσις ἀνθρώπον, οὐ τοῖς ἀπὸ τὸ ὄντες κεραστῶν, αἷματον πεπομένον. Wowerus. vid. Laelantius Div. Inst. 1, 21. & Is. Casanonus ad Suetonii Calig. c. 22.

8 Cum Feretrius non aditur] Hæc periti antiquitatum facile explicabunt; mihi quidem obscura & suspecta; nisi fortasse legendum: cum Feretrius non aditur. Scribit enim Festus intra annos paulo minus XXX. tantum trina opima spolia Jovi Feretrio suspensa. Vide Festum Opima spolia, & Propertium lib. IV. Eleg. 11. Nihil tamen adfirmo. Wowerus. Non abs re suspicuum habuit hunc locum Jo. Wowerus. Proposuit conjecturam una litera detracta, cum Feretrius non aditur; qua sane conjectura valde mihi videtur probabilis: verum alio sensu, quam quo Wowerius intellexit. Jovem dictum fuisse Feretrium à ferendo discimus ex ea formula qua Romulus opima spolia dicavit, apud Livium lib. I. Spolia duces hostium casti suspensa fabricato ad id apte ferendo gerentis in Capitolium ascendit: simul cum dono designavit templo Jovis fines, cognomenque addidit Deo, Jupiter Feretri, inquit, hac tibi vistor Romulus rex regia arma fero. Spolia igitur opima ferenda erant ferculo five feretro Feretrio Jovi: etenim ipse Romulus ita voverat, exstructumque fuerat templum Jovi Feretrio, sedem, ut ait Livius,

⁷ cum Latiaris, cruore perfunditur; & ⁸ cum Fere-trius, non auditur. Et ne longius multos Joves obeam, tot sunt Jovis monstra, quot nomina. ⁹ Erigone sus-pensa de laqueo est, ¹⁰ ut virgo inter astra ignita sit:

spoliis opimis que posteri ferrent. At subinde Pompilius Numa legem de opimis spoliis condidit, cuius verba exstant apud Festum; & secundum ea Servius Aeneide vi. tradidit, præcepisse Pompilium prima opima spolia Jovi Feretrio suspendi, quod jam Romulus fecerat; secunda Marti, quod Cossus fecit: tertia Quirino, quod fecit Marcellus. Ergo Numa Jovem Feretrii cognomine gaudentem despexit. Nam exinde aliis quam Feretrio opima spolia ferri voluit. Propterea Minucius dixerit: *Jupiter, cum dicitur Feretrius, non auditur:* quia scilicet opima spolia Feretrio non ferebantur, sed Marti, sed Quirino. Pompiliam legem de opimis spoliis servatam fuisse testatur Virgilius hoc versu, de Marcello:

*Tertiaque arma patri suspendet capita
Quirino.*

Hoc de tertius quidem. At de secundis, erit quæstio. Etenim Numa dixerat ferenda Marti. Et tamen Livius Jovi Feretrio suspensa fuisse narrat, ubi de Cornelio Cocco. Ceterum, scio veteres autores tradidisse, Feretrium à feriendo dictum: quo sensu possit etiam accipi, quod legitur in exemplari Minucii, *cum Feretrius, non auditur;* quasi hoc in mentem Minucio venerit: Jupiter vocitat Feretrius, quia ferit; & tamen nemo ferierat audit, non auditur ferire, quiescit ignavus: qui alias, quando Feretrius non dicitur, habeat cornua, gerat fulmina, cruento perfundatur. Sed priorem interpretationem magis probaverim. Ævo Propertii non fuisse certam hujus cognominis Feretrii causam, ostendunt versus lib. iv.

Causa Feretrii,

*Omine quod certo dux ferit ensa
ducem.*

*Seu quia vista suis humeris hac ar-
ma ferebant:*

*Hinc Feretrii dicta est ara superta
Jovis.*

Nec certiora sunt quæ tradidit Festus: neque etiam ea quæ Plutarchus in Ro-mulo. Rigaltius. Locus est à variis

tentatus. J. Fr. Gronovius reponit, *cum Feretrius, opimis indutus;* Jac. autem Pe-rizonius legit, *cum Feretrius, pompa adi-tur;* sed hæ doctissimorum virorum con-jecturæ non placent, quod a MSci lectio-ne longius recedant, & *adiri pompa*, vel *opimis indutus* nullo modo ridiculum vide-atur. Th. Reinesius Var. Lect. l. v. c. 3. e-mendat, *cum Feretrius, nomen auditur,* vel *nomine auditur*, & ita locutum Mi-nucius censer, quod ipsam appellatio-nem Jovis Feretrii conceptio vocabulo Reges & Imperatores, Regum Ducum-que victores, effari solerent, cùm qui Joves alios compellarent *αὐταῖς λέγοντες* & cognominibus non facerent. At, pace viri πολυμετεράτοις, *Jupiter Stator, Ju-piter Liberator,* aliique Joves, suis co-gnominibus insigniti, παρεχθίσθωσιν hanc esse satis demonstrant. Clarissimus & amicissimus Jos. Wessius ad Sallusti Catil. cap. xii. pag. 48. rescribit, *cum Feretrius, Io auditur.* Sed hanc emen-dationem vix recipiendam credo, quia singulare quiddam de Jove Feretrio me-morari debeat; omnibus vero triumphis *audiatur Io.* Vide sis Varro-nem lib. v. de Ling. Lat. §. 7. Multo qui-dem facilius est redarguere falsa, quam vera reperire; forsitan tamen haud incommodo correxerim, *cum Feretrius, non audit.* Romanos testè ridet Mi-nucius, quod à tanto tempore opima spolia non tulerant. Davies.

*9 Erigone suspensa de laqueo est] La-
queo sibi mederi compulsa. Laclantins
in Thebaid. xi. Nimio se luctus dolore
laqueavit. Rigaltius.*

*10 Ut virgo inter astra ignita sit] Veram esse arbitror hanc scripturam, etsi in exemplari legitur, ignata. Astra
ignita dixit Minucius, quæ æstum five
æstatem conficiunt, & sunt ignae sye
ardentis naturæ. Statius Theb. iv.*

*- Vim copitis indulgent astra, meaque
Æstifer Erigones spumat canis.*

Paulus Alexandrinus Isag. apostolësm. ubi de astro virginis: ταῦτα τῷ τετράδι
ἀπαρτίζεται ἡ τὸ θερινὸν ἀρετὸν,
ἵτις καλεῖται πῦ. Rigaltius.

Castores

¹ Castores alternis moriuntur, ut vivant: ² AEsculapius, ut in Deum surgat, fulminatur: Hercules, ut hominem exuat, ³ Oetæis ignibus concrematur.

XII. Has fabulas & errores ⁴ & ab imperitis parentibus discimus, &, quod est gravius, ipsis studiis & disciplinis elaboramus, ⁵ carminibus præcipue poetarum, ⁶ qui plurimum quantum veritati ipsâ suâ au-

¹ Castores alternis moriuntur] Pollux Jovis filius fingitur alternam divinitatem fratri Castori, mortali parente genito, impetrâsse. Dixi plura ad Sili I-salici ix, 295.

Alternansque anima mutato Castore Pol-
lux.

Adde Servium ad Æn. vi, 121.

Si fratrem Pollux alterna morte re-
demit. Cellarius

² AEsculapius fulminatur] Quia Hippolytum in vitam revocaverat; quod nè pluribus præstaret, accusatum à Plutone Jupiter fingitur fulmine prostravisse. Vid. Diodorus Siculus lib. iv. cap. 73. Apollodorus lib. iii. c. x. §. 4. invidiæ Jovis tribuit, nè alios medendi artem doceret; ideo ἐκεχύνωσεν αὐτὸν, fulmine ipsum interfecit. Eratosthenes in Catasterismis scribit in astra relatum, Οφιοῦν vocari, idque fecisse Jovem καρκίνους Ἀπόλλην, in gratiam Apollinis genitoris. Cellarius.

³ Oetæis ignibus] In MS. henneis. Dictatum fuerat, Aetnais, prave, pro Petais. Rigaltius.

⁴ Et ab imperitis parentibus discimus] Sic MS. Reg. melius, quam quod vulgo, didicimus. Heraldus.

⁵ Carminibus præcipue poetarum, qui plurimum quantum veritati ipsâ suâ au-
toritate nocuerunt] Sic Laelius lib. v. cap. i. Poëte pernicioſi sunt; quod incantos animos facile irriter possunt suauitate sermonis. & carminum dulci mo-
dulatione currentium. Pindarus quo-
que de Poëtarum ſegmentis, Olymp. Od. i, 43. ait:

Ἡ δίνεται πολλὰ.

καὶ τὰ τὰ οὐ βερτῶν φρένες,

ἰδεῖς τὸ ἀλιθῆ λόγου,

δεινοὶ δὲ λαμένοι φεύγειν ποικίλοις

ἔξιπτανται μῆδοι.

Χίλεις δ', ἀπερ ἀπειπετα τεῦ-

χι τὰ μεικτὰ δυταῖς,

ἐπορειστα πηγὴ,
καὶ ἄπειστον ἐμποτετο πηγὸν
εμμενει τὸ πολλάκις.

Et Nem. Od. vii, 29. de Ulyssে; cuius gesta Homeris carminibus longe supra modum fidemque clara, inquit:

*'Εγὼ δὲ πλέον' ἔλπομαι
λόγον Ὁσιονέστερον, οὐ πάδεν,
διὰ τὸ άσυντὸν γνέδιον Ὁμηρον.
'Επειδὲ θεοῖς εοινοι ποτανῷ γε μηχανή
στρηνὸν ἴμεσι τὸ σερια δὲ
κλέπτει παρέργιστα μῆδοις....*

Quam præclarum autem subjugit sententiam? --- Τυφλὸς δ' ἔχει
ὅτοπ, ὅμηρος ἀνδρὶ πάντας οὐ πλεῖστος...

Ouzelius.

⁶ Qui permirum quantum] Θαυμα-
ζον δοσον. MS. Reg. plurimum quantum.
Heraldus. Reste MS. Noster intra c. 40.
Ego Oſtavio meo plurimum quantum,
sed & mihi, gratulor. Vide Lnd. Carrionis Emend. lib. ii. cap. 18. Davies.

7 Homerum illum inclytum, landa-
tum] Quem Socrates in Ione Platoni-
co dicit esse ἀριστον καὶ ποιη-
τῶν. Rigaltius. Andr. Schottus Nodor.
Cicer. lib. iii. cap. 9. reponit lautum
sive lavatum, quod interpretatur unctum,
vel lana tum coronatum. At Casp. Bar-
thius Advers. lib. xxiiii. cap. 6. vul-
gatam lectionem retinet, & landatum
vult εἰποντος intelligi. Sed plane fal-
sus est vir eruditus; Homerum enim
ex animo laudavit divinus ille philo-
sophus, ut ostendit Proclus in Com-
ment. ad Remp. pag. 392. ed. Basil.
Græc. Poëtam verd suæ Reip. civibus
utilem non existimavit; quapropter
illum summis honoribus decoratum re-
misit, ut alii more Platonicō non edu-
cati ex ejus consilio fructum caperent.
Vide Maximum Tyrium Dissert. vii.
Hoc vero clarissime probant ipsius Platoni-
cos verba, quæ leguntur Πολιτείᾳ
lib. iii. pag. 437. "Ἄρδε τὸν Διο-
κτοριτα"

ctoritate nocuerit. Et Plato ideo præclare ⁷ Homerum illum inclytum, laudatum & coronatum, ⁸ de civitate, ⁹ quam in sermone instituebat, ejecit. Hic enim præcipius bello Troico Deos vestros, etsi ludos facit, tamen in hominum rebus & actibus miscuit. ¹⁰Hic eotum paria composuit, ¹¹ sauciavit Venerem, Martem vinxit, vulneravit, fugavit: ¹² Jovem narrat à Briareo

μετανέρῳ σοσίας πανοδαπὸν γίγνεται, καὶ μηδέποτε πάντα χρήματα, εἰ δικῆς οὐκοῦτο εἰς τὴν πόλιν αὐτὸς τε καὶ τὰ ποιήματα βελόμενος ἐπιθεῖται, ΠΡΟΣΚΥΝΟΙΜΕΝ ἀντὸς, οὐς ΙΕΡΟΝ ΚΑΙ ΘΑΥΜΑΣΤΟΝ ΚΑΙ ΗΔΥΝ· εἴποιμψ δὲ ἂν ὅτι εἰς τοιεῖτος ἀντὸς εὐτῆς πόλεις παρέκουν, οὐτε δέμας ἐγγενέθης. ΑΠΟΠΕΜΠΟΙΩΝ τε ἀντὶ εἰς ἄλλων πόλειν, ΜΤΡΟΝ κατὰ τὸ περιχών καταχέατες, καὶ ΕΡΙΩΝ σέφαρτες. Hinc patet ea, quae detrahere videntur Homero vel aliis Poëtis lib. II. de Rep. pag. 429. seqq. & lib. x. pag. 512. ad πολιτείαν λόγῳ πεποιημένων solum referri. Ideo maldicus habendus est Heraclides Ponticus Alleg. Homer. pag. 511. hæc inquiens: Ἐρρίθιος δέ καὶ Πλάτωνος ΚΟΛΑΞ ΟΜΗΡΟΥ ΣΥΚΟΦΑΝΤΗΣ, ἐνδοξὸν ἀπὸ τοῦ ιδίᾳ πολιτείᾳ τὸ φυγάδα περιπέπτων λευκοῖς ἔσισις ἀντεστημένον, καὶ πολύτελες μάρροι τῶν περιχών διέβησαν. Erravit etiam vir doctissimus Joach. Kuhniius, qui μίσην & coronam lanceam Poëtæ tribui censeret, ut molliculus & severioris disciplinæ hostis arguatur. Vide que noravit ad Aelianii V. H. lib. II. cap. 12. Davies.

⁸ De civitate ejecit] Lib. II. de Rep. p. 429. H. ubi de fabulis Homericis: Οὕτοι γέ οἱ λόγοι χαλεποί, καὶ εἰ λεκάνοι εἰ τῇ μητέρᾳ πόλει. Rigaltius.

⁹ Quam in sermone instituebat] Sic legitur in exemplari. In sermone, hoc est, dialogis. Rigaltius. Plato cum alibi tum lib. V. de Rep. pag. 465. Τί γε; καὶ ίμεις -- παρεχθείρησα ἔποιμψ λογοτελοῖς ἀγαθοῖς πόλεσι; Sic πολιτεῖας Πλάτων τούτου τοῦ λογοτελοῦ, & πολιτεῖας Platonis γινομένην λογοτελοῦ dicitur, ut docebit Maximus Tyrinus Diss. VII. ubi Respublica SERMONE descripta non intelligitur; at πολιτεῖα denotatur RATIONE tantum concepta. Minucius igitur λογοτελοῦ SERMONEM

prospero incommodo vertit, & in eodem luto habet Pet. Alcyonius, elegans & eruditus vir, de Exilio lib. I. pag. 107. At ab hoc errore cavit Augustinus, qui sic loquitur, An forte Platonis Græco potius palma danda est, qui cùm RATIONE formaret, qualis esse civitas debat, tanquam adversarios civitatis Poëtas censit urbe pellendos. Vide lib. II. de Civ. Dei cap. 14. Davies.

¹⁰ Hic eorum paria composuit] Tertullianus Apolog. cap. 14. Conversus ad litteras vestras, quibus informamini ad prudentiam & liberalia officia, quanta invenio ludibria? Deos inter se propter Trojanos & Achivos, ut gladiatoriū paria, congressos defrignasse. Vid. Servius lib. II. in Virgilium f. 612. & Eusebius preparat. Evang. lib. II. c. 10. 14. Elmenhorstius.

¹¹ Sauciavit Venerem, Martem vinxit, vulneravit, fugavit] Vide lis Iliad. E. 335, 385, 855. Eleganter autem Longinus περὶ θύες §. IX. "Οὐ μεγαλύτεροι δοκεῖ, παρεχθείρησα τεχνητα δέσμοι, στοιχεῖα, πυωσία, δάκρυα, διογκή, πάθη πάνυροτα, τές μέν ἐπὶ τῷ Πλάτωνι ἀνθεγόπτες, ὅσον ἐπὶ τῷ διωξίστῃ, τές πεποιημέναι, τές δέ τοις δέ, αὐθερόπτες. Homerus verò Venerem sauciavit, Martem vinxit, vulneravit, fugavit, quod ea facere dicuntur Poëtae, quæ facientes alios describunt. Horatius lib. I. Sat. x. 36.

Turgidas Alpinus JUGULAT dum Memnona --
Sic apud Virgilium Eclog. VI. 62. Silenus

--Phaethontiadas musco CIRCUMDAT amara
Corticis, atque solo proceras ERIGIT alnos.

Plura colligit Janus Bronckius ad Propertii lib. I. El. VII. I. Davies.

¹² Jovem narrat a Briareo liberatus]

liberatum,

liberatum, ne à diis ceteris ligaretur; & Sarpedonem filium, quoniam morti non poterat eripere, ¹ cruentis imbris flevisse, & ² loro Veneris illeculum, ³ flagrantius, quam in adulteras soleat, ⁴ cum Junone uxore concubere. Alibi Hercules stercora egerit, & Apollo Admeto pecus pascit. Laomedonti vero muros Neptunus insituit, nec mercedem operis ⁵ infelix structor accipit. ⁶ Illic Jovis fulmen cum Aeneæ armis in iude fabricatur: ⁷ cum cœlum & fulmina & fulgura longe ante fuerint, quam Jupiter in Creta nasceretur, & flamas veri fulminis nec Cyclops potuerit imitari, nec ipse Jupiter non vereri. Quid loquar Martis & Veneris adulterium deprehensum? & in Ganymedein Jovis stuprum cœlo consecratum? Quæ omnia in hoc

Hæc leguntur apud Homerum Iliad. A. 400. Davies.

¹ Cruentis imbris] Iliad. II, 459. Αἰρετόν δὲ φύδας κατέχευε. Rigaltius.

² Loro Veneris illeculum] Τιγύνη οντο. Iliad. E, 214. Rigaltius.

³ Flagrantius quam in adulteras soleat] Tertullianus Apol. c. 14. Fædus subantem in sororem sub commemoratione non ita dilectorum jam pridem amicarum. Rigaltius.

⁴ Cum Junone uxore concubere Suspicatur Jac. Onzelius Minicum scripsisse cum Junone SORORE, quia sororis meminit Tertullianus Apol. cap. 14. Vanè proflus & inutiliter; nam cum Juno Jovis fuit & soror & conjux, Minucio tam licuit eam uxorem nuncupare, quam Tertulliano sororem. Ipsam rem sic exprimit Homerus Iliad. E, 315.

Οὐ γὰρ πώποτε μίσθε τεῖχος ἐργος,
εἰδὲ γυναικός,

Θεοὺντινοὶ στήθαι ποιεγγύθις
ἰδίμονοι,

Οὐδὲ ὄποι ἱεράπελος Ἰερόνις
ἀλέχοις &c.

‘Ος σέν νῦν ἔργαν, καὶ με γλυκῶς ἴμεγς εἴπει. Davies.

⁵ Infelix structor accipit] Sic MS. & ita leg. non accepit, prout Heraldus, Rigaltius, Onzelius & Gronovius ediderunt; quod & Joan. Meursius amplexus est, quia Cyprianus isto modo re-

præsentat. At in Cypriano præteriti temporis verbum antecedit, cum noster verba præsentis temporis adhibeat. Davies.

⁶ Illic Jovis fulmen] Rom. illuc Vulcanus. Sed apud Homerum Achillis arma, non Aeneæ, à Vulcano fabricata. Virgilias vero de Aeneæ armis Aeneid. VIII, 426, seqq. Wowerus.

⁷ Cum cœlum & fulmina] Adjectius copulativum particulam ex MS. Reg. Heraldus.

⁸ Ut judicis hominum quadam auctoritas pararetur] Hæc scriptura est antiqui exemplaris, satis aperta. Etenim, depravato judicio, hominibus male iudicantibus, quæ leguntur à diis virtùs perpetrata, pro virtutibus habentur. Rigaltius. Leg. ut vitiis hominum, protulit edidit Sig. Gelenius, vel ut FLAGITIIS hominum quadam auctoritas pararetur; nam turpibus his fabulis eveneturum putabant sapientiores Ethnici, ut in enormia facinora prolaberentur homines. Plato de Rep. lib. II. pag. 43c.

Οὐδὲ λεπτὸν τὸ ζεῖτα, εἰδὲν τὸ θεατὴσθαι ποιῆσαι
λαζ. δρόν τὸ ὅπερ δεῖν οἱ πρότοι τοιούτοι
μένουσι. Seneca de Brevit. vite cap. XVI. Quid alius est virtus incendere, quam
anclores illis inscribere Deos, & dare morbo, exemplo divinitatis, extensatam licentiam? Adi & Philostratum vit. Apollonii Tyanei lib. V. cap. 14. Ita pas-
prodita,

prodita, ⁸ ut judiciis hominum quædam auctoritas pararetur. His atque hujusmodi figmentis & mendaciis dulcioribus corrumpuntur ingenia puerorum; & hisdem fabulis inhærentibus, adusque summæ ætatis robur adolescunt, & in iisdem opinionibus miseri consenescunt: cum sit veritas obvia, sed requirentibus. ⁹ Saturnum enim principem hujus generis & examinis omnes scriptores vetustatis, Græci Romanique, hominem prodiderunt. ¹⁰ Scit hoc Nepos & ¹¹ Cassius in historia: & Thallus ac Diodorus hoc loquuntur. Is itaque Saturnus Cretâ profugus, Italiam metu filii fævientis accesserat, ¹² & Jani suscepitus hospitio rudes illos homines & agrestes multa docuit, ut Græculus & politus, ¹³ literas imprimere, ¹⁴ nummos signare, ¹⁵ instru-

sim Christiani veteres. Julius Firmicus de Error. prof. Relig. pag. 30. Quicunque hac sacra devota mente veneratur - facinora eorum tacita collaudat cogitatione, hoc optans, hoc quarens, hoc utique maximè desiderans, ut & sibi licet quod Deus suis licet, ut & se ad consonationem talis vita morum similitudo perducat. Adulterio delectatur aliquis? Fem respicit &c. Iustinus Martyr Apol. I. cap. 29. Οποιαί ἐργάτες οὐ λεγούμεναι τῷ Δίος ιστόβλῳ αἱ περιέξεις περὶ εἰδῶν λέγειν ἐν ἀνθεψι, πλησίον εἰς διαφθορὴν καὶ παρελεγόντων οὐκ επιτελευτήσανταν ταῦτα γέγενται· μηδὲ τὰς γὰρ διάν νεανὸν οὐ πάντες ηγούονται. Similia legi possint apud eundem de Monarch. Dei cap. 3. Clementem Hom. IV. capp. 12, 15. Tatianum Orat. ad Græcos cap. 12. Athenagoram legat. pro Christ. cap. 29. Arnobium lib. v. pag. 178. & Augustinum Civ. Dei lib. II. capp. 7, 10, 25. Certè boni malique discrimen ex animis humanis ita non evellebatur, ut pleraque pars Gentilium iudicis suis confirmaret, adulterium, ceteraque flagitia licita fuisse prorsus & honesta; quamvis nonnulli Philosophi nefaria docuerint, ut ostendit vir summus H. Grotius in Epist. ad Roman. cap. 1, 32. Davies.

⁹ Saturnum enim principem hujus generis] Tertullianus Apol. c. 10. & l. b. 11. ad Nationes, Saturnum Patriarcham

deorum nuncupat, à quo census totius divinitatis. Rigalius.

¹⁰ Scit hoc Nepos & Cassius in historia] Nota loquutionem. Tertullianus Apologet. cap. 5. Scit M. Æmilius de Deo suo Alburno. Ubi plura observabamus. Heraldus. Ansonius Epist. 16. Apolologos Titiani & Nepotis Chronica, quasi alios Apolologos (nam & ista instar fabularum) ad nobilitatem tuam misi. Worcesterus.

¹¹ Cassius, Thallus, ac Diodorus] Tertullianus Apol. c. 10. Saturnum, neque Diodorus Græcus, aut Thallus, neque Cassius Severus, aut Cornelius Nepos, aliud quam hominem promulgarnunt. Vid. Lactantius lib. I. c. 13. & cap. ult. Thalli meminit etiam Iustinus Martyr. Parænet. pag. 7. Worcester.

¹² Et Jani suscepitus hospitio] Hæc est verissima lelio è MS. Reg. Antea, etiam suscepitus hospitio. Heraldus.

¹³ Litteras imprimere] Membranis, arborum corticibus, faxis, vel alia quavis materia litteras ducere. Litterarum vero Latinarum inventionem h' Cartamentæ. illi Edandro tribuunt; sed cum Minucio facit Cyprianus de Idol. van. cap. 2. Vide G. J. Vossium Art. Gramm. lib. I. cap. XI. Davies.

¹⁴ Nummos signare! Signare nummos, καὶ εἰς τὰς νόμιμα τις. Tertullianus imagine signare, figuram celature, ut Feltus, imprimere. Χαροπούς Plinius notam ap-

menta conficere. Itaque latebram suam, quod tuto latuisset, ¹ vocari maluit Latium; & ² urbem Satumnam de suo nomine, & Janiculum Janus, ad memoriā uterque posteritatis reliquerunt. Homo igitur utique qui fugit, homo utique qui latuit, & pater hominis, & natus ex homine; ³ terrae enim & cœli filius, quod apud Italos esset ignotis parentibus, prodi-

pellat, Prudentius *enigma*: erant enim tenigmata, & nocte variarum rerum. *Hymn.* 2. Is tantum non habet argenteorum *enigmatum*. Ubi *enigma*, pro ipso nummo. Eodem *Hymno*, *En Casar agnoscit suum Nemisma nummis inditum*. Fortasse rebus: *Enigma* nummis inditum; sed rōmīs, & *χαράκης* & numnum notat. Apud D. *Mattheum* cap. 22. *ειρόν* veteres interpretantur *χαράγμα*: & *παραχαράκης*, monetam adulterinam. Paracharactæ, rei falsæ monetae, *Leg. viii.* C. *Theod.* de falsa mon. *Suidas*: *παραχαράκης*, *διευπολύτης*. Circumcidere enim nummos solebant; unde in lib. *Basilicæ* *παραχαράκαι*. *Ιαλιδεν γαρ τέτο* *κράτησι τὸ ἔργανον*, & *ταῦτα τις ἐράζεται*. *Procopius* 111. de Bello Goth. In libello de re militari, qui adjici solet Noticie utriusque imperii: *Commoda autoritatis varia priscorum moneta*. Commodæ monetae, integro margine, sive, ut *Procopius* eodem loco, *κώνιον* *εἰς ἀποτεμνούσιον*. Apud *Plantum*, *commodum talentum*. *ικνέυμον*, *commodæ minæ*, *μνᾶς* *ιννέμφραι*. At *commodum talentum* *magnum*, *talentum ψηφίσθιον*. *Wowerus*. Ita *Lampridius* in *Alexandro Severo* pag. 183. dixit nummos figurare. *Alexandri* *habitum* inquit, nummos plurimos figuravit. *Theophylactus* *Bulgarus* in *Mattheum* cap. xxii. p. 95. "O δὲ Ἰωάννε διὰ τὸ ἐτετοπόθετο τὸν νομίσματον τὸ Καισαρικόν ποιεῖ αὐτὸς ἀς δὲ τὸ Καισαρικόν ποιεῖ τὸ ἐρυτό. *Athenaeus* *deipnosoph.* lib. xv. fol. 692. ait à *Jano* primo signatos nummos. "Απὸ τέτε καὶ τὸν Ἰανον ποταμὸν. - καὶ τὸ ἔργον Ἱερού οἴνου τελέως, κατακίνοσαν τὸ αὐτό εἰπε τὸ οὖτε. Περότε δὲ σερφετον εὔρεται, καὶ ζεδίσει καὶ νόμισμα χελεύεν τροφον χαράκησα, διὸ καὶ τὸ κατά τὴν Ἐλλάδα πολλὰς πόλεις. καὶ τὸ μετατὸν ἡ Σικελίαν, ἐπὶ τὸ νομίσματον τρέποντον εἰκόνα-

φελον, καὶ τὸ Σατύρος μέρες ζεδίσει καὶ σέρφεται, καὶ πλάσει. Id est, *Janum* *flumen*, *Janumque montem* ab eo frusse nominatum, quod in eo monte habitaverit: *coronas illum reperiisse*, *navigia*, *rates*: *nummum aenum* ab illo primo signatum; quia de causa civitatis *τὰ* *Gracia* multæ, *Italia* & *Sicilia*, monetam eundem impressa bicipiti facie, & ex altera parte, vel rate, vel navigio, vel corona. *Tertullianus* *Apolog.* cap. 1c. *Saturno* id tribuit. *Ab ipso Saturno* *primum tabula*, & *imagine signatas nummos*. *Prudentius* *τεῖχι* *σερίνα* in *Laurentio Martyre*,

*Ni fallor, hand ullam tuus
Signat Deus pecuniam.*
Vide *Plutarchum* in *Quæst. Roman.* f. 274. *Isidorum Orig.* lib. xvi. cap. 17. *Auctorem originis gentis Romanæ*, *Servium* in viii. *Æneid.* fol. sc9. *Macrobius* lib. 1. *Saturnal.* cap. 7. *Elmenhorstius*.

15 *Instrumenta conficere*] *Ab ipso primum tabula*, inquit *Tertullianus* *Apolog.* cap. 10. *Rigaltius*.

1 *Vocari maluit Latium*] *Sic Arnobius contra Gentes* lib. iv. pag. 84. *Lactantius* lib. 1. cap. 14. *Tertullianus* *Apolog.* c. 10. *Auctor Originis* *genus Roman.* f. 772. *Herodianus* *Commod.* fol. 48c. *Prudentius* lib. 1. *contra Symm.* & *Solinus* cap. 8. Imitatus est autem *Minucius* *locum Virgilii* lib. viii. *Æneid.* vs. 322. -- *Latinumque vocari*

Malebit, his quoniam latuisset tutus in *oris.* *Elmenhorstius.*

2 *Urbem Saturniam de suo nomine*, & *Janiculum Janus*] *Virgilius* viii. *Æneid.* vi. 357.

Hanc Janus pater, hanc Saturnus *condidit urbem,*
Janiculum hunc, illi fuerat Saturnia *numen.*

Vide *Macrobius* lib. 1. *Satur.* cap. 7. *Auctorem de Orig.* *Gentis Rom.* A-

tus: ut in hodjernum & inopinato visos, cœlo missos;
 5 ignobiles & ignotos, terræ filios nominamus. Ejus filius Jupiter Cretæ, excluso parente, regnavit, illic obiit, illic filios habuit; adhuc ⁶ antrum Jovis visitur, & 7 sepulchrum ejus ostenditur, & ipsis sacris suis humilitatis arguitur.

XXIII. ⁸ Otiosum est ire per singulos, & totam

thenaum Deipnos. lib. xv. Elmenhorst.

³ Terra enim & cœli filius] Antea, & Terra enim, &c. Delevimus partculam &, Autore MS. Reg. Heraldus. Hoc de Saturno legitur apud Laetantium lib. i. divinar. instit. cap. xi. quasi observationis istius auctor esset Minucius. Et tamen acceperat ex Tertulliani Apolog. c. 10. quem librum non legerat Laetantius, cum Institutiones suis scriberet. Rigaltius. Fallitur vir doctissimus; Apologeticum enim Tertulliani diserte laudat Firmianus Laetantius Div. Instit. lib. v. cap. 4. Nec alid respicit ejusdem libri cap. 1. 2. 3. Davies.

⁴ Inopinato visos, cœlo missos] Tertullianus Apolog. cap. 1c. Ignoti, vel ex inopinato apparentes, de cœlo supervenisse dicuntur. Vid. Laetantius lib. i. cap. xi. Politianus Miscellan. cap. 18. Muretus variar. lection. lib. xiiii. cap. 17. Elmenhorstius. Vide sis quæ observabamus ad Apologetici cap. 10. Sic omnia quæ inopinato & præter spem contingebant, de cœlo missa dicebant. Plantus in Persa:

Quod ego non magis somniabam, neque opinabar, negre censem, Eam fore mihi occasionem: ea nunc quæ decidit de cœlo. Heraldus.

⁵ Ignobiles & ignotos, terra filios] Eadem Tertullianus Apolog. cap. 10. & Laetantius lib. i. cap. xi. Aucto lib. de orig. gentis Rom. Primus in Itali iam creditur venisse Saturnus. Tanta autem antiquorum hominum simplicitas, ut advenas, quod eorum originem ignorabant, cœlo, & terrâ editos non solum ipsi crederent, sed posteris affirmarent. Omnia enim è cœlo, & mari orta credebant: ita ignotorum origo ad cœlum aut mare relata, ut Cœli, aut Neptuni filii crederentur. Vid. Servius in Virgilium, Scholiaestes Apollonii monstroso, terræ filios, truculentos Neptuni, habitos scribit. Scholiaestes Aristophanis.

Tæc γηγενεῖς appellatos putat διὰ τὸ οἰ-
 χός, ἢ νεκρῶδες εἶναι, ἢ ἀσθεῖς, ἢ
 θεομέχες διὰ τὰς γῆγεντας. Ex qui-
 bus dicitur, quid Juvenalis Sat. vi.
 fraterculu Gigantis notet. Nævius apud
 Priscianum: Titanes filii terra. Orpheus
 in Hym. Τιτᾶνες γῆτες ἡ & γῆγεντες
 θεοί τεκνα. Sane Persio, & Ciceroni
 terra filii obscuris & ignotis paren-
 tibus orti. Ion apud Euripidem: Γῆς ἄπ
 ικανούργη μυτήρες; Platoni vero in Ti-
 mæo, Athenienses γηγενεῖς αὐτῷ θεοί.
 Woverus. Tertullianus Apolog. cap. 10.
 Terra filios vulgus vocat, quorum genus
 incertum est. Cicero lib. vii. ad Tre-
 bat. Epist. 9. Terra filius. Et ad At-
 ticum Epist. x. lib. 1. Huic terra filio,
 nescio cui, committere epistolam tantis
 de rebus noui audeo. Elmenhorstius.
 Servius ad lib. 1. Georg. Achelous ter-
 ræ fuisse filius dicitur, ut solet de his
 dici, quorum per antiquitatem latent
 parentes. Plura observabamus ad Apa-
 loget. cap. 10. Heraldus.

⁶ Autrum Jovis visitur] In quo na-
 tus & educatus erat Jupiter. Apollodo-
 rus Biblioth. lib. 1. cap. 1. §. 3. Γεν-
 γῆ δὲ (Πέρα) εἰς ἈΝΤΡΩΝ τὸ Δίκτης
 Δίκη. Virgilius Georg. iv, 152.

Dicit eo cœli regem pavere sub ANTRÒ,
 Cūm verò de loco natali Jovis non
 consentirent veteres, diversam famam
 memorie tradidit Panfanias lib. viii.
 cap. 36. Davies.

⁷ Sepulchrum ejus ostenditur] Ut ve-
 teres Christianos præteream, sic Lucia-
 nus de Sacrif. Tom. 1. pag. 367. Οἱ
 δὲ Κοῖτες, ἐγένετο παῖς εὐτοῖς
 εἴδε τερεννου μόρον τὸ Δίκ λέγετον, ἀλ-
 λὰ καὶ τάχον αὐτὸν δεικνύεται καὶ οὐκεῖ ἀ-
 ερ ποτε τὸν ἡπατωμέστη χείρον, οἷον
 τὸ Δίκ θεοτρόπη τὸ καὶ οὐταν, καὶ ταῦλα τοντα
 ἐπιτελεῖν. οὐ δὲ ἐκελέθει πάλαι τεγνεῖς,
 παρεὶ Κοῖτη τεθαμμένοι. Irafcitur verò
 Callimachus, hec inquiens Hymn. in
 Jovem vs. 8.

scriem generis istius explicare, cum in primis parentibus ¹ probata mortalitas, in ceteros ipsa ordine successionis influxerit. Nisi forte post mortem Deos finitis: &, ² pejerante Proculo, Deus Romulus: ³ & Juba, Mauris volentibus, Deus est: & divi, ceteri reges qui consecrantur, non ad fidem numinis, sed ad honorem emeritæ potestatis. Invitis his denique hoc nomen adscribitur; optant in homine perseverare, ⁴ fieri se Deos metuunt; ⁵ &, si jam senes, nolunt. Ergo nec de mortuis dii, quoniam Deus mori non possit; nec de natis, quoniam moritur omne quod nascitur: divinum autem id est, quod nec ortum habet, nec occasum. Cur enim si nati sunt, non hodieque nascun-

Κοῦτες δεὶς θεῖσιν καὶ γὰρ τάσσου, ὁ
αὐτοῖς σέβει
Κοῦτες ἐπεκτύγοντο· οὐ δέ εἰ Davies,
ἐαὶ γὰρ αἰεῖ.

Hanc famam inde natam censer Scholiales, quod εἰς Κοῦτη ἐπὶ τῷ τίχῳ τῷ Μίνωᾳ ἐπεγγένεστο. ΜΙΝΩΟΣ ΤΟΥ ΔΙΟΣ ΤΑΦΟΣ. τῷ χρόνῳ δὲ τῷ ΜΙΝΩΟΣ ἀπλειφθῇ, ὡς φεύγοντες θάνατον, τὸν διος ταφόν. Hanc enim locum sic emendandum arbitror. Davies.

⁸ Otiolum est ire per singulos] Laetanius Div. Instit. lib. 11. cap. 4. Otiolum est perseguiri singula. Heraldus. Tertullianus Apol. cap. 10. Otiolum est etiam titulos persignari; quem locum Jac. Ouzelius laudavit. Hieronymus ad Paulam Epist. xxix. Tom. 4. ed. Bened. Quia nunc otiosum est apud Latinos Graecorum volaminum indicem texere. Idem vit. Pauli Eremitæ col. 67. Multa, quæ persegnari otiosum est, incredibilia fingentes. Similiter ire per singula dixit noster supra cap. xviii. & eadem phrasim usus est Sulpicius Severus vit. t. Martini cap. 19. Davies.

¹ Probata mortalitas] Hoc est quod homines fuerint. Mortalitas pro ipsis hominibus. Aeneas lib. 11. Infelix & misera mortalitas. Et lib. iv. Et audiens post ista mirari, unde oriantur haec mala, quibus inundatur & premitur sine ulla intermissione mortalitas. Sic Plinius ea voce utitur lib. 11. c. 8. & lib. vii. c. 4. Onzelius.

² Pejerante Proculo] Plutarchus in

Rom. p. 35. & Livius lib. 1. cap. 16. Solenne auem in ἀποθεώσιν Imperatorum, ut aliquis juramento assereret, se effigiem Imperatoris in cælum ascendentem vidisse. Justinus Apol. 11. p. 52. Καὶ πάντες ἀποθεώσαντες παρήνευσαν αὐτοκείσθαις δεὶς ἀπαθανατίσθες ἀξέντες, καὶ ὅμοια ταῦτα περιπλανώμενα εἰς τὴν οὐρανὸν τὴν καταπλακεῖται Κύπερος; Vide Senecam init. de morte Claudi. Womerius.

³ Et Juba, Mauris volentibus, Deus est] Cyprianus de Idol. Van. p. 12. ed. Oxon. Mauri vero manifeste reges suos colunt. Nec ulli velamine hoc nomen obtextunt. Tertullianus Apol. c. 24. dixerat: Mauritania reguli sui diti sunt. Utroque argutor Minucius. Rigaltius. Existimat Chr. Cellarius lapsum esse Minucium, cum Juba, non Maurorum, sed Numidarum rex fuerit. Revera Numidis solis imperavit ille Juba, qui à Julio Cæsare vicitus est ad Thapsum; non inde tamen liquet errasse Felicem nostrum. Atheneus enim lib. 111. pag. 83. Ἡ Μαυριτανία βασιλεὺς memorat; &, quod ad rem nostram maximè facit, hæc leguntur apud Isidorum Orig. lib. viii. cap. 11. Pro uniusenjusque vel meritis coli apud suos post mortem cepērunt. ut apud Aegyptum Isis, apud Cretam Jevi, APUD MAUROS JUBA. De Juba filio videtur intelligendum. cui Cæsar Augustus inter alia Mauritaniam Bogudianam dono dedit. Vide sis illustrissimum & eruditissimum Vitum tur?

tur? ⁶ nisi forte jam Jupiter senuit, & partus in Junone defecit: & Minerva canuit antequam peperit: an ideo cessavit ista generatio, quoniam nulla hujusmodi fabulis præbetur assensio? Ceterum ⁷ si dii creare possent, interire non possent, ⁸ plures totis hominibus Deos haberemus; ut jam eos nec cœlum contineret, nec aer caperet, nec terra gestaret. Unde manifestum est, homines illos fuisse, quos & natos legimus & mortuos scimus. Quis ergo dubitat horum imagines consecratas vulgus orare, & publice colere; dum opinio & mens imperitorum artis concinnitate decipitur, ⁹ auri fulgore præstringitur, argenti nitore & candore eboris hebetatur? Quod si in animum quis in-

Ezech. Spanhemium de usu & præstan-

mum non revocavit huic verbo gignendi significationem competere. Phœnix l.

i. fab. 6. Quidnam futurum est, se

crearit liberos. Ovidius Fast. iv, 34.

Assaracon creat hic, Assaracusque Capyn.

Idem Meram. vi, 679.

Quatuor ille quidem juvenes, totidem que crearat

Feminea sexus --

Et x, 327.

Quasque creavit, init pecudes caper- Exempla plura facile possint congeri; sed rei noræ non immorabor. Davies.

8 Plures totis hominibus Deos habemus] Plinius Hist. Nat. ii. Major cœlitum populus quam hominum intelligi potest. Rigalius.

9 Auri fulgore præstringitur] D. Lambinus ad Lucretii lib. iii. pag. 411. retribuit auri fulgore præstringitur; & ad Horatii lib. i. Epist. 1. pag. 234. hæc habet: *Ubi cùmque legitur perstringere seu præstringere oculos, sen aciem oculorum, legendum præstinguere. Sed istiusmodi sententia nimis est dictatoria.*

Laclantius Div. Instit. lib. ii. cap.

6. Horum pulchritudo ac nitor præstrin- git oculos. Nonius Marcellus cap. iv. Præstringere, obtenebrare. Plautus Mili- tiae gloriose: *Prastringat oculoru m aciem in acie hostibus. Locus exstat A. I. Sc. 1. s. ubi vir eruditus non modo eundem errorem in notis repetit, sed & perperam edidit, præstinguat aciem;* quod sanè perquam est temerarium, ducat

Numism. Dissert. viii. cap. xi, 2.

Davies.

4 Fieri se Deos metuunt] Hinc Vespasiani jocus, qui prima morbi accessione nt, inquit, puto, Dens sio. Suetonius in Vespasiano. Vide que notabamus ad Apologet. cap. 34. in hæc verba:

Maledictum est ante apotheosis Deum Casarem nuncupare. Heraldus.

5 Et, si jam senes, nolunt] Joan. Mensis correxit, & si jam senes. Non sunt ergo &c. Sed nihil opus est ut quid quam mutemus, nisi quod, duabus vociis in unam compactis, legendum sit et si jam senes, nolunt; quo modo locus fieri sanus & sincerus. Davies.

6 Nisi forte Jupiter senuit] Laclantius lib. i. cap. 16. Cum vero dicantur aliqui ex aliquibus nati: consequens est ut semper nascantur; siquidem aliquando sunt nati: vel, si aliquando nasci desierunt, scire nos convenient cur, aut quando desierint. Non illepide Seneca in libris moralis philosophie. Quid ergo est, inquit, quare apud poetas salacissimus Iuppiter deserit liberus tollere? Utrum sexagenarius factus est: & illi Lex Papia fibulam imposuit? an impetravit ius trium liberorum? an tandem illi venit in mentem: ab alio expelles, alteri quod feceris? & timet, ne quis sibi faciat, quod ipse Saturnus Elmenhorst.

7 Si Di creare possunt] Sic redit MS. licet aliter visum Jac. Onzelio, cui placet creari. Sed vir ille bonus in ani-

ducat, tormentis quibus, & quibus machinis simulacrum omne formetur,¹ erubescet timere se materiem, ab artifice, ut Deum saceret, illusam. Deus enim ligneus, rogi fortasse vel² infelicitis stipitis portio, suspenditur, cæditur, doatur, runcinatur. Et³ Deus æreus, vel argenteus⁴ de immundo vasculo, ut saepius factum Ægyptio regi, conflatur, tunditur malleis,⁵ & incudibus figuratur: & lapideus cæditur, scalpitur,⁶ & ab impurato homine lavigatur: nec sentit suæ nativitatis injuriam, ita ut nec postea de vestrâ venera-

cum Ciceronem, *Livium*, aliosque non alter locutos esse constet; præterquam quod illum versum ita laudent Apuleius de Deo Socratis pag. 77. ed. Ludg. & Ascensius ad Divin. in Cæcilium cap. xiv. Davies.

¹ Erubescet timere se materiem ab artifice, ut Deum saceret, illusam] Ita edidimus MS. Reg. auctoritatem sequenti. Legebatur antea, Erubescet temere se materiei, ut Deum saceret, illusum. Nullo sensu. Quæ autem hoc loco differuntur à Minucio, ex omnia explícata sunt ad Tertulliani Apologeticum cap. xii. Heraldus. Lucretius: Quæ finxere timent. Rigalius.

² Infelicitis stipitis portio] Tibullus Elegiar. lib. i. Eleg. i.c.

Neu pudeat priſco vos esse è stipite facio:

Sic veteres sedes incoluſtis avi.

Tunc melius temere fidem, cum paupere cultu

Stabat in exigua ligneus æde Dens. Propertius Elegia 4. lib. ii.

Stipes acernus eram, properanti falce dolatus;

Ante Numam grata pauper in urbe Dens.

Prudentius ~~œl~~ scrip̄t̄ in Romano Martyre: Deasciato supplicare stipti. Arnobius lib. i. pag. 14. Truncum appellat. Elmenhorstius.

³ Dens arens vel argenteus] Edit. Rom. male: Deus cereus vel argenteus. Heraldus.

⁴ De immundo vasculo ut saepius factum Ægyptio Regi] Noster ad Amasidis facinus responcit, quod narrat Heraldus lib. ii. cap. 172. & ex eo Athenegoras Legat. pro Christ. cap. xxiij.

Sed cum non saepius, at semel tantum, iste Rex ex immundo vasculo simulacrum fecerit, J. B. cotelerius ad Clementis Hom. x. cap. viii. pag. 687. Minucii verba sic interpongunt: Deus arens vel argenteus, de immundo vasculo, ut saepius, factum Ægyptio Regi, conflatur; qua dillinatione posita, sensus erit, & saepius id factum, & factum quoque ab Ægyptio Rege. Verum, pace viri doctissimi, talis loquendi ratio magno Oratori parum convenit. Quanto lenior erit medicina, si transposita vocula, reponas: de immundo vasculo saepius, ut factum Ægyptio Regi, conflatur; quod Jac. quoque Gronovio plausisse video. Justinus Martyr Apol. i. cap. 9. ΕΞ ΑΤΙΜΩΝ ΠΟΛΛΑΚΙΣ ΣΚΕΥΩΝ διὰ τέχνης τὸ χῆρα μόνον ἀλλάζεταις, ηγούμενοι οὐτε τεχνικοὶ εἰσιν. Plura suppedabit Th. Gatakerus Advers. Miscell. lib. ii. cap. xix. col. 371. ubi tamen eruditissimus vir Minucium scripsisse censer; Dens AUREUS vel argenteus de immundo vasculo, ut LEGIMUS. aut SCIMUS, factum Ægyptio Regi, conflatur. Absque causa sonica. Davies.

⁵ Et incudibus] Scribo, & in incudibus. Meursius. Arnobius lib. i. pag. 13. Venerabat nuper simulacra modo ex fornacibus prompta, in incudibus Deos & ex malleis fabricatos. Elmenhorstius.

⁶ Et ab impurato homine lavigatur] Hec est legio MS. Reg. sane verissima. Nam inter alia argumenta quibus idola destruebant, vel hoc utebantur, quod ridiculum esset impurati saepius & sceleribus cooperati artificis opus, Deum existimare, quod & Celsus ipse fabebatur apud Origenem lib. i. Tā dē ~~mē~~ tione

tione culturam; nisi forte nondum Deus, saxum est, vel lignum, vel argentum. Quando igitur hic nascitur? Ecce funditur, fabricatur, scalpitur. Nondum Deus est. Ecce plumbatur, construitur, erigitur. Nec adhuc Deus est. Ecce ornatur, consecratur, oratur. ⁷ Tunc postremo Deus est; ⁸ cum homo illum voluit, & dedicavit.

XXIV. ⁹ Quanta vero de diis vestris ¹⁰ animalia muta naturaliter judicant? Mures, hirundines, milvi, non sentire eos sciunt, ¹¹ norunt; inculcant, insident, ac nisi

*τὸν εἰδωλολατρεῖας, inquit Origenes, ἡς
ἡ θεὰ τὸν Θεόν λέγειν ἐκπέμπειν. οὐ
τονομάσται πολλαὶ, λέγων, αὐτὸς διά την
τοῦ νομιζεῖν χειροποίητες θεοί, ἐπεὶ
μὴ εὐλογόν εἴη τὸν θεοντατῶν ση-
μερῷν οὐ μοχθηρῶν τὸν θεόν εἰργα-
μένην, εἰναι θεόν, πολλάκις οὐ τὸν θεόν α-
δίκον ἀνθρώπων κατακυρίεται. He-
raldus.*

⁷ *Tunc postremo Deus est, quum homo illum voluit]* Hæc lectio est ē MS. Reg. Legebatur antea, quum homo ille voluit, sententia minus commoda. Postea, animalia muta naturaliter judicant, edidimus pro indicant, quæ erat Rom. editionis lectio. Hoc autem de argumento plura diximus ad Arnobii lib. vi. & Tertulliani Apologeticum. *Idem.*

⁸ *Cum homo illum voluit?* Sic legitur in exemplari, cum homo illum voluit, nempe esse Deum. Cum faber incertus sciamnum faceretne Priapum, Maluit esse Deum. Deus inde ego furum aviumque Maxima: formido. Rigaltius. Mihi non persuadet Nic. Rigaltius, lectionem MSti Codicis esse sanam. Editt. veteres, quas fecutus est Chr. Cellarius, exhibent; cum homo ille voluit: Joan. autem Menysius reponit, cum homo illum volvit. Legendum puto, cum homo illum coluit, & ultima vox huic loco bene convenit, sive proletariorum adorandi, sive minus vulgarem ornandi significatum recipias. Ovidius in Epist. Phædre vs. 76.

*Finecoli modico forma virilis a-
mat.*

Et in Epist. Sapphus vs. 77.

*Cui colar infelix, aut cui placuisse
laborum?*

*Ille mei cultus unicus ardor ab-
est.*

Adi sis Petronii Satir. cap. 32. Davies.

⁹ *Quanto verius de Diis vestris ani-
malia muta naturaliter judicant? Mures,
hirundines, araneæ]* Augustinus Psalm.
LXXX. fol. 618. *Quid recentius Deo ex
officina, licet jam illos vetustos aranea-
rum casses contexerint.* Et Psalm. cxiii.
fol. 898. *Quanto ergo magis vel melius
mures atque serpentes & id genus ani-
mantum colerent, quia de simulacris genti-
um, si ita dicendum est, quodammodo
judicant, in quibus, quia non sentiunt
humanam vitam, non curant humanam
figuram: itaque in eis plerunque nidiſ-
cant, & nisi humanis motibus deterre-
antur, nulla sibi habitacula munitiona
conquirunt.* Laclantius lib. ii. cap. 4.
*Fures tam stulti sunt, ut Priapi tenti-
ginem timeant, cum aves ipsæ, simula-
chris fabrefactæ insideant, nidiſcent, in-
quinent.* Elmenhorstius.

¹⁰ *Animalia muta naturaliter judi-
cant]* Intelligent statuas non esse Dcs.
Tertullianus Apol. cap. 12. Rigaltius,

¹¹ *Norunt; inculcant, insident]* *Scri-
bi volunt nonnulli, rodunt, insultant.
Sed libri nihil mutant.* Verbo scire
autem utitur in eodem argumēto Ter-
tullianus, quemadmodum observabamus
ad Apologeticum. *Inculcare autem a-
pud eundem Tertullianum & alios sa-
pe pro calcare & corculcare.* Herald.
Joan. Wōverio plœebat rodere, insultan-
t, insident; & eum fecutus est Chr.
Cellarius; quod equidem miror; nam
vulgaram lectionem probè statuminarat
Des. Heraldus. Nemo nescit, à scri-
ptoribus Africis συνθίουσι frequentet
conjungi. Arnobius l.b. 111. pag. 160.
abigatis

abigatis, in ipso dei vestri ore nidificant. Araneæ vero faciem ejus intexunt, & de ipso capite sua fila suspendunt: vos tergitis, mundatis, eraditis, & illos, quos facitis, protegitis, & timetis. Dum unusquisque vestrūm non cogitat, prius se debere deum nosse, quam colere: dum inconsulte gestiunt parentibus obedire: dum fieri malunt alieni erroris accessio, quam sibi cre-

Honestius quam vos multo de sui nominis dignitate existimare, credere. Et pag. 109. *Quantas, inquam, irarum flamas suffunderent, excitarent. Plura congesimus ad hujuscemlibri cap. xi. Quapropter haud male dixit noster; non sentire eos sciunt, norunt. Quin & inculcandi verbum, sibi calcandi seu conculcandi potestatem vindicat.* *Tertullianus ad Nat. lib. 1. cap. 10. Quos Lares & Penates domestica consecratione perhibetis, domestica licentia inculcatis.* Idem de Poenit. cap. 7. *Formidant videri inculcare, quod consecuti sunt. Videatur & Cyprianus ad Demeterianum pag. 185. ed. Oxon. Nihil igitur opus, ut MSti fidem suspectam habeamus.* Davies.

Avaritia consecrata est? Sic supra, consecrare sacrilegium. Rigaltius. Immò infra cap. 25. At ad mentem Felicis explicandam apprimè faciunt verba *Lactantii Div. Instit. lib. 11. cap. 6.* Tanta, inquit, homines imaginum cupiditas tenet, ut jam viliora ducantur ea, qua vera sunt; auro scilicet, gemmis & ebore delectantur. Horum pulchritudo ac nitor prestringit oculos, nec ullam religionem putant, ubiunque illa non fuisse. Itaque sub ostenta Deorum avaritia & cupiditas colitur. Davies.

2 Romana superstitione, quorum ritus] Pari modo loquitur Minucius, ac si præcesserat Romanorum superstitione. Similiter Lucretius lib. 11. pag. 171.

Ne genus occidat humanum, quorum omnia causa
Constituisse Deos cum fingunt, omnibus rebus
Magnopere a vera lapsi ratione videntur.
Non abludit ἀπὸ τῆς χάρακτος τέξει τὸ ομηρεύματον, de quo nos ad cap. xvii. Davies.

3 Nudi cruda hyeme] Lupercalibus, re divina facia, nudi discurrebant lumbundi, pellibus occurfantes quoque sibinet verberantes. Vid. *Lactantius lib. 1. cap. 21.* Author origin. gentis Roman. fol. 777. *Servins VIII. Aeneid. fol. 507. Diorysius Halicarnassensis lib. 1. pag. 67. Plutarchus Romulotoi. 31. & in Quæstion. Roman. fol. 28c. Prudentius in Romano martyre p. 210.*

Quid illa turpis pompa? nempe ignobiles
Vos esse monstrat, quum luperci curritis.
Quem servulorum non rear vilissimum,
Nudus plateas si per omnes cursans,
Pulset puellas verbere illas Iudicro?
Elmenhorstius. Crudeli; aspera. Rigaltius.

4 Incedunt pileati] Salii. Plutarchus Numa fol. 68. Τέτων (πελτῶν) οὐγέλλησε καὶ σφραγίδων απεβεβεῖ τὸς Στάλιοι δὲ ἐκάθισαν, ἔχοντες ἑταῖρον μεθόλυζηπ, Σχρόβραχος αἰδεῖσθαι Μαντινέας ὄνυμα. Σχειτοί τέλος εἰπλιον εἰποτελεῖσθαι. ὄρχοσιν οὐλὴ μέλλου αἴποτε ἵρωσισες εἰπτῆς ἀλπικῆς ἔσοντο, οὐ πατερχεύτην διαπορεύθροι τέλος πόλιν, ὅπερ τὸς ιερὸς πελτας ἀνακάλεσσιν εἶποι Μαρτίῳ μνῳ, φοινικῆς μηδεὶς οὐδεὶς μόνοι Χαρωνίτες, μίτραις δὲ γαλαζιοῖς ιατροῦσιν πλατείας, καὶ καρυταῖς φερόντες. ἐγχειρίδιοι δὲ μηχανισταὶ πλειάρχεις πρόστιτοι εἰποτελεῖσθαι. Ή δὲ ἄλλα τὸς ὄρχοσιν, ποδῶν ἔργον εἶποι κανέντοι τῷ επιπτῶν ἐλεύθερος πινας καὶ μεταβολής εἰποτελεῖσθαι. οὐδεὶς τέλος τῷ πυκνοτάτῃ πετράρχαις καὶ καρυταῖς ἀποδιδύνεται. Αὐτὰς δὲ τὰς πλατεὰς ὁ Γεωργίας ρχεῖται σιὰ τῷ χρυσῷ. Id est, Horum (anticyliorum) custodes & ministros Salios constituit. *Dicit autem Salii sunt, non (ut nonnulli falalentur) ex nomine Sader:*

dere : dum nihil ex his, quæ timent, norunt ; sic in auro & argento¹ avaritia consecrata est ; sic statuarum inanum consignata forma ; sic nata² Romana supersticio, quorum ritus si percenseas, ridenda quam multa, multa etiam miseranda sunt. ³ Nudi crudâ hieme discurrent : ⁴ alii incedunt pileati, ⁵ scuta vetera circumferunt, ⁶ pelles cedunt, ⁷ mendicantes vicatim deos

lli viri Samothracis vel Mantinei, qui armatum tripudium tradidit : verum ab ipso potius tripudio, quod saltando obirent, quum mense Marlio sacras peltas per urbem ferrent trabeatis, balteis latis fascinatis aneis, galeisque aneas in capite gerentes, ac minnis pingionibus ad peltas concrepantes. Saltatus huius tripudii pedestibus efficitur, motus enim edunt in gyrum haud inconcinnos & varios, modulis citatis & frequentibus cum robore & agilitate. Eas peltas ancylia ex figura vocant. Vide Servium in VIII. Aeneid. fol. 507. & 528. Elmenhorstius.

5 Sena vetera circumferunt] Aancylia. Lactantius lib. 1. cap. 21. Quid de scutis jam vetustate putridis dicam? quae cum portant, Deos ipsos se gestare humeris suis arbitrantur. Adeantur Valerius Maximus lib. 1. c. 1. Dionysius Hali-

carnassus lib. 11. f. 230. Elmenhorstius.

6 Pelles cadunt] Joan. Womerius & Chr. Cellarius hæc loco tuo mota censem, & iis subnecdenda, nudi cruda hieme discurrent, cum sint Lupercorum. Sed talluntur eruditi illi viri, hæc enim de Cybeles aut Isidis sacerdotibus intelligenda, qui pelles cadunt, seu pulsant tympana è pellibus confecta. Phædrus lib. 111. Fab. 20.

Galli Cybebes circum quæstus ducere Asinum solebant bajulantem sarcinas.

Is quum labore & plagis esset mortuus,

Detracta PELLE, sibi fecerunt tympana.

Similiter terga pro tympanis dixit Ovidius Fastor. IV, 211.

Res latuit patrem; priscique imitamine facti

Æra Dee comites, rancaque terga movent.

Ac eiusdem libri vs. 342.

Et feriunt molles tanre terga manus.

Hinc liquet non esse, cur vel peltas, vel pelles reponamus. Vide F. A. Lampium de Cymbalis lib. 111. cap. 14. Atamen cùm qui pelles cedunt, diversi sint ab iis sacerdotibus, qui incedunt pileati, scuta vetera circumferunt, vocula mihi videatur excidile ; quapropter legendum arbitror, ALII pelles cadunt. Davies.

7 Mendicantes vicatim Deos ducunt] Dionysius Halicarnassens lib. 111. Antiq. Rom. fol. 91. Θυρίας πλύνταρική ἡ ἀγῶνας ἀστον ἀνά πᾶν ἐν Οἰσεγειρῷ κατὰ τὰς 'Ρωμαῖαν νόμους' οὐχὶ δὲ αὐτὸς ἀνὴρ Φρύξ, τῇ γυναικὶ Φρυξίᾳ, ἡ περιάγοσιν ἀνά την πόλιν ἔποι μητρεγγυτέντες, ἀσπερ εὐτοῖς θεοῖς, τύπος τε πολεμείμοις τοῖς σύντοις, ἡ κατανλέμφοις πρεστοῖς ἢ ἐπομβίαις τὰ μητρῷα μέλη, ἡ τύμπανα κροτάντες. Ρωμαιῶν δὲ τὸ μετρικὸν εἴτε μητρεγγυτῶν τοις, εἴτε κατανλέμφοις πορεύεται δικὴ τῆς πόλεως, ποικίλια εὐδελυκά σολῆν, εἴτε ὄργανόν την διὸ τοῖς Φρυξίαις ὄργανοισι, κατὰ νόμουν ἡ Φρύστρη μετελθεῖ. Id est, Hnic (scil. matr. Idæ) imperatores quotannis Romano ritu vicimas cadunt & ludos faciunt : sacerdotio vero ejus funguntur Phrygii generis vir & mulier, eamque per urbem circumferunt, circulatorio ritu stipem Matri colligentes, & pectora plangentes, prosequenter eos cum Matri carmine tibiis, & tympanorum pulsū. Sed & Romanis indigenis nemo cum Matriacis vicatim stipem colligit, nec ad Phrygios tibiis modos per urbem incedit variis induitus stola, nec ex decreto senatus Phrygia Matri orgia celebrat. Tertullianus Apolog. c. 13. Circuit canponas religio mendicans. Apuleius lib. VIII. Metamorph. pag. 331. Tunc fortuna mea sevissima, emptorem aptissimum duris meis casibus mire repertum, objectit. Cinadum & senem, calvum quidem, cingunt.

ducunt. ¹ Quædam fana semel anno adire permittunt: ² quædam in totum nefas visere. ³ Est quo viro non licet, & ⁴ nonnulla absque fœminis sacra sunt? ⁵ etiam servo quibusdam ceremoniis interesse piacularē flagitium est. ⁶ Alia sacra coronat univira, alia mul-

cinnis semicanis & pendulis capillatum: unum de triviali popularium facie, qui per plateas & oppida cymbalis & crotalis personantes, Deamque Syriam circumferentes, mendicare compellunt. Elmenhorstius. MS. mendicantes VICANTES Deos ducunt, unde putat Joan. Meursius, natum id monstrum ex posterioribus tribus syllabis vocis præcedentis. Nec vero absimilis est hæc sententia; forte tamen rescribi possit, mendicantes, VIANTES, Deos ducunt; nam Dex simulachra circumferre soliti sunt Metragyræ. Videatur eruditissimus Vir Lud. Kusterus ad Suidam v. ἀγέπετ. Sed ad rem nostram præprioris facit Menander Ἡριόχος Fragm. 11.

Oὐδεὶς μὲν ἀρέσκει ΠΕΡΙΠΑΤΩΝ

ἔξω δέος

Μετὰ γεότοντος εἰς οἰνιας παρεποτίων

Ἐπὶ τῷ ταύτης τὸν δίκαιον δῆ

δέοντος

Οἴνοι μάγειοι οὐχὶ νότα τὸς ἀδυ-

μόψεων.

Vocis ipsius probitas nequit in dubium revocari. Prudentius Cathem. v. 65.

Præbent ῥητὰ locum stagna vian-

bus.

Idem Hanuartig. vs. 208.

Non aliter quam quum incantum
spoliare VIANTEM

Forte latro adgressus &c.

Sulpicius Severus Dial. 11. cap. 3. Per-
eundantes cognoscunt ex VIANIBUS
Martinum à se tam crudeliter verbera-
tum. Non aliter Annianus Marcellinus,
aliisque scriptores οὐχὶ εγρού loque-
bantur. Davies.

¹ Quædam fana semel anno adire per-
mittrunt Pansanias Arcadicis fol. 263.
tradit, Cereris & Proserpinæ fanum vi-
ros quotannis semel frequenter. Dindymenæ matris sacrarium tantum semel in
anno aperitur. Idem Boëoticis fol. 229.
Elmenhorstius.

² Quædam in totum nefas visere
Inniuit fortasse tempium Plutonis apud
Eleos, quod, licet quotannis semel ape-
riretur, nemini tamen, nisi sacrificulo,

introire fas esset. De quo sic Pausa-
rias lib. vi. cap. 25. Ὁ δὲ ἵερος τῆς
Ἄιδης θεοῖς τε καὶ ναὸς (ἴστη γὰρ
Ἡλεῖος καὶ Αἰδης θεοῖς τε καὶ ναὸς)
ἀνιστροῦ μὴ δύναται οὐταὶ οὐτοὶ
εστατεῖν δὲ καὶ τοτὲ ἐφείτη παρεῖ γε τῆς
ἱεροποίης. Nisi capere vis de æde prisca
Neptuni equestris, qua juxta montem
Alesium erat, à cuius aditu homines ar-
cebantur, de qua idem Pausanias in
Arcadicis c. 10. De aliis hujusmodi jam
nihil occurrit, nec memini me quic-
quam legisse. Onzelius.

³ Quædam viro non licet] Sacris Bonæ
Dea, Cereris & Vesta, viris interesse
non licet. Lactantius lib. IIII. cap.

19. Multo sceleratores sunt, qui arcana
mundi & hoc cœlestis templum profa-
nare impiis disputationibus querunt,
quam qui adem Vesta aut Bona Dea,
aut Cereris intraverint. Quia penetra-
lia, quamvis adire viris non licet, &
viris tamen fabricata sunt. Vid. lib.
II. cap. 4. Cicero de Harusp. respons.
f. 435. pro domo sua tol. 420. lib. IV.
in Verrem fol. 178. Plutarchus Cæsare
pag. 711. Tibullus lib. I. elegia 6. Pau-
sanias Achaicis fol. 283. ab sacris Myśiæ
Cereris non tantum viros, verum etiam
masculos canes excludit. Chirins Fortu-
nianus lib. I. Rhetor. p. 14. Mas tem-
plum Cereris si ingressus fuerit, capite
puniatur. Dionysius Halicarnasseus lib.
II. fol. 127. ait viris interdiu permisum
Vestæ sacra visere: sed in iis pernoctare
nefas. Elmenhorstius. Est quo viro non
licet] Rectissima est hæc scriptura ve-
teris exemplaris. Testiculi sibi conscius
unde fugit mus. Juvenalis Sat. VI. 338.
Rigalius. Propertius lib. IV. Eleg. 9. de
Sacris Bonæ Dex:

Feminea loca clausa Dea, futesque
piandos,
Impune & nullis sacra retecta
viris.

Adeo etiam, ut non solum viris Tem-
plum Bonæ Dex ingredi nefas esset;
sed & picturæ masculæ in templo ve-
lata. Juvenalis Sat. VII.

-nbi velari pictura jubetur,
tivira,

tivira, & magnâ religione conqueritur, ⁷ quæ plura possit adulteria numerare. Quid? ⁸ qui sanguine suo libat, & vulneribus suis supplicat, non profanus melius esset, quam sic religiosus? ⁹ aut, cui exta sunt obscena demessa, ¹⁰ quomodo deum violat, qui hoc mo-

Quaecunque alterius sexus imitata introitus non dabatur. Ovidius Fast. vi, 478.

Testatur & Seneca Epist. 97. Submotis extra conspectum viris, ut pictura quoque masculorum animalium contegantur. Ouzelius. Editi vetustiores exhibent, quadam viro non licet, & ita quidem Latinati satis consultum, sed eam legiōnem non confirmat Codex Regius; scriptura vero quam repräsentat ille liber, hiulca prorsus est & mutila. Forsan reponendum, *Est quo viro IRE non licet.* Verbum illud à tribus posterioribus antecedentis voculæ litteris videtur absorptum. Vide his Ovidium Fast. v, 153. VI, 449. Davies.

4 Nonnulla absque feminis sacra sunt] A. Gellius lib. xi. cap. 6. Mulieres Herculanæ sacrificio abstinent. Macrobius lib. i. Saturn. cap. 12. *Mulieres in Italia sacro Herculis non licet interesse;* quia Herculi, cum boves Geryonis per agros Italiae duceret, sitienti respondit mulier aquam se non posse præstare, quod feminarum Dea celebraretur dies, nec ex eo apparatu viris gustare fas esset. Propter quod Hercules facturus sacram deiesatus est præsentiam feminarum, & Potitio ac Pinario sacrorum custodibus jussit, ne mulierem interesse permetterent. Elmenhorstius. E Cassio rem sic narrat Aurelius Victor de Orig. Gentis Rom. cap. vi. Consecratâ igitur arâ maximâ, profanatâque apud eam decimâ, Recarenus, eo quod Carmenis invitata ad id sacrum non aperiret; sancxit ne cui feminis fas esset vesti ex eo, quod eidem arâ sacramutum esset: atque ab ea re divina femina in totum remota. Adi sis illustrem virum Gisb. Cuperum Observ. lib. 11. cap. 14. Davies.

5 Etiam servo quibusdam ceremoniis interesse, piacularē flagitium est] Herculanæ sacra servos non admittunt. Vid. Servius in VIII. Æneid. fol. 502. Livius lib. v. & ix. Lattantius lib. 11. cap. 7. Author Orig. Gentis Roman. fol. 774. Elmenhorstius. Etiam ad Matutæ seu Leucothœe sacra servis

Hac ibi luce ferunt, Matutæ sacra parenti

Sceptriferas Servi templo dedisse manus.

Quæ Dea sit; quare FAMULAS à limine templi
Arceat, (arcet enim) libaque tosta petat &c.

Ea de re fuisus agit vates Sulmonensis ejusdem libri vs. 551. seqq. Davies.

6 Alia sacra coronat univira] Servius in iv. Æneid. fol. 312. Fortunam muliebrem non coronabant bis nuptæ. Junonis, Vestæ, & Telluris sacerdotes omnes univiræ. Vid. Hieronymus lib. i. aduersus Jovinian. cap. 6. & 30. fol. 163. & lib. 111. Comment. ad epist. Pauli ad Galat. cap. 6. fol. 158. Dionysius Halicarnasseus lib. viii. fol. 526. Livius lib. x. pag. 376. Elmenhorstius.

7 Quæ plura possit adulteria] Hujus generis abominanda sacra fuerunt rād' Avitind' apud Armenios. Vide Strabonem lib. xi. extremo, & Eustathium ad Periegetæ vs. 846. Cellarius.

8 Qui sanguine suo libat] Cybeles Sacerdotes. Tertullianus Apol. cap. 17. Archigallus sanctissimus sanguinem impurum lacertos quoque castrando, libabat. Prudentius Romano vs. 1961.

Culerum in lacertos exserit fanatus.

9 Sebiske Matrem brachis placat Deam. Cellarius.

9 Aut cui exta sunt obscena demessa] Hæc est lectio Rom. edit. & MS. Reg. Unde Gelenius efficit testa. Et sane testa Samia Gallos genitalia sibi excusisse quidam tradiderunt. Scripsisse tamen Minucium existimo, aut cui extæ sunt obscena, demessa: quod Minucii stilum magis sapit. Lattantius etiam non testa solum, sed etiam ferro messem istam factam indicat lib. v. cap. 9. Qui virilia sua ferro metant; & quod est sceleratus, ut sint religionis antipates. Heraldus. Correxere, testa.

do placat! cum, si eunuchos deus vellet, posset procreare, non facere. Quis non intelligat male sanos, & vanæ & perditæ mentis in ista desipere, & ipsam errantium turbam mutua sibi patrocinia præstare? Hic¹ defensio communis furoris est furentium multitudo.

XXV. At tamen ista ipsa superstitione Romanis dedit, auxit, fundavit imperium; cum non tam virtute, quam religione & pietate pollerent. Nimirum insignis & nobilis justitia Romana ab ipsis imperii nascentis incunabulis auspicata est. Nonne in ortu suo & sceleri collecti, & muniti immanitatis suæ terrore creverunt? Nam asylo prima plebs congregata est. Confluxerant perditæ, facinorosi, incesti, sicarii, proditores. Et ut ipse Romulus, Imperator & rector, populum suum facinore præcelleret,² parricidium fecit. Hæc prima sunt auspicia religiosæ civitatis. Mox alienas

Sed verus scriptura defendi potest. *Exta obsecra* dicit Minucius illa pondera Catulli, exempla suis alveolis hæc folliculis. Rigaltius. Ita MS. Alii legunt *testa*. Quod sane simplicius illo, quod substituit Heraldus. Fiebat enim illa Gallorum eviratio testâ Samiâ. Cujus caussam adducit Plinius lib. xxxv. cap. 12. Samiâ testâ Matris Deum sacerdotes, qui Galli vocantur, virilitatem amputant; nec alter citra perniciem, si M. Cælio credimus, qui linguam sic amputandam objecit gravi probro. Potest tamen & lectio retineri, si accipiatur, ut Rigaltius expposit. Ouzelius.

¹⁰ *Quomodo Deum violat*] Jac. Perizonius negantem particulam excidisse ratu, emendarat, quomodo non Deum violat: sed hac viri doctissimi correctione nihil est opus, si modo juxta sententia finem admirationis Nota pingatur, quod in hac editione fieri curavimus. Datives.

¹ *Defensio communis furoris*] Augustinus de civit. Dei lib. vi. cap. 10. Insanitatis patrocinium insanientium turba est. Ita enim locus iste legi debet, non ut in vulgatis libris habetur, sanitatis patrimonium, &c. Voce insanitas eadem notione utitur Cicero lib. iv. Tuscul, quæst. pag. 134. Elmenhorst.

Juvenalis in eundem sensum Sat. ii. 46.

--- *Iunctaque umbone cohortes, &c.* Rigaltius.

² *Parricidium fecit*] Fratrem Remum interficiendo. Cellarius.

³ *Sine more*] Id est, ut ait Laetanius in i. Stati Thebaid. p. 17. *Injuste, sine exemplo*. Virgilinus viii. Æneid. vs. 635.

--- *Raptas sine more Sabinas.* Videndum Petrus Faber JC. lib. ii. Semestr. cap. 18. Elmenhorstius. Alludit ad Virgilianum illud,

--- *Raptas sine more Sabinas,* *Sine more, sine exemplo*: quod factum ante non fuerat; quod inauditum & inusitatum ante: ut contra idem Virgilinus

--- *Lectas de more bidentes.* Rigaltius. Eodem modo loquitur Clodianus lib. ii. in Eutropium vs. 45.

Tum vates sine more rapi, lymphaque passim
Pellora terrifici stimulis ignescere Phabi.
Iterum vs. 438.

Ast alios vicina palus sine more ruenes
Excipit & canulis immanitus aggeras undas.

virgines

virgines jam desponsatas, jam destinatas, & nonnullas de matrimonio mulierculas 3 sine more rapuit, violavit, illusit : & cum earum parentibus, 4 id est, cum socieris suis, bellum miscuit, propinquum sanguinem fudit. Quid irreligiosius, quid audacius, quid ipsa sceleris confidentia tutius ? Jam finitos agro pellere, civitates proximas evertere cum templis & altaribus, captos cogere, damnis alienis & suis sceleribus adole-scere, cum Romulo regibus ceteris, & 5 postremis du-cibus disciplina communis est. Ita quidquid Romani tenent, colunt, possident, audaciæ præda est: 6 templa omnia de manubiis, id est, de ruinis urbium, de spoliis deorum, de cædibus sacerdotum. Hoc insultare & illudere est, victis religionibus servire, captivas eas post victorias adorare. Nam adorare quæ manu ceperis, 7 sacrilegium est consecrare, non numina. 8 Toties

Hanc elegantiam seftatus est *Sedulius*,
Poëta non ignobilis, lib. 1, 154.

Heliam corvi quondam pavere mi-nistri

Trabentes sine more dapes-- Davies.

4 *Id est, cum socieris suis*] Hæc verba Glossematis loco ponit *Joan. Wowerius*; quapropter uncis ea septit *Chr. Cellarius*. Minus quidem recte, nisi fallor; boni quippe scriptores non dispari ratione passim loquuntur. *Velleius Paterculus* lib. 11. cap. 23. de Mithridate: *Paternis*, id est, Ponticis, finibus contentum esse jussit. *Tertullianus* de Idol. cap. 2. Quomodo abundabit iustitia nostra --- nisi abundantiam adversaria ejus, id est, iustitiae, perspexerimus. Et cap. 21. *Te Malus honori Idolorum*, id est, Idolatriæ, quarebat annexere. *Arnobius* lib. vi. pag. 203. *Relictis sedibus propriis*, id est, celo, non recusare nec fugere, habitacula inire terrena. Hoc apud eos est proletarium, qui, quemadmodum par est, operam dant, ut oratio sit perspicua, nec ullis ambiguitatibus involuta. *Davies*.

6 *postremis ducibus*] An censet *Munius*, hæc scelera *Postremis* tantum ducibus imputanda? Nonne primi duces paribus se flagitiis inquinarunt? *Joan. Wowerius* reponit *Postremis* duci-

bns; quam tamen ob causam, nescio; nam cum proprie Postumus, docente *Servio* ad *Aen. vi*, 763. est post humationem parentis creatus, liquido patet illam vocis significationem huic loco non convenire. Si vero simpliciter ultimum denotet (quod cliv voluit *Cæsarius Vindex* apud *A. Gellium N. A.* lib. 11. cap. 16. & exemplis ostendit *G. J. Vossius Anal.* lib. 11. cap. 25.) huic emendationi nè minimum quidem datur adminiculum, quia *postremus* & *postumus* eandem planè sortiuntur potestatem. Omnidè leg. *cum Romulo regibus ceteris & POSTERIS* ducibus disciplina communis est. Posteri duces odem modo, quo postera secla dicuntur *Lucretio* lib. 111. pag. 394. *Davies*.

6. *Templa omnia de manubiis*] *Ambrosius epist. 29. ad Theodosium Imp.* Legimus templa *Idolorum antiquitus condita de manubiis*, & spoliis reliquorum hostium: *Asconius Pedianus* in *Verinas Ciceronis* pag. 36. *Aëdem Castoris ex manubiis L. Metellus exstruxit*. E-lei, bello devictis Pisæis, templum & signum de manubiis Jovi fecerunt. *V. d. Pausanias Eliacis* fol. 156. & 173. *Achaicis* fol. 126. *Phocaicis* fol. 327. *Elmenhorstius*.

ergo

ergo Romanis impiatum est, quoties triumphatum: tot de diis spolia, quot de gentibus & tropæa. Igitur Romani non ideo tanti quod religiosi, sed quod impune sacrilegi. Neque enim potuerunt in ipsis bellis deos adjutores habere, adversus quos arma rapuerunt, ¹ & quod postulaverant ² detriumphatos colere cœperunt. Quid autem isti dii pro Romanis possunt, qui nihil

⁷ *Sacrilegium est consecrare] Consecratio
re sacrificium, ut supra, Avaritia con-
secrata est.* Rigaltius.

⁸ *Toties ergo Romanis impiatum]* Tertullianus Apol. cap. 25. Tot igitur sacrificia Romanorum, quot tropæa: tot de Diis, quot de gentibus triumphi: tot manubia, quot manent simulacra captivorum Deorum. *Impiatum,* ut Tertullianus adv. Gnoeticos, Veteriatus, & Injuriatum. Woverius.

¹ *Et quos post lanream detriumphatos
colere cœperunt] sic emendari posse censemus
quod absque ullo sensu legitur in ex-
emplari, & quos postulaverant. Apparent
pristinæ scripturæ vestigia, quod postula-
verant, si d abrasiæ est littera, d, & super-
scripta litera, s, ab antiqua etiam manu.
Rigalt. Præter alios Sig. Gelenius & Chr.
Cellarius ediderunt, & quos post cladem
triumphatos colere cœperant; sic etiam Jac. Ouzelius, nisi quod ille detriumphatos; unde Jac. Perizonius repositum
deum triumphatos. Absque causa quidem fontica. Tertullianus Apol. cap.
27. *Ilos nunquam magis detriumphamus,
quam cum pro fidei obstinatione
damnamus.* Igitur ea vox nequaquam
est ableganda. *Fulv. Ursinus* multò
propius ad Msti vestigia legit: & quos
populaverant, detriumphatos colere cœpe-
runt. At mihi mea blanditur conjectura, pro qua rescribendum censeo:
& quos, prout vorerant, detriumphatos
colere cœperunt. Arnobius lib. IIII. p.
122. *Nam solere Romanos religiones ur-
bium superatarum partim privatim per
familias spargere, partim publicè con-
secrare;* ac nō aliquid Deorum multi-
tudine aut ignorantia prætireretur, bre-
vitatis & compendii caussa, non pariter
nomine cunctos Novenfiles invocari. Pruden-
tius in Symmachum lib. II. post
alia multa sic loquitur vs. 356.*

*Roma triumphantis quoties datus in-
cylgia currunt*

*Plausibus exceptit, toties altaria Divum
Addidit, & spoliis fibimet nova Numina
fecit,*

*Numina, quæ patriis cum mænibus
eruta, nullum*

*Praedium potuere suis adferre facellit
&c. Davies.*

² *Detriumphatos colere cœperunt] Au-
gustinus de Consensu Evangelist. lib. I.
cap. 12. Solebant Romani Deos gentium,
quas subjungaverant, colendos propitiare,
& eorum sacra suscipere. Hieronymus
in Epist. Pauli ad Romanos cap. I. p.
266. Omni mundo mirum fuit, Romanos
credidisse, qui Idolorum nomia fuerant
cultura possessi, ita ut etiam omnium gen-
tium Diis, quas vicerant, deservirent.
Elmenhorstius.*

³ *Pilumnus, ac Volumnus]* Pilumnus
Deverram adñeget Augustinus, lib. VI.
de civ. Dei cap. 10. Pilumnus à pilo.
Deverram à scopis. Volumnus, in exempli.
Polumnus. Tertullianus lib. II. ad Nat.
Item Voluntatis, Volumnum & Voletam.
Rigaltius.

Pilumnus ac Picumnus] Sic malui,
quam, quod Rigaltius substituit, Volumnus.
Pilumnus enim & Picumnus, ut
ait Servius ad IX. Æneid. fratres fue-
runt, & dii. Horum Picumnus (sic e-
nim, ut & antea, apud Servium legen-
dum, non vero Pithumnus, quod vulgo
corrupte circumfertur) usum sterco-
randrum inventi agrorum: unde & Ster-
culinus dictus est: Pilumnus vero pins-
sendi frumenti; unde & à pistoribus
colitur. Ab ipso etiam Pilum dictum est.
Et ad X. Æneid. Pilumnus idem Ster-
culinus, ut quidam dicunt, qui propter
pilum inventum, quo fruges confici solent,
ita appellatus est. Videmus ex his Pi-
lumnus artem, cum stercoandi agros,
unde Sterculinus, tum pinsendi, sive
tundendi frumenta, invenisse, unde Pi-
lumnus dictus; à pilo nimurum, quod
instrumentum est, quo quid mortario

pro

pro suis adversus eorum arma valuerunt? Romanorum enim vernaculos deos novimus. Romulus, Picus, Tiberinus, & Consus, & ³ Pilumnus, ac Picumnus dii. ⁴ Cloacinam Tatius & invenit & coluit: ⁵ Pavorem Hostilius atque Pallorem: ⁶ mox à nescio quo Febris dedicata: hæc alumna urbis istius superstitionis, morbi & malæ valetudines. Sane & ⁷ Acca Larentia, & ⁸ Flora,

tunditur. Ceterum Pilumnus & Picumnus præesse etiam credebantur coniuncti, & puerorum tutelæ, unde & illis in ædibus leitus sternebatur. Varro lib. 11. de Vita populi Romani, ut à Nonio Marcellio adducitur; Natus si erat vitalis, sublatus ab obstetricie statuebatur in terra, ut auspicaretur rectus esse: ac diu conjugalibus, Pilumno & Picumno, in ædibus leitus sternebatur. Verba hæc Varronis respicit Servius, cum ad x. Äneid. loco dicto ait: Varro Pilumnū & Picumnū infantium Deos esse ait: eisque pro puerpera lectum in atrio sterni, dum exploretur, an vitalis sit, (ita hic, non utilis, legi oportere, manifestum ex Varronis allatis verbis) qui natus est. Hinc etiam L. Calpurnius Piso Pilumnū diū existimabat, quod pellat mala infantiae, ut ibidem Servius subjicit. Onzelius.

⁴ Cloacinam] Lactantius lib. 1. cap. 20. Cloacina simulachrum in cloaca maxima repertum Tatius consecravit, & quia cuius esset effigies ignorabat, ex loco illi nomen imposuit. Elmenhorstius. Festive ad hujus Deæ nomen alludit Tertullianus de Pallio, cap. 4. Quod si tunc locorum Diogenes de dolio latraret, non cœnulentis pedibus, ut thori Platonici scient, sed omnino totum Empedoclem in adyta Cloacinarum detinisset, ut qui se cœlitem delirarat, sorores prius suas, deinceps homines Deos salutaret. Meminit & ejus lib. 1. adversus Marcionem, c. 18. Onzelius.

⁵ Pavorem Hostilius atque Pallorem] Lactantius lib. 1. cap. 20. Pavorem Palloremque Tullius Hostilius figuravit & coluit. Vid. Augustinus de civit. Dei lib. iv. cap. 2, 15, 23. & lib. vi. c. 10. Livius lib. 1. hist. Fulvius Ursinus Famil. Roman. ex antiq. numismat. fol. 3. Elmenhorst.

⁶ Mox nescio à quo Febris dedicata] Aelianus variæ histor. lib. xii. cap. 2.

⁷ Accam Larentiam] Οπις Ρωμαιοῖς οὐδὲ τῷ Παλλαῖ πίστις ήταν, ηγέρητοι διόρυσαντο. Vid. Lactantius lib. 1. cap. 20. Cicero de Nat. Deor. lib. 111. pag. 342. Augustinus de Consensu Evangelist. lib. 1. cap. 17. de civit. Dei lib. 11. cap. 15. lib. 111. cap. 12, & 25. lib. iv. cap. 23. Hieronymus in Joel. cap. 3. Valerius Maximus lib. 11. cap. 5. Ceteros quidem Deos ad benefaciendum venerabantur. Febrem autem ad minus incendum templis colebant, quorum adhuc unum in Palatio, alterum in area Marianorum monumentorum, tertium in summa parte Vici Longi exstat: in eaque remedia, quæ corporibus agrorum adnexa fuerant, deferebantur. Liber inscription. f. 97.

FEBRI. DIVAE. FEBRI. SANCTAE.
FEBRI. MAGNAE.

CAMILLA. ANATA. PRO. FILIO.
MALE. AFFECTO.

Elmenhorstius. Cicero de legib. lib. 11. Ara vetus stat in Palatio Febris. Plinius lib. 11. cap. 7. Etiam publice Febris fanum in Palatio dicatum est. Prudentius Hamartigeniâ:

par furor illorum, quos tradit fama
dicatis
Consecrasse Deas, Febrem, Scabiemque
faeciliis. Ouzelius.

⁸ Accam Larentiam] Hæc Romuli nutrix fuit, ut refert Plinius lib. xviii. cap. 2. & Macrobius lib. 1. Saturnal. cap. 10. qui ex C. Liciniis Macri primo historiarum libro hæc adducit: Accam Larentiam, Romuli & remi nutricem, regnante Romulo, Carucio (lege Tarritio vel Tarratio) cuidam Tisco diviti denuptam, austamque hereditate viri, quam post Romulo, quem educasset, reliquit: & ab eo parentalia, diemque festum, canssa pietatis statutum. Ac convenit hoc cum eo, quod de Romulo & Remo iactatur, eos à lupâ educatos fuisse; ita enim meretricem nuncupabant ab animalis hujus moribus. Accam mere-

meretrices propudicæ; inter morbos Romanorum & Deos computandæ. Isti scilicet adversus ceteros, qui in gentibus colebantur, Romanorum imperium protulerunt: neque enim eos ¹ adversum suos homines vel Mars Thracius, vel Jupiter Creticus, vel Juno nunc Argiva, nunc Samia, nunc Peona, ² vel Diana Taurica, vel mater Idæa, vel Ægyptia illa, non numina, sed portenta juverunt. ³ Nisi forte apud istos major castitas virginum, aut religio sanctior sacerdotum: cum pæne ⁴ in pluribus virginibus, & quæ inconsultius se viris mis-

autem Larentiam, antequam Tarrutio nupserat, nobile scortum fuisse ait *Platarchus* in *Quæstionibus Romanis*; quamvis *Platarchus* hanc statuat aliam esse ab illâ, quæ Romuli nutrix fuisse dicitur; uti & *Macrobius* lib. 1. *Saturnal.* cap. 1c. qui addit, quosdam velle, id contigisse regnante Anco Marcio. Sed potest, ut hæc eadem sit cum Romuli & Remi nutrice, idque ut credam, possimum ducor C. Licinii Macri auctoritate, in verbis supra laudatis. *Ouzelius.*

⁸ *Flora*] Floram meretricem fuisse tradit etiam *Lactantius* Div. Instit. 1. 1. cap. 2e. At à Dea meretricem distinguunt Scholiastes *Invenalis* in Sat. vi. 249. *Ludi Florales*, inquit, in quibus meretrices undatis corporibus per varias artes lindendi discurrunt & armis certant gladiatoriis atque pugnant. Hi ludi a Flora meretrice instituti sunt in honorem Flora Deæ, qua floribus praest. Aliis auctoribus inter se non convenit, ut videre licet ex G. J. Vossii de Idol. lib. 1. cap. 12. Davies.

¹ *Adversum suos homines*] Sic supra, Romanis hominibus cum sua sibi natione captivus. Rigaltius.

² *Vel Diana Taurica*] Sic edidi cum Sig. Gelenio, Joan. Woweriu, Gev. Elmenhorstio & Chr. Cellario, nec aliter legendum coniecit Jac. Perizonius. Verissime. Des. Heraldus, Nic. Rigalins & Jac. Ouzelius excudi curaverant, nunc Diana Taurica; quasi Juno scilicet eo nomine fuit insignita. Davies.

³ *Nisi forte apud istos major castitas virginum*] Ita ediderat reëte Gelenius lenthentia flagitante, & MS. Reg. adiupulante. Editio Rom. habebat casti-

tatis, pravo sensu. *Herald.*

⁴ *In pluribus virginibus* -- fit ine-
stum vindicatum] Hæc valde sunt Hyperbolica, nec iſq[ue]l[us] ἀνέγειται, sed exaggerationem Rheticam sapiunt. Respicere tamen videtur *Minucius* ad id quod paullò ante conscriptum hunc *Dialogum* contigit: Antoninus enim Severi filius r̄as m̄s Εγίας iερείας ζώοντα πεπονίτερ, οὐ μὴ φυλακήσατο τὸν πα-*diviar*, ut refert *Herodianus* lib. iv. cap. xi. At solum τέλεσθαι τὴν αἰτησίου αἴτητερεν, ὅν μιαρός βίζ, δοξα γέ το γε-*dūvato*, ἵψενται, si *Dioni* fides lib. LXXVII. pag. 877. Davies.

⁵ *Vesta sane nesciente*] Turpe est Deo sive Deæ aliquid ignorare. Sed Vesta mente non habet, etenim ignis est. Ovidius:

*Nec tu aliud Vestam, quam vivens
intellige flammam.*
Et tamen in casu simili:

*-- Vesta simulacra feruntur,
Virginea oculis opposuisse manus.
Quam fuere farua illa numinum com-
menta. Rigalt.*

⁶ *Ubi antem magis quam inter aras &
delubra*] *Tertullianus* Apol. c. 15. In tem-
plis adulteria componi, inter aras leno-
cinia tractari, in ipsis plerunque aditu-
orum, & sacerdotum tabernaculis &c. *Athenafis* contra gentes fol. 21. Tu-
vixit γένες εἰδωλούς & σοινίους πά-
λαι περικαθέζοντο, απαρχόμεναι τοῖς
εὐεῖς θεῖς ἐντὸν τὸν τὸν σωματος αὐ-
τῶν μιθαρίζει, ναιζεται τὸν πορνία
τὸν θεοὺς ιδούσεις, καὶ εἰς δύμε-
ναις ἄγειν αὐτῶν διὰ τέτων. Id est:
Olim θanisse mulieres ante idola pro-
stribuerantur, dedicantes numinibus suum
quaesum, persuasæ meretricem ea propi-
cuissent,

cuissent, ⁵ Vestâ sane nesciente, sit incestum vindicatum; in residuis impunitatem fecerit, non castitas tunc, sed impudicitia felicior. ⁶ Ubi autem magis à sacerdotibus, quam inter aras & delubra ⁷ conducuntur stupra, tractantur lenocinia, ⁸ adulteria meditantur? frequentius denique in ædituorum cellulis, quam in ipsis lupanaribus flagrans libido defungitur. ⁹ Et tamen ante eos, Deo dispensante, diu regna tenuerunt Assyrii, Medi, Persæ, Græci etiam, & Ægyptii, cum Pontifices & Arvales, ¹⁰ & Salios, & Vestales, & Augures

tiari, ac prosperitatem rerum inde nasci.
Vid. Ensebius de vita Constantini lib.
III. cap. 53. Ruffinus lib. 11. Ecclesiast. histor. cap. 75. de templo Serapidis; Suetonius Tiberio c. 44. Juvenalis Satyr. vi. Panfanias Achaic. fol. 175. Josephus Antiquit. Judaic. lib. xviii. cap. 7. Elmenhorst. Unde illud Virgilii Ecl. 111, 9.

Et quo sed faciles nymphæ risere scello.

& Juvenalis Sat. vi, 488.

Ant apud Isiacæ potius sacraria lenæ.
Rigaltius.

6 Inter aras & delubra conducuntur supra] Præcipue in Ifidos templo scelera hæc committebantur; unde Ovidius Amor. lib. 11. Eleg. 2.

Nec tu Niligenam fieri quid possit ad Isin

Quæsteris....

Et lib. 1. de Arte:

Nec fuge Niligenæ Memphitica sacra juvence.

Multas illa facit, quod sicut ipsa Jovi.

Item lib. 111.

Quid faciet custos? cum sint tot in urbe theatra?

Cum speciet juctos illa libenter equos?

Cum sedeat Phariae sistris operata juvence,

Quoque sui comites ire vetantur, eat?

Sic Juvenalis Satyr. vi.

.... Jamque exspectatur in hortis,

Ant apud Isiacæ potius sacraria lenæ.

Ubi vetus ejus Scholiastes: Apud tem-

plum Isidis Lenæ conciliatrices: quia in hortis templorum adulteria committuntur. Nec tamen in aliis multis templis corruptelæ hæ quoque minus siebant. Juvenalis Sat. ix.

*Nuper enim, ut repeto, fanum Isidis, & Ganymedem
Pacis, & adiecta secreta palatia matris;*

Et cererem, nam quo non prostat femina templo? Ouzelius.

7 Conducuntur supra] Ed. Rom. teste Wowerio, representat: CONDUCUNTUR supra. Proisus ita legendum; non enim stupra, sed mulieres stuprandæ, data pecunia, conducentur; at inter aras viri feminæque de stupris paciscuntur, & convenient. Davies.

8 Adulteria meditantur] Hæc vox, que vulgo deponens putatur, vim pessimam hic obtinet; ut & alibi, quemadmodum notavit G. J. Vossius Anal. lib. 111. cap. 6. Exemplis ab eo prolati addi possint sequentia. Citero de Harusp. resp. p. 199c. Nihil non dñs consideratum, & multo ante meditatum. Ovidius Metam. vii, 727.

--- Meditatæque pæne reliqui

*Testamenta fide ---
Plinius Paneg. cap. 3. Gratiorcmque existimari, qui delubris eorum parum castamque mentem, quam qui meditatum carmen intulerit. Latinus Pacatus Pan. xi. cap. 2. Æstus diu ante meditati, longeque prospecti sunt. Sic & Rufinus in vers. Recogn. Clementis lib. 11. cap. 26. Davies.*

9 Et tamen ante eos Deo dispensante] Hoc habet Minucius à Tertulliano. Vide te igitur, ne ille regna dispensem, cuius est orbis, &c. Apolog. cap. 26. Rigaltius.

non haberent, nec pullos caveâ reclusos, quorum cibo vel fastidio ¹ respublica summa regeretur.

XXVI. Jam enim venio ad illa auspicia & auguria Romana, quæ summo labore collecta testatus es, & pœnitenter omissa, & observata feliciter. ² Clodius scilicet & Flaminius, & Junius ideo exercitus perdiderunt, quod pullorum ³ solistimum tripudium expectandum non putaverunt? Quid Regulus? nonne auguria servavit, & captus est? Mancinus religionem tenuit, &

¹⁰ Et Salios & Vesta'es] Ita MS. Reg. Antea, Et Salios, Vestales: absque copula. Herald.

¹ Respublica summa] Non opus est, ut vel Reip. summa cum Joan. Woverio, vel res summa cum Gever. Elmenhorfio reponatur. Cicero pro S. Roscio Amerino cap. 51. Quod summa Respublica in hujus periculo tentatur. Hanc locutionem multis stabilivit vir egregius J. Fr. Gronovius ad Ltvii lib. xxvi. cap. 10. Davies.

² Clodius, Flaminius, & Junius] Cicero de divinat. lib. 11. cap. 33. Omnes suppicio digni P. Clodius, L. Junius consules, qui contra auspicia navigarunt. Parendum enim fuit religioni, nec patrini mos tam contumaciter repudiandus. Et paulo post: Flaminius non paruit auspiciis, itaque periit cum exercitu. Elmenhorfius.

³ Solemnissimum tripudium] Hec est lectio Rom. edit. & MS. Reg. pro qua Gelenius edidit solistimum. Sed et si solistimum tripudium prosperum augurium propriè dicitur, quod pueri norunt; fieri tamen potest ut scriperit Minucius solemnissimum; quia revera solemne id erat & usitatum augurium, cum auspicia ex avium volatu ipsius jam Ciceronis tempore in desuetudinem abiissent, quod ipse docet in libris de divinatione. Heraldus. Solemnissimum erat Romanos duces non prægnare, nisi avibus addicentibus, parendum igitur fuit religioni, nec patrini mos tam contumaciter repudiandus, inquit Cicero lib. 11. de divinatione. Itaque solemnissimum dixerit Minucius, cui de more patrio parendum fuit. Et tamen apud Ciceronem, eo loci legerat, solistimum, quod in augurali disciplina usitatum erat & solenne. Ita exemplari legitur solen-

nissimum tripudium. Et Tertullianus dixit, solennissimam eloquii Prophetici formam & solennissimum Iudaorum sabbatum. Rigalius. Solistimum omnino legendum. Quod enim ex MS. Regio solennissimum suggestur, atque hoc defendere conantur, minime placet. Et quis non videt, quam facile sic ab imperito Librario peccari poterit. Retineamus itaque solistimum, quod usus & ratio fert. Hujus auspicii ritus & solennia verba egregia refert Cicero lib. 11. de Divin. cap. 34. QU. FABI, TE MHI IN AUSPICIUM VOLO? Respondeat, AUDIVI. Illi autem, qui in auspicium adhibetur, cum ita imperavit is, qui auspiciatur, DICITO, SILENTIUM ESSE VIDEBITUR? Nec suspicit nec circumspicit: statim respondet, SILENTIUM ESSE VIDERI. Timille, DICITO, si PASCUNTUR? PASCUNTUR. Quæ aves? & ubi? Attulit inquit, in cavea PULLOS is, qui ex eo nominatur PULLARIUS. Sed quia cum pascentur, necesse est aliquid ex ore cadere, & terram pavire, TERRIPAVIUM primo post TERRIPUDIUM dictum est: hoc quidem jam TRIPUDIUM dicitur. Cum igitur offa cecidit ex ore pulli, tum auspicianti TRIPUDIUM SOLISTIMUM nunciant. Hoc vero augurii genere Romani maxime utebantur, ut prælii eventum conjectarent. Pullarius enim pullos cavea inclusos emittebat, eisque fame ferè enectis, pultem obiecibat, quam si avide, & cum sonitu appeterent, auspiciatum fuit. Unde Lvtius lib. ix. Auspicia secunda esse pullarius nunciat. Sin autem pulli è cavea non exirent, vel cavea educti effugient & evolarent, aut pasci renuerent, dirum atque triste erat omen & prodigium. Valerius Maximus lib. 1. cap. sub

sub jugum missus est; & deditus? 4 Pullos edaces habuit & Paulus apud Cannas, tamen cum majore reipublicæ parte prostratus est? 5 Caius Cæsar, 6 ne ante brumam in Africam navigia transmitteret auguriis & auspiciis 7 renitentibus, sprevit; eo facilius & navigavit & vicit? Quæ vero & quanta de oraculis prosequar? Post mortem Amphiaraus ventura respondit, 8 qui proditum iri se ob monile ab uxore nescivit. 9 Tiresias cæcus futura videbat, qui præsentia non vi-

6. Cni Consuli (Mancino) in Hispaniam ituro hac prodigia acciderunt. Cum Lavinii sacrificium facere velle, pulli cavea emissi in proximam savam fugebant summaque diligentia quæstii, reperiiri nequererant. Plutarchus in Graccho: "Auz
χαμέρη περὶ ὁ τὰς ἄριστας, αἵ διαμενεύονταις" αἱ δὲ εἰ περιλαόν, εἰ μὴ μία μόνη, διατοποῦται εἰ μίλη τὸ ἀνθρώπου τὸ ἄγγελον εἴδε αὐτὴ δὴ τὸ τροφῆς ἔδει, αἱ εἰπάρονται τὴν ἀριστερὴν πλευρὰ, καὶ παρετείνονται τὸ σκέλος, πάλιν εἰς τὸ ἄγγελον κατέπευχεν. Hinc quoque Silinus Italicus lib. v, 59. capiendus.

Tunc ales, priscum populis de more Latinis
Auspicium, cum bella parant, mentesque Deorum
Explorant super eventus, seu præscia luctus,
Damnavit vesci, plantisque aliena refugit.

Ouzelius ex B. Briffonio de form. lib. 1. pag. 124.

4 Pullos edaces habuit & Paulus] Cicero lib. 11. de Divin. cap. 33. Auspiciis Paulus parvit! Num minus cecidit in Cannenſi pugna cum exercitu? Vid. Florus lib. 11. cap. 6. Elmenhorstius. Cum Joan. Meursio locum sic interpuget: Pullos edaces habuit & Paulus; apud Cannas tamen cum majore Reip. parte prostratus est? Sed nihil opus est, ut cum doctissimo illo viro reponamus, cum majore Romani populi parte prostratus est; nam, præterquam quod Populus Romanus, non Romanus populus, idoneis auctoribus usurpatur, Respublica scepè viros denotat, ex quibus constat & componitur civitas. Vide J. Fr. Gronovium ad Livit xxvi, 35. xxviii, 25. Davies.

5 C. Cæsar] Cicero lib. 11. de Divin. pag. 390. Quid? ipse Cæsar, cum à summo haruspice moneretur, ne in Africam ante brumam transmitteret, nonne transmisit? quod ni fecisset, uno in loco omnes adversariorum copia convenissent. Vid. Suetonius Cæsare cap. 59, 77. & Xiphilinus fol. 154. Elmenhorstius.

6 Ne ante brumam in Africam navigia transmitteret] Vel omittenda est vox penultima, prout fecit Cicero de Divin. lib. 11. cap. 24. quæma noster exscriptis; vel legendum, NAVIGIO transmitteret; nam in trajiciendi significatu navigia transmittere respuit Latinitas. Davies.

7 Renitentibus] Corrige ad hoc exemplar in Cypriano, renitentibus: nam ibi est hodie retinentibus. Meursius.

8 Qui proditum iri se ob monile ab uxore nescivit] Hæc est verissima lectio, quam MS. Reg. debemus. Legebatur antea, qui proditus est ipse ob monile ab uxore nescius. Heraldus. Rem sic narrat Servins ad Virgilii Æn. vi, 445. Eriphyle, Amphiarai, anguis Argivi, uxor fuit; quæ latenter bello Thebano maritum Polynici prodidit, monili accepto, quod ante uxori dederat; qui ductus ad prælium, hiatu terra periret. Huc respicit Sophocles Elect. vi. 840.

Οἴδη τὰς ἄριστας Αὔρισπραγ
Χρυσοδέρις ἐρεπ
Καρφεῖται ἀπέτρεψεν.

Ubi vide Trichini Scholia. Propter Mythologos, Apollodorum Bibl. lib. 111, cap. 6. & Hyginum Fab. LXXV. adiri poterit & Scholiastes Juvenalis ad Satir. vi, 65. Davies.

9 Tiresias cæcus futura videbat, qui præsentia non videbat] Interpretes præter unum Joan. Meursium tacent, qui

debat. ¹ De Pyrrho Ennius Apollinis Pythii respon-
sa confinxit, cum jam Apollo versus facere desisset :
² cuius tunc cautum illud & ambiguum defecit ora-
culum, cum & politiores homines, & minus creduli
esse cœperunt. Et ³ Demosthenes, quod sciret respon-
sa simulata, φιλιππίζειν Pythiam querebatur. At non
numquam tamen veritatem vel auspicia vel oracula te-
tigere. Quamquam inter multa mendacia videri possit
industriam casus imitatus, aggrediar tamen fontem ip-
sum erroris & pravitatis, unde omnis caligo ista ma-
navit, & altius crux & aperire manifestius. Spiritus

se reliquis acutiorem hic p̄ficit ;
post pronomen enim voculam quandam
deesse censebat, nē cactus suo destitue-
retur ἀνθετό. Licit, ut opinor, sco-
pum non tetigerit eruditissimus ille vir,
in hoc tamen laudandus est, quod ora-
tionem vitio non carere viderit. Mi-
hi cactus videtur Glossema, quod oratione
Codicis adscriptum, ut intelligeremus,
quarē Tirehas p̄sentia non videret, in
ipsa tandem verba Felicis irrefigit. Davies.

¹ De Pyrrho Ennius Apollonis Pythii &c.] Hæc habet ex Ciceronis de Divin. lib. 11. c.
56. Num minus ille (Herodotus) potuit
de Crœso, quam de Pyrrho fingere En-
nius? quis enim est qui credit, Apollini-
us ex oraculo Pyrrho esse responsum?
Aio te, Aenida, Romanos vincere
posse.

Primum Latinè Apollo nungiam locutus
est ; deinde ista sors inaudita Græci
est ; praterea Pyrrhi temporibus jam
Apollo versus facere desierat &c. Illum
versum memorant Quintilianus lib. viii.
cap. 9. Aurelius Victor de viris Illustr.
cap. 35. Hieronymus ad Esaia cap.
XLII. col. 315. (ubi Joan. Martianus
pro sua peritia Cacilium ejus auctorem
statuit) & Priscianus lib. xviii. col.
1137. Eo respicit Ausonius in Techno-
pagn. pag. 483. Davies.

² Cuius tunc cautum illud & ambi-
guum defecit oraculum] Sic reſe edide-
rat Gelenius. At in edit. Rom.
cantum illuc ; nullo sensu. Heraldus.
Attamen, quod mireris, Theod. Cante-
rus ad Arnobii lib. iv. pag. 145. ex
Romano Codice reponit cantum illud,
quæ vox hoc in loco nihil est, &c in

editionem Sabæanam puro puto Typo-
graphi vitio invasit. Davies.

³ Demosthenes φιλιππίζειν Pythiam
querebatur] Cicero lib. 11. de Divin. c.
57. Demosthenes quidem: qui abhinc an.
300. fuit, jam tum φιλιππίζειν Pythi-
am dicebat, id est, quasi cum Philippo
facere. Hoc autem co speclabat, ut eam
à Philippo corruptam diceret. Quo licet
existimare, in aliis quoque oraculis Del-
phicis aliquid non sinceri fuisse. El-
menhorstius. Cicero interpretatur, quasi
cum Philippo facere. lib. de divin. 11.
Rigaltius.

⁴ Terrenis labib⁹ & cupiditatibus de-
gravati] Amore mulierum & nimia libi-
dine, ut existimabant veteres, qua de
re dicebamus ad Tertulliani Apologet. c.
22. quemadmodum & de eo quod pro-
xime sequitur, quidquid miraculi lu-
dunt. Heraldus.

⁵ Simplicitatem substantiæ sua] Puta-
runt veteres, Dæmonas tenuioribus pri-
mum & aethereis, post lapsum verò cras-
sioribus corporibus illigatos fuisse, quam
opinionem foverunt Origenes & Angu-
stinius. Vide P. D. Huetii Origen. lib.
11. Quæst. v. §. 8. & Ifidorum Orig.
lib. viii. cap. xi. Davies.

⁶ Non definit perditi jam perdere] Laßantius lib. 11. cap. 14. Hi, ut dico,
spiritus contaminati, ac perditi per om-
nem terram vagantur ; & solatum per-
ditionis sua perdendis hominibus operan-
tur. Itaque omnia insidiis, fraudibus,
dolis, erroribus complent. Vid. & cap.
16. Tertullianus Apol. cap. 22. Tatia-
nus contra Græcos pag. 282. Elme-
norstius.

sunt

sunt infischeri, vagi, à cœlesti vigore & terrenis labibus & cupiditatibus degravati. Iste igitur spiritus, posteaquam simplicitatem substantiæ suæ, onusti & immersi vitiis, perdiderunt, ad solatium calamitatis suæ non desinunt perditi jam perdere, & depravati errorem pravitatis infundere, & alienati à Deo, inductis pravis religionibus, à Deo segregare. 7 Eos spiritus dæmonas esse poetæ sciunt, philosophi dissentunt, Socrates novit, 8 qui ad nutum & arbitrium assidentis sibi dæmonis declinabat negotia, vel petebat. 9 Magi quoque, non tantum sciunt dæmonas, sed etiam quidquid miraculi

7 *Eos spiritus Dæmonas esse Poetae* sciunt j. Cum, quod ait *Augustinus* C. Dei lib. ix. cap. 19. ubiunque sacra- rum litterarum hoc nomen possum repetitur, sive *Damones* sive *Dæmonia dicantur*, non nisi maligni significentur

spiritus, (quibus gemina germana tradidit *Eusebius* Præp. Evang. lib. 111. cap. 5.) Christiani Dæmonum nomine pravos tantum Angelos denotari censebant. Hinc *Tertullianus* Apol. cap. 22. *Quidni?* inquit ille, cum & ipsi (*Socrati*) *Dæmonium adhæsse à pueritia dicatur*. *Dehortatorum* planè à bono omnes sciunt *Poetae*. Similia leguntur in libri de Anima cap. 1. & pari modo ratiocinantur *Cyprianus* de Idol. Van. pag. 13. ac *Lactantius* lib. 11. capp. 14. 15. & lib. iv. cap. 27. Quinetiam vir ille disertissimus lib. 1. cap. 7. perperam contendit necessem esse, ut Apollo sit malus Genius, eo quod responsis quibusdam se *Δαιμονα* sit confessus. Apud *Ethnicos* plerunque pro Deo vel Angelo vox illa ponitur, nisi *κακός*, *πονηρός*, vel istius generis *Epitheiron* adnectatur. Hinc *Homerus* passim *Δαιμόνας* vocavit, quos ipse Deos arbitratus est; unde *Pollux* Onom. lib. 1. init. *Ομήρος δοκεῖ Δαιμόνας καλέιν τὰς θέσεις καὶ Πλάτων ἢ, τὸν τὰ πεντὸς κυρεύοντα, ΜΕΓΙΣΤΟΝ ΔΑΙΜΟΝΑ φέρεται.* Apud eundem philosophum *Socrates* in Apol. pag. 363. *Τές δὲ Δαιμόνας εὐχὴ ἡτοι θεος μέριδε τῇ, ἢ θεῶν παιδες;* *Maximus Tyrius* Dissert. xxvi. *Τὸ δαιμόνων γένος ἐπίμελον τοῦ δεῖς τοῦ ἀνθρακοῦ τέτο γάρ ισι τῷ ἀνθρακοῖς φανταζόμενον καὶ περι-*

φεγγόμενον καὶ εἰλέθρον ἐν μέσῃ θυλῆς εὑρι-
σθ, καὶ *ΑΠΩΦΕΛΟΤΝ* ὅσα ἀνίσην δέδος
ἢ δεῖν τῷ θυντὴν γένος. Vide & *Tort-*
phyrinum τοῦ ἀπολόγου lib. 11. §. 38. *Hier-*
ocleum in *Aur. Carm.* 11. *aliosque plu-*
rimos. Davies.

8 *qui ad nutum & arbitrium assi-*
dentis sibi Dæmonis] Adfuisse sibi Dæ-
monem testabatur Socrates; sed non de-
hortatorium plane a bono, quemadmo-
dum putare *Tertullianus*, *Minucius*
noster, & *Lactantius*; is enim Genius
cuncta, qua arcenda sunt, arcuit; qua
cavenda sunt, præcavuit; qua præmonen-
da, præmonuit. Verba sunt *Apuleii*
de Deo Socratis pag. 337. ed. *Cæsia-*
næ. Videatur & *Maximus Tyrius* Diss.
xxvi. ac xxvii. *Assidentis autem Dæ-*
monis vocibus δαιμόνων πάρεστερον ex-
prestit *Ostavius*. *Eusebius* de Carpocratianis Hist. Eccles. lib. iv. cap. 7. *Ἐπει-*
μεγάλος δὲ μονεύχη σφυρυνόμενοι τοῖς
κατὰ σφεργίαν πέρος αὐτῶν ἐπιτελε-
μένοις φίλτροις, σφεροπομποῖς τε καὶ
ΠΑΡΕΔΡΟΙΣ ΔΑΙΜΟΣΙ. *Rufinus*
Hist. Eccles. lib. 11. cap. 13. Utens ad-
miniculo assidentis sibi & adhaerentis
Dæmoniacæ potestatis, quam *ΠΑΡΕ-*
ΔΡΟΝ vocant. *Salpicius Severus* Dial.
111. cap. 8. *Quod intellexerit egisse se*
semper ASSIDENTIS sibi DÆMONIS
voluntatem. Adi doctissimum virum
Anton. Dalem de falsa Prophet. pag.
279. seqq. Davies.

9 *Magi quoque, non tantum --- que*
sunt non videri] Hanc opinionem non
Christiani tantum scriptores sed &
Ethnici foverunt. *Plato* in *Sympos.*
pag. 327. *Διὰ τέτος (δαιμόνων γέ-*
ludunt,

ludunt, per dæmonas faciunt. ¹ Illis aspirantibus & infudentibus præstigias edunt; vel quæ non sunt, videri, vel quæ sunt, non videri. ² Eorum Magorum & eloquio & negotio primus Hostanes, & verum Deum meritâ majestate prosequitur, & angelos, id est, ministros & nuntios Dei, sed veri; ejusque venerationi novit assistere; ut & nutu ipso, & vultu domini territi contremiscant. Idem etiam dæmonas prodidit terrenos, vagos, humanitatis inimicos. Quid ³ Plato? qui invenire Deum negotium credidit, nonne & ⁴ angelos sine negotio narrat ⁵ & dæmonas? & in Symposio

νες καὶ ἡ μάντικὴ πᾶσα χωρὶς, καὶ ἡ τῆς πίστης τέχνη, τὸ τε αὐτὸν τὰς δυτίας καὶ τὰς ΕΠΩΙΔΑΣ, καὶ τιὰ μαντεῖα πάσαις καὶ ΓΟΗΤΕΙΑΝ. Hinc Apuleius de Deo Socratis pag. 331. Per Dæmonas --- cuncta denunciata & MAGORUM VARIA MIRACULA, omnesque præfigiorum species reguntur. Porro quisquis hunc locum attentius legerit, aliquid explendre orationi necessarium deesse, nisi fallor, animadverteret. Rescripsimus, Magi quoque, non tantum scient Dæmonas, sed etiam quicquid miraculi induunt, per Dæmonas EDUNT: illis aspirantibus & infudentibus præstigias, FACIUNT, vel quæ non sunt, videri, vel quæ sunt, non videri. Ita, levī verborum transpositione, sensus erit integer. Davies.

¹ Illis aspirantibus & infudentibus præstigias edunt] Lactantius lib. II. c. 15. Magorum quoque ars omnis ac potentia, horum aspirationibus confiat, à quibus invocati, visus hominum præstigii occidentibus fallunt, ut non videant ea, que sunt, & videre se putent illa, que non sunt. Heraldus.

² Eorum Magorum & eloquio & negotio primus Hostanes] Sic edidi Sig. Gelenium & Chr. Cellarium serutus: à nonnullis enim Hostanes, sive Oslanes, de arte Magica primus dicitur commentarios scripsisse, primusque ad rabiem ejus scientie Græcos incitavit, ut tradit Plinius Hist. Nat. lib. xxx. cap. 1. Ejus meminerunt Araneius in Apol. pag. 544. Tertullianus de Anima, c. 57. Cyprianus de Idol. Van. pag. 15. Aliisque. Vide sis Hadr. Junius Anim.

lib. I. cap. 7. Def. Heraldus, Nic. Rigalius & Jac. Onzelius hic perperam repræsentant, eorum & magorum eloquio & negotio primus Hostanes. Davies.

³ Plato? qui invenire Deum negotium creditidit] Negotium, rem arduam, difficilem. Εὐτελῶς τε ἔσοντο, καὶ εὐεγνήτωσι πάντας ἀδύνατους λέγεται. Rigalius.

⁴ Angelos sine negotio narrat] Tertullianus Apol. cap. 22. Angelos Plato non negavit. Plato angelos nullibi nominat, sed officia angelorum narrat, quod superis nostra aëta deferant tanquam ministri. Theodoretus orat. IV. de materia & mundo fol. 61. Plato Θεοὶ δὲ τοιούτοις κέκληται, διάφοροις ἀγγέλοις περιπορευόμενοι, καὶ τάττες γέλατεροις ἐσοντες ἐν τῷ τε οὐρανῷ τε ὅλῳ θεοῖ. Vide Porphyrium περὶ ἀποχῆς ἐμψύχων lib. II. fol. 31. Elmenhorstius.

⁵ Et Dæmonas] Dæmonas quidem sœpe memorat Plato, sed Angelorum nullibi meminit, licet aliter statuat V. C. Tan. Faber lib. I. Epist. 63. Attamen Cyprianus de Idol. Van. pag. 14. Plato pari ratione consensit, & unum Deum servans, ceteros Angelos vel Dæmonas dicit. Nimirum apud Ethnicos Angelus & Demon ejusdem prorsus fuisse potestatis. Hierocles in Aur. Carm. II. Τέτοιος δὲ αὐτὸς (ΗΡΩΑΣ) καὶ ΔΑΙΜΟΝΑΣ ἀγαθὸς καλέει θεόν, οὐ τὸν δαιμόνον καὶ ἐπικῆμον τὸ διάτονον. "Εστὶ δὲ αἴτε ΑΙΓΑΛΟΤΟΣ &c. Augustinus Civ. Dei lib. IX. c. 19. Nonnulli iliorum, in quibus & Labeo est, eosdem perhibent ab aliis ANGELOS dici, quos ipsi DÆMONES nuncupant. Noster, usū Christianorum deceptus, eos diversè etiam

etiam suo naturam dæmonum exprimere connititur? vult enim esse ⁶ substantiam inter mortalem immortalemque, id est, inter corpus & spiritum, medium, terreni ponderis & cœlestis levitatis admixtione concretam, ex quâ ⁸ monet etiam nos ⁹ procupidinem amoris, & dicit informari & labi pectoribus humanis, & sensum movere, & affectus fingere, & ardorem cupiditatis infundere.

XXVII. ¹⁰ Isti igitur impuri spiritus, dæmones, ut ostensum à Magis, à philosophis, & à Platone, ¹¹ sub statuis & imaginibus consecrati delitescunt, & affluti

fuisse naturæ creditit. Davies.

⁶ Substantiam inter mortalem immortalemque medium] Plato in Sympos. pag. 327. Τὸ δαιμόνιον μεταξύ ἐστι τετραγένετος καὶ θυμητοῦ εἴρηνεν τοῖς διαπορθμένοις θεοῖς τὰ πάπεριθρῶν. Rigaltius.

⁷ Ideſt, inter corpus & spiritum] Incommode mentem Platonis exponit Minucius. Ex hujusc philosophi sententia Dæmones inter Deos hominesque collocantur. Nam quemadmodum homines sunt ὄντες καὶ οὐκ ὄντες, ita Dæmones sunt ὄντες, καὶ οὐκ ὄντες, cum ea Deorum natura sit, ut ὄντες καὶ οὐκ ὄντες sortiantur. Dæmones, ut verbis utar Apuleii de Deo Socratis pag. 334. sunt inter nos & Deos, ut loco regionis, ita ingenio mentis intersit; habentes communem cum Superis immortalitatem, cum Inferis passionem.---Sunt genere animalia, ingenio rationalia, animo passiva, corpore aeria, tempore aeterna. Ex his quinque quæ commemoravi, tria à principio eadem nobiscum, quartum proprium, postremum commune cum Diis immortalibus habent. Rem in apertaluce posuit Maximas Tyrius Dissert. xxvii. Adiſis & Hieroclem in Aut. Carm. 11. Davies.

⁸ Movet etiam in nos] Sequuntur sumus vestigia exemplaris: ex qua monet etiam nos. Rigaltius.

⁹ Procupidinem amoris] Qualem esse dicebat Epicurus περὶ ἀνθρώπου, quam Cicero dicit esse antecettam animo rei quandam informationem lib. 1. de Nat. Deorum. Rigaltius.

^{8, 9.} Monet etiam nos procupidinem amoris] Sig. Gelenius & D. Heraclansedi-

derunt, manare etiam in nos procupidinem amoris dicit, & informari & labi pectoribus humanis: Joannes autem Meursius legendum conjectit, manet etiam in nos porro cupido amoris; & ita representavit Chr. Cellarius, licet antepenultimam vocem cum Browero suspectam habuerit. Mihi consultius videbatur, scripturam veteris Codicis exhibere, cum viri docti, prout arbitror, Felicis manum conjecturis suis non deprehenderint, nec, quid reponendum sit, liqueat. Fortean monet etiam nasci pruriginem amoris. Platoni certe Sympos. pag. 327. Ἐραστος διάνοια μέγας nominatur; & paullo post εἰς δαιμόνιον ἐστὶ καὶ ἔραστος. Quin & Dæmonas φίλτερος καὶ ἔρωτις γεταπενιζεῖται tradit Porphyrius σελὶ ἀποχῆς lib. 11. §. 42. Davies.

¹⁰ Isti igitur impuri spiritus, Dæmones] Ultimam vocem, tanquam Globesma, perperam rejiciunt Fulv. Ursinus, & Joan. Meursius; eosque duces fecutus Chr. Cellarius, eam proflus eliminavit. Omnino tamen est retinenda; nam simili medo passim loquuntur Auctores. Justinus Martyr Apol. 1. cap. lxxi. Ηὔστη διὰ τὸ ἄνεπφέρεται, ΗΣΑΙΟΥ, λεχθέν. Ac Apol. 11. cap. 6. Πελλὶ τὸ ηὔστηρεται σύνθεσιππων, ΤΩΝ ΧΡΙΣΤΙΑΝΩΝ. Vide & Athenagoram Legat. pro Christ. cap. xxii. pag. 101. Davies.

¹¹ Sub statuis & imaginibus consecrati delitescunt] Cyprianus de Idol. vanit. pag. 14. legit, conjectatis delitescunt; cuius Codices ad exemplar Minucianum corrigendos exitiavit Jean.

suo auctoritatem quasi præsentis numinis consequuntur, dum inspirantur interim vatibus, dum fanis immorantur, dum nonnumquam extorum fibras animant, avium volatus gubernant, fortes regunt, oracula efficiunt falsis pluribus involuta. Nam & falluntur, & fallunt, ut & nescientes sinceram veritatem, & quam sciunt, in perditionem sui non confitentes. Sic à cœ-

Meursius. Mihi verò, simul ac *Fulv.* *Ursino,* *Minucius* ex Episcopo Carthaginensi videtur corrigendus; nam Dii præsentes non nisi ad imagines suas adesse censemabantur, ut patet ex *Laclantii* *Div. Inst.* lib. 11. cap. 2. & imagines consecratae supra dixit nosler cap. xxiiii. Davies.

¹ *Dum inspirantur vatibus]* *Apuleius* de Deo Socrat. p. 331. *Curant singula, vel somniis conformandis, vel extis fissiculandis, vel præpetibus gubernandis, vel oscinibus erudiendis, vel vatibus inspirandis, vel fulminibus jaculandis, vel nubibus cornicandis ceterisque adco fer qæ futura dignoscimus.* Wowerus.

² *Extorum fibras animant]* Existimabant stolidi. Genes extra notis quibusdam signari à Diis, varieque commoveri, ac quasi animati. *Tibullus* lib. 11. Eleg. 5.

*Tu procul eventura vides, tibi dedit
ins augur;*

*Scit bene, quid fati provida can-
tet avis.*

*Tuque regis fortes, per te præsentit
aryspex,*

*Lubrica signavit cum Deus ex-
ta notis.*

Statins lib. iv. *Thebaid.* vs. 176.

*Et in nullis spirat Deus integer
extis.*

Hinc *Arnobius* lib. 11. *Semicruda cœ-
pissis & leviter animata porricere.* Et *Zeno Veronensis* de Jonâ. Non aris frumentibus funestos excitant ignes, non tura tremant, non merum profundunt, nec peccandum in expectata morte rapti jecoris spirantes consulunt fibras. *Manilius* lib. 1V.

Hinc in tanta fâcim petimus, quam
sæpe volvures

Atcipunt, trepidaque sao sub pe-
tore fibrae. Ouzelius.

³ *Oracula efficiunt falsis pluribus in-
voluta]* *Laclantius* lib. 11. cap. 16. Eorum inventa sunt astrologia, & aruspicia, & auguratio, & ipsa qua dicuntur oracula, & necromantia, & ars magica, & quicquid præterea malorum exercent homines vel palam, vel occulte. Ouzelius.

4 Omnes inquietant] Ita legitur in membranis antiquis. Sunt quidus piacer, somnos inquietant. & sic etiam Cyprianus legisse videtur. *Rigaltius.* In MS. omnes; quod vitiosum existimo: Cyprianus somnos habet. Quid si fortassis Minucius scriperit somniis inquietant? Cujus simile apud *Laclantium* lib. 11. cap. 14. Qui quoniam spiritus tenuis, & incomprehensibiles, insinuant se corporibus hominum, & occulte inviserentur, operti valetudinem, vitium, morbos ciunt, somniis animos terrerunt. Foutuit sane ut ita sit; nihil tamen affirmo, & unicuique suum, quod maxime arrider, relinquo. *Ouzelius.* Ex Cypriano de Idol. Van. pag. 14. omnino leg. somnis inquietant, ut probe monuit *Joan. Meursius.* Vide sis *Throd. Canterum Var. Lect.* lib. i. c. 7. Operam verò ludit *Jac. Ouzelius*, dum reponit, somniis inquietant, quia Damones à *Laclantio* *Div. Inst.* lib. 11. cap. 14. somniis animos terrere dicuntur. Nisi me fallit animus, qui terribilibus insomniis homines pavefaciunt, reverà somnos inquietant. *Justinus Martyr* apud *Tatianum Orat.* ad Gracos cap. xxxi. affirmavit ἐσκέψατο τὸς περιεργῆς (δαιμόνων) ἀγείρεις οὐσεῖς γὰρ ἐνειρός εἴθετο διὰ ζεύς πιναγή, εἰτα τὸς αὐτὲς μιδῶν τοὺς σινεῖσις ἀπορρίσαντο τὴν οὐρανούμαρτιν τοὺς πνοῦς ὅμεντοντες μελεστιν, ἐπειτα διὰ ΟΝΕΙΡΩΝ τὴν εἰς αὐτὲς περιβατευόμενον δέξαται &c. Similiter ἔτει δαιμονῶν περιπέτει ἀνθρώποις τὸς ὄντος censuitei*b*

lo deorsum gravant; & à Deo vero ad materiam avocant, vitam turbant, & somnos inquietant; irrepentes etiam corporibus occulte, ut spiritus tenues, morbos fingunt, terrent mentes, membra distorquent, ut ad cultum sui cogant, ut ⁵ nidore altarium vel hostiis pecudum saginati, ⁶ remissis, quæ constringerant, curasse videantur. ⁷ Hi sunt & furentes, quos in publicum

am Pythagoras, ut testatur *Diogenes Laertius lib. viii. §. 32. Davies.*

⁵ *Nidore altarium vel hostiis pecudem saginati]* Porphyrius οὐδὲ ἀποχέσθε ψυχὴν lib. ii. tol. 23. Διὸς μόροι τοῦ εὐνότερου καὶ τὸ πάσσα ψυχεῖται εἰπεῖται τέτοιος γάρ μάλιστα καὶ τὸ πρεσεπτό τοῦ αὐτῶν ἐπιμόσων οἱ τὰ καρκίνα διὰ τὸ ψυχεῖται σύνεστοι: πλήρεις γάρ πάσσοις φραγτίσις κατοικήσαται καὶ νοοῦντα διὰ τὸ περιθερίας. Διὰ τέτοιων φίλτρος καὶ ἐφοπτεύοντα καὶ εὐχαριστούντος πάσσα γάρ ἀκολασία καὶ πλέον ἐλπίς καὶ δόξης διὰ τέτοιων καὶ μάλιστα καὶ ἀπάτη τοῦ γάρ λεῦψθαι τέτοις οἰκεῖον βέλον γάρ τοῦ θεοῦ, καὶ ἡ πρεσεπτόσσα αὐτῶν δύναμις δοκεῖν τοὺς τοῦ ὄμηρος. Οὕτοις οἱ χαίρεγύλες λοισθῆτε κνιστροῦ, διὰ τοῦ αὐτοῦ πνευματικοῦ πτερίνος. Ξηρὸς τέτοιος ἀτροφίας καὶ ανεργοποίησης καὶ ποικίλως διὰ τὸ ποικίλων καὶ δυναμέστερη τὸ εἰ τὸ εἰμιστών καὶ σπαραγῶν κνιστροῦ. Id est, *Bernardo Feliciano interprete: Per contrarios Damonas omnes etiam prestigia perficiuntur. Hos enim præcipue & præsidentem ipsis venerantur, qui mala veneficiis & incantationibus procurant. Plenius enim spectris, imaginationibusque sunt, & ad decipiendum prodigiis fallaciis apti. Per hos illecebras & amatoria veneficia infelices homines confundunt. Omnis enim intemperantia, omnis divitiarum spes & gloria per hos existit, & præcipue deceptio; quippe cum mendacium ipsis proprium sit: cuniant enim Dii haberi, & qua præsidet ipsis potestas, videri Dens esse maximus vult. Ipsi sunt, qui libatione & nidore obleggantur, quibus spirituale corpus ipsorum pingueſcit. Vivit enim id vaporibus & ſuffumentis, & ex variis vario modo, nidoribusque & sanguine & carminibus corroboratur. Vid. Lucianus de sacrificiis pag. 73. Firmicus de errore*

profan. relig. *Athenagoras Apol. pro Christian. pag. 33. & sequent. Origenes contra Celsum p. 137. Nazianzenus orat. i. in Julian. pag. 300. Augustinus de civit. Dei lib. iii. cap. 20. Theodoreus contra Græcos serm. vii. p. 104. Eusebius præparat. Eccles. lib. iv. cap. 11. Elmenehorstius.* Hac de opinione ne plura observabamus ad *Tertulliani Apologet. cap. 22. Prudentius lib. contra Symmachum priore:*

— Horrificos quos prodigalia cogunt
Credere monstra Deos, quos sanguinolentus edendi

Mos juvat, ut pinguis laco lanetur in alto

Victima, visceribus multa inter vina vorandis. Heraldus.

⁶ *Remissis qua constringerant]* Designant ladere, ut curasse videantur. *Tertullianus Apol. cap. 22. Sic in MS. & sic legebat Cyprianus. Rigaltius. Tatianus adversus Gentes c. 31. Οἱ περιπέτεροι δαιμονοὶ τέχνῃ δὲ τὰς ἀνθερόπεις αἰχμαλωτεύεσθαι καὶ ὁ θεαματωτὸς Ἱερῆς ὁρῶνται εἰσεφαντοῦνται, οἰνίναι τὰς πρεσεπτικὰς ληστεῖς. Et poltea: Ἐπειδὴν τὸ εἴκοσιμαν ἀπολαμβάνουν, ἀποτίθενται τὸ καρπόνιλαν, ἢ τεργαλητεύουσαν τὸν περιγεριφόλιν, τὰς ἀνθερόπεις εἰς τὸ ἀρχαῖον ἀπογειτεύοσιν.* Ozelius.

⁷ *Hi sunt & furentes — vates & ipsis absque templo, sic insaniant, sic bacchantur, sic rotantur]* Non voluit Minucius ipsis Damonas significare, sed homines à tetricis ipsis spiritibus obfessos vexatosque. Fortasse legendum, *HINC sunt & furentes: quos poltea vates absque templo vocat noster, quod, ut vates in templis, sic hi in vicis & plateis insaniant & rotabantur. Vide Clementis Recogn. lib. v. cap. 13. ac Homil. ix. cap. 7. Origenem contra Celsum lib. vii. pag. 333. seqq. &c*

videtis excurrere, ¹ vates & ipsi absque templo, ² sic insaniunt, sic bacchantur, ³ sic rotantur. Par & in illis instigatio dæmonis, sed argumentum dispar furoris. De ipsis etiam illa quæ paullo ante tibi dicta sunt, ⁴ ut Jupiter ludos repeteret ex somnio, ⁵ ut cum equis Castores viderentur, ut cingulum matronæ nivalia sequeretur. ⁶ Hæc omnia sciunt plerique, ⁷ pars

Prudentium Perist. x, 1063. Davies.

¹ *Vates & ipsi absque templo sic insaniunt, sic bacchantur, sic rotantur.* Quid sit absque templo hoc eisdem loco non satis intelligo. Legendum igitur existimari, *Vates & ipsi in templo.* Nam eiusmodi vatuum in templis ipsis agitationes observabamus ad Tertulliani Apologericum ex Jul. Firmico. Nota autem rotantur. Nempe quia caput rotabant, &c, ut loquitur Ulpianus, jactabant. Tūc κεφαλὴν πεστεῖν dicit Dio Chrysostomus Orat. i. de regno. Ταῦτα καὶ ἐλέγειν, τὸν ἄποτε εἰ πολλοὶ τὴν λεγούσην αὐτῶν αὐθεῖον καὶ γωνιών, σάρκαντας καὶ πεστεῖν τὸν περιεργὸν καὶ γωνιῶν, σάρκαντας αὐτῶν ἀρετέπειν, αὐλὰς πάντας ἐπεργάτες τοὺς οὐρανούς. Capitoliis rotare de ipsis dicit Apuleius Miles. viii. Digne capite dimisso, cervices lubricis intorquentes motibus, crenisque pendulos rotantes in circulum. Dixerat Lucianus, τὸν κεφαλὴν νείτωσεν εἰς τὰς ἄνθεις θειαστήν. In Afino: Οἱ τὰς μέτρας ἀποβολάντες, τὸν κεφαλὴν νείτωσεν εἰς τὰς ἄνθεις θειαστήν. Heraldus. Tertullianus Apol. c. 23. Locorum differentia distinguuntur, opinor, ut à templeris deos ab imis, quos alii deos non dicunt. Deinde ostendit, dæmonas, etiā tempia non habeant, tam esse deos quam ipsi qui in templis sub stauris delitescant, qui non alii sunt quam dæmones. In eandem vero sententiam Oetavius notter ait, furiosos, qui in publicum excurrunt, etiam deos censeri posse & Vates absque templo, quia par est in illis instigatio dæmonis, sed argumentum dispar furoris. Dixerat Tertullianus. Compar exitus furoris & una ratio est irrationationis Rigaltius.

² *Sic insaniunt, sic bacchantur.* Vaticinantium proprium. Virgilii lib. vi. Aeneid. de Sibylla:

--- Totusque immanis in ante-

Bacchatur vates---

Statius lib. iii. Sylvarum:

*En ut colla rotat, novisque late
Bacchatur spatiis.* ---

Apuleius lib. viii. Miles. Inter hac unius ex illis bacchatus effusus, ac de imis praecorditis anhelitus crebros referens. Laelianus lib. iv. cap. 27. Ecce aliquis insinuans dæmonis percutis dementit, effraterat, insanit. Prudentius l.b. ii. contra Symmachum:

Instigat bacchantis anus ambage Sibyllæ,

Lycophron Cassandra:

H δὲ ἔρεστος χιονος βαρυζειν σόμη.

Sic Aristoteles lib. i. Ethicor. Epidem. dicit, τὸς νυμφανῆτες δηπνοιαὶ δαυπονίας εὐθεστέσσεν. Ouzelius.

³ *Rotantur* Prudentius:

Furere ac rotare jus patatnr mysticum.

Hieronymus in Epitaph. Paul. Alios rotare caput varium oraculis. Ouzelius.

⁴ *Ut Jupiter --- sequeretur]* Vide nostrum supra cap. 7.

⁵ *Ut cum egnis Castores viderentur]* Tertullianus Apol. c. 22. phantasmata Castorum Rigaltius.

⁶ *Hac omnia sciunt plerique, pars vestram]* Ita scriptum est in membranis antiquis. Deinde sequitur: ipsis dæmonas de semet ipsis confiteri. Unde existet proba lectio hujusmodi, *Hac omnia sciunt plerique, pars vestrum ipsis, dæmonas de semet ipsis confiteri.* Rigaltius. Minime placet Nic. Rigaltius conjectura; Sig. autem Gelenius, Des. Heraldus & Chr. Cellarius ediderunt, *hac omnia sciunt plerique vestrum.* Male; nam vocem commodam prætermittunt. Omnino reteribendum, *hac omnia sciunt PLERAQUE pars vestrum.* Salustius Jurguth. cap. 18. Africa pars inferior plieaque à Numidiis possessa est. *In vestrum*

veltrūm, ipsos dæmonas de semetipsis confiteri,⁸ quoties à nobis tormentis verborum, &⁹ orationis incendiis de corporibus exiguntur. Ipse Saturnus, & Serapis, & Jupiter, & quidquid dæmonum colitis,¹⁰ viet dolore, quod sunt, eloquuntur: nec utique in turpitudinem sui, nonnullis præsertim vestrūm assistentibus, mentiuntur. Ipsis testibus esse eos dæmonas de

veneras Hist. Evang. lib. 1. pag. 9.

Istius hic populi partem pleramque reverti

Ad verum suadebit iter---

Nec quisquam constructionem miretur; nam pars nomen est multitudinis. Virgilii Aeneid. 1. 212.

Pars in frusta secant---

Ubi Servius inquit: figurare, ut pars grandia trudunt. Ovidius Metam. 1, 244.

Dicta Jovis pars voce probant---

Idem vii, 6c4.

Pars animam laquo claudunt. ---
sic & alibi passim. Vide hs Ansoniam in Thalete vſ. 27. Davies.

7 Pars vestrum] Mox dicet: nonnullis præsertim vestram. Rigaltius.

8 Quoties à nobis tormentis verborum] Ita Bacchiarins de recipiendis lapsis dixit, flagella verborum. Firmicus de errore profan. relig. pag. 44. sermonis flagella. Et Cyprianus ad Lemerianum: tormenta verborum. Emenhorstius. Legebatur antea, & meritiss verborum, quæ lectio nihil habebat incommodi. Sed MS. Reg. lectio, præterquam quod videtur commodior, ad stipulatorem etiam habet Cyprianum hac in re Minnici imitatorem. Ad Demetrianum: Quando à nobis adjurantur & torquentur spiritualibus flagris, & verborum tormentis de obfessis corporibus ejiciuntur. Lactantius lib. v. cap. 22. Sic extorti & excruciat virtute divini numinis exululant. Heraldus.

9 Et orationis incendiis] Lactantius: Quo auditio tremunt, exclamant, & urise, verberaque testantur. Et lib. ii. cap. 16. Itaque maximis saepe ululatibus editis, verberari se, & ardere & jamjamque exire proclamant. Prudentius hymno 1. nœl sepiavæ.

His modis spurcum latronem martyrum virtus gnatis

Hac cæceret, torquet, urit. Ouzelius.

10 Vixi dolore eloquuntur quod sunt] Firmicus de errore protan. relig. pag. 100. Ecce dæmon est, quem colis, cum Dei & Christi ejus nomine audierit, contremiscat, & ut interrogantibus nobis respondat trepidantia verba, ut si colligit: adhærens homini laceratur, uritur, vapulat, & statim de commissis sceleribus confitetur. Lactantius lib. ii. cap. 15. Iesus autem, id est cultores Dei, metuunt. Cujus nomine adjurati, de corporibus excedunt, quorum verbis, tanquam flagris verberati, non modo dæmonas se esse confitentur, sed etiam nomina sua edunt, illa, quæ in templis adorantur, & quod plerumque coram cultoribus suis faciunt, non utique in opprobrium religionis, sed honoris sui. Quia nec Deo, per quem adjurantur: nec iustis, quorum voce torquentur, mentiri possunt. Itaque maximis saepe ululatibus editis, verberari se, & ardere, & jamjamque exire proclamanti. Et lib. v. cap. 21. Hi enim, quamdiu pax est in populo Dei, fugiant justos & parentes: & cum corpora hominum occupant, animesque divexant, adjurantur ab his, & nomine Dei veri fugantur. Quo auditio tremunt, exclamant, & uris se, verberaque testantur, & interrogati, qui sunt, quando venient, quomodo hominem irreverserint, confitentur; sic extorti, & excruciat virtute divini numinis exulant. Propter haec verbera, & minas, saudos & justos viros semper oderunt. Et quia per se nocere his nihil possunt, publicis eos odios persequuntur, quos sibi gravesentiant, exercentque servitiam, quans violenter possunt; ut aut eorum fidem minuant per dolorem; aut, si id efficere non quiverint, auferant eum de terra; ne sint, qui possint eorum nequitiam coercere. Emenhorstius

se verum confitentibus credite: ¹ adjurati enim per Deum verum & solum, inviti, miseri, corporibus in-horescunt; & vel exiliunt statim, vel evanescunt gradatim, prout fides patientis adjuvat, aut gratia curantis aspirat. Sic Christianos de proximo fugitant, quos longe in cœtibus per vos lacescebant. Ideo inserti mentibus imperitorum, odium nostri ferunt occulte per timorem. Naturale est enim & odiisse, quem timeas, ² & quem metueris, infestare, si possis. ³ Sic occupant animos, & obstruunt pectora, ⁴ ut ante nos incipiunt homines odire, quam nōsse: ne cognitos aut imitari possint, aut damnare non possint.

XXVIII. ⁵ Quam autem iniquum sit, ⁶ incognitis & inexploratis judicare, quod facitis, nobis ipsis pœnitentibus credite; & nos enim ⁷ idem fuimus, & ea-

¹ Adjurati per Deum verum & solum] Id propium munus fuit exorcistarum. Firmicus lib. 11. Astron. cap. ix. fol. 72. Faciet exorcistas & qui laborantes demonum incursione homines aptis remedii liberent. Cyprianus Epist. LXXVI. fol. 293. Per exorcistas voce humana & potestate divina flagellatur, & uritur & torquetur diabolus. Petrus Siculus pag. 57. Oi λεγάμροι ἔξορισαι, οἱ εἰ πρόστησαν ἀποστόλων γέγραπτο, ὅπις ἔχοντες τὰς δαίμονικανδύες ἐλεγον· ἔχοντες δικῆς στάθμης Χριστὸν οὐ Παῦλον οὐ κυρίου θεοῦ, ἔχελθετε εἰπέτειον οὐ οὐδὲ μονεμώτερον τοιούτον. Vid. Cyprianus epist. 11. ad Donatum fol. 2. Hieronymus in Matthæum lib. 11. cap. 12. Beda in collectan. tom. IIII. fol. 565. in Lucam lib. IV. cap. II. Rabanus Maurus de Institut. Clericorum lib. I. cap. IC. Concil. Carthaginense IV. cap. 7. Isidorus Hispalensis Orig. lib. VII. cap. 12. & de Offic. Ecclesiast. lib. II. cap. 13. in epistola ad Leodegridem Cordubensem Episcopum. Elmenhorstius.

² Et quem metueris, infestare] Jacet prorsus & flaccescit oratio. nisi rescrībatur, & quem ODERIS, infestare; prout conjectit Joan. Freinsheimus ad Cœrili lib. x. cap. 8. quam quidem emendationem Jac. Gronovius merito proba-

vit. Res ipsa veterum testimoniorum non indiget; si tamen libeat, adi Hieronymum Columnam ad Ennius Fragm. pag. 298. & Janum Gruterum ad Publum Syri vs. 37. Davies.

³ Sic occupant animos, & obstruunt pectora] Perstringit præoccupata illa & domestica judicia, de quibus dicebamus ad Tertulliani Apologeticum, quo etiam respiciebat, ni fallor, Minucius. Heraldus.

⁴ Ut ante nos incipiunt homines odire quam nōsse] Hoc argumentum traxit Tertullianus Apologet. cap. I. Sed & Laetantius lib. V. Timent enim ne à nobis revicti, manus dare aliquando, clamante ipsa veritate, cogantur. Obstrepat igitur, & intercedunt, ne audiātis; & oculos suos opprimunt, ne immen videant, quod offerimus. Quo plane ipsi diffidentiam sua perdite rationis ostendunt, cum neque cognoscere, neque congregari audeant, quia sciunt se facile superari. Heraldus.

⁵ Quam autem iniquum sit, incognitis] Ita optime in MS. Reg. Antea legebatur, Quantum autem virtutem sit. Tangit eam iniquitatem Minucius, quam pluribus exagitat Tertullianus in Apologetico. Heraldus.

⁶ Incognitis & inexploratis] Joan. Meursius reponit in incognitis & inexploratis; at si verax fuit Ludovicus dem

dem vobiscum quondam adhuc cæci & hebetes sentiebamus: quasi Christiani monstra colerent, infantes vorarent, convivia incesta miscerent: nec intelligebamus ab his fabulas istas semper ventilari, & nunquam vel investigari vel probari, nec tanto tempore aliquem existere, qui prodiceret, ⁸ non tantum facti veniam, verum etiam indicii gratiam consecuturum; malum autem adeo non esse, ut Christianus reus nec erubesceret, nec timeret, & ⁹ unum solummodo, quod non ante fuerit, pœniteret. ¹⁰ Nos tamen cum sacrilegos aliquos & incestos, par ricidas etiam, ¹¹ defendendos & tuendos suscipiebamus, hos nec audiendos in totum putabamus: non nunquam etiam miserantes eorum, crudelius fæviebamus, ¹² ut torqueremus confitentes ad negandum, vi delicit ne perirent; ¹³ exercentes in his perversam quæ-

Carrio, qui lib. 11. Emend. cap. 18. tradit MSStos habere de incognitis & inexploratis, ita prouersus legendum. *Davies.*

⁷ *Idem*] Scribo, iidem. Meursius.

⁸ Non tantum facti veniam, verum etiam indicii gratiam consequunturum] Ita ediderat Gelenius oprime. At Rom. editio judicii, male. Gelenii editionem confirmat MS. Reg. An autem id est quod significabat Tertullianus Apologer. cap. 7. *Quis talia facinora quum inventisset celavit aut vendidit ipsos trahens homines?* ut vendere eo loco dicat accepto prelio indicare. Diximus nobis non liquere. Heraldus.

⁹ *Unum solummodo -- pœniteret*] Hac constructio, licet insolens & inusitata possit videri, bonis tamen auctoribus haud ignoratur. Cicero Tuscul. lib. v. c. 28. *Sapientis est enim proprium, nihil, quod pœnitere possit, facere.* V. C. Dionys. Lambinus à futilibus Grammaticis deceptus ibi reponit, *cujus pœnitere possit.* Idem de Invent. lib. 11. pag. 66. *Utrum id facinus sit, quod pœnitere fuerit necesse.* Vide sis A. Gellium Noct. Attic. lib. xiii. cap. 2. Davies.

¹⁰ *Nos tamen quum sacrilegos aliquos*] Hunc locum imitabatur Lactantius lib. v. cap. 1. *Nam si sacrilegis, & proditoribus, & beneficis potestas defendendi*

sui datur, nec prædamnari quenquam in cognita causa licet: non iusta petere videmur, ut si quis erit ille, qui incidet in hac, si legat, perlegat; si amedit, sententiam differat in extremum. Heraldus.

¹¹ *Defendendos & tuendos suscipiebamus*] Suscepiti, clientes. Servius ad vi. Æneid. *Vult intelligi prævaricatores, qui patroni sunt clientum, quos nunc susceptos vocamus.* Jul. Severianus Rhet. *Solicitudinem suscepisti, vel cetera ejus in fortunia memoramus.* Vid. Augustinus epist. 59. & Ambrosius serm. 93. Wowerus.

¹² *Ut torqueremus confitentes ad negandum*] Hæc lectio eit è MS. Reg. Antea, *urgeremus.* Hac autem de re tota dicebamus ad Tertulliani Apologeum c. 2. Heraldus.

¹³ *Exercentes in his perversam questionem*] Pagani admotis tormentis Christianos cogebant ad inficiationem, contra omnium judiciorum rationem, renoremque legum, quæ reum torqueri jubent, ut occulta crimina confiteatur, non ut confessa neget. Lex 1. & 9. Digest. de questionibus; & lex 8. cod. Justiniani de repudiis; Paulus JC. l. v. Sententiar. tit. 14. Tertullianus Apol. cap. 2. Ceteris negantibus adhibetis tormenta ad confitendum, solis Christianis ad negandum. Et cap. 7. Carnifici stionem

stionem, non quæ verum erueret, sed quæ mendacium cogeret. Et si quis infirmior, malo pressus & victus, Christianum se negasset, facebamus ei, quasi ejerato nomine, jam omnia facta sua illa negatione purgaret. Agnoscitne eadem nos sensisse & egisse, quæ sentitis & geritis? Cum, si ratio, non instigatio dæmonis judicaret, ¹ urgendi magis, non ut diffiterentur se Christians, sed ² ut de incestis, stupris, de impiatis sacris, de infantibus immolatis faterentur. His enim & hu-

longe aliud manus in Christians impiatis, non ut dicant, qua faciunt, sed ut negent, quod sunt. Cyprianus ad Demetrianum f. 256. Torquentur rei, qui se negant criminis, quo accusantur, teneri, ut facinoris veritas, qua indice voce non promittat, dolore corporis exprimatur. Nunc vero cum posse confitear acclamem, & cerebris ac repetitis identem vocibus Christianum me esse contestem, quid tormenta admoves confitenti? Torqueri debni si negarem. Elmenhorstius.

¹ Urgendi magis] Verissima legio, quam ē MS. Reg. restituimus. Antea, arguendi magis. Heraldus.

² Ut de incestis, stupris, de impiatis sacris, faterentur] Justinus Martyr Apolog. I. pro Christian. fol. 39. H̄t k̄ τεττὸν ἀποροῦσας οἱ φῶται διαιτοῦσσι τὸν πονηρὸν ἀνθερόπων περιχθύνειν παρευρόντες γὰρ αὐτοὶ τις δὲ συκοφάτια τῷ εἰς νῦν, οὐ εἰς βασιλεὺς ἐλυτοῖς αἰνέταις τὴν ἡμετέρον, η̄ παιδαρίον, η̄ γυναικεῖον, η̄ αἵματον τὸ μετελεόθυμον, οὐ αὐτοὶ παρεγόντες περιθέσιν. Jam vero & illud. ut a malis quibusdam hominibus fieret, pravi efficerent genii. Nam ad sycophanticam adversus nos calumniam nonnullos necantes, ad tormenta protraxerunt nostrum servos, aut pueros & mulierculas: ut per cruciatus horrendis & formidabilis, corum, qua sermontes vanis aque fabulosis feruntur, flagitorum extorquent confessionem, qua flagitia ipsi manifesto faciunt. Eusebius Ecclesiast. Histor. lib. V. cap. 1. fol. 48. Συνιλαμβάνοντο δὲ καὶ ἔνιοι τινες τινὲς τὴν ἡμετέρον ἐτεῖ διαιτοῦσσαν κελευστεῖς οὐ οὐγενεῖς ἀνελέτεις παῖς τοῖς νῦν, οὐ καὶ εἰδοῖς τὸν τελευτὴν, εἰδοῦσσι τὰς βροτίδες, οὐ τέλειας εἰλέτην ταχε-

τας, τὴν σεχτικῶν δὲ τὸ παρεργάτην αὐτές, πατέρεψαντο ιδοῦν Θύεσται διττα, η̄ Οἰδιποδεῖς μῆτες, η̄ οὐδε μήτε λαλέταιν, μήτε γεννήσις θεοῖς ημῖν ἀλλὰ μηδὲ πιστύρη εἴ ποιεῖτο πώποτε παρεγόρποις ἐγένετο τέτταν δὲ φυμαδέντων παῖς απεδημεῖσαν εἰς νῦν, οὐδὲ η̄ εἴ τινες τὸ πέρτερον δι' αἰνεῖταιλα μητέρεις, τότε μεριδικές ταχέτων η̄ διεπέρυτο κατὰ ιμῶν. Veritit Rufinus. Accidit autem etiam servos comprehendēti οὐνονδαμ ex nostris paganis: quoniam quidem publice jussum fuerat requiri omnes & teneri. Quique demonis instinctu, cum tormenta pertimescerent, qua inferri sandis videbant, monentibus se in hoc ipsum militibus, quibus ita fuerat praeceptum, commecati sunt adversum nos, velut Thyestes coenas & incensa Oedipodia perpetrantes: & alia qua nec prologi aut cogitare nobis fas est, & qualia ne credere quidem possumus aliquando avut homines gesta. Quæ cum de nobis diffamata fuissent in vulgus, horrori maximo & execrationi apud omnes homines esse cepimus, etiam apud eos, qui prius aliquid moderationis erga nos servandum esse censebant. Et lib. ix. cap. v. fol. 101. Οὐ τέττα διπλαλυθρὸν & τερψόν, ἔτερον σεχτοπεδοχός οὐ δέκας Ρωμαιοὶ περιστρέψασσον, οὐδὲ τέλε Διμετρὸν τὸ Φοινίκης ὅπιστην τινὰ γυναικεῖαν οὐδὲρετι αἰράτας ποίησαν, βασινεῖς εὖτε διπλαλυθρούς ιτεῖσαν, λέγειν οὐδερρος ιπαργεῖσαν, οἷς δὲ είνας πολὺ Χειστανοί, οινειδεῖς τε αὐτοῖς άδιμτωσάσας, εἰ αὐτοῖς τε τοῖς περιεκοῖς περάπτειν αὐτές τὰ δικέατα η̄ οὐδε ἀλλὰ λέγει αὐταῖς δὲ διελοῦτο διδούσατο. Ιππολογ. δὲ καὶ ἔτερον οὐτομητρος ταρσων τὰς αἰτησίτας, βασινεῖς κοινεῖται. η̄ δὲ julimodi

jusmodi fabulis iidem dæmones ad execrationis horrorem imperitorum aures adversus nos refererunt: 3 nec tamen mirum, cum omnium fama, quæ semper insparsis mendaciis alitur, ostensa veritate consumitur. Sic est negotium dæmonum. Ab ipsis enim rumor falsus & seritur, & fogetur. Inde est quod audire te dicis caput asini rem nobis esse divinam. Quis tam stultus ut hoc colat? quis stultior ut hoc coli credat? nisi quod vos & totos asinos in stabulis & cum vestrâ vel

περτιζαντι, εἰς πάταν πόλιν κατέπονται τὰ διυστήρα τὰ γεγματά. Id est: Cum vero hac ita per omnem locum diligentia nequitia gererentur, dux Damasci cognita imperatoris sui erga Christianos libidine, & ei placere in talibus studens, indignissimas quædam mulierculas de trivio conquistas sibi facit, & agitari in his plurimam questionem, per quam cogere eas ait profiteri, fuisse se quondam Christianas: & scire quod, inter ipsa mysteria eorum, spurca quædam & impura committerentur. Aliaque huiusmodi siagitia, quæ nec audiare quidem bonus quisquam pateretur, mulierculas ait prosequi facit: eaque conscripta ad imperatorem refert, & propone ea nihilominus per singulas quæque urbes ac provincias jubet. Elmenhorstius.

3 *Nec tamen mirum, cum omnium fama]* Si nihil hic omisum est in exemplari, tota periodus ita constituenta est ut aliquis sensus eliciatur. His enim & huiusmodi fabulis iidem dæmones ad execrationis horrorem imperitorum aures aduersus nos refererant, Nec tamen mirum. Cum hominum fama, quæ semper insparsis mendaciis alitur, ostensa veritate consumitur, sic est negotium dæmonum, ab ipsis enim rumor falsus & seritur & fogetur. Illa autem verba, cum hominum fama, adneati debent istis, sic est negotium dæmonum: ut clausula sic accipitur. Nec tamen mirum. Sic est negotium dæmonum cum hominum fama, quæ &c. Hominum intellige, Christianorum. In Ms. legitur, omnium. Rigaltius. Nec tamen mirum, cum omnium fama, quæ semper insparsis mendaciis alitur, ostensa veritate consumitur. Sic est negotium

dæmonum. Ab ipsis enim rumor falsus & seritur & fogetur] Locus luxatus, quem qui Rigaltius restituere coenatus sit, vide in ejus Observationibus. Ac primum quidem bene, cum pro omnium reponit hominum: sed male, cum id de Christianis intelligi vult, ut jam monuit V. C. J. F. Gronovius Observat. in Eccles. Script. cap. 7. ubi totum hunc locum ita restituendum censet: Nec tamen mirum, cum hominum fama, quæ semper insparsis mendaciis alitur, ostensa veritate consumitur, sit & negotium dæmonum: ab ipsis enim rumor falsus & seritur & fogetur. Hoc est, ut idem Gronovius ibi explicat, Fama illa hominum oribus jacata & propagata, quæ semper alitur & crescit mendaciis, quæque veritate patefacta evanescit, eadem hominum fama est ipsorum dæmonum negotium & opus: horum est auctoritas & instinctus, illorum ministerium. Hæc quin vera lectio sit, nullus dubito, quare conjecturæ huic L. M. Q. subscribo. Ouzelius.

4 *Cum vestra vel Epona]* Ita scriptum in Ms. Reg. Ed. Rom. vel Hippoona. Sane scriptum puto à Minucio, cum vestra Epona, & notatum ab aliquo ad marginem, vel Hippoona. Eponam autem scripsisse veteres pluribus ostendit Adriannus Turnellus in Adversariis. Heraldus. In exemplari legitur, cum vestra telepona: edidimus, cum vestra vel sua Epona, & veram esse hanc scripturam demonstrant ista Tertulliani, unde sua sumptit Oclavius. Vos tamen, inquit Septimius, non negabitis & jumenta omnia, & totos canterios cum sua Epona coli à volis. Agebat pro Christianis Septimius apud Romanii imperii antithites: cavitigitur Epona

Eponâ consecratis, ¹ & eosdem asinos cum Iside religiose decoratis: item ² boum capita, & capita vervecum, & immolatis, & colitis: de capro etiam & homine mixtos deos, & ³ leonum & canum vultus deos dedicatis. Nonne & Apim bovem cum Ægyptiis adoratis & pascitis? nec corum sacra damnatis

ne quid inverecundius diceret, & canteris ac jumentis suam Eponam, ridiculum numen, adsignavit. Hic vero Octavius adhuc memor Cæciliani joci *Plautinae prosapia*, & familiarius agens apud Minucium suum aduersus Cæciliū & alios ethnicos, nominata Epona & asinus dixit, *vestra vel sua*, ut *vestra*, referatur ad Cæciliū & alios ethnicos; *sua*, ad asinos. Itaque sumpsit illud Tertulliani, *cum sua Epona*, & addidit, *vestra*: cum *vestra vel sua Epona*. *Rigaltius*. Prima fronte speciola forsan erit *Jac. Gronovii* conjectura, pro qua reponit vir clarissimus, *cum VESTA vel Epona*; nam *Vestæ* quidem sacer fuit asinus; cuius rei rationem sic effert *Lactantius Div. Instit. lib. 1. cap. 21.* *Cum Dii omnes ad festum matris magna convenissent, epulisque satiati noctem lusibus ducerent;* quievisse humi *Vestam somnumque cepisse*: *ibi Priapum somno ejus & pudicitia insidiatum*; sed illam intempestivo clamore *ASELLI*, quo *Silenus vehebatur, excitatam*; *libidinem vero insidiatoris deceptam*. *Hac de causa Lampsacenos asellum Priapo, quasi in ultionem, maleare consuevisse*; apud Romanos vero eundem *Vestalibus sacris, in honorem pudicitiae conservatae, panibus coronari*. Vide & *Ovidium Fast. vi, 321. seqq.* Attamen, ut recte monuit eruditissimus & humanissimus vir *Gisb. Cuperus*, antequam recipiatur hæc emendatio, constare debet, in *STABULIS Vestam* fuisse consecratam; quod nemo, sicut arbitror, potest ostendere. Quin & noster *Tertullianum Apol. cap. 16.* describit, ubi nulla prorsus *Vesta faula* est mentio. Omnibus igitur expensis, mihi vitio carere videatur lectio, quam nobis exhibet *Codez Regius*. Vocabulam certè penultimam sic adhibent autores optimi. *Cicero pro S. Roscio Amerino c. 2. Adolescens vel potentissimus. Iterum c. 8. Trix prædia vel nobilissima.*

Sulpicius Severus Dial. i c. 2c. Sed repellit penitus vel tacita conscientia vanitas, (*Leg. vanitatis*) perseverante virtute, non potuit. Idem Epist. 11. ad Sororem cap. 26. *Nihil tam contrarium -- Deo quam aliquem odisse, alterum velle vel laedere*. *Adfisi & Petronii Sat. c. 18. Davies.*

¹ Et eosdem asinos cum Iside religiose decoratis] Ita omnes editiones, & MS. Reg. unde alii alia effinxerunt. Scripsisse *Minucium* existimo, Et eosdem asinos cum Iside religiose denotatis. Nempe asinum significat Isidis gerulum, qui simul cum Iside à superstitionis religiosa denotatione celebatur, unde proverbium, ὁ τρέπεται μηνερα. Supra: *Cæcilius simulacro Serapidis denotato*. *Heraldus. Liber MS. devoratis. Mendose. Scripsimus, decoratis, quod proxime accedit ad veterem scripturam*. Nec absurdum erit opinari asinos illos Isidis gerulos aliqua nobiliiori stratura cum Iside fuisse decoratos, cum *Apuleius* ipse narrat Asinum suum istius Deæ gerulum à nonnullis etiam hordeo fuisse religiose donatum. Miles. viii. *Rigaltius*. Devotari habent vulgatis codd. In MS. est *devoratis*; quod vitiosum esse cuique liquet, *Rigaltius*, littera unica mutata, edidit *decoratis*. Quod sensu, quo explicat, tollerari potest. Si vero *devoratis* retinere hic quis malit; minime hic denolare potest, qua significatione eo vocabulo utitur *Plautus Casina Sc. 11. Act. 6.* ibi enim significat diris *devovere*. *Devotare* itaque hoc loco, vel idem erit, ac *consecrare*; vel, quod magis probbo, cum *Minucius* ait, *Asinos cum Iside religiose devoratis*, nihil aliud vult, quam. *devotos vos asinus & Isidi offenditis*. *Ouzelius*.

² Boum capita--mixtos Deos] *Porphyrius* ποιὲι ἀποχῆς ἐμψύχων lib. iv. fol. 54. Διὸ εἰς τὰ δεποτία παρέλαβε πάντας καὶ ὄρεις πολὺ ἀγέμενα θυγαῖς καὶ αὐθεόπτες, καὶ παλαιοὶ ἀρταῖοι οὐδεὶς καὶ instituta

instituta serpentibus, crocodilis, belluis ceteris, & avibus & piscibus ; quorum aliquem Deum si quis occiderit, etiam capite punitur. Idem Ægyptii & cum plerisque vobiscum non magis Isidem, quam ⁵ separatum acrimonias metuunt ; nec Serapidem magis, quam ⁶ strepitus per pudenda corporis expressos contremis-

ἀνθερόπε τετραγονοὶ γὰρ παρ' αὐτοῖς πί-
μιχεῖ τεχνήις ἀνθεροποεῖδις τὸ δὲ
πρόσωπον ὄρνεις οὐ λέοντος οὐδὲ τίνος
ζώων κακηλημένος, καὶ πάλιν δύναται λέπτη
ανθερόπειος οὐδὲ ἀλλων πυγῶν ζώων μέρη.
Id est : Ad Deorum fabricam omne animal
una cum homine ÆGYPTII assumper-
tunt : in qua & pecudum & hominis,
& avium item & hominis corpora com-
misiuerunt. Singula apud ipsos Deorum
statue vel usque ad collum humanam
speciem preferunt, faciem vero vel avis,
vel leonis, vel alijius alterius animalis
impositam habent : vel è contrario capiti
humano subjectum alterius animalis cor-
pus prouenstantur. Elmenhorstius,

3 Leonum & canum vultu Deos dicatis] Arnobius lib. vi. pag. 116. Inter Deos videmus vestros leones torvissima facie. Tertullianus Apolog. cap. 16. Illi debebant adorare statim biforme numen, quia & canino & leonino capite commiseros, & de capro & de ariete cornutos, & à lumbis hircos, & à cruribus serpentes, & planta vel tergo alites Deos receperunt. Porphyrius θεοὶ ἀποχῆς ἐμ-
ψυχοι lib. iv. f. 54. "Οὐεν καὶ ὁ λέων
ας θεὸς θρησκεύει" καὶ μέρος πτ̄ Αι-
γύπτιος, οὐ καλεστονον, ἐπόνυμον ἵκι
Λεοντοπολίτων, ἄλλο δὲ Βατραχίτων,
ἄλλο Δυνατοπολίτων. Elmenhorstius. Hieronymus adversus Jovin. lib. ii. col. 201. Singula penè in Ægypto civitates, singulas bestias & monstra venerantur ; & quodcumque coluerint, hoc inviolabile & sacrum putant. Unde & urbes quoque apud eos ex animalium vocabulis nuncupantur : Leonto, Cyno, Lyco, Busiris, Thmnis, quod interpretatur hircus. Videatur & Alianus Hist. Anim. lib. xii. cap. 7. Facie verd Leonina fingeatur Mithras, ut ostendit vir doctissimus Bern. Montfalconius Diar. Ital. cap. xiv. pag. 198. Davies.

4 Cum plerisque vobiscum] Sig. Genenius edidit cum plerisque vobis : Mibi rescribendum videatur cum plerisque re-

strum. Lectionem certè, quam repræsentat MStus, Latinam non arbitror. Davies.

⁵ Separatum acrimonias metuunt] Chrysostomus in Genef. cap. i. Homil. vii. fol. 39. Multi gentiles sic erraverunt, & in tantum stuporem & amentiam inciderunt, ut & cepe, & alia, & his viliora adorarent. Juvenalis sat. xv. vs. 9.

Porrū & cepe nefas violare &
frangere mortis:

O sanctas gentes, quibus haec na-
scuntur in hortis
Numina.

Prudentius in Romano martyre p. 214.
Venerem precaris? comprecare & si-
miam.

Placet sacratus aspis Aesculapii?
Crocodilus, Ibis & canes cur dis-
plicent?

Adpone porris religiosas arulas,
Venerare acerbum Cepe, mordax Al-
lum.

Fuliginosi ture placantur Lares,
Et respuntur consecrata oluscula,
Aut unde major esse majestas fo-
ciss, *

Quam nata in hortis sarculatis cre-
ditur;

Si numen ollis, numen & porris
inest? Elmenhorstius.

6 Crepitus per pudenda corporis ex-
pressos] D. Clemens recogn. lib. v. fol.
93. Ægyptii cepas & cloacas, crepitus
ventris, pro numinibus habendos esse docuerunt, & alia innumerabilia, que
pudet etiam nominare. Casarius dialog.
i. fol. 145. Nisi forte de ethniciis lo-
quamus, apud quos & fontes, & cepa,
& status ventris non sine furore quodam
inter Deos referuntur. Hieronymus in
Elaizam lib. xiii. c. xlvi. fol. 151.
Taceam de formidoloso & horribili cepe,
& crepitus ventris inflati, quae Pelusiacae
religio est. Elmenhorstius. Strepitus
per pudenda corporis &c.] Sic habet
exemplar. Hic vero usurpare licet

cunt. Etiam ille, qui de adoratis sacerdotis virilibus adversum nos fabulatur, tentat in nos conferre quæ sua sunt. Ista enim impudicitiaæ eorum forsitan sacra sint, apud quos sexus omnis membris omnibus prostat, apud quos tota impudicitia vocatur urbanitas: qui scortorum licentiaæ invident, ¹ qui medios viros lambunt, libidinoso ore inguinibus inhærescunt, ² homines malæ linguaæ, etiam si tacerent; quos prius tædescit impudicitiaæ suæ, quam pudescit. Proh nefas! ³ id in se malæ facinoris admittunt, quod nec ætas potest pati mollior, ⁴ nec cogi servitus durior.

XXIX. Hæc & hujusmodi propudia ⁵ nobis non licet nec audire; etiam pluribus turpe defendere est.

quod Hieronymus lib. xiii. in Esiam dixit de Pelusiaco cepe, Horribile & formidolosum fuit hortensis apud Horatium Dei diffissa nate tonitru, quo detussi Canidia dentes, & exturbatum Sagana calendum. Et Martialis epigrammæ ridetur misellus Æthon qui Jovem salutans in Capitolio pepedit; adfectus ob istud flagitium trinoctiali dominiceno. Cato oratione de sacrileg. apud Festum in prohibere comitia: Domicum anspicamus, inquit, servi, ancille, si quis eorum sub centone creput, quod ego non sensi, nullum mihi vitium facit. Fatuam admodum circa hæc superstitionem Metroclis Theophrasti discipuli narrat Laertius. Et est Nicarchi epigramma eis προδίν, quo dicitur habere jus vita & necis, ut reges. Inde igitur orta est adorandi religio. Προδίν αἰνουλεῖται πολλαὶ οἰδης θέσσα, &c. Rigalins. Vide J. Bapt. Cotelerium ad Recogn. Clementis l. v.c.2c.

¹ Qui medios viros lambunt, libidinoso ore inguinibus inhærescunt] Noster libidinis genus innuit, monstruosissimum quidem, veteribus tamen haud inusitatum. Vide modo Martialis lib. 111. Epigr. 79, Sc. Ansonius Epigr. cxx.

Lambere quum vellet mediorum
membra virorum

Castor, nec posset vulgus habere
domi:

Repperit, ut nullum Fellator per-
deret ingenium.

Uxor coepit lingere membra sue.

De similibus (quod dolendum) flagitiis

agit Poeta Christianus Epigg. cxxxiiii, seqq. Huc etiam respicit Cyprianus ad Donatum pag. 6. Nolo mireris que loquuntur hujusmodi ore illo: quicquid jam voce delinquitur minus est. Barnabas Epist. cap. x. ubi rationes tradit Allegoricas, cur Moses animalia nonnulla comedи prohibuerit, de Musella sic loquitur: Ἀλλὰ καὶ τοὺς γάλακτούς εὐπόντες καὶ μὴ γαπ, εντορ, οὐοτελῆστι τοῖς ποιέταις, οἷς ἀνεργούς ἀροπίας ποιεῖται τοῦ σόματος, διὸ ἀρεσπιαῖς ἐστὲ καλλιεργῶστε ἀρεσπιαῖς, η ἀροπίας ποιέταις τῷ σόματι τὸ γαρ ζῶν τὸν τοῦ σόματος κατέ. Interpretem vetustum, qui fellatores & fellatrices denotari non intellexit, vix equidem culpo: nam in hujusmodi Spurciis nocet potius, quam juvat, eruditio. Davies.

² Homines male lingue] Fellatores, quos Martialis lib. 11. Epigr. 61. lingua maritos & ore moechos appellat; quo morbo Lesbii maximè laborarunt, ut testatur Suidas in Λεξισται. Firmicus Astron. lib. viii. c. 3. Impures ore viros faciet, & muliebrium libidinum lake pollutos. Cap. 27. Erant turpi vita, inquinato ore. Lib. viii. cap. 16. Impures ore perficiet. Lib. vi. cap. 31. Tunc veris spontanea furoris adhortatione muliebria patienter, tunc impuro HONORE vitiosæ libidinis ardorem exequi student. Lego impuro ORE. Natalem, Hostium, Scaurum aded notæ impuritatis narrat Seneca, ut menstrua mulierum hiantiore exceptarint. Vide Ea

Ea enim de castis fingitis & pudicis, quæ fieri non crederemus, nisi de vobis probaretis. Nam quod religioni nostræ hominem noxium, & crucem ejus adscribitis, longe de viciniâ veritatis erratis; qui putatis Deum credi, aut meruisse noxium, aut potuisse terrenum. Næ ille miserabilis, cujus in homine mortali spes omnis innititur; totum enim ejus auxilium, cum extincto homine finitur. ⁶ Ægyptii sane hominem sibi, quem colant, eligunt, illum unum propitiant, illum de omnibus consulunt, illi victimas cædunt, & ille, qui ceteris Deus, sibi certe homo est, velit nolit: nec enim conscientiam suam decipit, si fallit alienam. Etiam principibus & regibus, ⁷ non ut magnis & electis

illum de Benef. lib. iv. c. 31. Quæst. Natur. lib. i. cap. 16. & Epist. 87. ac adnotata ad Arnobium lib. ii. pag. 56. Elmenhorstius.

³ Id in se mali facinoris admittant] Ferrarius & Priscianensis & ceteri omnes ediderunt, pessimi facinoris. Jure id quidem, sed adversus fidem exemplaris, quam etiam hic servari placuit; & nihilominus Malum intelligi tribus vel etiam innumeris superlativis pessimis pejus. Rigaltius.

⁴ Nec cogi servitus durior] Ulpianus Leg. 2. Digest. de his, qui sui vel alieni iuri sunt, &c. Si Dominus in servos seviriter vel ad impudicitiam turpemque violationem compellat: que sint partes presidis, ex rescripto divi Pii ad Älium Marciatum proconsularem Beticam manifestabitur, cuius rescripti verba hac sunt: Dominorum quidem potestatem in suos servos illibatam esse oportet, nec cuquam hominum suam jus detrahi, sed dominorum interest, ne auxilium contra sevitiam vel famem, vel intolerabilem injuriam denegetur his, qui justè deprecantur. Ideoque cognoscere de querelis eorum, qui ex familia Julii Sabini ad statuam configurerunt: & si vel durissimos habitos, quam aquum est, vel infamis injuria affectos cognoveris; veniri jube, ita ut in potestatem Domini non revertantur. Vide Leg. 14. Cod. Just. de Episcopali audientia; Senecam lib. iii. de Benefic. cap. 20. Photium Nomocanon. tit. xiii. cap. 22. Elmenhorstius.

⁵ Nobis non licet nec audire] More Graecorum, particulas negantes geminat noster, contra quam vulgo fit apud Latinos: interdum tamen aliter se res habet. Terentius Andr. Ad. II. Sc. ii. vs. ult. NEQUE tu HAUD dices tibi non prædictam. Cæsar lib. vii. B. G. cap. 77. NOLITE hos vestro auxilio spoliare--- NEC stultitia ac temeritate vestra --- omnem Galliam prostertere. Cicero pro Quintio cap. 14. NON opinor id quidem NEQUE jus esse, NEQUE cuquam expedire. Hanc in rem multa congregâre G. J. Vossius de Construct. cap. LXI. pag. 233, seqq. & Nic. Heinßius ad Tetronii Satir. cap. 42. Davies.

⁶ Ægyptii sane hominem sibi, quem colant, eligunt] V. C. Jac. Gronovius nullo jure reponit, Ægyptii SAITM hominem sibi, quem colant, eligunt; nam sana prorsus est vulgata lectio, nec satis constat, an ANUBIS vicus in Saïte Nomo fuerit postus. Porphyrius ἀπὸ Αἰγύπτου lib. iv. §. 9. Αἰγύπτιοι ἀθεοποιοι σέβονται κατὰ ΑΝΟΤΒΙΝ καμψόν, εἰ δὲ τὴν τεῖχον, οὐ τὴν τὴν βασιλεὺς τὴν οὐράνιαν κατέ. Hujusce loci testimonio utuntur Eusebius P̄p̄. Evang. lib. iii. capp. 4, 12. ac Theodoritus Therap. i. 1. ut monuit J. B. Cotelerius ad Clementis Homil. vi. cap. 23. ubi sic Episcopus iste personatus: Αλλὰ οὐ μη! Αἰγυπτίοις εἰν αἱ ρωμαὶ ἀθεοποιοὶ αἱ θεοὶ μηδὲ διερέται περισσωπεῖ. Vide εἰς Homil. xi. cap. 6. Davies.

⁷ Non ut magnis & electis viris] Nota obicit eleclis, nempe à Deo, ut

viris, sicut fas est, sed ut Deis turpiter ¹ adulatio falsa blanditur, cum & præclaro viro honor verius, & optimo amor dulcior præbeat. Sic eorum numen * vocant, ² ad imagines supplicant, genium, id est, dæmonem ejus implorant, ³ & est eis tutius per Jovis genium pejorare, quam regis. ⁴ Cruces etiam nec colimus, nec optamus. Vos plane, qui ligneos Deos con-

dicebat Tertullianus in Apologetico, ubi non nihil observabamus. Heraldus.

¹ *Adulatio falsa blanditur]* Blanditur falsa, ut supra, cap. 8. *Solertia reditiva blanditur.* Rigaltius. Errare puto virum doctissimum, nam vox falsa non in Accusandi, sed in Nominandi casu posita videtur. Certe falsum, si enim, similisque generis vocabula non raro uterentur. Cicero Nat. Deor. lib. I. cap. 2. In specie autem **FICTA** simulationis, sicut reliqua virtutes, ita pie-
tas inesse non potest. Petronius Satir. cap. 3. **FICTI** adulatores, quum canas divitium captant, nihil prius meditantur, quam quod putant gratissimum auditoriis fore. Sic Imp. Diocletianus & Maximianus, Codicis lib. viii. Tit. xvi. leg. 15. Nec omessa professio probationem generis excludit, nec **FALSA** simulatio veritatem minnit. Haud opus est, ut rescribatur falsa simulata, quod fecit magnus ille Jurisconsultus Jac. Cujacius ad leg. cx. D. de Verb. signif. Davies.

* *Votant]* Cum Gelenio leg. invocant. Dav.

² *Ad imagines supplicant]* Ethnicos non solum thure & vino Imp. suppli-
casse, sed hostias etiam immolasse tra-
dunt Suetonius Caligula c. 22. Herodianus in Heliogabalo f. 576. & sequent. Tertul-
lianus Apolog. c. 10. & ad Scapulam c. 2. Seneca de tranquil. animae c. 14. Lucia-
nas mortuorum dialog. f. 52. & Adrianus Imp. editio statuit, ut ejus mundus Antinous publice sacrificiis coleretur. Vid. Athanasius contra Gentes f. 8. Elmen-
horstius. Quod & Plinins epistola ad Trajanum ostendebat. Tacitus lib. xv. Annal. Medio tribunal sedem curulem. &
sedes effigiem Neronis sustinebat. Ad quam progressus Tiridates, cassis ex more velli-
mis, sublatum capite diadema imagini subjicit. Heraldus

³ *Et est eis tutius per Jovis Genium]* Pe-
jerantes per deos non puniebantur jure

civili: contra si quis per imperato-
rem pejerasset, futilibus castigabatur.
Adeatur Justus Lipsius ad annal. Taciti
lib. I. pag. 34. Harmenopulus prompt.
Juris civilis lib. vii. Tit. 1. Οὐδέ τις κατὰ τὸ δέον ὄμοσας παρενεργός οὐκέτι
χρήσιμος ἐστιν τοῖς δημόσιοις οὐρανοῖς,
εἰ κατὰ τὸ δέον χρήσειν. Εἰ δὲ κατὰ
βασιλέας κατέπιπτος δημόσιος οὐρανος,
οὐχί χρήσειν. Οὐ δῆλον χρήσιμος κατά τὸ βασιλέας οὐρανος οὐ εποικιός, πο-
ταλίζει. Id est: Nemo qui per Deum
pejerarit periclitatur. Satis enim Deum
ultorem habet jurisjurandi per Deum
præstigi contemna religio. Quod si quis
per Principis venerationem calore quodam
pejerarit, veniam consequitur. Si quis
juraverit in re pecuniaria per genium
principis, & pejeraverit, futilibus castiga-
tus dimittitur. Justinianus tamen Imp.
illum qui per caput Dei vel capillum
jurat, ultimo supplicio subjicit. Ver-
ba ejus reteram, ut latine reddidit Julianus Patricius Novell. const. 71. Si
quis per capillum Dei vel caput juraver-
it, vel alio modo blasphemia contra
Deum natus fuerit, officio praefecti urbis ul-
timi supplicio subjiciatur. Elmenhorstius.

⁴ *Cruces nec colimus nec optamus]* Sed cum Apostolo gloriatur in cruce
Dn. N. Jesu Christi. Καὶ τὸ ὅσιο τὸ
καύχημα τὸ σταυρός ὅπι ὁ Χριστὸς δι-
έμε δόλων μορφῶν ἀνέλαβε, καὶ ἐπαύ-
τηπε ἐπαύτη, δι’ ἑμές τὸ δέον, τὸ διλα-
μον. Chrysostomus. Rigaltius. Hæc
est lectio Codicis Regii; sed in non-
nullis editionibus est, nec colimus nec
oramus; quapropter Andr. Rivinus
ad Victorinum Pietavensem pag. 146.
reponit HORREMUS, eamque conjectu-
rum impense laudat Chr. Cellarius;
quippe quæ Cœcilius verbis cap. 12. re-
spondeat, ubi dicit non adorandas, sed
subeundas cruces. Verum non est, cur
Codicem MStum deseramus, ut enim
segratis,

secratis, cruces ligneas, ut Deorum vestrorum partes, forsitan adoratis. Nam & ⁵ signa ipsa, & cantabra, & vexilla castrorum, quid aliud quam inauratae cruces sunt & ornatæ? ⁶ Tropæa vestra victoria non tantum simplicis crucis faciem, verum & affixi hominis imitantur. ⁷ Signum sane crucis naturaliter visimus in navi, cum velis tumentibus vehitur, cum expansis pal-

crucibus affigi non optabant vett. Christiani, sic nec eam pœnam subire recusabant, potius quam religioni suæ nuncium remitterent, vel Idololatria se contaminarent. Vide Tom. II. Patr. Apost. pag. 194. & Ensebium Hist. Eccles. lib. IV. cap. 15. Ausonius in Orat. Matut. vs. 73.

Nec timeat mortem bene conscientia vita, nec optet.

Idem Periandro vs. 3. pag. 290.

Mortem optare malum, timere pejus. Davies.

⁵ *Signa ipsa & Cantabra*] Tertullianus Apolog. cap. 16. Siphara illa vexillorum & Cantabrorum stola crucis sunt. Et lib. I. ad Nat. In Cantabris atque velis, quæ non minore sanctitate militia custodit, Siphara illa vestes crucis sunt. Et in l. II. C. Theod. de Coileg. fit mentio signiferorum & Cantabrorum. Quod in Glossario quodam legitur; *Cantabra, vexilla, pallia*; non dubito quin ille, quisquis fuerit glossographus, id scriperat à lectione Tertulliani. Stolas & vestes ibi legerat, adjecit pallia. Quæ autem differentia sit inter vexilla & cantabra, ex illis Septimii locis colligitur. Siphara five stolas & vestes dicit vexillorum & cantabrorum. Vexilla autem vela sunt parva, colore queque suo militibus nota. Cantabra quoque vexilla sunt, quæ non tantum colore militibus erant pro signo, sed & carmine seu nomine aliquo inscripta cantabant five significabant illis aliquid grati & jucundi. Cantabra omnia erant vexilla; sed non omnia vexilla erant cantabra. Valde est notabilis in hanc sententiam locus ex lib. quadragesimo Dionis, ubi de rebus infaustis quæ M. Crassus acciderunt adversus Parthos moventi: Σημεῖον δέ πι τῇ μετάλλων, τοῖς ἴστοις ἐνόταν, ἢ ποικιλὴ γεύματα πρέσση

λασιν τῇ τε σχετὶς καὶ τῇ σχετήρᾳ σφᾶν τῇ αὐτοκέχυτορῳ ἐχόντων, εἰς τὸ ποταμὸν ἔρετος. Rigaltius. Sic recte MS. & malequi larara substituant, ut & apud Tertullianum. Hujus enim ævi vox illa nondum cognita, quæ demum sub Constantino Magno inventa videtur. Ouzelius.

⁶ *Tropæa vestra simplicis crucis faciem imitantur*] Crux simplex, rudis palus, solum staticulum ligni. Itaque ait Tertullianus lib. I. ad Nationes: *Crucis erunt intestina quodammodo tropæorum, &c.* Pars major crucis est unne robur quod rectâ statione defigitur. Reliquæ partes sunt antenna & sedile. Idem Tertullianus ibidem. Rigaltius. Minime hic Minucius per simplicem crucem intelligit rudem palum, sive solum staticulum ligni. Et utilis illa distinctione in crucem simplicem, & compositam: nulla enim datur crux, nisi composta, sive illa sit decussata, sive commissa, sive immissa, ut amant loqui. Alias & qui libertè stipes crux dici possit; quod est absurdum. Staticulum est pars crucis, ergo non ipsa crux; quod enim pars aliquius est, non potest esse totum. Simplicem crucem Minucius vocat, cui homo non est affixus, ut manifeste sententiatora indicat. Nam tropæa, quæ & quandoque crucis formam habebant, ob spolia hostium undequaque appensa, crucem cum affixo homine quasi representabant. Quod etiam in veterum nummis apud Goltzium videre est. Atque hæc genuina Minucii mens. Ouzelius.

⁷ *Signum sane crucis ---- religio formatur*] Hoc argumentum quā sit fidelium nemo non animadvertis, qui modo novit, crucem inter Romanos vulgarem fuisse servorum pœnam. Sed noster dicitur exscriptus Tertullianum Apol. cap. XVI. & ad Nat. lib. mulis

mulis labitur, & cum erigitur jugum, crucis signum est, & cum homo porrectis manibus Deum pura mente veneratur. Ita signo crucis aut ratio naturalis inititur, aut vestra religio formatur.

XXX. Illum jam velim convenire, qui initiari nos dicit, aut credit de cæde infantis & sanguine. Putas posse fieri, ut tam molle, tam parvulum corpus fata vulnerum capiat? ut quisquam illum rudem sanguinem novelli, & vixdum hominis cædat, fundat, exhauriat?

* Nemo hoc potest credere, nisi qui possit audere.

1. cap. 12. ut ille *Justinum Martyrem Apol.* 1. cap. LXXII. quos *Ambrosius, Maximus Taurinensis*, aliquæ sunt seculi, nè ultra secula præcedentia sapere viderentur. *Davies.*

1 Nemo hoc potest credere, nisi qui possit audere] *Tertullianus Apol.* c. 9. Qui ista credis de homine, potes & facere. *Elmenhorstius.*

2 *Adstrangulatos misero mortis gener]* Pœna præposta, inclusò spiritu cui quereretur exitus. *Plinius lib. 11. c. 63. Rigaltius.*

3 Sunt qua in ipsis visceribus originem futuri hominis extingnunt] Potationes, quas mulierculæ sorbent, ut immaturum partum abijant, Græci appellant αὐθεντικὴ δια φύμανται, Latini, abortionis pocula. Vid. Dn. *Lindenbrugius ad Ammianum Marcellinum lib. XVI. pag. 55. Julius Pollux lib. II. cap. 2. lib. IV. cap. 25. Suidas, Harpocration & Hesychius in voce Ἀψελωθείδιον, Lex 38. Digest. de pœnis; Paulus Jurisconsultus Sententiar. I. v. Tit. 23. Augustinus serm. de tempore cxi. Nulla mulier potationes ad abortum accipiat, nec filios aut conceptos aut jam natos occidat; quia quemque fecerit hoc, ante Christi tribunal sciat se illi eorum causam, quos occiderit, esse daturam. Sed nec alias diabolicas potationes mulieres debent accipere. Mulier autem quemque fecerit per quod jam non possit concipere, quotiescumque parere poterat, tantorum homicidiorum se esse ream cognoscat. Et tom. VII. I. 1. ad Valerium de nuptiis & concupis. cap. 15. Aliquando eo usque pervenit hac libidinosa crudelitas, vel libido crudelis, ut etiam sterilitatis venena procureat, & si ni-*

hil valuerit, conceptos fœtus aliquando intra viscera extinguat ac fundat, volendo suam prolem prius interire quam vivere, aut si in utero vivebat, occidit antequam nascatur. *Clemens Apostolic.* Constit. lib. VII. cap. 111. pag. 110. Οὐ πονεῖσθαι τέκνον σε εἰ φθερός, εἰδὲ τὸ γεννήσθαι αποκλεῖεται πάντα γαρ τὸ ιχετοφόρον ψυχήν λαβόν παρεῖ δε, πονεῦσθαι εἰδινθῆσθαις αδίκως ανταρέσθαι. Adeantur Hieronymus tom. I. epist. XXII. cap. 5. fol. 85. ad Eustoch. de custodia virginitatis, *Josephus lib. 11. contra Appionem pag. 559. Ambrosius Hexaemeron lib. V. cap. 18. Athenagoras Apolog. pro Christian. pag. 43. Laetantius lib. VI. cap. 20. Tertullianus Apolog. cap. 6. Concilium Bracarense cap. 78. Concilium Ilerdense cap. 2. Concilium Ancyranum cap. 20. Martinus Bracarensis Episcopus in excerptis capitul. Græcorum Conciliorum c. 78. tom. 2. Concil. Colonia edit. per Quentel. an. 1551. Burchardus decret. lib. III. cap. 200. lib. XII. de pœnitentia pag. 277. Leges capitales Katoli v. Imp. c. 133. Elmenhorstius.*

4 *Parricidium faciant]* Quoniam parricidium faciunt, puniuntur ut parricidiæ. Photius Nomocanone Tit. XIII. cap. 10. Paulus Jurisconsultus lib. V. sentent. c. 23. Qui abortionis aut amatorium poculum dant, esti idolo non faciant, tamen mali exempli res est. *Humiliores in metallum, honestiores in insulam, amissa parte bonorum relegantur.* Quod si ex hoc homo aut mulier perierit, summo suppicio afficiuntur. *Pœnitentiale Roman.* Antonii Augustini Tit. 1. de Homicidio cap. 32. Si quis causa explenda libidinis vel o-

VOS

Vos enim video procreatios filios nunc feris & avibus exponeret, nunc ² adstrangulatos misero mortis genere elidere. ³ Sunt quæ in ipsis visceribus, medicaminibus epotis, originem futuri hominis extinguant, & ⁴ parricidium faciant antequam pariant. Et hæc utique de Deorum vestrorum disciplinâ descendunt. Nam Saturnus filios suos non exposuit, sed voravit. ⁵ Merito ei in nonnullis Africæ partibus à parentibus infantes immolabantur, blanditiis & osculo comprimente vagitum, ⁶ ne flebilis hostia immoletur. ⁷ Tauris etiam Pon-

dii meditatione, ut non ex eo siboles nascatur, homini aut mulieri aliquid fecerit, vel ad potandum dederit, ut non possit generate vel concipere, ut homicida teatetur. Concil. Wormaciense cap. 35. Mulieres que ante temporis plenitudinem conceptos utero infantes voluntate excutunt, ut homicidae judicanda sunt. Elmenhorstius. Infra, dicet in eundem sensum: Nec fratres vos, nisi sane ad parricidium, recognoscitis. Rigalius.

⁵ Merito ei in nonnullis Africæ partibus à parentibus infantes immolabantur] Tertullianus Apolog. cap. 9. Infantes penes Africam Saturno immolabantur. Et paulo post: Cum propriis filiis Saturnus non peperit, extraneis utique non parcendo perseverabat, quos quidem ipsi parentes sui offerebant, & libentes exponebant, & infantibus blandiebantur, ne lachrymantes immolarentur. Plato Politico fol. 315. Ἐπεὶ αὐτίκα οὐδὲν μὴ καὶ νόμος τὸ διάθητον εἰσιθεῖται, καὶ ταῦτα οὐδὲν αὐτῶν φένει τοῦ Κέργω, αἱ τῶν οὐδὲν κοινωνίαι. Hieronymus in Esaiam lib. xiii. cap. 46. fol. 150. Saturni tanta fuit apud veteres religio, ut ei non solum humanas hostias captivorum, ignobiliumque mortalium, sed & suos liberos immolarent. Vid. Athanasius contra Gentes fol. 21. Sextus philosophus Hypotypos lib. iii. cap. 24. Origenes contra Celsum lib. v. pag. 252. Tertullianus adversus Gnosticos cap. 7. Porphyrius lib. ii. οὐδὲν ἀποχᾶς ἐμψύχων fol. 34. & sequent. ubi de immolatione hominum obiter multa observat, lede non indigna. Elmenhorstius.

⁶ Ne flebilis hostia immolarentur] Id.

circo Afri liberos suos blanditiis osculisque excipiebant, ne illi forte fletu sacra turbarent, neve animo parum lubente Deorum aras viderentur imbuere. Sedulo enim veteres observabant an hostia immolanda reluctaretur, an vero lubenter molæ falsæ conspersione pateretur, idrumque intrepide & constanter reciperet. Ex hoc enim Diis gratum sacrificium, ex illo vero ingratum fore colligebant. Unde Seneca Oedip. vs. 334.

—Huc propere admove,
Et sparge salsa colla taurorum
molæ.

Placidone vultu sacra, & admotas
manus
Patiuntur?

Mytilinus lib. ii. Lesbiorum: Οἱ μῆδαι τὸ δέλτων εἰδίθασιν ἐμβαλλεῖν εἰς τὸ ἔστι τὸ ιερόν, τὸ οὐτιστικόν ταῖς τελεταῖς. Vide sis Macrobius lib. iii. cap. 5. Onzelius.

⁷ Tauris etiam Ponticis] Hyginus fab. 120. Taurorum fuit institutum, ut qui intra fines eorum hospes venisset, templo Diana immolaretur. Sic & fab. 122. Prudentius lib. ii. contra Symmach. p. 374. Valerius Flaccus lib. ii. Argon. vs. 301. Athanasius contra gentes fol. 21. Σωθεὶς γάρ οἱ κελεύμφοι Ταύρεοι τῇ περὶ αὐτοῖς παρθεῖσῃ παλεύμενῃ τοῖς ἄπο τυρυγίων καὶ οὔσαις ἀν λαζανοῖς τῷ Ἑλλάσιν, εἰς θυσίαν αὐτοφέρεσσοι τοτέτον αἰσθάντες κατὰ τὴν οὐσιανάτην ἀνθερόπων, καὶ εἴποις ἐλέγχοντες τὴν θεάν αὐτῶν τηλείαν αὐτούτην, ὅπερες οὐ περίνεας ἀπὸ Σαλαμῖνος ἐπι κηρύξινον δίεσσοτε, τέττας αὐτοὶ κατασφεύσοι, μονογάμοι τοῦ περγανίου γενένδυοι· ὅπερ τηλείης διαρρήγησι, τῇ ξελᾶτι διαγεώδεις,

ticis, & ¹ Aegyptio Busiridi ritus fuit hospites immolare: & ² Mercurio Gallos humanas, vel inhumanas victimas cädere. ³ Romani Græcum & Græcam, Gallum & Gallam ⁴ sacrificiis viventes obruere: hodieque ab ipsis ⁵ Latiaris Jupiter homicidio colitur; & quod Saturni filio dignum est, mali & noxii hominis ⁶ sanguine saginatur. Ipsum credo docuisse sanguinis

Ψυχὴ κατεκρύπτετον. Vertit Petrus Nannius: *Scytha enim qui Tanrici dicuntur virginis sua* (ic enim Diana vocant) *transfragos & quoquaque ex Gracis ce-*
perunt, *pro hospitis jugulante, tanta impie-*
itate adversus homines ejusdem conditio-
nis utentes, atque tantopere Deorum suo-
rum crudelitatem præ se ferentes, ut quos
veri numinis cura, providentiaque à ma-
rinis periculis eripuit, ipsi malent: mo-
do non ipsi providentia infestis, qnipe
qui illius beneficium efferata crudelitate
subvertant. Elmenhorstius.

¹ *Aegyptio Busiridi ritus fuit hospiti-
es immolare]* *Pbilargyrins* in 11. *Georg.*
fol. 8. *Busiris Aegyptii Rex omnibus an-*
nis Jovi hospites immolabat. Nam per
celo annos sterilitate Aegyptio laborante,
Tygmation Cypris finem futurum non
*ait, nisi sanguine hospitis litatum fu-
set. Primus autem Thysites alienigena*
immolatus originem sacrificio dedit. Hy-
ginus fab. 31. Hercules in Aegyptio Bu-
sisridem occidit, qui hospites immolare
solutus erat. Hujus legem cum audiit,
passus est se cum insula ad aram ad-
duci. Busiris autem cum vellet Deos
imprecati, Hercules cum clavæ ac mini-
stros sacrorum interfecit. Vid. Apol-
lorum lib. 11. Biblioth. pag. 104. La-
ctianus in lib. xi. Statii Thebaid. p.
407. Servius in 111. Georg. pag. 120.
in viiiii. Aeneid. f. 504. Isocrates in
laudat. Busiris, Justinus cohortat. ad
*Græcos. Orosius lib. v. cap. 1. Frecul-
phus Chron. lib. 11. cap. 9. Elmen-*
horstius.

² *Mercurio Gallos humanas vel in-*
humanas victimas cädere] Non erat cur
Joan. Wowerius reponeret Mercurio Gal-
los inhumanas humanas victimas cädere:
nam, quod etiam vidit Jac. Ouzelius,
noster inhumanas victimas vocat eas, quæ
hominibus sunt indigneæ, feritatemque
prorsus bestiale redolent. De Gallo-

rum more consuli poterint, inter ali-
os, *Lucanus lib. 1, 444. & Lactanti-*
us Div. Instit. lib. 1. cap. 21. Da-
vies.

³ *Romani Græcum & Græcam, Gal-*
lum & Gallam sacrificiis viventes ob-
ruiere] In MS. *sacrificiis. Livins lib.*
xxii. cap. 57. Ex fatalibus librū sacri-
ficia aliquot extraordinaria falla. Ri-
galtius. Illos, ut viles ac despiciatissi-
mos, istos, ut odiosissimos & infenissimos
hostes, in quorum caput omnia quæ ex-
crecentur converti oparent. Inde illud
*Horatii: *Gallū hanc, Philodemus ait.**
Idem. Factum ad anno V. C. 527. M.
Valerio Messallā, & L. Apustio Fullone
Coff. idque ex vaticiniis Sibyllinorum
librorum. De quo sic Plutarchus in
Marcello: Τέ πολέμου συμποτίντες
ιντεργόντων ἔπαι λόροι ποτὶ εἰ τὸ
Σιβυλλεῖν, δύο μηδὲν Εὐλωτας, ἀρδεξ εἰ
γυράεισα. δύο δὲ Γαλάτας οὐοις εἰ τῷ
καλεύμψῃ Βοῶν ἀγροφορεῖσαι ζω-
τας. Tradunt & idem Zonaras lib. 11.
Annal. Augustinus, Orosius, ut alios
mittam. Ouzelius.

⁴ *Sacrificiis viventes obruere]* Sig. Ge-
lenius edidit sacrifici viventes obruere;
MS. autem sacrifici, quæ vera est le-
tio, subauditur enim causa. Terenti-
us Adelph. Act. iv. Sc. iv, 6. Nec id
assentandi magis, qnam habeo quod gra-
tum, facere existimes. Apuleius Apol.
pag. 187. Ut, obtentu ejus statula,
ipse infimulationis falsæ non plecteretur.
Justinianus Instit. lib. 111. Tit. 11, 3.
Landamus quidem Praetores suæ huma-
nitatis, non tamen eos in plenum huic
causa mederi invenimus. Cicero N. D.
lib. 1. c. 22. Simonides deliberandi si-
bi unum diem postulavit. Vulgg. dehi-
berandi causa; sed istam voculam pre-
termittunt MSS. Reg. & Norvic. ac
merito quidem. Petronius Satir. cap.
17. *Ætatis vestre magis commovet,*
fœdere

fœdere conjurare Catilinam : 7 & Bellonam sacrum suum haustu humani cruoris imbuere, 8 & comitalem morbum hominis sanguine, id est, morbo graviore, sanare. Non dissimiles & qui de arenâ feras devorant illitas & infectas cruento, vel membris hominis & viscere saginatas. 9 Nobis homicidium nec videre fas, nec audire: tantumque ab humano sanguine cavemus,

quam injurie mezy Sic ex scriptis Codicibus legendum, non, *zeta te vestra magis commoveor, quam* injuria mea, prout est in editis. Plura suppeditabunt Interpretes ad *Sallustii Bell. Catil. cap. 6.* Davies.

5 *Latianis Jupiter homicidio colitur]* Athanasius contra gentes fol. 21. Καὶ οἱ πάτερ ἡ Ρομαῖοι ἀ καλέμφρον Λατίπειρα Δίας ἀνθεγοποντίσαις ἐρήσκενον. Tertullianus adversus Gnost. cap. 7. Et Latio in hodiernum Jovi media in urbe humanus sanguis ingulatur. Porphyrius ἀπὸ τοῦ ἑταῖρου lib. 11. pag. 35. Ἀλλ ἐπ τῷ νυν τὸς ἀγνοεῖ κατὰ τῶν μεχάνην πόλιν, τῇ τῷ Λατίπειρα Δίας ἐρητῇ, σφαξέμφρον ἀνθεγονος; Vid. Theophilus ad Autolyc. lib. 1. fol. 267. Tatianus contra Greec. fol. 287. Laetantius lib. 1. c. 21. Prudentius lib. 11. contra Symmach. p. 374. Elmenhorstius.

6 *Sangini fœdere conjurare Catilinam]* De Catilina Sallustius cap. xxii. Fuere ea tempestate, qui dicerent, Catilinam, oratione habitâ, cum ad jusjurandum populares sceleris sui adigeret, humani corporis sanguinem vino permixtum in patenis circumstulisse; inde, cum post execrationem omnes degustassissent, sicuti in solennibus sacris fieri suavit, appetuisse constitum suum. Ex his Sallustii verbis colligi posse videtur, quod ipse de hoc Catilinæ tacto quasi dubitaret, ac propior istud non credenti fuerit. Florus tamen lib. iv. cap. 1. disertis id asserit verbis; imò alii etiam mactati pueri meminere. Onzelins.

7 *Bellonam servum suum haustu humani cruento imbuere]* Laetantius lib. v. c. 10. Quomodo sanguine astinebunt, qui colunt cruentos Deos, Martem atque Bellonam? Et lib. 1. cap. 21. Bellona sacerdotes non alieno, sed suo cruento sacrificant. Sectis namque humeris, & utraque manu distictis gladius exerentes,

currunt, efferuntur, insaniunt. Optime igitur Quinillianus in Fanatico; Istud, inquit, si DEUS cogit, iratus est. Elmenhorstius. MS. Reg. sacrum suum. Profecto scriperat Minucius *sacratum suum*. Tertullianus in Apologetico signatum dixerat. Hodie istic Bellona *sacratus sanguis de femore proscisso in palmulam exceptus suis datur signans*. Ubi observabamus eodem dici *sacratos*. Prudentius in hymno Romani: *Quid quum sacrandus accipit sphragidas?* Heraldus.

Bellonam sacrum suum] Sic legitur in exemplari. Sacro Bellonæ tribuit Minucius, quod Tertullianus de sacris & servientibus Bellonæ dixerat in Apol. ubi & alia quædam notavimus. Rigaltius. Codicis Regii lectionem retinet etiam Cl. Salmantinus Exercit. Plin. p. 130. & *sacrum pro sacrificio poni confirmat*. Evidem viri doctissimi sententiae non accedo; cùm διωργάνωτεs reus esset Minucius, si tali modo loqueretur. Omnidind enim necessaria videtur hominis mentio, quem cruento haustus imbuat. Hoc igitur loco sacer sacrati potestate sibi vindicat. Virgilius Æn. vi, 484.

— Cererique sacrum Polybæten. Ubi Servius: *Sacrum, sacratum.* Nomen pro participio. Prudentius Perist. Hymn. xi. 2.

Vidimus, O Christi Valeriane sacer. Nihil igitur opus, ut vel servum cum Sig. Gelenio vel *sacratum cum Def. Heraldo* reponamus. Davies.

8 *Comitialem morbum hominis sanguine, id est, morbo graviore sanare]* Cornelius Celsus lib. iii. cap. 23. *Sanguis recens interfici hominis morbum caducum pellit.* Vid. Alexander Trallianus lib. 1. & Plinius Nat. Hist. lib. xxviii. cap. 1. Minucium mire illustrant, quæ profert Aratens Cappadox de acutorum & diuturnor. morborum cu-

1 ut nec edulium pecorum in cibis sanguinem noverimus.

2 XXXI. Et de incesto convivio fabulam grandem adversum nos ² dæmonum coitio mentita est, ut gloriam pudicitiae deformis ³ infamiae aversione maculareret: ut ante exploratam veritatem homines à nobis terrore

rations lib. iv. c. 175. ¹ Εἰδοτοῖς πάλιν (inquit) ἡ σύνθεσίς την τραχύτερην ταῦθινα φίλων τοὺς τραχύτερους καὶ αὐστηρότερους τοὺς πινυταῖς. Οὐ τὸ παρέκοντα μεγάλους ἀνάγκας, τὴν γενεὰν αὐτούς παραμετακαπτοῦ εἰ ἡ κατάγεται τέττας ἐγένοντα, ἀτρεπὲς δὲ δεῖς ἔχει μοι λέσσειν. Id est: Ipse autem vidi, qui subiecta patera hominiū recens occisi sanguinem ē vulnere exceperint, exceptumque eliberint. O magnam istius necessitatis vehementiam. Sustineat ut malo cuiquam fiat medicina, & tan abominando malo. Sed isti num sanitatem eo facto receperint, verum affirmare mīhi nemo potest. Elmenhorstius.

9 Nobis homicidium nec videre fas] Lactantius lib. vi. cap. 20. Si homicidium facere nullo modo licet; nec interesse omnino conceditur, ne conscientiam perfundant nullus crux, siquidem populo sanguis ille praefatur. Et in Epitome cap. 4. Quod si interesse homicidio, sceleris conscientia est, & eodem facinore spectator obstricillus est, quo & admissor: ergo & is gladiatorum sceleribus non minus crux perfunditur, qui spectat, quam ille qui facit, nec potest esse immunis à sanguine, qui voluit effundi; aut videri non interficiisse, qui interfectori & favet, & præmium posulavit. Athenagoras Apol. pro Christian. pag. 42. Οὐδὲ γάρ ιστοι τὸν ιδεῖν κανόνις φονεύομενον ταῦθινον τέτταν τῆς ἀντιτίποτον ἡ ἀνδρεστηνίας ἡ σύνθεσίς τοις, της ἀγκυραῖς, της ἀχεί τοι (Leg. της ἡντιτίποτον. Davies) τοις ταὐτοῖς τὰς δι' ὄπλων ἀγκυραῖς τῷ διὰ θηρίων, τῷ μελιταῖς ταῖς ὑφ' ὄπλῶν ἀρροβίαις ἀχεί; αὖτις ἡμεῖς πλαντιον τῷ τοι ιδεῖν τὸ φονεύομενον τὸν ἀποκλείεται τοι μελιταῖς, ἀπηροεύομενοι τὰς ταὐτάς δι' αὐτοὺς τοις μηδὲ λεγόντες. Iuxta μὴ ἔχοντος "αὐτοῖς" μηδὲ μελιταῖς προσετελέσατε εὐεργετεύετε συνάρετα; Id est: Quos scimus ne id quidem sustineat ut vel justis quenquam interimi videant, quisquam ne huius objicat, quod aut

homines occidant, aut devorent? Quis non maximo studio dignatur vel gladiatorum vel bestiarum certamina, maxime si quando per vos celebrantur? At nos cum proximum occisiē esse iudicemus occidi videre, prohibuimus hujusmodi spectacula. Quomodo igitur cum ne spectemus quidem, ut ne piaculo nos & scelere contaminemus, interficere possimus? Inde Chrysostomus Homil. LV. in cap. XIV. Mathei f. 439. Aniano interprete: Aliorum peccatis adeesse, nihil aliud est, quam peccati participem se facere. Elmenhorstius.

1 Ut nec edulium pecorem in cibis sanguinem noverimus] Sic Tertullianus Apol. cap. 9. Erubescit error vestri Christianis qui ne animalium quidem sanguinem in epulis esculentis habemus. --- Inter tentamenta Christianorum botulos etiam crux discentes admovetis; certissimi scilicet illicitum esse penes illos, fer quod exorbitare eos vultis. Hinc Biblias apud Eusebium Hist. Eccles. lib. V. cap. 1. Εξ εὐτητικῶν αὐτοῖς τοῖς βλασphemοῖς, φινοτοῖς, πόνος αὐτοῖς εἴποι τοις τοις, οἷς μηδὲ ἀλόγων ζεῖν μηδὲ φρεγεῖν εἶνον; Quin & omnis Antiquitas christiana patrem sententiam fovit, ut multis evicit vir eruditissimus Stephanus Currellanus de Esu sanguinis c. XIII. Dav.

2 Dæmonum concio mentita est] MS. Cotio. Scripserat Minucius cotio, id est, faatio, conspiratio. Heraldus. Dæmonum cotio] In exemplari scriptum est, cotio. Haec tenus editum fuit como: quasi hoc intelligi debeat de oratione Frontonis. Rigaltius.

3 Infamia aversione maculareret] Scribo: infamia aspersione. Wowerus.

4 Et tunc Fronto] Quem lupa dixit Cirtensem. Is famosa declamatione Christianos onera erat probis atrocibus. Rigaltius. Frontonem supra cap. IX. Cirtensem nostrum dixit Ethnicus; unde verisimile fit, hunc declamatorem Caecilius familiariter usum fuisse. Faluntur igitur, uti quidem censeo, Fr. inlandæ

infandæ opinionis averteret. Sic de isto & tuus Fronto, non ut affirmator testimonium fecit, sed convicium ut orator aspersit. Hæc enim potius de vestris gentibus nata sunt. ⁵ Jus est apud Persas misceri cum matribus. ⁶ Ægyptiis, & ⁷ Athenis cum sororibus legitima connubia. ⁸ Memorix, & tragœdiæ vestræ in-

Balduinus, Gev. Elmenhorstius, Nic. Riegartius, & Th. Gatakerus ad Antonium lib. i. cap. xi. qui statuunt Corn. Frontonem, Imperatoris in Rhetoricā p̄ceptorem, denotari. Optimus ille Princeps, senectuti proximus, A. C. CLXXX. vitam cum morte commutavit. Eum dubio procul aetate præcedebat Rhetor. Hic vero Dialogus circa seculi tertii medium scriptus est; adeo ut temporum ratio doctissimis illis viris prorsus aduersetur. Hæc dico, quod pauci, nisi fallor, in Davidis Blondelli sententiam concedent, qui Frontone Cæciliano permotus, in Apol. pro sentent. Hieronymi pag. 255. Minucium A. C. 170. aut eo circiter, floruisse contendit. Nam liquido patet, Apologeticum Tertulliani nostro fuisse non incognitum. Davies.

5 Jus est apud Persas misceri cum matribus] Ex Tertulliano Apol. cap. 9. sapuit noster; qui sic ait: Persas cum suis matribus misceri, Ctesias refert. Sed incestos Perlarum amores noster pro merito non exagitavit. Diogenes Laertius lib. ix. §. 83. Πέρσαι μὴ εἰ ἀτοπον ἡγεμονίαν δυνατεῖ μισθῶσ. Quin & in similem inequitiam sororibus suis abutebantur, ut docebit Lucianus de sacrif. Tom. i. p. 364. Mimas Pythagoreus Diss. II. p. 714. Πέρσαι --- καλὸν νομίζουσι τὰ δυνατεῖ, καὶ τὰ μετεῖ, καὶ τὰ ἀδελφά τωνισθε. Clemens Recogn. lib. ix. cap. 20. Mos apud persas, matres accipere in conjugium, & sorores, & filias. Hieronymus adv. Jovinianum lib. ii. col. 201. Persa --- cum matribus & aviis, cum filiabus & neptibus copulantur. Hisce consentanea tradunt alii scriptores. Davies.

6 Ægyptiis cum sororibus legitima connubia] Ægyptios in cœsta matrimonia à Chamo didicisse tradit Berossus Babylonius lib. iii. antiqu. t. pag. 13. Cham, inquit, publice mortale genus corrupit, afferens & re ipsa exequens, congre diendum esse, ut ante inundationem,

cum matribus, sororibus ac filiabus, mas celis, brutis. Eum inter homines hujus dogmatis secuti fuerunt Ægyptii: veram postri hoc vitiosum dogma neglexerunt. Philo de special. legib. fol. 533. Οὐ τοῦ Αἰγυπτίων χλευάζω την ἐργατέργον δηλασειν, ὡς ημεργα διατάσσουσιν δηρόποιον εἰς ἀσέλγειαν, οὐ πατερικέναις θεοῖς εἰς εἴτερα τῷ γούνῳ, τῷδε ἢ τῷδε, καὶ ταῖς ἐξ αμφοῖν, καὶ ταῖς ἢ νεωτέρας μονον, επλακαὶ καὶ πρεσβυτέρας καὶ ιονίας, καὶ δίδυμοι γάρ πολλάκις ἐγνήσθονται, ἃς ἢ μὲν φίσις ἀμφατῆ γένεται διοπτος καὶ διέζευχεν ἢ δι' αποκλισίαν καὶ φιλοδοξίαν, εἰς κοινωνίαν ἐκδισεον ἀπονομώντος, καὶ ἀπροβάτων αὐγίρμοσον. Id est, Ægyptius ridens utrinque simplicitatem & semiperfetta placita, laxavit libidinem, & auxit in corporibus animisque insanabile malum intemperantia, permissa licentia ducenti sorores sive per alterutrum parentem sive per utrumque cognatas, maiores pariter & minores aequalesve, ne gemellis quidem exceptis, quas natura ipso natali sejnnxit, intemperantia vero societate copulavit insociabili & male comparata junctura. Vid. Diodorus Siculus Biblioth. lib. i. fol. 23. Pausanias Attic. lib. i. c. 7. Casarius Dialogo II. Elmenhorstius.

7 Athenis cum sororibus legitima connubia] Scilicet ὁμοπλειος, non uterinus. Philo Judæus in 6. & 7. præceptum decal. Οὐ μὴ ἐν Ἀθηναῖς Σόλην ὁμοπλειος ἐπειδή ἀρρεψ, ταῖς ὁμοπλειος εὐλόγονται. Inde Seneca de morte Claudi, ubi illi objicit sororis nuptria, Athenis dimidium licet, Alexandria totum. Corn. Nepos Cimone c. 1. Habuit in matrimonio sororem germanam suam Elpinicen, non magis amore, quam patrio more dulcis. Atheniensibus enim licet eodem patre natas uxores ducere. Quomodo in exilium ejer-

cestis gloriantur, quas vos libenter & legitis & auditis. Sic & deos colitis incestos, cum matre, cum filia, cum sorore conjunctos. Merito igitur incestum penes vos saepe reprehenditur, semper admittitur. Etiam nescientes, mitemi, potestis in illicita proruere. Dum Venerem promisce spargitis, dum paſſim liberos se-

etis, si patrio more Elpinice illi nuperat? Scribit enim *Andocides* orat. in Alcibiad. Athenienses Cimonem urbe expulisse διὰ παρανοίας, ὅπερ τῇ αἰδελόῃ τῇ ἐχυτῇ συνωκνεῖ. Quod etiam *Plutiarchus*, *Athenaeus*, & *Suidas* tradunt. Sed ex verbis *Plutarchi* colligimus, ut etiam alii observarunt, non propter nuptias, sed stuprum, Cimonem exilio mulctatum; & ideo ab *Andocide* profertur, ut notet majorum summam severitatem, quod stuprum, levius delictum, tam graviter puniissent. *Muretus* lib. xv. Variar. cap. 5. scribit errasse *Corn.* *Nepotem*, qui Elpinicen, germanam Cimonis sororem dixit, si tantum consanguinea ejus fuit, multaque alia addit, quæ ejus opinionem parum juvant. Advertere debuerat *Nepotem* ipsum verba sua interpretatum: nam quam germanam appellarat, mox eodem patre natam dicit. Germani vero non tantum illi, qui iisdem parentibus, aut uterini, sed quibus idem pater, sive consanguinei. *Servius*, ad *Virgilii Aeneid.* v, 412. *Germanus* secundum *Varronem* de eadem genitrice manans, non ut multi dicunt de eadem germine, quos ille tantum fratres dicit. Sane si rationem verbi speches, rectius germani ab eadem genitrice manantes dicuntur. Illorum ergo rationem & usum secutus *Corn.* *Nepos*, germanam consanguineam dixit. *Wowerus*.

8 *Memoria & tragœdia vestra*] *MEMORIA* scripta & libri sunt, quibus memoriae proditur; sive monumenta litterarum, ut supra cap. vii. *Specula de libris memorias*. Et *Gellius* lib. iv. cap. 6. In veteribus memoriis scriptum legimus. Idem lib. v. cap. 5. In libris veterum memoriarum scriptum est. *Tertullianus* adversus *Judeos* cap. 1. Secundum scripturarum divinarum memorias populus *Judeorum* major, id est, antiquior, idolis servivit. Non est ergo

causæ satis, ut cum *F. Ursino* & *Wōnero*, *comœdia* sufficiantur. *Cellarius*.

1 Cum matre, cum filia, cum sorore conjunctos] Jovem respicit, cui Juno fuit & soror, & conjux, ut loquitur *Virgilinus* *Aen.* 1, 51. Sed hoc notum est; illud vero non ira proletarium, Regem ictum Deorum cum sua matre finit ac filia rem habuisse. *Clemens Alexandrinus* Protrept. pag. 8. D. Δημήτης ἡ μητήρ, καὶ ΔΙΟΣ πέρις ΜΗΤΕΡΑ Δημητρίου ἀρρενίστου συμπλοκῆς. *Athenagoras* Legat. pro Christianis cap. xxvii. Χρῦσος δὲ αὐτὸς — ἐν ΔΙΑ μεμονίναι, ἐν ΜΗΤΡΟΣ μὲρος Ρέας, ΘΥΓΑΤΡΟΣ ἡ Κύρη πεπαιδωποιηθεῖσα. Idem cap. xvi. Συγαρέει τῷ Διος memorat, ἢν εἰ τὸ μῆλός Ρέας ἡ Δημητρὶ οὐταδηποιησάται. Vide sis, inter alios, *Tatianum Orat. ad Graecos* capp. 13, 16. Rem prolixe narrat & *Arnobius* lib. v. pagg. 170, 171. *Davies*.

2 *Dum etiam domi natos aliena misericordia frequenter exponitis*] Morem infantes exponendi admodum frequentem apud veteres fuisse, arguunt tot scriptorum monumenta. Hinc tam crebro infantum expositionis in veterum comœdiis mentio. Hinc tot Christianorum hujus moris Patrum exprobatio. Sic *Tertullianus* Apologet. cap. 9. *Imprimis* filios exponitis, suscipiendo ab aliqua præterea matre extraneâ. Sic *Lactantius* lib. v. cap. 9. *Qui natosex se pueros aut strangulant: aut, si minimum pii fuerint, exponunt*. Et lib. vi. cap. 20. *Quid illi, quos falsa pietas cogit exponere?* Non possunt innocentes existimari, qui viscera sua in prædam canibus objicint; & quantum in ipsis est, crudelius necant, quam si strangulassent. *Aristoteles* lib. viii. Politicor. cap. 17. ait, lege Athenis receptum fuisse, ut, quicquid natum nollent, id vel morti darent, vel exponerent: Πατέει ἦ, inquit, αὐτοῖς καὶ τρέψεις τῶν γένεων τὴν τέλον, μηδὲ πατέροις,

ritis, ² dum etiam domi natos alienæ misericordiæ frequenter exponitis, necesse est ³ in vestros recurrere, in filios inerrare. Sic incesti fabulam nectitis, etiam cum conscientiam non habetis. At nos pudorem non facie, sed mente præstamus. ⁴ Unius matrimonii vinculo libenter inhæremus: ⁵ cupiditate procreandi aut

μῆτρα τεῖχειν. Quæ immanitas! Et hæc apud populum, qui sapientissimus vulgo audiebat. Quanto humanius Thebani, apud quos partum exposuisse capital erat! Ita de illis *Aethiops Hist.* Varian. lib. ii. c. 7. Nōm. Θολεῖνος, ὃν ἡ ἱερεία ἀρχεῖ Θολεῖνον ταῦτον, εἰδὲ εἰς ἐπιτιαστὸν πίκαν δέντρον αὐτὸν κατέβησεν θύμῳ. Quod cum Christianorum principum legibus congruit. Exponebantur vero saepe infantes cum monumentis, generali nomine; Græcis γνωστούσι, Latinis etiam crepundia dicitis. Terentius Eunuch Ad. iv. Sc. 6.

Abi τε, ειστελλαν adfer cum monumentis.

Addebatur hæc crepundia, tanquam fortunæ viatica, ut, qui in infantulos incidissent, haberent unde alimentum præstare possent: vel etiam addebatur, ut essent signa, quibus favorabiliorter aura à parentibus agnoscerentur. Hinc apud *Heliodorum* lib. iv. Οὐτέ ᾧ εξ οὐ πάντως ὑπερέννυαν μοι τὸν ταύτα, ἢ τῇ παιδὶ σωκετεῖσιν τὸν δέ χθι μετὰ τῷ ἄλλῳ γνωστούτων ἔκεγεν. Varia hujusmodi monumentorum species recensentur apud *Longum* lib. i. ποιημάτι. Habet enim ibi fascias, eniculum, mitram, crepidas, aliaque id genus. Καὶ θευκάτας, ὥσπερ εἰκός ἦν, περγέταιν ἐγένετο, ἣν εὐεξοντες παιδίσκους, μέγα τῇ κελον, τῇ τητα τὸν ἔκεισιν τύχοις εὐ σωργάνοις κρείποτε χλαυσίσιον τε γάρ ἦν ἀλεφρής, τῇ πέρπη χρυσῆ, τῇ ἐιφίδησι ἐλεφαντικῶν. Et paullo post: Θόλου ἦν τόπο τὸ παιδίσκον τῇ παρέκειτο τῇ τετρᾳ σπάσαντα, γνωστούτα, μίτρῃ διάχρυσῃ, τασσόδηματα ὅπληρα, τῇ περιπελίδες χρυσαῖ. Utī & apud *Parthenium*, *Trallianum*, alios. Vide sis etiam de infantum expositione *Lipsum Epistolā* 85. Centur. i. ad Belgas, quæ est ad *Dionysium Villerium*. *Onzelins*. Omnino videatur eruditissimi Jurisconsulti

ti *Gerardi Noodtii Julius Paulus*, seu *Commentarius ad Leg. ix. D. de agnoscendis & alendis liberis.*

3 In vestros recurrere, in filios inerrare] Non opus est, ut cūm *Joan. Præcō ad Apuleii Metam.* lib. vii. p. 379. legamus in vestros incurrere; nec causam video, cur doctissimum *Perizonium* sequatur, cui placet in FILIAS inerrare, nam utriusque sexū liberos filii complectuntur. *Tertullianus*, quem noster describit, *Apol. cap. ix.* *Imprimis FILIOS expontis --- Alienati generis necesse est quandoque memoriam dissipari.* & simil error impegerit, exinde jam tradux proficit incesti serpente genere cum scelere. *Arnobius lib. iv.* pag. 137. polit quam de Minerva, ex capite jovis nata, locutus est, addit, *Ex capite conceptos FILIOS procreat?* *Javolensis Ligg. lib. L. Tit. xvi.* 84. *Filiis appellatione omnes liberos intelligimus.* *Adi & Legg.* 116, 122, 201. *Davies.*

4 Unius matrimonii vinculo libenter inhæremus] Iteratas nuptias damnat *Minnucius*; cui paria faciebant Patrum quam plurimi. Eorum testimonia plena manus suppedebat eruditissimus vir *J. B. Cotelerius ad Herma Pastorem* lib. ii. Mand. iv. §. 4. Ob alias verēdātias secundum matrimonium dehortabantur ex Ethnicis nonnulli. Vide *Janum Granterum in Publiti Syri* vs. 797. *Davies.*

5 Cupiditate procreandi aut unam scimus, aut nullam] *Philo de Cherubin* f. 78. Άντο μὴ γνωστή, ἀνθεροπεῖ οἱ ἀρότης αὐγερόπω θηλεῖς τὰς ὅπῃ γενέσι ταῖσιν σωμάτιας, ἐπαναλεθῶν τῇ φύσῃ, σωμέρχεται ποιοτύπως. *Junianus Martyr* in epistola ad *Diognetum* fol. 284. *Christiani γενέσιν*, τοῖς πάντες, τεκνογονοποι. Et *Apolog.* ii. pro Christianis fol. 54. Άτα ἡ τὸν ἀρχὴν ἐγαμεῖμψι, εἴ μη ὅπῃ παιδίσκους αὐτορρησθῆναι, τὸ γένεσις, τέλευτας εἰσεχετεύμεται. Id est: *Quoniam omnino vel matrimonium non aliter contrahimus,*

unam

unam scimus, aut nullam. Convivia non tantum pudica colimus, sed & sobria: nec enim indulgemus epulis, aut convivium mero ducimus, sed gravitate hilaritatem temperamus. Casto sermone, corpore castiore, plerique ¹ inviolati corporis virginitate perpetuâ fruuntur potius, quam glorianter. ² Tantum denique abest incesti cupido, ut nonnullis rubori sit etiam pudica conjunctio. Nec de ultimâ statim plebe consistimus, si honores vestros & purpuras reculamus: ³ nec fastidiosi sumus, si omnes unum bonum sapimus eâ-

nisi liberorum creandorum, vel educandorum gratia: vel conjugium detrectantes, perpetuo nos continentemus. Athenagoras Apologia pro Christianis pag. 41. Συντίκα μὴ ἔκαστον οὐκῶν, ἢν μάχεσθαι τὰς υφὲς οὐκῶν πεθειμένης νόμους, νομίζειν, ἢ τωτίων μέχει τὸ παῦδο ποιεῖσθαι: οὐ γάρ οὐ γερρός καλέσαντον εἰς γῆν τὰ απέργατα. Αὐτοὺς πειθεῖσθαι, ἵνα διποτείσονται, ἢ οὐκέτον μέτεον διποτείσαις, ἢ παραδοτοίσαι. Id est: Uxorem quidem unusquisque nostrum quam duxit, secundum nobis postas leges reputat, eamque suscipienda duntaxat prolis gratia. Quemadmodum enim agricola, postquam in terram semina congegit, expectat messem, nihil insuper inferens, ita nobis quoque finis concupiscentia liberorum procreatio est. Elmenhorstius. Ita omnes edit. & MS. Reg. Sententia tamen postulat cupiditatem. Heraldus. Cum viro doctissimo Des. Heraldo legerim cupiditatem; nam qui nullam feminam novit, cupiditate procreandi non defungitur. Porro nonnulli veteres nostro fuerunt οὐρόφυται & ab uxoribus abstinentem censuere, cum illas θύεις esse reprehenderint mariti. Præter Athenagoram Legat. pro Christian. cap. xxviii. hac in re multus est Clemens Alexandrinus Pædag. lib. 11. cap. 10. Hinc Hieronymus adv. Jovin. lib. 1. col. 192. Certe qui dicunt se canssa Reip. & generis humani, uxoribus jungi, & liberos tollere, imitantur saltim pecudes, & postquam uxorum venter intumuerit, non perdant filios; nec amatores uxoribus se exhibeant, sed maritos. Davies.

¹ Inviolati corporis virginitate perpetua] Athenagoras apologia pro Chri-

stianis p. 41. Εὔρεται δὲ ἀντὶ ποιῶν τῷ πατέρᾳ οὐκῶν, ἢ ἀνδρας οὐ γυναικας καταγεῖσκοντας ἀγάμενος, ἀπίδι τὸ μέλλον σωματεῖδι τῷ Θεῷ. Justinus Martyr Apolog. 11. pro Christianis fol. 48. Πολλοί (apud Christianos) πινεῖς οὐ ποιῶν, ἐκκοντέται οὐ ξεδυκανθήται, οὐ ἐν ταιριών ἐμετατεύσκονται τῷ Χριστῷ, ἀρθροῖσι διαμέριστοι. Elmenhorstius.

² Tantum denique abest incesti cupido] Origenes contra Celum lib. 1. Οἱ δὲ οὐτε αὐτὸν διποτεῖσον ἐξεργεύμενος οὐ μαρεῖ οὐ ἀνδρεύποδα ἔτι λεγόμενος, κανὸν μόνον πιστεύσων ἐντὸς τοῦ θεοῦ παραδεξάμενοι τινὰ τὸ Ἰντερδιάδικοντα, τούτον ἀποδέσσων ἀστερίας οὐ ακαθαρτίας οὐ πατονὸς τὸ οὐσιώτατον ἀγηματίους, οὐ καὶ τεόπον τελείων ιερέων πάταν οὐσιώτατον ἀποσχέντιαν, πολὺς μὲν τὸν πατεταῖσιν καθαρεύσθι, & μόνον ἀντὶ πάτον μιζεῖσθαι. Id est: Ceterum homines idiotae ab illis pro nihil habiti, ut si nulli εἰς illiberales, si modo committant se in fidem DEI, & doctrinam Iesu recipiant, tantum absunt ab omni lascivia, spuria, turpitudine libidinum, ut, in morem perfectorum sacerdotum ab omni initu abhorrentium, multi eorum in totum caste purene vivant, alieni à congressu mulierum etiam legitimo. Athenagoras Apol. pro Christian. pag. 40. Ημεῖς δὲ ποτὲ τοις αὐτοῖς φρεσοῖ ἔτι απεχοῦμεν, οὐκονδὲ οὐδὲν οὐκῶν περὶ διποτείσαις ἐξείρεται οὐ γάρ βελέποντας, γυναικας περὶ τὸ διποτείσαις αὐτοῖς, οὐδὲ μεμικτούντας ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῖς οὐδὲν γάρ μηδὲν τὸ πλέον ἐξείτη ὄραν, οὐ οὐδὲ ἐπλαστεῖν τὰς ὄφεις μεγάλης οὐ Θεοῖς, οὐκον εὖτες αὐτοῖς ἔτι οὐδὲν οὐδὲν οὐδὲν, μοιχεῖα, οὐτε τοῦ οὐδετελεῖται γενονταν, μέχεται

dem

dem congregati quiete, quâ singuli: nec in angulis gar-
ruli, si audire nos publice aut erubescitis, aut timetis.
Et quod in dies nostri numerus augetur, non est cri-
men erroris, sed testimonium laudis; nam in pulchro
genere vivendi & perstat & perseverat suus, & acre-
scit alienus. Sic nos denique ⁴ non notaculo corporis,
ut putatis, sed innocentiae ac modestiae signo facile
dignoscimus. Sic mutuo, quod doletis, amore diligi-
mus, quoniam odiisse non novimus. ⁵ Sic nos, quod
invidetis, fratres vocamus, ut unius Dei parentis ho-

έννοιας κερδῶσιν πᾶς ἀνὴρ & τοι ἀπ-
ῆδεν συφεγεῖν. Vertit Suffridus Pe-
trus: Nos vero, tantum abest, ut pro-
misici sumus, ut ne adspicere quidem ad
concupiscentiam feminas licet. Nam
qui aspicit (inquit) mulierem, ut concu-
piscait, jam supravit eam in corde suo.
Quibus etiam nihil ulterius spectare licet,
quam ea quorum gratia Deus oculos cre-
avit, ut lumen essent nobis; quibusque
spectare libidinose suprimum est, oculis ad
aliena occupatis, ad cogitationem usque rationem
redditoris, quemodo hi temperan-
tes esse non credantur? Vid. Justinus
Apol. 11. pro Christian. pag. 48. Theo-
philus ad Autolycum lib. 111. fol. 269.
Athanasius ad Antiochum Quæst. 97.
Augustinus de libero arbit. lib. 1. cap.
3. de honestate mulier. cap. 4. & 5.
Chrysostomus in Matthæi cap. v. Homil.
17. Tertullianus Apolog. cap. 9. Philo
de special. Legib. Enseebus demonst.
Evang. lib. 111. cap. 7. Macarius Ho-
mil. 26. Hieronymus in Oseeam tom. v.
cap. 1v. fol. 43. Ambrosius de officiis
lib. 1. cap. 50. Adulterium non solum
facti colluvione, sed etiam aspectus at-
tentione committitur. Xixtus: Scito te
adulterum esse, si cogites de adulterio.
Reße tamen Origenes in Matthæum c.
xvi. fol. 22. Adulterium in corde pera-
sum, minus est peccatum, quam si quis
adjingat eum factum. Elmenhor-
stius.

³ Nec fastidiosi sumus, si omnes u-
num bonum sapimus eadem congregati
quiete qua singuli] Ita omnes edit. &
MS. Reg. Affirmare tamen audeamus
legendum, nec fastidiosi sumus. Nam
accusabuntur Christiani vel eo præci-

pue nomine quod coitiones & factio-
nes inirent, quod nec omiserat Cæcilius.
Diluit nunc criminationem illam
Octavius eodem modo, quo Tertullianus
in Apologeticu, unde ita sumpta sunt.
Hoc sumus congregati, quod & dispersi.
Hoc universi, quod & singuli, &c.
Vide his quæ ibi observabamus. He-
raldus.

⁴ Non notaculo corporis] Rom. nota
occulta. Ita in verbis Cæcilius: Occultis
se notis, & insignibus noscunt. Glossæ:
Notaculum, nota, signum. Tertullianus
signaculum corporis; Ruffinus lib. 11.
cap. 3. Hist. Eccles. signaculum fidei.
Quamvis autem Minucius neget Chris-
tianos se dignoscere signo corporis, non
temere tamen notas, & insignia, qui-
bus se dignoscebant ab Ethniciis, ob-
jecta existimo. Imprimere enim ma-
nibus, & brachiis solebant nomen
Christi aut signum crucis. Procopius in
Esaia cap. 44. ad illa verba: Et alius
describet manus sua: τὸ δὲ inquit, τῷ χρι-
στῷ, διὰ τὸ σίγειν ἴως πολλάς ὅπλα καρ-
πῶν ἡ βεργάστρα, ἡ τε σαυρός τὸ ον-
υεῖν, ἡ τὸν χειρὶς περονηρέαν. In
quo indubie respexerunt ad illa D.
Panti ad Galatas cap. ult. Εγὼ γὰρ τὰ
σίγματα τὰ μετίς Ἰνστὶς εἰ τὰ σιγματί-
α μετειζώ. Wowerus. Vide Not.
ad cap. ix.

⁵ Sic nos, quod invidetis, fratres voca-
mus] Hieronymus adv. Helvidium cap.
viii. fol. 137. Omnes Christiani fratres
vocamus, quia in commune omnes homi-
nes ex uno patre nati, pari inter nos
germanitate conjugimur. Basilius Mag-
nus Homilia in Laciis habita fol. 212.
Πάτερες συγγενεῖς, πάτερες αὐτοὶ λόγοι, ἵνες

mines,

mines, ut confortes fidei, ut speci coheredes. Vos enim nec invicem agnoscitis, & in mutua odia sœvitatis: nec fratres vos, nisi sane ad parricidium, recognoscitis.

XXXII. Putatis autem nos occultare quod colimus, si delubra & aras non habemus? Quod enim simulacrum Deo singam, cum si recte existimes, sit Dei homo ipse simulacrum? templum quod ei extruam, cum totus hic mundus, ejus opere fabricatus, eum capere non possit? & cum homo latius maneam, intra unam ædiculam vim tantæ majestatis includam? Nonne melius in nostrâ dedicandus est mente? in nostro imo consecrandus est pectore? Hostias & victimas Domino offeram, quas in usum mei protulit, ut rejiciam ei suum munus? ingratum est: cum sit litabilis hostia, bonus

παλιέρος ἔκειρος παῖντες ἐδύ τὸ πνευματι-
νὰ ξυτῆς, παῦθο ὁ σεγίνεται. ἐδύ τὸ γῆ-
να ξυτῆς, μητηρὶ ἡ γῆ· νῦν αὐτὸν τὸ αὐτὸν
πλέον διηπτήσει μεταπάντες ὥστε ἀδελφοὶ
ἡ φύσις κατὰ σύριγα, ἀδελφοὶ ἡ γένεσις
ἡ κατὰ πνεῦματος τὸ αὐτὸν σοι αἷμα φέρει
ἀπὸ τῆς περότες αὐγήσηπε τέλον αὐτού
σου χειρὶν ἐκάλει πνεῦμα τὸ δεσμότες. Vid.
Eusebius præparat. Evang. lib. i. cap.
2. & in Eccles. Histor. lib. i. cap. 5.
Augustinus de disciplin. Christian. cap.
1. Arnobius in Psalm. 133. Athenagoras Apol. pro Christian. p. 41. Philo de charitate; Ambrosius de Abraham patriarch. lib. i. c. 6. Chrysostomus tom. v. lib. i. de compuncti. cordis f. 486. Tertullianus Apolog. cap. 39. Elmenhorstius.

¹ Nec fratres vos, nisi sane ad parricidium recognoscitis] Nefandas libidines objicit Ethnicis, & fratres isti parricidae noti sunt satis ex Petroniano Critone. Homo est etiam in semine, parricida est qui suum disperdit. Rigaltius.

² Si delubra & aras non habemus] Et tamen libro de Oratione Tertullianus dixerat Aram Dei, mensam convivio Dominico pararam: & aliis passim libris aras & altaria & sacerdotes & sacrificia. Rigaltius. Christianis aras & templo non fuisse confirmant etiam Clemens Alexandrinus Strom. lib. v. p. 426. viii. p. 514. seqq. Origenes contra Celsum lib. viii. p. 389. & Arnobius lib. vi.

pag. 189. quibus similia tradit Lactantius Div. Insti. lib. iv. cap. 13. ac de Ira Dei cap. xxii. Licet autem templorum ferè nomen refugiebat veteres Christiani: certum tamen est, eos conventuum loca sibi construxisse, quæ Basilicas, Ecclesias, Conventicula domos Dei &c. nuncupabant. Adi doctissimos viros Dav. Blondellum Apol. pro sentent. Hieronymi pag. 251. seqq. & Hugonem Grotium in Act. Apost. cap. vii, 48. At mensa Domini vetustis scriptoribus altare vel θυσιαστήν sapè dicitur, ara verò rarius. Vide Jos. Medi Dissert. de Altar. Oper. pag. 32. Davies:

³ Sit Dei homo ipse simulacrum] Est quidem Dei figuramentum & plasma, sed & dicitur Dei templum & numisma. Rigaltius.

⁴ Cum homo latius maneam] Fulv. Ursinus & Joan. Woverius reponunt laxis maneam. Sed eruditæ illi viri minimè sunt audiendi; nam vulgatam lectionem tuerut exscriptor nostri Cyprianus de Idol. vanit. pag. 15. Davies.

⁵ Cernit sit litabilis hostia bonus animus, & para mens & sincera conscientia] Porphyrius ὁ θεοῦ ἀποχής εἰς φύσην lib. ii. fol. 36. Θεοῖς ἢ δοξῇ μη καταρχὴν, νῦν καθαρεῖς καὶ φυγὴ ἀπαρδεῖ. Xixius in sententiis: Templum sanctum animus;

animus, & pura mens, & sincera conscientia. Igitur qui innocentiam colit, Domino supplicat: qui justitiam, Deo libat: qui fraudibus abstinet, propitiat Deum: qui hominem periculo subripit, opimam victimam cedit.

⁶ Haec nostra sacrificia, haec Dei sacra sunt. Sic apud nos religiosior est ille, qui justior. At enim quem colimus Deum, nec ostendimus, nec videmus. Immo ex hoc Deum credimus, quod eum sentire possumus, videre non possumus. In operibus enim ejus, & in mundi omnibus motibus virtutem ejus semper presentem aspicimus, cum tonat, fulgurat, fulminat, cum serenat. Nec mireris si Deum non vides. Vento & flatibus omnia impelluntur, vibrantur, agitantur, & sub oculis tamen non venit ventus & fatus.

⁷ In sole adeo, qui videndi omnibus causa est, & videre non pos-

est Deo mens pura, & altare est optimum, cor mundum & sine peccato. Lactantius in lib. II. Thebaid. Statii, pag. 56. Victimorum loco bona conscientia litatur. Doce Hierocles in Pythagoram, Hieronymus de Institut. monachi ad Paulum epist. XI. cap. 3: tom. I. Clemens Alexandrinus lib. VII. Stromat. fol. 303. Augustinas de natur. & gratia contra Pelagian. cap. 64. & tom. X. serm. 1. in festo Epiphaniæ fol. 438. Lactantius lib. V. cap. 19. lib. VI. cap. 24. & in epitome cap. 3. Philo de Offerentibus victimis, fol. 582. & seqq. Prudentius contra Symmach. lib. II. p. 395. & in Romano Martyr p. 217. Elmenhorstius. Institutus Martyr Parxnet. II. "O θεέ καὶ βασιλέ, τοῦ σωμάτων ἀλυτό, καὶ τύπου εὐεργέτας, εὐδέ εὐγένειας φρόνιμος, αἷμα ψυχή τε καθαρός, ὅστις τελετοφύλας. Lactantius lib. VI. cap. 25. ex Seneca: Vultusne vos Deum cogitate magnum & placidum, & maiestate leni verendum amicum, & semper in proximo? Non immolationibus, & sanguine multo colendis; (que enim ex trucidatione immerentium voluptas est?) sed mente pura, bono honestaque proposito. Ouzelius.

⁶ Hac nostra sacrificia] Notavimus ad Tertullianum in Apolog. & ad Scapulam. Rigalius.

⁷ Sub oculis tamen non venit ventus

& fatus]. Lactantius lib. VII. cap. 9. Ante omnia, quoniam DEUS ab homine videri non potest, ne quis tamen ex eo ipso putares DEUM non esse, quia mortalius oculis non videretur; inter cetera institutorum suorum miracula fecit etiam multa, quoram vis quidem apparet, substantia tamen non videtur: sicut est vox, odor, ventus: ut harum rerum argumento & exemplo, etiam DEUM, licet sub oculis non ventret, de sua tamen vi, & effectu, & operibus cernemus. Quid voce clariss? aut vento fortius? aut odore violentius? hac tamen, cum per aerem feruntur, ad sensusque nostros veniunt, & eos potentia sua impellant, non cernuntur alicet luminum, sed aliis corporis partibus sentiuntur. Similiter DEUS non aspectu nobis, aliove fragili sensu comprehendendus est, sed mentis oculis intuendus, cum opera ejus praelata & miranda videamts. Vid. Xenophon lib. IV. Memorab. fol. 802. & Theophilus lib. I. ad Autolycum. Elmenhorstius.

⁸ In sole adeo, qui videndi omnibus causa est] Ita scriptum est in exemplari; & haec scriptura confirmatur eo quod sequitur paullo post: In sole adeo rursus intende. Rigalius.

⁹ Videre non possumus] Lucretius de rerum natur. lib. V. pag. 118.

Sol etiam cecat, contra si cernere pergas, sumus;

fumus; radiis acies submovetur, obtutus intuentis habetatur: &, si diutius inspicias, omnis visus extinguitur. Quid? ipsum solis artificem, illum luminis fontem possis sustinere, cum te ab ejus fulgoribus avertas, à fulminibus abscondas? Deum oculis carnalibus vis videre, cum ipsam animam tuam, quā vivificaris & loqueris, ² nec aspicere possis, nec tenere? Sed enim Deus actum hominis ignorat; & in cœlo constitutus non potest aut omnes obire aut singulos nosse. Erras, ô homo, & falleris: unde enim Deus longe est, cum omnia cœlestia, terrenaque, & quæ extra istam orbis provinciam sunt, ³ Deo cognita, plena sint? ubique non tantum nobis proximus, sed infusus est. In solem adeo rursus intende, cœlo affixus, sed terris omnibus sparsus est: pariter præsens ubique interest, & miscetur omnibus: nusquam enim claritudo violatur. Quanto magis Deus auctor omnium, ac speculator omnium, à quo nullum potest esse secretum, tenebris interest,

Xenophon memorab. lib. iv. fol. 80c.
 Ἐννοῦς δὲ ὁ πάντα φιλεῖς θράνος
 ἔστιν ἀληθέρος, τὸν διπλέπει τοὺς ἀνθρηπίους
 ἐκποτῶν ἀχειρῆς ἐργάζεται, αλλὰ τὴν τοις αὐτοῖς
 ἀναδόσις ἐμχειρῆς θεάσθαι, τελοῦ ὅτινα ἀ-
 φαιρότει. Id est: Etiam consideres quod
 sol, cum omnibus esse conspicuas videa-
 tur, non permittat hominibus, ati se ac-
 curate adipisciant: sed si quis impuden-
 tior eum spectare conetur, videndi facul-
 tatem amittat. Vid. Theodoreetus orat.
 x. de provident. ac Basilius Magnus ho-
 mil. in illud S. Joannis: Et DEUS e-
 rat verbum, &c. fol. 199. Elmenhorstius.

¹ *Fulgoribus* Scribe *fulguribus*. Con-
 jungere solet *fulgura* & *fulmina*. Ita
 supra, *Rutilare fulgura, fulmina præ-*
micare. Et postea. *Cum calum, & ful-*
mina, & fulgura longe ante fuerint,
quam Jupiter in Cretâ nasceretur. Meur-
 sius. Cave quidquam mimes. Cicero
 de Divin. lib. ii. cap. 19. *Tun & ful-*
gores, & tonitrua exsistere; sic enim
 leg. ex MSS. Cantab. & Viator. non
fulgura, quod in vulgatis. Iterum c.
 XXXIX.

Prospera Japiter his dextris fulgo-
ribus edit.

Homerici versus est interpretatio;
Zeus δὲ σφιν Κερύδης ἀριξεσσο-
μετα φίνων
ΑΣΤΡΑΠΤΕΙ.

Exstat Iliad. I. 236. Lucretius lib. vi.
Pag. 755.

— Sic fulgorem quoque cernimus
 ante,
Quam tonitrum accipimus, pariter
qui mittitur igni.

Ovidius Metam. viii, 619.

Ille notam fulgore dedit, tonitru-
que secundo.

Videsis Aurelium Victorem de Orig. Gent.
Rom. capp. 14, 23. Davies.

² *Nec aspicere possis nec tenere]* Quid ad rem faciat vox ultima, nullus asse-
 quor. Forte scribendum, nec aspicere
 possis, nec CERNERE. Davies.

³ *Deo cognita, plena sunt]* Hoc est,
Deo cognita sunt, Deo plena sunt. Deo
 sunt cognita, & plena ipso. Rigalius.

⁴ *Sed & cum illo]* Interseruimus particulam copulativam ex MS. Reg. He-
 raldus.

⁵ *Nec nobis de nostra freqvenciâ blan-*
diamur] Ut ille apud Juvenalem Sat.
 XIII.

interest

interest cogitationibus nostris, quasi alteris tenebris? non tantum sub illo agimus, & sed & cum illo, ut prope dixerim, vivimus.

XXXIII. ⁵ Nec nobis de nostrâ frequentiâ blandiamur: multi nobis videmur, sed Deo admodum pauci sumus. Nos gentes nationesque distinguimus: ⁶ Deo una domus est mundus hic totus. ⁷ Reges tantum regni sui per officia ministrorum universa novere: Deo indicis opus non est: non solum in oculis ejus, sed & in sinu vivimus. Sed Judæis nihil profuit, quod unum & ipsi Deum aris atque templis maximâ superstitione coluerunt. Ignorantiâ laberis, si priorum aut oblitus aut inscius, posteriorum recordaris. Nam & ipsi, Deum nostrum, (idem enim omnium Deus est,) ⁸ quamdiu caste, innoxie, religioseque coluerunt, quamdiu præceptis salubribus obtemperaverunt, de paucis innumeri facti, de egentibus divites, de servientibus reges; modici multos, inermi armatos, dum fugiunt

*Si curant igitur cunctos punire non
centes,*

Quando ad me venient?

Plinius Hist. Nat. lib. 11. Deos agere curam rerum humanarum credi, ex usitate est; pœnæque maleficiis aliquando seras, occupato Deo in tanta mole, nunquam autem irritas esse Rigalius.

[6] Deo una domus est mundus hic totus] Lactantius lib. iv. cap. 29. Hic mundus una Dei domus est. Philo lib. 11. de Monarch. pag. 564. Τὸ μὲν ἀγωνίστῳ τῇ περὶ ἀλιθεαὶς ιερῷ δέδει νομίζειν τὸ σύμπλοκα χρήσομεν. γεών μὲν ἔχοντας ἀγνάτας τὸ τῆς ὕδων ἐστιας μέρος, σέργεν, ἀναδίμετα τὸ τετράεξις, ιεράς τὸς θεοδικεῶν αὐτὸν τὴν οὐρανούν ἀγέλας. Id est: DEI templum summum verumque existimandum est mundus hic universus, cuius sacrarium sit celum, in tota rerum natura prestantissimum; donaria vero sidera, sacerdotes & adiutii, potestates angelicae. Elmenhorstius.

[7] Reges tantum regni sui per officia ministrorum universa novere] Joan. Meursius emendavit, Reges statim regni super officia ministrorum diversa novere.

Sed à MSti lectione discessit vir doctissimus, quodd *σύνταξις* non caperet; quæ satis erit manifesta, si modo sic orationem distinguas: Reges tantum regni sui, per officia ministrorum, universa novere. Universa regni sui pro rebus vel locis regni sui universis. Ita portæ a camporum, inulta montium, opera viarum. & multa similia, quæ Luretinum, Horatium, Tacitum, ceterosque bona note scriptores legentibus occurrent. Davies.

[8] Quamdiu caste, innoxie, religioseque coluerunt] MS. teste Meursio, representat, quamdiu enim tum *caste*. Legendum puto quamdiu eum *caste*, *innoxie*, *religioseque* coluerunt; nam solent audires, istiusmodi pronomina post *παρέδεσσιν* immittere. Cicero Acad. Quaest. lib. iv. cap. 7. Quod si esent false notitiae (civiles enim notitias appellare in videbare) si igitur essent hæ false. Idem de fato cap. xvi. Necesse est enim in rebus contrariis duabus (contraria autem hoc loco ea dico, quorum alterum ait, quod alterum negat) ex his igitur necesse est &c. Caesar lib. 111. B. G. cap. 22. Adiantuannus, qui

insequentes, Dei iussu, & clementis adnitentibus obruerunt. Scripta eorum relege, vel si Romanis magis gaudes, ut transcamus veteres, Flavii Josephi, vel Antonii Juliani, de Judæis require; jam scies nequitia suâ hanc eos meruisse fortunam: nec quidquam accidisse, quod non sit his, si in contumaciâ perseverarent, ante prædictum. Ita prius eos deseruisse comprehenes, quam esse desertos: nec, ut impie loqueris, cum

summam imperii tenebat, cum DC.
devotis, (quos illi Soldarios appellant)
--- cum iis Adcantuannus erupti-
vum facere conatus. Hanc in rem
multa veterum loca collegit J. F. Gro-
novius ad *Livii lib. xxv. cap. 27.* & ad
Senecam de Ira lib. 1. cap. 3. Davies.
[*Flavii Josephi, vel Antonii Juliani*] In MS. scribitur *Flavi Josephi*, & abra-
sæ membranae superficies ostendit scri-
ptum fuisse *Antonii Juliani*. Rigal-
tius. Antonii Juliani, vélut rerum Ju-
daicarum scriptoris, præter nostrum
meminit nemo; rhetoris autem cog-
nominis aliquoties mentionem facit A.
Gellius. Sed an is ab hoc Minuciano
diversus fuerit, nec ne, mihi non li-
quet, nostrâque nihil interest. Illud
εἰδιπχαῖος paullo majoris est momen-
ti; dum quæritur, upde fiat, ut Flavi-
us Josephus hoc in loco memoretur.
Nam Judæos Romapis εἰδιπχαῖος op-
ponit noller; ideoquelicet Josephus Ro-
mana civitate dognata foret; incom-
mode prolsus hic laudari videtur, si
quidem tam natione quam religione fu-
erit Judæus. Hinc Tertulliano Apol.
cap. xix. antiquitatum Judaicarum ver-
naculus vindic nominatur. Præterea
Græcè scriptus Josephus, nec homi-
nis opera, Minuci tempore, vellem
Romanam induerant. Hieronymus ad
Luciniū Epist. xxviii. ed. Viator.
Tocco JOSEPHI libros & sanctorum du-
crum Papia & Polycarpi volumina fal-
sus ad te rumor pertulit à me esse tran-
scrita: quia nec otii mei nec virium est,
tantas res cùdem in alteram linguam ex-
primere venustate. Imò Cassiodorus Div.
Lei. cap. xvii. ita loquitur: Josephum
ab amicis nostris quoniam est subtilis ni-
mis & multiplex, magno labore in li-
bris virginis duobus (libris duobus contra
Apionem Antiquitatē operi adjunctis)

converti facimus in Latinum. Qui etiam
& alios septem libros captivitatis Judaici
mirabili nitoru conscripsit, quam trans-
lationem alii Hieronymo, alii deputant
Rusino. Igitur locum sic legerem: Scri-
pta coram (Judiorum) relege, vel, si
Romanis magis gandes, ut transcamus
veteres, Antonii Juliani de Juðais re-
quire. Nisi fallor, in orationis contextu
invalit Flavii Josephi nomen, post-
quam Librarius id oræ sui Codicis ad-
leverat. Hoc autem contigit, quia Jo-
sephus scriptor esset celeberrimus, & i-
dem cum Juliano tractaret argumen-
tum. Davies.

2 Ceterum de incendio mundi aut im-
provisum ignem cadere, aut difficile non
credere, vulgarū erroris est] Hæc quidem
est antiqui exemplaris scriptura, sed abs-
que sensu. Nec placet quod in quibusdam
editionibus tentatum fuisse video. Aut
improvisum ignem cadere aut difficultem
credere. Nec tamen arguo mutandi
licentiam. Nam est sane levissima muta-
tio: sed nihil juvat, nec tollit absurditatem
sententie. Videamus igitur,
an restitui vera legio possit repositis
quæ sunt elocata: Ceterum, de incen-
dio mundi, aut improvisum ignem cre-
dere, aut difficile non cadere, vulgarū
erroris est. Ait Minucius, eos sentire
cum vulgo, qui putant non esse provi-
sum ignem idoneum tanta conflagrati-
oni; aut, si fuerit provisus, difficulter
tot per æstates prohibitum, ne caderet.
Hanc sententiam viris cordatis indignam
esse docet; cum sit ignis apud Deum sem-
per in promptu, ac proinde tam facile
sustineri & cohiberi, quam non diffi-
cile premi. Rigaltius. Olim Rigaltii
conjectura nobis verissima videbatur.
Jam non parum animum meum muta-
vit Vir Eximii ac Celeberrimi M.Z. Box-
hornii sententia, cui, cum in veteri ex-

Déo suo esse captos, sed à Deo, ut disciplinæ transfugas, deditos.

XXXIV. ² Ceterum de incendio mundi, aut improvsum ignem cadere, aut difficile non credere, vulgaris erroris est. Quis enim sapientium dubitat, quis ignorat, omnia quæ orta sunt occidere? quæ facta sunt interire? ³ Cœlum quoque cum omnibus, quæ cœlo continentur, ⁴ ita ut cœpisse, desinere? ⁵ Fontium dul-

emplari legatur; Ceterum de incendio mundi aut improvsum ignem cadere, aut difficile non credere, vulgaris erroris est; multo magis placet si rescribatur ex exemplaris vestigiis: Ceterum de incendio mundi, aut improvsum ignem cadere, aut sufficere non credere, vulgaris erroris est. Ouzelius.

³ Cœlum quoque cum omnibus, quæ cœlo continentur, ita, ut cœpisse desinere] Omnes philosophi, quod cum bona Minucii venia dictum sit, hanc sententiam non foverunt; nam, prout recte Philo Judæus ἀφθορότες κόσμος p. 728. τεττάκις οὐδὲ τῷ ζητεύοντι δέξαι, τὸ μόνον αἴσθον τὸ κόσμον φραγμών, ἀγέντον τε καὶ ἀνάλεγον τὸν ἡπειρίνας γεννήτον τὸν ἄφθορόν εἰσι σοὶ οἱ παρὰ ἐγερτέογον λαβόντες, τὸ μόνον γεννήτον πατεῖ τὸν δέσποτον, πατεῖ τὸν πρότερον τὸν ἄφθορον, μηδὲν δέξαι ἀπλεπτον, γεννήτον τε καὶ ἄφθορον οἰνοθέτες τῷ αὐτῷ. Vide sis Ocellum Lucanum cap. 1. Aristotelem de Cœlo lib. i. cap. 10, 12. ac Ensebium Præpar. Evangel. lib. xv. cap. 35, 36. ex Plutajcho de Placit. Philos. lib. ii. capp. 4, 5. Davies.

⁴ Ita ut cœpisse, desinere] Ita edidimus, MS. Reg. sequit. Legebatur antea, cœpisset. Heraldus.

⁵ Fontium dulci aqua, marisve nutritiri] MS. Reg. fontium dulci aqua maria nutritire. Non bene. Hoc ait Minucius, Stoicorum sententia cœlo interitum imminere, consumto humore quo cœlestia corpora ali existimabant, quam quidem opinionem, ut omnino ridiculam, notat Aristoteles de meteoris lib. 11. Heraldus. Fontium dulces aquas, maria nutritire in vim ignis abiturum] Loci antehac depravatissimi præclarum emendationem suggesti nobis vetus exemplar; nam sic omnino habet: Fon-

tium dulcis aqua maria nutritre in vim ignis abiturum. Sic autem intelligenda est hæc scriptura, τὸ nutritre abiturum in vim ignis Stoicis constans opinio est. Illa vero quæ sequuntur, Τροπον consumto humore mundus hic omnis ignescat, supervacua sunt & sapiunt notulam de margine abreptam; neque aliud dicunt, quam id quod jam dictum est eleganter: Fontium dulces aquas, maria nutritre abiturum in vim ignis. Id est, maria non amplius nutrient fontes aquis dulcibus, sed illud nutritre abibit in vim ignis: nutrimentum illud mutabitur in flamas, & ebullient ignei torrentes de scaturigine fontium. Plinius Hist. Nat. vii. cap. 16. Raro patribus proceriores, consumente ubera-tem seminum exsiccione, in cuius vices nunc vergat avum. Et lib. 11. c. 106. Na- tura savit, exsiccationem terris denuncians; Heracliti & Hippasi Metapontini opinio fuit, τὸ κόσμον τὸ πάντα τὸ σωματία ἀναλόγως ἐν τῷ ἐπιπορθόσ. Se- neca nat. quest. lib. iii. cap. 1. Ignis exitus mundi est, & cap. ult. ubi de diluvio: At illo tempore solitus legibus, sine modo fertur. Qua ratione, inquis? Eadem qua conflagratio futura est. Ut- trumque fit, cum Deo rizum ordiri me- hora, vetera finiri. Rigalius. Foni- um dulti aqua marisve nutritri in vim ignis abiturum, Stoicis constans opinio est] Clarissimus ac Celeberrimus Box- hornius, super hunc Minucii locum à nobis rogatus, pro humanitate suâ, quæ est erga omnes litterarum fautores, sic respondit: 'Vana sunt & frivola, quæ interpretum hic emendare corrupti- fimum, ut volunt, locum tentantium, ingenia comminiscuntur. Membra- narum veterum scriptura est; Fonti- um dulcis aqua maria nutritre in vim ignis abiturum. Lege, unius litteræ

ces aquas, maria nutrire in vim ignis abiturum¹. Stoicis constans opinio est; quod consumpto humore mundus hic omnis ignescat; &² Epicureis de elementorum conflagratione & mundi ruinâ eadem ipsa senten-

³ mutatione: *Fontium dulces aquas,*
⁴ *maria nutritre, in vim ignis abiturum,*
⁵ *Stoicis constans opinio est.* Nam & sic
⁶ hæc distinguenda esse, palam liquet.
⁷ *Maria nutritre, id est, pluviae cælo ca-*
⁸ *dentes, & flumina sive fontes augen-*
⁹ *tes, ac sic etiam maria, in vim ignium*
¹⁰ *aliquando abiturae, vi ignium absu-*
¹¹ *mendæ sunt, ut Stoicorum est opi-*
¹² *nio. Infinitivus nutritre substantivi*
¹³ *hic vim habet ac significacionem. Et*
¹⁴ *sic passim veteres loquuntur. Sic Per-*
¹⁵ *sius; Velle suum cuique est. Idem est,*
¹⁶ *ac si dixeris; sua cuique voluntas, ar-*
¹⁷ *bitrium, & judicium est. Idem alibi,*
¹⁸ *Scire tuum nihil est, &c. Id est; Pe-*
¹⁹ *ritia rerum ac scientia, quam jaſtas,*
²⁰ *nihil est. Pluriaque sunt ejusmodi ex-*
²¹ *empla, quæ corradere & proponere*
²² *hic omnia, non est necesse. Pater*
²³ *jam sententia loci. Dixerat proxime*
²⁴ *Minucius; cælum quoque cum omnibus,*
²⁵ *qua cælo continentur, ita, ut cæpisse,*
²⁶ *desinere. Sequitur ex eo, quod sub-*
²⁷ *jungit, alimenta & nutrimenta, quæ*
²⁸ *fontes ac maria cælo debent, pariter*
²⁹ *cum cælo in vim ignium abitura, id*
³⁰ *est, vi ignium peritura. Quam Stoicorum*
³¹ *fuisse sententiam confitat. Nihil certius, ac proinde contra membra*
³² *scripturam nihil hic vel*
³³ *mutandum vel addendum. Hactenus*
³⁴ *Vir doctissimus, cujus sententiae omnes*
³⁵ *cordatos calculum adjecturos nullus*
³⁶ *dubito. Ouzelius. Ex M. Sto Regio locum, sicut arbitrator, belle restituit Nic. Rigaltius; infinitivus enim pro substantivo sèpè ponitur. A. Gellius Noct. Attic. lib. 1. cap. 8. Ego, inquit, pœnitere tanti non emo. Arnobius lib. 11. pag. 27. Timere ipsum quid sit ignorans. Persius Sat. 1. 9.*

--- *Nostrum istud vivere triste:*
quo versu laudato, Quintilianus Instit Orat. lib. ix. cap. 3. sic pergit: Cum in-
finito verbo sit usus pro appellatione;
nostram enim vitam vult intelligi. Vide
his eundem Poetam Sat. 111, 17. Sulpi-
ciuum Severum Hist. Sacr. lib. 11. cap.
³ *& alios, quorum testimonia collegit*

Dionys. Lambinus ad Lucretii lib. iv.
 pag. 432, 506. Non aliter scriptores
 Græci. Anacreon Od. xiii. "Ι' δὲ
 ΘΑΝΕΙΝ ἐπίλθη, Λάζη πὲ καὶ παρέλθη,
 ubi nonnulla contulit vir doctissimus
 Jos. Barnesius. Aeschylus apud Theophilum Antiochenum lib. 11. p. 194,
³ Δεῖγαστι γὰρ τοι νὴ ΠΑΘΕΙΝ
 ὕστερον.

Sed hæc hactenus. Illud porro monendum puto, locum hunc virtuosa distinctione laborare; quod cum non animadverteret Nic. Rigaltius. septem voces tanquam Glossema, furcillis ejecit. Interpunge; *fontium dulces aquas, maria nutritre in vim ignis abiturum?* Hæc enim à superioribus pendent. Tum pergit Auctor: *Stoicis constans opinio est,* quod consumto humore mundus hic omnis ignescat; quæ fere verba sunt Ciceronis lib. 11. N. D. cap. 46. *Ex quo eventurum nostri putant id, de quo Panetium addubitate dicebant, ut ad extremum omnis mundus ignesceret, cum consumto humore &c.* Stoicorum sententiam disertis verbis effert Athenagoras Legat. pro Christianis cap. xv. Τέτω καὶ οἱ ἄλλοι τὸ σῶμα τῷ λόγῳ ἐπιφεύγοντες τὰ πάσια, καὶ πάλιν ἔτεροι τοσοι. Adi his etiam Justinum Martyrem Apol. 11. cap. 7. Tatianum cap. 5. Arnobium lib. 11. pag. 48. & Eusebium Præp. Evang. lib. xv. cap. 18. Davies.

¹ *Stoicis constans opinio est]* Non omnibus; fuere enim inter se &c etiam principes qui hoc negarent. Sic Philo Judæus lib. Quod mundus sit incorruptibilis, p. 733. de Boetho, Posidonio, Panætio, ac Diogene refert: Bōnū, inquit, καὶ Ποτειδάνιος, καὶ Πλατώνος, αὐτοὶς εὐτοῖς Στοιχεῖοι δύμασιν ιχνήτες, ἔτες θόληπτοι, τὰς ἐπιφεύγοντες καὶ παλιγνετοῖς καταλιπόντες, περὶ δειότερον δύμασι τὸ τέλος περίπολον τὸ κόσμος παντὸς οὐτομόλησαν λέγεται δὲ καὶ Διορέντης, ινίκανός τοις, σωματικούς τοὺς κατατὰς τὰ παντελὲς τοῖς ἔνδοσιν. De Panætio testatur & Cicero lib. 11. de Naturâ Deorum: Eventurum nostri (Stoi-

tia est. 3 Loquitur Plato: partes orbis nunc inundare dicit, nunc alternis vicibus ardescere, & cum ipsum mundum perpetuum & insolubilem diceret esse fabricatum, addit tamen, ipsi artifici, & solubi-

ci) putant id, de quo Panetium ad-
dubitare dicebant, ut ad extremum om-
nis mundus ignesceret. Item Stobaeus:
Πλάτων οὐ ποιεῖται τὸν νόμον, καὶ
καθηλούσαν αὐτὸν τὴν αἰδίοντα
τὴν κόσμον, ἡ τῶν τριῶν ὀλόν ταπει-
μένοις λόγοις. Quattuor istis, à Philone
recensitis, licet quintum addas, Zenonem
nimicum, cognomento Sidonium,
Chrysippi discipulum; de quo ita Nu-
menius apud Ensebleum lib. xv. Præparat.
Evang. c. 18. Τέτο τὸ διδύμον ἀπὸ τοῦ αἱρέ-
σθενοῦ περὶ τοῦ προσβύτατοῦ προσώ-
που, Ζεύς τε, καὶ Κλεανθος, καὶ Χρύ-
σιππος. Τὸ μὲν γὰρ τέταν μεθυτῶν
καὶ διδόχοι τὸ χαλᾶς Ζεύσι τραν-
δηγεῖν πεὶ τὸ εκπυργώτερον τὸ ὄλων.
Ceterum de mundi conflagratione ex
Stoicorum opinione vide sis Lipsium
Physiolog. Stoicor. lib. ii. Dīfērāt.

22. Onzelius.

2 Epicureis de elementorum conflagra-
tionē &c.] Mundum, quem videmus,
esse mortalem procul dubio statuit Epicu-
reus; immō fieri posse censuit, ut,
humoribus epoisi, conflagraret. Lu-
cretius lib. v. pag. 619.

Denique, tantopere inter se cum ma-
xima Mundi
Pugnent membra, pio nequaquam
concita bello;
Nonne vides, aliquam longi certa-
minis ollis
Posse dari finem, vel quum sol &
vapor omnis
Omnibus eputis humoribus exsuperar-
rint &c.

Eius verò sententiam sic effert Philo
Iudeus πεὶ ἀφθαρτικὸς κόσμος pag. 728.
Διημόκοντος μὲν δὲ τὸν καὶ ΕΠΙΚΟΥΡΟΤΡΟΣ
— γενότεος καὶ φύσεος ἀπολεπτον τὸν
κόσμον — πολλὰς κόσμους ταπειγόντας,
οὗ τελοῦνται καὶ λαλούνταις καὶ
θηταλούσαις ἀπόμονον ἀντιπέποι, τελοῦνταις
καὶ γενόταν. Epicurus sānd dogmati Chri-
stiano parum favet, licet enim κόσμον
τὸν φύσεον contendat, innumerabiles ta-
men mundos fingit, alios ex aliis ori-
entes, & occidentes. Davies.

3 Loquitur Plato: partes orbis nunc
inundare dicit] Ita distinguendum erit,
si retinenda videatur hæc scriptura ve-
tus. Ceterum, malim notam & fami-
liarem Minucio loquendi formam ser-
vari detracto inutili verbo, dicit, in
hunc modum: Loquitur Plato partes or-
bis nunc inundare, num alternis vicibus
ardescere. Rigaltius. Lenior erit medi-
cina, si, addita particula copulante, le-
gamus: Loquitur Plato, ET partes orbis nunc
inundare dicit. Plutarchus τοῦ παιδικοῦ
ἀγωγῆς pag. 5. “Ος (Διογένης) ... πα-
ρεγίνεται καὶ φυσικός. Cyprianus de Unitate
Ecclesie. pag. 109. Loquitur ac dicit
scriptura divina. Hieronymus adv. Vi-
gilant. Tom. iv. col. 288. De quibus
argumentaris & dicas. Non aliter pas-
sim veteres Ecclesiæ scriptores. Ad rem
ipsam quod attinet, sic Clemens Alexan-
drinus Strom. lib. v. pag. 401. ‘Ο
Ἴη Πλάτων τὸν γένος χερόντος ποὺ διὰ
πυρὸς καθαίρετος καὶ ὑδατοῦ ἀδέ τως
φυσι. Πολλὰ καὶ κατὰ πολλὰ φθοραὶ^{τοῦ}
γέροντον ἀνθερόπων καὶ ἔσονται, πυρὶ^{τοῦ}
μὲν καὶ ὑδατὶ μένται, μεροῖς δὲ ἀλοις
ἔτεραι βεβαχθήσεται. Καὶ μετὰ ὅληα ὄπι-
φερετ. Τὸ δὲ ἀλοίδες ὅτι, τῷ πεὶ γένος
καὶ τῷ σεξενὸν ἴοντα παρεκμάχεις καὶ διὰ
μακρού χρέων γενομένῳ τῷ δὲ γῆς πυρὶ^{τοῦ}
πολλῷ φθορῇ. Ἐπεὶ δὲ τὰ κατε-
κλυσμένα ἐποίει. “Οταν δὲ αὐτὸς διε-
τελεῖ γῆν ὑδατος καθαιρεόντες κατεκλύσε-
σται, οἱ μὲν εἰς τοὺς ὄρες σταύρωνται
καὶ κόλας, νομεῖς τε. οἱ δὲ εἰς τὰς παρ-
όμινα πόλεσται, εἰς τὰς διάλεκτας τὸν
τῷ πολυμῶν φέρονται. Exstant in Timæo
pag. 524. Adeatur & Origenes contra
Celsum lib. iv. pag. 173. Davies.

4 Deo soli & solubilem & esse mor-
talem] Transposita vocula, leg. Deoso-
li & solubilem ESSERE, ET mortalem.
Philo Iudeus πεὶ ἀφθαρτοῖς κόσμοις pag.
728. ed. Genev. Γενιπόντων δὲ καὶ ἀφθαρ-
τον (τὸ κόσμον) φυσικὸν ὑπὸ Πλάτωνος
ἢ Τιμείων θηλεῖδῃ, διὰ τὸ θεοπρεπὲς
Ἐκκλησίας, εἰ δὲ λέγεται πρὸς τὰς γεω-
τέρας θεάς ὑπὸ τῆς προσβύτατῆς καὶ ἡ-
γειρόντος. Θεάς θεῶν, ἀντὶ ἦρως μηματο-
γός πατέρων τε ἥρων, θελεῖα, ἐντὸς μη θε-
λεμ,

Iem', & esse mortalem. Ita nihil mirum est, si ista moles ab eo, quo exstructa est, destruatur. Animadvertis philosophos eadem disputare quæ dicimus, non quod nos simus eorum vestigia subsecuti, sed quod illi de divinis prædicationibus prophetarum umbram interpolatæ veritatis imitati sint. Sic etiam conditionem renascendi, sapientium clariores, Pythagoras primus, & præcipius ³ Plato corruptâ & dimidiatâ fide tradiderunt: nam corporibus dissolutis solas animas volunt & perpetuo manere, & in alia nova corpora satis pius commeare. Addunt istis & illa ad retorquendam

λεντὶς (auditus & melius apud Platonem p. 530. scribitur ἀ δι' ἐμέ γενόμενος, λέπτα, εἴκε τε θελητὸν) τὸ μὲν ἔτι δὲ δέσμων πάντα, λυτέρων τοιούτων μεταξύ καταλόγων αἱρεσθαι τοιούτων, λέγεται οὐδέλειτον, κακόν &c. Huc respicit Arnobius lib. II. pag. 68. Dau.

¹ Quod illi de divinis predicationibus Prophetarum umbras interpolatae veritatis imitati sunt] Tertullianus nostro praeuit, qui sic loquitur Apol. cap. XLVII. Quis Poetarum, quis Sophistarum, qui non omnino (Joan. Woerius reponit omniam) de Prophetarum fonte potaverit? Inde igitur philosophi sitim ingenii sui rigaverunt, ut quae de nostris habent ea nos comparent illis. Prae ceteris Platonem Mosi plurima debuisse contendunt *Iustinus Martyr, Clemens, Eusebius, alii.* Vero tamen similis non est haec sententia, prout clare demonstravit vir eximus Joan. Clericus Epist. Crit. v. i. Sanè non intelligo, qua ratione Prophetarum predicationes Ethnicis verius oribus Hebraicæ linguae proflus ignaris pareferent; audiendus enim non est Aristobulus, qui libros sacros ante Ptolemaeorum tempora Græce versos fuisse testatur. Vide Præp. Evang. lib. xiii. cap. 12. Davies.

2 Conditionem renascendi, sapientium
clariores, Pythagoras primus &c.] Sic
discretè Maximus Tyrius Diss. xxvii.
Πυθαγόρας ἦν οὐ Σάμιος, inquit ille,
ΠΡΩΤΟΣ ἐν τοῖς Ἑλλησιν ἐπώλιπεν
εἰπεῖν, ὅπις αὐτῷ τὸ μὲν σύμβολον
ἦν ψυχὴ, αναπτύξας εἰχότες αὐ-
τῶν τὸ σύμβολον, τῷ γὰρ ἔτι αὐτῷ,
τοῦτον πάντας δένει. Idem radunt Por-
phyrius ut. Pythag. pag. 188. & Hic-

ronymus in Rufinum lib. iii. col. 47c.
At Cicero Tusc. lib. i. cap. 16. La-
tianus Div. Instit. lib. viii. cap. 7, 8.
ac Augustinus contra Academicos lib.
iii. pag. 314. & Epist. iii. Tom. ii.
pag. 8. Pherecydem dogmatis hujus in-
ventorem statuunt. Davies.

3 Plato de repub. lib. x. fol. 62o. Kui en ἐν τῷ ἀνακτήσι τῷ Σηκελον αἰσ-
αιτώς εἰς ἀνθερόπετες ἴεραν καὶ εἰς ἀλη-
τὰ τὰ μῆτρας εἴρηται τὸ πρώτον τοῦ
ἡ δίκαια. εἰς τὰ ἄμεσα μεταβολῆται, καὶ
πάσχεις μῆτρας μένεται. Vid. Timaeus
Locrus de anima mundi apud Platonem tom. 111. fol. 104. Nemesis οὐδὲ φο-
ρεται αὐθερόπεται cap. 2. Hieronymus advers.
Ruffin. Apologet. cap. 10. Elmenhorstius.

4 In pectores, aves! En nomine festive Pythagoram ridet Hermias diximusque την ἔξω φιλοσόφαι cap. iv. hisce verbis: Οταν δὲ ἐμαντὸν ίδω εἰς θεματού σώμα, καὶ ἐκ τοῦ οἴδη οπας αὐτῷ καλέσων, ἀνθεψόπον, ἡ πύρη, ἡ λύκον, ἡ τάναγρη, ἡ σειρήν, ἡ δράκοντα, ἡ χίμαιραν εἰς πάντα γέρ τα θηρά τῶν τῆς φιλοσοφεύντων μεταβάλλομεν, χερούτις, ἐνθερε, πίλια, πολύμορφη, ἀγεία, πίθαστ, χαράν, εὐφαντα, ἀλτη, λογιστή, ἀγρυπνα, ἀπάρχει, πετρούσα, ἐρπα, θεα, κα-
τίζων ἔστι δὲ ἡ Ἐπιμελεῖς ή Σάρπιν μὲ ποιεῖ. Vid. *Æneas Gazæns* in Theophrast. sive de animalium immortalitate. *Pionerius.*

5 Non philosophi sane studio, sed mimo
mico vitio digna ista sententia est? Ita
scriptum in MS. Reg. Edit. Rom. ha-
bebat inimico ritio. Unde Gelensis effe-
cerat, mimi officio. Sane scriptis existimo
Minucium, mimi cavillo, vel cavillito:

veritatem, ⁴ in pecudes, aves, belluas, hominum animas redire. ⁵ Non philosophi sane studio, sed ⁶ mimico vitio digna ista sententia est. Sed ad propositionem satis est, etiam in hoc sapientes vestros in aliquem modum nobiscum consonare. Ceterum quis tam stultus aut brutus est, ut audeat repugnare, hominem à Deo ut primum ⁷ potuisse fangi, ita posse denuo reformati? ⁸ nihil esse post obitum, & ante ortum nihil fuisse? ⁹ sicut de nihilo nasci licuit, ita de nihilo licere reparari? Porro difficilius est id, quod non sit, incipere, quam id quod fuerit iterare. Tu perire & Deo

vel etiam mimico cavillatio. Nam *cavillari* de mimis propriis. *Prudentius* in agone Laurentii Perist. II, 316.

*Impunè tantas furcifer
Strophas cavillo mimico
Te nexuisse existimas;
Dum scurra saltas fabulam?*

Dum scurras jucundus jubilans?
Hunc locum autem *Lactantius* imitatus
est lib. vii. cap. 12. in eodem argu-
mento: *Quae sententia deliri hominis,*
quoniam ridicula & mimo dignier,
quam schola fuit, ne refelli quidem se-
rio debuit. Heraldus. Sic est in ex-
emplari. *Mimico vitio,* hoc est, mimi-
co more. Nempe, risus undecumque
captandi. Hunc motem *Minucius*
austeritate Christiana vitium vocat, &
opponit mimicum vitium philosophi
studio. Quod in quibusdam editioni-
bus reperitur, *mimi convitio,* aptius
respondere videatur philosophi studio.
Sed recte ait *Minucius* sententiam i-
stam, animas hominum in pecudum &
bestiarum corpora reddituras, dgnani esse
mimico vitio. Nam inter alia mimi-
cæ artis virtus, illud est sane turpissi-
mum, quod saepè *mimi* pecudum &
belluarum formas induant. *Rigaltius.*

Mimico vitio] Tertullianus Apolog.
cap. XLVIII. Multis etiam jocis & otio
opus erit, si vultimus ad hanc partem
lascivitatem; quia in quam bestiam refor-
mari velit? Idem.

7 *Potnisse singi*] Leg: potuit effin-
gi. Wowerus.

8 *Nihil esse post obitum, & antea
mortum nihil finisse*] Non est cur-
cum V. C. L. E. *Dupinio Tom.*
1. *Bibl. Eccles. script.* pag. 119, ed.

Amstel. arbitremur, nostrum iis ad-
sensisse, qui cum corpore simul animam
mori censuerunt; nam de sola carne
loquitur Minucius, cui praeivit Tertullianus Apol. cap. 48. Quemodo, inquis,
dissoluta materia exhibet potest? Con-
sidera temet ipsum, homo, & fidem ret-
invenies. Recogita quid fneris ante-
quam esses. Utique nihil; meminisses
enim si quid fuisse. **QUI ERGONI-
HIL FUERAS, PRIUSQUAM ESSES, I-
DEM NIHIL FACTUS CUM ESSE DE-
SIERIS, CUR NON POSSIS RURSUS ES-
SE DE NIHILO, ejusdem auctoris vo-
luntate, qui te voluit esse de nihilo &c.**
Septimus tamen animam in primis im-
mortalem tuens, solius carnis & des-
criptionem agnoscit, & affectionem cum
maxime adserit, ut ait ipse de Resurr.
Carnis cap. 2. Vide & ejusdem libri c.
18. Certè mortuos Latini, fuisse; Græ-
ci vero ~~universitatem~~ ^{et} passim dicitant.
Adi V. C. Godf. Olearium ad Philo-
strati Epist. viii. Davies.

9 Sicut de nihilo nasci licuit, ita de
nihilo licere reparari! Author Constit.
Apostol. lib. v. cap. 7. Τί μήτε τα
μητέρες διαβάλλουσιν, ὅταν ὁ μολοχός μηδε,
ἢν ὁ δικαιος τὸ μὴν εἰς τὸ ἡδύ πα-
ρεχαγάν, ἐπεὶ ιχθύς τέτοιο μετὰ τῶν
διάλυσον εἰς αἰνεῖσται παρεχούσας; A-
thenagoras μὲν ὀντασίων τῷ νεκρῷ
cap. 2. Καὶ μὲν καὶ τῶν θύντων, ὃς ἐ-
στιν ἀποκέα πρᾶξις τῶν τῷ σωματίῳ ἀ-
νίσταντον, δίκυνοις ἢ τέτοιοι αὐτῶν γέ-
νεστις εἰ γέρει μὴ ὄντα κατὰ τῶν περό-
τεων οὐσιῶν ἐποίει τὰ τῷ αὐτοῖς πάνω
σωματία, καὶ ταῖς τέτοιας ἀρρεῖς καὶ δι-
λυντικά, καθός ἔν "εἰ τὸ Χριστόν
X credis,

credis, si quid oculis nostris hebetibus subtrahitur?
 Corpus omne, sive arescit in pulverem, sive in humorē solvitur, vel in cinerem comprimitur, vel in nidorem tenuatur, subducitur nobis; sed Deo elementorum custodi reservatur. Nec, ut creditis, ullum damnum sepulturæ timemus, sed ² veterem, & meliorē consuetudinem humandi frequentamus. Vide adeo quam in solatium nostri resurrectionem futuram omnis

αρνητος μετα των ευμαρειας οπισθιας γαρ αυτοις η τετο διωτον. Εοδημοδο, νη πλures memorem, ratiocinantur Tertullianus Apol. cap. XLVIII. & Prudentius in Symmach. lib. II. 194. Davies.

[Corpus omne sive arescit in pulverem, sive in humorē solvitur] Tertullianus contra Grecos. fol. 279. "Ωσπερ γαρ εκ των πειρην ή γενεσης της ιημερης σημειου ειναι εγινοντον, μόνον η εις υποστρεψην των αποικιν θλιψιν ωπορχοντον γεγονος η ο μη πάλαι, δια την ιερεσεως το ειδη πεπιστευχης την αυτον τερψτον ή γενομένην, η δια Ταραχης μηκέτι άν αύτης τε μηκενθη δορσομένη, ζητουνται ην άσπερ μη πάλαι γεγονος ειτα γεννησεις καν πυρ έξεραντον πάντα το οφριν, εις ιωματειαν την ίημερην η κόσμον μηχανην καν ει ποταμοις, καν ει διαδασταις ειδιπλωματοις καν ει διελαταις διεπανων, ταχειν ειποντειμεναι πλευρις δεσπότες η ο μηδ πλωτος η διδεστη ην άλλη τη αποκειμενη, θεος η ο βασιλευν, οτι βασιλευει, την δεσποτιν αυτοις μέρος ειστεναι επονετησηται περι την αρχαιοτον. Id est: Quoniam sicut ignorabam, quid esset an equum nascieret, cum nullus adhuc esset, solum autem in subiecto materia carnis existebam, deinde genitus, qui olim non eram, & ex ipsa generatione essentia mea fidem habeo. Ita natus & per mortem ad non esse redactus, atque iterum inconspicuus oculis, denso existam. Quamvis enim caro tota incendio consumatur, materiam tamen evaporatam mundus excipit: quantum aut in fluviis, aut in mari contabescit aut a feru dilanier, condor tamen in pens prædictis Domini; quod sicut pauperes & impii nesciant. Dens tamen qui regnat substantiam sibi soli conspicuam, quando voluerit, ad pristinam integratem redire. Elimenhorius. Fnulla prouersus est Casp. Barthii-

us, qui lib. LIV. Advers. cap. 24. in Tatiani verbis reponit την δεσποτιν αυτοις μέρος ΛΟΙΩι ιωσησι, nam sententia fatis est perspicua, nec illa caret emendatione. Praetare Athenagoras ποιει αντιτεστει την ρεκορη cap. 2. Ωι γαρ οι ινόρτοι, περι την οινειαν ενέχειν αυτοσιες επει την γεννησην εισχειν η φύσις ηξειν την αριθμησιν αυτοσιετα, επει τα μέρη τετρων, ηξειν έμεινεν λιγότερος το δέξιον περι την την άνθερπτην αυτοματητην αυτοσιεταν ειδωλοις οις ειδε μελα τη δικλυνης τη πάντα εινονδιστης περι πολιχωρηντες ιεροις, οιν ειληνη περι την ιερεσην αυτην πιστωσιν. Praeter Tertullianum videatur & Augustinus l. I. C.D.c. 12. Dav.

2 Veterem & meliorem consuetudinem humandū Cicero de legib. lib. I. fdl. 340. Miki quidem antiquissimum sepulta genus fuisse videtur, quo abut Xeophontem Cyrus utitur: redditur enim terra corpus, & ita locatum ac sitem, quasi operimento matris obducitur. Laelius lib. vi. cap. 12. Quin etiam non defuerant, qui supervacaneam facerent sepulchram; nihilque esse dicarent mali, jacere inhumatum, atque ab eternis. Quorum impiam sapientiam cum omnī humanum genus respuit, tum divine voces, que id fieri iubent. Verum illi non audient dicere, id non esse faciendum; sed si forte non fiat, nihil esse incommodi. Itaque in ea re non tam præcipientium, quam consolantium funguntur officio; ut si forte id sapienti evenierit, ne se ob hoc miserum putet. Nos autem non quid sapienti ferendum sit, dicimus; sed quid facere ipse debeat. Itaque non quarimus nunc, utrumne tota sepeliendi ratio sit utila, nec ne: sed haec, etiam si sit inani (ut illi existimant) tamen facienda est, vel ob hoc somum, quod apud homines bene & hu-

natura meditetur: ³ sol demergit, & nascitur; astra labuntur, & redeunt; flores occidunt, & reviviscunt; post senium arbusta frondescunt; ⁴ semina non nisi corrupta revirescunt. Ita corpus in seculo, ut arbores in hiberno, occultant viorem ariditate mentita. Quid festinas ut cruda adhuc hieme reviviscat & redeat? exspectandum nobis etiam corporis ver est. Nec ignoro plerosque conscientia meritorum nihil se esse post

mane fieri videtur. Animus enim queritur & propositum ponderatur. Non enim patiemur, figuram & segmentum Dei, feris ac volucris in predam jacere; sed reddamus id terra, unde ortum est. Vide Origenem contra Celsum lib. viii. Augustinum de civitate Dei lib. i. cap. 13. & tom. iv. ad Paulin. de cura pro mortuis agenda cap. 3. Elmenhorstius. Morem cadavera defunctorum humandi sane antiquissimum esse, vel ex Sacra pagina constare potest. Et plurimae etiam nationes hoc sepulturae genus observarunt. Sic de Aegyptiis & Persis tradit Herodotus in Thaliâ, quod mortuos sepelient. Quanquam posterioribus seculis cremationem Persis etiam usurpatam fuisse constet ex Ammiano Marcellino lib. xix. uti & Procopio lib. 1. de Bello Persico. Ipsis etiam Graecorum vetustioribus in usu fuisse, auctor est Cicero, qui in 11. de Legg. ait: Nam & Athenis jam illa more à Cecrope, ut aiunt, permanit hoc jas terrâ humandi. Arnobius quoque lib. vi. ex Antiochi historiarum noto tradit, Athenis in Minervio Cecropem esse mandatum terra. Apud Romanos vero jam ab eorum incunabulis mortuerum cum humatio, tum crematio obtinuisse videtur. Nam, ut Plutarchus in Numâ refert, telamento cavit Numa, ne corpus suum post mortem combureretur, Πνεύμα μόνο, inquit, σὺ ἔστας ἡ νεκρή, αὐτὸς κυλώσεις, οὐς λέγει. Hoc certe non fecisset Numa, nisi jam tum igne cremandi ritus in usu fuisset; atque ideo prohibuit, ne sibi defunctio id fieret, Romani vero, ut subiungit Plutarchus, διε ποιούσθιοι λείψαντες στρέψε, οὐδὲ Ιδειντες ἔσπειραν την μόνη ἐπέχειν ἔχεσσαν τὸ σῶμα, την δὲ ἐπέχειν τὰς ιερές βέβλεσ. Hincque notandus venit Plu-

nus, cuius certè mens alibi fuisse videtur cum lib. vii. cap. 54. scriberet: *Ipsum cremare apud Romanos non fuit veteris institutum: terra condebantur. Sed ad horum refutationem nullo alio opus est, quam ipso Plinio, qui suo se jugular gladio. Nam lib. xiv. cap. 12, inquit: Numa regis posthumia lex est: Vino rogum ne aspergito. Certe si Numa lege sanciverit, ne robus vino aspergeretur, necesse est, mortuorum crematio obtinuerit. Onzelius.*

³ Sol demergit & nascitur] Chrysologus in symb. Apostol. serm. LIX. p. 249. Crede homo de morte resurgere te posse, quia antequam viveres, nil fuisse: aut quare dubitas quod resurgas, cura tibi totum, quod in rebus est, quotidie sic resurgat? Sol occidit & resurgit: dies sepelitur & reddit: menses, anni, tempora, fructus, semina, cum transeunt, ipsa morinuntur, cum redeunt, sua ipsa morte reviviscunt, & ut resurrectum te iugis & vernaculo instruaris exemplo, quoties dormis, & vigilas, toties morenis & resurgis. Vid. Tertullianus Apol. cap. 43. & de resurrect. carnis fol. 92. Theodoreus Orat. ix. de provid. pag. 216. & seq. Theophilus lib. 1. ad Autolyc. fol. 248. Prudentius l. 11. contr. Symmach. p. 414. Macarius Homil. 5. Olympiodorus in Eccles. cap. 12. Ambrosius Hexaem. lib. III. cap. 8. Nilus apud Photium Biblioth. fol. 836. Athenagoras Apol. pag. 43. Chrysostomus in Epist. Pauli ad Corinth. cap. xv. Homil. 4. Elmenhorstius.

⁴ Semina non nisi corrupta revirescunt] Nostro praeivit D. Paulus ad Corinth. Epist. 1. cap. xv. 36. Οὐαὶ, σὺ ὁ απόρεις ἢ ξεπονητεῖς, εἰν μὴ ἀποθένει. Clemens Romanus Epist. 1. c. 24. Ο απόρεις, πᾶσι δῆλον, πιν περὶ πονηταῖς, Εξῆλθεν ἡ απόρεις γέλασεν εἰς.

mortem magis optare, quam credere: ¹ malunt enim extingui penitus, quam ad supplicia reparari. Quorum error augetur, & in seculo libertate remissa, & Dei patientia maximâ, cuius ² quanto judicium tardum, tanto magis justum est.

XXXV. Et tamen admonentur homines doctissimorum libris, & carminibus poetarum, illius ignei fluminis, & ³ de Stygiâ palude sàpius ambientis ardoris, quæ cruciatibus æternis præparata, & dæmonum indi-

πλωγεῖσθαι τὸν βλασφήμονας πρεπεῖστας, ἀπογένεσιν εἰς τὴν γῆν οὐκέτι ηγενόντα, στρατός χερῶν δὲ εἴτε εἰς τὸν στρατόντας ηγεμόνα δύναμις τὸ περιστατικόν τε δεσμότες ἀνίστησιν αὐτὰς ηγετούσι τὸν ἐνὸς πλεῖστον εἶδος ηγεμόνην περπάντον. Vide Tertullianum Apol. cap. 48. & de Resurr. Mort. cap. 12. Davies.

¹ Malunt extingui penitus quam ad supplicia reservari] Hierocles in Pythagor. pag. 164. Οὐ βλέπετε γάρ οὐκέτις ἀδίκωτον τοῦτο αὐτὸς φυχλεῖ, οὐ καὶ τρομεῖν τυπωρέαμενος. Clemens recog. lib. v. fol. 95. Si qui ad exitum vita in inirietate perfristerint, iam jam discedens anima, qua immortalis est, pro impietatis sua perseverantia luet peccatas. Immortales namque sunt etiam impiorum anime, quas ipsi fortasse velint pariter cum corporibus suis finiri; sed non ita est, perfert enim ignis aeterni sine fine supplicia, & ad fennicem sui naturam non habet moriendo. Elmenhorstius. Vide scriptorem Constit. Apost. lib. vi. cap. 26. & Clementem Hom. xi. cap. xi. pag. 694. Davies.

² Quanto judicium tardum] Pro eo quod est, magis tardum, nam ista particula non raro subauditur, ut ostendimus ad cap. v. Sic & μάλιστα apud Gracos. Lucianus de Conscr. Hist. Tom. i. pag. 614. Τὸ γάρ τοιστὸν εἴπερ ξεχεῖται ἵδικατα πιτεῖν λογίζεσθαι οὐ τὸν εἰπεῖν. Idem seudem. pag. 743. Ή φυχὴ ἡ ηγεμονία πολεμίου η ἔχθρος ἀλυκεῖν γενεῖται, η συγγενέσθαι τοιστὸν πνῖ. Herodianus lib. i. cap. 55. Σωματεῖσαι φρεσοὺς τοις δέσμοις η παθεῖν. Perpetram reponit viii. crudinis μάλιστα η παθεῖν. Auditor Constit. Apost. lib. ii. cap. 28. Πάστω δίκαιοι ιψοῖς --- πηγὴν διεῖ η

προσευτῶν Κύρου η θεόν. Idem lib. viii. cap. 27. Τοξεῖται γάρ οὐ τοιστὸν η θεόν οὐπερ διδόσθαι. Vide Dionem Chrysostomum Orat. iv. pag. 67. Longinnum σεῖο ψῆφος S. 35. Phycylidem vi. 77. Justinum Martyrem Apol. i. cap. 18. Tatianum Ora. ad Gracos cap. 61. Porphyrium σεῖο ἀποχῆς lib. ii. S. 15. & alios quam plurimos. Davies.

³ De Stygia palude sàpius ambientis ardoris] Virgilinus Aen. vi, 439. Styx novies interfusa. Servius. Novem circuiti Stygis inferos, id est terram, circumgant. Rigaltius. Hinc Statius Theba. d. lib. ii. 5. --- Styx inde novem circumfusa campis. Cur autem, quæso. noiter igneum flumen suo nomine non exprimit, cum Stygiam paludem eo honore sit dignatus? Sed res facile potest in recta luce collevari. Tres primæ voles pro Glossemate sunt habendas. Scriperat noīter admonentur homines --- illius ignei fluminis (Pyriphlegeitho) tem significat. & sapientis ambientis ardoris. Ne verò lectorem fugeret, qui sit ardor ille sapientis ambiens, ad oram libri scriptus Notarius, agi de Stygia palude; quæ verba, prout fieri solet, in orationis contextum postea sunt recepta. De fluviis inferorum vide Platonis hædonem pag. 400. & Arnobianum lib. ii. pag. 52. Davies.

4 Jupiter per torrentes ripas jurat religiose. Apuleius lib. vi. Milestor. Dus etiam. itaque Jovi formidalites aquas istas Stygas vel fando compresisti, quodque vos dejeratis per numina Deorum, Deos per Stygis majestatem solere. Virgilinus Aen. vi. 323.

-- Stygiamque paludem,
Dii enigas jurare timent & fallere
numen.

ciis, & de oraculis prophetarum cognita tradiderunt. Et ideo apud eos etiam ipse rex & Jupiter per torrentes ripas, & atram voraginem ⁵ jurat religiose. Destinatam enim sibi cum suis cultoribus pœnam præscius perhorrescit. Nec tormentis aut modus ullus, aut terminus. ⁶ Illic sapiens ignis membra urit & reficit: carpit & nutrit. Sicut ignes fulminum corpora tangunt, nec absunt: ⁷ sicut ignes Ætnæ, & Vesuvii, & ardentiū ubique terrarum flagrant, nec erogantur:

Sed notum hoc satis, & exempla præter *Maronem* ix. & xii. *Aeneid.* apud *Homericum Iliad.* O. *Hesiodum Theogoniæ, Apolloniu[m] Rhodium lib. ii. Argonaut. Ovidiu[m] Metamorph. lib. i. Senecam Hercule Furente, aliosque. Quam sanctum autem tale juramentum fuerit, patet ex *Servio*, qui ad vi. *Aeneid.* Orhei profert sententiam, quod, si Dii per Stygem pejerâssent, spatio novem annorum in Tartaro cunirentur. Ferat, inquit, ab *Orpheo* quod Dii pejerantes per Stygiam paludem, novem annorum spatio in Tartaro puniuntur. *Hesiodus* tamen Theogoniæ papillo aliter. Sic enim ille vs. 793.*

["]Oς κεν τὼν διπόρκον ἀπολέψας ἐπομόσαν

Αθανάτων, οἱ ἔχοι κέρην νιφέντος
Οὐλύμπου,

Κεῖται νιντυμῷ τελετειών εἰς θυ-

σιτον. Οὐδὲ πολὺ μυθεστίν καὶ νικηφόρῳ
ἔρχεται Δασον

Βερσονῷ, αὐτὸν τε κεῖται ἀνάπνιυ-

σῷ καὶ ἀναυδός
Στρεφοτοῖς δὲ λεγέσσοις, οὐκὸν δὲ διὰ
καῦμα καλύπτει.

Αὐτὸν ἐπλὼν νέσσον τελέτῃ μέριαν
εἰς ἄγραντον,

Αἴλῳ δὲ ἔπλες δέχεται χαλ-

πώ τελῷ τῷ ζελᾳῷ.

Ἐγνάτετες δὲ θεῶν ἀπομείρεται αὐτὸν,
ἔστιν.

Οὐδὲ πολὺ εἰς βαλλεῖν ὅπμιστον δέ
δὴ διέταξε.

Ἐνέρει πάντι ἔτει δεύτερον δὲ δι-

μιστον δὲ πο

Εἰδέας αἰσθαντον, οἱ διάρυμποι στό-

μεῖδὲ έχον.

Τούτοις ἀρπάζοντο οὐκέτι τοις Στυγό-

αἴρετον φέρει.

^{'Ωγότην τὸ δὲ ἵππον κατασυρέλα-}
^{σιὰ χώρα.}

Hinc Papinius Statius Thebaid. lib. viii, 30.

-- Et Styx perjuria Divum
Arguit. Ouzel'us.
5 *Jurat religiose]* "Ος τε μέγιστος
Ὀρφῷ διενότατος τε πέλει μαρτύρεας
δεῖται. Rigalius. II. O. 37.

6 *Illic sapiens ignis]* Scribo, rapiens.
Meursius. Clemens Alexandr. Protrept. pag. 35. Καὶ τὸν Δελφούς τε Ἀπολλανῷ πρέστερον ἡράσαν θύσαται, ἐπειδὴ ἡράντες πῦρ σωρεύσθων. Tertullianus advers. Gnosticos cap. 3. *Sapiens ignis effigiem* vitiani defundit. illos sagillans, illis cor habentes ubi & thesauros. Quæ loca etiam notata à Fulvio Ursino, & Wowero. Hieronymus in Danielis cap. 111. fol. 503. O quam sapiens ignis! quam inenarrabilis Dei potentia! vinculis stricta sunt corpora, uruntur vincula, corpora non uruntur. Paulinus epist. ix. ad Severum tol. 62. Non ardebit opus nostrum, & ignis ille sapiens transentes nos per examen suum, non severo ardore ambiet puniendos. Elmenhorffius. Sapientissimi artificis justa exsecuens, à sapientissimo artifice datus. Rigalius.

7 *Sicut ignes Ætnæ montis, & Vesuvii montis]* Utrobius glossema videatur τὸ montis. Imitatus autem est illa Tertullianus Apol. ubi de igne æternō, quem arcatum appellat. Non absumit, inquit, quod exurit, sed dum erogat reparat: adeo manent montes semper ardentes. Et hoc ex testimonium ignis eterni prenanti nutrientis. Vide Cyrillum apud Λεόδη ψυχή. Wowerus. Ignes Ætnæ & Vesuvii] In MS. henneti montis & lesui montis. Quæ sunt corrupta & intricata

ita pœnale illud incendium non damnis ardantium pa-
scitur, sed inexesâ corporum laceratione nutritur. Eos
autem merito torqueri, qui Deum nesciunt, ut impi-
os, ut injustos, nisi profanus, nemo deliberat: cum pa-
rentem omnium, & omnium dominum non minoris
sceleris sit ignorare, quam lñdere.¹ Et quamquam
imperitia Dei sufficiat ad pœnam, ita ut notitia pro-
fit ad veniam; tamen si vobiscum Christiani compa-
remur,² quamvis in nonnullis disciplina nostra minor
est, multo³ tamen vobis meliores deprehendemur.
Vos enim adulteria prohibetis, & facitis; nos uxoribus
nostris solummodo⁴ viri nascimur.⁵ Vos scelera ad-
missa punitis; apud nos & cogitare peccare est: vos

ta supervacuis interpretamentis. *Ri-*
galtius.

¹ *Et quanquam imperitia]* Locus
mutilus. Restituo: *Et quanquam ut*
imperitia; deleto sequenti ut. Meur-
sius. *Sig. Gelenius,* omissa vocula, edi-
dit, & *quanquam imperitia Dei sufficiat*
ad pœnam, ita notitia profit ad veniam.
Mihi legendum videtur, *UTI ET notitia*
profit ad veniam. Davies.

² *Quamvis in nonnullis disciplina no-*
stra minor est] Id est, quamvis nostro-
rum nonnulli disciplinam nostram
minus curiose obseruant. *Heraldus.*

³ *Tamen]* Sic MS. quod veteres pro
tandem usurparunt. Vide *Nonum de*
varia verborum significatione. Meur-
sius.

⁴ *Viri nascimur]* *Ioan. Womerus* ab-
que caussa fortica reponit *viri NOSCI-*
MUR. *Tertullianus Apolog.* cap. 46. *Chris-*
tianus uxori sue soli masculus nascitur.
Vult noster, Christianos vagan Veneti-
rem non exercere, sed suis tantum uxo-
ribus misceri, adeoque solis iis veluti
viros natos esse. Davies.

⁵ *Vos scelera admissa punitis; apud*
nos & cogitare, peccare est] Noa dissi-
milem sententiam iulerunt sapientiores
Ethnici. *Seneca de Conſt. Sap.* cap. vii.
Omnia scelera etiam ante effectum ope-
ris, quantum culpa satis est, perfecta
sunt. Ibi vide *Juſt. Lipſium. Juve-*
nalis Satr. xiiii, 209.

Nam scelus intrâ se tacitum qui co-
gitat nullum,

Facti crimen habet--
Maximus Tyrinus Dissert. II. Ἀποδέ-
χεψα τὸ λόγον, τὸ γράμμα τὸ ἡμερη-
μέσιον προστίθετος τὸν αὐτίνας μέλινον,
ἡ τὸ διπλού χεῖ τὸ ἐρε. Immò legibus
etiam Romanis non facti solum, sed
& voluntatis pœna luebatur. Adi Jac.
Cuiacium Observat. lib. xv. cap. 25.
Davies.

⁶ *Sine qua esse non possumus]* Hanc
in rem præclare *Seneca Exhortatio-*
num libro primo: *Quid agis, quid*
machinaris, quid abscondis? Cuius te
tuus sequitur. Alium tibi peregrinatio
subduxit, alium mors, aliun valendo:
baret hic, quo carere nunquam potes.
Quid locum abditum legis & arbitros
removes? Tutas tibi contigisse ut oculos
omnium effingias demens? Quid tibi prod-
est non habere conscientiam, habenti conscientiam? Vide *Lactantium Div. Instit. lib.*
vi. cap. 24. Davies.

⁷ *De vestro numero career exestuat]*
Tertullianus ad Scapulam cap. 2. Nos
quos sacrilegos existimatis, nec in furo
unquam deprehendistis, nedum in sacri-
legio. Omnes autem qui tempora despoli-
ant, & per deos jurant, & eosdem co-
lunt, Christiani non sunt, & sacrilegi
tamen deprehenduntur. Lactantius lib.
v. cap. 9. *Non enim de nostro, sed illo-*
rum numero semper existunt, qui vias
obsidant armati, maria prædentur; vel
si palam grassari non licuit, venenaciam
temperant; qui uxores necent, ut dotes
earum lucentur; aut maritos, ut adul-
conſcios

conscios timetis; nos etiam conscientiam solam, ⁶ sine quâ esse non possumus. Denique ⁷ de vestro numero carcer ex̄stuat: Christianus ibi nullus, nisi aut reus sux̄ religionis, ⁸ aut profugus.

XXXVI. Nec de fato quisquam ⁹ aut solatium cap̄t, aut excusat; ¹⁰ eventum sit fortis Fortunæ, mens tamen libera est; & ideo actus hominis, ¹¹ non dignitas judicatur. ¹² Quid enim aliud est fatum, quam quod de unoquoque nostrum Deus fatus est? qui, cum possit præscire materiam, pro meritis & qualitatibus singulorum etiam fata determinat. Ita in nobis non genitura plectitur, sed ingenii natura punitur. Ac de fato satis, vel si pauca pro tempore, ¹³ disputatur alias

teris nubant, qui natos ex se pueros aut strangulent, aut si nimissim pī fuerint, exponant, qui libidines incestas nec à filia, nec à sorore, nec à matre, nec à sacerdote contineant; qui adversus cives suos, patriamque conjurent: qui nec ecclœsum metnani; qui denique sacrilegia committant, & Deorum, quos colunt, templo dispolient. Elmenhorstius.

⁸ Aut profugus] Quia jam, eo quod malus esse cœpit, defit esse Christianus: transfugit in castra Ethnicorum. Rigaltius.

⁹ Aut solatium cap̄t, aut excusat; eventum sit fortis fortuna] Vir doctissimus Pet. Faber Semest. lib. 111. cap. 22. pag. 367. verborum trigam Glossematis damnat, locumque sic corrigit: nec de fato quisquam aut solatium cap̄t, aut excusat eventum. Sint fortis fortuna. Evidem lumbens, immisso pronomine reciproco, legerem. nec de fato quisquam aut solatium cap̄t aut se excusat! Eventum sit fortis fortuna. Sensus est commodus, & ejusmodi particulae non difficulter ex̄cidunt. Davies.

¹⁰ Eventum sit fortis Fortuna] Ita MS. Et longe melius illis qui Fortis Fortune legunt. Nullus enim hujus Romanorum Deœ hic locus; sed loquitur iam Miraculus eorum mente,

qui unicuique suam Fortunam ex Astrologia ἀπολεστουλική, sive judicia-riā, assignabant, qua totius hominum vitæ cursus moderaretur. Hæc dicebatur Sors fortuna, sive ὁ κλῆρος τοῦ ζωῆς. De sorte vero Fortunæ videatur Scaliger ad lib. 11. Manilii Astronom. Seldenus item de Dīs Syris Syn- tagm. 1. cap. 2. uti & Salmasius de Annis Climaætericis. Onzelius.

¹¹ Non dignitas judicatur] Non capio, quid hoc faciat dignitas. Noster adversus Astrologos disputat, qui, pro variis Planetarum adspectibus & coniunctionibus, fata nascentium definita fuisse statuerunt. Repono, quod olim Cl. Ferrerio placuit, non NATIVITAS jndicatur. Paullo post: In nobis non GENITURA plectitur, sed ingenii natura punitur. Vide Petri Fabri Semest. lib. 111. cap. 23. Davies.

¹² Quid enim aliud est fatum] Isidorus Orig. lib. viii. cap. 2. Fatum dicunt esse quod Diit fatur, vel quod Juppiter fatur. Vid. Augustinus de Civitate. Dei lib. v. cap. 9. & in Joan. cap. viii. Tract. 37. contra Faust. Manich. lib. 11. cap. v. tom. 4. de quest. V. & N. Testamenti, quæstiōne cxv. Elmenhorstius.

¹³ Disputatur alias & verius, & plenius] Nulla praecellerat falsimoniz mentio, quomodo ergo verius se dictorum promittat? Corrigo, uberius & plenius. Mearsius. In MS. scriptum est, veritas, quod est uerius, pro uberi-

& uberius & plenius. Ceterum, quod plerique pauperes dicimur, non est infamia nostra, sed gloria: animus enim, ut luxu solvit, ita frugalitate firmatur. Et tamen quis potest pauper esse, qui non eget? Qui non inhiat alieno? Qui Deo dives est? Magis pauper ille est, qui cum multa habeat, plura desiderat. Dicam tandem quemadmodum sentio: ² nemo tam pauper potest esse, quam natus est. Aves sine patrimonio vivunt, ³ & in diem pecua pascuntur: & haec nobis tamen nata sunt: ⁴ quæ omnia, si non concupiscimus, possidemus. Igitur ⁵ ut qui viam terit, eo felicior, quo levior incedit: ita beatior in hoc itinere vivendi, qui paupertate se sublevat, non ⁶ sub divitiarum onere suspirat. Et tamen facultates, si utiles putaremus, à Deo posceremus: utique indulgere posset aliquantum, cuius est totum. Sed nos contemnere ma-

¹: ut cap. 21. veribus, pro uberibus,
Rigaltius.

¹ Quis potest pauper esse, -- qui Deo dives est] S. Simon Apollorus apud Abdiām lib. vi. pag. 78. Non sunt pauperes, qui divitias cœlestes habent. Vid. Hieronymus epist. 3. ad Heliодorum de laude vite solitariae. Et de regul. monachorum fol. 224. Affatim dives est, qui cum Christo est pauper. Laetantius lib. vi. cap. 12. Qui apud Deum dives est, pauper esse nunquam potest. Leo PP. de Quadrageſ. serm. 4. Semper dives est Christiana pauperes. Docte Ambrosius ad Simplicianum epist. 10. Elmenberſius.

² Nemo tam pauper] Ex Seneca de Provid. cap. vi. Nemo tam pauper vivit, quam natus est. Woweros.

³ Et in diem pascua pascuntur] Corrigo, in diem pascua pascuntur. Pascua frœmino genere usurpari non insolens isto ævo. Glossa: Pascua, Nōmū Nipaxi. Arnobius in Commentario ad Psalmum 22. perfectorum ergo ista rex est, quam Ecclesia de Domini passione suscepit. In loco pascua collocta, super aquam refelctionis educata. Item in Psalmum 106. Adjuvarit eum de mendicitate virium, & sponuit sicut oves familias in universam faciem terræ, scacnens eis posores & pas-

cuas, quæ videntes recti latabantur. Meurbus. Et in diem pascua pascuntur] Scriptum exillimo pecna, id est, pecora. Prudentius in agone Romani vs. 333.

Jumenta, pecna, subjungales bestias. Heraldus. Esmentatio, quam proponit Des. Heraldus, omnino est recipienda; nam pecna & pecuda, ita ut pecora veteres dixerent, ut exemplis ostendit Nonius cap. 11. Cato apud A. Gellium N. A. lib. viii. cap. 3. Si quis majorem pecuum numerum habere voluerit. Livius lib. xxxv. cap. 2c. In agris pafsim inuidatis pecua ablata. Hujusmodi multa collegit Priscianus lib. vi. col. 719. Daries.

⁴ Quæ omnia, si non concupiscimus, possidemus] Multo erit concinnior sententia, si legas, quæ omnia &c. Perizonus.

⁵ Ut qui viam terit] Laetantius lib. viii. cap. 1. Virtutis via non capit magna onera portantes. Angerius admodum tristes est, per quem iustitia hominem dedit in celum. Hunc tenere non potest, nisi qui fuerit expeditus & nudus. Nam isti locupletes mulieris & ingentibus sarcinis onerati, per viam mortis incedant, quæ latissima est; quoniam late perditio dominatur. Vid. Cyprinus de lapsis fol. 219. Hieronymus

lumus

Iumus opes quam continere : innocentiam magis cupimus, magis patientiam flagitamus, malumus nos bonos esse, quam prodigos : & quod ⁷ corporis humana vicia sentimus & patimur, non est poena, militia est. Fortitudo enim infirmitatibus roboratur, & ⁸ calamitas saepius disciplina virtutis est : ⁹ vires denique & mentis, & corporis sine laboris exercitatione torpescunt. Omnes adeo vestri viri fortes, quos in exemplum prædicatis, ærumnis suis inclyti floruerunt. Itaque & nobis Deus nec non potest subvenire, nec despicit; cum sit & omnium rector, & amator suorum : sed in adversis unumquemque explorat & examinat ; ingenium singulorum periculis pensitat; usque ad extremam mortem voluntatem hominis sciscitur, nihil sibi posse periire securus. Itaque ¹⁰ ut aurum ignibus, sic nos discriminibus arguimur.

in Ionam cap. 3. Elmenhorstius.

⁶ Sub divitiarum onere] Synesius, περὶ βασιλείας. "Εοτε γὰρ ὑπερβάθμοις ἐπὶ μολέδες πειθεῖσεν." πειθέπτη γένει τὸ οὐρανόν, λοῦ μη πάνυ φωμαλέον ἀν τύχην. Apuleius Flor. de Cratete: Rem familiarem abicit, velut onus stercoris, magis labori, quam usni. Ubi corrigendum arbitror, onus tergoris. Wowerus.

⁷ Corporis humana vicia] Idem vallet ac corporis humani vicia. Lucretius lib. 11. pag. 209.

-- Melibæaque fulgens

Purpura Thessalico concharum tintia cruento ;
hoc est, Thessalicarum concharum cruento. Propertius lib. 1v. Eleg. viii, 23.

Serica nam taceo volvi carpenita
Nepotis,

Atque armillatos colla Molossæ canes.

Statiss in Epith. Stellæ & Violantillæ
vl. 191.

Quis septem gemina posuisset ma-
ria Roma,

Imperii Latiale caput.

Pariter etiam solute orationis scriptores. Novatianus de Trin. cap. xvii. Dum humanam conditionis fragilitatem suscipere non recensavit. Cyprianus de Mortal. pag. 164, ed. Oxon. Ad reg-

norum cœlestem claritatem, pro regno-norum cœlestium claritate. Davies.

⁸ Calamitas disciplina virtutis est] Seneca de Providentia cap. 4. Calamitas virtutis occasio est. Salvians de gubern. Dei lib. 1. pag. 9. Nequaque nam nobis dolenda est afflictio infirmitatum, quam intelligimus matrem esse virtutum. Vid. Chrysostomus in Psalm. 5c. Elmenhorstius.

⁹ Vires corporis sine laboris exercitatio-ne torpescunt] Plato in Theateto f. 153. Τί δει? οὐ τὴ σωματικὴ εἰς ἔχει οὐρανὸς μὴ καὶ ἀργατες διόλατες οὐ τὸ γυμναστικὸν καὶ πινακες οὐς θητοὺς οὐ ζετεῖς; Quid vero? nonne corporis constitutio quiete & desidia perit & corruptitur, exercitationibus autem & motibus saepius conservatur? Vid. Xenophon de Institution. Cyri lib. vii fol. 198. Chrysostomus in Acta Apostol. cap. xxvii. Homil. 58. Clemens Alexandrinus lib. 1. Stromat. fol. 118. Elmenhorstius.

¹⁰ Ut aurum ignibus] Chrysostomus in 11. epist. Pauli ad Corinth. cap. xii. Homil. 26. "Οπερ γὰρ τὸ χρυσόν
τὸ πῦρ, τὸπον ἡ Θλίψις, τὸ πῦρον τὸ
ποτοῦ χρυσόν, καθαρὸς ἐργαζόμενόν, τρεπ-
τρεπες κατασκευάζοντα καὶ φυετός. Quod
autem ignis, hoc animis afflictio est, pa-
ros eos efficiens, inculentos & illustres

XXXVII. ¹ Quam pulchrum spectaculum Deo, cum Christianus cum dolore congreditur, cum adversum minas, & supplicia, & tormenta componitur? cum strepitum mortis & horrorem carnificis ² irripiens inculcat? cum libertatem suam adversus reges & principes erigit? soli Deo, cuius est, cedit? cum triumphator & victor, ³ ipsi, qui adversum se sententiam dixit, insultat? vicit enim, qui quod contendit, obtinuit. Quis non miles sub oculis imperatoris audacius periculum provocet? ⁴ nemo enim præmium percipit ante experimentum: & imperator tamen, quod non habet, non dat: non potest propagare vitam, potest honestare militiam. At enim Dei miles nec in dolore deseritur; ⁵ nec morte finitur. Sic ⁶ Christianus miser videri potest, non potest inveniri. ⁷ Vos ipsi ca-

reddens. Basilius Magnus de fame & fuscitate fol. 177. Κυριούτων μηδέ τὰ χειμῶν, οὐδὲ τὸ ζελατόν τὸ στίσιον, τὸ σεπτήριον παρείστας, τὸ μεγάλοφυχον ἡ συμφέρει, τὸ κεισταριον τὸ πεντετμός δοκιμάζει τὸ βασιλικέται τοῖς λύτραι τῶν ψυχῶν, οἷς τὸ πῦρ τὸ κρυστόν, ἀπελέγχεται. Videamus auctōr commentarii in Matthaeum Homilia v. cap. iv. apud Chrysostomum Tom. II. Elmenhorstius.

¹ Quam pulchrum spectaculum] Ex-pressum ex Seneca de Providentia. cap. 2. Ecce spectaculum dignum, ad quod respiciat intentus operi suo Deus, ecce par Deo dignum, vir fortis cum mala fortuna compositus, utique si & provo-savit. Woverus.

² Irripiens inculcat] Ita edit. Rom. & MS. Reg. unde effecerunt Irridens. Non male. Heraldns. Recenteiores edidere-
runt, irridens insultat; nos autem MS. lectionem representandam censuimus, licet ea non usquequaque sana videa-tatur. Levi mutatione rescripsierim, ARRIPiens inculcat. Respicit, ut cre-do, Minucius ad exempla Martyrum, qui moras urgere carnificis, & bestias ad se trahere consueverunt. Vide J. B. Cotelerium in Ignattii Epist. ad Ro-manos cap. 5. De verbo posteriore diximus ad hujuscē libri cap. XXIII. Davies.

³ Ipsi, qui adversum se sententiam di-

xit, insultat] In exemplari: ipsi qui ad-versum se sententiam dixit insultat. Rigalius.

⁴ Nemo præmium percipit ante ex-pe-
rimentum] Ambrosius in Lucam lib. IV. cap. 4. Corona proposita est. subeunda certamina sunt. Nemo potest, nisi vice-rit, coronari. Nemo potest vincere nisi ante certaverit. Ipsius quoque corona major est fructus, ubi major labor est. Augustinus tom. III. de agone Christi-anō c. 1. Corona victoria non promi-titur nisi certantibus. Elmenhorstius.

⁵ Nec morte finitur] Apud Ethnicos omnia morte finiuntur: etiam ipsa mors finitur. Et mori dicunt, consu-mi, finiri, perire. Non item apud Chris-tianos, qui de postuma vita sunt certi. Rigalius.

⁶ Christianus miser videri potest] Se-neca de Providentia cap. 3. Bonus vir potest miser dici, non potest esse. Elmen-horstius. Misericordia potest, non potest inveniri] Non semper ea sunt quæ vi-dentur. At non inveniuntur nisi quæ re vera sunt. Rigalius.

⁷ Vos ipsi calamitosos viros fertis in cœlum, Mucium Scavolam] Plures viros calamitosos laudibus in cœlum latos hic non memorat; quapropter Mucius exempli loco ponitur. Ea de causa leg. vos ipsi calamitosos viros fertis in cœlum; ut Mucium Scavolam. Vide lamitosos

lamitosos viros fertis ad cœlum, Mucium Scævolam, qui cum errâisset in regem, ⁸ perîsset in hostibus, nisi dexteram perdidisset. Et quot ex nostris ⁹ non dexteram solum, sed totum corpus uri, cremari, sine ullis ejulatibus pertulerunt, cum dimitti præsertim haberent in suâ potestate? Viros cum Mucio, vel ¹⁰ cum Aquilio, aut Regulo comparo? Pueri & mulierculæ nostræ crues & tormenta, feras, & omnes suppliciorum terrificulas ¹¹ inspiratâ patientiâ doloris illudunt. Nec intelligitis, ô miseri, neminem esse, qui aut sine ratione velit pœnam subire, aut tormenta sine Deo possit sustinere. Nisi forte vos decipit, quod Deum nescientes divitiis affluant, honoribus florent, polleant potestatibus. Miseri! ¹² in hoc altius tolluntur, ut decidant altius. Hi enim ut victimæ ad supplicium sagi-

sis, inter alios, Florum lib. i. cap. 10.
Davies.

⁸ Perîsset in hostibus] Apud hostes: in hostico. Rigaltius.

⁹ Non dexteram solum, sed totum corpus] In hunc sensum legitur Martia lis Epigramma de arenaario, cui nomen inditum Mucio: quod exemplo Mucii Porsenæ focus ardentibus manum impo-
suisset.

Nam cum dicatur tunica præsente molestia

Ure manum, plus est dicere. Non facio. Tunc enim torus ardebit, & mortem omnino contempserit, quam vitare cu-
piebat, per simulatam constantiam manus ultro crematae. Rigaltius.

¹⁰ Cum Aquilio] Hung memorat Ar-
nobius lib. i. pag. 23. Innumerabiles al-
li gloria, & virtute, & existimatione pollentes, acerbissimarum mortium experi-
ti sunt formas, ut AQUILUS. Trebonius;
Regulus. Vide etiam Ciceronem
Tuscul. lib. v. cap. 5. Intelligentius
autem est Manius Aquilius quem Mi-
thridates ἐλάν. δεδεμένος δὲ τὸν
ασθέτη, οὐ πάσχει τοῖς θεραπεύ-
σι Μάνιος εἰν μέχοις ἐν Περγάμῳ
τὸν σωτῆρα αὐτὸν κατεχόντων χρυσί-
α, περισταῖς ἀμφὶ Ρωμαίοις ἐνδι-
ζων, ut resert Appianus de bello Mi-
thrid. pag. 316. Vetus Scholiafest ad
Orat. pro Lege Manilia cap. 5. Mi-

thridates legatum invenit quenquam Ma-
ttilium; (Repone M' Aquilium) &
eum inclinat in cavea: dedit illi domi-
ciliū feræ, & cotidie efferebat, & ver-
beribus fatigabat. Omnino fallitur vir
Clarissimus Chr. Cellarius, qui censem
eum Aquilium, vel Atilium significari,
quem culeo insutum Tarquinius
Superbus in mare proiecit, quemad-
modum tradit Dionysius Halicarnassen-
sis lib. iv. cap. 62. Davies.

¹¹ Inspirata patientia doloris illu-
dunt] Nota inspirata. Latantius lib.
v. cap. 13. Latrones, & robusti corporis
viri ejusmodi lacerationes perferre ne-
quenunt; exclamant, & gemitus edunt.
Vincuntur enim dolore, quia deest illis
inspirata patientia. Nostri autem (ut
de viris taceam) pueri, & mulierculæ,
tortores syos taciti vincunt, & exprimere
illis geminit nec ignis potest. Heraldus.

¹² In hoc altius tolluntur] A Clau-
diano lib. i. in Ruffinum sumpsit, ut
etiam Dn. Wovensis notat:

- Tolluntur in altum

Ut lapsi graviore ruant.
Chrysostomus in Matthæum cap. xxiv.
Homil. Lxxvi. fol. 650. Καὶ σὺ τοῖν
ὅταν ἴδῃς ἀδίκος πλεῖσθι, ὅμηροι
τε, σίρχεον, δάκρυσσον, η γὰς περιθύ-
κοδοτες ὁ πλεῖτε αὐτοῖς. Id est,
Aniano interprete: Cum videris inique-
ditatum, felicitate nui non parva, inge-

nantur, ut hostiæ ad pœnam coronantur. In hoc adeo quidam imperiis ac dominationibus eriguntur, ut ingenium eorum perditæ mentes licentiâ potestatis libere nundinentur. Absque enim notitiâ Dei, quæ potest esse solida felicitas? cum mors sit: somnio similis: antequam tenetur; elabitur. Rex es? tam times, quam timeris; & quamlibet sis multo comitatu stipatus, ad periculum tamen solus es. Dives es? sed fortunæ male creditur, & magno viatico breve vitæ iter non instruitur; sed oneratur. Fascibus & pur-

misce atque lacryma. Nam hac prospexitas majoris ipsi preparat pœnas. Vid. Basilius Magnus cuncione ad divites fol. 158. Author Commentarii in Matthæum ap. vi. homil. xiiii. fol. 717. apud Chrysostomum tom. II. Elmenhorstius.

1 Ut hostia ad pœnam coronantur] Mos fuit victimas sertis & vittis coronare. Prudentius Romano Martyre vs. 1021. Huc taurus ingens, fronte torva & hispida, Sertis revinctus aut per armos floreis, At impeditus cornibus deducitur. Et Juvenalis Satir. xiiii. vs. 63. Quaque coronata lustrari debeat agna. Ideo rāwēgi n̄ sēp̄ugla A&T. Apost. xiv. 13. conjunguntur. De vittis Servius ad verba Sinonis se vi etiam de stinatam simulantis, En. ii. 133. --Et circum tempora vitta; Vittæ, inquit, quibus victimæ coronabantur. Scilicet ornatus accessit, ut augustiores essent hostiæ, diisque gratiore. Cellarius.

2 Perditæ mentes] Delatores, calumniatores, adulatores, & hujusmodi alii generis humani peccates. Supra, Quis non intelligat male sanos & vana & perditæ mentis in ista despere? Rigaltius.

3 Licentia potestatis] Nihil est quod credere de se Non possit cum laudatnr diis æqua potestas. Juvenalis Sat. iv. Idem.

4 Cum mors sit somnio similis] Quorsum heic mors? Scriptum puto res. Loquitur de felicitate humana, quam esse rem ait somnio simillimam. Heraldus. Felicitas sine Deo, mors est. Felicitas sine Deo somnio similis est. Rigaltius.

5 Rex es? tam times, quam timeris] Seneca Oedipo A&T. iii. Sc. iii. vs. 705.

Qui sceptra duro scavis imperio regit,
Timet timentes, metus in auctores

redit. Cyprianus epist. i. ad Donat. An tu vel illos putas tutos, illos saltem inter bonorum infulas & opes largas, stabili firmitate securos, quos regali aule splendore fulgentes, armorum excubantium tutela circumstat? Major illis quam cateris metus est, tam ille timere cogitur, quam timetur. Elmenhorstius.

6 Tam times quam timeris] Seneca lib. ii. de Ira cap. xi. Quid? quod semper in auctores redundat timor, nec quisquam metuitur ipse securus. Occurrat hoc solo tibi Laberianus ille versus, qui medio civili bello in theatro dictus, totum in se populum non aliter convertit, quam si missa esset vox publici afflatus:

Necesse est multis timeat, quem multi timent.

Ita natura constituit, ut quod alieno metu magnum est, à suo non vacet. Leonini quam pavida sunt ad levissimos fremitus pectora & acerrimas feras umbra, vox, & odor insolitus exagitat. Quicquid terret, & trepidat. At ratio rediditur ab Ennio:

Quem metunt, oderunt; quem quisque odit, perire capit.

Ouzelius.

7 Dives es, sed fortune male creditus] Apuleius de Deo Socrat. pag. 55. Dives es? non credo fortuna. Woverus.

8 Fulgere purpura] Cyprianus epist. i. ad Donat. Preciosa ueste conspicuus in auro atque in purpura falsit. Elmenhorstius.

puris

puris gloriariſ? vanus error hominiſ & inaniſ cultuſ dignitatiſ, ⁸ fulgere purpura, mente ſordecere. ⁹ Nobilitate generoſuſ eſ? parenteſ tuoſ laudaſ? omneſ tamen pari forte naſcimur, ſola virtute diſtinguiμur. Noſ i- gitur qui morib⁹ & pudore ceneſmuſ, merito ¹⁰ ma- liſ voluptatiſ & pompiſ veſtriſ & ſpectaculiſ abſti- nemuſ, ¹¹ quoruſ & de ſacriſ originem noviμuſ, & no- xia blandimenta damnaμuſ. Nam ¹² in ludiſ Curuli- buſ quis non horreat ¹³ populi in ſe rixantiſ infani- am? ¹⁴ in gladiatoriis, homicidiuſ diſciplinaſ? ¹⁵ in ſce-

⁹ Nobilitate generoſuſ eſ? parenteſ tuoſ laudaſ] Apuleius de Deo Socrat. pag. 55. Generoſuſ eſ? parenteſ laudaſ. Wowerus. Nobilitate generoſuſ eſ? parenteſ tuoſ laudaſ? Omneſ tamen pari forte naſcimur, ſola virtute diſtinguiμur] Locus ab interpuſtione labo- rat, & incuria Librariorū non nihil corrumptur. Leg. Nobilitate generoſuſ eſ? parenteſ tuoſ laudaſ: omneſ e-
 ^{NIM} pari forte naſcimur, ſola virtute diſtinguiμur; ſiquidem

- Nobilitas ſola eſt atque unica
virtus,
ut ait Juvenaliſ Satir. viii, 20. Da-
vies.

¹⁰ Malis voluptatiſ] Tertullianuſ de Speſtacl. cap. 25. Extiōſa voluptas. Laſtantiuſ in epitome cap. 4. Noxiæ vo-
luptatiſ. Leg. 9. codic. Justin. de fe-
riiſ, oſcena voluptateſ. Elmenhorſius.

¹¹ Quoruſ & de ſacriſ originem no-
vimus] Laſtantiuſ lib. vi. cap. 20. Vi-
ta ſanda ergo ſpeſtacluſ omnia, non ſolum
ne quid vitiorū peccatorib⁹ iſſidat, qua-
fedata & pacifica eſſe debent; ſed ne
eniuſ nos voluptatiſ conſuetudo deliniat,
& à Deo atque à boniſ operibuſ aver-
rat. Nam iudorū celebraſioneſ, Deo-
rum feſta ſunt: ſiquidem ob nataleſ co-
rum, vel temporioſ novorū dedicatio-
neſ ſunt conſtituti. Vid. & Epitomeſ
cap. 4. Nazianzenuſ jambico 3. ad Se-
leucum; Hieronymuſ in Ezechielem lib.
vi. cap. xx. fol. 389. Auguſtinuſ de
ſymbolo cap. 2. Theophiluſ lib. iii. ad
Autolycum fol. 269. Tertullianuſ A-
poloḡ. cap. 38. Cyprianuſ de Speſtacluſ fol. 377. Chrysostomuſ in Psalm. cxviii.
& tom. i. homil. de Davide & Saul.
fol. ſic. & ſeq. de verbiſ Eſaiæ Vid.

Dominum, &c. homilia i. fol. 1282. &
ſeq. Elmenhorſius.

¹² In ludiſ curulib⁹] Circenſibus:
nam in iis aurigationeſ & curricula.

- Nempe volucrem

Sic laudamus equum, facili eniſ plu-
rima palma

Fervet, & exultat rauco vittoria
cireo.

Juvenaliſ Satir. viii. Rigaltiū.

¹³ populi in ſe rixantiſ infaniam] Propter quatuor faſtioneſ panno & co-
lorib⁹ diſtinctas. Vide Plini lib. ix.
Epift. 6. cum noſtriſ adnotamentis.
Etiam Tertullianuſ adverſuſ Marcio-
nem lib. ii. cap. 27. illud immodera-
tuſ ſtudiuſ populi furorem vocat.
Quid non frequenſas, inquit, tam ſolen-
neſ voluptateſ ciſi furentiſ, & caveſ
ſavientiſ, & ſcena laſcivientiſ? Cellariuſ.

¹⁴ In gladiatoriis homicidiuſ diſcipli-
nam] Cyprianuſ Epift. 1. ad Donatum:
Paratur gladiatoriuſ iuduſ, ut ſibi diueni-
crudelium luminuſ ſangniſ oblectet. Im-
pletur in ſuccuſ cibiſ fortiorib⁹ corporuſ,
& arvina toriſ membroruſ moles ro-
buſta pingueſcit, ut saginatus in paenam
cariuſ pereat. Homo occidiſt in hominiſ
voluptatem. Et quid poſſit occidere, peritiſ
eſt, uſu eſt, ars eſt. Scelus non tantum
geritur, ſed & docetur. Quid poſteſ in-
humanuſ, quid acerbiuſ dici? Diſcipli-
na eſt, ut perimere quid poſſit: & glo-
ria eſt, quod perimit. Vid. & de Speſ-
tacl. fol. 376. Seneca Epift. 7. Auguſtinuſ
lib. vi. Coſfession. cap. 8. Laſtantiuſ lib. vi. cap. 20. & in Epitome cap. 4. Elmenhorſius.

¹⁵ In ſceniciſ turpitudo prolixiō] Laſtantiuſ Epitome cap. 4. Quid ſcena?
in qua Comedia de ſuptriſ & amorib⁹;
nicis

niciis etiam ¹ non minor furor, & turpitudo prolixior. Nunc enim ² mimus vel exponit adulteria, vel monstrat: nunc ³ enervis histrio amorem, dum fingit, infligit. Idem deos vestros, induendo stupra, suspiria, odia, dedecorat. Idem, simulatis doloribus, lacrymas vestras vanis gestibus & nutibus provocat. Sic homicidium in vero flagitatis, in mendacio fletis.

XXXVIII. ⁴ Quod vero sacrificiorum reliquias, & pocula delibata contemnimus: non confessio timoris est, sed veræ libertatis assertio. Nam etsi omne quod

Tragœdia de incestis & parricidiis fabulatur. Et lib. vi. cap. 20. In scenis comice fabula de stupris virginum loquantur, aut amoribus meretricum: & quo magis sunt eloquentes, qui ista flagitia finierunt, eo magis sententiarum elegancia persuadent. Elmenhorstius.

¹ Non minor furor & turpitudo prolixior] MS. Reg. furore. Fortasse, non minor furor est, turpitudo prolixior. Heraldus. In exemplari legitur, Non minor furore turpitudo prolixior. Quod minime spernendum est: etsi in eodem MS. sepe coalescant hujusmodi syllabæ. Furore turpitudo, pro furor & turpitudo. Rigaltius.

² Minus exponit adulteria vel monstrat] Lactantius lib. vi. cap. 20. Quid de nimis loquar corruptelarum prætentibus disciplinam? Qui docent adulteria, dum fingunt, & simulatis eruditant ad vera. Elmenhorstius.

³ Enervis histrio amorem, dum fingit, infligit] Lactantius Epit. cap. 4. Hispionici impudici gestus, quibus infames feminas imitantur, libidines, quas saltando exprimunt, docent. Et lib. vi. cap. 20. Hispionum impudicissimi motus, quid aliud nisi libidines docent & insigant. Elmenhorstius.

⁴ Quod vero sacrificiorum reliquias, & pocula delibata contemnimus: non confessio timoris est, &c.] Respondet ei, quod supra dixerat Cæcilius cap. xii. Præceptos cibos & delibatos altaris potus abhorretis. Sic reformidatis Deos quos negatis. Caſam vero cur ab Idolotythis sit abstinendum, sic effert Paulus Epist. i. ad Corinth. cap. x, 18. seqq. Βλέπετε τις ἵκανοι οὐχὶ οἱ ἱδούσι τὰς δυνάμεις;

κοινωνὶ τῆς δυναγησίς εἰσι; Τι ἐν εἴμι; ὅπις εἴδωλον πάσιν; ἢ ὅπις εἴδωλόθελον πάσιν; Αλλά ὅπις ἡ δύστητη, δαιμονίος δύστητης καὶ δεῖθρος & θέλας ἡ μάρτις κοινωνίας τῷ δαιμονίῳ γίνεται. Οὐ δύνασθε πολλέσσιν μετεύξειν δαιμονίους & δύνασθε τραχύτερον κεντρονεύειν μετέπειταν καὶ τραχύτερον δαιμονίων &c. Hac de re veterum testimonia suppeditabit vir summus Hugo Grotius in Aet. Apost. cap. xv, 20. Davies.

Capiamus & rosam] Leg. carpamus & rosam; quod etiam vidit Godf. Stewechein ad Apuleii Metam. l. x. pag. 382. Virgilinus Eclog. ix, 5c.

Inserere, Daphni, pyros; carpent tna poma nepotes.

Ovidius Fast. iv, 442.

Isaacros tenues, liliaque alba legie. Carpendi studijs paulatim longius itur. Vide Nonium cap. iv. Davies.

His enim & sparsis utimur] Tertullianus de corona militis cap. 5. Coronam forte si fascem exillisimæ florum per seriem comprehensorum, ut plures semel portes, omnibus pariter utaris: jam vero & in sinum conde, si tanta munilitia est: in lectulum sparge, si tanta mollititia est; tot modis fruere; quot & sentis. Unde patet (quod etiam prænotatum à Wovero) Christianos usos floribus sparsis, fertis & solutis, ad simplicem usum, non ad asperginem & εὐλογολιας solemnum, qua illos afficiebat, quos honore decoratos volebant. Copiole de hac re vir clarissimus & multo omnium eruditissimus Isaacus Casaubonus in Animad. Suetonianis lib. vi. fol. 189. Junge locis inibi prolatus Ammianum Marcellinum lib. xxii. Herodianum Commodo fol. 471. Antonius ascitur,

nascitur, ut inviolabile Dei munus, nullo opere corrumperit; abstinemus tamen, ne quis existimet aut dæmoniis, quibus libatum est, cedere, aut nostræ religionis pudere. Quis autem ille, qui dubitat vernis indulgere nos floribus, cum ⁵ capiamus & rosam veris & lily & quicquid aliud in floribus blandi coloris & odoris est? ⁶ his enim & sparsis utimur mollibus ac ⁷ solutis, & fertis colla complectimur. ⁸ Sane quod caput non coronamus, ignoscite. ⁹ Auram boni floris naribus ducere, non occipitio ¹⁰ capillifve solemus haurire. ¹¹ Nec

nino Heliogabalo fol. 570. Maximino fol. 605. Atque ut flores & omne genus frugum in illos ja&abant, quos cohonestare cupiebant, ita alios, contumelizæ causa, lapidibus, rapis, cæno, fimo, & luto petebant. Vid. *Casanbonus ad lib. viiiii. Suetonii initio; & Theod. Marcius ad Suetonii Vespasianum fol. 17. Elmenhorstius.*

⁷ *Solutis & fertis] Apuleius lib. iv. Metamorph. Flores ferti ac soluti. lib. x. pag. 406. Fætis floribus fertis ac solutis. Tertullianus de corona militis cap. 5. Flores & inserti & innexi. & liberis & solutis. Hieronymus ad Lætam de Institut. filiæ epist. 7. Flores ferti. Plinius lib. xxii. cap. 3. Coronas utilis & paetilis. Plantus Bacchid. A&E. 1. Sc. 1. Corolla plettilis. Vid. Servius in 1. Aeneid. fol. 199. Elmenhorstius.*

⁸ *Sane quod caput non coronamus] Christianorum veteres idcirco coronas respuerant, quia iis præcipue Gentiles in suis sacris, ac idolorum cultu utebantur. Clemens Alexandrinus Paedagog. lib. ii. cap. 8. Εἰσορῶ τοινα σεφίναι οι τῷ Λόγῳ πατέσαντες μηδεποτε δοκεῖ π Λόγον, εἰ τινορίλω τοτον ιδουμένων εδ' ον καμαρεῖταις ἀγροχεῖς σύμβολον ο σέφαρδος επί αὐτῷ γαρ ον τοις εἰδώλοις κατωνόργασαι. Et paullo post: Εἰ γάρ η τὰ μέλισσα μήδι άνθερον γέρνε τὰ ἀνθη τοῦτα οι αἰνότοι λαζόντες, οι εἰς τὸν ιδιαί τυχαίον χειντον, οι οις τὸν τῷ δαιμονινοι οιχαίον ωντησιν κατεχθατο: αρικίον αὐτῷ οὐ τὸν σωματινον. Ita ut etiam Gentes capitibus Christianorum, cum eos ad sua sacra compellerent, coronam imponerent; quo factio Christiani*

adhuc magis coronarum usum exsecrabantur. Atque hinc capiendus *Cyprianus de Laphis*, cum inquit: *Ab impio sceleratoque velamine, quo illuc velabantur sacrificantium capita captiva, caput vestrum liberum mansit. Frons cum signo Dei pura, diaboli coronam ferre non potuit, corona se Domini reservavit. Ouzelius.*

⁹ *Auram boni floris] Plane est illud Luciani Nigrino pag. 39. Εἰ γάρ τοι τὸ πνοῦ ἡσθιον τὸ, οὐ πόδων χαίροντι, τὸν τὴν οὖν μέλισσα ἐχθρὸν αὐτῆς σέφαδη, παρ' αὐτῇ τὸν οὐ τὸ τοῦ ἀνανθελού. Tertullianus Apol. cap. XLII.. Non emo capiti coronam. Quid tua interest ematis nitilominus floribus quomodo utar? Pro gratiis esse liberis & solutis, & undique vagis. Sed eis in coronam coactis, nos coronam naribus novimus; viderint qui per capillum odorantur. Worcester.*

¹⁰ *Capillifve solemus haurire] Viderint, inquit Septimius, qui per capillum odorantur. Sed longe plura idem, lib. de Cor. Rigalins.*

¹¹ *Nec mortuos coronamus] Quia pri sei illi Christianorum hil proflus cum gentium moribus sibi commune esse volebant, ritum etiam mortuos corondi repudiabant, gravissimeque in eundem scriptis suis invehebantur. Sic Tertullianus de Corona: Quid tam indignum Deo, quam quod dignum idolo? quid autem dignum idolo, quam quod & mortuorū Nam & mortuorum est ita coronari, vel quoniā & ipsi Idola statim fiunt & habitu & cultu consecrationis. Quæ apud nos secunda Idolatria est. Audi etiam Clementem Alexandrinum Paedagog. lib. ii. cap. 8. Αξ-*

mortuos coronamus. Ego vos in hoc magis miror,
quemadmodum tribuatis exanimi aut non sentienti
facem, aut non sentienti coronam: cum & beatus non
egeat, & miser non gaudeat floribus. ² At enim nos
exequias adornamus eadem tranquillitate quam vivimus,
nec adnectimus arescentem coronam, sed a Deo ³ æ-
ternis floribus vividam sustinemus, ⁴ quieti, modesti,
Dei nostri liberalitate securi, spem futuræ felicitatis, fide
præsentis ejus majestatis animamur. Sic & beati re-
surgimus, & futuri contemplatione jam vivimus. Pro-
inde ⁵ Socrates scurra Atticus viderit, nihil se scire

λέπτε ἡ ἀμερικανίας ὁ σέργανθος σύμ-
βολος ταῦτη καὶ τὰς νεκρὰς καταστρέ-
ψειν φέλογων καὶ τὰ εἰδώλα, ἐφερε περι-
πεπτοράθεις αὐτοῖς τὸ θεῖον νεκρόν. Οὐ-
ζελιος.

¹ Quemadmodum tribuatis exanimi,
aut non sentienti facem, aut nonsentien-
ti coronam] Ita ed. Rom. & MS. Reg.
Legendum puto, quemadmodum tribu-
atis exanimi, ut non sentienti facem, ut
sentienti coronam. De coronis mortuorum
nota res est, & dicebamus alibi.
Heraldus. Sig. Gelenius edidit exanimi,
aut sentienti, facem: Joan. vero
Meursius legendum conjectit, exanimi,
aut non sentienti, ut sentienti, coronam.
Jac. autem Gutherius de Jure Manium
lib. iii. cap. 23. reponit exanimi aut
non sentienti facem, aut settanti corona-
nam. Denique Cl. Salmasius Exercit.
Plin. pag. 963. ed. Paris. scribendum
pronunciat quemadmodum tribuatis aut
sentienti facem, aut non sentienti corona-
nam; virumque doctissimum securi sunt
Jac. Onzelius & Chr. Cellarius. Longum eset, omnes has hariolationes ad
examen revocare, paucis igitur dicam,
quid mihi videatur. Deleta posteriore
particula negantem corixerim, quemadmodum tribuatis exanimi, aut non
sentienti facem (faxenim non nisi viden-
tium comodis inservit) aut sentienti
coronam; rationem subjicit ipse Minu-
cius, cum & beatus non egeat & miser
non gaudeat floribus. Cui igitur bono
mortuis, licet sentientibus, apponuntur?
Mortuorum coronas non imme-
rito risit Lucianus in Nigrino Tom.
I. pag. 38. & de Luctu Tom. II. pag.

302. Davies.

² At enim nos exequias adornamus] Ita optime MS. Reg. Nam qui vulga-
tam lectionem interpretari conantur,
operam ludunt. Heraldus. Ita He-
raldus ex Regio MS. & Meursius.
Vulgo adoramus, quod interpretantur
facimus, quia Festus dixerit: adorare
apud antiquos significabat agere. Sed
nec ille exemplis probavit; neque si
probasset, certum inde foret, Minuci-
um ἀπχρυκῶς, quam cum Latinis suz
& superioris ætatis, quanta nota est,
loqui maluisse. Cellarius.

³ Aeternis floribus vividam susfine-
nemus] Sustinemus, expectamus. Sic
sæpe apud Tertullianum & alios. Ri-
galtius.

⁴ Quieti, modesti, Dei nostri liberali-
tate securi, spem futura felicitatis fide
præsentis ejus majestatis animamur] In
vett. editis legitur, qui & modesti Dei
nostri liberalitate, securi spe futuræ felici-
tatis, fide præsentis ejus majestatis ani-
mamur. Prorsus invenuste. Nos V. Co-
nic. Rigaltium securi sumus, licet ex
omni parte nostrum vix emendari. Omnia
scribendum, Dei nostri liberali-
tate securi, IN SPEM futura felicitatis,
fide præsentis ejus majestatis ammamur.
Davies.

⁵ Socrates scurra Atticus] Cicero lib.
I. de Nat. eor. cap. 34. Zeno qui-
dem non eos solum, qui tum erant, A-
pollodorum. Syllenum ceteraque figetas ma-
ledictis: sed Socratem ipsum parentem
philosophie, Latino verbo utens, securam
Atticam fuisse dicebat. Heraldus.
⁶ Philosopherii supercilie contemnimus] confessus,

confessus, testimonio licet fallacissimi dæmonis gloriōsus : Arcesilas quoque, & Carneades, & Pyrrho, & omnis Academicorum multitudo deliberet: Simonides etiam in perpetuum comperendinet. ⁶ Philosopherum supercilia contemninius, quos corruptores & adulteros novimus & tyrannos, & semper adversus sua vitia facundos. ⁷ Nos non habitu sapientiam, sed mente præferimus: ⁸ non eloquimur magna, sed vivimus: gloriamur nos consecutos, quod illi summā intentione quæsiverunt, nec invenire potuerunt. Quid ingratis sumus? quid nobis invidemus, si ⁹ veritas divinitatis

Philosophi austera facie, prolixa barba, & obstinata fronte Cetonis se institutum imitari simulabant, sed hoc totum fucato mentiebantur affectu: erant enim petulantes & libidinosi voluptatibus implicati, quas latenter exercebant, vitia publice facundissime accusantes, intercutibus ipsi vitiis madentes. Tertullianus Apolog. cap. 39. *Leno est philosophus & censor. Juvenalis Satyr. II. 9.*

-- *Caspigas turpia, cum sis.*

*Inter Socratis notissima fossa ci
nados.*

Et vs. 20.

-- *Et de virtute locutii*

Cunem agitant.

Inde Firmico Astron. lib. VII. cap. 14. *Socrati pedicones.* Vid. Gellius lib. XIIII. cap. 8. *Athenagoras Apolog.* pro Christ. pag. 89. *Eucherius ad Valerianum* pag. 55. *Lucianus in Fugitivis;* *Lactantius lib. IIII. cap. 15.* lib. IV. cap. 24. *Quintilianus in pro-
cesso I. 1. Orat. Init.* *Elmenhorfius.*

⁷ *Nos non habitu sapientiam: sed mente præferimus]* Hunc locum imitatione expressit Cyprianus de bono patientiae fol. 285. *Philosophi non verbis, sed factis sumus.* Nec vestitu sapientiam; sed veritate præferimus; qui virtutum magis conscientiam, quam jactantiam novimus, qui non loquimur magis, sed vivimus quasi servi & cultores Dei. *Salvianus de Gubern.* Dei in pro-
cesso ad Salonium Episcop. lib. I. pag. 2. *Nos qui rerum magis quam verbo-
rum amatores, utilia potius quam plan-
sibilia settamur, neque id quarimus, ut*

*in nobis inania seculorum ornamenta, sed ut salubria rerum emolumenta lau-
dentur; in scriptiunculis nostris non lenoci-
nia esse volumus, sed remedia, quæ sci-
licet non tam oiosorum auribus placeant,
quam agrotorum mentibus profint.* El-
menhorfius.

⁸ *Non eloquimur magna, sed vivi-
mus]* Abique causa sonica *Fulv. Ursi-
nus,* addito pronomine, legebat, quæ
non eloquimur magna. Ut cunque sit,
Christiani multis parasangis Ethnicos
præcedebant, quos τέχνης λόγων, οὐδὲ
οἰδεῖσιν ἐργῶν πεποιημένους dicit *Athe-
nagoras.* Legat. pro Christ. cap. XI. Vide
& cap. XXVIII. Davies.

⁹ *Veritas divinitatis nostri temporis
estate maturuit]* Nato. inter homines
Christo. Rigalius. Hæc scriptura V.
C. Jac. Gronovio satis non facit. Ei
legendum videtur, *nostri temporis AE-
STATE.* Sed eadem operâ reponi potuit
messis divinitatis. Ego sanè nul-
lus intelligo, quæ divinitas æstate ma-
gis, quam hieme maturescat. Omni-
no leg. *veritas divinitatis nostri tem-
poris estate INNOTUERIT;* nam, quod
quondam ait S. Matthæus cap. XI. 27. οὐ-
δὲς οἶνος οὐδὲ κύον, εἰ μὴ οὐ πατρί-
σθε τὸ πατέρα τῆς οἰνούστοις, εἰ μὴ οὐ
καὶ τὸ έπώνυμον τῆς οἰνούστοις. *erte locutio,* parum Latina
nequit haberi. Ovidius Metam. XV,
834.

-- *Inque futuri
Temporis etatem.*

idem Fast. I. 151.

-- *Tunc est nova temporis etas.*
Sulpicius Severus vit. Martini cap. 20.

nostri temporis ætate maturuit? Fruamur bono nostro; & recti sententiam temperemus: cohibeatur supersticio, impietas expietur, vera religio reservetur.

XXXIX. Cum Octavius perorasset, ¹ aliquamdiu nos ad silentium stupefacti, ² intentos vultus tenebamus: &, quod ad me est, magnitudine admirationis evanui, quod ea, quæ facilius est sentire, quam dicere, & argumentis, & exemplis, & lectionum auctoritatibus adornasset, & quod malevolos iisdem illis, quibus armantur, philosophorum telis retudisset: ostendissem etiam veritatem non tantummodo facilem, sed & favorabilem.

XL. Dum istæc igitur apud me tacitus evolvo, ³ Cæcilius erupit: Ego Octavio meo plurimum ⁴ quantum, [eadem tranquillitate, qua vivimus] sed & mihi, gratulor; nec expecto sententiam. ⁵ Vicimus, & ita ut improbe usurpo victoriam: nam ut ille mei victor est,

*Ut est nostrorum atas temporum. Adi
V. C. Janum Brunkhusium ad Proprieti
lib. I. Eleg. iv, 7. Davies.*

I Aliquamdiu nos ad silentium stupefacti, &c.] Recepit & sic Musonius apud A. Gellium lib. v. cap. I. ait, Admirationem, quæ maxima est, non verba, sed silentium parere. Indicium enim id est animi summo stupore à semet ipso quasi abrepti. Valerius Flaccus lib. IV, 189.

Atque oculos cuncti inter se tenuere silentes.
Symmachus lib. II. Epistolâ 54. Vastum silentium stupor subitus imperavit. Ouzelius.

2 Intentos vultus tenebamus] Ita MS. & rectè quidem. Cæsar lib. viii. B. G. cap. 80. Omnium militum intenti animi pugna eventum expellabant. Joan. sanè Meursius reponit, intenti vultus tenebamus, eumque secuti sunt Jac. Onzelius, Chr. Cellarius & Jac. Gronovius. Iis in animo fuit illud Maronis Æneid. II, I.

Contingere omnes, intentique ora tenebant.
Vbi Servins, tenebant, inquit, habebant, ut sit figura & intelligamus, ora intenta habebant. Haud igitur culpato-

dus est Mtnucius, quod magis tritam loquendi rationem adhibeat. Davies.

3 Cæcilius sic erupit] Particula sic non est in MS. Reg. Heraldus. Nosigitur eam, urpote minimè necessariam, furcillis ejecimus. Supra cap. xvi. Quoniam mens frater erupit agre se ferre. Petronius Satir. cap. LXXIII. Ancilla resistans in hac erupit. Vide Donatum ad Terentium Eunuch. A&E. III. Sc. v, 2. Davies.

4 Quantum eadem tranquillitate, qua vivimas] Delenda ista sunt ex superioribus male repetita. Heraldus.

5 Vicimus, & ita ut improbe usurpo victoriam] Vulgg. vicimus, & ita, ut improbus, usurpo victoriam; nos autem MS. lectione in retinimus: unde Petr. Scrivenerus rescripsit: vicimus eia, ut improbe usurpo victoriam: Jac. autem Gronovius ingeniose reponebat vicimus, & ita haud improbe, cui quidem emanationi lubens adsentirer, nisi quod vox tertia plane videatur otiosa. Mihi placet; vicimus, & haud improbe usurpo victoriam; cuius exultationis rationem verbis proxime sequentibus dicet Cæcilius. Videatur Arnobius in Conf. cum Serap. lib. I. pag. 535. edit. Colon. Davies.

⁶ ita ego triumphator erroris. Itaque quod pertineat ad summam quæstionis, & de providentiâ fateor, &
⁷ Deo cedo, & de sectæ jam nostræ sinceritate consentio. Etiam nunc tamen aliqua consubsidunt non obstreptia veritati, sed perfectæ institutioni necessaria, de quibus crastino, (quod jam sol occasui declivis est)
⁸ ut de toto congruentius, promptius requiremus. At ego, inquam, prelixius, omnium nostrum vice gaudeo, quod etiam mihi Octavius vicerit, cum maxima judicandi mihi invidia detracta sit. Nec tamen possum meritum ejus verborum laudibus repensare: testimonium & hominis & unius infirmum est. Habet Dei munus eximium, à quo & inspiratus * oravit, & obtinuit adjutus. Post hæc læti, hilaresque discessimus: Cæcilius quod crediderit: ⁹ Octavius gaudere quod vicerit: ego & quod hic crediderit, & hic vicerit.

⁶ Ita ego triumphator erroris] Hieronymus epist. ad Augustin. Cumque tu viceris, & ego vincam, si meum errorem intellexero. Idem adv. Luciferianos in fin. Non solum te viciisse existimes, viciimus: utique nostrum palmarum refert, tu mei, & ego erroris. Worwerus.

⁷ Deo cedo] Alii volunt, Deo credo, sed nos MSti fidem non temeravimus. Minucius supra cap. xxxviii. Ne quis existimet, aut demonis, quibus libatum est, cedere; ubi perperam Joan. Meursius rescribit credere. Prudentius Perist. Hymn. x, 960.

Probatis cede jam miraculis.
Rursus in Symmach. lib. ii, 3.

Diximus & nostro Romam jam cedere Christo.

Sic & confessæ cedere veritati dixit Arnobius lib. vi. pag. 197. Davies.

⁸ Ut de toto congruentius] Nam in iis tota erit nostra disputatio crastina. Satis est quod hodie obtinuerimus id quod erat propositi caput. Rigaltius.

* Oravit] Peroravit: caussam egit. Vide *Festum in orare & oratores*. Davies.

⁹ Octavius gaudere] Vel ultima vox cum Fulv. Ursino prorsus est expugnanda; vel, verbis transpositis, leg. Cæcilius, quod crediderit, gaudere; Octavius, quod vicerit. Hoc ultro fatebuntur elegantiarum Latinarum peritiores. Davies.

F I N I S.

Viri Clarissimi

LUCÆ HOLSTENII EPISTOLA

De loco MINUCIANO, qui Cap. XXI.
reperitur.

FRANCISCO Cardinali Barberino, optimo studiorum patrono, *Lucas Holstenius* felicitatem. Cum eruditum opusculum *Clau-
dii Menetrei*, domestici olim tui, solertissimi rei antiquariæ pro-
micondi, singulari beneficio in publicam lucem proferri jusseri, quo
Dianæ Ephesia statuas ænigmatis reconditis inscriptas luculenter ex-
pliçavit; non abs re futurum existimavi, si cogitationem de anti-
quis ejusdem Dianæ numismat s pridem mihi subortam eadem opera
ad te deferrem. Feci hoc eo libentius, & excusatius, ut spero, quod
argumentum *Menetreio* intactum, nec ulli Antiquariorum hactenus
observatum complectatur. Tui autem judicii hanc scriptiōnē
facio, quod nemo te rectius intelligat, quam multiplicem usum ac-
curata antiquitatis cognitio ad reliquum omne studiorum genus or-
nandum, augendūmque præstet. Cum enim recte judicares, nihil in
Veterum scriptis tam abstrusum, aut obscurum delitescere, quin
lucem aliquam à p̄fscis monumentis mutuari possit, ea tibi causa fuit,
cur Bibliothecæ, quam celeberrimam instruxisti, veterum tabularum,
signorum, numismatum, & inscriptionum supellectilem copiosam ad-
junxeris; ut universam eruditæ antiquitatis memoriam doctorum
hominum oculis spectandam subjiceres. Nunc rem ipsam cognosce.
Nummi veteres Dianæ Ephesia effigie signati, eo à statuis Menetrei in-
dustria productis differunt, quod Deam mammarum pondere onustam
fulcris quibusdam sive destinis, quos scipiones nodosos existimes, utrin-
que subrigant. Eaque in re ita constanter consentiunt omnes quot-
quot vidi, vidi autem quamplurimos, ut simulacrum Ephesium o-
lim eodem modo suffultum fuisse omnino affirmandum putem. Ne-
que vero ea de re nos dubitare permittit *Minucii Felicis* eruditissimi
scriptoris locus, ubi Dianæ Ephesia signum mammis multis veru-
busque extructum commemorat. Sed in loco isto pervertendo Critico-
rum acumen mirifice hactenus sese exercuit: adeo quidem, ut nisi

vindiciae ex libris & monumentis opportune dentur, posthac futurus fit intestabilis. Rem clarius explico, ut quam infeliciter *Felix ab editoribus exceptus*, habitusque fuerit, penitus perspiciatur. Princeps Romana editio à *Fausto Sabao* ad Vaticani codicis fidem procurata ita locum, quem dixi, exhibet: *Diana interim est alte succincta venatrix; & Ephesia mammis multis & verubus extorta; & Trivvia trinis capitibus & multis manibus horrifica.* Ita triplex unius Dianæ numen notis, signisque peculiaribus accurate ex fabulosa Gentilium theologia distinxit eruditus scriptor. Lectionem primæ editionis religiose servavit Basileensis, & Heidelbergensis *Franc. Baldini*; tum Romana posterior, quæ ex *Fulvii Ursini* recensione prodidit; nisi quod conjecturam suam vir accuratissime doctus margini appingens, non *veribus*, sed *uberibus* legendum moneat. *Desiderii Heraldi* Parisiensis Advocati editio duplex deinde Romanam lectionem expressit, sed altera *veribus* una literula mutata pro *veribus* exhibet, ex ipso, ut notat, veteri manuscripto, qui Leonis X. munificientia ex Vaticana Bibliotheca in regiam migravit. Missus enim fuit codex ille singularis ad Franciscum regem una cum excuso exemplari, quod ejus nomini editores Romani inscriperant. Levis illa mutatio *Heraldum* perpulit, ut ipse vel *uberibus* cum *Ursino*, vel *tuberibus* cum *Josepho Scaligero* legendum censeret; in priorem tamen conjecturam propensior. Et hi quidem conjecturis catenus indulserunt, ut textu Minuciano manus interim abstinerent. At cæteri deinceps non æque fuerunt religiosi. Nam *Joannes Wowerius*, civis meus, doctrina & judicio alioquin præclare instructus, *Ursini* conjecturam ita amplexus est, ut in contextum *Minucii* pro verissima recipere non dubitarit. Hujus exemplum postea *Rigaltius Lutetiae*, & nuperime iterata editione Batavi sunt secuti. Nec parum præsidii huic confidentiæ attulisse videtur *Justi Lipsii* auctoritas, quem correctionem istam ad *Taciti Annal.* lib. 111. comprobasse sciebant. Et hi quidem omnes cum prepresso vestigio *Ursini* semitam calcassent, diversam institit *Geverhartus Elmenhorstius*, homo sane haud indiligens, qui Romanam lectionem mutare non ausus, trajectione verborum locum misere luxavit in editione Hamburgensi majori, ubi *Minucii* verba ita deformata leguntur: *Diana interim est alte succincta venatrix verubus extorta; & Ephesia mammis multis; & Trivvia trinis capitibus &c.* Sed hæc leviora sunt præ illis, quæ jam ante ad eundem *Minucii* locum commentus fuerat *Petrus Faber*, celebris Legum antistites, lib. 111. Semestr. cap. 3. Is acri disputatione lacessens *S. Hieronymum*, quod Dianam Ephesiam multimammiam à venatrice, quæ arcum tenet, alteque succincta est, distinxerit; magno quidem sed irrito conatu evincere studet, Cererem mammosam Veteres novisse, Dianam mammosam ignorasse. Ideoque *Minucii* verba, ne *Hieronymi* caussam juvent, distorquendo corrigendoque sic interpolat: *Diana interim est alte succincta venatrix Ephesia; & mammis multis Ceres extorta.* Atqui hoc est, non depravatum castigare locum, quod ipse de se prædicat, sed integrum corrumpere. Abstinuisset

finiuisset utique infelici concertatione tantus vir, si Dianaë Ephesiæ signum vetus, aut nummos, vel per transennam inspexisset. Adjungam superioribus celebrem nunc in Galliis virum, fori hujus antiquarii regem, *Joan. Tristinum*. Is tomo 1. exhibet nummum ΚΑΔΟ-
HNΩΝ, sive Caduenorum, (ita enim Stephano, Plinio, sibique ipsi alibi vocari ostendam) Dianaë Ephesiæ imagine signatum; eique illustrando vexatum *Minucii* locum, ingenii periculum & ipse facturus, adducit. Repudiatis igitur verubus, quam non genuinam *Minucii* vocem, sed *Wowerii*, omnia alia sentientis, commentum existimat; uberibus quidem legendum censet, sed longe alio quam cæteri omnes sensu. Etenim cum inter mammas & ubera aut nullum, aut non nisi ineptissimum discriminè Grammaticis statui rectissime perspexisset, ideoque vix sine vitio tautologiam istam accurato & pressæ dictio-
 nis scriptori tribui posse, perquam ingeniose mammas multas, uberesque Dianaë Ephesiæ de turgidis multoque lacte distentis censuit explicandas. Quo quidem *Ursini*, & quo quot ejus vestigia postea legerunt Criticorum depravationem aperte jugulat; *Minucii* tamen mentem non est assicutus, quod recenti & interpolataæ editioni, qua usus videtur, fidem temere adhibuerit. Exterum istis omnibus in perspicuo *Minucii* loco oculos, mentemque glaucomæ præstrinxit, quod nequaquam exploratum haberent, quo significatu *verua* antiquis lingue Latinæ & cœtoribus propriæ dicta acceptaque fuerint. Cum enim assatoria illa, sive transfixoria, ut *Papias* vocat, quorum in coquina usus est, & quæ in Gallica *Minucii* interpretatione sic ito ridet *Tristinus*, ad Dianam Ephesiæ extruendam nihil quidquam facere vidérent; non nisi de verutis sive jaculis Diæ venaticis *Minuciana* *verua* accipi explicarique posse uno omnes, quod miror, consensu censuerunt. Unde factum, ut tot summi & incomparabiles viri ad vocem illam interpolandam certatim conspirarint. Ego vero adversus conjuratum agmen *verua* ista extra vitium esse affirmo, eaque nec Dianaë Ephesiæ, nec *Minucio* subtrahenda pertendo. Nam *verua* hæc quibus Dianam suam exstrebant Ephesiæ, non pila aut veruta sunt, sed fulmenta ferrea oblonga, quæ brachiis supposita totam mammosi pectoris molem sustinebant. Cum enim antiquissimum hoc signum ad Ægyptiorum simulacrorum instar pedibus esset arcte compressis, tantilla basis superimposito corporis ponderi ferendo impar, adminiculis suffulcienda fuit; quibus subtraëtis universam mollem fatiscere & collabi necessum erat. Ea fulcra sive sustentacula, quod ex ferro longius producta essent, *Minucius* propria & eleganti voce *verua* dicit, non sequoris, quo vixit, sed Augustei saeculi usum secutus. Nam *Glossarium Latinum* optimæ notæ, quod in tribus vetustissimis codicibus Vaticanis extat, *verua* virgas & virgulas ferreas interpretatur. Eamque explicationem veram ac genuinam esse res ipsa me docuit: cuius etiam nunc te meminisse arbitrör, Eminentissime Cardinalis, quod juxta mecum oculis eam olim usurpaveris. Anni enim sunt, ni fallor, quindecim, cum Jesuitarum societas ad S. Andreæ in Quirinali, dum novæ ædificationis fundamenta moliretur, lapides aliquot

liquot Tiburtinos prægrandes ordine quadrato dispositos offendiceret: quorum duo ita erant inscripti, uti cum te jubente & amminiculante ex lasso scabro, & male polito excepti.

HAE C. AREA. INTRA. HANC CE
DEFINITIONEM. CIPPORUM
CLAVSA. VERIBVS. ET. ARA. QVAE
EST. INFERIVS. DEDICATA. EST. AB
IMP. CAESARE. DOMITIANO. AVG.
GERMANICO. EX. VOTO. SVSCEPTO
QVOD. DIV. ERAT. NEGLECTVM. NEC.
REDDITVM. INCENDIORVM
ARCE NDORVM. CAVSA.

Cippi illi utroque latere bina foramina, & veruum sive virgarum ferrearum vestigia plumbō circumfusa servabant; quibus olim inter se coniuncti aream interiorem ita clauerant, ne aditus vulgo pateret. Ibi tum reipsa perspexi, egregie falsum esse *N. Rigaltium* hominem naris emunetissimæ, dum ad Finium regundorum scriptores verua ista stipites instar subularum præacutos explicat, quæ nihil acuminis, aut cuspidis habuisse oculis manibusque cognoveram. Eodem vetustatis sensu *Marcellus*, antiquus rei Medicæ auctor, sanguinis profluvio ex naribus fistendo præscribit cap. x. *Veru ferreum candens in aecto ad sidus extingue, & fumum ejus naribus ducto.* Quis non videt simpliciter hic & absolute ferri in virgam oblongam producti massam intelligi, qua forma fere omne ferrum rude & infectum vulgo venit? Verum nihil ad *Minucii* mentem, & rei de qua agitur illustrationem adferri potest aptius versibus *Prudentii* ex priori contra *Symmachum carmine*; quibus geminorum fratrū *Castoris* & *Polluccis* simulacra describit eo habitu gestuque, quo tunc in sua sibi æde ad viam sacram visebantur. Versus isti sunt:

—*Gemini quoque fratres*
Corrupta de matre nothi, Ledeia proles,
Nocturnique equites, celsæ duo numina Rome
Impendent retinente veru; magnique triumphi
Nuntia suffuso figunt vestigia plumbō.

Graphice depingit Dioscuros currentium gestu ita effigiatos, ut extra perpendiculum & basin prominentes spectantibus non sine horrore, ac metu impendere viderentur. Impendent enim quæ supra caput jamjam casura pendent, ut recte ait *Valla*. Timor autem, & admiratio apud rude & superstiosum vulgus religionis opinionem conciliabat. Eum metum poeta Christianus ridet, cum nullum esset ruinæ, aut fugæ periculum; quod veru, hoc est, vectis sive uncis ferreus à tergo infixus eos retineret, pedesque basibus applumbati moveri non possent. Duplex hoc retinaculorum genus, quæs numinum simu-

simulacra veluti vinculis constricta defigebantur, *Arnobius* similiter lib. vi. Nationibus exprobrat. *Si permanendi*, inquit, *necessitatem patiuntur, quid miserius his esse, aut quid infelicius poterit, quam si eos in basibus ita unci retinent & plumbea vincliones?* Utrumque etiam conjungit lex 11. Dig. de sepulcro violato. *Celsus querit, si neque applumbata fuit statua, neque adfixa, an pars monumenti effecta sit, an vero maneat in bonis nostris.* Sed *Prudentius* quoque *Minucii* fatum & malam Criticorum manum ut experiretur, ejusdem vocabuli non satis recte observata significatio fecit. Unde jam olim in perpetuistis membranis Vaticanæ Bibliothecæ, *retinente solo*, pro *retinente veru*, substitutum videre est: quam lectionem *Aldus*, aliquique ejus fidem secuti expresserunt. *Georgius autem Fabricius*, cum in suis exemplaribus *retinente veru* constanter scriptum reperisset, nec tamen proprium vocis usum apud Veteres satis haberet perspectum, ad correctionem, sacram Criticorum anchoram, confugit. Quocirca cum *Dioscuros* hastis sive pilis ad decursionem vulgo armari sciret, *veru* hoc ex rudi & obtuso ferro in verutum cuspidे spicavit, & interpolata dictione, *impendent, retinentque veru*, de suo quo pollebat ingenio procudit; eaque lectio exinde plerasque recentiores editiones insedit. Tantum vero absum eam ut probem, ut contra priscam & genuinam mordicus tueri non dubitem, cum rei ipsius perspicuitate, tum veterum librorum auctoritate fretus: in quibus facile principem statuo codicem præstantissimum *Urbinatis Bibliothecæ*, quæ nuper *Alexandri Septimi sapientissimi Pontificis* immortali beneficio *Vaticanæ* accessit; in quo ita scriptum reperi. Hæc ad *Dianæ Ephesiæ* statuas, nummosque veteres illustrandos scripsi, ut mutua corundem ope duo veterum scriptorum loca minus recte hactenus intellecta à Criticorum corruptelis vindicarem: tum vero ut illustri exemplo ostenderem, antiquitatis studium non metiendum inani delectatione, sed suum illi constare fructum, si recte colatur.

FINIS:

COMMODIANI
INSTRUCTIONES

Adversus Gentium

D E O S.

Cum integris Observationibus

NICOLAI RIGALTII.

Recensuit, & Notulas adspersit

JOANNES DAVISIUS.

WAKICOMOD

WAKICOMOD

WAKICOMOD

WAKICOMOD

WAKICOMOD

WAKICOMOD

WAKICOMOD

WAKICOMOD

PRÆFATIO

NICOLAI RIGALTII

DE COMMODIANO

EJUSQUE OPUSCULIS.

BENE à Gennadio, Comodianus, libello de viris illustribus, describitur; Vir bonus, verè Christianus & simplex; ab omni fastu, ab omni gloriæ sacerularis ambitione alienus; caritatis, quæ propriè Christianum demonstrat, cultor egregius: perfectissimus ascetes futurus, incipiente jam tempore sapientiæ Monachalis. Gazæum se dicit. An à Gaza Phœnices sive Palæstinæ, an à Gaza sive Gazophylacio, nondum comperi. Ipse sibi cognomentum indidit, Mendico Christi: & Gazum dixit ærarium pauperum necessitatibus paratum, cui semper augendo, munificas opes potentiorum crebris obtestationibus ac propè conviciis implorat & flagitat. ¹ Huncce igitur Comodianum, ævo Silvestri primi, Ecclesiæ Romanæ Pontificis, vixisse, satis ipse Comodianus significat, opusculo, quo Gentiles invitat sive compellit ad istius Pastoris præsepe. Adeoque verisimile videatur, ipsum opusculum Romæ, aut certè in Italia, fuisse compositum. Stilus, Africanæ ferociae rusticitatem sapit: quæ tamen ad acumi-

¹ In æstate Comodiani ponenda lap- CTONES suas adornabat, ut multis o-
sus est Nic. Rigaltius; noster enim A. stendit vir doctissimus Guil. Cavenz.
C. CLXX. aut eo circiter, INSTRU- Hist. Litter. Part. II. p. 55. Davies.

na Tertulliani, Cypriani, Minucii non infre-
quenter alludit; quædam etiam interserit Græ-
cæ & Latinæ antiquitatis scita non vulgaria.
Libelli vetus exemplar haud vidi: apographum
habui tantum ab eximio viro Jacobo Sirmondo;
sed fœdis ubique fere mendis corruptum. Ve-
terem scripturam, vel ipse Sirmondus habet,
vel unde haberi queat scire non diffitetur. E-
go quidem valdè assentior existimantibus, futi-
lem esse atque fallacem, immò plerumque in
hac litterarum parte perniciosa, conjectandi
licentiam: sed ex istius libelli apographis con-
stat, manum illam antiquam fuisse jampridem
depravatissimam. Itaque, quod fieri solet in de-
speratis, libuit in isto misello Commodiano,
(non tamquam in Care; nam esse pretii duco non
minimi Christianum, quem inter illustres censuit
Gennadius,) periculum facere, si qua posset in-
dustria libellus scriptoris antiquissimi editione
nostra reformari ac restaurari. Latebat inter
Apocrypha Gelasii, Millenariæ fabulæ felicitati-
tem expectans. Fabulam dico illam quæ priscis
Christianis tantopere placuit, ut sequestres & fi-
dei commissarios interpretes habuerit Justinos,
Papias, Irenæos, Tertullianos, Lactantios:
quorum certè virorum, in quibus & martyres
quidem præclari, tanta fuit auctoritas, ut ipsum
etiam Augustinum habuerint sectatorem, spe felicitatis illius temporariæ aliquatenus & ali-
quandiu captum: Hieronymum quoque addubi-
tatem, certè non condemnatorem, sed judicio
Domini reservantem. Libello suo Commodo-
nus

nus titulum fecit, Instructiones, scilicet ad Paganos, ut ab idolorum cultu ad veram Christianæ legis philosophiam convertantur: quin etiam ad Christianos ipsos, ne obliti Christianorum ad secularia redeant. Scripsit mediocri sermone, quasi versu. Etenim versibus faciendis nec leges nec modulos servat. Major ubique acrostichidis ratio quam metri. Acrostichides vero sunt, ex cuiusque poëmatii titulis constructæ, sic adsignata cuique versui litera, ut à primo cuiusque poëmatii versu totus deinceps poëmatij titulus per litteras versuum primas decurrat; quemadmodum fabulæ nomen in Plautinis quibusdam comœdiarum argumentis: qui modus acrostichidum vulgaris, apertus & innocens; absimilis illi versutiæ, quam Tullius in carminibus ævo jam suo Sibyllinis observavit. Cæterum, qualiscumque iste Comodianus esse videbitur, ab Gennadio primum, inde ab Gelasio citatus, hoc tandem sæculo in Sirmondi manibus apparuit squalidus, tamquam ex vinculis ac diutino apud Barbaros situ, vindicias poscens. Nec vindicem sanè alium optare potuit præstantiorem Sirmondo. Nam exinde ostensus & communicatus amicis, benignè excipi ac foveri cœpit. Neque ipsum hac editione sperare aliud velim, quam ut oblatus iterum Sirmondo, plena demum ac justa apud eum manumissione prodeat, liberali schemate tersus ac nitidus. Interea vero dum id properatur, magnæ auctoratis manumissorem exoratum cupio, ac, pro viri benignitate, confido fore, bonas ut in partes accipiat, horas aliquot à me impensas homini

homini Christianæ pietatis ac disciplinæ sancientiæ studiosissimo: nimirum ut appareat hodie Cypriano, sicut Minucius nuper adstitit Tertulliano: & jam uterque doctòr suo gaudeat sequaci, sive Diacono: uterque item Minister suo serviat Magistro, sive Sacerdoti. Sæculum iste suum malis moribus inquinatissimum castigat; acer ubique & horridus monitor: quasi propheticō furore carminum sonos fundit, negligens ordinis, negligens elegantiarum; asyndeta vel anacolutha passim: ut tamen existat in ipso neglectu cura, & facultas, & vis aliqua dicendi, carpendique ipsos tunc temporis Christianorum proceres. Observationibus meis hoc præsertim studui, de scriptoribus ævo Commodiani proximis apponere quod obscuris daret lucem. Conjecturas proposui, quales absque exemplaribus antiquis præstare nemo debeat; quibus tamen uti minime pudeat, quamdiu non contradicent exemplaria. Denique, usus & efficacia libelli hujuscē fuerit, constans & perpetuus amor Christi; animus ad martyrium fortis; pietas erga pauperes maxima. Hoc præterea scire, vitia, quæ etiamnum Ecclesiam dehonestant, esse vetustissima. Infinitam semper fuisse de rebus divinis disputantium multitudinem, paucissimos vera Christianos.

1° COMMODIANI 2° INSTRUCTIONES 3° PER LITTERAS VERSUUM PRIMAS.

I. PRÆFATIO.

PRÆFATIO nostra viam erranti demonstrat;
Respectumque ⁴ bonum, cum venerit saeculi meta;
Aeternum fieri, quod discredunt inscia corda.
Ego similiter erravi tempore multo,
Fana prosequendo, parentibus insciis ipsis.
Abstuli me tandem inde, ⁵ legendo de Lege.
Testificor Dominum; ⁶ doleo: pro civica turba!
Inscia quod perdit, pergens deos querere vanos.
Ob ea perdoctus ⁷ ignaros instruo verum.

1° Commodiani] Inter veteres Inscriptiones Jani Gruteri studio collectas videre est pag. ccxi. matriculam ordinis domus Augustæ Palatinæ, ubi nomen *Commodianum*, cum praenomine *Mindii*; quod occasionem dedisse appellationi *Mendici*, qua se *Commodianus* nostri insignem fecit poëmatiorum extremo, tam vanum esse videbitur, quam incertum huic nostro *Commodiano* praenomen fuisse *Mindio*. Illud similius vero, dictum in saeculo *Commodianum*, Christiana postmodum simplicitate cognominari voluisse *Mendicum*: & Christi mendicum, Christo ditatum, jam extitisse verè *Commodianum*.

2° Commodiani Instructiones] Lateralem *Gelasi Episcopi Romani de Scripturis Apocryphis*, in Concilio Rom. i. anno Dom. ccccxciv. opuscula *Tertulliani*, *Lactantii*, *Commodiani* inter Apocrypha recenset. Hujuscem autem Concili canon insertus est *Gratiani Decretum*, Dist. xv. c. 3. omissis opusculis *Commodiani*.

3° Per Litteras versuum primas] En-

genius Ep. Toleranus, cuius opuscula *J. Sirmondus* edidit, *Epitaphia duo scriptis* per litteras versuum primas & ultimas.

4° Respectumque bonum] Septuaginta Interpretes *Respectum* dicunt ὅπος καπελός, visitationem; divinæ scilicet gratiæ aut ultiōnis; benedictionis in vitam æternam; maledictionis in gehennam. Bonum respectum pollicetur sapientia *Salomonis* justis & sanctis, cap. 3. Ετ in tempore erit respectus illorum: ΚΑΓΕΝ ΚΑΙΡΩ, ΕΠΙΣΚΟΠΗΣ ΑΥΤΩΝ ΕΚΛΑΜΨΟΥΣ.

5° Legendo de lege] Legem hic & alibi paucim appellat libros utriusque testamenti.

6° Doleo: pro civica turba! Inscia, quod perdit] Latini sermonis ratio postulat ut legatur doleo pro civica turbâ, Inscia quod PERIT. Davies.

7° Ignaros instruo verum] Atque hinc titulus operi, *Instructiones*, Christianæ videlicet pietatis. Habemus etiam sub eodem *Instructionum* titulo, *Eucherit Episc. Lugdunensis* duos ad *Saloninum* libros, saeculo *Theodosii junioris*.

II. Indig-

II.

Indignatio Dei.

In Lege præcepit Dominus cæli terræ marisque;
 Nolite, inquit, adorare deos inanes,
 De manibus vestris factos ex ligno vel auro;
 Indignatio mea ne vos disperdat ob ista.
 Gens ante Mosen rudis, sine lege morata,
 Nesciensque Deum, morientes deos orabant,
 Ad quorum effigies faciebant idola vana.
 Translati Judæis Dominus de terra Ægypti,
 Imposuit legem postmodum, & ista præcepit
 Omnipotens, Sibi soli deservire, non illis:
 De ¹ resurrectione quoque docetur in ipsa,
 Et ² spe, fortunatum ³ rursum in ævo vivendi,
 Idola si vana relinquuntur, neque colantur.

III.

4 Cultura demonium.

Cum ⁵ Deus omnipotens exornaret ⁶ mundi naturam;

¹ *De resurrectione quoque docetur]* In Lege Domini docetur de Resurrectione corporum: docetur etiam de spe vitæ rursum vivenda in ævo. Atque hinc jam Author incipit dogma suum Milenarie felicitatis adstruere.

² *Et spe, fortunatum]* Tertullianus in hac sententiam librum scripsit de spe fidelium: & hunc librum habuit olim in suo Tertulliani codice Agobardus Episc. Lugd. sicut indice declaratur exemplaris antiqui, quod in Bibliotheca Regia servatur.

³ *Rursum in ævo vivendi]* In ævo, in orbe terræ, in hoc mundo.

^{2. 3. Et spe, fortunatum rursum in ævo vivendi]} Opinioni sue stabilendæ nonnulla quidem Genesim loca torquebant Chiliastra; sed quibusdam Prophetarum πνεον & Apocalypsi Joannis præcipue nitebantur. Vide Iustini Martyris Dialogum cum Tryphone p. 239. Irenaeum lib. v. capp. 32, seqq. & Tertullianum contra Marcion. lib. IIII. cap. 24. *Davies.*

⁴ *Cultura Demonum]* Quæ narrantur bac instruzione de Angelis apollatis sive desertoribus, unde nati gi-

gantes, ac de gigantibus dæmones auctores simulacrorum & idolatriæ, peculia ferè sunt *Commodiano*. Etsi nolim infiriari, quæ sunt bac de re à veteribus Christianis tradita, origine in traxisse de libro *Enoch Apocrypho*, unde aliquid tamen *Paulus* ipse ciravit. Sed tam varia super hisce ac diversa quisque commentus est, & sic omnes ab Auctore suo, & abs se invicem, dissentient, ut quid traditionis instar ponit oporteat valde sit incertum; præter hoc unum, valde esse temerarium mortali, de rebus divinis aliqui d'afferere, ultra quod est ab ipso Domino nostro prodictum.

⁵ *Cum Deus omnipotens exornaret Mundi naturam]* ΚΟΣΜΟΝ ΚΟΣΜΗΣΑΣ. stellis, angelis. ΚΟΣΜΟΝ Graeci nomine ornamenti appellavere: εντος à perfecta absolute elegancia, MUNDUM. Plinii initio libri secundi.

⁶ *Mundi naturam]* Ipsum mundum. Infra Instruct. vii. Qui putatis Maios ab astris, Nascentes regere, aut totam mundi naturam. Sic ἀστέρων σύνοι pro stellis dixit Maximus Tyrinus Disserit. i. & in istiusmodi locutionibus

Visitari

Visitari ⁷ voluit terram ab Angelis istam,
Legitima ⁸ cuius spreverunt illi dimissi:
Tanta ⁹ fuit forma seminarum quæ flechteret illos,
Ut coinquinati non possent ¹⁰ cælo redire. 5
Rebelles ex illo contra Deum verba misere.
Altissimus inde sententiam misit in illos;
De semine quorum Gigantes nati feruntur.
Ab ipsis in terra artes prolatæ fuerunt;
Et tingere lanas docuerunt, & quæcumque geruntur. ¹⁰
Mortales & illis mortuis simulacra ponebant.
Omnipotens autem, quod essent de semine pravo,
Non ¹¹ censuit illos recipi defunctos è morte.
Unde modo vagi ¹² subvertunt corpora multa:
Maxime quos hodie colitis deos & oratis. 15

IV.

Saturnus.

Saturnusque senex; si Deus, ¹³ quando senescit?
Aut si Deus erat, ¹⁴ cur natos ille vorabat

frequens est *Lacretius*. Vide *Tan. Fa-*
brum ad lib. i. vs. 132. Davies.

⁷ *Visitari voluit terram ab angelis]* Mo-
ses non dixit Angelos, sed filios Dei;
de quibus observabimus aliquid ad In-
struct. xxxvi.

⁸ *Legitima cuius spreverunt]* Man-
data, leges.

⁹ *Tanta fuit forma seminarum que*
flechteret illos] Ex male intellecto Genese-
ws cap. vi, 2. nata est: hæc sententia.
Josephus Antiq. Jud. lib. i. c. 3. Πολλὰ
γέρα ἔγγαλοι δε τυπωτὶ συμμιγέσθις,
υέεισθε ἐγέννησας παιδες. Author
Testament. Patriarch. in Testamento
Rubenis cap. v. *"Ἐδελέξας (εἰ γινώσκεις)*
τὰς Ἐγρηγόρες περὶ τῆς κατεκλυσμῆς
καὶ τοὺς σωμάτους ὁρῶντες αὐτὰς, ἐγέ-
νόντος εἰς ὄπισθια ἀνάλογα, ή τοις ἀνέλαβον
τὴς διανοίᾳ τῶν περήξιν, η μὲν χνησ-
τικόντος εἰς ἀνθερότες, η εἰς τὴς σωμά-

τια ἦν ἀνδρῶν αὐτῶν σωματινότερον
ταῖς, καὶ εἶναι ὄπισθια τῷ διανοίᾳ
τὰς φύσιοις αὐτῶν, ἔτενος γίγαντας
ἐρχοντος γέρα αὐταῖς Ἐγρηγόροι ἦσαν τὰ
ἱπατὰ φθερόντες. Aliorum scriptorum
*locos indicavit *Jac. Pamelius ad Tertuliani**
Paradoxi. i. Davies.

¹⁰ *Cælo redire]* In cœlum. *Virgili-*
us Aeneid. xi, 192.

It cælo clamorque virum clangor-
que tabarum.

Sic cælo receptus apud Phædru lib. iv.
Fab. xi, 3. Vide Th. Munckerum ad
Hygini Fab. xv. Davies.

¹¹ *Non censuit illos recipi]* *Lactan-*
tius lib. ii. cap. 14. Tum in cælum ob pec-
cata, quibus se immerserant, non receperit,
cederunt in terram.

¹² *Subvertunt corpora multa]* Quod
fieri creditur in caducariis, epilepticis.
Augustinus, libro de beata vita, pag.
215. Ifsi homines caducarii sunt, quo
nomine vulgo apud nos vocantur, quos
comitialis morbus subverit. Observavi-
mus ad illud Tertulliani ad Scapulam,
cap. iv. cum à demoni precipitareter.

¹³ *Quando senescit]* Leg. quomodo
senescit? non enim querit *Commodia-*

Terroribus actus? sed quia Deus non erat ille,
Viscera natorum rabie monstrosa sumebat.
Rex fuit in terris, in monte natus Olympo;
Nec divinus erat, sed Deum sese dicebat.
Venit inops animi, ¹ lapidem pro filio sorpsit.
Sic Deus evasit, dicitur modo Jupiter ille.

V.

² *Jupiter.*

Jupiter hic natus in insula Creta Saturno,
Ut fuit adultus, patrem de regno privavit.
Proinde nobilium uxores fororesque delusit.
Præterea, ³ sceptra fecerat faber illi Pyracmon.
Initio cœlum, terram Deus & mare fecit; ⁵
Terribilis autem iste, medio tempore natus,
Ex ⁴ antro processit juvenis, furtimque nutritus.
Respicere quod rerum auctor est Deus, ⁵ non Jovis ille.

VI.

⁶ *De fulmine ipsius Jovis.*

Dicitis, ô stulti, Jovis tonat: fulminat ipse:
Et ⁷ si parvulitas sic sensit, ⁸ cur annis ducentis
Fuistis infantes? numquid & semper eritis?

nus, quo tempore senecat ille, qui
Deus habitus est, *Saturnus*. *Davies.*
^{- 14} *Cur natos ille vorabat?* Nota est fa-
bula, *Saturnum* filios suos vorasse,
quum audisset à filio se regno esse
pellendum: uxorem, nato Jove, lapi-
dem pro infante obtulisse voraci. *Ser-
vius ad I. Aenid. v. 104.*

¹ *Lapidem pro filio sorpsit?* Et la-
pidem omnino terminalem.

² *Jupiter*] *Acrosticha* sibi volunt,
Juppiter.

³ *Sceptra fecerat faber illi Pyracmon*]
Unus è Cycloibus. *Virgilii Aen.*
VIII, 424.

*Ferrum exercabant magno Cyclopes in
antro,*
Brontesque, Steropesque, & nudus
membra Pyracmon.

At Hesiodus Theog. v. 140. memorat
Bojvrto τε, Στρεψπτος τε, ἡ Ἀρ-

γλως ἀλευθερων
Οἱ θύεις βεόγλως τ' ἴδοσαν τεῦ-
ξάν τε νερχειώτα.

Apollodorus Bibl. lib. I. cap. I. §. 2.
Τεκνοὶ γῆ Κύκλωπας, Ἄρτιοι, (Leg.
Ἄργιλος,) Στρέψπτοις Βογύρτιοι. *Davies.*

⁴ *Ex antro processit?* Vide quæ dixi-
mus ad *Minucii Felicis* c. 22. *Davies.*

⁵ *Non Jovis ille?* Sic *Instit.* seq. *Jovis*
tonat, & sæpè deinceps usurpabit Jo-
vis in primo casu: quod est etiam ab au-
toribus multò antiquioribus factitatum.

⁶ *Defulmine ipsius Jovis?* Hoc tantum
in apographo. At in acrostichide addi-
dit *Commodianus*, audite: ridendo sci-
licet. Nam toto poëmatio docet, Jo-
vem non esse Deum, non tonare, non
audiri tonantem.

⁷ *Et si parvulitas sic sensit?* Parvu-
los intra annum vigesimum quintum
dici *Cujacius* observavit ad leg. II.
De fundis patrim. quæ est *Constantini*,
& ad I. de *Fugit. col.* quæ est *Grati-
tiani*. Ea vero intra tempora vixit
Commodianus, & sæculi sui sermone u-
sus est: quo etiam sermone utitur vetus
interpres S. Scripturæ.

Versa

Versa ⁹ in maturum infantia non capit ævum
Lusus; puerilis ætas cessit, sic & corda recedant. ⁵
Moribus virilibus consilia vestra debentur.
In inspiens ergo Jovem ¹⁰ tonitruare tu credis;
Natus hic in terris ¹¹ lacte caprino nutritur.
Ergo si illum devorasset Saturnus,
In istis temporibus quis pluebat illo defuncto? ¹⁰
Præsertim si mortali patre Deus nasci credatur.
Saturnus in terris senuit, & defecit in ipsis.
Illum non aliquis prophetavit prænasci.
Vel si tonat ipse, lex ab ipso lata fuisse.
Seducunt historiæ per vates confictæ. ¹⁵
Ille autem in Creta regnavit, & ibi defecit.
Omnipotens vobis factus ¹² Ganymedis amator;
Vivos ipse modo similiter amaret, si viveret ille.
Impuros oratis ¹³ & dicitis esse cœlestes,
Semine mortali natos de Gigantibus illis. ²⁰
Auditis, & legitis natum in terra fuisse;
Unde bene meruit corruptor ascendere cœlum?
Dicitur & fulmen Cyclopas illi fecisse,
Immortalis enim habuit à mortalibus arma.

⁸ Cur annis ducentis] Annos ducen-
tos à Christi sæculo numerat, trecentis
ad huc currentibus.

⁸ Cur annis ducentis] Hoc nunc
primus audio, nec ita scriperat
Nic. Rigaltius, nisi temerè conce-
pia de ætate Commodiani sententia illius
animo tenebras offudisset. Ex hoc lo-
co patet, nostrum suas instructiones
prius scripsisse, quam annus à Christo
nato trecentesimus esset elapsus. Vide
V. C. Gul. Cavenum Hist. Litter. Part.
II. pag. 55. Davies.

⁹ Versa in maturum infantia] Verus
versio Pauli, I. ad Cor. xiii, 11. Cum essem
parvulus, sapiebam ut parvulus, quan-
do autem factus sum vir, eva uavi que-
erant parvuli. Apollonius apud Philost. lib. I. cap. XIII. p. 23. MEIPAKION
ΩΝ EZHTHΣΑ. ΝΥΝ ΔΕ ΟΤ XPH
ZHTEIN, ΑΛΛΑ ΔΙΔΑΣΚΕΙΝ Α
ΕΤΡΗΚΑ.

¹⁰ Tonitruare tu credis] Glossæ vere-
tes: Tonitruη, Tenitru, BPONTI. A-

liae MS. BPONTI, Tonitruη, BPON-
TΩ, Tonitru. BPONTAIOΣ, Tonitru-
abilis. Legendum tonitrualis. Lucretius
I. 1. Neve ruant cali tonitralia tempa su-
perne.

¹¹ Lacte caprino] Amaltheam alii
capram, alii capræ Dominam statuunt.
Vide sis Ovidi Fast. v, 113. Lactan-
tium Div. Instit. lib. I. cap. xxI, 38.
& Hyginum Poet. Astron. lib. II. cap.
13. Davies.

¹² Ganymedis amator] In apogra-
pho legitur, crme, & superscriptum,
medis. Festus. Catamitum, pro Ganymede
dixerunt, qui fuit Jovis concubinus.

¹³ Et dicitis esse cœlestes] Nam &c
in cœlum dicitur raptus ab aquila Ga-
nymedes. Videatur opusculum Eusebit
IV. edit. Sirm. pag. 198. 199.

¹³ Et dicitis esse cœlestes] Lapsus
est vir doctissimus Nic. Rigaltius;
non enim de Ganymede nunc agit,
sed omnes Gentium Deos perstringit.
Davies.

Tot reum criminibus, parricidam quoque suorum, 25
Ex auctoritate vestra contulisti in altum.

VII.

1 De Septizonio & stellis.

De circulo Zonæ fallit vos imperitia vestra,
Ex eoque forte Jovem ² experitis orandum.
Saturnus fertur ibi, sed stella; nam ille
Expulsus ³ à Jove, aut Jovis in stella credatur:
Poli ⁴ qui sidera tractavit, solique fator,
Trojanis qui bellum fecit, ⁵ Venerem almam amavit,
Ipsis ⁶ sideribus ⁷ aut Mars cum ⁸ ipsa deprehensus
Zelo ⁹ maritali; ¹⁰ Deus nominatur aduliscens.
O nimium stulti ¹¹ qui putatis Maios ab astris,
Nascentes regere, aut totam mundi naturam. ¹⁰
In vulnera positi, & ipsi sub fata viventes,
Obscæni, ¹² curiosi, bellatores, impiæ vitæ;
Et ¹³ filios totidem mortales illi fecere;
Terribiles omnes, stulti, septizonio fortes.
Si stellas colitis, colite & bis sena sigilla; ¹⁵
Tum arietem, taurum, geminos, ferumque leonem:
Et ¹⁴ denique vadunt in piscibus, coque, probabis.

1 *De Septizonio*] Septizonium dixerat & Septemzonium, & Septizodium, omnēm septenarium ordinem: molles, alias aliis superstructas: Giganteos contextus. Septizonium Severi. Am. Marcellinus xv. Septizonium operis ambitiosi nymphænum. Jof. Scaliger Animad. in Ensebiti chton. pag. 209.

2 *Experitis orandum*] Primavox non est Latina. Scribendum EXPETITIS. Dav.

3 *Expulsus à Jove*] In apographo legitur, Effugit expulsus à Jove. Abundat verbum, Effugit; itaque dempto, constat versus & acrostichis. Nam ille Expulsus à Jove; aut Jovis in stella credatur. Jovis, in primo casu, ut Instr. 5. --- non Jovis ille

4 *Poli qui sidera tractavit, solique fator*] Sic emendandum videtur, ut Jovem derideat, soli conditorem, sicut & poli; qui neque solum, neque polum considererit.

5 *Venerem almam amavit*] Sic emendavimus quod est in apographo, aveva-

mortalem amavit. Mendose: nec ad rem faceret historia Ledæ in cycnum conversæ. At Jovialis in Venerem lasciviæ plena sunt poetarum figura.

6 *Ipsis sideribus*] In ipso cælo.

7 *Aut Mars cum ipsa deprehensus*] Martem norat in Venere deprendens.

8 *Cum ipsa*] Venere, quæ est in cælo, & in numero quidem stellarum. Hinc verò firmatur conjectura proximè allata.

9 *Zelo maritali*] Junonigenæ Vulcani; Ovidius iv. Fast.

10 *Dens nominatur aduliscens*] Mars.

11 *Qui putatis Maios ab astris*] In apographo legitur, marhos: & sic ubique constanter, ubi tamen haud dubiè legendum est, Maios, hoc est Maia genitos, Atlantis filia.

12 *Obscæni, curiosi*] Interdum quidem curiositas in vicio penitur, sed nihil ad rem facit, quam tractat Commodianus. Omnidè leg. Obscæni, FURIOSI. Dav.

13 *Et filios totidem mortales*] Hoc

Lex sine lege fuga vestra, quod vult esse valebit.
 Lasciva vult esse, sine fræno vivere querit.
 Ipsa quod vultis eritis, & deos & deas oratis. 20
 Sic ego colui dum erravi, quod modo culpo.

VIII. *De Sole & Luna.*

Dé Sole & Luna, ¹⁵ licet sint præsentanea nobis,
 Erratis, ¹⁶ quod ego prius, putatis oranda.
 Sunt quidem in astris, sed non sua sponte currunt.
 Omnipotens illos cum conderet omnia primum
 Locavit ibidem cum stellis quarta dierum. 5
 Errorem antiquus quin cum ***
 Et quidem in Lege jussit ne quis illos adoret.
 Tot deos oratis, qui ¹⁷ nihil de vita ¹⁸ promittunt.
 Lex quorum in terra non est, nec ipsi prædicti.
 Vos autem seducunt sacerdotes pauci, 10
 Numinis ¹⁹ quid dicant aliquid morituri prodesse.
 Accedite, legite, & discite verum.

IX. *Mercurius.*

Mercurius vester fiat ²⁰ cum saraballo depictus,

est, consumiliter mortales.

¹⁴ Et denique vadunt in piscibus] Etenim qui bis sena Zodiaci sigilla complectuntur versiculi vulgares, sic designunt. ---Caper, Amphora, Pisces. Pergit Commodianus ridendo: coque, probabis: antecedit enim Aquarius: probabis; experieris non esse Deos, & coquina ipsa probabit.

¹⁵ Licet sint præsentanea nobis] Astra præsentanea dicit Solem & Lunam, quæ apprimè omnium astrorum sentiuntur à nobis; quæ sunt efficacissima, validissima & speclatissima. Sic divi præsentes, Virgilio; apud quem & Nifus ad Lunam: Tu dea, tu præfens nostro succurre labori, Aeneid. ix, 404.

¹⁶ Erratis, quod ego prius, putatis oranda] Excidit vocula sensui prorsus necessaria. Leg. Erratis, quod, ^{ut} ego prius, putatis oranda. Davies.

¹⁷ Nihil de vita promittunt] Vita immortali, æterna.

¹⁸ Promittunt] Horatius: Qua medi-

cornum, Promittant medici. Juvenalis: Oculos medico nil promittente relatos.

¹⁹ Numinis quid dicant] Leg. numinis qui dicant. Davies.

²⁰ Cum saraballo] Hieronymus, in Danielem: Aquila, inquit, & Theodosio saraballa dixerunt, & non, ut corrupte legitur, sarabara. Hesychius: ΤΑ ΠΕΡΙ ΤΑΣ ΚΝΗΜΙΔΑΣ ΕΝΔΥΜΑΤΑ. Tertullianus lib. de Pallio, ubi de Alexandro: In captiva sarabara decessit. Idem ad Martyras. Deus scilicet non audiatur penulatos, qui tres sanctos in fornace Babylonii regis orantes cum sarabaris & tiarais suis exandivit. Versio Latina vetus Danielis cap. iii. habet, saraballa Græca tamen retinet ΣΑΡΑΒΑΠΑ. Isidorus, Orig. xix. citat ex Publio; Ut quid ergo in ventre tuo Parthi sarabara suspenderunt? Hieronymus in Danielem Latine vertit, bracas: quæ versio verior videtur & aptior ad mentem Publi, Tertulliani, & Commodiani.

Et

Et galeam aut pileum pinnatus, & cetera nudus.
Rem video miram, deum cum saccello volare.
Currite pauperculi cum gremio quo volat ille,
Ut sacculum effundat ; vos extunc estote parati.
Respicite pictum, quoniam vobis sic ab alto
Jaetabit nummos, vos tunc saltare securi.
Vane, non insanis, colere ¹ deos pictos in axe?
Si ² vivere nescis, ³ cum bestiis perge morari.

X.

Neptunus.

Neptunum facitis deum ex Saturno pronatum:
Et tridentem gerit, ut pisces suffigere possit.
Patet esse ⁴ deum cumatilem illo paratu.
Trojanis ⁵ non ipse cum Apolline muros eduxit ?
Unde deus factus inops cæmentarius ille ?
Non ⁶ Cyclopem genuit monstrum ? non Maius & ipse
Vivere non poterat de suo ? quod structura gerebat.
Sic genuit generatus, qui fuit jam mortuus olim.

XI.

Apollo sortilegus, falsus.

Apollinem ⁷ facitis citharoedum atque divinum.

¹ Deos pictos in axe] Axis hoc loco ponitur eo sensu quo Virgilii dixit Æn. iv, 481. Ubi maximus Atlas Axem humero torquet stellis ardentibus aptum. In axe, in calo, nam Axis ANASTROΣ, Servius.

² Deos pictos in axe] A Commodiani mente prolus aberravit vir doctissimus Niz. Rigelius; axis enim hoc in loco non cœlum, sed afferem denotat. Festus in voce. Tabula seculis axis appellatur. A. Gellius N. A. lib. II. cap. 12. In legibus Solonis illis antiquissimis que Athenis axibus ligatae incisa sunt. Davies.

³ Si vivere nescis] Hoc e^t, si non sapis ad Christum. virtutem eternam.

⁴ Cum bestiis perge morari] Alludit ad bestias & ΖΩΔΙΑ, que in Zodiaco pingi solent: ariete, taurō, leone.

⁵ Deum cumatilem] Marinum; unde color cumatilis, de quo Nonius cap. xvi. Davies.

⁶ Trojanus non ipse cum Apolline] Vid. Servium, ad illud Virgilii Æn. 1, 610. Neptunus muros, magnoque emota

tridenti Fundamenta quatit.

⁶ Non Cyclopem genuit monstrum] Intelligit notiter

Αὐτίδεν Πολύφημον, ὃς κράτος ἔστι μέγιστος
Πάσσον Κυκλώπεων· Θάσοι δέ μιν τέλε νύμφην,
Φόρκιας θυγάτηρ, ἀλὸς ἀτρυγέτοιο μέσθιον Φ·
Ἐν σπιταῖς γλυφερεῖτο Πιστιδάνην μηχῖσσα.

Verba sunt Homeri Odyss. A, 7c. Adi & Hyginam Fab. cxxv. ac Servium ad Æn. III, 678. Nonnulli tamen auctores hunc Cyclopem aliis parentibus ortum tradunt. Vide V. Cl. Jos. Barnesium ad Euripidis Cyclop. vs. 644. Davies.

⁷ Apollinem facitis citharoedum] Enseebius iv. Opusculor. à Sirmondo editor. pag. 199. Nonne & citharista ille honestus? Primo quidem cur citharistas Deos ponamus? &c.

8 Offitus cuius amor Cassandra flagravit Apud Lycophronem vi. 1454. sic loquitur Cassandra:

Primum de Maia natus in insula Delo,
 Oblata mercede postmodum struxit, obsecutus
 Laomedonti regi Trojanorum muros eduxit;
 Locavitque se, quem deum seducti putatis: 5
 Ossibus ⁸ cuius amor Cassandræ flagravit,
 Subdole quem lusit virgo, falliturque divinus.
 Officio ⁹ vervecis potuit scire ¹⁰ bicordem.
 Repudiatus enim discessit inde divinus.
 Terruit ¹¹ hunc virgo specie, quam ille deberet. 10
 Illa ¹² prior quæ debuerat Deum amavisse,
 Lascivens qui Daphnen sic cœpit amare:
 Et tamen insequitur, dum vult violare pueram;
 Gratis amat stultus, ¹³ nec potuit consequi cursu.
 Vel, si deus erat, occurseret illi per auras. 15
 Sub testis illa prior venit, remansitque divinus.
 Fallit vos gens hominum, ¹⁴ nam victu ¹⁵ tristi fuerunt.
 Admeti ¹⁶ pecora quoque pavisse refertur.
 Lusibus impositis dum mitteret discum in altum,
 Sublapsum non potuit retinere, prostravit amicum: 20
 Ultimus ille dies fuit Hyacinthi sodalis.

Πίσιν λόγων γὰρ Λεψεὺς ἐνθάριστος
 Φευδηγόρεις φύματον ἔχειος ἐπι.
 Καὶ δερθίστων πεζόμαντιν ἀφευδῆ
 φέρνιν,
 Λέντερον σερπτὸς, ὃν ἐπιλαχευεν
 τοχεῖ.

Videsis & Hyginum Fab. xciii. Davies.
⁹ Officio vervecis] Officio haruspicis, qui exta vervecis inspexisset.

¹⁰ Bicordem] Vafram, versutam. Bicordem vocat, quæ duplici corde fuit, fefellerique amatorem suum. Uno corde promisit amplexus suos Apollini, ut ab eo discereretur amorem divinandi: altero corde perfida fuit; postquam didicit, negavit quod promiserat. Bicors, ambiguus corde. Hesychius, ΔΙΨΥΧΙΑ, ΑΠΟΡΙΑ. Commodianus dixisset, ΒΙ-CORDIA. Et in epistolis Barnabe & Clementis, ΔΙΨΥΧΟΣ, ΔΙΤΝΩΜΟΣ ΔΙΠΛΩΣΣΟΣ.

¹¹ Terruit hunc virgo specie] Leg. Terruit.

¹² Illa prior quæ debuerat] A quantum efficacem scientiam percipere cupiebat.

¹³ Nec potuit consequi cursu] Julius Firmicus: Sed ex isto mulierum corruptarum grege una puella amatorem Deum & vitavit & vicit. Daphnen enim divinans Deus & futura predicens, nec invenire potuit nec suprare. Ensebius qui supra: O injuriam! virgo ob pudicitiam fugit: Deus autem qui dicitur, ob amorem libidinis insequitur, & non comprehendit, &c. Et paullò post: Sed forte quædam poeta facilis & inconsiderate loquens mentitus de diis est talia, & non est insequens virginem citharista, &c.

¹⁴ Nam victu tristi fuerunt] In apographo legitur bizo, depravatum ex victu.

¹⁵ Tristi] Diro, misero, crudo, sive crudeli.

¹⁶ Admeti pecora] In apographo a-primitia.

¹⁶ Admeti pecora quoque] Res est notissima. Scriptoribus autem interesse non convenit, cur in servitium venerit Apollo. Vide Scholia in Enipidis Alcestim vs. i. Davies.

Si divinus erat, mortem præscisset amici.

XII.

Liber Pater, Bacchus.

Liberum ¹ patrem certè bis genitum dicitis ipsi;
In India natus ² ex Jove, Proserpina primum.
Belligerans contra Titanas profuso cruento,
Expiravit enim sicut ex mortalibus unus.
Rursus fato suo redditus in altero ventre.
Percipit hoc Semele iterum ³ Jovis altera Maia,
Abscisso cujus utero, prope partum defunctæ,
Tollitur, & datur Niso nutriendus alumnus:
Ex ⁴ eo bis natus Dionysus ille vocatur,
Religio cujus in vacuo falsa curatur.

10

¹ Liberum partem certe bis Genitum] Consimilem fabulam narrat *Julius Hyginus*, Astron. CLXVII. Liber Jovis & Proserpina filius à Titanis est diffusus, cujus cor contritum, Jovis Semelæ dedit in potionem. Ex eo pragmatis cum esset facta, Juno in Beroen nutritorem Semele se commutavit, & ait: Alumna, pete à Jove ut sic ad te venias, quemadmodum ad Junonem, ut scias que voluptas est cum Deo concubere. Illa autem instigata petit à Jove, & fulmine est ista: ex cuius utero Jovis Liberum exsuit, & Nyso dedit nutritendum, unde Dionysus est appellatus, & Bimater est dictus. Idem, num. CLXXIX. Nonnus Dionysiactorum v. 111. initio.

² Ex Jove, Proserpina primum] Absorpta est vocula. Leg. ex Jove ET Proserpina primum. Davies.

³ Jovis altera Maia] Jovis hic primo casu, ut suprà. Glossæ Isidori, Maia: medica, obsterix.

⁴ Ex eo bis natus Dionysus] Hæc poetica nominis origo. Aliam tradidit Philostratus, v. t. Apoll. II. ΝΥΣΙΟΣ ΓΑΡ Ο ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ ΑΠΟ ΤΗΣ ΕΝ ΙΝΔΟΙΣ ΝΥΣΗΣ. Arsaces, Armeniæ rex pardalin sacravit elo-
gio: Rex Arsaces Deo Nyse. Stephanus: ΛΕΓΕΤΑΙ ΚΑΙ ΝΥΣΑΙΟΣ. Hoc igitur ex Philostrato colligere est, Nysem esse veluti femur Causaci: hanc vero partem fuisse constituta vite Baccho, Dionysio: atque inde fabulum Jovis gessantis in femore, EN ΜΗΡΩ, Bacchum.

Mensores agrorum, ut vertices & supercilia montium, sic etiam femur & suram & crepidinem, & corrigiam & pedem dixerunt: unde & poetae Dionysum femori Jovis insertum.

⁵ Aut periculones] Glossæ veteres, ΠΙΨΟΚΙΝΔΤΝΟΣ, periculosus. Alii dixerunt, parabolum, & parabolatum. Paulus ad Philip. ΠΑΡΑΒΟΛΕΤΣΑΜΕΝΟΣ ΤΗ ΨΤΧΗ. Versio Latina vetus MS. parabolatus de anima sua.

⁶ Minnermonisque sutores] Sic legitur in apographo. Fortean scriperat *Commodianus*, Minnermonique sutores. ΤΕΛΩΤΟΠΟΙΟΙ, ΡΑΨΩΔΟΙ; qui ex Minnermi & Homeri carminibus in alium sensum consutis & concinnatis risum captabant in theatris. Videntus *Athenaeus* lib. xiiii. pag. 620. ubi de hilarodis & hilarotragoed s.

⁷ Simile viventes] ut suprà, hac ipsa Instr. bacchantur qualia. Juvenalis, bacchanalia vivunt. Aut simile adverbialiter dixit, unde simillime.

⁸ Vino permotati] Motantur bene poti, perpotati. Motari, frequenter moveri. Frequenter moveri, saltare. Horatius: Ut fissis matrona moveri iussa diebus.

⁹ Primus quod expresserat ille] Bacchus in India primus vini usum monstrasse dicitur. Unde & vitiator, & vitium repertor.

¹⁰ Ludicru sno] Ludis, orgiis trietericis.

¹¹ Invictus] Historiam Agdeflis hu-
Bac-

Bacchantur & illi, qualia nunc ipsi videntur
 Aut ⁵ periculones ⁶ Mimnermonisque futores.
 Conspirant in malo, pro ludunt factio furore,
 Ceteros ut fallant, dicturos numen adefesse.
 Hinc manifeste vides homines ⁷ simile viventes : 15
 Vino ⁸ permotati, ⁹ primus quod expresserat ille,
 Sub ¹⁰ ludicro suo honorem illi dedere.

XIII.

11 Invictus.

Invictus ¹² de petra natus, si deus habetur,
 Nunc ¹³ ergo retro vos de istis date priorem.
 Vicit ¹⁴ petra deum, querendus est petræ creator.
 Insuper ¹⁵ & furem adhuc depingitis esse;

jusce invicti, qui fuit magnæ Matris filius, Agdi petræ in Phrygiæ finibus, inaudita per omnia vaftitatis, nepos, narrat ex Timotheo theologo Arnobius, lib. i. advers. Gentes, ad eamque historiam Commodianus noiter respxit, nec aliunde petenda est huic Instructioni lux. Valde autem ablidit Timotheus ab iis quæ de eodem Agdesti referuntur in Achaicis Pausania, p. 223.

11 Invictus] Deus invictus, perpetuum Solis est Epitheton ; ideoque non Agdestis, sed Mithras denotatur. Vide sis Inscript. Gruteri pag. 33. seqq. Et omnia sanè, que de INVICTO tradit Commodianus Mithras tribuunt veteres ; hic enim de petra natus ferebatur. Hieronymus in Jovinianum lib. i. col. 149. ed. Bened. Narrant & Gentium fabula MITHRAM & Erichthonium, vel in LAPIDE vel in terra, de solo ast libidinis esse generatos. Etiam tur censebatur, unde ἐξανέποι dictus est Porphyrio μὲν τῷ νυμφῶν ἀντρῷ, pag. 262. Davies.

12 Invictus de petra natus] Arnobius : Huic robur invictum, & ferocitas animi fuerat intratibilius, insana & furialis libido ex utroque sexu ; vi raptare divastare, disperdere, immanitas quo animi danxerat ; non deos curare, non homines, nec præter se quicquam potentius credere, &c. Invictus autem deus etiam dictus est Mithras, quo nomine Solem appellant Persæ : quod in antiquis inscriptionibus passim legitur. Quin &

confundi aliquando videntur Agdestis cum Mithracis, prefertini Christianorum scriptis, & Mithras virum fuisse abactorem boum tradidit Julius Firmicus, lib. de Errore Prof. Relig. unde & Statius dixit : Indignata sequi torquentem cornua Mithras : quod Agdesti Commodianus impuat.

13 Nunc ergo retro vos de istis date priorem] In apographo : Nunc ego reticeo. Unde hanc à quibusdam video confici scripturam : Nunc ergo reticeo : quam arbitramur minime ad Commodiani mentem facere. Nam hoc fibi vult. Dicitis invictum de petra natum : date igitur, hoc est, narrate de istis, invicto & petra, unde genus & originem traxerint. Etenim qui retro fuisse argueret eorum patens aut creator, is haud dubie fuerit prior, superior, major : deinde ex historia Timothei sive Arnobii subjicit : Vicit petra Deum, cui Commodianus reponit : Si petra Deum vicit, querendus est creator illius petræ, unde prognatus est Deus ille veteris Invictus.

14 Vicit petra deum] Arnobius, ubi de lapidibus in orbem vacuum à Deucalione & Pyrrha ja&tatis: Ex quibus, inquit, cum ceteris & hæc Magna quæ dicitur, informata est Mater atque animata divinitus. Hanc in vertice ipso petræ datam quieti & somno, incestis Jupiter cupiditatibus appetivit : sed cum obluctatus diu, id quod fibi promiserat obtainere nequivisset, voluptatem

Cum ¹ si deus esset umquam, non furto vivebat. 5
 Terrenus utique fuit, ² monstrivora natura :
 Vertebatque ³ boves alienos semper ⁴ in antris,
 Sicut & ⁵ Cacus, Vulcani filius ille.

XIV.

Silvanus.

Silvanus ⁶ unde deus iterum apparuit esse ?
 Inde forte placet, eo quod bene fistula cantat,
 Largitur quoniam lignum, nam forte non esset.
 Venalem ⁷ emisti dominum, cum ⁸ empseris illi.
 Aspice, deficit lignum : quid illi debetur ? 5
 Non ⁹ te pudet, stulte, tales adorare tabellas ?
 Unum quære deum, ¹⁰ qui post mortem vivere diat.
 Secede ab istis ¹¹ qui sunt biothanati facti.

XV.

Hercules.

Hercules quod ¹² monstrum Aventini montis elisit,

in lapidem fudit vietus &c. En Jupi-
 ter à petra vietus.
 * 15 *Insuper & forem adhuc depingi-
 tis esse]* Sic Instr. 53. Et proprium sa-
 tellum dedicat esse : & proxima Instr.
 seq. de Silvano : *Silvanus unde deus
 iterum apparuit esse.*

1 *Cum si deus esset unquam]* Est
 qui malit : *cum si deus esset, utique non
 furto vivebat.* Sed hæc particula, uti-
 que, rursus occurret verbi proxime seq.

2 *Monstrivora natura]* Placeat emen-
 datio : *Monstrosa* : leonino vultu.

3 *Vertebatque boves alienos]* Itaque In-
 vietus iste, sicut & Mithras, prædones,
 abigei, *indignata sequi torquentem cor-
 nua*, quod supra notavimus ex Statio,
 & confirmat *Lactatius ad Theb. 1.* Ju-
 lius Firmicus : *Virum vero abactorem
 bovin colentes, sacra ejus ad ignis naturam
 transerunt.*

4 *In antris]* In antra. Vide nostrum
 Instruct. xxiv, 19, 20. *Arnobius lib.*
 11. pag. 46. ed. Plantin. Qui veram
 in orbe religionem induxit. Iterum p.
 68. *Alii vero perpetuas (esse dicunt an-
 nimas) nec in natura posse degenerare
 mortali.* Hæc loca corruperunt Criti-
 ci recentiores. Plura similium locu-
 tionum exempla congregavit Th. Menseke-

*rus, vir diligentissimus, ad Hygini Fab.
 50, 92. Davies.*

* 5 *Cacus, Vulcani filius ille]* Vide Vir-
 gilium Æneid. viii, 198. & Ovidium
 Fast. 1, 354. Davies.

6 *Silvanus]* Glossæ veteres : *Silva-
 nus, Pan, ΘΕΟΣ ΤΛΑΙΟΣ.* Syrinx,
 fistula : unde commenti sunt Syringem
 puellam amatam Pani. Servius ad 111.
 Georg. Pan, rusticum numen.

7 *Venalem emisti dominum]* Commodianus
 scripsisse videtur : *Venalem emisti
 deum.* Sic Instr. xvi. Et qui fabricantur
 deos tibi nuncupas esse.

8 *Cum emseris illi] Nempe fistulam :*
 absque illa esset, non haberetur deus.

9 *Non te pudet, stulte, tales adorare
 tabellas ?]* Non te etiam pudeat, alias,
 quamvis concinniores adorare fabellas,
 tive tabellas ?

10 *Qui post mortem vivere diat]* Quid
 Commodianus scripsiterit, dnat ? ar-
 chaicè, pro dederit, ut fua pro fnerit :
 & apud Festum duit dederit. Glossæ
 veteres : *Duit, ΔΟΙΗ, Daint, ΔΟΙΕΝ,*
ΔΩΣΩΣΙΝ. In apographo, pro emen-
 datione ponitur, *post mortem vivere docet.*

11 *Qui post mortem vivere diat]*
 Proculdubio leg. *Qui post mortem vive-
 re Dicit.* Sic noster Instruct. xx1, 7.

Evandi

Evandi qui solitus erat armenta furari,
 Rustica ¹³ mens hominum, indocilis quoque, pro laude
 Cum gratias agere vellent, ¹⁴ absenti Tonanti
 Voverunt hostias inepti; ¹⁵ ut deo orando,
 Lactentes aras in memoriam sibi fecerunt.
 Ex eo provenit, de vetusto more colatur.
 Sed deus hic non est, licet fuit fortis in armis.

XVI. *De DIS Deabusque.*

Dicitis esse deos, qui sunt manifeste cruenti:
 Et ¹⁶ dicitis fata genesis adscribere vobis.
 Dicite nunc ergo quibus primum sacra ferantur.
 Inter utrimque vias, mors immatura vagatur.
 Si tribant fata genesis, cur deum oratis?
 Deciperis, vane, qui manes quæris orare;
 Et qui fabricantur ¹⁷ dominos tibi nuncupas esse.
 Aut feminas quoque nescio quas Deas oratis,

Iustitiam legis quare magis; illa salutis Auxilium portat, & fieri DICIT aeternum. Sed & ipse litterarum ductus commendationem nostram stabilit & confirmat. Davies.

¹¹ *Qui sunt Biothanati facti?* Biothanatos dicit, idololatras; qui peracto vita suæ curriculo præcipitantur in mortem æternam: at Christiani, de morte ad vitam vocantur immortalē. Huc non pertinent quæ apud Tertullianum de aoris & biothanatis, five biaiothanatis, libro de Anima.

¹² *Monstrum Aventini montis?* Cacum significat, qui Virgilio Æneid. viii, 267. semiferus nominatur. Ovidius Fast. i. 551.

Cactus Aventina timor atque infamia silve,

Non leu finitimus hospitibusque malum, &c.

Vide Livium lib. i. cap. 7. & Dionysium Halicarnassensem lib. i. c. 39. Dav.

¹³ *Rustica mens hominum?* In apographo legitur: *rustica gens hominum.*

¹³ *Rustica mens hominum?* Non erat, cur M. Stilectionem repudiaret Nic. Rigalius; nam sana prorsus est & sincera. Noster supra Instruct. xi. 17. Fallit vos gens hominum. Ovidius Amor.

lib. ii. Eleg. xiv. 10.

Gens hominum *vicio deperitura fuit.* Sic etiam locutus est Tertullianus in Apol. cap. xxvi. Davies.

¹⁴ *Absenti tonanti?* Hoc est, mortuo Jovi.

¹⁴ *Absenti tonanti voverunt hostias?* In historiæ fidem peccat Commodianus; non enim Aborigines, sed Hercules ipse Jovi maestavit hostiam. Ovidius Fast. i. 579.

Immolas ex illis taurum tibi, Jupiter, unum Victor, & Evandrum ruricolasque vocat.

Dionysius Halicarnassensis lib. i. cap. 39. Αλιτρας ἡ (Ἀλεκτῆς) τῷ πολέμῳ τὸ φόνυ. ιδρύεται πλαστὸν τῷ τόπῳ Διός Εὐρυτίε βασιλὸν -- καὶ δύο τῷ θεῷ δημόσιον εὔχ. Davies.

¹⁵ *Ut Deo orando Lactentes aras in memoriam sibi fecerunt?* Hoc de Hercule capienda, cui ara maxima fuit ab Italica dicata. Vide Livium lib. i. cap. 7. Virgilium Æn. viii, 268. & Dionysium Halicarnassensem lib. i. cap. 4c. Diversus abit Ovidius Fast. i. 581. Davies.

¹⁶ *Et dicitis fata genesis?* ΓΕΝΕΣΙΣ, Geneses, genituras.

¹⁷ *Dominos tibi nuncupas esse?* Sic Bellonam

Bellonam & Nemesin deas, ¹ Fariam una Cœlestem
Virgines, & Venerem, ² cui conjuges vestræ delumbant. 10
Sunt alia præterea dæmonia fanis,
Quæ ³ nec numerantur adhuc, & ⁴ in collo feruntur,
Ut nec ipsi possint rationem reddere. Pestes
Exportari magis in ultimas terras deberent.

XVII. *De simulacris eorum.*

Deludunt vos pauci scelerati vates inanes,
Extricare ⁵ suam dum querunt vitam;
Subornant ⁶ aliis esse sub mysteria falsum.
Inde simulantes concuti numine quodam,
Majestatemque canunt, ⁷ & se sub figura fatigant. 5
Vidistis ⁸ Dindymarios, quali fragore

Instr. 53. Et proprius satellēm dedicat esse. In apographo legitur, *Furiām.* Et inter Deas censet *Arnobius, Lavernam, Bellonam, Distordias, Furias.* Hanc vero Cœlestem, alii Lunam, alii Atargatin, sive Astarten, alii Deam Syriam nuncupant.

1 Fariam una cœlestem Virgines] Apographi lectio non est deserenda; si modo locus commode distinguitur. Scrib. *FURIAM, una Cœlestem, virgines.* Sic apud *Gruterum p. cccxviii,* 4. *Sacerdoti Cœlestis incomparabili.* Tertullianus *Apol. cap. xii.* *Ad bestias impellimur; certe quas Libero, & Cybele & cœlesti applicatis.* Vide & *cap. xxiv. ac Th. Reinesium ad primæ Classis Inscript. xxix.* Davies.

2 Cui conjuges vestræ delumbant] Luxu lasciviae fractæ lumborum crispitudine fluctuant. Idecirco Persius lascivæ carmina lumbos intrare dixit. Hinc etiam delumbari & elumbes.

3 Quæ nec numerantur adhuc] Plinius *Hist. nat. ii.* Et numina in iisdem innumerabilia invenimus: inferis quoque in genera descriptis, morbisque; & multo etiam pestibus, dum esse placata trepido metu capimus.

4 In collo feruntur] Ut solent amuletæ *ΠΕΡΙΑΠΤΑ:* vel potius, soccolantur. Itaque mox dicet: *Exportari magis in ultimas terras deberent.*

5 Extricare suam dum querunt vitam] Sic Horatius *Ser. i. Sat. iii.* Mercedezi aut numeros undevide extri-

cat. *Glossæ verteret: Extricare, ΕΚΠΟΔΙΣΑΙ; Expedi, ΕΚΠΛΕΞΟΝ.* Baculus, de Valerio Catone: *Omnès solvere posse quæstiones, Unum difficile expedire nomen.*

6 Subornant aliis esse sub mysteria falsum] Hoc est, fraudibus & imposturis illudunt oculis vulgi, ut falsitas mysterio teâ & adumbrata non deprehendatur. Ex eo genere impostorum Galli Matris Magnæ, Romanis, Sanguinum fluvium ponte transgressis, occurere cum insignibus suis, inquit *Livius lib. xxxviii. cap. 19.* *vaticinantes fanatico carmine, Deam Romanis vim belli & vitoriam dare.* Ita vero scripsisse *Livium: vim belli & vitoriam dare,* non ut in omnibus editis legitur: *vim belli, appareat ex Polybio: φάσκοντες περγαγόμενοι τὸν δέοντα νίκην καὶ νερπόν.* Insignia impostorum dicit *Livius,* quæ *Polybius περγαγόδια καὶ τύπαι.*

6 Subornant aliis esse sub mysteria falsum] Sensus, quem fingit Nic. Rigaltius, ex hisce verbis excupi non potest. Fortean legendum, *subornant aliis esse sub mysteria SACRUM;* seu falso persuadent aliis, sanctum aliquid & divinum mysteria subesse. Davies.

7 Et se sub figura fatigant] Sub figura, sub persona; sic, simulate. Pub. *Syrus: Heredis fletus sub persona risus est.*

8 Vidisis sape Dindymarios] Dindymatii sunt, pecora Dindymenæ Cybe-

Luxurias ineunt, dum furias fingere querunt,
 Aut ⁹ cum ¹⁰ dorsa sua allidunt spurca bipenne:
 Cum ¹¹ doctrina sua servant, quod cruroe sanant.
 Respicite quo non illos nomine cogunt, ¹⁰
 Ipsis qui se primum componunt integra mente.
 Sed ¹² stipem ut tollant ¹³ ingenia talia querunt.
 Ex eo videte quoniam sunt omnia facta.
 Obumbrant ¹⁴ populum simplicem, perituri ni credant,
 Res semel in vano ¹⁵ de vetustate processit, ¹⁵
 Ut ¹⁶ vaticinanti credatur prodenti falsa.
 Majestas ¹⁷ autem illorum nulla locuta est.

XVIII. ¹⁸ De Ammudate & Deo magno.

Diximus jam multa de superstitione nefanda,

les. Atys Catulli, ad suas Gallas: *A-*
gite, ite ad alta, Galle, Cybebes nemora
simul, Simul ite, Dindymena domina
vaga pecora. Martialis, xi, 82. Spads
Dindymus.

⁹ *Aut cum dorsa sua allidunt]* Circa istorum nebulonum prætigias variant scriptores. Lucianus, lib. de Dea Syria. Τέμνονται τε τὰς μηχαίς, καὶ τοῖς ρό-
 τοις πέρδις ἀλλάξ τύπλων. Apuleius,
 lib. viii. *Brachitis suis humero tenuis*
renudatis, attollentes immanes gla-
dios ac secures, evantes exsiliunt; inci-
tante tibi cantu lymphaticum tripndi-
um. Et paulò post: Ad postremum an-
cipiti ferro, quod gerebant, brachia sua
dissicant. Et post alia quædam: Ar-
repto flagro indidem sese multinodis com-
mulcant ictibus: myrra, contra plaga-
rum dolores, presumptione communiti.

¹⁰ *Dorsa sua allidunt spurca bipen-*
ne] In apographo, parca bipenne. Com-
 modianus aliquid hic propudiōse obsec-
 eni Gallis cinctædis exprobare videtur.
Glossæ veteres: ἵππον, Doffum, Lumbi.
Glossæ aliae: ὄρφες, ἵππος. Apuleius:
Cerneres prosectorum gladiorum, ἵππον fla-
*grorum, solum spurciū sanguinis effemi-*nati madescere, &c.**

¹¹ *Cum doctrina sua servant]* Hoc est: nequicquam doctrina sua servant, neque item cruroe suo sanant.

¹² *Stipem ut tollant ingenia talia*
querunt] Suprà eadem Instr. dixit:
Dum vitam suam extricare querunt.

Talia vero jam ævo suo agyrtarum
 ingenia fuisse testatur auctor libri de
 morbo sacro, qui vulgo fertur Hippo-
 cratis: Ἀνθερόποι βίος διάθυποι ποιῶσι
 τὴν πάντα τεχνέοντα τὸ μονιμότερον.

¹³ *Ingenia talia querunt]* Sic apud Tertullianum: Ingenium decoris: ingenia pœnarum: ingenia artium, &c.

¹⁴ *Obumbrant populum]* Fallunt, ob-
 jecta nube & umbra, fraudibus.

¹⁵ *De vetustate processit]* Ovidius iv.
 Fasti. -- Pro magno teste vetustas Creditur, acceptam parce movere fidem.

¹⁶ *Vaticinanti credatur prodenti fal-*
sa] Forte hæc transposita fuere: falsa prodenti.

¹⁷ *Ut vaticinanti]* Hanc lectionem Acrostichidis ratio postulat. Editt. & vaticinanti. Perperam. Davies.

¹⁸ *Majestas autem illorum nulla lo-*
cute est] Hoc de simulacris Gentium Commodianus, ex oraculo Psalm. 113. Os habent & non loquentur. Majestas illorum nempe simulacrorum, de quibus est Instructionis titulus, nulla locuta est, hoc est, nihil locuta est: nulia fudit oracula.

¹⁸ *De Ammudate]* Gratulabor monstranti alium scriptorem, qui hujusce numinis mentionem fecerit. Terminatio Persicam vocem indicat; ut sunt, Mithridates, Orondates, Tiridates, Meherdates. Et est apud Procopium in Persicis Ἀμμαδίται, ager haud ignobilis, Δίδεις μέτρεγεν εἰκονα σταδίων ἀπόχοις,

Et

Et tamen exsequimur, ne quid præterisse dicamur.
 Ammudatemque suum cultores more colebant;
 Magnus erat illis, quando fuit aurum in æde.
 Mittebant capita sub numine quasi præsenti. 5
 Ventum est ad summum, ut Cæsar tolleret aurum;
 Defecit numen, aut fugit, aut transit in ignem.
 Auctor hujus sceleris constat qui formabat eumdem.
 Tot viros & magnos seducit falsè prophetans;
 Et modo reticuit qui solebat esse divinus. 10
 Erumpabant enim voces, ¹ quasi mente mutata,
 Tamquam illi deus ligni loqueretur in aurem.
 Dicite nunc ipsi, si non sint numina falsa?
 Ex eo prodigo quot perdidit ille propheta? 15
 Oblitus est iste prophetare, qui ante solebat.
 Monstra adeo ista facta sunt per vinivoraces;
 Audacia quorum damnabilis numina singit.
 Gestabant enim, & aruit tale sigillum:
 Nam & ipse filet, nec ullus de illo prophetat
 Omnino, sed vos ipsos perdere vultis. 20

XIX. ² Nemesis ac vanis.

Non ³ ignominium est virum seduci prudentem,

ubi castra Persarum adversus Romanos.
 Et apud Hesychium, Datis, nomen Imperatoris Persæ: sed hæc, quæ sunt inania, si non aliunde confirmantur.

¹ Quasi mente mutata] Perturbatâ, loco motâ. Phrasin hibet noster ex illo Virgilii

—Quæ mentem insania mutat?

Exstat Æn. iv, 595. Davies.

² Nemesis ac vanis] De Gallis Cybeles, Idæis, Bellonariis, Isiacis, & Nemesis ac vanis scripta Gentium profanarum confuse differunt. Nemesis ac vanis describit Apuleius Mil. viii. In sit vaticinatione clamosa, conficto mendacio, semetipsum incessere, atque criminari, quasi contra fas sanctæ religionis designasset aliquid, & insuper justas penas noxii facinoris ipse de suis manibus exposcere.

Arrepto denique flagro, & cetera, quæ supra de Dindymariis observavimus, ad Instr. 17. ubi de flagore quo luxurias ineunt, & furias singunt: qui fragor &

furor etiam Nemesis ac vanis fuit, ut vi-

dere est in istis Apuleianis: Ab ingressu primo statim absonis ululatibus confrentes fanaticè pervolant, &c Propterea Nemesis Catullus Deam vehementem esse dixit, epigrammate ad Licinum: Ne penas Nemesis reproscat à te, Est vehemens deus, laderem hanc caveto. Barbini, apud Suidam; Πρόπλου δὲ ἡ ρέμεσις, ἐν τῷ ἀδικίᾳ ἐποτλεύς: & alia hujusmodi ibidem in hanc sententiam de scriptoribus antiquis citata. Ammianus Marcellinus libro xv. Hæc, & hujusmodi quidem innumerabilia ultrix facinorum impiorum, bonorumque premiatrix operatur Adrastia; quam vocabulo duplice etiam Nemesis appellamus, &c. Hanc denique Apuleius libro de Mundo Necessestati esse dicit ultionis ineffugibilem.

³ Non ignominium est] Iſidorus libro iv. cap. ult. de poenis, quæ sunt legibus constitutæ, Ignominium & Infamium.

⁴ Sibi viscera pascit] Apuleius; Mor. Et

Et colere talem, aut Dianam dicere lignum?
 Mane ebrio, crudo, perituro creditis viro;
 Ex arte qui facte loquitur quid illi videtur.
 Severe dum agit, & sibi viscera pascit. 5
 Incopriat ⁵ cives unus detestabilis omnes;
 Adplicuitque sibi, simili collegio facto,
 Cum quibus historiam fingit, ut deum adornet.
 Ipse sibi nescit divinare, ceteris audet.
 Succollat, quando libet, eum, & quando, deponit. 10
 Vertitur ⁶ à se rotans ⁷ cum ligno bifurci;
 Ac si putas illum afflatum numine ligni.
 Non deos vos colitis, quos ipsi false prophetant;
 Ipsos sacerdotes colitis, in vano timentes.
 Sed si corde viges, fuge jam sacraria mortis. 15

XX.

Titanes.

Titanas ⁸ vobis? Tutanos dicitis esse.
 Immites ¹⁰ tacitos sub culmine vestro rogatis.
 Tot lares, ¹¹ ædicas, simulacra facta Titano.
 Adoratis enim stulti malo leto defunctos;
 Non legem ipsorum legentes: non ipsi loquuntur. 5

sibus suos incurvant musculos, brachia
 dissecant.
 4 Sibi viscera pascit] Omnino lapsus
 est Nic. Rigaltius; vult enim noster,
 Nemesiacum, dum severe agit, seu fla-
 gris & gladio corpus lacerat, viatum
 sibi querere. Hinc Commodianus Instruct.
 xvii. Dum furias fingere querunt; Ant
 cum dora sua allidunt spuria bipenne
 -- Obumbrant populum simplicem, perituri
 ni credant. Apuleius Metam. lib.
 viii. pag. 173. Ubi tandem fatigati vel
 certè suo laniatu satiati, pausam carni-
 ficina dedere; STIPES areas, immo vero
 & argenteas, multis certatim offerentibus,
 sinn recepero patulo, nec non & viui
 cadum, & lactem, & caseos, & farris
 & filiginis aliquid &c. Davies.

5 Incopriat cives] Conviciis, oppro-
 briis consparcat, & quasi stercore con-
 sperrit. Gloss. Isidori à Vulcano edi-
 tio: Scurra, qui incopriatur. Scurrula,
 qui incopriat. Scurras dictos fuisse Gre-
 co vocabulo κορνειας, iam pridem ex

Dione & Suetonio viri eruditissimi doc-
 cuere. Σηνίδας: Κόπτει οὐν. Ως ἀπὸ
 δύου. Λέγει δὲ καιπελόγων. Inapo-
 grapho legitur incopiat.

6 Vertitur à se rotans] Planus ille arti-
 ficio ligni decussatim bifurci rotat sese,
 ut imperita plebecula correptum à nu-
 mine existimet, caducaria passione, subi-
 ta ruina, vertigine & rotatione divi-
 na, axe divino circumactum. At na-
 scuti rident impostorem, & inclamant:
 quare peregrinum: &, Tollat te qui
 non novit.

7 Cum ligno bifurci] Agrimensores
 terminum dixere bifurcium, ungulam
 bifurcam.

8 Titanas vobis Tutanos] Titanes
 Mauri pro regibus colunt. Arnobius
 lib. 1.

9 Tutanos dicitis esse] Inepta quidem
 Etymologia. Revera tamen homini-
 bus suppetias ferre censebant Titane-
 ses; unde natum proverbium Τιτάνες
 πάντα τελεῖα γὰρ συγγένοις, επανεσθε-

Et

Et deos audetis æramine dicere fusos.
Solveritis eos magis in vascula vobis.

XXI.

Montesianis.

Montes ² & deos dicitis: dominantur in auro
Obscurati malo, aliena mente juvantes.
Nam, si purus animus & mens serena maneret,
Tu tibi de illis ipsi disputare deberes.
Excordaris homo, si putas, ut ipsi te salvent;
Seu regant, seu minuant: si quid tu sani requiris,
Justitiam Legis quære magis: illa salutis
Auxilium portat, & fieri dicit æternum.
Nam ³ quod in vanis sequeris, per tempora gaudet.
In brevi lætaris, & postmodum plangis in imis. ¹⁰
Subtrahe te illis, si vis resurgere cum Christo.

ut ex Nicandro refert *Suidas in Thesaurus*
de plu.

¹⁰ *Immites tacitos]* In apographo:
Aut mutas, tacitas.

¹⁰ *Immites tacitos sub culmine vestro*
rogatis. Tot Lares] Exemplar MS. *Aut mutas, tacitas;* à quo nimium recessit
Nic. Rigaltius. Forlan leg. *ITA MU-*
TÆ TACITÆ sub culmine vestro roga-
tatis Tot lares; nam Lares Mutæ Deæ
filii. *Lactantius Div. Institution. 1, 20.*
Hanc (Mutam) esse dicunt, ex qua sint
nati Lares. Vide sis *Ovidium Fast. 11,*
572, 583. seqq. Davies.

¹¹ *Ædiculas, simulacra ficta Titano]*
Scrib. *ædiculae*, quod Latini sermonis
ratio demonstrat. *Davies.*

Solveritis eos magis] Utilius aera-
mina illa conflata & colliquefacta
dissolveritis, unde hant urceoli, pelves,
fartago, patelle. *Invenia's Sat. x, 64.*

² *Montes & deos dicitis]* In apo-
grapho legitur, *Montes deos dicitis:*
quod accedere videtur ad deos Mon-
tenses: quorum mentio fit Inscript.
quadam apud Gruterum pag. xxi, 3.
ubi legimus ex Deorum Montenſium
præcepto posuimus fuisse aram Jovi Ful-
geratori. Nihilominus tamen scriben-
dum hic esse arbitramur, *Montes &*
deos dicitis; ut Montesiani *Commodia-*

no sint, qui numina quædam in Mon-
tibus esse crederent. Ideoque ait: do-
minentur in auro Obscurati malo; ava-
ritiem damnans eorum qui felicitatis
humanæ summam ponebant in nummis
& auri congerie, quod est malorum
omnium irritamentum. *Isti, inquit, dii*
dominentur in auro obscurati malo;
quasi describat deos illos Manes me-
tallorum custodes sub obscuris & inti-
mis montium cavis, invidentes mortali-
bus, nimium cupidis thesaurorum:
qui nempe dii, si forte profint suffodi-
entibus montium latebras avaris, pro-
funtinviti, tanquam nolentes, & aliena
mente, hoc est, animo prorsus alieno sic
juvantes, ut dici non debeant dedisse,
quod nisi rapina non tollitur: nimiri-
num expugnatione ac ruina montis,
multo igne, acero multo suffossi rupti-
que. *Plinii Hist. Nat. xxxiiii. prin-*
cipio libri: Persequimur omnes telluris
fibras, videamusque excavatos montes,
mirantes debiscere aliquando, aut intre-
miscre illam: cen vero non hoc etiam
exemplum indignationis sacra parentis
exprimi possit: imus in viscera ejus, & in
sede Manium opes querimus. Iila nos
ad inferos agunt que occultavit atque
demersit. Utinamque posset è vita in
totam abdicari aurum; lacra fames, ut

XXII. *Hebetudo facili.*

Heu doleo, cives, sic vos hebetari de mundo !
 Excurrit alius ad sortes, aves aspicit alter,
 Balantum cruento fuso, & manus inspicit alter,
 Et cupit audire responsa vana credulus.
 Tot ⁵ duces, & reges, ubi sunt consulti de vita,
 Vel ⁶ portenta sua scisse quid profuit illis ?
 Discite quæso bonum, cives, simulacra cavete :
 Omnipotentis enim in Lege quærите cuncti.
 Sic ipsi complacuit Domino dominorum in altis,
 Ad probationem nostram dæmonas in mundo vagari. ¹⁰
 Et tamen ex alia parte mandata præmisit,
 Cœlestes fieri qui relinquunt aras eorum.
 Unde non hoc curo disputare parvo libello :
 Lex docet, in medio ciet, Consulite pro vobis.
 In ⁷ duas intrafatis vias, condicite rectam. ¹⁵

celeberrimi ductores dixerunt, proficissimum
 convictus ab optimis quibusque, & ad per-
 niciem vita repertum. Et cap. iv. Ope-
 ra vicerit gigantum. Et paulo post :
 Relinquuntur itaque fornices crebri mon-
 titibus sustinendis. Occursant silices, hos
 igni & aceto rumpunt. Et post alia
 quedam : Manes trahuntur ad homi-
 nes, ut vitium importent.

3 Nam quod in vanis sequeris, per
 tempora gaudet] Leg. nam quod INAN-
 NES sequeris, per tempora GAUDES. No-
 ster Instrut. 11. 2. Nolite, inquit, ado-
 rare Deos INANES. Lastantus Div.
 Instit. lib. 11. c. 1. Gestis enim convictis
 INANIBUS (alii Codd. MANIBUS) --sin-
 gularis Dei adserere majestatem. Davies.

4 Manus inspicit alter] Suidas in ci-
 wytiklū. Tò ḥ xειροπονιών, ὡς ὅταν
 διὰ τὸ εὐδόκειον τῷ xειρῶν διελέγουσιν,
 καὶ τὸ παλαιόν, ἀπὸ τῷ ποντίων εἴ-
 πωροῦ, παιδόποιοι, ἢ π. τοιέτοι. Sed
 illiusmodi divinatio nihil huc facit ;
 nam xειρούτεροι pecorum sanguinem
 non fundebant, nec audire responsa cu-
 piebant, sed ipsi consulentibus reddere
 sunt soliti. Legendum crediderim, Ba-
 lantum cruento fuso, MANES ELICIT
 alter ; nam bestiarum sanguinem mor-
 tuis evocandi adhibebant, ut patet ex
 Homero Odyss. A. 36. & Isidoro Orig.

lib. viii. cap. 9. nè plures memorem.
 Immo nonnihilquam humano cruento non
 abstinebat. Vide Janum Brookhuisum ad
 Tilulli lib. 1. Eleg. 11, 45. Davies.

5 Tot duces & Reges ubi sunt consulti
 de vita] Hujuscce artis astronomicæ pro-
 fessor Julius Firmicus lib. 11. cap. ulti-
 mo, per adulatio[n]is aulicæ præudentiam
 disciplina suæ prævaricator esse maluit,
 quam periclitari quid etiam circa regum
 five imperatorum gene[re]is valerer. “ave,
 “inquit, ne quando de statu reipublicæ,
 “vel de vita Romani imperatoris aliquid
 “interroganti respondeas. Non enim o-
 “porret, nec licet, ut de statu reipub.
 “aliiquid nefaria curiositate discamus.
 “Sed nec aliquis mathematicus verum
 “aliiquid de fato Imperatoris definire po-
 “tuit. Solus enim Imperator stellarum
 “non subjetat cursibus : & solus est, in
 “cujus fato stellæ decernendi non ha-
 “bent potestatem, &c.

6 Portenta sua scisse] Quibus de se a-
 liquid significatur ac præmonstratur.
 Glossæ veteres : Portendit, onuxiv̄ διὰ
 τέξτος.

7 In duas intrafatis vias] De dua-
 bus viis multa colegerunt H. Menardus,
 & J. B. Cotelerius ad Barnabæ cap.
 xviii. In sequentibus leg. CONDISCITE
 rectam. Davies.

XXIII.

De ubique paratis.

Dum ventri servis, innocentem esse te dicis,
Et ¹ quasi communis facis te ubique paratum.
Væ tibi, stulte homo, mortem circumspicis ipse.
Barbaro ² de more sine lege vivere quæris;
Ipse ³ tibi hymnificas etiam incinere de verbo, 5
Qui simplicem fingis: Simpliciter vivo cum isto.
Vivere te credis, dum ventrem cupis implere;
Exiguus ⁴ tua in domo residerè prave;
Paratus ⁵ ad epulas, ⁶ & refugiscere præcepta. 10
Aut quia discredis Deum judicare defunctos;
Rectorem cœli facis te inepte pro illo.
Aspicis ad ventrem, quasi tu sis providus illi.
Tu modo profanus, modo sanctus esse videris.
In ⁷ supplicem prodis dei, ⁸ sub aspectu tyranni. 15
Senties in fatis cuius modo lege juvaris.

XXIV.

Inter utrumque viventibus.

Inter utrumque putans dubiè vivendo cavere,
Nudatus ⁹ à lege, decrepitus luxu ¹⁰ præcedis.
Tot vane prospicis, quid quæris iniqua?
Et quicquid egisti istinc remanere defuncto,
Respice tu stulte: non eras, & ecce videris. 5

¹ Et quasi communis] Ambiguum est in apographo, communis legi debet an comis. Communem animum & levem dixit Terentius.

² Barbaro de more] Barbaros mores nuncupat, ritus ac religiones Gentium minime Christianarum: seculi ritus, non Ecclesiæ.

³ Ipse tibi hymnificas] In apographo legitur, hymnificus: quasi alludat Commodianus ad horum jumenti. Et Graeca phras̄ dixerit, ipse tibi hinnificas incinere. Ipse tamen Instruzione LX. dicet chorūm hymnificatum, pro Ecclesia quæ delectari solet hymnis & laudibus Dei ac Domini nostri. Latina versio Elaiae x, 30. Hinni voce tua, filia Gallim.

⁴ Exiguus tua in domo] Domi tuæ ex ilis & præparcūs.

⁵ Paratus ad epulas] Potentierum: etiam ubi apponuntur idolothyta.

⁶ Et refugiscere præcepta] Christi Domini, sive disciplinæ Ecclesiasticæ, & Christianæ caritatis agapas.

⁷ In supplicem prodis dei] Hoc est, Christo supplicas, adgeniculatus simulacro Jovis.

⁸ Sub aspectu tyranni] Tyrannum dicit, Cæsarem non Christianum, simulacrum Jovis, Diabolum.

⁹ Nudatus à lege] Viduus operibus inditæ lege Christiana.

¹⁰ Præcedis] Præcessisse dicuntur Christiani, qui sunt in Ecclesiæ pace dimissi ad Dominum.

¹¹ Decrepitus luxu præcedis] Leg. procedis. Davies.

¹² Quid in synagoga decurrat ad phariseos] In apographo legitur: decurrit Unde

Unde processisti nescis, nec unde nutrituris :
 Tu Deum excelsum fugis tuæ vitæ benignum,
 Rectoremque tuum, qui te magis vivere vellet ;
 Vertis te in faciem & dorsum Deo remittis,
 Mergis te in tenebras, dum putas te in luce morari. 10
 Quid ¹¹ in synagoga decurris ad Pharisæos,
 Ut tibi misericors fiat, quem denegas ultro ?
 Exis inde foris, iterum tu fana requiris.
 Vis inter utrumque vivere, sed inde peribis.
 Insuper & dicis, Quis est qui à morte redemit ? 15
 Ut credamus ei, quoniam ibi poenæ aguntur.
 Eia, non sic, ut putas esse, maligne ;
 Nam illi prodest post funera, rectè qui vixit.
 Tu tamen mox mōriens ¹² duceris in loco maligno :
 In Christo credentes autem in loco benigno : 20
 Blanditurque ¹³ quibus hæret amicitias illa :
 Vobis autem dubiis, ¹⁴ in vos sine corpore poena ;
 Suscitat ¹⁵ in fratrem ¹⁶ tortoris ordo clamare.

XXV. *Qui timent, & non credent.*

Quamdiu, stulte homo, Christum agnoscere non vis? ¹⁷
 Vitas agrum pinguem, & sterili semina jactas.
 In silva manere quæris, ubi latro moratur.
 Tu dicis, & ego Dei sum, & foras oberras.

Sape bifarios.

¹² Duceris in loco maligno] Ad male Christianum : duceris, inquit, in loco maligno. Ad vere Christianum, duceris in loco benigno. Extra hosce duos ordines Sanctus Ephrem Syrus, ævo Commodiani proximus, ab Hieronymo libro de Scriptoribus Ecclesiasticis laudatus, alium non esse medium ordinem docet. Deinde ait : Loquor autem de altero quidem superno, altero vero inferno ; inter quos medianus est varietas differentiæ retributionum. Idem paulò post ; Effugere gehennam, hoc ipsum est regnum cœlorum ingredi : quemadmodum & ex eo excidere estgehemnam introire. Hæc sunt à Gerardo Vossio de Græcis nondum editis Latinæ versæ, atque, ut ipse Vossius editione sua censuit, neutiquam Purgatorio præ-

judicant. Tertullianus ad Animam. Affirmamus te manere post vita disjunctionem, & expectare diem iudicij, proque meritis aut cruciatui destinari aut refrigerio, utroque sempiterno.

¹³ Quibus hæret amicitias illa] Amicitiam intelligit Milleniariorum.

¹⁴ In vos sine corpore poena] Ignis eternus, qui etiam animas torret exutas corpore.

¹⁵ Suscitat in fratrem clamare] Per fratrem, intelligit fidem, Christianum. Suscitat in fratrem clamare, hoc est, advocare fratris auxilium ; sicut faciebat dives ille purpuratus clamans ad Lazarum, ut intingeretur extrellum digiti sui in aquam, Lucæ xvi, 24.

¹⁶ Tortoris ordo] Tentatoris: diaboli, exprobrantis damnato causam sue damnationis ; ut hanc etiam adjiciat

Ingredere ¹ jam nunc toties invitatus in aulam. 5
 Matura jam messis, ² tempus totidemque paratum.
 Ecce modo mete: quid? non te pœnitet? inde
 Nunc, si non habes, collige: vindemia vina.
 Tempus adest vitæ credendi tempore mortis.
 Est ³ Dei lex prima fundamentum posteræ legis. 10
 Te quidem signabat crediturum in lege secunda,
 Nec ⁴ minæ ex ipso, sed ex ipsa tibi potentes:
 Obstupe ⁵ jam factus, jura te credere Christo;
 Nam testamentum vetus de illo proclamat.
 Credere enim opus est tantum in ipso defuncto 15
 Resurgere posse, vivere tempore toto.
 Ergo si quis ea discredis esse futura,
 Dummodo ⁶ vincetur reus ⁷ in morte secunda,
 Eventura canam paucis in isto libello.
 Nam cognosci potest ubi sit spes anteponenda. 20
 Tamen vos adhortor quantocius credere Christo.

XXVI. *Repugnabitibus adversus legem Christi Dei vivi.*

Respusis infelix bonum ⁸ disciplinæ cœlestis,
 Et ruis in mortem, dum vis sine fræno vagari.
 Perdunt te luxuria & brevia gaudia mundi,
 Unde sub inferno cruciaberis tempore toto.
 Gaudia sunt vana quibus oblectaris inepte. 5
 Non ⁹ illa te reddunt hominem fuisse defunctum?

damnati suppicio contumeliam.

¹ *In* *gredere* *jam* *nunc* *totiens* *invitatus*] Instruccióne xxxiiii. Intrate stabiles Silvestri ad præsepe pastoris.

² *Tempus* *totidemque* *paratum*] Totidem pro etiam, consimiliter: ut supra.

³ *Est* *Dei* *lex* *prima*] Vetus Testamentum præ se tulit umbras & Sacra- menta sive mysteria Novi.

⁴ *Nec* *mina* *ex* *ipso*] Deo scilicet. Nam te salvum fieri vult Deus. Ideoque posita lege monstravit tibi viam salutis: quam si pravitate tua derelinquas, jam ipsa tibi via communatur exitium.

⁵ *Obstupe* *jam* *factus*] Varro in libris de re Rust. dixit, Excande me fecerunt, & Consue quoque faciunt, & Perferunt.

ita fit. Ennins autem dixerat ---saxo cere comminuam brum.

⁶ *Vincetur* *reus*] Convincetur.

⁷ *In* *morte* *secunda*] Post corporis mortem, anima mortis æternæ pœnis addicta. Apoc. ii. Qui vicerit, non ledetur à morte secunda. Commodianus Instr. xlvi. Inde qui merent, miserentur in morte secunda. Tertullianus libro de Fuga in persec. In flagno sulphuris & ignis, quod est mors secunda.
⁸ *Disciplina* *cœlestis*] Divinæ, Christianæ.

⁹ *Non* *illa* *te* *reddunt* *hominem* *fuisse* *defunctum*] Cogitatio mortis non te reddit tibi? non te revocat ad remetipsum? ad memorem funam? Forte an vero legendum, Terrebant. Non te illa Anni

Anni te non possunt jam triginta reddere doctum?

Nescius si primum errasti; respice canum.

Tu putas nunc vitam istic perfui lætam,

Injurias inter: ibi sunt damna tuorum,

15

Bella, vel infandæ fraudes, cum sanguine furta,

Ulceribus corpus vexatur, gemiturque, ploratur,

Seu ¹⁰ leves invadit, aut longo morbo teneris,

Aut natis orbaris, aut perdita conjugæ defles.

Deseritur totum, heu ruunt dignitates ab alto,

20

Vitiis, pauperie, ¹¹ duplicitate certe si languis;

Et dicis vitam ubi ¹² vitrea vita mortalis.

Respice jam tandem hoc tempus inritum esse:

Sed in futuro tibi spes est ¹³ sine dolo vivendi.

Vivere volebant utique parvuli rapti,

25

Sed vita priyati juvenes senescere forte,

Lætitios ¹⁴ dies perfriuque ipsi parabant;

Et tamen inviti reponimus omnia mundo.

Gens & ego fui perversa mente moratus,

Et vitam istius sæculi veram esse putabam;

30

Mortemque similiter sicut vos judicabam adesse;

Cum semel exisset animum periisse defunctum.

Hæc autem sic non sunt, sed conditor orbis & auctor
Requisivit enim fratrem à fratre peremptum.

Impie ¹⁵ dic, inquit, Ubinam frater? ¹⁶ ille negavit. 35
Sanguis enim fratri ad me proclamavit in altum.

terebit cogitatio, adfore tempus, vel intra paucos dies futurum te in statu hominis defunctorum, cuius anima corripetur à dampno crucianda?

¹⁰ *Sen leves invadit*] Omnino scribendum, ^{sem} LEVIS invadit, morbus scilicet. Davies.

¹¹ *Dupliciter certe si languis*] Silangues, si languore aliquo diurno consumferis; atque, ut supra dixit, *si longo morbo teneris*. Unde illud: *Genus esse misericordie, cito occidi*.

¹² *Vitrea vita*] Quod de fortuna dicit vetus Scriptor, hoc de vita humana verissime dicatur: *Vita nostra vitrea est, tunc quum splendet, frangitur*.

¹³ *Sine dolo vivendi*] Quid hoc faciat dolor, me nescire fateor. Forsitan

sine dolore vivendi, quo modo si legatur, sensus erit rei congruus. Davies.

¹⁴ *Lætitios dies*] Lætitiaz, Lætificos, Lætos. Valde mihi suspecta est istius vocabuli formatura, nec pronunciari quicquam potest, nisi inspeccióne codice antiquo. Vetus interpres Latinus Epistole quæ dicitur Barnabæ, διεγερτωμένος veritatem letationem. In edit. Parisi. præve legitur: *legationem*.

¹⁵ *Impie, dic, inquit, ubinam frater*] Ad Cainis & Abelis historiam respicit. Vide Geneœs cap. iv, 9. Davies.

¹⁶ *Ille negavit*] Etenim respondit, Nescio. Negavit scire se quod certissime sciebat: nam ipse recens adhuc erat à fratri nece: atque hoc mentitus Deo,

Tor-

Torqueris, video, ubi nil sentire putabas,
 Ille autem vivit & loca dextera tenet;
 Delicias fruitur, quas tu perdidisti, nefande;
Et¹ cum revocasti sæculum; & ille prægressus, 40
 Immortalis erit, nam tu sub tartara planges.
 Vivit certe Deus, qui defunctos vivere fecit;
 Innocuisque bonis ut reddat præmia digna:
 Vesanis autem & impiis tartara sæva.
Incipe sentire judicia Dei, seducte. 45

XXVII. *Stulte, ² non permoreris Deo.*

Stulte, non permoreris, nec mortuus effugis Altum.
 Tu licet disponas nihil te sentire defunctum,
 Vinceris ³ insipiens, vivit Deus conditor orbis,
 Legitima ⁴ cuius clamant ⁵ valere defunctos.
 Tu autem dum præceps sine Deo vivere quærvis; 5
 Extinctum ⁶ in fatis judicas & fatale credis.
 Non ita disposuit, ut tu putas, Deus æternus,
 Oblivitos ⁷ esse mortuos de gesto priore.
 Nunc nobis imperitans fecit receptacula mortis,
 Post cineres autem nostros videbimus illa. 10
 Exuere ⁸ stulte qui putas per funera ut non sis;
 Rectorem dominumque tuum nil posse fecisti.
 Mors autem in vacuum non est, si corde retractes.
 Optandum ⁹ noscas, nam sero senties illum.
 Rector eras carnis, non te certè caro regebat. 15
 Exemptus ab illa, ¹⁰ reconditur illa, ¹¹ tu ¹² horsum:
 Recte mortalis homo separatur à carne:

in quem non cadit ignorantia, impudentissime negavit Deum, &, sacrilego mendacio, Dei scientiam suffurari & quasi occidere conatus est: optavit eripi Deo divinitatem, nō sc̄i.

1 Et cum revocasti sæculum] Repugnans adversus Legem Christi, revocasti sæculum, revocasti diabolum, cui renunciaveras.

2 Non permoreris Deo] Non sic moreris, ut vel mortuus effugias Dei manus, ut jam in defunctum Deus non habeat quid faciat.

3 Vinceris insipiens] Etiam invitus

insipientiae teneris.

4 Legitima cuius clamant] Legitima dicit Leges & mandata Christi; disciplina ex fide custodita.

5 Valere defunctos] Vocatos scilicet ad vitam æternam.

6 Extinctum in fatis judicas] Extinctionem, mortem. Davies.

7 Oblivitos esse mortuos] Oblivioni tradita esse quæ defunctus quisque gessit olim dum viveret in corpore.

8 Exuere stulte qui putas] Qui te per mortem sic exui putas, ut jam sis nullus, nec amplius tui super sit quicquam.

Idcirco

Idcirco ¹³ non poterunt oculi mortales æquari.

Sic habet abyssus noster de Dei secreto.

Da nunc ergo Deo fragilis dum moreris honorem: ²⁰

Et crede quod Christus vivum te de mortuo reddet.

Omnipotenti laudes in Ecclesia reddere debes.

XXVIII. *Justi resurgunt.*

Justitia & bonitas, ¹⁴ pax, & patientia vera

Vivere post fata faciunt, & ¹⁵ cura de actu.

Subdola mens autem, noxia, perfida, prava,

Tollit se in partes, & fera morte moratur.

Impie, nunc audi, quid per malefacta lucraris;

Respice terrenos judices, in corpore qui nunc

Excruciant ¹⁶ pœnis diros: aut ferro parantur

Supplicia meritis, aut longo carcere flere.

Ultime tu speras Deum irridere cœlestem,

Rectoremque poli, per quem sunt omnia facta? ¹⁰

Grassaris, insanis, detractas nunc & Dei nomen;

Unde non effugies: pœnas per factaque ponet.

Nunc volo sis cautus, ne venias ignis in æstum.

Trade te jam Christo, ut te benefacta sequantur.

XXIX. *Diviti incredulo malo.*

Differes, dives, nimium tua cuncta videndo

Infatiabiliter, quibus adhuc adhærere quæris.

Vivere post ista, dicis, non spero defunctus.

Ingrate summo Deo, qui sic Deum judicas esse;

Te ¹⁷ qui nesciente protulit, deinde nutritivit:

⁹ Optandum noscas] Illum videlicet
Deum Patrem ac Dominum nostrum.

¹⁰ Reconditur illa] Sepulcro.

¹¹ Tu] Anima tua; principalissima
pars tui.

¹² Horsum] Horsum se capessit.

¹³ Non poterunt æquari] Divinis.

¹⁴ Pax & patientia vera] An igitur
falsa potest esse patientia? Legen-
dum, nisi fallor, pax & SAPIENTIA
vera: quibus verbis denotatur stabilis
in Christum fides, & perpetua Christi-
anæ religionis observatio. Vide Min-
icum cap. 1. Davies.

¹⁵ Cura de ætna] Supra dixit: de
gesto priore.

¹⁶ Excruciant pœnis diros] Sic de
ipso Christo, Instr. xxxvi. Per crucem
dirus. Glossæ veteres: δρόχαλος, θείος.
Diritas, θειότης. Aliæ Glossæ:
δειρός, Malitiosus, iniquus, savus,
trux, acerbus, atrox. Δειριποτος, acer-
bo, inacerbo. Et alibi: δρόχαλος, Dei-
ratus, MS. deo iratus. Et apud Fe-
stum: Dirus, dei ira natus. Juvenalis.
Diss ille iratus genitus.

¹⁷ Te qui nesciente protulit] Leg. Te
qui NESCIENTEM protulit. Davies.

Ipse prata tua gubernat, vineas ipse,
 Ipse gregem pecorum, & quicquid possides ipse.
 Nec istis attendis, aut tu regis omnia forte.
Cœlum hoc & terram & maria falsa qui fecit,
 Reddere decrevit nos ipsos ¹ in aureo seculo ; 10
 Et modo si credis vivitur ² in Dei secreto.
Disce Deum, stulte, qui vult te immortalem adesse,
 Ut gratias illi referas in agone perennes.
 Lex docet ipsius, sed quia vagari tu quæris,
 Omnia discredidi, & inde in tartaros ibis : 15
 Mox animam reddis, duceris quo te pœnitent esse,
 Adluitur ibi pœna spiritalis æterna ;
Lugia ³ sunt semper, nec permoreris in illa,
 Omnipotentem Deum jam nunc ibi fero proclamans.

XXX. *Divites humiles estote.*

Disce, moriture, bonum te ostendere cunctis.
 In medio populi quid te facis alterum esse?
 Vadis ubi nescis, & inscius inde recedis.
 Impie tractas, cum ipso corpore sitis
 Tu semper divitias : nimium te tollis in altum,
 Et typhum ducis, nec respicis pauperes ultro.
 Subditos nunc vobis, nec parentes pascitis ipsos.
 Heu miseri ! fugiant longius mediocres à vobis.
 Vixit : &, Extinxi : ⁴ Pauper EYPHKA clamat.
 Mox ⁵ furiis ageris, cum pereas ipse, Charybdis. 10

¹ *In aureo seculo*] In aurea Jerusalem : illo scilicet millenario inoffensæ felicitatis curriculo.

² *In Dei secreto*] Supra dixit : Sic habet abyssus noster de Dei secreto.

³ *Lugia sunt semper*] Fletus & stridor dentium.

⁴ *Pauper EYPHKA clamat*] In apographo : Vixit & extinxit pauper Ebrea clamor. Emenda:io præclara : Vixit, & Extinxi. Pauper EYPHKA clamat. Ait Comedianus versu precedentem *Heu, miseri ! fugiant longius mediocres à vobis* ; Divitibus, scilicet. Deinde divitiae inducit obloquentem in funere pauperis. quasi dum viveret importuni, ac nimi-

um instantis : Abegi tandem magnam à me molestiam : Vixit putidus ille Lazarus. Extinxi miserum. Tum de pauperis anima corpore exuta & jam in cœlum adsumpta, Pauper, inquit Comedianus, EYPHKA clamat. quod eft, inveni quod optaveram, quod petieram à Domino: Teneo viam qua iter in cœlum. sic autem in ipsa lapidatione Stephanus, Video cœlos apertos &c.

⁵ *Furiis Charybdis*] Angelis Satanæ in inferni voragine, ubi non est subflavia, sed inenarrabile profundum.

⁶ *Quod nunc operasti*] Hoc est, operatus es. Αρχαιοῦ, vel, si mavis, barbare. Simillicentia dixit Instruet. xxxi.

Indisciplinati sic vos divites estis.
 Legem datis istis, non vobis paratis ipsis.
 Exue te dives tantis malis, Deo perversus;
 Subveniat utique tibi,⁶ quod nunc operasti, si forte.
 Estote comes minimis, dum tempus habetis,¹⁵
 Sicut⁷ ulmus amat vitein, sic ipsi pusillos.
 Terribilem legem malis, bonis æque benignam
 Observa⁸ nunc sterilis, subtutus in prosperis esto,
 Tollite corda fraudis divites, & sumite pacis;
 Et spectate malum vestrum. Benefacitis?⁹ Adsum.²⁰

XXXI.

Judicibus.

Intuite dicta Salomonis, judices omnes,
 Uno verbo suo qualiter vos ille detractat.
 Dona¹⁰ quam & xenia corrumpunt judices: inde
 Inde jus sequitur: datores semper amatis;
 Cumque erit causa,¹¹ victoriam tollit iniqua.⁵
 Innocens sicego sum, nec vos incuso pusillus,
 Blasphemium¹² tollit Salomon quia aperte.
 Vobis autem¹³ Deus est venter & præmia jura.
 Suggerit hoc Paulus Apostolus, non ego duplex.

XXXII.

Sibi placentibus.

Si locus aut tempus favet, aut persona provexit;
 Judex¹⁴ esto novus, quid nunc extolleris inde?
 Blasphemias indocilis; de cuius¹⁵ præstantia vivis,

INTUISTE dicta Salomonis. Iterum Instr. XXXIX, 5. Intuite plene dictum. Et Instruct. XXXII. BACCHENT aulica semper. Davies.

7 Ulmus amat vitein] Ulmis olim maritabantur vites. Vide Plinium Hist. Nat. lib. xvii. cap. 23. & Virgilium Georg. lib. 1, 2. Davies.

8 Observa nunc sterilis] De sterilibus Christianis dicetur Instruct. Lv.

9 Benefacitis? Adsum] Hoc ex persona Dei misericordiam offerentis, & resipiscienti gratiam atque auxilium præsentissimum suggerentis, seipsum vide licet omnimoda felicitatis auctorem.

10 Dona quam & xenia corrumpunt

judices] Respicit, ut quidem credo, noster ad Ecclesiastæ III, 16. in quem locum sic Hieronymus Tom. v. pag. 10. ed. Viator. Manifestus sensus est, sed nabilo interpretationis obvolvitnr. Sub sole, inquit, ista veritatem & judicium exquisiri, & vidi etiam inter judicium ipsa subsellia, non veritatem valere, sed minnera. Vide Psalm. LXXXII, 2. Davies.

11 Victoriam tollit iniqua] In apographo legitur, victoria tollit iniquam.

12 Blasphemium tollit Salomon] Sic in apographo legitur, ut supra, Ignominium & Infamum.

13 Deus est venter] In animo habuit Commediarius Philipp. III, 19. Davies.

In fragilitate tanta non respicis unquam.
 Per gradus & lucra avidus fortunæ præsumis; 5
 Lex tibi non ulla est, nec te in prosperitate dinoscis.
 Auro licet censeantur, bacchent aulica semper;
 Cruciarium Domini si non adorasti, peristi.
 Et locus & tempus & persona tibi donatur
 Nunc, si tamen credis: sin autem, pro eo timebis. 10
 Tempera te ² Christo; & cervicem illi depone:
 Isti honor remanet & tota fiducia rerum.
 Blanditur quando tibi tempus, cautior esto.
 Ultima fatorum non providens quæ te oportet,
 Sine Christo reviviscere non potes unquam. 20

XXXIII. 3 Gentilibus.

Gens sine pastore ferox, jam noli vagari.
 Et ego qui moneo idem fui, nescius, errans.
 Nunc ideò Domini ⁴ figuram sumite vestri:

¹⁴ Index esto novus] Novum magistratum adeptus.

¹⁵ De iugis praestantia] Dei, qui tanta tibi tam liberali manu praestat.

¹ Cruciarium domini] Sic legitur in apographo: Cruciatum Domini, Crucem Christi, Christum crucifixum: Τὸν μόνα χεῖνον τὸν Πατέρα αὐτοκαλούμενα. Pro cruciario, Græci dixerunt Martyrium: quo nomine vocitata fuisset basilicam, à Constantino Cælare magnifice exultam, narrat Eucherius Episc. Lugdunensis libello, de Urbis Hierosolymitanæ situ. Ex eo vero in Vaticana libello doctissimus Jac. Simondus observavit, alteram quoque Basilicam ejusdem Constantini eretam fuisse, appellata inque proprio nomine Anastalin. Hanc certè Latini scriptores eo jure nuncupaverint Resurrectionem, quo jure Græci Crucem dixerunt Martyrium, basilicæ illius nomen, cuius præcipue mentionem fecit Eucherius. Porro vocabulum illud, ἀνάστασην, pro ipsa fidelium resurrectione, Commodianus nosler ad sua Latina transtulit, Instr. XLIV. Nemo tamen idcirco basilicæ quoque nomen fuisse negaverit. Sed nummum sub Constantino cusum, cuius pars anterior exhibet viri, absque

nomine ullo, vultum; posterior vero, templi inter duos milites strukturam; Christi Domini effigiem præferre, non alio magis argumento probabitur, quam quod Christus ipse dixerit destruetorum se templum hoc, seipsum demonstrans, & triduo post reparaturum; hoc est, se quoque ipsum resurrectorum significans. Absque illo certe significatu, adversus eos qui forte vultum illum esse negaverint Christi, multo levioribus aget conjecturis qui contradicit. Jam si veram illuc esse Christi effigiem, perque annos trecentos servatam fuisse archetypi fidem credimus, cur tamdiu premitur res tanto studio cultuque Christianis omnibus conspicienda? cur autem apud illos tamdiu latuit, qui tam formosum ubi depingi Christum volunt? Etenim Simondus, qui nummum vidit, hoc tantum ait, faciem esse vividam & gravem. Alteram alicubi dixi, ut sic quam minime derogarem traditionibus Patrum primo illo Christi seculo proximorum, quibus nec pudori fuit neque fraudi, neque item odio, τὸ σωτήριον, τὸ ζεῖδες, τὸ θυτὲς καὶ τὸ ὄψιν αἰχθῆν.

² Tempera te Christo] Obtempera Christo: Componit vitam tuam ad Christi

Tollite

Tollite ⁵ corda fera & exasperata sursum:
 Intrate ⁶ stabiles Silvestri ad præsepe pastoris,
 Latronibus tuti ⁷ sub regia testa manentes:
 In silva lupi sunt, ideo ⁸ refugite sub antro.
 Bellaris, insanis, nec respicis ubi moraris.
 Uni crede Deo, uti mortuus vivere possis;
 Surgas & in regno cum fiet resurrectio justis. 10

XXXIV. Item Gentilibus ignaris.

Indomita cervix respuit jugum ferre laboris;
 Tunc juvat in campis ⁹ crassis satiari siliquis,
 Et tamen invita ¹⁰ domatur utilis equa,
 Minuiturque ferox esse, primum dedomata.
 Gens, homo, tu frater, noli pecus esse ferinum,
 Erue te tandem, & tecum ipse retracta;
 Non utique pecus, nec bestia es, sed homo natus;
 Tu te ipse doma sapiens, & ¹¹ intra sub arma,

leges, secundum mandata Christi.

³ *Gentilibus]* Omnibus quidem, sed iis præsterni qui adhuc per Italiam passim & Romæ sœvabant in Christianos aut Christi nomen sive disciplinam oderant ac deridebant.

⁴ *Domini figuram sumite vestri]* Induite Christum Dominum. Paulus ad Rom. 13. & ad Gal. *In baptismo Christum induistis.* Sumite figuram characterem Christi; hoc est, Servate mandata & præcepta. Ipse Christus, Matth. xi. *Discite à me quia misericordia sum & humilis corde.* Unde sub jungit *Commodianus:* *Tollite corda fera.*

⁵ *Tollite corda sursum]* Alludit ad formulam, *Sursum corda.*

⁶ *Intrate stabiles]* In apographo, *Intrate stabiles silvestri ad præsepi tauri.* In promptu fuit emendatio: *Intrate stabiles Silvestri ad præsepe pastoris.* Quæ verba ad Ecclesiæ Romanæ præstantiam faciunt non mediocriter.

⁶ *Intrate stabiles Silvestri ad præsepe pastoris]* Ab exemplaris lectione nimimum recessit V. C. Nic. Rigaltius, ut opinionem suam de ætate *Commodiani* stabiliret. De *Silvestro Papâ* nè minimè quidem somniavit noster; sed *Ethnicon* appellat *silvestres tauros*, quibus *fera corda* ys. 4. exprobraverat. Viget

& Instruct. xxxiv, 5, 17. Igitur cum eruditissimo Dodwello scribendum, *Intrate stabiles silvestris ad præsepi tauri.* Vide *GUIL. CAEVIUM Hist. Litter. Part. II.* pag. 57. *Davies.*

⁷ *Sub regia testa]* In Ecclesia Christi, sub Rege Christo.

⁸ *Refugite sub antro]* In cryptis Ecclesiæ Christianæ. Et fortean alludit ad illud temporis, quo Silvester ad montem Soractem cum suis clericis delituisse creditur.

⁹ *Crassis satiari siliquis]* Horatius Epistolar. II. Ep. 1. --- *Vivit siliquis & pane secundo.*

¹⁰ *Domatur utilis equa]* Hoc exemplo Philostratus narrat *Apollonii* fratre suo juniori fuisse corræctum. Κακίων μὴ ἀπερούστατης τὸς δυσλιξίς τῇ ή μὴ δυσχάρης τῷ ἵππῳ, εἰ πεδῶ ἡγέτε μὲν τοῦθειας τῷ αὐτοτητῶν. &c. lib. I. c. 13.

¹¹ *Intra sub arma]* In castris Christianorum: his miles Christi, in Ecclesia Christi.

¹¹ *Et intra sub arma]* Hæc locutio non potest id denotare, quod vuit Nic. Rigaltius. Locus mihi videtur corruptus, quem, leví mutatione, sic emendari: *Tu te ipse doma sapiens, & in-*

Idola qui sequeris, nihil nisi vanitas ævi;

Levia vos corda perdunt pænè liberatos.

Ibi aurum, vestes, argentum ulnis refertur;

Bellatur ibi, dein cantatur pro psalmis Amor.

Vitam esse putas, ubi ludis, aut prospicis ista?

Sortiris, ignare, extincta, aurea quærvis,

Inde non effugies pestem, licet ipse divinus.

Gratiam, quam misit Dominus in terra legendam,

Non requiris eam, sed sic quasi bestius errans.

Aurea ² præfata venient tibi secla, si credis,

Rursus & incipies immortale vivere semper.

Illud quoque datur scire quod antè fuisti,

Subjectum te præbe Deo, qui cuncta gubernat.

XXXV. De ligno vitæ & mortis.

Adam ³ protolapsus, ut Dei præcepta vitaret,

Belias ⁴ tentator fuit de invidia palmæ,

Contulit & nobis, seu boni seu mali quod egit,

Dux ⁵ nati nativitatis, morimur indeque per illum;

Ex divino ipse ut recedens exul à verbo.

Finitis sex millibus annis immortales erimus.

Gustato pomi ligno mors intravit in orbem:

Hoc ligno mortis generamur vitæ futuræ.

In ligno pendet vita ferens poma, præcepta.

tra sub ANTRo. Gentiles, tanquam bestias, alloquitur, quæ ex silvis in ANTRA sunt compellendæ. Supra Instruct. XXXIIII, 7. *Intrate stabula silvestris ad præsepia tanri.* In silva lups sunt, ideo fugite sub ANTRo. Davies.

¹ *Befiñs]* De bestia fecit masculinum *Befiñs*.

¹ *Befiñs errans]* Leg. sed sic quasi *befiñs*, ERRAS, ut res ipsa docet. Davies.

² *Aurea præfata]* Hic etiam fabulum ingerit Milleniorum, sive aurea & gemmatae Jerusalem.

³ *Adam protolapsus]* Alludit ad protoplastum.

⁴ *Belias tentator]* Diabolus, bestia pro serpens. Sic Instruct. LIII. Tu tibi præterea in Belian parcare noli.

⁴ *Belias tentator]* In testamentis Patriarcharum, Sibyllinis oraculis, & aliis

multis veterum scriptis, Diabolus Be-
λι-¹-p, ut *Commodiano BELIAS*, dicitur.

Sed utraque scribendi ratio prorsus est vitiosa. Verum nomen fuit *BELIAL*, בְּלִיאָל de cuius Etymologia & significatu fuse differit Vir præstantissimus Jac. Usserius in Epistolæ ad Philippen-
ses Ignatio adscriptæ cap. xi. Davies.

⁵ *Dux nati nativitatū]* Otiosa jacet vox media, sensumque turbat. Leg. dux nativitatū, hoc est, qui primus Omnia natus fuit, seu protoplastus. Davies.

⁶ *Cavete nunc vitalia poma credentes]* Superiori versu Christum significans dixisset noster: *In ligno pendet vita ferens poma, præcepta;* cur ergo jam monet, ut poma vitalia caveamus? Omnino leg. CAPITE nunc vitalia poma credentes. Sic vs. 13. *Nunc extende manum, & sume de ligno vitali.* Dav.
Cavete

Cavete ⁶ nunc vitalia poma credentes. 10
 Lex à ligno data est homini primitivo timenda,
 Mors unde provenit neglecta ⁷ lege primordi:
 Nunc extende manum & sume de ligno vitali.
 Optima ⁸ lex Domini sequens de ligno processit;
 Perdita lex prima; gustat unde licet illi, 15
 Qui deos adorat vetitos, mala gaudia vitæ.
 Respuite gustum, sufficiet scire quod esset,
 Si vivere vultis, ⁹ reddite vos legi secundæ.
 Templorum culturas, ¹⁰ dæmonum fata vitate:
 Vertite vos Christo, & eritis Deo sodales. 20
 Xanta ¹¹ Dei lex est, quæ mortuos vivere docet.
 Ymnum sibi solus Dominus proferre præcepit,
 Zabolicam legem omnes omnino vitate.

XXXVI. ¹² *De crucis stultitia.*

De duplice ligno dixi, mors unde processit;
 Et iterum inde procedere vitam frequenter;
 Crux ¹³ autem stultitia facta est adulteræ genti.
 Rex æternitatis ¹⁴ per crucem dirus adumbrat,
 Ut sibi nunc credant, ô stulti morte viventes ! 5
 Cain juniorem occidit nequam repertus:
 Inde ¹⁵ Enoch suboles Cainæ nati feruntur;

⁷ *Lege primordi]* Legem primordialem dixit Tertullianus lib. advers.

Jud. cap. 2.

⁸ *Optima lex Domini sequens]* Lex secunda; Novum Testamentum: Evangelium.

⁹ *Reddite vos legi secundæ]* Sic suprà, Instr. xxvi. Non illate reddunt.

¹⁰ *Dæmonum fata]* Oracula idolorum, idololatrarum præstigias.

¹⁰ *Dæmonum fata]* Fata quidem oracula denotare monet Servius ad Æneid. v. 7c3. Sed de responsis Deorum non agit Commodianus. Meo periculo lege, *Templorum culturas, Dæmonum FANA* vitate. Davies.

¹¹ *Xanta dei lex est]* Sancta. Sic Xantones, Santones. Elias Vinetus ad Ausonii Epist. xi.

¹² *De crucis stultitia]* Aut compo-

sævægrediæ; aut deerit acrostichidi verbus.

¹³ *Crux autem stultitia facta est]* Paulus ad Corinth. Eiænor uoæjæ. Hic vero Commodianus universim ad omnes gentes quæ idola colunt; ut per gentem adulteram significet Cainæam.

¹⁴ *Per crucem dirus adumbrat]* Ut supra: Obambrant populum simplicere. Cruce sua Christus sapientes facili pro stultis & fatuis habuit. Adumbravit eos dititate Crucis, tam admiranda divinæ majestatis patræ facinora.

¹⁵ *Dirus adumbrat]* Blasphemæ reus est, qui Salvatorem nostrum, dirum vocaverit. Leg. DIROS adumbrat, Ut sibi NON credant. Sic Instru&. xxviii. 7. Excruciant penit DIROS. Davies.

¹⁵ *Inde Enoch suboles Cainæa]* In apographo legitur: Inde Nohel suboles Cananæa. De isto Enoch Eusebius, pri-

Sic gens iniqua increvit mundo, quæ numquam
Transmittit animos in Deum: Credere crucem
Venit in horrorem, & dicunt se vivere recte.
Lex in ligno fuit prima, & inde secunda.
Terribilem legem primo, ¹⁰ cum pace revenit.
In prævaricationes vanas elati ruerunt:
Trajectum clavis Dominum cognoscere nolunt:
Judicium cuius cum venerit, ibi dignoscent.
Abel ¹⁵ genus autem credit modo Christo benigno.

XXXVII. ³ *Qui iudaizant fanatici.*

Quid? medius Judæus, medius vis esse profanus?
Unde non effugies judicium Christi defunctus.
Ipse ⁴ cœcus eras, & ad cœcos intras, inepte:
Idcirco cœcum cœcus in fossam deducit:
Vadis ubi nescis, & inscius inde recedis.
Discentes ad doctos eant, doctique recedant:
At tu ad eos vadis, unde nihil discere possis.
Exis pro foribus, inde & ad idola vadis.
Interroga primum quid sit in Lege præceptum;
Dicant illi tibi, si jussum est deos adorare:
Ignorantur enim propter quod maxime possunt.
¹⁰ At illi quoniam rei sunt, ex ipso delicto

ore Chronicorum libro, quem edidit Scaliger; Iste Enoch alter est; non qui transpositus est ut non moriatur: ille enim filius est Jareth, septimus ab Adamo.

¹⁵ Inde Enoch] Vide Genesim 4v, 7. Hunc "Euseby" vocat Josephus Antiq. lib. 1. cap. 3. & ita sancè nonnulla Lxxviralis Interpretationis exemplaria. Davies.

¹ Cum pace revenit] Qui sit horum verborum sensus, equidem non video. Forte legendum; Et inde secunda Terribilem legem primo cum pace RE-VINCIT. Davies.

² Abel genus autem] Imo genus Sethi, quem ipse Adamus ait possum si bi à Deo fuisse semen aliud pro Abele, quem occiderat Cainus. Lucas, ad Sethum, non ad Cainum, Christi genealogiam refert. Quia autem de migamina filiorum hominum cum filiis

Dei, qui & Egregori, passim in scriptis veterum reperiuntur, tot fabularum intricata sunt commentis, ut quid admirari liquidò possit, minimè discernant etiam perspicacissimi. V. deatur Snidas, in vocabulo, μιαζαπις, cum Excerptis Scaligerianis ex Enochii libro 1. & Collectaneis Petavianis, volumine de Angelis.

³ Qui iudeizant fanatici] Judaizant. In antiquissimis Cypriani Codicibus Concil. Carthag. Exorcidiare, pro Exorcizare. Sic & Instr. xxxv. Zablicam legem, pro Diabolica; & passim Zacones, pro Diacones.

⁴ Ipse cœcus eras] Judæos, simul ac Ethnicos, cœcos putavit Commodianus, ideoque se i non potest, ut hominem inter Judaicas & Ethnicas opiniones fluctuantem à cœcitate libereret. Procul subito legendum, Ipse cœmus ERRAS. Dav.

Nihil

Nihil de præceptis Dei nisi mirabile narrant.
 Tunc tamen in fossam secum vos cæci deducunt.
⁵ Funera sunt, nimium de illis nota referre : 15
 Aut ⁶ quia concludit agrum congestus aratri.
 Noluit omnipotens illos intelligere Regem;
⁷ A scelere tanto ⁸ refugit ipse cruentus.
 Tradidit sese nobis superaddita Lege;
 Inde modo latitant nobiscum rege deserti. 20
 Ceterum in illis si spem esse putatis,
 In totum erratis si Deum & fana colatis.

XXXVIII. *Judaïs.*

Improbi semper & dura cervice recalces,
 Vinci ⁹ vos non vultis, sic exhæredes eritis.
 Dixit Esaias incrassato corde vos esse.
 Aspicitis ¹⁰ Legem, quam Moses allisit iratus:
 Et idem Dominus dedit illi Legem secundam ; 5
 In illa spem posuit, ¹¹ quod vos subsannati reicritis.
 Sed ideo digni non eritis regno cœlesti.

XXXIX. *Item Judaïs.*

Inspice ¹² Liam, typum Synagogæ fuisse,

⁵ *Funera sunt*] Alludit ad vulgatum illud, διὰ νεκρῶν διέβη. Crambe reposita mors est. Occidit miseris Crambe repetita magistris.

⁶ *Aut quia concludit agrum congestus aratri*] Acrostichidos modus non capit plura.

⁷ *A scelere tanto*] Scelus intelligit Judæorum qui Regem suum Dominum nostrum crucifixere.

⁸ *Refugit ipse cruentus*] In ipsa Cruce Christus, consummatis omnibus quæ Pater mandaverat, abdicavit populum ingratum, convertitque sese ad Nationes exterias. Crumentum hic dicit, quem suprà, dirum.

^{7, 8} *A scelere tanto refugit ipse cruentus*] Abstat, ut benignissimus humani generis redemptor, cruentus nominetur. Leg. *A scelere tanto refugit ipse CRUENTOS*, seu post tantum scelus Ju-

dæos istos sanguinolentos aversatus est. Vide sis Instruc. XLIV, 2c. Davies.

⁹ *Vinci vos non vultis*] Sic supra, Instr. XXVII. *Vinceris insipiens.* At insipiens, cum vinci se patitur, resipicit; Judæi qui recalcitrant, vinci nolunt.

¹⁰ *Aspicitis Legem, quam Moses &c.*] Ab historiæ luce discessit noster, ut te-nebras nescio quas sectaretur. Deus Mosi duas tabulas lapideas tradidit quibus Decalogi Leges divinitus erant insculptæ. Quum Moses, ob suorum Idolatriam periratus, eas confregisset, eadem plane præcepta duabus aliis tabulis inscripsit Jehova; nec legem secundam rejeccerant Judæi. Vide sis Exodi XXXI, 18. XXXII, 19. XXXIV, 1. & Deuteronom. IX, 11, 17. X, 1, seqq. Davies.

¹¹ *Quod vos subsannati reicritis*] Leg. quam, nempe legem. Davies.

¹² *Inspice Liam*] His argumentis Tam

Tam¹ infirmis oculis, ² quam Jacob³ in signo recepit;
 Et tamen servivit rursum⁴ pro minore dilecta.
 Mysterium verum & typum Ecclesiae nostrae.
 Intuite⁵ plene dictum Rebeccae de cœlo:
 Unde⁶ similantes alienæ, Christo credatis:
 Deinde Thamar partum geminorum adite:
 Ad Cain intendite, primum terræ cultorem,
 Et Abel pastorem, qui fuit immaculatus
 In fratribus exitio offertor mactatus à fratre.
 Sic ergo percipite, juniores Christo probatos.

XL.

Iterum ipsiſ.

Incredulus populus, non est nisi vester, iniqui,
 Tot locis & totiens reprobatus lege⁷ clamantum.
 Et⁸ sabbata vestra spernit & tricesimas⁹ Altus
 Respuit omnino universas vestras de Lege,
 Ut ne sacrificia faceretis illi præcepta;
 Mittere qui dixit lapidem in scandalo vestro,
 Iniqua¹⁰ si qui non crediderint morte perisse;

pugnant *Justinus*, *Tertullianus*, *Cyprianus* & alii Patres Christiani adversus *Judeos*.

¹ Tam infirmis oculis] *Cyprianus*: Majorem Liam oculis infirmioribus. Sulpius Severus: *Lia oculis deformior*. Hancce Liam *Commodianus* ait typum Synagogæ fuisse: at Rachelem juniorum & pulchriorem, Ecclesiae Christianæ. Quæ sane comparatio decuit supercelium *Judaorum*, qui Synagogæ angustias Ecclesiae latitudini præferabant. *Hieronymus*, Epist. ad Dardanum 129.

² Quam Jacob in signo recepit] Suppositam sibi, pro Rachele quam diligebar.

³ In signo] Mysterio & figura, veteris Testamenti.

⁴ Pro minore dilecta] In apographo pro minore delicto; Mendose. *Cyprianus*: Minorem speciosam, in typum Ecclesie.

⁵ Intuite plane dictum Rebeccae de cœlo] In animo habuit nosler *Genesios* cap. xxv, 23. Καὶ εἶπε Κύρος ὁ αὐτὸς ('Περίειην) Δέσποινὴν εἰς ταῖς σειραῖς δύο λαοὺς εἴη τὸ ποικίλον τὸ διαστελλόντος καὶ λαός λαὸς ἡταπίζεται οὐ οὐδεὶς

ZΩΝ ΔΟΤΑΕΤΣΕΙ ΤΩΙ ΕΛΑΣΣΟΝΙ. Adeatur &c. *D. Paulus* ad Rom. cap. ix, 12. Davies.

⁶ Similantes aliena] *Virgilius* -- formam adsimilata Camerti.

⁷ Lege clamantum] Scriptis Prophetarum. Sic Instr. LVI. Si propheta tantum declamasset in nubem.

⁸ Et sabbata vestra spernit & tricesimas Altus &c.] Respicit *Commodianus* ad *Esaia* cap. 1, 13. Ne offeratis ultra sacrificium fructu: incensum abominatione est mihi: Neomenias vestras, & sabbatha vestra & festivitates alias non feram: iniqui sunt cœtus vestri. Kalendas vestras & solemnitates vestras odit anima mea. Pro neomenitis & Kalendas noſter tricesimas dixit. Sic & *Horatius* lib. 1. Sat. ix, 69.

-- Hodie tricesima sabbata. *Vin* in Curiis *Judaicis* oppedere? Hac de re videatur vir incomparabilis *Jos. Scaliger* Canon. *Isagog.* lib. IIII. pagg. 223, 264. Davies.

⁹ Altus] Qui & Altissimus.

¹⁰ Iniqua morte perisse] Mortuum esse: sublatum de rebus humanis. Humano, seu potius Ethnico more loqui Perque

Perque alias leges salvari dilectos: inde
Suspensam in ligno vitam; nec illi creditis.
Ipse Deus vita est, pependit ipse pro nobis;
Sed vos indurato corde subsannatis eumdem.

XLI. *De Antichristi tempore.*

Dixit ¹¹ Esaias: hic homo ¹² qui commovet orbem,
Et reges totidem, sub quo fiet terra deserta.
Audite quoniam propheta de illo prædixit:
Nihil ego composite dixi, sed neglegendo.
Tum scilicet mundus finitur, cùm ille parebit: ⁵
In ¹³ tres imperantes ipse divisorit orbem:
Cum fuerit autem ¹⁴ Nero de inferno levatus,
Helias veniet prius signare dilectos.
Res quas Africæ regio & Arctœ natio, tota
In septem annis tremebit undique terra: ¹⁰
Sed medium tempus Helias, ¹⁵ medium Nero tenebit.
Tunc ¹⁶ Babylon meretrix incinfacta favilla,
Inde ad Jerusalem perget, ¹⁷ victorque Latinus

tur. Neque enim periisse dici debet
qua a mortuo tercia die revixit.

¹¹ *Dixit Esaias*] Quæ sequuntur non
sunt apud Esaiam, ut jam isthinc verisimilis
sit Auctoris præfatio; Nihil se
composite dixisse. Sed est tamen apud
Esaiam de Nova Jerusalem locus qui
ab *Justino Martyre* adversus Tryphonem
citatum pro tempore illo Mille
annorum; & est prophetæ cap. 65.

¹¹ *Dixit Esaias*] Memoria lapsus
est *Nic. Rigaltius*, cum ea, quæ sequuntur,
apud Esaiam non esse confirmaret;
leguntur enim cap. xiv., 16. *Nunquid iste est vir, qui conuertat terram;*
qui concussit regna, qui posuit orbem
desertum &c. Quod Propheta de Rege
Babylonio dixerat, *Commodianus* ad An-
tichristum defecit. Davies.

¹² *Qui commovet orbem, & reges*
totidem] Commovet orbem & consimiliiter Reges. Jam sapè observavimus
hanc particulam totidem in hoc signifi-
catu.

¹³ *In tres imperantes ipse divisorit*
orbem] Si sana sit exemplaris lectio,
revera *Commodianus* hæc negligendo di-
xit; Antichristus enim non in tres im-

perantes orbem dividere, sed tres Re-
ges superare debuit. Vide *Danielém* c.
vii, 24. *Irenaeum* lib. v. capp. 25, 26.
& *Lactantium* vii, 16. Forsanlegendum
In tres Imperantes ipse DEVICERIT or-
bem; seu, adverfus tres Imperatores pug-
nans, orbem subjugari. Davies.

¹⁴ *Nero de inferno levatus*] Sic
Instruct. 61. *De cloaca levatus*. Depra-
vatisime in apograph. *Herode inferno*
levatus.

¹⁵ *Medium Nero tenebit*] *Sulp. Se-
verus Hift.* 11, 28. *Opinione multorum re-
ceptum fuisse* ait, *ipsum Antichristum*
venturam.

¹⁵ *Medium Nero tenebit*] Tres annos
cum dimidio regnabit. *Irenaeus* lib. v.
cap. 25. *Dabitur in manu ejus* (An-
tichristi) *usque ad tempus temporum* &
dimidium tempus, hoc est, triennium &
six menses, in quibus veniens regnabit
super terram. Vide sis & capp. 28.
30. ac *Lactantium* lib. vii. cap. 17.
In eadem sententia fuit *Hieronymus*,
aliisque veteres. Davies.

¹⁶ *Tunc Babylon meretrix*] Quæ in
Apocalypsi Joannis haberet in fronte
nomen, *Mysterium*; *Babylon magna*,

Tunc dicet, Ego sum Christus, quem semper oratis.
 Et quidem conlaudant illum ¹ primitivi decepti, 15
 Multa signa facit quoniam ejus pseudopropheta.
 Præfertim ut credant illi, ² loquetur imago.
 Omnipotens tribuit ut talis evadat.
 Recapitulantes ³ scripturas ex eo Judæi
 Exclamant pariter ad excelsum sese deceptos. 20

XLII. De populo absenso sancto omnipotentis Christi Dei vivi.

Desideratur absensus ultimus sanctus,
 Et quidem ignotus à nobis ubi moretur.
 Per ⁴ novem tribum agens & dimidiæ nobis
 O - - - - -

Præcepitque per Legem vivere priscam : 5
 Vivamus nunc omnes ; novella traditio legis :
 Lex ut ipsa docet, ⁵ aptius judico vobis.
 Obrelictæ duæ tribuum & dimidia ; quare
 Ab istis dimidia tribuum ? ut martyres essent,
 Bellum cum inferret electis suis in orbem : 10
 Seu certe ⁶ sanctorum chorus prophetarum
 Consurgeret ad plebem, qui frænum imponeret illis,
 Obscæni ⁷ quos equi trucidarunt calce remissa ;

mater fornicationum & abominationum terra. Tertullianus lib. advers. Iudæos. Babylon apud Joannem nostrum Romana urbis figura est : proinde & magna & superba & sanctorum debilitatricis. Autores finium regundor. Babylonem Romanam dixerunt : ubi & observavimus quæ huc pertineant pag. 271. & 313.

17 *Viciorum Latinus*] Irenæus lib. v. c. 30. Sed & Lateinos nomen habet sexentorum sexaginta sex numerum ; & valde verisimile est quoniam novissimum regnum hoc habet vocabulum : Latinus enim sunt, qui nunc regnant. Sed non in hoc nos gloriabimur, &c. Quamiske Latinus ab illo Silvestro diversus ! ad cuius præsepe cunctos convocat Christianos Instr. xxx.

1 Primitivi decepti] Sic Instr. xxxv. Iomini primitivo.

2 Logetur imago] Apoc. xiiii. 15. Hoc etiam de Apollonii Tyanei ima-

gine narratur.

3 Recapitulantes ex eo scripturas] Hesychius : ἀναπλαιστας, συμπληρωματικος, επαναπληρωμενος. Freuenter usurpat hoc verbum Ireneus. Lib. v. cap. 15. de ipso Christo : Recapitulans, inquit, in se omnia que in celis, & que in terra sunt. Et paulo post : Hac igitur in semetipso recapitulans est, adunans hominem spiritui, &c. Tertullianus lib. v. advers. Marc. Sicut verbum illud in Graeco sonat, recapitulare, id est, ad initium redigere, vel ab initio recensere ennia in Christum. Esdras iv. 12, 25. Qui recapitulabunt impictates ejus, & qui perficiant novissima ejus.

4 Per novem tribum agens] Leg. Per novem TRIBUM agens ; ut infravsl. 8. Obrelictæ duæ tribum & dimidia. Davies.

5 Aptius judico vobis] Hæc verba levi mutatione sic correxerim, apertius indicio vobis. Obscura scripturarum de

Nec

Nec ⁸ rueret temere ad pacem manus aliquando.

Semotæ sunt istæ tribuum, & mysteria Christi
Omnia per istas complentur sæculo toto.

15

Sunt autem ⁹ de scelere duorum fratrum enatæ,
Auspicio quorum facinus fecutæ fuere.

Non immerito tales dispersi sunt ipsi ¹⁰ cruenti;
Convenient iterum ¹¹ propter mysteria Christi.

20

Tunc autem properant ¹² compleri Legis narrata.
Omnipotens descendit Christus ad suos electos,
Obscurati nobis qui fuerunt tempore tanto,
Millia tot facti: illa est gens vera cœlestis.

Non natus ante patrem moritur ibi, neque dolores
In suis corporibus sentiunt, ¹³ aut tubera naso.

Pausantes ¹⁴ in lecto suo mature recedunt,

Omnia compleentes Legis: ideoque tutantur.

Transire ¹⁵ jubentur ad Dominum partibus dextris,
Exsiccat fluvium quibus sicut ante trajectis;

30

Nec minus & Dominus ipse procedit cum illis,
Transit ad nostra, veniunt cum rege cœlesti.

In quorum itinere quid dicam quod Deus educet?

Subsidunt montes ante illos & fontes erumpunt,

novem tribubus & dimidia, de Anti-
christo, aliisque nonnullis se declaratu-
rum profiteretur Commodianus. Davies.

6 Sanctorum chorus prophetarum]
Synodus Episcoporum.

7 Obscani quos equi] Carpit Novati
& Novatiani scelerâ, qui abstensi ejec-
tique Ecclesia plebem adversus Epis-
copos suos accenderant. Vid. Cypri-
ni Epistolam 49.

8 Nec rueret temere ad pacem] Hoc
pertinet ad historiam Laporum &
Schismaticorum, qui fastiosis presen-
tationibus Episcopos perurgebant, ut Pa-
cem indignis etiam inviti concederent.

9 Descelere duorum fratrum] Quon-
dam fratrum, hodie apostatarum.

10 Cruenti] Truces, diri, atroces.

11 Propter Mysteria Christi] In apo-
grapho, propter mysteria castus.

12 Compleri legis narrata] Hac lo-
quendi formula usus est, deque Anti-

christo & fine seculi consentanea Com-
modiano scriptis, circa annum Christ.
360. Q. Julius Hilario: *Si nos imperio*
Dei, quod fidele est, andiamus, accipia-
mus necesse est quicquid nobis divina
Lex fideliter enarravit, &c.

13 Aut tubera naso] In apog. ubera
nato. Prave. Ozzenam significat, vel
potius polypum. Ozzena, malum ulcus
in naso, à polypo pisce nuncupatum;
& est οζζεννος, nares urget & stran-
gulat.

14 Pausantes in lecto] Inscriptio ve-
tus Mediolani, AURELIUS. EUSEBIUS.
MATRI. CONTRA. VOTUM. FIDEL.
PAUSANT. Gruterus, pag. ML.9.

15 Transire jubentur ad Dominum]
Sic in Inscriptione antiqua, Viennæ
Allobrogum. TRANSIIT SUB
DIE -- OBRIS. FAUSTO. VI-
RO. C----CONSS----

Cœlestem populum gaudet creatura videre. 35
 Hic tamen ¹ festinant matrem defendere captam.
 Rex autem iniquus qui obtinet illam, ut audit,
 In partem boreæ fugit & colligit omnes.
 Sed cum se inlidet exercitu Dei tyrannus,
 Terrore cœlesti ² prosteruntur milite cœli; 40
 Ipse cum infando comprehenditur ³ pseudopropheta.
 Decreto Domini traduntur vivi gehennæ.
 Ex eo ⁴ primores & duces servire jubentur.
 Intrabunt tunc sancti ad antiquæ ubera matris.
 Ut autem & illi refrigerent quos male ille suasit, 45
 In variis pœnis cruciabit sibi credentes.
 Ventum est ad finem, quo tolluntur scandala mundo.
 Incipiet Dominus ⁵ judicium dare per ignem.

XLIII. *6 De sæculi istius fine.*

Dat tuba cœlo signum, ⁷ sublato leone,
 Et fiunt subito tenebræ cum cœli fragore;
 Summittit oculos Dominus ut terra tremiscat;
 Adclamat ut & audiant omnes in orbem:

¹ Festinant matrem defendere captam] Hierosolymam significat. Vide sis Instruc^t. vli, 13. Davies.

² Prosteruntur milite cœli] Vid. Apoc. xix, 19. In apographo legitur, prosteruntur milites Eli.

³ Prosteruntur milite cœli] Emedatio Nic. Rigaltii folœcam reddit orationem: præcesserat enim Tyrannus, nomen singulare. Leg. prosteruntur milites ILLI, videlicet Antichristi. Vide Lastantium Div. Instit. lib. vii. c. xvii. & cap. xix, 2. seqq. Davies.

⁴ 3 Pseudopropheta] Apoc. xix. 20.

⁴ Primores & duces servire] Infrà dicitur: Sub iugo servili portent virtutia collo.

⁵ Judicium dare per ignem] Tertullianus, lib. de Resurrectione. carnis cap. 25. Deinceps & igne dato, universalis resurrectionis censura de libris judicabitur.

⁶ De sæculi fine] Clansulam temporum dixit Tertullianus lib. de Resur. car. Alibi: Clansulam sacrificeonis & gloria secularis.

⁷ Sublato leone] Hunc fore Neronem

opinabantur Christiani. Sulp. Severus Dial. ii. c. 14. ubi de iis quæ angelus beato Martino nunciaverat. Cum ab eo de fine seculi quereremus, ait nobis: Neronem & Antichristum prius esse venturos, &c. Et paulo post, Denique Neronem ab Antichristo esse perimendum &c.

⁸ In flamma ignis] Paulus 11. ad Thessal. 8. εἰ πυρὶ φλογές. Apocal. xix. 12. φλόξ πυρές.

⁹ Ut, quacunque fugit, impins occupatur ab igne] Legendum OCCUPETUR ab igne. quod ipsa postulat Latinitas. Dav.

¹⁰ Flammat Amen] Amen, Verbum Dei: quo ipse Dominus designatur: ὁ μὲν οὐ διατίνεται ἡ ἀρχὴ τὸν αἰώνα τὸν δεῖ. Apoc. iii. 14. Quemadmodum vero hac Instruk^tione Commodianus ait: Flammat Amen, sic per Ecclesiam Romanam ad similitudinem cœlestis tonitrui Amen reboare dixit Hieronymus, procœlio lib. ii. ad Gal. Vid. Isidorum Origin. vi. cap. 19.

¹¹ Ut ferunt operata Joannis] In apographo legitur: Ut ferunt corpora Ecce

Ecce diu tacui sufferens tanto tempore vestra: 5
 Conclamat pariter plangentes sero gementes;
 Ululatur, ploratur, nec spatum datur iniquis:
 Lactanti quid faciet mater! cum ipsa crematur.
 In ⁸ flamma ignis dominus judicabit iniquos:
 Justos autem non tanget ignis, sed immo delinget. 10
 Sub uno morantur, sed pars in sententia flevit.
 Tantus erit ardor, ut lapides ipsi liquefiant;
 In fulmina coeunt venti, furit ira cœlestis,
 Ut, ⁹ quacumque fugit, impius occupatur ab igne;
 Suppetium nullum erit, nec nautica puppis: 15
 Flammat ¹⁰ Amen gentes, & Medi Parthique fervent
 In annis mille, ¹¹ ut ferunt operta Joannis.
 Nam inde post annos mille gehennæ traduntur,
 Et fabrica cuius erant cum ipsa cremantur.

XLIV. *De resurrectione prima.*

De ¹² cœlo descendet civitas ¹³ in anastasi prima;
 Est quod referamus de fabrica tanta cœlesti.
 Resurgentemus illi qui fuimus illi devoti,

*sanc*tis*:* quod procul dubio depravatum est. Emendamus, *Ut ferunt operta Sancti:* vel potius *operta Joannis.* Veteres Glossa: *Operum, Ἀποκούσον.* Apocalypsin Latini dixerunt. Revelationem. De Apocalypsi Joannis, Sulpitius Severus Hist. Eccles. 11. 31, inter dubia recenset. Hieronymus Epist. ad Dardanum, 129. ubi de epistola Barnabæ ad Hebreos, *Nos utraque, inquit, suscipimus,* ad Hebreos & Apocalypsin. Quæ certe revelatio mysteria nobis exhibet valde operta & abscondita.

¹² *De cœlo descendet civitas]* Tertullianus lib. 111. advers. Marc. Confitemur in terra nobis regnum re promisum: sed ante cœlum, sed alio statu; ut pote post resurrectionem in mille annos; in civitate divini operis Ierusalem, cœlo delata; quam & Apostolus matrem nostram sursum designat. Ibidem paulo post: *Constat Ethnicis quoque testibus in Iudea per dies quadraginta manutinis momentis civitatem de cœlo pendisse &c.*

¹³ *In anastasi prima]* Apocal. xx. 5. Tertullianus lib. de Résurrect. car. *Diabolus in abyssum relegato, prima resurrectionis prærogativa de solis ordinatur.* Ex Milleniorum disciplina duas constituit resurrectiones; primam resurgentem ad illam mille annorum terrenam felicitatem: alteram universem, quam dabit Deus ignem totius orbis conflagratorem, ad supremi iudicii censuram. Et tamen ipse Tertullianus alibi passim martyrum animas in ipsa martyrii corona statim rapi ad colum adfirmat: aliis vero, & fidelibus quidem ipsis moram resurrectionis opponit; ita ut apud inferos modicum quodque delictum breviore aut longiore mora illa resurgendi luant. Sententiis certe perplexis & intricatis, ut solent esse mortalium, Dei consilia curiose nimis nimis inquirentium, vel minus veracunde sollicitantium. Vid. libri de Anima caput 24. & Scorpiaces caput 12. Observationes ad Cypriani Epistolam 52.

Et

Et * incorrupti erunt, jam tunc sine morte viventes;
Sed nec dolor ullus, nec gemitus erit in illa. 5
Venturi sunt illi quoque sub antichristo qui vincunt
Robusta martyria: & ipsi toto tempore vivunt,
Recipiuntque bona, quoniam mala passi fuere,
Et ¹ generant ipsi per annos mille nubentes.
Comparantur ibi tota vestigalia terræ, 10
Terra quia nimium fundit sine fine novata.
Inibi non pluvia, non frigus in aurea castra,
Obsidiæ ² nullæ, sicut nunc, neque rapinæ.
Nec lucernæ lumen desiderat civitas illa:
Ex auctore suo lucet, nec non ibi paret 15
Per ³ duodecim millia stadia lata, longa, sic alta;
Radicem in terra, sed caput cum cœlo peræquat;
In ⁴ urbe pro foribus autem Sol & Luna lucebit.
Malus ⁵ in ⁶ angore septus propter justos alendos.
Ab annis autem mille Deus omnia perdet. 20

XLV.

De die judicii.

De die judicii propter incredulos addo.
Emissus iterum Dei ⁷ donabitur ignis:

* *Incorrapti erunt*] Leg. *incorrupti erimus*. Davies.

¹ Et *generant ipsi*] Hoc certe fuit eximie fatuum in illa millenarii temporis fabula. *Lastantius* vii, 24. Per eosdem mille annos infinitam multitudinem generabunt, & erit joboles eorum sancta & Deo cara &c.

² *Obsidiæ nullæ*] Infra dicet: *Obsidiando perit.*

³ Per duodecim millia stadia longa, lata, sic alta] Apoc. xxi. 16. Η πόλις τελέχειων τε κατέτη, καὶ τὸ μῆκον τοῦτον ὅσην, ὅσην καὶ τὸ πλάτον τοῦτον εἰπεῖ στριψὲ δύσκα χλεύσαν. Τὸ μῆκος, καὶ τὸ πλάτος, καὶ τὸ ὕψος ἵστα ὅσι. Dav.

⁴ In urbe pro foribus autem Sol & Luna lucebit] Hoc non tradit Joannes, ait tantum Apoc. xxi, 23, 25. Η πόλις ἡ χρείας ἔχει τὸ μῆκον ἐδὲ τὸ στριψὲ, τὰ εἰνωπούντα τοῦτον ἡ γῆ δέξεται τὴν ἑώρηνταν αὐτῶν, καὶ ὁ λύκος τοῦτον τὸ ἀρίστον—καὶ οἱ πυλῶνες

αὐτῆς ἡ μῆκος τοῦτον ἥμερας νῦν γάρ εἰσαι ἐντι. Vide sis &c. xxii, 5. Dav. ⁵ *Malus in angore*] Malum dicit, draconem, serpentem, diabolum, satanam, πονηρόν.

⁶ *Angore*] Angina, cruciatu.

⁷ *Donabitur ignis*] Quem sensum hoc in loco capere queat vox prima, non equidem intelligo. Fortean scribendum, *emissus iterum Dei dominabitur ignis*, seu concta vastabit & in nihilum rediger. Vid. Instr. xliii, 13. Dav.

⁸ *Iter agentes*] Præfinitum in terra vivendi spatiū peragentes. Vel, *In terra agentes*.

⁹ *Evitante tamen*] Ut supra, Instr. xliii. *Inflos* autem non tanget ignis.

¹⁰ *Interit hoc cœlum & astra, & ista mutantur*] Forsitan reponendum, Interit hoc cœlum, & astra VEL IPSA mutantur. Ut ut sit, cuivis pater sanam non esse vulgatam lectionem. Davies.

¹¹ *Mittuntur in morte secunda*] Prima est corporis, secunda animæ; quæ Dat

Dat gemitum terra verum, tunc in ultima fine
 Iter ⁸ agentes, & tunc increduli cuncti.
 Evitante ⁹ tamen sanctorum castra suorum 5
 In una flamma convertitur tota natura:
 Uritur ab imis terra, montesque liquefcunt:
 De mare nil remanet, vincitur ab igne potente.
 Interit ¹⁰ hoc cœlum & astra, & ista mutantur;
 Componitur alia novitas cœli terræque perennis. 10
 Inde qui merent, ¹¹ mittuntur in morte secunda:
 Interioribus ¹² autem habitaculis justi locantur.

XLVI.

¹³ Catecuminis.

Credentes in Christo, derelictis idolis, omnes
 Admoneo paucis propter salutaria vestra.
 Temporibus primis per errorem si qua gerebas,
 Erogatus enim Christo tu cuncta relinque.
 Cumque Deum nosti esto bonus tyro, probatus, 5
 Virgineusque pudor tecum versetur in agno.
 Mens bonis invigilet: ¹⁴ cave ut non delinquas inante.
 In ¹⁵ baptismo tibi genitale solox lavatur.
 Nam ¹⁶ si quis peccans catechumenus ¹⁷ poena notatur,

est mors æterna, ignis æternus. Vid.
 Instr. LII.

¹² *Interioribus autem habitaculis*] Et-
 enim intrare sive introire dicun-
 tur sancti in regnum Dei, in vitam
 æternam. Mali contra, ejiciuntur, pel-
 luntur, mittuntur in tenebras exteriores.

¹³ *Catecuminis*] Hoc vocabulum ita
 scriptum vulgo fuisse ævo Commodiani
 acrostichis indicat. Sunt autem *χειρο-*
χειροποιητοι, Audientes, Competentes, di-
 scutentes.

¹⁴ *Cave ut non delinquas inante*] Hoc est, ut vitam non vivas, qualem
 vivebas, antequam esses ad fidem Chris-
 tianam vocatus. Sic Instr. seq. Unde
 non effugies peccatum prisca sectant.
 Prisca sectatur, qui profensus Christi no-
 men, redit ad vomitum, & vitam vi-
 vit seculi viuis dissolutam, qui mori-
 bus uititur, quibus utebatur ante fi-
 dem Christo datum.

¹⁴ *Cave ut non delinquas inante*] Transposita vocula leg *cave non delin-*

quas, ut inante; de qua præpositione
videatur G. J. Vossius de Anal. lib. iv.
cap. 23. Davies

¹⁵ *In baptismo tibi genitale solox la-*
vatur] In apographo legitur: *In bap-*
tismo tibi genitale sola tenantur. Prima
 visione placebat, baptismum genitale
 dico, quo sensu dixit Cyprianus ad Do-
 natum, unde genitalis auxilio superi-
 oris avi labem detersam: ut hæc sen-
 tentia Commodiani fuerit, novam in Chris-
 tiano baptismo nobis nativitatem do-
 nari, qua nempe renascimur depositis
 sordibus Adami veteris; omnes enim
 ex eo nascimur, ejusque peccatum qua-
 si per traduces longa serie propagatum
 in nos dimanavit. At renascimur in
 Christo, baptismo videlicet genitali.
 Qui sensus sane bonus est & verus.
 Sed quid fieri his quæ sequuntur in a-
 pographo, sola tenantur, vel sola lava-
 tur. Sic igitur opinabar: sola peccati
 genitalia lavari baptismo, non ea quæ
 post baptismum, violata Christianæ di-

In

In ¹ signis ille vivat, sed non sine damno.

Summa ² tibi: gravia peccata devita tu semper.

10

XLVII.

Fidelibus.

Fideles admoneo ³ fratres de odio tollant:
 Impia martyribus odia reputantur in ignem;
 Destruitur martyr cuius est confessio talis:
 Expiari ⁴ malum nec sanguine fuso docetur.
 Lex ⁵ iniquo datur, ut ⁶ possit sese frænare.
 Inde debet carere dolis; similiter & tu.
 Bis Deo peccas qui lites fratri protendis:

sciplinæ fide, committuntur. Qui sensus satis itidem commodus videatur, ut sit genitale peccatum, quod ab origine sua quisque secum infert. Verum, ne quid dissimilem, displicebat ea scriptura; genitalia sola baptismo lavari, quæ ipsa sui ambiguitate risum movet. Itaque penitentius cogitanti subvenit alia hujuscemodi, In baptismo tibi genitale solox lavatur. Quæ lectio, ergo non penitus sublata ambiguitate, sed tamen correcta, lavaci genitalis necessitatim taxat: ut jam solox genitale dicantur sordes originalis peccati, quas elui baptismo credimus. Solox, usitatum Tertulliani Pallio vocabulum, sub Commodiani filium, ut pleraque alia quæ passim observavimus, venit. Lanam crassam significare notat Festus. οἰνόμενον, τέρπεγον πυραέγον τερπάτων. Unde & solocismum dixere Grammatici, & quicquid crassum aut pingue, inhonestum & turpe.

¹⁵ In baptismo tibi genitale solox lavatur] Ad hunc locum sani nihil attulit Nic. Rigaltius; ut enim οἰνόμενον πυραέγον incipiam, solocismus, non à soloce, sed à Solis, urbe Cilicæ, deducitur. Vide Strabonem lib. xiv. pag. 663. & Egid. Menagium ad Diogenis Laertii lib. 1. §. 51. Præterea genitale solox, purus putus est solocismus; nam Solox nomen est adjективum ac proinde genus suum pro ratione substantivi mutat. Igitur cum lana subintelligatur, scemini si generis, oportet. Hinc Endromidis SOLOCEM dixit Tertullianus de Pallio c. 4. & lanam solocem Titinius, apud Festum. Quin & si res aliter se haberet, fieri non potest, ut sordes originalis peccati solox genitale nominentur.

Mihi legendum videtur, In baptismo tibi genitali SCELERA LEVANTUR, seu, peccata tua lavacro regenerationis tolluntur & eliduntur. Immissa per littoram penultimam virgula, dederat habratus scela, unde prono lapsu SOLA fecit exscriptor. Davies.

¹⁶ Nam si quis peccans catechumentus] Cypriannus, lib. iii. ad Quirinum, Art. 98. Catechumenum peccare jam non debere. In cuius articuli testimonium citat ex Epistola Pauli ad Rom. cap. iii. Faciamus mala, dum veniant bona. Quasi dicerent quidam in catechumenatu positi, Ludamus, Indulgeamus voluntibus & genio, quantum videbitur: et enim, quicquid peccatum à nobis fuerit, abluer baptismus. Nimur, fuere tam impii, qui distulerint baptismum in extrema vitae tempora, ut malitia sua diuturniore fruenterit, securi de istius lavaci eriam in extremis, efficacia. Hoc vero Constantini Cæsaris baptismo criminis datum est. Multo prudentior, & tutior illa Prosperi Aquitani confessio. Natum me quondam sub lego peccati; & transfusa in me à parentibus ordinaria mortis conditione captivum, ne longo ferociis domini jure detineret, inter ipsa me vitæ initia, misericors & misericord Dominus, liberasti. Ante inveni tyrannicidam, quam intelligerem servitatem, &c.

¹⁷ Tens nota] Mox dicit: sed non sine damno. Prolato scilicet, catechumenatus sui tempore. Patres Synodi Nicænae, Can. 15. de catechumenis qui prolapsi sunt, statuerunt tribus annis eos à catechumenorum oratione separatos, postea recipi debere.

Unde

Unde 7 non effugies peccatum prisca sectans.
Semel 8 es lotus, numquid poteris denuo mergi?

XLVIII. Fideles cavete malum.

Falluntur volucres & silvarum bestiæ silvis,
Ipsis 9 incanta, jactura quibus est tradita, mentis.
Decipiuntque 10 quæstuosa, ut esca, sequentes,
Et vitare malum nesciunt, nec lege tenentur.
Lex homini data est & doctrina vitæ legenda,
Ex qua recordatur, ut possit vivere caute,
Suique 11 locum; mortis & deroget ea quæ sunt.

1 In signis illa vivat] Legendum arbitramur, *In signis illa vivat*. In signis, nempe Christianis: ut in castris.

2 Summa tibi] Quasi diceret: hoc in summa tibi sit animo & memorie fixum.

3 Fratres de odio tollant] Adversus hæc inter Christianos odia & dissensiones studiosissime Tertullianus egir, libello ad Martyres. *In primis ergo benedicti, nolite contristare Spiritum sanctum,* &c. Fratres odio tollunt, qui per odia fraternitatem evertunt; nec tantum de amicis, sed de fratribus, faciunt inimicos. Itaque scribendum: *Fideles admoneo, fratres ne odio tollant.*

3 Fratres de odio tollant] Inanis est Nic. Rigaltii conjectura; nam mutatione nihil opus, ut obiter monuimus ad Minucii Felicis cap. vii. pag. 42. Davies.

4 Expiari malum nec sanguine fuso docetur] Respiciit noster ad 1. Corinthi, xiiii, 3. ubi sic Apostolus: *Ἐὰν παρεδόθω τὸ σῶμα με ἵνα κατεύθυνται, ἀπίστως ἐγώ ἔχω, εἰδὼν ἀφελέσσαι.* Davies.

5 Lex iniquo datur] Iniquum dicit eum qui non est Christianus.

5 Lex iniquo datur] In animo habuit illud Pauli 1. ad Timotheum cap. i, 9. Δικαιόω γάρ οὐ κείται, αἴσθοις ὃ γάρ αὐτοπάτος διεβάσας οὐ αἴσθοις, αἴσθοις οὐ βεβλώσεις &c. Vide sis ad Galatas v, 23. Davies.

6 Ut possit se se frangere] Sic etiam dicit Instruct. sequenti: "Lex homini data est & doctrina vitæ legenda, Ex qua recordatur ut possit vivere caute.

7 Unde non effugies peccatum prisca

sectans] Hoc est, quod supra dixit: peccans inante. Utrum legas: peccatum prisca sectans, quod est in apographo, aut, prisca sectans, parum refert; sensus est idem.

8 Semel es lotus, numquid poteris denuo mergi] Amisisti baptismum, quod unum est. Praeclera est Prosperi fides: "Licer ego à donis tuis receperim, in me tamen tua dona manserunt.

9 Ipsa incanta, jactura quibus est tradita, mentis] Disruptio vocabulo, Incantamentis: quo fit ut versus etiam videatur disruptus. Consimiliter lusit Eugenius ille Tolteranus, ad quemdam Joannem, cui displicebant versus nexi,

O, Io, vericulos nexos qui despicias, hannes;

Accipe di tollers si nosti jungere visos.

Hæc illius ævi technopaignia fuere Tmesis: ipsa incantamentis, jactura quibus est tradita. Hoc est, quæ objecta sunt passim & negligenter fallendis volucribus & bestiis. Incantamenta dicit, sophismata: omne genus fallaciarum capiendis volucribus & bestiis. Quidni autem & incantamenta dixerit hujusmodi dolos objectos sive expositos fallendis avibus & bestiis incautis. Hæc vero tmesis, non est durior illa Eonianæ: *Saxo cere comminuam brum.*

10 Decipiuntque quæstuosa, ut esca, sequentes] In apographo superscriptum est, *Decipiunt que aurea.* Vera fortean scriptura fuerit, Decipiuntque antra, ut esca, sequentes. Antra, fossæ obrectæ virgultis & frondibus, subruendis bestiis insequentibus venatores.

11 Suique locum] Repetendum de Con-

Condemnat se ipsum graviter qui Regi delinquit;
 Aut ferro ligatus, aut de suo gradu dejectus,
 Vel vita privatus, perdit quod frui deberet. 10
 Exemplo moniti, graviter peccare nolite:
 Translati lavacro magis caritatem habete.
 Escam ¹ muscipuli, ubi mors est, longe vitate.
 Multa sunt martyria quæ sunt sine sanguine fusco.
 Alienum non cupere, ² velle martyrii habere, 15
 Linguam refrænare, humilem te reddere debes,
 Vim ultro non facere, nec factam reddere contra;
 Mons ³ patiens fueris, intellige te martyrem esse.

XLIX.

Pænitentibus.

Pænitens ⁴ es factus, noctibus diebusque precare:
 Attamen ⁵ à matre noli discedere longe,
 Et tibi misericors poterit Altissimus esse.
 Non fiet in vacuum confessio culpæ; perinde
 In reatu tuo disce manifeste deflere. 5
 Tu vulnus habes, herbam medicumque require:
 Et tamen in pœnis poteris tua damna lenire.
 Namque, fatebor enim, unum me ex vobis adesse,
 Terroremque linquendum: ⁶ sensi ipse ruinam.

præcedentibus: recordatur. Lex homini data, facit ut recordetur vivere cause: facit ut recordetur locum sui, hoc est, cœlum, si caute & recte vivat; infernum, si prave. Eadem vero lex facit ut deroget ea quæ sunt mortis: ut deprecetur à Deo mortem, quam pecando forte promeruit æternam.

¹ Escam Muscipuli] Sic emendari videtur, quod est in apographo depravatum, Et escam muscipuli, ubi mors & longæ vite. Glossæ veteres: Muscipulum, μυζίγχ. Muscipula, μαζίδες: & in singulari fœminino, Muscipula: μαζίς. Phædrus l. iv. fab. i. Qui sape laqueos & muscipula evaserat.

² Velle martyrii habere] Sic legitur in apographo: nec aliud significat, quam velle martyrium tollere, sive habere, optare martyrium, cupere martyrem fieri.

³ Velle martyrii habere] Voluntatem

martyrii babere. Infinitivus pro nomine substantivo. Sic Persius Satir. v., 53.

Velle suum enique est, nec voto vivitur uno.

Multa similia veterum loca collegimus ad Minucii Felicis cap. 34. Ediderat Nic. Rigaltius, velle martyrium habere. Davies.

³ Mons patiens fueris] Quid sit mons patiens, me quidem fugit. Leg. mens patiens fueris. Mentem, quæ pars potior est hominis, pro toto homine posuit Commodianus. Vide supra Instrut. xxvii, 16. Davies.

⁴ Pænitens es factus] Ad pœnitentiam admissus. Etenim indulgeri sibi pœnitentia locum ambiebant, longa pœnitentia demonstratione. Ægre pœnitentia dabatur illi qui sic deliquerat, ut probrum Ecclesiæ objiceret, retinenti secum tam ignominiosum pecca-

Idcirco

Idcirco commoneo vulneratos cautius ire,
Barbam comamque foedare in pulvere terræ,
Volutarique ⁷ faccis, & petere summo de Rege,
Subveniat tibi, ⁸ ne pereas forte de plebe.

L. *Qui apostataverunt Deo.*

Quando bellum autem geritur, aut ingruit hostis,
Vincere qui poterit aut latere, magna tropæa.
Infelix autem erit qui fuerit captus ab illis.
Amittit patriam & Regem, qui digne pro veritate
Pugnare, pro patria, qui noluit, neque pro vita. 5
Obisse deberet, ⁹ quam ire sub barbaro rege,
Servitiumque petat qui hostibus sine lege deferre,
Tu si prœliando moreris pro Rege, vicisti;
At ¹⁰ si manus dederis, incolumis Lege peristi.
Transfluviat hostis, tu sub latebra conde: 10
Aut si intrare potest, si necne, ne cessa:
Undique ¹¹ te redde tutum, tuos quoque; vicisti.
Et vigilanter age, ne quis incurrat in illa.
Res infamis erit si quis se propalat hosti.
Vincere qui nescit & occurrit tradere sese, 15
Nec sibi nec patriæ laudem remisit ineptus.

torem, ut expelli, abstineri, ac prohiberi Ecclesia meruisset: qui Ecclesiam delicto suo fecerit ut erubesceret. Porro eadem Ecclesia non invidebat pœnitentibus ad Deum conversionem, apud quem de venia impetranda non desperabat.

⁵ *A matre noli discedere]*. Ab Ecclesia, domina matre, cujus de uberibus alimur.

⁶ *Sensi ipse ruinam]* Sensi me mori. Sensi unde ipse decideram. In apogr. sensisse ruinam.

⁶ *Sensi ipse ruinam]* Leg. sensisse ruinam, ut est in Apographo, cuius fidem temere deseruit Nic. Rigaltius. Fatebor, inquit *Commodianus*, me ruinam sensisse. Davies.

⁷ *Volutarique faccis]* In apogr. voluntarique faccis. Pœnitentis habitus, mala sui ipsius tractatio; extra lætitiam deversari, in asperitudine facci, & hor-

rore cineris, ab omni vita fruge dilati. In sacco & cinere voluntans, concinerati & conciliati: *Tertullianus*.

⁸ *Ne pereas forte de plebe]* Hoc est, de Ecclesia: de turba fidelium: de populo Christi: de populo sancto. Erat enim tunc temporis Ecclesia Episcopus, presbyter, diaconus, plebs, sive laici.

⁹ *Quam ire sub barbaro rege]* Barbarum regem dicit, regem non Christianum.

¹⁰ *Si manus dederis]* Thus in acer-ram miseris..

¹¹ *Undique te redde tutum]* Differit à *Tertulliano Commodianus*: consentit autem *Cypriano*: suadet in persecuzione fugam, aut latebras: immo in latebris & in fuga martyrium esse docet. Omnino vetat ne quis incurrat, ne quis se offerat. Denique ait Christianum, qui se propalat hosti, esse sui ipsius traditorem: si tamen incidat

Tunc ¹ vivere noluit, cum ipsa vita peribit.
 Domini ² si quis inops; ³ aut profanus ab hoste
 Eramen ⁴ sonans facti, ⁵ velut aspides surdi,
 Orare ⁶ fatis debent, ⁷ aut se condere tales. 20

LI.

⁸ De infantibus.

Duellum hostis subito venit inundans,
 Et ⁹ prius quam fugerent, parvulos occipavit inertes.
 Improperandum eis non est, licet capti videntur:
 Nec quidem excuso: ob delicta forte parentum
 Fuere promeriti, ideo Deus tradidit illos. 5
 Attamen adultos hortor in arma recurrent,
 Nascenturque ¹⁰ quasi denuo suæ matri de ventre;
 Terribilem ¹¹ legem fugiant, semperque cruentam,
 Impiam, indocilem, ferina vita viventem.
 Bellum enim aliud cum fuerit forte gerendum,
 Vincere qui poterit, aut certe jam scire cayere,
 S - - - - -

in hostem, vel opprimatur à perse-
 quentibus, tunc pro nomine Christi esse
 debere constantissimum: nam si vitam ne-
 gando redimat, cum ipsa vita peritum.

¹ Tunc vivere noluit] Vitam æter-
 nam vivere noluit: qui parum fortis
 coram præside, coram tyranno, fui-
 tura dedit idolo, vel negavit Christum:
 æternæ vitae renunciavit, ut momen-
 taneam servaret.

² Domini quis inops] Ut simpli-
 citer ethnicus. Inopem Domini dicit,
 qua forma de Saturno, venit inops ani-
 mi, *Instr.* iv.

³ Vel profanus ab hoste] A perse-
 cutoribus nominis Christiani subactus:
 à quibus redit negator.

⁴ Eramen sonans facti] *i. Cor. xiii,*
 1. Χαλκὸν ἤχων.

⁵ Velut aspides surdi] Qui adversus
 Dei sapientiam aures suas obturant.

⁶ Velut aspides, surdi] Respicit no-
 stér ad Psalm. LVIII, 4. *Faror illis se-
 cundum similitudinem serpentis, sicut AS-
 PIDIS SURDÆ, & obturantis aures su-
 as.* Natura tamen surdæ non sunt al-

pides, sed citius AUDIUNT, quam aspi-
 ciunt, ut refert *Solinus* cap. 27. simili-
 que tradunt *Nicander* in *Theriac.* vs.
 162. & *Plinius* lib. VIII. cap. 23. Vide
Sam. Bochartum Hier. P. II. lib. IIII.
 cap. 6. *Davies.*

⁶ Orare fatis debent] Ita ut pœnit-
 entiae facultatem ab episcopo impetrare
 mereantur; Ecclesia, quam negato Chri-
 sto dehonestaverunt, placata per longam
 ac miserabilem exomologesin.

⁷ Aut se condere tales] Ita ut nuspi-
 am posthac in Ecclesiæ castris conspi-
 ciantur.

⁸ De infantibus] Sensus est apertus:
 stabilienda tantum scriptura Instruc-
 tio[nis] in hunc modum, quo nunc edi cu-
 ravimus.

⁹ Et prinsquam fugerent, parvulos] In apographo: *Et prinsquam fugeret,*
parvulos occupavit inertes.

¹⁰ Nascenturque quasi denuo sua matrē
 de ventre] In Ecclesiæ finum denuo reyer-
 tantur. Metaphoram sumit noster ex
Joannis cap. III, 3, 4. *Davies.*

¹¹ Terribilem legem fugiant] In apo-
 LII.

LII. ¹² *Desertores.*

Desertores enim genere non uno dicuntur :
 Est ¹³ alius nequam, ¹⁴ alius in parte recedit ;
 Sed tamen ¹⁵ utriusque judicia vera decernuntur.
 Ecce ¹⁶ militatur Christo, sicut Cæsari paretur.
 Refugium Regis pete, ¹⁷ si delictor fuisti ;
 Tu illum implora, prostratus illi fatere :
 Omnia concedet, ejus sunt & omnia nostra.
 Repositis ¹⁸ castris, ulterius cave delinquas.
 Errare noli diu miles per spelæa ferarum.
 Sit ¹⁹ tibi peccare desistere gestum immensum. 10

LIII. *Militibus Christi.*

Militiæ nomen cum dederis, fræno teneris.
 Incipe ²⁰ tunc ergo dimittere pristina gesta :
 Luxurias vita, quoniam labor imminet armis.
 Imperio ²¹ Regis omni virtute parendum,
 Tempora postrema si vis pertingere læta. 5

grapho : *Terribilem Legem fugiens. Fugiant, inquit, Legem illam terribilem, Ethonicam, quæ sacrificare idolis jubet, cuius Legis cultores flammis æternis sunt destinati.*

¹² *Desertores*] Desertorum duo genera constituit, Turificatorum & Libellaticorum.

¹³ *Est alius nequam*] Qui sacrificat idolo ; quod est apud Deum principale crimen.

¹⁴ *Alius in parte recedit*] Qui ne pertrahatur in capitolium sacrificaturus, pacifetur ; oblato præsidi libello ; concusori, pecunia.

¹⁵ *Utrique judicia vera decernuntur*] Tam hic quam illi supplicia meritis eorum debita parantur. Hic, ut & apud optimos scriptores, verum justi vel æqui recipit potestatem. Vide sis Janum Brokhusium ad *Propertii lib. IIII. Eleg. XIIII. II. Davies.*

¹⁶ *Militatur Christo, sicut Cæsari paretur*] Militatur Christo, qui sacrificare idolo verat ; & in sacrificantes, etiam mortuos, animadvertisit poenis æternis.

Paretur Cæsari, qui mori jubet non sacrificantes idolo ; nec habet quid faciat mortuis : nam sic mortui pro Christo, qui sic Cæsari paruerunt, ut mortem fortiter oppetterint pro Christi nomine, vitam vivunt æternam.

¹⁷ *Si delictor fuisti*] Delictorem dicit peccatorem, & sic etiam loquuntur Cyprianum obseruavimus.

¹⁸ *Repositis castris*] Castris scilicet adversus Ecclesiam rursus positis, tu ipso post acceptam poenitentiam repositus Ecclesiæ castris, noli amplius esse desertor.

¹⁹ *Sit tibi peccare desistere gestum immensum*] Consimile est illud Instr. XLVI. *Summa tibi; gravia peccata devita tu semper.*

²⁰ *Incipe tunc ergo dimittere pristina gesta*] Supra dixit : *cave ut non delinquas in ante, Instr. XLVI.* Opponi hic dimittere pristina, illi quod Instr. XLVII. *scitari prisca.* Prisca seu pristina sunt, quæ ante fidem commissa sunt, & qualia peccant ethnici sive profani.

²¹ *Imperio regis*] Regem intellige Christum, Ecclesiæ caput,

Ille bonus miles, semper expecta fruenda;
 Blandire noli tibi, desidias omnino mitte;
 Ut ¹ tuo præposito cottidie præsto sis, ante
 Sollicitus esto, matutinus signa revise.
 Cum videris bellum, ² agonia sume propinquā. 10
 Hæc gloria regis militem videre paratum.
 Rex adest, ³ optato propter spem dimicaturum.
 Ille parat dona, ille pro victoria latus
 Suscipit, ⁴ & proprium satellem dedicat esse.
 Tu ⁵ tibi præterea in Belian parcere noli; 15
 Impiger ⁶ esto magis, ut reddat famam pro morte.

LIV.

7 De refugis.

Damnatorum animæ merito se ipsæ secernunt.
 Ex ⁸ hoc progeniti ⁹ iterum ad sua recurrent.
 Radix ¹⁰ Cainæa, maledictum semen erumpit,
 Et in servili gente ¹¹ sub barbaro rege refugit,

1 Ut tuo præposito cottidie præsto sis]
 Emendavimus quod in apogr. depravatum fuerat, ut tuo præposito. Præpositum vocat, quem *Justinus* & *alii* πρεπότω των *Tertullianus* præsidentem: qui & præpositum Ecclesiæ dixit, præpositum baptismō.

2 Agonia sume propinquā] Sume, præsume, in eilige in proximo esse festum & solenne certamen, ex quo patet in cœlum iter. Agonalem diem & Agonalia festa certam: a dixere Romani, quæ prius Agonia dicebantur teste *Ovidio*, 1. Fast. Et prius antiquus dicebat *Agonia sermo*.

3 Optato propter spem dominicatarum] Scribendum videtur: *præter spem dimicaturum*. Venturum Regem, id est, Christum, qui præsideat martyrio, certamini. Vigilate utique milites Christi, quia qua hora non putatis filius hominis veniet.

4 Et proprium satellem dedicat esse] Satellem dixit pro Satellitem: &c, proprium esse dedicat, hoc est stabilem, firmam, fortemque. In apogr. superliatum animadverti veteris scripturæ vestigium, deduat, quam hic minimè convenire arbitramur.

4 Proprium satellem dedicat esse] Similiter *Virgilius* Æn. 1, 73.

Connubio jungam stabili, propriumque dicabo.
Proprium est perpetuum. Vide *Servium* ad Eclog. VII, 31. & *Nonium* cap. IV. *Davies*.

5 Tu tibi præterea in Belian parcere noli] In apographo scriptum fuerat; *Tu tibi præterea in delictis parcere noli*. Quæ scriptura ferri & explicari posset, nisi nos admonereret is qui apographum recensuit, veterem manum fuisse, in Belian. Hoc est, cave ne desidia aut supinitate tua, dum tibi fortunatum blandiris, dehis tibi ipsi adversus Belian, sive diabolum; ne tibi improviso obrepat Satanæ; *Malus, Iniquus*.

6 Impiger esto magis] Tantum abste ut tibi perniciem inferat Belian tentationibus suis: quin potius ab iis famam reporta; ita ut sis exemplo fratribus disciplinæ ac fidei diligenter simile servaræ.

7 De refugis] In apograph. legitur, de refugiis, & ante ultimum versum ap. a et lacuna, quasi *refugia* dixerit *Commodianus*, pro *refugis*: ut servitia, pro servis. Nos deesse quicquam non

Flamma

Flamma quos æterna torquebit ¹² die decreto. 5.
 Vult vagus errare sine disciplina profugus,
 Grassari per fauces viarum lege solutus.
 Isti ergo tales, quos nulla pœna coegit,
 Si ¹³ vivere nolunt, ab idolis respici debent.

LV.

De lolii semine.

De ¹⁴ semine lolii; qui stant in Ecclesia mixti.
 Expletis temporibus messis, separatur à fructu
 Lolium enatum, quod non miserat Dominus.
 Omne lolium agricola collectum separat illud.
 Lex ¹⁵ ager nobis est, qui fecerit bonum in illa, 5
 Ipsâ utique nobis præstat requiem veram
 Ipse dominator: nam lolium igne crematur.
 Si ergo putatis, quoniam sub uno morantur,
 Erratis: ¹⁶ steriles Christianos vos esse designo.
 Maledicta ¹⁷ fuit arbor sine fructu ficalna 10

arbitramur, & Instruccióni titulum fe-
 cimus, de refugis: sic fuerit nota lacunæ
 superflua.

⁸ Ex hoc progeniti] Ex hoc scilicet
 Belia, de quo Instr. præced.

⁹ Iterum ad sua recurrunt] Ad suos
 Ethnicos, idololatras.

¹⁰ Radix Cainina] Vel potius, Cai-
 na: ut supra Instr. xxxvi. In apogr.
 vito, Radix Cananæa.

¹¹ Sub Barbaro rege] Ut supra,
 Christum simpliciter dixit Regem, ita
 hic Barbarum regem vocat Belian, Sa-
 tanam, Antichristum.

¹² Die decreto] Decretorio: censio-
 rio: die judicii, die respectus. In cog-
 nitione animarum. In respectione.

¹³ Si vivere nolunt, ab idolis respi-
 ci debent] In apographo legitur: Sy-
 dere volunt. Secundum hæc vestigia
 scribendum: Si videre volunt. Si vi-
 dere volunt, quos adorent deos, nec
 fidem adhibere velint Deo vero, quia
 non vident; confidant autem simulacra
 suis æneis ligneisque, aspiciant ea
 certe quantum voluerint, oculos habent
 æneos ligneosque, nec tamen vident;
 ergo talium fabricatores & cultores deo-
 sum, numinibus ipsi suis potiores se

faciunt, & subſannant oculos deorum
 suorum cæcos; adeoque ob impietatem
 suam ab suis ipſi diis respici debent.
 At, si verum amamus, præferenda erit
 hæc scriptura: Si vivere nolunt, ab i-
 dolis respici debent. Etenim tota Com-
 modianæ philosophia est, vita æterna:
 quam si vivere isti, inquit, nolunt, ab
 idolis respici debent: hoc est, ab Sa-
 tanae ministris, qui ntidulantur in cavis
 simulacrorum.

¹⁴ De semine Lolii] Lolii Parabola le-
 gitur apud Matthæum c. xiii, 24. Davies.

¹⁵ Lex ager nobis est] Agri parabo-
 la significat nobis Legem Christi. Ipse
 Christus; Ego sum virtus vera, Joan. xv. 1.

¹⁶ Lex ager nobis est] Ab ipso Christo
 diversus abit Commodianæ. Christus enim in hujuscæ Parabolæ explicatione
 dixit, 'Ο Ἰησοῦς, οὗτος ὁ κύριος'.
 Vide Matthei xiii, 38. Sed nihil non
 sibi licere putaverunt veteres, Allegoriis
 nimium dediti. Davies.

¹⁷ Maledicta fuit arbor sine fructu
 ferina] Vide Matthei cap. xxi, 19-
 Marci cap. xi, 13. Davies.

In verbo Domini; & statim exaruit illa.
Non operas facitis, ¹ non donum gazo paratis:
Et sic promereris Dominum putatis inanes?

LVI.

² *Dissimulatori.*

Dissimulas legem tanto præconio latam,
In tot prophetarum cœlesti voce clamantem.
Si propheta tantum ³ declamasset in nubem,
Sufficeret utique Domini vox missa per illum.
In tot prophetarum volumina lex Domini proclamat, ⁵
Malitias nullus dimittit: ⁴ ita æque de corde
Vis bona videre, & fraudibus vivere quærvis.
Lex ipsa cur ergo processit tanto labore?
Abuteris Domini mandata, & te filium inquis.
Tu si talis eris sine causa, videris, inquam. ¹⁰
Omnipotens ⁵ mites querit sibi filios esse,
Rectos corde bono, devotos legi divinæ:
Immites ⁶ autem jam ⁷ scitis ubi demersit.

¹ Non donum gazo paratis] *Gazum* dicit, thesaurum sacrum, Corbonam, *Gazam Ecclesie*, *Gazophylacium*. Instruit LXXII. *In gazo præterea de labore remittere debes*. *Arcam* dixerat Tertullianus: *Alii, Concham*. Hic igitur *Commodianus* steriles Christianos appellat, qui de facultatibus suis in usus pauperum nihil conferebant. Hanc sterilitatem *Cyrianius* sacrilegam esse ait, lib. de opere & eleemosyn. *Paulinus* Epist. 34. *Aridas manus* dixit eorum qui negligebant in Ecclesia positam à Domino mensam indigentibus. Idem: *cœlestis* igitur trapezite hac mensa est; *thesaurum vite strenens*, & ad margaritam negotiandam Dei fenus exercens.

² *Dissimulatori*] Hypocritæ; qui se Christianum simulari. & Antichristiana, sive Secularia & Saranica vivit.

³ *Declamasset in nubem*] Hæc lectio proorsus est absurdæ. Legendum puto, *declamasset in orbem*. Ut postea vs. s. *In tot prophetarum volumina lex Domini proclamat*. Vult *Commodianus* satis fuisse, si unus tantum propheta mundo Domini leges annunciasset. *Davies*.

⁴ Ita æque de corde Vis bona videre] Qua mente cupis Dei benedictionibus & benefactis adfici, eadem optas per calumnias & dolos de fratribus tui spoliis ditescere.

⁵ Omnipotens mites querit] Matth. v.
⁵ Beati pacifici, quoniam filii Dei vocabuntur. *Pacificatores*, εἰρηνοτόπιοι.

⁶ Immites autem] Paulo ad Tim. 11, 3. ἀνθεγοι, ἀπίλαζαδοι, oppositi benigni.

⁷ Scitis ubi demersit] In stagnum ignis, ubi fletus & stridor dentium.

⁸ *Secularia in totum fugienda*] Hoc est, non esse dissimulandum: neque enim convenire Ecclesiæ cum seculo. Ecclesia, Christus; Seculum, Satanæ. Itaque non permiscendam esse Altissimi problemum cum filiis Diaboli: neque laxandum esse disciplinam nimis Pastorum indulgentia, per gratiam aut sordes.

⁹ *Doctores*] Doctores, præpositi, præsides, pastores, episcopi.

¹⁰ Cum caterva mali] Mali, id est, Satanæ.

¹¹ Ubi Satanæ fragoribus circa operatur] Tertullianus, lib. de spec. *Cum*

LVII. *Secularia in totum fugienda.*

Si quidam doctores, ⁹ dum expectant munera vestra,
 Aut timent personas, laxant singula vobis;
 Et ego non doleo, sed cogor dicere verum.
 Cum ¹⁰ caterva mali pergis ad spectacula vana,
 Ubi ¹¹ Satanás fragoribus ¹² Circo operatur. 5
 Licere persuades tibi quodcumque placebit.
 Altissimi proles, cum filiis Zabuli mixta,
 Respicere num vis, ¹³ queis renunciasti, priora?
 In ipsis versaris iterum, ¹⁴ quid proderit Unus?
 Aut ¹⁵ si pro languore datum quod stulte profanus 10
 I - - - - -
 Nolite ¹⁶ diligere mundum ¹⁷ neque ambitum ejus;
 Tanta Dei vox est, & tibi proba videtur.
 Observas ¹⁸ mandatum hominis, & Dei devitas;
 Tu fidis muneri, ¹⁹ quo doctores ora procludunt, 15
 Ut taceant, neque dicant tibi jussa divina.
 Me ²⁰ vera dicentem, sicut teneris, ²¹ prospice summum:

ergo furor interdicitur nobis ab omni
 spectaculo auferimus: etiam à Circo, ubi
 proprie furor praesidet &c.

¹² Circo operatur] In apographo scriptum fuerat, *Ubi Satanás fragoribus comparatus.*

¹³ Queis renunciasti priora] Priora dicit, quæ supra pristina, prisca, ea quæ in ante Fidem. Ea vero sunt, Diabolus, pompa, & angeli ejus. *Tertullianus*, & toto illo de Spectaculis.

¹⁴ Quid proderit unus] Quid proderit tibi factum fuisse in lavacro filium Dei, qui est unus, omnipotens, Altissimus, cui perfidum dixisti sacramentum? Imo jam judicatus, damnatusque es ab eo qui solus est; cui soli peccasti: ut est in Psal. L. soli, inquam, Deo, qui consortem non habet: adversus quem non habes opponere alium Deum, qui te eripiat. Scio adversam huic Psalmi versiculo interpretationem adserri ex Ambroso; quæ Davidis, id est, regis personam accipit, & circa adulacionem iudicari pericitatur.

¹⁴ Quid proderit unus] Enarratio Nic. Rigallii pura prorsus est & insubida,

Leg. quid proderit unctus? id est, Christus, qui cruci fuit affixus, ut homines à potestate Diaboli retraheret, sibique populum electum faceret. Vide his Inscript. LXXII, 15. Davies.

¹⁵ Aut si pro languore datum] Ad refocillandas aut recreandas animi languescientis vires, ab iis mollissimis & facilimis doctoribus concessa tibi fuerint spectacula.

¹⁶ Nolite diligere Mundum] Joan. 1.

¹⁷ Neque ambitum] Hoc est, id omnne quod mundo ambitur & contineatur. Joannes dixit: ea qua in mundo sunt. *Tertullianus* & *Cyprianus* dixerunt pompam Diaboli.

¹⁸ Observas mandatum hominis] Discernit inter mandata Dei & mandata sive traditiones hominum: quod ostendimus saepissime factum à Cypriano, secundum præcepta Pauli.

¹⁹ Quo doctores ora procludunt] Et fiunt inuti, non valentes latrare.

²⁰ Me vera dicentem, sicut teneris, prospice summum] An igitur mendicus Christi se summum dixit? Leg. Me vera dicente, sicut teneris, prospice

Filius cuius eras, illi te adsigna clientem.
 Vivere si quæris ¹ gentiliter homo fidelis;
 Gaudia te mundi removent à gratia Christi: 20
 Indisciplinate quod leve licere præsumis,
 Et caros histriones & cantica musica quæris,
 Nec tali ² subolem garrire amentia curas;
 Eum ³ vita * frunisci putas? improvidus erras.
 Altissimus jubet, & justa præcepta devitas. 25,

LVIII. ** Christianum talēm esse.*

Cum Dominus dicat, ⁵ in gemitu edere panem:
 Hic ut quid nunc agis, qui cupis vivere latus?
 Rescindere quæris sententiam summi Dei missam
 In protoplastum: vis frænum prodere Legis.
 Si Deus omnipotens cum sudore vivere jussit, 5
 Tu qui jocundaris, ⁶ eris jam exterus illi.
 Indignatum ait Dominum scriptura Judæis:
 Ab ⁷ esca refecti surrexerunt ludere filii.
 Nunc ergo cur illos prosequimur ⁸ sponte profectos?
 Unde perierunt illi, nos cavere debemus. 10
 Maxima pars vestrum luxuriis dedita paret.
 Transgrederis legem, cum te fucis inficis; in te
 Apostolus clamat, immo Deus per illum:
 Licentia vestra vos, inquit, in ipsa deperdunt.
 Esto ergo talis, qualem vult esse te Christus; 15
 Mitis & in illo hilaris, nam sæculo tristis

summum. Meo monitu ductus, Deo,
 sicut par est, temet addicas. Davies.

²¹ *Prospice summum]* Altissimum;
 Deum opt. max. qui & fūminus Doctor.

¹ *Gentiliter]* Ethnīce Paulus ad Gal. 11.

² *Subolem garrire]* Loquacem nūdum
 dixit Juvenalis Sat. v, 142.

³ *Et vita frunisci]* Vita illa, quam
 Deus Fideibus suis pollicetur, frui putas?

³ *Eum vita frunisci]* Acrostichis ra-
 tiolegendum monet, DUM vita frunisci
 putas, improvidus erras. Davies.

^{*} *Frunisci]* Frui. Vide Fesum &
 Nonium cap. 2. Davies.

⁴ *Christianum talēm esse]* Non hy-
 pocritam, non dissimulatorem, non se-
 cularia sedantem.

⁵ *In gemitu edere panem]* Respicit ad
 Genes. iii, 19. Davies.

⁶ *Eris jam exterus illi]* Non coheres
 Christi, non filius Dei, non municeps
 æternæ illius civitatis.

⁷ *Ab esca refecti surrexerunt ludere
 filii]* Moses Exodi xxxii, 6. Locum laudat
 & D. Paulus. ad Corinth. x, 7. Davies.

⁸ *Sponte profectos]* Iudeos recutitos,
 curtos, λεποδέρης, verpos.

⁹ *Spes cum labore venit]* Spes labori
 convenit. Spes alit agricolam.

¹⁰ *Admartyriza]* Adisse martyri,
 procede ad martyras qui in carcere;

borum necessitates pro facultatibus tuis
 adjuva: constantiam monitis, hortati-
 bus love, accende. Ipse commedianus,

Excurse,

Excurre, labora, fuda, cum tristitia pugna.
 Spes ⁹ cum labore venit, & victoriæ palma donatur.
 Si refrigerare cupis, ¹⁰ admartyriza,
 Exspecta requiem futuram in transitu mortis. 20

LIX. *Matronis Ecclesiae Dei vivi.*

Matronas vis esse, Christiana, ut sœculi domnas,
 Auro te circumdas, aut serica veste, pudica;
 Terrorem Legis ex auribus vento remittis:
 Res vanas adfectas, cuncta de Zabuli pompa:
 Ornaris ¹¹ ad speculum cincinnos fronte reflexos; 5
 Necnon & inducis malis medicamina falsa;
 In oculis puris ¹² stibium perverso decore;
 Seu ¹³ crines tingis, ut sint toto tempore nigri.
 Est Deus inspector, penetrat qui singula corda,
 Ceterum pudicis ista necessaria non sunt. 10
 Casto atque pudico sensu pertundite pectus.
 Lex Dei testatur tales abscedere leges.
 Ex ¹⁴ corde qui credit, feminæ marito probatæ
 Sufficiat esse non cultibus sed bona mente.
 Induere vestes, quas optat frigus & æstus 15
 Aut nimium solis; tantum ut pudica proberis;
 Et in plebe Dei facultatis dona demonstra.
 Das ¹⁵ tibi momerium Clarissima quondam.
 Exanimata jacens ¹⁶ precibus viduarum erecta,
 In dando promeruit, ¹⁷ non comtibus, inde levari. 20

Inst. LXI. Certe si non ipse pugnat, vel fuggerat illis. Vetus Inscriptio Romæ, via Ostiensis. MANDROSA MARTYRUM

OBSEQUIIS DEVOTA TRANSEGI FALSI SECULI VITAM. Apud Græterum p. MLV.

11 Ornaris ad speculum cincinnos fronte reflexos] Leg. Ornas ad speculum &c. quod ipsa Latinæ sermonis ratio demonstrat. Davies.

12 Stibium] De stibio, quo mulieres oculos suos producebant, egit Cl. Salmasius Exerc. Plin. pag. 1148. ed. Paris. Davies.

13 Crines tingis ut sint toto tempore nigri] Etiam cum appropinquante senio candidiores sunt.

14 Ex corde qui credit femina mari-

to probatæ] Sufficiat feminam marito, qui credit ex corde, probatam esse, non cultibus, sed bona mente.

15 Das tibi momerium] Sic legitur in apographo. Hesychius: μομεω· ὁ ιησις μορμω φιληρ· το φόεντερο τοις παιδιοις. Etymologicum: μορμω, σοφη γυναικος μεταφερειν επ ταυτης τη προς καταπληξιν τυπωθειτα αερωπειτι επάλληλη μορμολίκετα. Momar, Sicula dictio: habitus vituperandus & turpis. Festus, & Isidorus in Glossis. Ait igitur Commodianus Matronas Christianas indecenter excutas, ipsas fibi momerium dare, indutas improbiore aut lasciviore cultu comtuque.

15 Das tibi] Circumdas. Induis.

Vos matronæ bonaे vanitatis fugite decorem.
In feminas congruit cultura lupanas.
Vincite malignum, pudicæ feminæ Christi:
In dando, divitias vestras ostendite totas.

LX.

Item ipsis.

Audi ² vocem, quæ vis Christiana manere,
Beatus ³ Paulus qualiter te ornari præcepit;
Cæliloquus item Esaias doctor & auctor:
Detestatur enim pravitatem mundi sequentes.
Exaltatæ, ⁴ inquit, jacebunt filiæ Sion.
Fas ⁵ in Deo non est Christianam coli fidelem.
Gentili more quæris procedere, Dei sancta?
Has Dei præcones damnant in Lege, clamantes,
Injustas ⁶ esse feminas, quæ se taliter ornant.
Capillos inficitis, ⁷ oculos fuligine relinitis,
Levatis ⁸ comulas ⁹ granulatim fronte depicta,
Malas ¹⁰ medicatis quodam superducto rubore,
Nec non & inaures gravissimo pondere pendent;
Obruitis collum monilibus, gemmis & auro;

¹⁶ *Precibus viduarum erecta*] Tabithæ historiam tangit. Commotus viduarum precibus Petrus, oravit Deum, ut suscitere à morte Tabitham, & erecta est clamante Petro, *Tabitha surge*. Aet. ix. *Cyprianus lib. de opere & eleemos.*

¹⁷ *Non comtibus*] In apographo, non comtibus: & superscriptum, cultibus. Lucretius 1. --- *Virgineos circumdata comtus.*

¹ *Feminas lupanas*] In apographo, Lupans. Lupanas, λύκινες, Lups. Glossæ. Λόρνη, Lupanaria, Meretrix. Λορνέον, Lupanarium.

² *Audi vocem*] Instructionis istius versus sunt abecedaria, sive alphabeticæ serie compositi.

³ *Beatus Paulus qualiter te ornari præcepit*] Respicit ad 1. Tim. cap. 11, 9. Vide & Epist. ad Titum c. 11, 3. *Dav.*

⁴ *Exaltatæ, inquit, jacebunt filia Sion*] Horum verborum sensus legitur apud Esaiam cap. 111, 16. *Davies.*

⁵ *Fas in Deo non est*] Hoc etiam habet Commodianus à Tertulliano, &

quæ deinceps hac Instructione sequuntur.
⁶ *Injustas esse feminas*] Injustæ sunt quæ damnant Dei manus: exprobrant Deo, quod non aliter ipsas ornaverit: adfectant quod noluit Deus, faciunt se alias quam fecerit Deus: quod est inustum & inverecundum. Sic Tertullianus justum esse colorem negat de colorum adulterio confessum. Auctor naturæ Deus, interpolator Satanæ. Vid. lib. 11. de cultu fem.

⁷ *Oculos fuligine reliniti*] Nigro pulvere, quo oculorum exordia producuntur.

⁸ *Levatis comulas*] Juvenalis in vi. --- tot adhuc compagibus altum ædificat caput.

⁹ *Granulatim*] Discriminatis per granos capillis. Granos intellige ipsa crinum flagella. Venus interpres historiæ Judith. *Comam discriminavit, id est, granam fecit*: & in Synodo Bracarense; placuit Leñores granos gentili ritu non demittant. Glossæ ver. *Granitum, κόκκωτον*. Isidors Orig. xi. *Granos & cinabar, Gothorum*. *Jac. Sirmondus*. Sc. 70. *Savaro*, ad Ep. 11. lib. 1. *Sidonii Palmas*

Palmas ¹¹ Deo dignas ¹² præsagio malo ligatis. ¹⁵
 Quid memorem vestes, aut totam Zabuli pompam?
 Respuitis Legem cum vultis mundo placere;
 Saltatis in domibus, pro psalmis cantatis amores.
 Tu licet sis casta, non te purgas sinistra sequendo:
 Vos ideo tales Christus ¹³ cum Gentibus æquat. ²⁰
 Ymnificato ¹⁴ choro ¹⁵ placitoque Christo placete;
 Zelantes fervore Christo offerte odorem.

‘ LXI. In Ecclesia, omni populo Dei.

Justus ego non sum, fratres, ¹⁶ de cloaca levatus:
 Nec me supertollo, sed doleo vestri, qui cerno
 Ex tanto populo ¹⁷ nullum in agone coronari.
 Certe si non ipse pugnat, vel fuggerat illis.
 Cladem ¹⁸ objurgatis: ¹⁹ ô venter effercite luxu, ⁵
 Laborat frater adversante mundo sub armis,
 Et fartus opibus nec pugnas, ²⁰ nec pugnanti te fistis?
 Stulte non intendis unum bellare pro multis?
 In talem pendet Ecclesia tota, si vincat.
 Abstineri ²¹ vides fratrem, & ²² pugnare cum hoste. ¹⁰
 Optas ²³ tu in castris, pacem ²⁴ foras ille repugnat:

Apollinaris. Alia dispositio crinum in gradus & annulos toto capite comto. *Quintilianus* XII, 10.

10 *Malas medicatis*] *Tertullianus*: “Cutem medicaminib[us] urgent; genas “rubore maculant.

11 *Palmas Deo dignas*] Quas dignius debearis ad Deum orantes expandere.

12 *Præsagio malo ligatis*] Etenim damnationis præsagium est: cuius est apud *Matthæum* formula: “Ligatis manibus & pedibus ejus mittite eum in “tenebras exteriores.

13 *Cum gentibus æquat*] Supra Instr. XLIV, 17. Caput cum cœlo peragratis. *Virgilins* Æn. I. 193.

Corpora fundat humi, & numerum cum navibus æquet. Davies.

14 *Hymnificato choro*] *Ecclesia Christi*.

15 *Placitoque Christo placete*] Cui Pater de cœlo: *Hic est filius meus dilectus, in quo mihi complacui.*

16 *De cloaca levatus*] De seculo, de Idolatria. *Suprà Instr. XLIV.* Nero de-

inferno levatus.

17 *Nullem in agone coronari*] Hoc deplorabat etiam *Cyprianus*.

18 *Cladem objurgatis*] Lapsorum deformes reliquias. *Cyprianus lib. de lapsis.*

19 *O venter effercite luxu*] In apogr. ovante efficerit luxu.

20 *Nec pugnanti te fistis*] Ut obfirmes horruisti, consilio, exemplo, ut refoveas subfido.

21 *Abstineri vides fratrem*] Causa schismatis abstinentum.

22 *Pugnare cum hoste*] Stare adversus Ecclesiam cum hoste, cum aliis schismaticis.

23 *Optas tu in castris pacem*] Ante pacem Ecclesiae daram, optas principitem dari pacem abstinentis. *Cyprianus*.

24 *Foras ille repugnat*] Ille lapsus vel abstinentus contemnit Ecclesiam, aut adveratur Ecclesie.

23, 24 *Optas tu in castris, pacem foras ille repugnat*] Mutata distinctione legendum, *Optas tu in castris pacem; foras ille repugnat.* Davies.

Miseri-

Misericors ¹ esto, ut sis ante omnia salvus:
 Nec metuis Dominum præconio tanto clamantem:
 Inimicis etiam qui jubet alimenta præbere.
 Prandia ² ab eo prospice Tobia, qui semper
 Omnibus omnino diebus cum paupere sumpfit. 15
 Pascere tu quæreris, stulte, ³ qui te denuo pascat.
 Vis ille mihi paret, ⁴ qui componi proponit?
 Laute cibatum distento ventre declamat
 Oppressus inopia frater juxta tabescens. 20
 De die Dominica quid dicis? ⁵ si non ante locavit,
 Excita ⁶ de turba pauperem, quem ad prandium ducas.
 In ⁷ talibus spes est vestra de ⁸ Christo refecto.

LXII. *Martyrium volenti.*

Martyrium, fili, quoniam desideras, audi.
 Abel qualis erat esto, aut qualis Isaac ipse, aut
 Rectam ⁹ qui diligit Stephanus sibi vitam in iter.
 Tu quidem quod optas, res est felicibus apta.
 Vince ¹⁰ prius Malum benefactis, recte vivendo. 5

¹ *Misericors esto]* Sis mollissimo corde
pius & beneficus erga pauperes.

² *Prandia ab eo prospice Tobia]* Pro-
pius accedet ad vestigia scripturarum quæ
est in apographo: *Prandia ab eo pro-
spice Tobo.* Sic in Bibl. Theodulphi præ-
fatione aureis litteris, Liber Tobii. Et
in veteri canone Scripturarum apud
Anastasium Patr. C. P. Tobie & Tobias.
Grace Tæcīt καὶ Tæcīz. Et apud Sui-
dam, *Tæcīt, ὅρμη μόγον, καὶ Tæcīz*
εποίως. Pater vocatus *Tæcīt*, vel
Tæcīt, Filius *Tæcīz.* In apographo
ab eo prospice *Lurna.* Suprascriptum,
Tobba. Tobiae erga pauperes pietatem
sacris paginis commendaram in suorum
Testimonior. l. III. *Cyprianus* contulit.

³ *Qui te denuo pascat]* Lucas xiv.

⁴ *Qui componi proponit]* Componi,
sepeliri, qui de sepultura cogit, qui se
felicem putat, si quamprimum compo-
natur. *Horatius:* *Omnès composui. Fe-
lices! nunc ego resto, Confice. Acro:* *Om-
nès composui: omnes in urnis sepelivi.*

⁵ *Si non ante locavit]* Promisi al-
teri, qui eum vocavit, cui copiam sui
condixit ad prandium.

⁶ *Excita de turba pauperem]* In apo-
grapho, *Excute.* Hic vero locus indi-
cat *zevo* *Commodiani* in Ecclesia diebus
Dominicis Agapas in usu fuisse.

⁷ *In tabulis spes est]* In Tabulis No-
vi Testamenti.

⁸ *De Christo refecto]* Christus ipse,
Matthæi xxv, 35. *Esurivi enim, & de-
distis mihi manducare, &c.*

⁹ *Rectam qui diligit Stephanus sibi
vitam in iter]* Proculaudio scribendum,
*Rectam qui DELEGIT Stephanus sibi
VIAM in iter.* De protomartyre Stepha-
no vide sis Aëtor. capp. 6, 7.

¹⁰ *Vince prius malum] Satanam, qui
in sacris litteris ὁ πονηρὸς.*

¹¹ *Rex ille tuus]* Christus.

¹² *Ipsius est tempus]* Persecutionis &
Pacis.

¹³ *Et nos in utrumque gerentes]* Ip-
si Christo serviamus in Pace & Bello.

¹⁴ *Si bellum abeat]* Si persecutio
cessat.

¹⁵ *In pace martyres ibunt]* Ut supra,
martyre sine sanguine: quibus eti⁹ de-
tuere tormenta, eti⁹ defuit tyrannus,
non detuit animus adversus quælibet
Rex

Rex ¹¹ ille tuus cum viderit, esto securus.
 Ipsius ¹² est tempus, ¹³ & nos in utrumque gerentes;
 Ut ¹⁴ si bellum abest, ¹⁵ in pace martyres ibunt.
 Multi quidem errant dicentes, Sanguine nostro
 Vicimus iniquum, ¹⁶ quo manente vincere nolunt. ¹⁰
 Obsidiando ¹⁷ perit, & ideo sentit Iniquus :
 Legitimus ¹⁸ autem non sentit poenas adactas.
 Ejūlatuque ¹⁹ zelando pectus pugnis pertunde.
 Nunc si benefactis viceris, martyr in illo.
 Tu ergo qui quæris ²⁰ martyrium tollere verbo, ¹⁵
 In pace te vesti bonis, & esto securus.

LXIII.

21 Bellum cottidianum.

Belligerare ²² quæris, stulte, quasi bella quiescant.
 Ex protoplasto die pugnatur in fine vobis.
 Libido præcipitat, bellum est, pugna cum illo.
 Luxuria suadet, abutere, bellum vicisti,
 Vino copioso parce, ²³ ne per illum aberres. ⁵
 Maledicti retine linguam unde Dominum adoras.

tomenta fortis.

¹⁶ Quo manente vincere nolunt:] Manente Iniquo, vincere nolunt, deficiunt: non persistant in fide: evertuntur, dejiciuntur de fide.

¹⁷ Obsidiando perit iniquus:] Obsidiione diurna Satanás circa fortissimum Christianum tandem fatigatur & frangitur.

¹⁸ Legitimus autem:] Fortissimus Christianus, verus athletes, probe fidelis, non vincitur, non sentit poenas: ipsa tormenta superat.

¹⁹ Ejulatuque zelando pectus pugnis pertunde] “ Ejulatum suum castigabit pugnis : & præ zelo & amore Domini ni zelabit mortem. Sap. 11. 2.

²⁰ Martyrium tollere:] Martyrium subire: martyrem fieri. Sic loquitur versio Latina vetus Eusebii Cæs. opusculo de Resur. 1. Et qui occiduntur & ei qui martyrium tollit.

²¹ Bellum cottidianum:] Hominis vita, militia est, πειρατείαν. Jobi vii. 10. Hanc vero sententiam fuse exsequitur Arrianus ad Epist. 111. cap.

⁴⁴ Στρεπτεῖς τοι διά σειράς ἐγένετο,

η αὐτὴ μάχης η πομπὴ, &c. pag. 174. Hæc Philosophus ille profanus, qui litteras nostras attigerat. Est autem multo perfectior Sapientia Christi apud Eusebium, septimo opusculorum quæ Sirmondus edidit Latina versione antiqua, Græcis, si non jam interiere, adhuc latentibus, pag. 255. Semper persentio est, semper invisibile bellum habetur, semper corone, semper abnegatio. Vultis videre certamina religiositas? Nonnumquam effebuit quis ira adversus subditam sibi; rememoratus autem Domini, depositus acerbitudinem; pejus enim est fervori incensa ira resistere, quam flamma ignis qua à foris habetur. Quia igitur martyr est, qui propter Deum ad exteriorum flammarum resistit; martyr & vere martyr, qui extinguit interioris incendium invidie propter Dominum Jesum. Et paulo post: Certamina igitur cotidiana sunt ista, quæ per dies & noctes sum nobis. Dein apponit exempla.

²² Belligerare quæris] Temere & furiose ad martyrium ruis inquietus & turbidus.

²³ Neper illum aberres] Nisi sapienter com-

Compescet ¹ furorem: pacificum redde te cunctis:
Oppressos miseriis deprimere cave minores.
Tutorem adcommoda tantum, & noli nocere.
Tramite vos recto ducite ² sincero præ zelo. 10
In tuis divitiis comein te redde pusillis.
De labore tuo dona, nudum vesti, sic vinces.
Insidias nulli facias qui Deo deservis.
Aspice principium, unde perit invidus hostis.
Non sum ego doctor, sed lex docet ipsa clamando. 15
Verba geris tanta vane, qui sub uno momento
Martyrium quæris ³ otiosus tollere Christo.

LXIV. *De zelo concupiscentie.*

Dum cupis, inde peris; dum ardes proximi zelo:
Extinguis te ipsum, quando te incendis abintus.
Zelaris alium, invide, de malo laborantem,
Et te parem concupis fieri pecuniæ tantæ.
Lex sic non aspicit: ⁴ dum illum incumbere queris, 5
Omnia suspensus, vivis in ardore lucrorum;
Cumque reus tibi sis, ipsum te judice damnas.
Oculorum acies numquam satiatur avara.
Nunc ergo ⁵ si redeas & cogites, vana cupido est.

C - - - - - 10
Unde Deus clamat, ⁶ Stulte hac nocte vocaris,

Et reus fuit *Comedianus*, scripsit, ne per
ILLUD aberres; nempe vinum. *Davies.*

¹ *Compescet furorem*] Noli contra furia-
mentis adversarium refuriari; nec
maledicenti remaledicere, nec remor-
dere mordentem.

² *Sincero præ zelo*] In apogr. *sincero*
persecuto.

³ *Otiosus Christo*] Qui nullis operi-
bus vaces, quæ mandatis Christi con-
tinentur.

⁴ *Dum illum incumbere queris*] In-
cumbere in illum: tamquam in præ-
dam.

⁵ *Si redeas*] Ad temetipsum.

⁶ *Stulte hac nocte vocaris*] *Lucæ* xii,
20. Τούτη τῇ νυκτὶ τῷ φύγει εὖ
ἀπαντῶν ἵππον σέ. *Cyprianus* lib. de
Opere & Eleemos. *Stulte*, *hac nocte ex-*

postulatur anima tua: que ergo parasisti,
cui erunt? *Martialū* viii, 44. *Rape,*
congere, amfer, posside: relinquendum est.

⁷ *In suprema ædis*] *Lucæ*, *In apothecas.*

⁸ *Suggeret cum Domino unicuique vi-*
ta diurna] *Locus* in mendo cubat, sed
facile potest in integrum restitui. *Leg.*
suggeret cum DOMINUS unicuique VI-
TAM DIURNAM. *Vide Matthai* vi, 31.
Lucæ xii, 29. *Vitam pro viâ pos-*
suit noster. Donatus ad Terentii Phorm.
A&t. i. Sc. 111, 12. Vita & mores sig-
nificant, & animam, & ALIMENTUM,
& spatiū vivendi, & fortunam acci-
dentem viventibus. Simili modo fieri
adhibent Græci. Davies.

⁹ *Ut te in trivio tintinnites*] *Captandæ*
plebeculae gratia cum tintinnabulo ince-
das.

Post te mors ruit : cuius erunt ista talenta?
 In ⁷ suprema ædis injusta lucra condendo.
 Suggeret ⁸ cum Domino unicuique vita diurna,
 Congestet alius : tu bene vivere quære. 15
 Et Dei cor conscius, ages super omnia victor.
 Nec enim dico ⁹ ut te in trivio tinnites,
 Cum pro die tuo vigilaſ, fine fraude vivendo.
 In cſca perit avis, aut hæret improvida viſco.
 Arbitrare tibi ¹⁰ simpliciter valde cavendum. 20
 Excedant alii finem, tu proſpice ſemper.

LXV. ¹¹ *Qui de malo donant.*

Quid te bonum fingis alieno vulnere, vecors?
 Unde tu largiris, alter cotidie plorat.
 Ista tu discredit Dominum videre de cœlis?
 Dona ¹² iniquorum non probat Altissimus, inquit.
 Erumpes ¹³ miseris, dum fueris locum adeptus. 5
 Munera dat alter, ut alterum reddat inanem,
 Aut ſi fenerasti ¹⁴ duplēcēm ¹⁵ centesima nummum,
 Largiri vis, ut te, quaſi malum malo depurges.
 Omnipotens tales operas omnino recusat.
 Donasti de lacrimis, ¹⁶ candidatus ille ingratiss 10
 Oppressus usuris deplorat factus egenus.
 Nactus præterea ¹⁷ tempus captatoribus, ¹⁸ hostis

⁹ Ut te in trivio tinnites] Deleto pro nomine, leg. ut in trivio tinnites. Vide Matthæi vi, 2. Davies.

¹⁰ Simpliciter valde cavendum] Columba simplicitatem serpentis prudenter temperare debes.

¹¹ Qui de malo donant] Ignatius ad Trallianos : Πλεχινὲ τὸ τῆς παλαιῶν, μηδὲς ἀγαθὸς λεγέσθω ρευμῷ τὸ ἀγαθὸν καρποῦσ.

¹² Dona iniquorum] Ecclesiast. xxxiv.

¹³ Erumpes miseris] Ut supra: Illam incumbere queris, Omnia ſuspensus. Inſtruct. LXIV.

¹⁴ Duplēcēm centesima nummum] Ex pecunia fœnore occupata quoṭ mensibus centesimam exegiſi. Ut apud Invenālem Pollio, qui triplēcēm uſuram p̄fāſare paratus, Circuit, & fatuus non invenit. Et apud Horatium, lib. i. Sat. 11. Quinas

hic capitii mercedes exigit.

¹⁵ Centesima] Esdræ 11: 5. Reddit eis agros ſuos quin potius & centesimam pecuniae. Græca Sixtinge editionis tantum habent: οὐ αὖτε ἀργυρίος ἢ στόν οὐ καὶ ὅλος οὐ τὸ ἔλατον ἐξενέκετο ἐπούσιος. Deesse aliquid videtur. Latinus interpres Latina ſua ad xvi ſuū uſum accommodavit. Chrysologus: Uſura mundi, unum ad centum. Uſura Christi, centum ad unum.

¹⁶ Candidatus] Candidatum dicit petitorem, rogatorem, mendicum, & candidatum fortean baptifimi, quem Tertullianus dicit candidatum Dei.

¹⁷ Tempus captatoribus] Annonæ flaſſellatoribus.

¹⁸ Hostis ad praesens populas] Qui jam avaritiam tuam derelatur: ſed in futurum habebis etiam Deum ultorem.

Ad præsens populus; ¹ pretio tu sanctus iniquus,
Nec non & ² de lucro mercis vis te piare;
Te ipsum inludis, non alium, inique.

LXVI. *De pace subdola.*

Dispositum ³ tempus venit nostris: pax est in orbe;
Et ruina simul blandiente seculo premit
Præcipitis ⁴ populi, quem in schisma misistis.
Aut ⁵ facite legem civitatis, aut exite de illa.
Conspicitis ⁶ stipulam cohærentem in oculis nostris, ⁵
Et vestris in oculis non vultis cernere trabem.
Subdola pax vobis venit, persecutio flagrat.
Vulnera non parent, & sic sine cæde ruitis,
Bellum in absenso geritur, sub pace quod ipsa
De vobis vix unus caute se gessit. ¹⁰
O male muniti, ⁷ & in occidente prædicti!
Laudatis ⁸ pacem subdolam, & vobis iniquam.
Alterius facti milites, non Christi peristis.

LXVII. *Lectoribus.*

Lectores ⁹ moneo quosdam, ¹⁰ cognoscere tantum,

¹ *Pretio tu sanctus iniquus]* Hæc proflus repugnant. Leg. *Pretio tu FACTUS iniquus.* Davies.

² *De lucro merciū]* Turpiter comparatæ, turpius repositæ ac reservatæ, ad captandum ex annonæ raritate lu-
erum.

³ *Dispositum tempus]* Pacis subdolæ. Seculum à Deo sic ordinatum. Ejusmodi vero tempus à Cypriano descrip-
tum fuerat, libro de Lapsis: *Traditam nobis divinitus disciplinam pax longa corrupserat. Studebant augendo patrimo-
nio singuli &c.*

⁴ *Præcipitis populi]* Qui temere pa-
cem dari volebat lapsis, qui ad pacem fessilabant.

⁵ *Facite legem civitatis]* Legem, disciplinam civitatis Dei, Ecclesiæ. Cyprianus Epist. 10, 11, 12, 13, 14.

⁶ *Conspicitis stipulam &c.]* Respicit noster ad Matthæi viii, 3. aut ad Luca vi, 41. Davies.

⁷ *Et in occidente prædicti]* Jeremia

XLVIII, 15. & L, 27.

⁸ *Laudatis pacem subdolam]* Ince-
ditis per ignes suppositos cineri doloso.

⁹ *Lectores moneo quosdam]* Quibus ea non erat peritia, quam Cyprianus in iis ordinandis requirebat, Epist. 24. 32. & 34.

¹⁰ *Cognoscere tantum]* Aȳs̄v̄ȳau quod à Commodiano transfertur ad simplicem notitiam frontis & oris & vultus.

¹¹ *Certamen fugere]* Contentiones, jurgia.

¹² *Terrorem premere]* Non esse mi-
naces.

¹³ *Obsequia justa malorum]* Episco-
porum, atque etiam ceterorum, immo-
etiam secularium potestatum.

¹⁴ *Obsequia justa malorum quoque* deferet] Leg. *Obsequia justa MALIS quo-
que deferre, nam vulgatam lectionem respuit Latini sermonis ratio.* Davies.

¹⁵ *Agrestina lilia]* Keiz̄r ṫ̄ ἀγροῦ
Matth. vi, 19.

¹⁶ *Cum feretis edita]* Quæ ad mar-
Et

Et dare materiam cæteris exemplo vivendi;
 Certamen ¹¹ fugere, lites totidemque vitare;
 Terrorem ¹² premere, nec unquam esse superbos.
 Obsequia ¹³ justa malorum quoque deferre;
 Reddite vos Christo similes, filioli magistro;
 Inter ¹⁴ agrestina benefactis lilia sitis.
 Beati facti estis ¹⁵ cum feritis edicta.
 Vos ¹⁶ flores in plebe, ¹⁷ vos estis Christi lucernæ,
 Servate quod estis & memorare potestis. 10

LXVIII.

Ministris.

Mysterium ¹⁸ Christi, ¹⁹ Zaones, exercite caste,
 Idcirco ministri facite præcepta magistri.
 Nolite ludere personam judicis æqui,
 Integrete locum vestrum per omnia docti,
 Susum intendentes, semper Deo summo devoti. 5
 Tuta Deo reddite sacra ministeria aræ,
 Rebus ²¹ in diversis exemplum dare parati.
 Inclinate caput vestrum pastoribus ipsi.
 Sic fiet ut Christo possitis esse probati.

tyrii coronam ducunt.

¹⁶ Vos flores in plebe] Ecclesiastici xxxix, ¹⁹. Florete flores quasi lillum. Quomodo autem in plebe Lectores, qui etiam à Cypriano tam studiose velut in grādu constituebantur, adhibita in consilium plebe, aut ratam habente ordinationem? nam & inter Lectores erat doctor Audientium sive Catechumenorum. Erat igitur Lector in ordinatione quidem clericai, non autem sacerdotali, quæ ab Episcopo, qui summus erat sacerdos, ultra diaconum aut subdiaconum non extendebatur: adeoque florebat in plebe Lector, melloproximus sacerdotio sive ordini sacerdotali. Videantur Epistolæ Cypriani supra citatae. Scripturas, sive codices sacros penes Lectorem fuisse docent Gestæ purgationis Cæciliæ & Felicis sub Constantino & Constantio Cossi.

¹⁷ Vos estis Christi Lucerne] Etenim Lectores ex ambone & pulpito scripturas legebant in Ecclesia.

¹⁸ Mysterium Christi Zaones] Idem Ignatius ad Trall. Δεὶ ἡ γῆ τὸς διάνοιας ὅντα μυστεῖον Χειρός Ἰησοῦ κατὰ πάντα τρόπον αἰρέουσιν, &c.

¹⁹ Zaones] Diacones, breviata dictione Graeca, Διακονούντες.

²⁰ Mysterium Christi] Sacramentum Christi. Corpus Christi plerisque in Ecclesiis diaconi offerebant, quod postea vetitum Concil. Arelatensi i. cap. xv. De diaconis quos cognovimus multis locis offere, placuit minime fieri debere. Arelat. ii. 15. Ut diaconus in secretario inter presbyteros non sedeat: & corpus Christi presente presbytero tradere non praefumat. Unde sequitur, absente presbytero, tradidisse. Hoc vero, mysterium caste exerceri vult Commodianus.

²¹ Rebus in diversis] Diversam partem pro contraria dixisse veteres, probe quidem scio: sed res diversas eo sensu legisse me non meinimi. Scribendum; Rebus in ADVERSIS exemplum dare parati. Davies.

LXIX. *Pastoribus Dei.*

Pastor,¹ si confessus fuerit, geminavit agonem.
 Apostolus autem tales jubet esse magistros:
 Sit² patiens rector, sciat ubi fræna remittat;
 Terreat in primis, & postea melle perungat;
 Observetque prius ut faciat ipse quæ dicit.
 Redditur in culpa pastor³ secularia servans,
 In faciem cuius sis ausus dicere quicquam.
 Bullit in inferno rumoribus ipsa gehenna.
 Væ miseræ⁴ plebi, dubia quæ fronte vacillat.
 Si talis aderit pastor, pene perdita stat;
 Devotus⁵ autem⁶ continet, recte gubernans.
 Exhilarantur⁷ examina regibus aptis.
 In talibus spes est, & vivit Ecclesia tota.

LXX, *⁸ Majoribus natis dico.*

Me⁹ solum exposcit tempus vobis dicere verum,
 Ab¹⁰ uno sâpe monetur, quod multi detrectant.

¹ *Pastor si confessus]* Si de Nomine interrogatus clare & constanter responderit, sum Christianus. Si thus acer-
ræ protanorum imponere jussus, fortiter abnuendo clamaverit: non facio.

² *Sit patiens rector &c.]* Vid. 1. Timoth. cap. 111, 2. & Tit. 1, 7. *Davies.*

³ *Secularia servans]* Qui se adhuc se-
cularibus immisceat. Secularia dicit op-
posita Christo: antichristiana. Contra-
ria sunt Christus & Seculum, sive Sa-
tanæ. Christus personas non respicit:
Seculum sive Satanæ loquitur nobili-
tatem, generositatēm, magistratus. Chri-
stus simplicitatem, & sanctam pauper-
tatem: seculum divitias: Christus be-
nignitatem, misericordiam, pietatem:
Satanas regna, ultiōes, perfidias, rapi-
nas, incendia, triumphos. Plura de i-
fisi ostendimus Epistola præfixa editio-
ni nostræ *Cypriani*, quæ ab seculo Com-
modiani summum cepisse videntur in-
crementum.

⁴ *Plebi dubia quæ fronte vacillat]* Ait *Commodianus* Paſtores, episcopos, pres-
byteros, frontem esse populi Christiani.

Itaque, ut in acie militari, primis ordinibus collocandos esse milites for-
tissimos, qui sint exemplo ceteris. *Tertullianus* lib. de fuga. “ Sed quum ipi
“ ductores, id est ipsi diaconi, presbyteri
“ & episcopi fugiunt, quis de gregario
“ numero sustinebit, ad gradum in acie
“ figendum suadentes &c. pag. 696.

⁵ *Devotus autem]* Bonus ille pa-
stor, qui ponit animam suam pro
ovibus.

⁶ *Continet]* Totum ovile continet
in vestigio Fidei constantis.

⁷ *Examina regibus aptis]* Etenim a-
pium examina regem sive ducem quæ-
que suum habere dicuntur. *Cyprianus* Ep-
ist. 69.

⁸ *Majoribus natis]* Tales erant pri-
mores, patroni, locopletes, qui tenuiores
in clientelam suam recipiebant.

⁹ *Me solum]* “ Solis ut plures altare
“ Domini circundabo, inquit *Tertullia-
“ nus*, adversus Psychorum gloriophili-
“ mam multitudinem. lib. de Pudic.

¹⁰ *Ab uno sâpe]* In hac sententi-
am fabulatur *Phædrus* lib. iv. fab. 3.
Plus esse in uno sâpe quam in turba

In

In me solum volo odia convertere vestra,
 Omnium ¹¹ ut paveant præcordia tentatorem.
 Respicite dictum, ¹² quod veritas odia tollat. 5
 Jam prædixi quidem de pace subdola quanta.
 Blandiens dum vobis subrepst, eheu, seductor,
 Vos quia nescistis laqueos instare, ruistis.
 Sorbetis omnino amara, sed est sæculi ipsum.
 Non ¹³ gratis agit, pro quo interceditis, ullus. 10
 Ab igne qui refugit, agit in voragine, vestro:
 Tunc petit suppetium miser denudatus à vobis.
 Ipsi jam horrescunt judices ¹⁴ peculantia vestra.

S - - - - -

De breviori titulo non tot inararem,
 Inspicitis docentes, quibus vos tenditis ultro : 15
 Cum ipsis & epulas capit, & ¹⁵ pascitis ipsos.
 Ob ea jam terræ ¹⁶ pæne fundamenta intratis.

LXXI. *Infirmum sic visita.*

Infirmus si fuerit frater, de paupere dico,

boni. Hac autem Instruktione *Commodianus* eorum qui inter ævi sui Christianos auctoritate pollebant virtutem carpit. Sed & cunctis passim Instruktionibus de neglegta disciplina tanto cordis affectu zeloque differit, ut sui seculi Christianis desperationem salutis incutiat. Sensit oraculi veritatem *Gennadius* episcopus Massiliensis, nec amolitus est quidem vaticinii sive querelæ triflitiæ, sed *Commodianum* ipsum posteris tradens, hoc discrimine fecit insignem. Neque tamen ista fuit solius *Commodiani* querela. Nam & pacem Ecclesiæ subdolam paulo ante *Cyprianus* opusculo suo de Lapsis arguerat: & postmodum *Sulpitius Severus* historiæ sacræ libros suos hac certe miserabili deploratione conclusit. “Et nunc, inquit, cum maxime discordiis Episcoporum turbari aut miseri omnia cernerentur; cunctaque per eos odio aut gratia mea tu, inconstantia, invidia, factio, libidine, avaritia, arrogantia, somno, de fidia essent depravata; postremo plures res adversum paucos bene consulentes & insani consiliis & pertinacibus studiis

¹¹ certabant.¹¹ *Omnium tentatorem*] Satanam. Hic certe *Commodianus* incutit desperationem Episcopis.¹² *Quod veritas odia tollat*] Pariat, conciliat sibi. Sic ipse alibi dixit, *Martyrum tollere*, quod est parare, reportare martyrii Christiani gloriam.¹² *Veritas odia tollat*] Respicit ad proverbium, quod exstat apud *Terenium* Andr. Act. i. Sc. 1, 41. *Obsequium amicos, veritas odium parit.* Vide Ciceronem de Amic. cap. xxiv. Davies.¹³ *Non gratis agit*] Patrocinium vestrum venditiss magno.¹⁴ *Peculantia vestra*] Sic legitur in apographo: quæ scriptura, si vera est, peculantia dixerit peculatum, *despatulū*.¹⁵ *Et pascitis ipsos*] Devoratis.¹⁶ *Terra fundamenta*] Inferos. Locus *Esaia* cap. xiv. secundum Septuag. sic habet: Νῦν ἦτος ἀστέρων ἦτος τὰ δεμέλια τὸ γῆς. Aquila & Theodotio dixerunt, *eisλάκκον*. Latina versio vetus: *in fundamenta laci*. Glossæ veteres, λάκκος, *Lacuna*, *lacus*, *cister-*

Nolite

Nolite vacui ¹ talem visitare jacentem.
 Fac sub Deo bonum, obsequia redde per nummum.
 Inde revalescit, vel, si conciderit ille,
 Refoveatur homo pauper, qui non habet unde
 Mercedem tibi, pro illo sed conditor orbis & auctor.
⁵ Vel si pigeret ire ad ² pauperem, semper abosum,
 Mitte nummos, & ³ unde se resumere possit.
 Similiterque soror si paupera lecto decumbit,
 Incipiant vestræ matronæ ⁴ victualia ferre.
¹⁰ Clamat ipse Deus, frange tuum panem egeno.
 Verbis opus non est visitare, sed benefactis.
 Iniquum est, frater inopia victimus ægrotet.
 Satagite, non verbis, esum potumque requirit.
 Inspicite tales, sed certe debilitatos,
¹⁵ Transigere sese qui non possunt, date subinde.
 A Domino vobis spondeo dari quadruplum.

LXXII. *Pauperibus sanis.*

Pauperies ⁶ sana quid, nisi divitiæ adsint?
 Ars certe si fuerit, jam & tu communica fratri.

ns. Item: *Lama*, παλώσεις τόποι. *Tertullianus* dixit, *stagnum ignis & sulphuris*, lib. de *Fug.*

¹ *Talem visitare jacentem*] Clinicum, Grabbatarium.

² *Pauperem semper abosum*] Importuni divitibus, & odiosi solent esse pauperes: sed & proximis etiam & amicis: φίλοι μαντεῖοι φίλοι τὸν θεόν. Proverb. xiv., 21.

³ *Unde se resumere possit*] Unde ad sublevandam inopiam suam sumere aliquid possit, & sumpticulum facere parandis sibi necessariis, quibus doleat nostra negatis; ac tandem vires resumet suas.

³ *Unde se resumere possit*] Vires suas recuperare. Similiter Galli dicunt se reprendre. Vide *Car. Dufresnii Glossarium*. Davies.

⁴ *Victualia ferre*] Ipse Instr. ult. dicet --- portent *victualia collo*.

⁵ *Pauperibus sanis*] Instruzione præcedenti dixit, de infirmis & jacentibus: jam de valentibus & sanis, sed egenis; qui tamē artis sue quæstu parare sibi

possunt unde se exhibeant. Et hos quidem aliiquid de subsidio artis sue conferre vult fratribus infirmis.

⁶ *Pauperies sana*] Eccles. xxx. 14. Πτωχὴς ὑγίει καὶ ἴχυσι τῇ ἐξῃ.

⁷ *Responsorem in alto*] Qui sic respondit quasi despiciat. Proverb. xviii., 25. Cum observationibus loquitur pauper.

⁸ *Blandus enim sermo*] Blandus sermo sæpe apud iratos plurimum valet, & gratia sua facit ut subsident iracundo cristiæ, ut fervor detumeat: confutat animum iracundi fervidum. Sic *Lucilius* dixit: *Cogimus abenum cum feruit, paula confutat trina*.

⁸ *Blandus enim sermo, proverbium nostri, derigit*] Respicit noster ad Proverb. xv., 1. Davies.

⁹ *Proverbium nostri*] Glossæ veteres: Γενόγχα, Dei proverbia.

¹⁰ *Deriger*] Rigorem solvit, emollit, fundit, liquefacit. *Plautus* eodem sensu dixit, *dirigere*, in *Curcul.* *Clypeatus elephantum ubi machara dirigit*: hoc est, ita discindit aut transverberat, ut effuso sanguine prærigida belluæ

Unum

Unum præsta tibi, ne superbus esse dicaris.

Polliceor, quoniam securior divite vivis.

Excipe doctrinam magni Salomonis in aures.

5

Responsorem ⁷ in alto odit Deus pauperem esse :

Idecirco te subde, & honorem redde potenti.

Blandus ⁸ enim sermo, ⁹ proverbium nosti, ¹⁰ deriget.

Vincitur ¹¹ officio etsi fuerit ira vetusta.

10

Si lingua taceat, nil melius invenisti.

Sane si non fuerit ars unde vita regatur,

Aut operam præbe, aut cursum, jussu potentis;

Non pudeat neque pigeat procurrere sanum.

In ¹² gazo præterea de labore mittere debes ;

Sicut ¹³ singularis illa, quam prætulit ¹⁴ unctus.

15

LXXXIII. Filios non lugendos.

Filiorum casus licet & ¹⁵ dolium cordis relinquat,

In ¹⁶ nigris exire tamen nec plangere fas est.

Lex prudenter ait; animo, nec pompa, dolete,

In ¹⁷ Salomoniaco libro, ¹⁸ septimana finita.

Oblita Dominum de resurrectione promissa,

5

moles dissolvatur, aut divisa proster-natur. Glossæ: ἀπενθύνω, Derigo.

¹¹ Vincitur officio] Verborum comitate. Adi V. C. Tan. Fabrum ad Phadri lib. i. Fab. 29. Davies.

¹² In gazo præterea Supra Instrukt. Lv. Non donum gazo paratis. Glossæ Gaza, Χρήματα, Πιστίς στράτευμα. Cyprianus, Et Dominicum celebrare te credis, qui Corban non resarcis? Commodianus Lxi. De die Dominica quid dicas? &c.

¹³ Singularis illa] Vidua, Solitaria.

¹⁴ Unctus] Christus. Tertullianus Apolog. Christianus quantum interpretatione est, de morte deducitur: nomen de suavitate vel benignitate compositum.

¹⁵ Dolium cordis] Cordis dolorem, quem Plantus uno verbo cordolim nomenavit. Vide Cistellar. Act. i. Sc. i, 67. & Pœnuli Act. i. Sc. ii, 86. Davies.

¹⁶ In nigris exire] Ut mos erat gentium minime Christianarum. Julius Tanlus, Sententiarum lib. i. Tit. de-

Sepulcris & Lugendis, Qui luget, absti-nere debet à convivis, ornamenüs, pur-pura & alba ueste. Ata uestis con-veniens lugui color, tristior habitus; spem resurrectionis non habebant, mor-tuos suos lugebant ut perdiros, ut jam nullos. At Christiani, qui Fideles Fratresque suos ad vitam æternam mi-grasse, abiisse, præcessisse dicebant, non exhibant in nigris: τὸ γὰρ μέλλει δεῖπνον. Itaque aversabantur omnia mortis præfigia. Nam & ni-grum illud & ferale in tumulis Theta, & nigra in ueste senescere, ad Christianos pertinere negabant, de vita post excessum æterna certos.

¹⁷ In Salomoniaco libro] Liber inscribitur Ecclesiasticus, Sapientia Iesu, filii Strach. Salomoniacum librum vo-cat Commodianus, quia gnomas sive sententias continet ad exemplum Salomonis.

¹⁸ Septimana finita] Ecclesiastici xxii, 13. Luctus mortui septem dies. Mo-rem fuisse antiquissimum discimus ex historia Jacobi, Genes. L, 10. & ex iis

Si

Si martyras feceris filios, sic voce deflebis?
 Non pudet infrænem ¹ gentiliter plangere natos?
 Os laceras, tundis peccatum, vestimenta deducis,
 Nec metuis Dominum cùjus optas regnum videre.
 Luge quod fas est, noli tamen errare pro illis. 10
 Vos ideo tales, ² quod minus quam gentes estis:
 Germine zabolico facitis ut turbæ pronatæ;
 Extinctos ³ clamatis: qua gratia, false, peristi.
 Nec ⁴ dolore duxit pater filium maectandum ad aram:
 Dolore nec vates filium luxit defunctum: 15
 Omnipotentis enim nec flens deducebat alumnum,
 Sed ⁵ Deo devotus festinanter funus agebat.

LXXIV. *De pompa funeris.*

De funeris pompa sollicitus esse qui queris,
 Erras, Dei servus adhuc in morte placere,
 Pro! exanimum corpus ornari funestum.
 O vanitas vera, cupere defunctis honorem.
 Mens mundo detenta, nec in morte Christo devota. 5
 Proverbia ⁶ nosti: 7 per forum efferri volebat.
 Adeo illi similes & fera mente viventes,

quæ sunt ad eum locum & ad Siracidem ab doctis viris notata ex Philo-
 ne & Am. Marcellino.

¹ Gentiliter plangere] More gentium. Paulus ad Thessalonici. 1. Καὶ ἦσαν ὡς οἱ λοιποὶ, οἱ μὲν ἔχοντες ἀλπίδα. Scilicet resurrectionis.

² Quod minus, quam gentes estis] Leg. QUID minus, quam gentes estis? Davies.

³ Extinctos clamatis] Ut supra Instr. xxx. Vixit: &, Extinxi. Extinctos Ethnici dicebant defunctos: Christiani, Præmissos, ad Deum translatos, evocatos à Domino.

⁴ Nec dolore duxit pater] Hac Abrahami & Davidis exempla ad communem hunc de filiis non lugendis locum citavit Ennodius Ep. Ticinensis, Ep. 1.

lib. 11. ubi Sirmondus hosce Commodiani versiculos, & ipsius quidem Commodoiani nomen, ab ævo Gennadii & Gelasii ignoratum primus indicavit. Eustins, opusculo de resurrectione: Noli

enim querere si non est occisus Isaac: sed ex quo proposuit Pater, mortuus est patri Isaac. pagina 51. editione Sirmondi.

⁵ Deo devotus] Glossæ, Devotissimus, καρδιοτάτος. Omnia pati & facere paratus.

⁶ Proverbia nosti] Sic Julianus Cæl. Dionysio cuidam: Μῦδον ἀνέκος: & ισογειαν δημιουραι.

⁷ Per forum efferri volebat] Quemadmodum ille apud Horatium Gargilius, qui mane plagas, venabula, servos, Differtum transire forum populumque jubarbat.

⁸ Tu jam forte cremaris] In ignibus Gehennæ. Davies.

⁹ Qui ob ista collegia queris] Corporis artificum Libitiniorum, qui funera ad ritum Ethnicum ministabant magnifico apparatu; numeroq[ue]stima turba prosequentium funus & majorum imagines.

¹⁰ Collegia queris] Advocas. Sic Infaustum

Faustum felicemque diem in exitu vultis habere,
 Ut coëat populus, laudem cum luctu videre.
 Non provides quonam merearis ire defunctus. 10.
 Ecce prosequuntur illi, ⁸ tu jam forte cremaris
 Redactus in pœnam: quid proderit pompa defuncto?
 Incusatus eris ⁹ qui ob ista ¹⁰ collegia quærvis.
 Sub ¹¹ Vejove cupis vivere: te decipis ipsum.

LXXV.

Clericis.

Congruit ¹² in Pascha, die felicissimo nostro,
 Lætentur & illi ¹³ qui postulant sub acta divina:
 Erogetur eis quod sufficit, vinum & esca.
 Respice ¹⁴ fonte quo memorentur ista pro vobis.
 In modico sumptu deficitis Christo donare.
 Cum ¹⁵ ipsi non facitis, quo modo suadere potestis
 Justitiam Legis talibus? vel semel in anno.
 Sic ¹⁶ multos urget blasphemia sæpe de vobis. 5

LXXVI. ¹⁷ De fabulosis & silentio.

Dum leve videtur cuicunque neque vitatur,
 Et quasi facile ruit, dum abuteris illud,

struct. xix. dixit collegium facere - - - simili collegio facto.

¹¹ Sub Vejove] Sub Idolis. In apogr. sub vigore.

¹² Congruit in pascha die felicissimo nostro] Quo pignus & arrhabone accepimus resurrectionis in vitam æternam.

¹³ Qui postulant sumpta divina] In apographo superscriptum est: qui postulant sabata divina. Neutra lectio probabilis mihi videtur: Ista vero sensum efficiet huic Instructioni convenientissimum: Lætentur & illi qui postulant sub acta divina. Commendatur pietas erga pauperes; illos præserim, qui postulant & rogant opem ac beneficia fidelium, sub id tempus, quo solvit synaxis die Paschæ; sub id tempus quo pronunciari solet missa, sive missio Paschalalis: sub id tempus, quo dimittuntur fideles; peractis solennibus, peractis mysteriis, peractis rebus divinis.

¹⁴ Respice fonte quo memorentur ista] In apogr. Respus de forte quo memorentur. Quæ sunt corruptissima.

¹⁵ Cum ipsi non facitis] Supra, Instr. LXIX. dixit: Observetque prius ut faciat ipse quæ dicit. Apollonius: δει γαρ νομοδετως, & πεπεινεν εκτον, ταῦτα επιτραπεταῖς τες πολλες ποτειδότες Horatius: Si vix me f勒e, dolendum est Primum ipsi tibi. Phariseorum est dicere & non facere: imponere plebi onera, quæ ipsi ne digito quidem ve- lin attingere.

¹⁶ Sic multos urget blasphemia] Hoc de sæculi sui Clericis Commodianus: & Clerici vocabulum tunc pertinebat etiam ad Sacerdotem. Hoc de seculo quoque suo restatur etiam ad Eusebium Hieronymus: Clerici ipsi, inquit, quos & magisterio esse oportuerat pariter & timori osculari capita matronarum, & extensa manu, ut benedicere eos putes velle, si nescias, pretia accipiant salutandi. Ille interim quæ Sacerdotes sno vi-

Fabulæ subveniunt quo venisti fundere preces,
 Aut pulsare¹ domum² stomachi³ pro delicto diurno.
 Buccina præconum clamat, lector legente,
 Ut pateant aures, & tu magis obstruis illas;
 Luxaris⁴ labia, quibus ingemiscere debes.
 Obsera malis pectus, vel in pectore solve.
 Sed quia divitibus faciunt pecuniæ frontem,
 Inde perit omnis, quando sibi maxime fidunt.
 Sic feminæ quoque coeunt⁵ quasi initient balneo,
 Et⁶ de domo Dei facitis⁷ ceu nundinas, artent.
 Terruit⁸ sane Dominus domum orationis,
 Sacerdos Domini cum⁹ *Sursum corda* præcepit;
 In prece fienda, ut fiant silentia vestra;
 Limpide respondes, nec temperas quoque promissis.
 Exorat ille Altissimum¹⁰ pro plebe devota,
 Ne pereat aliquis, & tu te in fabulas vertis;
 Tu subrides ibi, aut detrahis proximi faniae;
 Indisciplinate loqueris, quasi sit Deus absens,
 Omnia qui fecit, nec audiat neque cernat.

LXXVII.

Ebriosis.

Ebrioso¹¹ modum non pono, sed belluam malo.

derint indigere præsidio, eriguntur in superbiā, &c. Quanta jam illis temporibus per Ecclesiā spatiā confecerat antichristus? jam ipsi præsides indigebant monitoris præsidio; & qui monitis suis regendæ plebis pontificium suscepserant, mala prævaricatione præsidium ipsi suum deserebant.

¹⁷ *De fabulosis*] Congerronibus, confabulatoribus.

¹ *Domum stomachi*] Peñus.

² *Stomachi*] Cordis, animi, conscientiae.

³ *Pro delicto diurno*] In apogr. legitur *divino*. Delictum diurnum, cotidianæ incurssiones.

⁴ *Luxaris labia*] Labia profanas, violas, dissolvis luxu, nequicia. Ut à luxuria, luxuriari; sic luxu, luxari. *Aototeu-*
pti, *Luxo Luxerior*. Festus: *Lu-*
xantur à luxu dictum, id est, Luxu-
riantur.

⁵ *Quasi initient balneo*] Quasi ini-

tent balneum. Et versu seq. *Et de domo Dei ceu nundinas facitis artent.*

⁶ *Et de domo Dei facitis ceu nundinas artent*] Sensus, nisi fallor, postulat, ut legatur; *Et, de domo Dei FA-*
CIENT ceu nundinas, ARTANT. Da-
vies.

⁷ *Ceu nundinas*] Οἶνος ἐμπορίος.
Joan. 11.

⁸ *Terruit sane Dominus domum orationis*] Cum intorto flagello ejecit collybistas, Joan. 11.

⁹ *Sursum corda*] Prisca formula poscentis attentionem & silentium. Glosse veteres: *Sus, ἄνω, Susum, ἔπειτα*. Item. *ἄνω, νέκτω, Susum Deorsum.*

¹⁰ *Pro plebe devota*] Pro omni fraternitate.

¹¹ *Ebrioso modum non probo sed belluam malo*] In apographo legitur: *Ebrioso modum non puo sed bellua malor.* Et prima quidem lectio statim se obtulerat emendatio: *Ebrioso modum non*

Biben-

Bibendo ¹² superbis, interior à mente recedis,
 Regentis ¹³ imperium tenens apud, stulte, Cyclopas:
 Inde ¹⁴ in historiis: dum mortuus non bibo, dicas.
 Optima ¹⁵ mihi bibere, & corda sapere.
 Subministra magis, quid amplius quæris abuti,
 Infimo pauperclo, & eritis ambo refecti.
 Si facias ista, ¹⁶ extinguis tibi gehennam.

LXXVIII. ¹⁷ Pastor.

Pascere qui quæris, & quod potuisti parasti,
 Assidue pascendo recte fecisti.
 Sed tamen invise ¹⁸ pauperem qui te non repascat.
 Tunc erit mensa tua per unum Deum probata.
 Omnipotens tales vel maxime pasci præcepit.
 Respice ¹⁹ cum pascis infirmos, ²⁰ & feneras alto.
 In illo vos Dominus voluit probatos adesse.

LXXIX. ^{Oranti.}

Orantem si cupias exaudiri de cœlo,
 Rumpe ²¹ de latibulis nequitiæ vincla.
 Aut si benefactis ²² ores miseratus egenis,
 Ne dubites quin quod petieris detur oranti.

pono, sed bellua major. Unde apparet iste sensus: Deditus ebrietati, modum sibi non ponit; nec ponere monentem audit; sed major bellua, major helluo modum ponit combiboni suo, quem turbata mente crapula consopitum prostravit; jam non mentis, non-rationis compotem; ac per hoc belluam. Sed hæc sunt exquisita & coacta nimis. Iraque placet ista simplior scriptura: *Ebris modum non pono, sed belluam malo.*

¹² Bibendo superbis] In apogr. supernis vel superius.

¹³ Regentis imperium tenens apud, stulte, Cyclopas] Polyphemi,

¹⁴ Inde in historiis] In fabulis, In Odysea. Glossæ: ἰσοζιω, Monimenta. Hesychius: ἰσοζις, μωδεύς, ἰσοζέχ, μερτυ-εῖξ, ή τε ὄμωτα.

¹⁵ Optima mihi bibere] Hoc ex persona sua Commodianus apponit: Intellegit autem bibere vitam æternam, per-

evangelia, præcepia & exempla Christi.
¹⁶ Extinguis tibi gehennam] Alludit ad historiam divitii purpuriati, cuius lingua apud inferos tam ardentis cruciatu urebatur, ut de Lazari digito instillari sibi aquæ tantillum pro summo levamine exoptare; Lucæ xvi.

¹⁷ Pastor] Convivatori: ἐσιάτοις.

¹⁸ Pauperem qui te non repascat] Instr. LXI.

¹⁹ Cum pascis infirmos & feneras alto] Salomon in Proverb. xix, 17. Qui pauperi miseretur, Deo fenerat, ut haber interpres vetus apud Cyprianum Testim. ad Quirinum lib. iii. cap. 1. Davies.

²⁰ Feneras alto] Cyprianus lib. de discip. Patrimonium tuum Deo fenera, Christum ciba.

²¹ De latibulis] De intimo recessu cordis; de penetralibus mentis tuæ.

²² Ores miseratus egenis] Paulinus, ep. 34. "Aliud est quando tu solus oras

Tu sane si nudus benefactis Deum adores,
In totum ne facias sic orationes inepte.

LXXX.

1 Nomen Gazæi.

Incolæ cœlorum futuri cum Deo Christo
Tenente² principium, vidente cuncta de cœlo,
Simplicitas, bonitas, habitet in corpore vestro.
Irasci nolite sine causa fratri devoto;
Recipietis enim quicquid feceritis ab illo.
Hoc placuit Christo, resurgere mortuos imo,
Cum suis corporibus, & ³ quos ignis ussit in ævo,
Sex ⁴ millibus annis completis mundo finito.
Vertitur interea cœlum tenore mutato:
Comburuntur enim impii tunc igne divino.
Ira Dei summi ardet creatura gemendo.

"pro te: & aliud quando multitudo
"pro te apud Deum trepidat.

¹ Nomen Gazæi] Id est *Commodiani*; à Gaza, *Gazæus*: à *commodis Commodianus*. *Commoda* autem dicuntur opes, divitiae, gaza. *Glossæ veteres: Commodæ λυπτελῆ χρήματα.*

² Tenente principium] Vel principium pro dominatu nomine posuit *Commodianus*, vel legendum, cum Deo Christo Tenente PRINCIPATUM. Davies.

³ Et quos ignis ussit in ævo] Legibus Cæsarum de prænis, summa fuit ignis præna. Christiani vero, etiam in corporibus defunctorum, rogos & busta exhorrescebant, præsaga formidine ignis illius æterni. Hoc igitur in primis curabant, ut martyrio devotis confirmarentur animi adversus ignium tormenta. Petrus Ep. 1. hortatur Christianos ne expavescant martyrium si per

ignes & ussionem corporis accidat, nec exhorreant ut rem novam, inauditarum, inusitatam aut alienam Christianis. Μὴ γενίχεσθαι τῷ εἰ πάντι περιγραφῇ. Cyprianus, Ep. LVI. "Nolite mirari ardorem accidentem vobis, qui ad tentationem vestram fit. &c. ubi etiam observavimus nonnihil. Atque hæc parodia sic fuerit Christiana: O quantos astus, quantos patiere labores! Si fuerint ignes res peregrina tibi.

⁴ Sex millibus annis completis] Justinus Martyr, Dial. cum Tryph. Jud. pag. 307. hoc se cum plerisque aliis recte sentientibus credere profiteretur: Εγώ δέ, καὶ οἱ πάντες εἰποῦ ὅρθωνται τὸ πάντα χριστιανοῦ ἀδεστρατεύεται εἰπεστρέψημε, &c. Hujusce temporis, annorum sex mille, consummationem sic purabat circa an. Chr. 369. Q. Julianus Hilario, quem sarcinatores Biblio-

Digni-

Digniores, stemmate & generati præclaro,
Nobilesque viri sub Antichristo devicto,
Ex præcepto Dei rursum viventes in ævo, 15
Mille quidem annis ut serviant sanctis & Alto,
Sub jugo servili, ut portent victualia collo;
Ut iterum autem judicentur regno finito.
Nullificantes Deum, ⁵ completo millesimo anno,
Ab igne peribunt, ⁶ cum montibus ipsi loquendo.
In bustis & tumulis ⁷ omnis caro redditur acto, 20
Demerguntur inferno, trahunt poenas in ævo.
Ostenduntur illis & legunt gesta de cœlo.
Memoria prisca debito & merita digno.
Merceis in perpetuo secundum facta Tyranno.
Omnia non possum comprehendere parvo libello. 25
Curiositas ⁸ docti inveniet nomen in isto.

theæ Patrum ediderunt ex bibliotheca Petri Pithœi; *A passione Domini Christi*, ex quo tempore fide in se credentibus resurrectionem pollicitus Dei filius, anni compleantur necesse est quadringenti & septuaginta, ut concludatur summa sex millium annorum. Septimomillesimo incipiente, fide vera credentes liberabuntur è mundo. Tunc enim erit resurrecio prima sanctorum. De quadringentis vero & septuaginta annis à passione Domini in consilatum Cœsaris & Attici, die nono Cal. April. anni transferunt trecenti sexaginta novem. Restant itaque anni centum & unus, ut consummentur anni sex mille, &c.

⁵ Completo millesimo anno] Epistola quæ tribuitur Barnabæ, pag. 54. Οὐκέτι τέκνα εἰ ἐξ ἡμέρας, εἰ τοῖς εἰχατικλῖσι ἔτεσι, συντελεσθεῖσι τὰ πάντα.

Vetus interpres Latinus: *Unde seire debetis, quia in sex millia annorum consummabuntur omnia.*

⁶ Cum montibus ipsi loquendo] Luca xxiii. “ Tunc incipient dicere montibus, Cadite super nos; & collibus, Operite nos. Quod Oseas prædixerat x, 8.

⁷ Omnis caro redditur acto] Redditur & restituitur una cum actis & operibus cuique suis; ut secundum ea quæ gessit quisque, ad coronam aut ad gehennam mittatur.

⁸ Curiositas docti inveniet nomen in isto] Ab hoc postremo poëmatii versu susum relegens per litteras versuum primas inveniet, **C O M M O D I A N U S M E N D I C U S C H R I S T I**; & pro pro titulo: *Nomen Gazai*, quod est Commodiani, à gazo sive gazophylacio.

INDEX

RERUM MEMORABILIU M

Q U A E I N

M. MINUCII FELICIS OCTAVIO

continentur.

A.

A Cca Larentia 25.
Admetus herus Apollinis 22.
Adorantium gestus not. ad 2.
Aegypti portentosa numina 25.
 sacra Romam traducta 21. fer-
 tilitas à Nilo 18.
Aegyptiorum incestum 31.
aer deus Anaximeni 19.
Æsculapius barbatus 21. Epidau-
 rius 6. fulminatur 21.
Ætnæ ignis 35.
Alexandri Macedonis ad matrem
 de Diis hominibus epistola 21.
Allia nomen infaustum 7.
Amalthea capella 21.
Amicitia pares aut accipit aut fa-
 cit 4.
Ammon Juppiter cornutus 21.
Amphiaraus vates ab uxore prodi-
 tus 26.
Amasis ex immundo vasculo Deum
 fecit 23.
Anaxagoræ sententia de Deo 19.
Anaximenis Deus 19.
ancilia scuta 24.
antiquitas fabulosa 7, 20.
Antistheni Deus unus agnoscitur 19.
Apis bos, numen 28.
Apibus rex unus 18.
Apollo Delphicus 21. imberbis 21.
 pastor 22.

Aquilius innocens supplicio adfe-
 ctus 37.
aræ nullæ Christianis 10.
Aristo Chius Deum non posse
 comprehendi censet 19.
Aristoteles de Deo variat 19.
Arvales fratres 25.
afini caput an cultum 9, 28. geru-
 li sacrorum *ibid.*
Astarte dea Syrorum 6.
asylum Romuli 25.
atheon cognomen 8.
atomorum inventor 19.
auspicia non impune contemta 7.

B.

B Ellonæ cruenta sacra 30.
Belus deus Chaldæorum 6.
Briareus Jovis liberator 22.
Britannia sole deficitur 18.
Busiris tyrannus 30.

C.

C Æsar felix spretis auguriis 26.
 calamitas disciplina virtutis
 36.
Calvi sacerdotes 21.
Camillus exul 5.
Cannensis clades 26.
canis ad candelabrum 9.
cantabra, vexilla 29.

capella

R E R U M.

capella Jovis nutrix 21.
 Capitolium obfessum 6.
 castitas Christianorum 31.
 Castores *Castor, Pollux* 21. viſi
 27. equeſtres fratres 7. 3.
 Castoris & Pollucis alterna mors
 22.
 Catilinæ poculum 30.
 Centauri ex equo & homine mix-
 ti 20.
 Ceparum divinitas Ægyptia 28.
 Ceres Eleufinia 6. & 21. ejus fa-
 ces 21. ſerpentes, *ibid.*
 Chimæra multiformis 20.
 Christi ſupplicium 9.
 Christiana ſacra per orbem diſfuſa
 9. & 33.
 Christianorum multitudo 9. & 33.
 Chryſippo quis Deus 19. Hefio-
 di, Homeri, Orpheique carmi-
 na allegorice interpretatur
 ibid.
 Cleanthis Deus 19.
 Claudius auſpicioſa ſprevit 7, & 26.
 Cloacina *diva* 25.
 Clodius auſpiciorum contemtor 7,
 & 26.
 comœdiæ corrumpunt 37.
 Congregationes Christianorum no-
 &turnæ not. ad 8.
 Conſus *deus* 25.
 convivium incestum 9, & 31.
 corona capitis abſtinebant Christi-
 ani 12.
 coronæ ſepulcrorum 12.
 coronare ſacra 24.
 coronatæ victimæ 37.
 coronati lapides 3.
 coronatio mortuorum 38.
 Corybantum cymbala 21.
 Crassus à Parthiſ cæſus 7.
 Creta patria Jovis 22.
 cruceſ pagani variæ 29.
 crux an adorata? 9. 12. 29.
 Curtius lacus 7.
 curules ludi 37.
 Cybeles ſacra 24. eorum origo 21.

ſacerdotes ſe vulnerant, *ibid.*
 Cynocephalus 21.
 D.
DEcii devoti 7.
 Dei vocabulum 18.
 Delphicus Apollo 21.
 Democritus atomorum primus in-
 ventor 19. naturam Deum *ibid.*
 Deus inæstimabilis 18. incompre-
 henſibilis, *ibidem.* inviſibilis 19.
 & 18. nomen ſuum 18. Dei
 unitatem vulgus agnoscit 18.
 Diana alte ſuccincta venatrix 21.
 Ephesia mammis exſtruēta 21.
 Taurica 6, & 25.
 Diana Trivia 21. triceps, *ibidem.*
 Diſteus Juppiter 21.
 Dii hospites 6.
 Diogenes Apolloniates aera Deum
 ſtatuit 19. Babylonius fabulas
 de Diis in allegorias mutat 19.
 Dionyſius tyrannus 5.
 dirarum imprecaſiones 7.
 divinum quid? 23.
 dubitatio philoſophorum 13.
 Dindymena Cybelæ 21.

E.
Eleufinia Ceres 21.
 Eleufiniæ ſacra 21.
 Eleufini Cererem colunt 6.
 Epicurus naturam ſuperponit 19.
 Epidaurus *urbs* 6.
 Epona ſtabulorum dea 28.
 Ἐποστριπτη descriptio 3.
 equi ſuis hominibus implexi 20.
 Erigone ſuſpensa 21.
 Euhemerus Deorum patrias, na-
 tales, ſepulchra dinumerat 21.
 Euphrates colit Mesopotamiam
 18.
 expositio infantum 30.

F.
FAbellis delectata antiquitas 20.
 fabulosa antiquitas 7.

INDEX

fana non omnibus patent 24.
fanis tributa sanctitas 6.
fatum quid? 36.
Febris dedicata 25.
feriae judicariae 2.
Flaminius auguria sprevit 7, & 26.
Flora dedicata 25.
formulæ vulgi de Deo uno 18.
fortuna lubricis casibus domina-
tur 5.
fratrum appellatio 31.

G.

G Alli Cybeles sacerdotes 21.
Gallus & Galla vivi sepulti
30.
Ganymedes 22.
per Genium jurare 29.

H.

H Eraclidis Pontici sententia de
Deo 19.
Hercules crematur 21. stercora
egerens 22.
Hiero tyrannus 13.
Homerus præclarus, inclutus 22.
ob turpes de Diis fabulas à
Platone proscriptus *ibid.*
homicidia nec videre fas Christianis 30.
hospites dii, *peregrini* 6.
Hostanes magus 26.
humanæ victimæ 30.
hydra felicibus vulneribus renaf-
cens 20.

I.

Janiculum 22.
Januarius Octavius 15.
Janus bifrons 21. Rex Italiam 22.
susceptor Saturni 22.
Idæa mater 7, & 25.
Jejunia Christianorum stata, &
indictiva not. ad 8.
ignis sapiens 35.
ignoti dii 6. eorum aræ, *ibidem.*
immortalitas animæ à philosophis
adserita 34.

Imperiis terrenis exemplar de cœ-
lo 18.
incendium mundi 10, & 34.
incesta gentium 31.
incestum convivium 9. ejus refu-
tatio 28, & 31.
Indus fl. orientem serit & rigat 18.
infans farre coniectus 9.
infanticidium Christianis objectum
9. ejus refutatio 28.
initiatio tirunculorum 9.
Joves plures 21.
Jovis antrum 22. sepulcrum 22.
gens 21. sacra *ibid.* partus 19.
Isidis sacra 21. fistrum 21. filius
perditus & inventus 20.
Isis Pharia 21.
Juba Mauris deus 23.
Judæorum unus Deus 10. an cap-
tivus? 10.
Juno Argiva 25. Poena *ibidem.*
Samia *ibidem.* aer 19. effœta
23. bubulis oculis 21.
Junius contemtor auspiciorum 7.
Jupiter Cretæ rex 22. sepultus,
ibidem. cœlum 19. Capitolinus
21. Feretrius, *ibid.* Latiaris, *i-*
bid. imberbis. *ibid.* vinciendus 22.
Jupiter flevit sanguine 22. fenu-
it 23.
jus jurandum per Stygem.
L.
L Aetantius Apologeticon Ter-
tulliani laudavit not. ad 22.
Laomedon Rex 23.
lapides coronati 3. effigiat, *ibidem.*
uncti, *ibidem.*
Larentia Acca 25.
Latiaris Juppiter 30. homicidio
colitur, *ibidem.*
Latium unde dictum 22.
ludi curules, *circenses* 37. gladia-
torii, *ibidem.* scenici *ibidem.*
ludorum repetitio ex somnio 27.
Lunæ vices & munus 17.
Luperci 24.
lusus testarum 3.

M.

R E R U M.

M.

MAgorum præstigiæ 26.
Mancinus sub jugum mis-
sus 26.
maris tempor 18.
Mars Thracius 25. vincetus 22.
vulneratus, *ibidem*.
Martis & Veneris adulterium 22.
Mater deum 6. Idæa 7, & 25.
Mauri suos reges pro diis colunt
23.
medius locus honoratior 4.
in mendaciis fides facilis 20.
mendicantes dii 24.
Mercurius alatis pedibus 21. Gal-
lorum 6.
Mesopotamiam colit Euphrates
18.
metempychosis 34.
Minerva cæsiis oculis 21. ejus or-
tus 19.
Minucius paganus olim 1, & 5.
Cypriano vetustior, not. ad 1.
Mortuo Octavio Dialogum scri-
psit *ibid.* Hydropæ laboravit not.
ad c. 2. falso statuit à vulgo u-
num Deum fuisse agnatum not.
ad 18. Stratonem & Epicurum
male ponit inter eos qui unita-
tem providentia defendeunt
19. *Aēdæ* perperam *Sermonem*
vertit 22. Dæmona semper pro
malo spiritu sumi male statuit
26. Incommode mentem Pla-
tonis enarrat *ibid.*
Mucius Scævola 37.
mulieres sexus sui facilitate laben-
tes 8.
multitudo parentium defensio
communis furoris 24.

N.

Natales deorum 7, & 21.
Natalis Cæcilius 16.
naves subductæ extra usum 3.
Neptunus glaucus 21. mare 19.

muri structor mercenarius 22.
Nilus Ægyptum rigat 18.
nocturna sacra Christianorum 9.
nummos signare Saturnus docuit
22.

O.

Obscena Christianis objecta 9.
obscenitas in delubris 25.
in ædituorum cellis, *ibidem*.
Oetæ ignes 21.
oracula falsis involuta 27.
oraculorum defectus 26.
oraculum φιλαππίζειν, 26. de
Pyrrho cujus fidei, *ibidem*.
osculum simulacris dare 2.
Osiris deus Ægyptius 21.
Ostia oppid. 2, & 3.

P.

Pallor numen 25.
palmulæ navium 29.
Pan ungulatis pedibus 21.
Paulus ad Cannas 26.
Pavor numen 25.
Pauperes prudentiam commenti
funt 16.
paupertas gloria Christianorum 36.
Persarum incestus 31. principatus
de hinnitu equorum 18. reges
25.
Perseus philosophus Deos habitos
fuisse ait qui res vitæ cul-
tui utiles invenere 21.
Perses rex victus 7.
Phalaris tyrannus 5.
Pharia Ifis 21.
φιλαππίζειν 26.
philosophi fuere Christiani 20.
philosopherum unus Deus *ibid.*
physiologica deorum interpretatio
19.

Picumnus deus 25.
Picus deus *ibid.*
pileati sacerdotes 24.
Pilumnus deus 25.
Plato Deum inveniri negat 26.
L 1 Platonis

I N D E X.

- Platonis in Timæo Deus 19. hominum reëste proscriptus 22.
 Poetæ veritati fabellis suis nocuere 22.
 pompa renuntiarunt Christiani 12.
 Pompeii & Cæsaris bellum 18.
 populares dii 19.
 Proculus pejorans 23.
 Prodico qui sunt Dii 21.
 Prætagoræ scripta deusta 8.
 Protephilai fors 11.
 providentia negatur 5. defenditur 17.
 prudentia confessæ imperitix 15.
 pulli auspiciorum 25. edaces 26.
 de Pyrrho oraculum 26.
 Pythagoræ de Deo opinio 19. metempsychosis 34.
 Pythia φιλοποίη 26.

Q.

- Q**Uod supra nos, nihil ad nos 13.

R.

- R**Egni societas intuta 18.
Regulus 26.
 resurrectio irrisa 11. ejus similia 34.
 Romæ initia injusta 25.
 Romani universa colunt 6.
 Romulus Deus 23.
 Rutilius exemplum innocentis supplicii 5.

S.

- S**abinarum raptus 25.
 Salii sacerdotes 24.
 sanguine hominis comitiale morbum sanare 30.
 Saturnia urbs 22.
 Saturnus homo 22. Creta profugus *ibid.* alias ab Jano susceptus *ibid.* litteras & alias artes tradidit, *ibid.* compeditus 21.
 Scævola Mucius 37.
 scholarum corruptrices fabulæ 22.
 Scylla multiplex 20.

- sepulcra deorum 21.
 sepulti vivi 30.
 sepultura Christianorum 11. antiquissima, inhumatio 34.
 Serapis & Osiris idem numen 21.
 Serapidis statua 2.
 fertorum usus 38.
 Simonidis cunctatio in responsione de Deo 12.
 simulacrum Dei homo 32.
 solistimum tripudium 26.
 societas regni intuta 18.
 Socrates princeps sapientiae 13.
 scurra Atticus 38. veneno sublatus 5.
 Socratis apophthegma 13. dæmonium 26.
 Sol novus quotidie pro nonnullorum philosophorum sententiis not. ad 5.
 spectacula Christiani horrebant 12.
 Speusippi Deus 19.
 Stratonis sententia de Deo *ibid.*
 per Stygem jurant dii 35.
 Styx novies ambiens *ibid.*

T.

- T**atius dedicator Cloacinae 25.
Tauri pop. 6.
 Taurica Diana *ibid.*
 templi de manubiosis 25. non omnibus patebant 24. nulla Christianis erant 10.
 templum Dei totus mundus 32. mens hominis *ibid.*
 testarum lusus 3.
 Thaletis opinio de Deo 19.
 Thebanorum par mortuum 18.
 Theophrastus unum Deum statuit 19.
 Tiberinus deus 25.
 Tirefias vates cæcus 26.
 Thrasymenus lacus 7.
 tripudium solistimum 26.
 Trivia Diana 21. triceps, πολύχειρ *ibid.*
 Troicum bellum 22.

R E R U M.

V.

- V**enus vulnerata 22.
Veneris cestus *ibid.*
veritas obvia requirentibus *ibidem.*
plerumque obscura 14.
vernaculi Romaporum dii 25.
Vesta 25.
Vestales impudicæ 25.
Veskivii ignis 35.
victimæ humanæ 30.
vindemia feriata 2.
Virgilius unum Deum agnoscit
19.
Virgo inter astra 21.
uncti lapides 3.
unguenta funerum 12.
unitatis Dei confessio vulgaris 18.

- confessio poetarum & philoso-
phorum 19.
unitatis Dei similia 18.
Vulcanus omnium princeps 21.
claudus *ibidem.* faber 22.
Vulcanus ignis 19. princeps deo-
rum 21.
Vultus index affectuum 4.

X.

- X**Enophanis Deus 19.
Xenophon formam Dei vi-
deri posse negat 19.

Z.

- Z**Enonis opinio de Deo 19.

I N D E X

INDEX VERBORUM

E T

FORMULARUM.

A.

- A**bsque feminis 24. notitia 37.
vobis 12.
accessio sacri nominis 9. alieni er-
roris 24.
additamenta nominum 18.
adfirmator 31.
adfectus fingere 26.
adjurati per Deum 27.
adjutores deos habere 25.
adludere adpulsum 3.
adnectere fabulas 11.
adolescat ubertate lactei roris 18.
adolescere damnis alienis & suis
sceleribus 25.
adolescere adusque summæ ætatis
robur 22.
adolescent nebulæ 5. sacraria im-
piæ coitionis 9.
adscribi nomen 23.
adsensionem cui præbere 23.
adsercio libertatis 38.
adsistit alicui rationis autoritas 20.
adstrangulare 30.
adstruere 6, 11.
adsumi in deos 21.
adulatio falsa 29.
adusque 22.
ædricula, *facellum* 32.
æditiorum cellulæ 25.
ærumnis incliti 36.
æstimare aliquem 18.
- Ætas universa familiaritatis 1.
ætate nostri temporis 38.
ætatis robur 22.
Affectio hominis 1.
agrestes, *impoliti, rudes* 12.
aliena misericordia 31.
aliqui novus 5.
alternis vicibus 34.
alterum tantum 23.
alte succinæta 21.
altius eruere 26.
alumna superstitione 25.
ambitus orbis 8.
Anceps malum 11.
angit & remordet oratio 4.
aniles fabule 11, & 20.
anilis superstitione 13.
animare fibras 27.
animari in spem 38.
anima una divisa in duobus 1.
cum animo suo recensere 1.
Anni innocentes 2.
antiquitas fabulosa 7.
antistes veritatis 6.
apposita curatio 2.
apposita suspicio nocturnis sacris
9.
araneæ intexunt 24.
arena mollis not. ad 2.
de arena, ex amphitheatro, 30.
arguere inscientia 4.

argui

VERBORUM.

- argui discriminibus, *probari* 36.
 infirmitatis 12. humanitatis, *ho-*
minem esse 22. a peritioribus
 14.
 asseverationibus 14.
 assidens Daemon 26.
 assiduitatis *usus* not. ad 2.
 assistere *venerationi* 26.
 Atheon cognomen 8.
 auctoritas vitiis paratur 22.
 audaciter 13.
 auguria observare 7.
 aviditatem desiderii implere 2.
 aura floris, *exhalatio* 38.
 aures dare cui 4.
 auspiciis renitentibus 26.
 autumni maturitas 17.
 autumnitas 2.

B.

- B** Acchari 27.
 Blanditur solatia 8.

C.

- C** Aeca vulnera 9.
 cæcitas imperitiae vulgaris 3.
 cedere pectora 21.
 cani fluctus 3.
 cana seges 5.
 cantabra 29.
 Capax sensus & rationis 13.
 Capere experimentum de præsen-
 tibus 12.
 Capi, *delectari* 4, 16. Capi decipi
 20.
 carnales oculi 32.
 cassa vota 12.
 cautelam dare periculis 7.
 Cedere dæmoniis 38. Deo 40.
 censeri moribus & pudore 37.
 circumveniri 14.
 claritudo 32.
 coæquare voraginem 7..
 cogere mendacium 28.
 cogitatio volvitur 1.
 cognomen apponere 8.
 coire & conspirare in sententiam 19.

- coitio impia, *cætus* 9.
 colere innocentiam 32.
 comitialis morbus 30.
 commeatus horarum 11.
 commerciis orbis patet 20.
 in compendium commune pro-
 ferre 15.
 comperendinare in perpetuum 38.
 comperire alterna relatione 2. om-
 nia 13.
 componere paria, *ut gladiatores*
 22.
 componi, *gladiatorie* 37.
 computari inter deos 25.
 concatenate 17.
 concinnatus atomis 17.
 concinere pari voluntate 1.
 concinnitate sermonis 14. artis 23.
 concretio elementorum 5.
 condicere stupra 21.
 conditio veritatis 14.
 Confessa imperitia 13. probatio
 14.
 conflagratio elementorum 34.
 consciū lumen 9.
 conscious in amoribus 1.
 consecrare statuas 7. avaritiam
 24. sacrilegium 25.
 consecratæ imagines 23, & 27.
 consecratum cœlo 22.
 consenescere in opinionibus 22.
 conferere sapientium modo 4.
 Consistere maxima ratione 17. de
 ultima plebe 31.
 consonare 34.
 consubsidere 40.
 consulere universitat̄ 18.
 consummare virtute *sibid.*
 contendere Romam 2.
 continetur & cingitur m̄ies 11.
 convenire interitum 5.
 convicium adspergere 31.
 crastino 40.
 creare, *gignere* 23.
 creduli incaute 14.
 crispi fluctus 3.
 cruces subeundæ 12.

cruda

INDEX.

cruda hieme 24.
cum animo suo recensere 1.
cum sermone spatium consume-
re 3.
cupere seſtæ 11.
cura judicaria 2.
curules ludi 37.

D.

DAre aures alicui 4.
dare cautelam periculis 7.
de coelo 18.
de geminis memoria *ibid.*
de matrimonio mulierculæ 25.
de proximo 27.
de toto & integro 4.
Decedere, *mori* not. ad 1.
Decedere officio 15.
declivis sol occasui 40.
decolor sanguine 7.
decursa sunt 1.
dedicandus Deus in mente 32.
dedicare deos 28. delubra 7. simula-
crum 23.
dedicata Febris 25.
Defendere, à *nobis* *propulsare* 29.
deficitur Britannia sole 18.
defungitur libido 25.
degravatus 26.
delibati altaribus potus 12.
deliberare, *dubitare* 13, 16, 35, &
38.
delubra dedicare 7.
Demessa sunt exta obſcena 24.
Denotare, *animadvertere* 2.
denunciare interitum 11.
de oraculis prædicta 7.
deploratæ factionis homines 8.
desideravit in imaginibus videre
20.
de ſomnio, *propter* 7.
despuere Deos 8.
destinatæ Virgines 25.
deſtruatur religio 13.
determinat fata Deus 36.
detinere memorias in ſtatuis 20.

detrahere cui invidiam 40.
detriumphatos 25.
devotio Deciorum 7.
deurere scripta 8.
dicere Deo 11.
in diem pecua pascuntur 36.
Dies solemnis 9.
diffinditur via 16.
dignum est *decet* 14.
sine *dilectu*, *delectu*, 5, 14, & 16.
dimidiata verba 2.
dirigere ſemet in temperiem *ibid.*
dirimere multitudinem 18.
disciplina virtutis calamitas 36.
discrimina, *pericula* 36.
discuſſa caligine 1.
dispensante Deo 25.
dispensare ratione 18.
dispertire membra 9.
diſſerere divina, *cum accus.* 12.
diſtingui varietate 17.
distorquere membra 27.
divi reges 23.
dolari 23.
dominantur vestri, *Gracism.* 12.
domus mundi 18.
dorsum maris 3.
ducere convivia mero, *protrahere*
31. naribus odorem 38.
dulciora mendacia 22.
dulcedo 1. carminis 11.

E.

Efferri in odium & exſecratio-
nem 14.
Effigiati lapides, *ſimulacra* 3.
ejerato nomine 28.
emergere in lucem 1.
emetiri medium ſpatium 3.
enervis hiftrio 37.
Er. *Alg. duovī* not. ad 1.
eques, *equus* 7.
equeſtres fratres, *Castor* & *Pollux*
7.
eradere 24.
errare de vicinia veritatis 29.
errore

VERBORUM.

errores cripsi torosique 3.
 eruere verum 28.
 erupit *voce* 16, & 40.
 etiam nunc 1.
 evagari ultra terminos 5.
 evanescere admiratione 39.
 evolvo aliquid apud me 40.
 exæstuat carcer 35.
 ex altera parte, altero latere 14.
 examen deorum, *ut apium, metaph.* 22.
 examen scrupulosum 15.
 examine nullo 5.
 excutere rationem divinitatis 17.
 exigi de corpore 27.
 exhalati terræ vapores 5.
 exire in memorias 16.
 explicare seriem 23.
 exponere infantes 36.
 exprimere sermonibus 2.
 exsecare 21.
 exsequias adornare 38.
 exsufflare not. ad 8.
 exultare gaudio 2.
 exta consulere 7. obsecna 24.

F.

FAbulæ aniles 11, 20.
 fabulas adstruere 11.
 fabulis iter fallere, *colloquiis* 3.
 facere impunitatem 25.
 faciles, pro propitiis not. ad 5.
 facile navigare, *feliciter* 26.
 factio deplorata 8.
 Fama *sagax* 9.
 fastidiosus 32.
 fatalis necessitas 19.
 fateri vultu quid 4. artificem 17.
 de providentia 40.
 fatum quid 36.
 febribus uri 12.
 ferale naufragium 7.
 ferociente victoria 6.
 ad fidem, *rei probationem* 23.
 fides facilis *in re* 20.
 figmenta male sanæ opinionis 11,
 figurari incudibus 23.

flagrantius *adv.* 21.
 flagrare amore 1.
 flexa collum 17.
 fluctus cani spumosique 5.
 flumine verborum labes diluere 16.
 foederari hostia 9.
 formidolosæ opinions 5.
 Fortuna legibus soluta *ibid.*
 fovetur rumor falsus 28.
 fragmen offensantis linguæ 2.
 frater de amico carissimo 5. ne-
 quitiae verbum not. ad 9.
 frusta temere cohærentia, *atomi* 17.
 fucari pompa facundiae 16.
 fulgores pro fulguribus 32.
 fumantes equi, *fatigati* 7.
 fundare imperium 25.
 fundaretur intentio *responsionis* 16.
 fundari ungulis 17.

G.

GAudio exsultare 2.
 gentiles ritus sacrorum, *cujusque gentis proprii* 6.
 gentilitas Judæorum 10.
 Genus post speciem additur not.
 ad 21.
 gestire 15, 20, 24.
 gladiatoriū ludi 37.
 gloria illustrior 20.
 Græculus & politus 22.
 grandines increpant 5.
 gravare deorsum à cœlo 20.

H.

HAbere in potestate 37.
 Hebetatur mens nitore ar-
 genti 23.
 hiatus voragini 7.
in hiberno 34.
in *hodiernum diem* 22.
 honestæ voluptates 12.
 honestare corpus odoribus, *ibid.*
 honore præfanda 9.
 Humanitas pro genere humano 8.
ultra humilitatis nostræ terminos
 5.

I N D E X.

I.

Jaculum, de testa jaēta 3.
 identidem 14, 16.
 ignorantia labi 33.
 Imperitia confessā 13. Imperitia
 Dei 35.
 impetus effusæ orationis 14.
 impiata sacra 28.
 impiatum est 25.
 impingere in lapides *intransitive* 3.
 implicare errorem opinionibus 5.
 implicari intimis sensibus 1.
 impoliti, *agrestes* 12.
 imprecations dirarum 7.
 impuratus homo 23.
 impudenter curiosus 10.
 inestimabilis 18.
 incaute creduli 14.
 incertum propositionis 16.
 per incertum sortis 9.
 incestum, *neut.* 31.
 inclinis & humilis 3.
 inconsulte obedire 24.
 inconsultius *adv.* 25.
 in contubernalibus 4.
 inculcare, conculcare 24.
 incumbere propensum in alteram
 partem 5.
 inducere in animum 23.
 indulgere infano labori 5.
 inerrare in filios 31.
 inexesa laceratio corporum, 35.
 de inexploratis judicare 28.
 infamia redundat ad quem 3.
 infanticidium 9.
 influere in ceteros 23.
 infra circaque 17.
 infringere vires actionis 15.
 ingerere se oculis 17. sensibus,
 ibidem.
 inhæsit hominis affectio 1.
 inhiare alieno 36.
 initiari de cēde 30.
 inhumani cibi 8.
 inlectus cesto Veneris 22.

inlicitus, *non tolerandus*, 8.
 inniti in aliquo 29.
 in noctem, in diem 17.
 inopinato visi 22.
 inpræsentiarum 5.
 in publicum 8, & 9.
 in pueris, *inter* pueros 3.
 inquirere in mores 10.
 inrotare 3.
 insanus labor 5.
 inscientiæ arguere 4.
 intincerus 26.
 insparsis mendaciis 28.
 intendere nihil 4. templis 7. mari
 17. in solem 32.
 intentione summa querere 38.
 intentio resedit in quo 1.
 intentos vultus tenebamus 39.
 intererrare locis omnibus 10.
 intergressu disputationis 15.
 interpolata veritas 34.
 interprimere 10.
 intexere faciem 24.
 intimis sensibus implicari 10.
 invehi in aliquem 4.
 inviolabile munus Dei 36.
 invicem credere 11.
 involuta falsis oracula 27.
 involvere nexus infandæ cupiditä-
 tis 9.

Ira tumens & s̄viens 7.
 ire semper exercitis lapsibus 17.
 per singula 18. per singulos
 23.
 irreligiosa prudentia 8.
 irreligiosius 25.
 irruere quem, *in quem* 5.
 judicariæ feriæ 25.

L.

Labes conviciorum 16.
 labor lunæ, *tempus quo Luna*
 non apparet 17.
 lacerari dolore 12.
 laceratio corporum 35.
 lactescunt ubera 18.
 lambere sanguinem 9.

lapsus

VERBORUM.

lapsus fluminum 17.
 latebrosa natio 8.
 latius manere 32.
 lege litoris stringitur mare 17.
 legere testam de littore 3.
 lenocinia tractare 25.
 lenocinio verborum 14.
 levamentum dare laboribus 7.
 libidinum religio 9.
 librām æqui judicis tenere 5.
 librare soliditate rerum 15.
 libratio cœli divina 17.
 limen æquoris 3.
 limites Oceani 6.
 linea menta deflexa 18.
 linea vincitus, funiculo, 9.
 litabilis hostia 32.
 litus liberum 3. molliter curvum
 ibid.
 longum est ire per singula 18.
 lubrici casus fortunæ 5.
 lucifugax natio 8.
 luculento die 3.
 ludere miracula, *falsa*, 26.
 in ludicris & feriis 1.
 ludos quem facere; *illudere* 22.

M.

M Achinator Deus 5.
 male fani 24.
 malleis tundi 23.
 mammis exstructa 21.
 manare venis perrenibus 17.
 manavit unde caligo 26.
 manere latius, *habitare* 32.
 manifestius *adv.* 26.
 manum ori admovere 2.
 mare inquietum 3.
 mater, pro Cybele 6. *Idæa* 7.
 matrimonii vinculo inhærere 31.
 maturescente partu 18.
 maturuit veritas 38.
 medelam dare morbis 7.
 mediocritas humana 5.
 meditantur *passive* 25.
 medium spatiū 3.
 memoria, *de libris* 7.

memoria de geminis 18.
 memoriaræ, *annales* 31.
 bona memoriaræ civis 20.
 ad memoriam posteritatis relin-
 quere 22.
 in memorias exire, *celebrem fieri*
 16.
 memorias detinere in statuis 20.
 mentita ariditate 34.
 meruerunt regnare 6.
 mihi παρέλθει not. ad 5.
 mimicum vitium 34.
 miscere mores, ritus 20. *in ho-*
 minum rebus 22. *bellum* 25.
 convivia 28.
 mira miracula 20.
 moliri ruinam 10.
 molliter curvum litus 3.
 monstra & portenta 10.
 monstruosa miracula 20.
 mortalitas 23.
 movere sensus 26.
 moveri altius 14.
 multiformis tutela 17.
 multivira 24.
 mundus, *cœlum* 10.
 mysteria ethnicorum 20.

N.

N Aribusducere odorem 38.
 natales mundi 5.
 natio pro secta not. ad 8.
 nativitatem præstat Deus omnibus
 18.
 nativitatis injuria 23.
 natura pro pudendis 9.
 naturaliter judicare 24.
 navare operam cui rei 7.
 ne^{ctere} caput floribus 12. fabu-
 lam incerti 31.
 nefas visere 24.
 nidificare *ibid.*
 nidor altarium 27.
 in nidorem tenuari 34.
 nitatur laudi, veritati 14.
 nostrates pauperes 16.
 notaculum 31.

INDEX

notis occultis se noscunt 9.
nundinari ingenium 37.
nutasse lubricam sententiam 16.
nutrire maria 34.

O.

Obices petrarum 4.
obire omnes 32.
objurgare negligentiae 4.
observare auguria 7.
obstrepere veritati 40.
obtemperare præceptis 33.
obvia veritas 22.
occipitium 38.
sub oculis venire 22.
odio laborare 14.
odores, *unguenta* 12.
offensantis linguæ fragmen 2.
offulæ jaætu 9.
oivitas hiberna 17.
omnis interdum παιχνίδιον 5.
opifex summus, *Deus*, 17.
opima spolia 21. viætima 32.
oraculum pro celeberrimo homini-
nis dicto not. ad 5.
orare, *perorare* 40.
orare imagines, *adorare* 23.
otiosum est per singulos ire 23.

P.

Palam est 18.
parere nominis claritatem
16.
paria componere 22.
parricidium facere 25, & 30.
patet orbis commerciis 20.
patrocinia cui præstare 24.
passim omnes loquuntur 9.
pecua pascuntur, *pecora* 36.
penitus extingui 34. tollere 8.
pensitat ingenia singulorum peri-
culis 36.
perditæ mentis homo 24.
perinjurium 15.
perpetuitas 18.
perpetem vitam polliceri 11.
petere negotia, *suscipere* 26.

philosophari 13.
physiologia 19.
piacular flagitium 24.
piacula foederari 8.
pignerari ad silentium mutuum 9.
pneati incedunt 24.
plagæ coeli 12.
plaudere in eum 14.
plebs profanæ conjurationis 8.
plumbatur 23.
plurimum quantum 22, 40.
poenale incendium 35.
poenitenter omissa 26.
poeniteret unum 28.
poetæ fallaces 11.
politiores homines 20.
politius, Græculus 22.
pompa facundiæ 16.
pompæ & spectacula 37. interesse
12.
ponderare singula 14.
porrecta camporum 17.
postuma immortalitas 12.
potius subintelligitur, not. ad 5,
34.
præcerpere futura 7.
præcerpti cibi 12.
prædicta de oraculis 7.
prædictiones prophetarum 34.
præfandus honore 9.
præmicant fulmina 5.
præsentire 13.
præstare nativitatem 18. mutua
patrocinia 24. pudorem 31.
præstringi fulgore 23.
premere labiis osculum 2.
principalis philosophus 19.
procreare eunuchos 24.
procurrunt petræ, *protensa sunt* 4.
profane de divinis disputare 8.
profani litterarum 5.
proferre imperium 25.
prolixior oratio 17. turpitudine
37.
promisce, *adverb.* ut promiscue,
9.
prona & in terram vergentia 17.
propa

VERBORUM.

propagare imperium 6.
 pronomen reciprocum subintelli-
 gitur 7.
 pro pedibus adspicere 12.
 propitiare 29, 32.
 propudiosa meretrix 25.
 prorogare bīdūm 13.
 prosapiæ Plautinæ homo 14.
extra provinciam orbis 32.
 provocare periculum 37.
 pro viribus 16.
 de proximo 27.
 pulvini cūm phalangis non miscen-
 di not. ad 3.
 purpura fulgere 37.
 purpuras despīcere, *honores* 8. re-
 cusare 31.
 purpuras gloriari, plur. 37.

Q.

Quæstio perversa 28.
pro qualitatibus singulorum
 36.
 quantum potest 14.
 quasi periculo 12.
per quietem, *somnio*, 7.
quisque idem ac *quisquis* 13.

R.

Rapere ad errorem mutui con-
 sensus 20.
 recensere cum animo suo contu-
 bernalīs memoriam 1. discipli-
 nam philosophorum 19.
 reciproci æstus Oceani 17.
 reclusi cavea pulli 25.
 recta montium 17.
 recurrere in vestros 31.
 recursantes vices 17.
 redire in præterita 1.
 redivivum solatium 8.
 redundare infamiam 3.
 refluere in fontem 5.
 reformare ad veram religionem 1.
 in Deum 11.
 relaxare curam judiciariam 2.
 religione magna conquirere 24.
 religiosior qui justior 32.

relinquere sui desiderium 1,
 remordet oratio 4.
 remunerare divinam indulgentiam
 7.
 renidens, *hilaris* 14.
 renitentibus auguriis 26.
 reparari ad supplicia 34.
 repensare meritum 40.
 repertor artis 16, & 20. frugum
 21.
 repromittere æternitatem 11.
 requiescere de itinere 4.
 refedit intentio in quo 1.
 reservare 12.
 respublika summa 25.
 retrahere vestigia 3.
 retundere telis philosophorum 39.
 revertens annus 17.
 revixisse 11.
 revocare recordatione 1.
 revolvit in fēmet 5.
 ridere de quo 4.
 rigidus status, *erectus* 17.
 rimari cœli plagas 12.
 robora, *arbores*, 3.
 robur ætatis 22.
 rotari, *volutari* 27.
 rudes studiorum 5.
 rumor ferit & fōvetur 28.
 runcinatur 23.

S.

Sacraria tētrima 9.
 sæculum, *mundus*, 34.
 sœvire in mutua odio 31.
 salubria præcepta 33.
 sapiens ignis 35.
 scenici ludi 37.
 scrupulosum examen 15.
 sedere, de judice 5.
 seges cana 5.
 segregare disputantes 4. à Deo 26.
 semina pro Atomis 5. seminibus
 ignium congregatis *ibid.*
 senium lunæ 17.
 sensus movere 26.
 sententiam ferre in alteram par-
 tem 13.

INDEX

sepultura ignium, *combustio* 11.
 seritur rumor falsus 28.
 sermo, *dialogus* 22.
 serpent perditi mores 9.
 signare nummos 22.
 similiter, ac vero 20.
 simpliciores 14.
 simplicitas substantiae 26.
 sine more 25.
 sitienter 9.
 solatia rediviva 8.
 soliditas rerum 15.
 solistimum tripudium 25.
ultra solis vias 6.
 solitarius Deus 10.
 solūmmodo 35, & 18.
 sordescere mente 37.
 fors fortunæ 36.
 spectaculum pulchrum Deo 37.
 speculator Deus 32.
 spicatus aculeis 17.
 statuas consecrare 7.
 spumosi fluctus 3.
 status rigidus *hominis* 17.
 sternere ambulacro 3.
 structor muri 22.
 stupefieri ad silentium 39.
 sublata 5.
 sublevare se paupertate 36.
 sublevari assiduo saltu 3.
 subsideret arena 2.
 subfisteret veritas 9.
 subtrahi flammis 11.
 subtilitas mira 14.
 subtilis varietas 14. urbanitas 16.
 succinctus alte 21.
 succumbere opinioni 5.
 summa quæstionis 40.
 supplicare ad imagines 29.
 suscepti, *clientes* 28.
 suscipere de patronis 28.
 suspectus (*subst.*) in cœlum 17.
 suipicere aurum 16.
 suspicio spargitur 16.
 sustinere tormenta 37.
 sustinere *exspectare* 38.
 sustinetur recti regulæ 16.

Σχῆμα περὶ τὸ σκηνοθέμα 17.
 T.
Tangere veritatem 26.
 tela philosophorum 39.
 temperamentum veris 17.
 temulenta vindemia 5.
 tendere arenas extimas 3.
 tenebræ impudentes 9.
 tenere libram 5.
 tenor venerationis perpetuus 6.
 terere viam 3.
 terræ filii 22.
 terriculæ 37.
 testimonium facere 31.
 teterima sacraria 9.
 tetriora sacra 9.
 tirunculi initiandi 9.
 tonsi fluctus 3.
 tormenta verborum 27.
 torosi errores 3.
 toto orbi 11.
de toto & integro 4.
 tot omnibus 5.
in totum 24.
 transferre culpam ad aliquem 14.
 transitus anni revertentis 17.
 transmittere navigia 26.
 triumphator 37. erroris 40.
 tropæ de gentibus irreligiosa 8.
 tumescere prudentia irreligiosa 8.
 tumor eloquentiæ 15. indignatio-
 nis 14.
 tundi malleis 23.

V.
Vacillare per errorem 16.
 vanæ & perditæ mentis ho-
 mo 24.
 vanitates superstitione 1.
 varietas subtilis 14.
 vates deo mixti 7.
 uberius disputare 36.
 ubertas dicendi 14. lacteioris 18.
 vegetare membra 2.
 velit nolit, 29.
 venatrix Diana 21.
 venenum pro cicuta 5.

ventilare

V E R B O R U M.

ventilare fabulas 28.	vivere, vita jucunda frui 12.
vernaculi dii 25.	vivificamur anima 32.
vestigium pro planta pedis not. ad 2.	ultra solis vias 6.
vestigiis veris 3.	ultra terminos humilitatis nostræ 5.
vi capere not. ad 6.	umbra interpolatæ veritatis 34.
viatico instrui 37.	una mens in duobus divisa 1.
vices recursantes 17.	univira 24.
vicibus alternis 34..	unus ullus 11.
de vicinia veritatis aberrare 29.	volveretur cogitatio 1.
viictimam cädere 32.	volutatur rerum impetus 5.
viictima opima 32. ad supplicium faginata 37.	vorago profunda 7.
vide, ut faciat 17.	urbanitas subtilis 16.
vindemia temulenta 5.	uri feribus 12.
viri Athenienses 8.	urit hiemis glacie 17.
visere spectacula 12.	ut, conjunctio, cœ ns er u ans signifi- cans 7.

INDEX

Auctorum veterum, qui in Notis emen-
dantur aut explicantur.

*Prior numerus caput, posterior paginam
indicat.*

- A** *Cron* emendatus **xxi**, 108.
Apuleius emendatus **1**, **22.** **xxi**, 106.
Arnobius notatus **xvii**, 90.
Auctor Testamentorum Patriarchalium emendatus **iv**, 29.
Callimachi schol. emendatus **xxxxi**, 116.
Cicero emendatus **xix**, 93. **xxi**, 100.
Claudianus emendatus **1**, 20.
Codicis Justiniani lib. vii. Tit. **xvi**, 15. vulgata lectio
defensa **xxix**, 148.
Commodiani vulgata lectio defensa **vii**, 42.
Cornutus reprehensus **xviii**, 86.
Cyprianus notatus **xviii**, 90. **xxvi**, 133.
Donatus reprehensus **v**, 33.
Firmicus emendatus **xxviii**, 146.
Fulgentius emendatus **xx**, 99.
Gellius emendatus **iv**, 32. vulgata lectio defensa **viii**, 47.
Hieronymus notatus **xiii**, 72.
Justinus Martyr emendatus **xviii**, 90. notatus **xviii**,
90. **xxix**, 150.
Lactantius emendatus **xvii**, 81. notatus **xviii**, 90;
xxvi, 133.
Lucretius emendatus **ii**, **22.**
Macrobius emendatus **xix**, 95. **xxv**, 127.
Nepos (Corn.) explicatus **xxx**, 155.

Orofi

INDEX AUCTORUM.

- Orosii* vulgata lectio defensa vii, 44.
Ovidii vulgata lectio defensa i, 22.
Persius illustratus xvii, 86.
Philo Judæus emendatus xxxiv, 168.
Planti vulgata lectio defensa xxiii, 117.
Plantus emendatus ii, 23.
Plinius notatus xxxiv, 171.
Prudentius tentatus xxii, 114.
Sallustii vulgata lectio defensa xiv, 75.
Servius emendatus xxii, 108. xxv, 127.
Sulpicius Severus emendatus v, 37. vi, 77. xxviii,
144.
Tatiani vulgata lectio defensa xxxiv, 170.
Tertullianus notatus xviii, 90. xxvi, 133. xxix, 150.
Theophilus Antiochenus emendatus xxii, 104.
Virgilinus emendatus vi, 39. xi, 108.
Zonaras emendatus ix, 57.

ADDENDA.

Minucius Felix Cap. xi. pag. 64. In terram resolvatur] V. C. Jac. Gronovius legit *in auram resolvatur*. At non est cur quidquam mutemus; nam corpora mortuorum terram fieri statuere Gentilium plurimi. Sophocles Electra vs. 246. Εἰ πάς ὁ μὲν θάνατος Γᾶ περὶ οὐδὲν ἀνέκοστας τέλας. Similiter Epicharmus apud Plutarchum Consol. ad Apollonium pag. 110. ait γὰν μὲν εἰς γὰν ἀπελθεῖν. Euripides Hypsipyla :

Αὐτὸς περὶ θίσκους Εἴ τιδες ἄχθοιται βερτοί,
Εἰς γῆν Φεργύτες γῆν.—

Eos versus Latine redditit Cicero Tuscūl. lib. iii. cap. 25. Vide Lactantium Div. Instit. lib. vii. cap. 12.

Cap. xxii. pag 105. Galli eam (Cybelen) & semiviri, sui corporis supplicio colunt] Qui, quæso, semiviri, præter Gallos, Cybelen sui corporis supplicio colebant? Nulli. Omnidè leg. Galli eam semiviri; delecta conjunctione, quam invexit Librariorum stultitia.

Commodianus Instruct. 111, 9. Ab ipsis (Dæmonibus) in terra artes prolatæ fuerunt] Hanc opinionem ex Pseudenocho sumserunt veteres. Tertullianus de Cultu Femin. lib. i. cap. 2. hanc in rem plura suppeditabit. Vide & lib. ii. cap. 10.

Errata in Verbis Minucii.

Pag. 45. lin. 3. ne vobis. p. 79. l. 10. indoctos, seminados. p. 140. l. 3. inhorrescunt.

In Notis.

Pag. 72. Not. 4. in alteram. p. 104. col. 1. lin. 18. Faces gestans. p. 182. not. 4. l. 8. idolothytis.

FINIS.

